DIOSCORIDIS
DE MATERIA
MEDICA
LIB. V

1558

262 | B

N. xv
16/a

Geoffrey Marr Vevers.

Geoffrey. Marr. Vevers. 1913.

teque dei sui ad cuius ymaginem facta est. cum ... intelli-
gat ac diligat atque colat. Cum quo semper esse debe-
at. Beata anima apud quam deus requiem invenerit.
et in cuius tabernaculo requieverit. Beata que dicere potest. Et qui cre-
avit me requievit in tabernaculo meo. Si negare aliquis
deo requiem celum non poterit ei. Cur ergo nos deseremus in hijs
cogitacionibus dominum quem ... qui apud nos est. sive velimus esse apud
eum. Revera nobiscum est et in nobis. sed adhuc per fidem.
donec mereamur videre per speciem. Noverunt inquit apostolus habi-
tare Christum per fidem in cordibus vestris. Ecce Christus in fide. Fides
in mente. mens in corde. cor in pectore. Per fidem recolo
dominum creatorem. adoro redemptorem. expecto salvato-
rem. credo videre in omnibus creaturis. habere in me ipso. Et
quod hijs omnibus ineffabiliter iocundius atque beatius
est cognoscere in se ipso. patrem enim et filium et spiritum sanctum cog-
noscere. hec est eterna vita. beatitudo perfecta. summa voluptas.
Oculus non vidit nec auris audivit nec in cor hominis
ascendit. quanta claritas. quanta suavitas. quanta iocun-
ditas. maneat in illa visione. quando deum facie ad
faciem videbimus. qui est lux illuminatorum. requies
exercitatorum. patria redeuncium. vita viventium. corona
vincentium. Ita in mente mea quandam ymaginem
eius sumere civitatis reperio. ad quam summam trinitatem
recolendam. et inspiciendam et diligendam ut eam recor-
dere. ea delectetur. et eam complectetur. totum id quod intro de-
deo referre. Mens ymago dei est. in qua sunt hec tria. i.

Quod [illegible]

[illegible]

memoria· intelligencia et voluntas. memorie: tribuimus omne quod scimus et si non inde cogitamus. intelligencie: tribuimus omne quod verum cogitando invenimus· quod et memorie commendamus. per memoriam patri similes sumus per intelligenciam filio· spiritui sancto nichil tam simile in nobis est quam voluntas vel amor sive dileccio. que excellencior voluntas est. dileccio est dei communis· ita quod nomen hoc dei convenit excellencie est. Dileccio namque que ex deo est et deus est: proprie spiritus sanctus dicitur· per quem caritas dei diffusa est in cordibus nostris per quam tota trinitas in nobis inhabitat. De lamentabili o[illegible]

[illegible] memoria patri [illegible] sumus per [illegible] filio [illegible]

Secundum exteriorem hominem de parentibus meis [illegible] venio· qui me ante fecerunt dampnatum· quam [illegible] natum· peccatores peccatorem in peccato suo genuerunt et de peccato nutrierunt. miserum in lucem huius vite miseriam induxerunt. Nichil ex eis habeo nisi miseriam et peccatum et corruptibile hoc corpus quod gesto. ad illos nunc festino qui morte corporis huius exierunt. Cum eorum sepulcra respicio: non invenio in eis nisi cinerem et vermes. fetorem et horrorem. Quod ego sum: illi fuerunt. et quod illi sunt, ego ero. Quid sum ego homo de humore liquido· fui enim in concepcione de humano semine concretus. Deinde spuma illa coagulata modicum crescendo: caro facta est. Post hec cum ploratu et ululatu exivi in huius mundi exilium· et ecce iam morior plenus iniquitatibus et abhominacionibus· iam presentabor ante districtum iudicem de operibus meis racionem redditurus. Heu michi misero est ve.

[illegible] materia [illegible] corporis

De ingressu mundi [illegible] egressu.

Fiunt ex Ladano orbiculati globi
odorandi pestilentie tempore,
additis Cinnamomo, Caryophyllis
Santalis, Agallocho, Moscho
et Ambro. Et [illegible]
Matthiolus.

+ Sancta Apollonia fuit virgo
inclita. +
+ Cuius dentes ex duces [illegible]
fecerunt extrahi. +
+ Et cum causam doloris sui
scriptam portaverit. +
+ Dolor dentium ei amplius
non nocebit. +
+ [illegible] dixit + [illegible]
+ Christus imperat + Christus
[illegible] + et [illegible] +
istam [illegible] a dolore
dentium. +

+ In nomine patris + [illegible]
+ [illegible]

Noite ora nomini concessu.

Precordia hilaritatis sedes pag. 121

Cor sanguinis sedes pag 120

Cerebrum memoriae locus pag 124 pag

Cerebrum sensuum arx pag 128.
et sensibus regendis

Cordi et | et animi causa.

Cor animi sedes. pag

Renes pudoris sedes pag

Lingua et palatum gustus sedes pag

[illegible]

DIC
AN
MEDI
QVINQ
ctori

Acceſſer
matum,
Necnon
Iacobo D

6512

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI DE MEDICA MATERIA LIBROS QVINQVE, AMATI LVSITANI DOctoris Medici ac Philoſophi Celeberrimi enarrationes eruditiſsimæ.

Acceſſerunt huic operi præter Correctiones Lemmatum, etiam Adnotationes R. Conſtantini, Necnon ſimplicium picturæ ex Leonharto Fuchſio Iacobo Dalechampio, atque alijs.

IN VIRTVTE ET FORTVNA.

LVGDVNI,

Apud Gulielmum Rouillium, ſub ſcuto Veneto.

1558.

WELLCOME LIBRARY INSTITUTE

ILLVSTRISSIMIS VIRIS RECTORIBVS,

ET AMPLISS. SENATVI Rhacuſino: Amatus Luſitanus Medicus Phyſicus Salutem, & felicitatem P. D.

QVVM SVPERIORIBVS *annis, Ferrariæ medicinam publicè profiterer, Viri clariſsimi, Patritius quidam veſter Orator, nomine (ni fallor) Sebaſtianus Menſeus, quòd inter pleraque alia mandata à veſtra clariſsima Republica illud non poſtremum habebat, vt de medico apprime docto veſtræ ciuitati conducendo diligenter inquireret, illuc aduenit: ille vt erat ſui obeundi muneris ſtudioſus, Antonium Muſam Braſſauolam virum, & doctrina, & vſu rerum præſtantiſsimum, ac illuſtriſsimi Ducis illius ciuitatis medicum primarium adit, conſulturus quis nam illi huic negotio aptior & ex vſu magis videretur. Qui dum cupit, & Oratori veſtro viro graui in primis & præſtanti, & veſtræ digniſsimæ Reipublicæ ſatisfacere, dumque huc illuc animo vagatur, talemque medicum inuenire conatur, qualem deceret tan-*

 tum

tum virum veſtræ ciuitati proponere, qualemq́ue vos ipſi cupitis: tandem me rogat an vellem talem ſubire prouinciam. Ego verò qui per ea tempora à Sarmatarum rege, quem vulgò Poloniæ vocant, ingenti mercede, & conditione honeſtiſsima vocabar, cùm eſſem anceps animi, dixi me tunc de illa re decreturum quum veſter Orator à ſua legatione reuerteretur. Properabat ſanè tunc Mediolanum, in reditu Ferrariam (vt aiebat) iter facturus: qui tamen aliqua grauiore forte impeditus cauſa Ferrariam omnino non redierat, tunc Braſſauola vir prudentiſsimus, qui me penitus abijcere conſilium eundi ad Sarmatas rationibus coegerat, literis ſuis Senatui Rhacuſino ſignificat, me ex tanto medicorum numero ſibi idoneum tandem viſum, qui tali curæ præficerer, quarum literarum exempla ſiue ipſaſmet literas, in veſtro tabulario etiam nunc aſſeruari puto. Ab illo igitur tempore repudiatis Sarmatarum, & multis alijs conditionibus, adductus laudibus iſtius ampliſsimæ Reipublicæ, quas mihi doctiſsimus Braſſauola veris indicibus demonſtrabat: exarſi tanta viuendi apud vos, ac vobis ſeruiendi cupiditate, vt nullam aliam vrbem præter iſtam incolendam mihi proponerem. Cuius rei gratia relicta ab hinc annos fere quatuor Ferraria, Anconam, vt propior vobis eſſem, me contuli: vbi ſumma fami-

liaritate

liaritate Magnifici & generoſi IOANNIS GONDOLAE *ciuis veſtri, viri nunquam ſatis laudati, ac omnium literatorum optimi fautoris: &* BENEDICTI GONDOLAE *eius fratris, vſus: probè noui patritios Rhacuſinos quàm ſint nobiles, quàm præclari, quàm virtutis & bonarum artium amatores, capiens quoddam quaſi ſpecimen ex ijs duobus. Vnde mihi perſuaſi, tam generoſæ Reipublicæ inſeruire ſummam mihi gloriam fore, atque clarorum iſtorum virorum vti conſuetudine, Deorum propemodum ipſorum familiaritati æquiparabam. Ardebam igitur ac indies hæc mihi non improbanda cupiditas augebatur: quum ipſe mecum cogitans: quo pacto meæ huius erga vos voluntatis teſtimonium apertè manifeſtare poſſem: quum id neque fortunæ bonis quorum vos affluitis: neque meis viribus, quæ per ſe ſunt tenues: ſtatui tandem literarum, quarum eſtis natura ſititores, teſtimonio æterno id efficere. Et ecce ſe mihi offerunt quædam in Dioſcoridem Anazarbeum commentaria, quæ annis ab hinc quindecim Antuerpiæ cœperam, atque in primum, & ſecundum eius Autoris librum edideram. Quæ, quum ſcirem permultos claros in medicina viros poſt illam meam editionem de ea etiam re locupletiſsime ſcripſiſſe: inter quos connumerantur, Ruellius Gallus,*

Braſſauolus ſuperius memoratus, Syluius Pariſienſis, Leonardus Fuchſius Germanus, Ioannes Agricola Ammonius, & plerique alij, quorum eo tempore ſcripta nondum extabant, ſupprimere vtcunque decreueram. Prætereo Mathiolum Senenſem virum doctiſſimum, qui nuper Dioſcoridem è Latino Hethruſcum reddidit, & illum commentarijs illuſtrauit: atque complures alios, qui vt rem medicam locupletent, quotidie multa eiuſmodi moliuntur & edunt. Ego minime deinde tantorum virorum ſcriptis deterritus: cœpi quæ edideram relegere, atque de integro in omnes quinque libros Dioſcoridis nouas enarrationes cudere, vt haberem munuſculum quod veſtræ nobiliſſimæ amplitudini dicarem: ad quod perficiendum non tam me doctorum virorum adhortationes impulerunt, quàm meum vobis gratificandi ſtudium excitauit: à quo, & ſi non ſolum negotia domeſtica, ſed etiam medendi cura auerterent, ſucciſiuis tamen poſt ſtudia temporibus, amore veſtri incitatus, id tandem Deo Optimo Maximo auſpice perfeci. En igitur in Dioſcoridis libros quinque enarrationes meas, in veſtram clariſſimam Rempublicam obſeruantiæ teſtes, vobis dedico: quas quaſi iure ſuo veſtra patria Rhacuſium meritò repoſcere videtur, imò omnia de re medica ſcripta illi debentur: quum medicinæ

totius inuentor Aeſculapius non longe ab vrbe veſtra olim habitauerit, donec Romani graui coacti peſtilentia illum in ſuam vrbem euocarunt, apud quos Epidauro vectus ne forma quidem Dei, ſed Draconis vultu manſit. Huius rei teſtes hodie extant apud vos certiſſimi: Antrum, fons etiam ſaluberrimus, & P. Dolabellæ prope fontem ſepulchrum, quorum omnium Marcus Syluius vir doctiſſimus, ac veſtræ Reipubl. à ſecretis fidiſſimus, opere quodam elegantiſſimo meminit. Hic ille Aeſculapius Apollinis filius eſt, quem omnes ferè tum Græci, tum Latini celebrant & inuocant, vt Q. Serenus in exordio ſui de Re medica operis dicens:

Tuque potens artis reduces qui tradere vitas
Noſti: atque in cœlũ Manes reuocare ſepultos,
Qui colis ægeas, qui Pergama, quiq; Epidaurũ:
Huc ades, & quicquid cupido mihi ſæpe rogãti
Firmaſti, cunctum teneris expone papyris.

Ob hoc igitur vobis Viri clariſſimi, qui de medicina ſcribunt, multum debent, quum Aeſculapium medicinæ deum veſtram inhabitaſſe olim vrbem certò ſciant: neq; medici tantũ, ſed & omnes viri docti in quouis diſciplinarum genere: tum omnes religioni addicti, omnes libertatis amatores, & quicunq; ſunt aliqua virtute præſtantes. Vos enim optimis ac doctiſſimis viris abundatis, religione

 insigni

inſigni eſtis prӕditi. Prӕterea quũ tota Dalmatia ſimul cum Grӕcia ſeruiat, Vos ſoli auream illam libertatem iam tota Italia, ne dicam toto orbe fugatam, hoſpitio ſanctiſsimo accepiſtis. Sed quò Ciuium veſtrorum gloria non penetrat? nuper ingentes naues veſtrӕ ad Vlyſsiponem vrbem, quӕ eſt ad Oceanum Occidentalem, admirandӕ cuiuſdam magnitudinis Luſitanis, quibus ampliſsimis mos eſt vti in Indiӕ prӕſertim nauigatione, ſunt viſӕ: vt nullus ſit iam terrӕ angulus, vbi prӕclari ciues Rhacuſini non diuerſentur, magna & ampla negotia tractantes: quorũ egregiӕ virtutes aliquibus imitationi, omnibus certè ſunt admirationi. Sed ne veſtris laudibus longius me inuoluam, de quibus, vt ille, melius eſt tacere, quàm pauca dicere, quum vix humana poſsint facundia numerari: & ne hoc auribus veſtris dare videar: Venio ad Dioſcoridem, cuius opus de medicӕ materiӕ cognitione inſcribitur: Qui cӕteris de ea re ſcriptoribus antecellit, atq; ideo à Galeno doctiſsimo ac locupletiſſimo medicinӕ Authore, non ſolum laudatur, verum etiam reliquis antefertur: cuius doctrina prӕclara Galenus ipſe perterritus, non auſus eſt de ea re, quum de innumeris ſcripſerit, quippiam commentari. Hic noſcuntur omnes fere herbӕ, frutices, arbores, plantӕ, fructus, gummi, reſinӕ, piſces, metalla, lapilli, gemmӕ, perinde ac ſi penicillo

nicillo

nicillo depingerentur: hinc ſibi Plinius multa deprompſit, hinc totius medicinæ fundamentum, quod eſt potißimum in ſimpliciũ cognitione, certa & indubia deprehenditur, quæ tamen omnia noſtris commentarijs lucidiora facta, non iniquo, ſed candido lectori videbuntur: vt iam quiuis aromatarius à ſimplicium ſcopo aberrare haud quaquam poßit: atq; ideo herbarum & cæterarum rerum nomenclaturas, non ſolum Græcè, & Latinè, ſed Italicè, Hiſpanicè, Gallicè, & Germanicè expreßimus, vt vnus quiſq; tanquam è penu, quod ſibi cõducat depromere poßit: Dioſcoridi antiqua adiecta nomina, vtpote hodie inutilia, conſultò detraximus: quem ordinem ab alijs poſt me tentatum videre quiuis poterit. Debeant ergo viri Rhacuſini, omnes quibus hoc noſtrũ opus placebit, poſt deum vobis, quorum eſt auſpicijs cœptum & perfectum: quem tamen ſi vobis non ingratum laborem ſenſero, veſtra fretus humanitate, ad alia maiora ſub veſtra autoritate edenda libentißime accingar: vt cognoſcat tota Italia, ne dicam Europa, vos optimarum literarum, & omnium diſciplinarum, & eſſe, & ſemper fuiſſe fautores. Valete viri clarißimi.

Romæ decimoquinto die Maij.

M. D. I. I.

R. CONSTANTINVS
IACOBO DALECHAMPIO
CADOMENSI, MEDICO
literatiſſimo & celeberrimo.

*

SOLENT Scriptores non parùm multi huius temporis atque ætatis (quod & à pluribus & humanioribus quidem, vt malo exemplo ac more introductum iam video improbari) tanquam affixis præludiis, librorum initia nimis longis præfationibus farcire atq; onerare: quod faſtidioſum lectorem auertit, priuſquam alliciat: Et glorioſæ oſtentationis ſui plenum eſt, & emptori ſumptuoſum. Sic dum impendiò magis in id ſolum ſtudent, bullatis vt ſibi nugis Pagina turgeſcat, vt eſt in Perſij Satyris, hoc incommodi conſequuntur (quod pro infauſto & deſpuendo omine deputandum) vt primo ingreſſu faſtidiantur prius, quàm legantur. Nam & ſæpe qui nugacem librum in manus ſumpſit, tam prolixè narrationis impatiens longas trahit oſcitationes, & mox ſpectat eſchatocolon, vt Seuerus ille Martiali: tãdemq; pertæſus, grande & ſpiſſum volumen cum ſuo authore abiicit, vt tineas paſcat taciturnus inerteis, Horatij enim noſti cætera. Hoc autem quod iſtis Prologis vſuuenire conſueuit, ne in

iſto

iſto authore contingat meo vitio & culpa, qui has partes mihi deſumpſi alterius hortatu & inſtinctu potius, quàm mea voluntate, omni cautione mihi declinandũ eſſe ſentio: Etſi multis factum meum exponere atque adeo excuſare oportebat. Itaque non committam vt quod in aliis culpandum eſſe duxerim, in me quis ſeuerior iure poſsit criminari. Id verò effugiam, vt ſpero, quia paucis præfari & verba in compendium conferre voluerim, pręſertim cùm horum bona copia non magis mihi defutura ſit, quàm cæteris: nec per ſe ſterilius ſit argumentum, ſi collibuiſſet ſpatiari & longius excurrere. At iſtud facere in priuo campo & fundo non placet, minuſq; in hoc alieno, ne parum ciuiliter & decenter id fieri videatur. Itaque cur in hunc doctum & diligentem herbariæ ſcriptorem, extemporalem hanc recognitionem parauerim, & minuſculas obſeruationes etiam miniatula cera, ſed leui manu oblitas, cauſa vna extitit Gulielmi Rouilij optimarum partium ſtudioſi ciuis, & vtriuſque noſtrum amantiſsimi viri petitio, cui nihil honeſtè poſſum denegare. Nam cùm denuò hoc opus imprimi cœptum eſſet & in lemmatibus pręſertim, ab ipſo deprehenſa grauiſsima quædam errata, continuò cœpit à me contendere, vt ſingula folia dum excuderentur, quoniam medicinalis eſſet tractatio, relegere ne grauarer atq; etiam caſtigare. E quidem eius amicitiæ plus tribuens, quàm meæ famæ (quantulacunque eſt illa modò, aut futura)

con

ſulens, hoc in me amicè magis, quàm conſultè recepi: nempe vt quantum mihi à priuatis ſtudiis daretur otij, ea ſucciſiua & ſubſecundaria tempora ad hæc recognoſcenda conferrẽ. Ideoque vt alter Ariſtarchus, cenſoria quadam virgula, quæ falsò irrepſiſſe & ſubdititia eſſe conſtabat, ſummouere familia occœpi, & alia propria in ſublatorum locum ſubrogare atq; aſciſcere: breuiterque omnia præſtare, quæ res exigere videbatur. Sed ingenuè fatendum eſt, ſtatim incœpti pœnituit, cum typographi ἐργοδιώκτης me non ceſſatorem alioquin, importunè vrgeret: & ſeſquiopera, veluti penſum, opus abſoluere oporteret, quod triduò attentè legere commodùm potuiſſem. Sed hæc eſt currente rota, id eſt prælo, typographica properatio, in qua omnia raptim fiunt atque perturbatè. Eius artis morem qui non nouerant, ſubitarios & informes fœtus coguntur ante tempus effundere: vt in hac editione nobis accidiſſe, inuitius confiteor. Verùm Deo duce, licebit otioſè, aliis operibus quæ præ manibus habeo, hoc quicquid eſt famæ naſcentis detrimenti acceptum reſarcire atque honori velificari: Nam in illis elaboratis diuturnis vigiliis, omnia præparatò nihilq;, vt in præſentia feſtinatò lectorum oculis ſubiiciam. Quapropter hæc ſint temporaria Iacobe Dalechampi optime & politioris humanitatis peritiſsime, vt illa manſura & ætatem ferre poſſe confido, quæ poſtea ſeueræ tuæ cenſuræ commiſſa, in lucem proferemus. Et

hæc

hæc interim tamen qualiacunque tandem ſint, hoſpitaliter excipies: & ſub nominis tui autoritate exire patiêre. Nam tametſi à nobis, iam maior tibi pagina ſancitur, tamen & hæc ipſa munuſcula leuidenſæ, craſſo filo, te ſibi patronũ me cogunt adoptare. Quòd libri huius authori, tibi, ac ipſi mihi perinde ars eadem ſit: & priuatim nobis ambobus patria item communis (vt qui ſis non modo conterraneus, ſed meus etiam propemodum ciuis) Quòd amicitia intercedat non vtique vulgaris: liberque demum iſte prodeat, tuis etiam vigiliis & copiis ornatus, quod & alibi vt non ingratis, ſic nec obſcurè teſtatus ſum, & quoad vita ſuppeditabit, non deſinam id manu docere, & libenter profiteri. Verùm nouum embolium quod cogito, maiore auxilio tuo eget: & hîc mihi peropus eſt limatulo illo & polito iudicio tuo, necnon literis interioribus. Quæ omnia vt mihi quaſi commodes, méque communicato labore & partita mecum opera vt ſubleues, te verò oro atq; obteſtor. At vti te in hanc ſcriptionis ſocietatem, ſic iam & in laudis (ſi quæ modo futura eſt) partem inuito ego & aduoco, hac etiam ſyngrapha publicis obſignata teſtibus, qua mediusfidius perlubens aſtringar, quò omnia laudis & honoris inſignia, atq; ornamenta virtutis (quæ in te certè quidem iam expreſſa & abſoluta cernuntur, in me autem tanquam rudimenta tenuiter adumbrata, fortaſſe poſsint expectari) mihi tecum queant eſſe communia: Vigeatque

ſemper

ſemper inter nos neceſsitudo propemodũ ſingularis, quæ vtrumq́; immortalitati commendet, & poſteris exemplo eſſe poſsit, quomodo ſancta amicitiæ iura religiosè & inuiolatè colantur. Quare vt hinc incipiam, quod fœlix fauſtumq́ue ſit, liber hic & qui me deinceps eſt habiturus authorẽ, tuis prodibit auſpiciis in publicum: ſibique vt ſpecioſum & honorarium, nomen tuum præſcribet: Et quidem ita, Refferat vt nihilo ſit tuus, anne meus. Hoc ſiquidem Auſonij, verſu velut exodio, concludam extemporalitatis epiſtolam, & in qua nihil eſt niſi dictum populariter.

Vale & ſalue.

RERVM AC VOCVM IN HISCE COMMENTARIIS MEMORABILIUM *Index.*

*

A

ABies & picea arbor ſimilis 107
Abietis morbus, reſina ſicca 114
Abietis oleum 108.114
Abiga & aiuga 577
Abinzoar medicus doctiſſimus 270
Abortiẽtium mulierum remedium 623
Abrotanum 458
Abrotaninum oleum 86
Abſceſſus 122
Abſinthiũ marinũ 457
Abſinthiũ vulgare, ponticum, Romanum 456
Abſinthium ſantonicum 457
Acacalis 145
Acacia 174
Acanthion 448
Acanthus ſylueſtris 450
Acetabulum herba 663
Acetoſa 343
Acetum 750
Acetum ſcilliticum 751
Achillea 610
Aconiti ſpecies 649
Acinos 384
Acori radix 7
Acorus, acorum 7.8
Acorus Galeni 8.9
Acuta ſpina 150
Adam pomum 209.211
Adarces & adarciõ 790
Adarcha 141
Adeps 300
Adeps differt à pinguedine 300
Adeps æquiuoca vox 300
Adianton cur dicat̃ 697
Adip animal in Africa repertum 652
Aegilops 699
Aegyptia faba inhame eſt 328
Aegyptia ficus 226

bb Aegyp

Aegyptia ſpina 174.445
Aeris flos, non eſt viride æris 501
Aeris ſquama 757
Aerugo raſilis 758
Aerugo ſcoletia 760
Aes vſtum 757
Aethiopicæ oleæ lachryma 179
Aethiopis herba 677
Aëtites 757
Agallochum 58
Agaricum 428.429
Agarici boni notæ 428
Agaricum medicamen familiæ 429
Ageratum 652
Ageratum Dioſcoridis, eupatoriũ Meſues eſt 653
Agninus pulmo 267
Agnus, vel agnus caſtus 176
Agreſta 490
Agrifolium an Paliurus 149
Agrimonia vulgaris, eupatorium eſt 615
Aiuga & abiga 577
Aizoum maius 660
Alabaſtritis lapis 801
Alambrum & ſuccinum idem 136
Alauda 778
Alberzachali compoſitio 653
Alba ſpina 452
Albucus non eſt halimus 148
Alburnum 499
Alcea 571
Alchimilla herba 688
Alcohol ſtibium eſt 111
Alectorius lapis 801
Alexãder Trallian. 769
Alexandrinæ roſæ, ſiue moſchatæ 171
Alfalſe, medica herba 388
Alfeſcera 724
Alga marina 669
Algalia quid 57
Alibium 688
Alica 320. (Aliſma 573
Alix 320
Alkali 561
Alkana 155
Alkakengi 644
Alkitran 116
Alkihil 505
Alleluia herba 681
Alliaria herba 538
Allium 392
Allium in peſte 393

Allium

Allium Turcicum 393
Allium vrſinum 393
Allium in viperæ morſu iuuamen 393
Allium porrum 393
Aloë 454
Aloë ſuccotrina optima 454
Aloës lignum 50
Aloë orificia venarum aperit 455
Aloës temperatura 456
Alopecia 162.252. 406.418.499.558.
Alſebram Meſue tithymalus eſt 720
Alſines 424
Alteretus doctor medicus 217.335
Althæa 570
Alumen 781
Alumen quomodo paratur 782
Alumen Catinum 561
Alumen zuccharinũ 783
Aluum ſubducentia 71. 74.113.173.189.203. 218.253.254.273.275. 326.349.355.405.408. 440.511.589.632.706. 714
Alui fluores 109.126.150. 182.
Aluum ſiſtunt 216.428. 496.545.565.627.697
Alui dolores 79
Alypon Turbith album eſt 731
Alyſſum 519
Amaracus fœtida 563
Amaracus Galeni & Pauli apud Dioſcoridẽ parthenium eſt 86
Amaracus odorifera 472
Amaranthus luteus Galeni 630
Amarãthus vulgaris 631
Amaricium oleum 90
Amatus ante annos quindecim in Dioſcoridis cõmentarios ſcripſit 8
Amatus apud Ferrarienſes publicè medicinam profeſſus eſt 191
Amatus cur ad Vuandalorũ, ac etiã Poloniæ reges nõ ſit profectus 756
Amati fictum nomen 230
Amati ætas 756
Amati patria caſtellum album 230.404
Ambarum griſium 57

Ambra optima qualis 57
Ambroſia tanacetum eſt 542
Ambubeia 366
Ambuxum 587
Amianthus lapis 802
Ammi & ammeos ſemen verum 486
Ammoniacum thymiama dicitur 514
Amomum 39
Amomi ſuccedaneũ 40
Amomo vero caremus 40
Amoris herba 629
Ampelos agria duplex 84
Amphibium 257
Amurca 175
Amygdala 220
Amygdalarũ amararum oleum 73
Amygdalarum dulcium oleum 74
Amylum 323
Anagallis 419
Anagallidis genera 420
Anagallis aquatica 360
Anagyris arbor 572
Anarrhinon 695
Anchuſa 601
Andacaron 91
Andacocha 685
Andreas Bellunẽſis Auicennæ corrector 20
Andreas Lacuna Galenũ in epitomen redegit 129
Andreæ Lacunæ error 6. 576
Andreas Veſalius medicus doctiſſimus 141.787
Androcydes cur Braſſicã contra ebrietatem valere putauit 353
Androſaces 559
Androſaces cuſcuta non eſt 731
Androſæmum 576
Anemõ vel anemone 418
Anethum 484
Anethum ſylueſtre 11
Anethinum oleum 87
Angelus politianus 746
Angina 279.710
Anguinum allium 393
Anguis ſenecta, & anguis ſpolium 250
Angurria 373
Anhelitum iuuantia 77. 88.97
Animalculum moſchum præbens, vbi 55
Ani procidentia 109
Ani phlegmone 174

Aniſum

Anyſum duplex 96
Anyſũ gummi quid 61
Aniſum 483
Anonis 451
Anthemis 561
Anthyllis 560
Anthropomorphos 647
Antidotum ex ſanguinibus 305
Antimonium 111
Antiquorũ nonnullorum error 249
Antiſpodium 757
Antonius Ludouicus Olyſſipponenſis 666
Antonius Muſa Braſſauola 10.19.47.286.697
Anthracode 721
Aparine 518
Aparine nõ eſt Lappa 678
Aphaca endiuiæ ſpecies 368.388
Aphaca differt ab aphaca vitia 368
Aphace 388
Aphronitrum 787
Aphthæ 297
Apiaſtrum 531
Apios radix ſylueſtris 729
Apium commune 492
Apium hortenſe, apium ſatiuum 490
Apiũ Macedonicũ 493
Apium paluſtre 491
Apium montanum 492
Apium vulgare funebribus dicatum 491
Apium riſus herba 416
Apocynum 655
Apoplexia 518
Apoſtemata 89
Appetitum irritãtia 84. 414
Aprinum iecur 268
Aqua 748
Aqua fontana an pluuiatili melior 748
Aqua ligni Guaiaci quomodo paranda 168
Aqua marina 748
Aqua non debet ponderari 748
Aqua pro curandis virgæ vlceribus 760
Aqua naphæ 211
Aqua marina cur melius quàm fluuiatilis pondera ſuſtineat 748
Aquam amantia quæ 130
Aquatica gladiolus 7
Aquilæ lapis 804
Aquilæ lignum 58

Aquila vnguis herba 363
Arabicus lapis 760
Arabici gũmi frutex 174
Arabis herba 399
Arabũ mumia quæ 121
Araneus & eorum genera 288.289
Arbores glandiferæ 182
Arbores perpetua coma virentes 143
Arboris pars media quæ 166
Arbutus 219
Arbuti aqua 220
Archangelica quænam herba 494
Archigenis liber de Caſtorio 257
Arcium 678
Ardium 677
Arena marina 806
Arequa apud Indos quid 33
Argemonium 419
Argenti ſcoria 765
Argenti ſpuma 765
Argentina herba 419
Argentũ vi. 771.772
Arictinum cicer 325
Arioſtus Ferrariẽſis 613
Ariſarum 410
Ariſtolochia 436.437
Ariſtot. exponitur 249
Armel 477
Armeniaca mala 208
Armenius lapis 768
Armoniacum 514
Arnaldus Villano. 305
Arnal. Villan. err. 433
Arnogloſſa 358
Aronia fructus meſpili 151.212.
Aronium meſpilum 212
Arſenicum 780
Artemiſia 540
Arum 409
aſarum 29.30
aſarum à Bacchare & cyclamine differt 29
aſcarides 44
aſcites morbus 726
aſcalonita cepa 412
aſclepias 479.520
aſcyron 575
aſelli ſeu oniſci vermes 265
aſellus piſcis 265
aſininum iecur 260
aſininum lac hecticis datur 292
aſius lapis 794
aſpalathus 52.53
aſphaltus 118

aſpara

aſparagorum & harūdinis amicitia 141
aſparagus 357
aſparagi radix diuretica eſt 357
aſpergula 519
aſphodelus 410
aſphodelo pro necandis muribus vtimur 410
aſplenium 559
aſprella 622
aſſa duplex 510
aſſa fœtida 510
aſter atticus 688
aſthma 396.506
aſtragalus 634
athenæi hiſtoria de citro 210
athera pulticula 318
atractylis 521
atramentū metallicū 779
atramentum ſutoriū 776
atramentum typographorum 116
atraphaxis 349
atriplex 350.351
atriplex ruſtica 527
attincar 768
auditū confortat ſena 500
auellanæ 224
auena 318
auena ſterilis 618
auena ſylueſtris 699
auerrois error 579
auerrois locus caſtigatus 478
auguſtinus ricchus Lucenſis medicus 787
auicennæ error 420.651.746
auicēna male cōuerſus 394
auicennæ locus 331.394
auicenna plerumq; ſequitur Paulū aeginetā 194
auicenna tacite repræhēdit Galenum 222
auis lingua ſeu paſſerina 133
auium pinguetudo 300
aurantia poma 65
aurea mala cytonia ſunt 202
aurea virga herba 610
aureum olus 351
auricula muris herba 424
auricolla 767
auripigmentum 780
aurium dolores 552.614
aurium fluxiones 422.592.
arium fœtor 89

Aurium vermes 415. 470
Aurum optimum medicamentum 775
Auſteri fructus poſt cibum aluum ducunt 203
Azarolus fructus 152. 212
Azuleium 804
Azaiolus Ferrarienſis 679

B

Babylonicum granũ 609
Baccam fert lotus 213
Baccharis 475
Baccharis ab aſaro differt 30
Bacchus piſcis 256
Balai gemma 803
Balaninum oleum 74
Balanos myrepſica 713
Balauſtium 196
Ballote 530
Balneum Mariæ nouit Galenus 81
Balſamita 361
Balſamina 362
Balſamũ 47.48.49.50
Balſamum è peru adfertur 48
Balſamum ſyncerũ raro habetur 49
Balſami ſuccedaneum 51
Balſami veri tẽperatura 50
Balſami effectus 50.51
Baphica coccus 622
Barba hircina 161.385
Barba Iouis 629.660
Barba ſyluana 573
Barbatus mullus 255
Barbã creſcere facit abrotanum 459
Bartholomeus Panciaticus 283
Baſilicum ſylueſtre 605
Baſilicum regium 383
Batata radix 329
Batis baticula 363
Batrachion 415
Baucia alba 481
Bdellium optimum 98
Bdellium ex q̃uo fiat 99. 192
Bdellium Iudaicum Serapionis 99
Beatrix à luna 171.271
Bechion farfara eſt 539
Bedeguar 444
Belericĩ myrobalani 188
Belzahart lapis 269

Belzuin

Belzuinũ amygdalinum 95
Belzuicum candicans 95
Belzuinum à Boninas 95
Ben arabũ quid 75.714
Berberorum frutex non eſt oxyacantha 153
Beta & eius ſpecies 355
Beta eſt calida 356
Beta ſylueſtris 596
Betonica 579
Betrum Indicum 33
Betrum indicum malabathrum eſt 34
Bilem ſoluentia 30.398.429.499.680.728
Bilem lactuca minuit 379
Biſacuta 344
Biſtorta prima et ſecunda 580
Bitumen, et Bitumen Iudaicum 119
Bituminoſum ſtagnum in Iudæa 119
Bitumen apolloniæ 120
Blatta vermis 266
Blatta biſantiæ 242
Blitum ac huius vires 348
Beotica myrrha 97
Bolus armenus 775
Bombyx 284
Bombyces nouit ariſtoteles 284
Bona ſæpius repetenda 301
Bonifacia herba 694
Borax 768
Borrago 692
Botrys 542
Bouis lingua herba 686
Bouis oculus, herba 565
Branca vrſina 449
Braſſauola commendatur 499
Braſſauola fallitur 29
Braſſauola, vide Anton. Muſa
Braſſica 351
Braſſicæ & vitis inimicitia 353
Braſſica canina 655.740
Braſſica marina 354
Braſſica ſylueſtris 354
Britanica herba eſt prima biſtorta 581
Bromus 318
Broccardus monachus terræ ſanctæ deſcriptionem fecit 119
Bruchus 284

Bryon in quibuſnam arbo ribus reperiatur 54.55
Bryon 54
Bryonia 733
Bubones 298
Bubonium herba 687
Bubulũ caput, herba 695
Bubulum ſtercus 307
Buccina quæ 238
Buccina petris adhærent ibidem
Buffonis lapis 805
Bugloſſa 686
Bugloſſa ſylueſtris 603. 604
Bugloſſus 692
Bugloſſum putat nepenthem Eraſmus 693
Bulbi cur in nuptijs edẽdi 412
Bulbos Megarenſes iuſto volumine celebrauit Pythagoras 412
Bulbus, qui edendo eſt 412
Bulbus vomitorius 412
Bunion 691
Buphthalmus 565
Bupreſtis 284.285
Bucranion 695
Burſa paſtoris 398
Butyrum 297
Buxea ſpina 173

C

Cacalia herba 690
Cadmia, tutia vulgaris eſt 754
Cærea 315
Cæterach 559
Calambucum vox perſica 58
Calaminthæ ſpecies 468
Calamita, vnde dicta ſtyrax 97
Calamus, harundoq́; 140
Calamus aromaticus 45. 46.140
Calandra auicula 278
Calceamẽtorum veterum corium 272
Calcifraga 732
Calculis medentur 131. 150.279.304.326. 361.363.401.568. 574.579.592.595. 596.607.613.625. 698
Calendula 632
Callitrichum 698
Calli equorum 571
Calix in roſa quid 172
Calx viua 523

Camelinum lac 293
Camphora quid 110.111
Camphora quomodo emitur 111
Camphorata 458
Canabel Serapioni quid 457
Cancamum non eſt Benzuinum 61
Cancamũ nõ eſt lacca 60
Cancanus Gal. cacalia eſt 690
Cancer Piſcis 243
Canchrys 504
Cancri fluuiatiles 243. 244
Cancrorũ cinis 244.245
Canella 36
Canina braſſica 740
Canes interficit nux vomica 224
Canisdenticulũ, herba 599
Caninum lac 293
Caninum ſtercus 307
Caninus ſanguis opitulatur morſui canis rabidi 306
Canirubus 154
Canis rabidi morſus 154. 306.531
Canis priapus herba 409
Canis rabidi venenum repullulat 244
Canitiẽ remoratur oleum oleaſtri 71
Cannabis 572
Cantharides 284
Cantharides qua parte venenum habeant 285
Cantharides an ſint dãdæ & quomodo 286
Capillaris herba 731
Capillus in roſa quid 172
Capitis dolorum remedia 83.710
Capillus veneris 696
Capitis fluxiones 24
Capitis vulnera 83.97. 180
Capparis 414
Capitis dolor 247.621
Capitis dolor ex croci odore 66
Capitis deſtillationes 153
Capparum natura 415
Caprarum ſtercus 307
Caprinũ iecur peſſi. 267
Caprinum ſepum cur dyſentericis inijciatur 300
Caput aquilæ herba 611
Caput in roſa quid 172
Caput purgantia 356

Capu

Caputium 351
Carbiſinum Hiſpanũ 623
Carbunculus lapis 803
Carbũculus morbus 124. 128.225
Cardamomi facultas 20
Cardamomum indicum maius 18.19
Cardamomũ minus Serapionis malagueta 19.20
Cardamomũ officinarũ 18
Cardanus Mediolanenſis medicus 354.414
Cardiaca 201.531
Cardo fullonum 443
Carduus Mariæ, carduus niger 440
Carduus pinea 446
Carduus veneris 443
Carduus quæ edendo eſt 446
Carduus ſuarius, Marianus, varius 440
Caries lignorum 139
Caron quid vocet Auicenna 164
Carpeſium quid 17
Carpeſium cubeba eſt 17. 400
Carpobalſamum 50
Carpobalſamum quomodo adulteretur 50.51
Cartamus 738
Cartami ſylueſtris ſecunda ſpecies carduus benedictus eſt 521
Carum 164.483
Caryophyllata 598
Caryophylli vltra marini 478
Caryophyllum 400
Caryotæ dactyli 185
Carytes tithymallus 719
Caſeus vetus calidus, & ſiccus eſt 297
Caſia, caſia lignea 35
Caſia quid 36
Caſiæ cũ Cinamomo affinitas 35.36
Caſia fiſtularis Græcorum & Arabum differũt 35
Caſſia fiſtularis 199
Caſſia fiſtulari deglutita cito comedendum 199
Caſtanea 182
Caſtellum albũ Hiſpaniæ, Amati patria 404
Caſtorium & caſtoris teſticulus 257
Catanance 695
Cati vngues herba 695
Cataputia maior 717

Cataputia minor 722
Caucalis 96.381
Cauda equina herba 622
Cauiarium vnde extra-
bitur 260
Caulis 352
Caulis flos vel ſabellica
Braſſica 352
Cedria, pix cedri eſt 129
Cedrium 117
Cedrus 128.129
Celtica ſpica Rhabarbaro
eſt adiungenda 26.433
Celtis 213
Centaurea maior, rhapõ-
ticum officinarum 439
Centaurea minor fel terræ
dicitur 440
Centinodia 584
Centipedes vermes 265
Centũcapita Plinio quæ-
nam herba 453
Centuncularis herba 383
Centumnodia herba 584
Cepa 391
Cepa aſcalonita 412
Cepa maris 412
Cepæa herba 573
Cephalio 189
Cera temperata eſt 311
Ceraſia, & cæraſa optima
vbi 197
Ceraſum hyemale 213
Ceralium & Ceratoni-
cum 198
Cerebrum 252
Cerebrũ purgantia 494.
500.512.515.
Cerebrũ confortãtia 33.57
Cerui cum ſerpẽtibus pu-
gnant 270
Cerui maſculi genitale
269
Ceruinæ linguæ ſpecies he-
mionitis 566
Ceruini cordis os 281
Cerui cornu 281
Ceruorum pabulum 494
Ceruiſia 315
Ceruſſa 766
Ceſtron 579
Chærefolium 379
Chærefolium Plinij differt
à Chærefolio quod Gin-
gidium dicitur 380
Calbanum 513
Chalcanthos 776
Chalcitis 777
Chamæ 241
Chamæcypariſſus 124
Chamædaphne 704
Chamædris 526

Cham

Chamælea mezereon eſt 441.704.725
Chamæleus albus herba, vnde dicta 441
Chamæleon niger 442
Chamæleonta 725
Chamæleuce 691
Chamæpeuce 691
Chamæpitys 577
Chamomilla 562.563
Charatias tithymalus 719
Charlina 442.443
Chelidonium maius, & chelidonia 422
Chelidonij radix an ſit curcuma 16
Chelidonia minor 423
Cherua 717
Chia terra 807
Chironion 480
Condri nomen vagum 319
Chriſtiernus 741
Chriſtopho. Oroſcius 666
Chryſanthemon 631
Chryſites 629.765
Chryſocolla ex vrina 767
Chryſocome 629
Chryſogonon herba 630
Chryſolachanon 350
Chulabum Indicum 33
Cicada 276
Cicer & ciceru͂ genera 325
Cicerbita 365
Cichorea 366
Cici 717
Cicinum oleum 72
Ciconiarum ſtercus 307
Ciconiæ roſtru͂, herba 543
Cicuta 653
Cicutaria herba myrrhis eſt 685
Cimices lecticarij & agreſtes 264
Cimolia terra 446
Cinara 446
Cinara ſylueſtris 444
Cincinnalis herb. 633.696
Cinerula eſt ſpodiu͂ 755
Cinis crematarum hirundinum 280
Cinis marinarum teſtarum 807
Cinis ſarmentorum 788
Cinnabaris 770
Cinnabrium foſſile 770
Cinnamomum quid 36.37
Cinnamomi folia an malabathrum 37
Cinnamomu͂ inualidu͂ 35
Cinnamomi te͂peratura 39
Cinnamominu͂ oleum 92
Cinnarum vel chynarum radix

radix 141
Circe 647
Circæa 547
Cirſion 686
Ciſtus à Ciſſo differt 159
Citrangulum 208
Citrago herba 531
Citrea arbor 210.211
Citreum, citrium 210
Citri caro alba frigida 209
Citri cortex temperatè calidus 219
Citri pomum aduerſatur veneno 210
Citri ſemen quo temperamento 210
Citrullus 372
Citrũ, malũ Medicũ 208
Clarea 753
Clematis 586
Clematis uinca peruinca eſt 586
Clematitis 437
Clinopodium 523
Clupea 256
Clymenus 592
Cnicinum oleum 77
Cnidij grani oleum 77
Cnipedes in vlmo qui 139
Coagulum 299
Cobius & gobius piſcis 261
Coccus baphicus 623
Cochleæ terreſtres & marinæ 242
Cochleare magnũ & paruum 243
Coctionem iuuantia 9. 84.400
Colchicum ephemerũ 656
Colenucij error 141
Colici affectus 73.79. 87.486.453.730
Collũ draconis herba 408
Coli dolores 221
Colocynthis 729
Colophonia 115
Colubrina herba 406
Columbus piſcis 253
Columbæ ſanguis 305
Columbinum ſtercus 307
Colutea arbor 499
Colymbas 591
Colymbades oliuæ, & cur ſic dictæ 179
Colymbades ſtœbe 591
Colytea Theophraſti, noſtra eſt ſena 499
Comarus 219
Combuſta lota acrimoniam amittunt 355

Comit

Comitialis morbus 429. 437.482.506.561
Commodus Imperator negligens 38
Compoſitio ex Galbano 91
Compoſitio Mendeſij 91
Conchula Indica 242
Conditum ex pyris 751
Conditum ex acetoſitate citri 209
Conditũ pro ſiſtendo ſanguine 154
Condrilla 368
Confectio odorata dijs dicata 62
Congij menſura quæ 50
Conceptui vtilia 280
Conſerua dianthos 505
Conſolida 588
Conſolida maior 589
Conſolida regalis 589
Conuoluulum paruũ 614
Conuoluulus maior 702
Conyza 548
Corallij officina apud Venetos 65
Corallina 668
Corallium 791
Corallium herba 419
Coraſceni regnum 56
Cor confortantia 400
Cor exhilarantia 33.57. 65.68.384
Cordis tremor 137.201
Coriandrum 486.487
Coriandrum ſylueſtre reperitur 488
Coris 576
Corium veteris calceamenti 272
Cornarius medicus Germanus 448
Cornelius medicus Antuerpienſis 732
Corniola non eſt Lyſimachia 583
Cornus 214
Cornu cerui herba 363
Cornu ceruinum 281.282
Cornulaca 625
Cornu vnicornis antidotũ contra venenum 282
Cornutum vel corniculatum papauer 640
Corona Veneris herba 361
Corona regia herba 474
Cornopus 363
Corpora mortuorum pro mumia vſurpata 121
Cortex nucis moſchatæ 137
Corpus mortuum diſſecare piaculũ apud Hiſpanos

nos 188
Cortex ligni balſami 50
Cortex bugiæ aſpalathus eſt 51
Cortex thuris 100
Coſtarum Straboni, quod alijs coſtus 41
Coſti veri oleum 43
Coſtus ac eius facultates & deſcriptio 41.42.43
Cotonea mala 202
Cotula fœtida 90.472.563.
Coturnices helleboro nutriuntur 767
Crambe 351
Cratæogonus 552
crethmus 363
Crethamum 363
crimnum 316
Criniti & Manardi amicitia 101
Criniti error 185
criſpula herba 461.565
creſſones 362
criſta gallinacea herba 633
crocinum oleum 88
crocini olei fex 66
crocodilus 290
crocodilus 18 cubitorū maxillam ſuperiorem mobilem habet 291
crocodylium 442
crocomagma 66
crocus deſcribitur 65
croci odor adferebat Galeno capitis dolorem 66
crocus ſylueſtris 739
cruciata herba 667
cucurbita 369
cucurbita ſylueſtris 729
cucurbita quando edenda 368
cubeba officinarū quæ 17
cucumer anguinus 372
cucumis agreſtis 708
cucumer ſatiuus vel cucumis 370
cuminum ſylueſtre 398
cuniculus 252
cunila 471
cupreſſus ac eius temperatura 123.124
curcuma officinarum 15
cuſcuta, caſcuta 732
cutis 714
cyami cur vocentur oniſci vermes 265
cydonia mala 202
cymbalaria 663
cyminū vel cuminum 485
cyminum ſylueſtre 485

cyclaminus 405.406
cyclaminus ſecunda 406
cydonia 201
cynogloſſa vera 693
cynocardamum 396
cynorhodus à cynosbato differt 155
cynosbatus 154
cypariſſus 123
cypariſſias 720
cyperus 13.14
cyphi 61.62
cyprus fert cedrum 129
cyprinum oleum 88
cyrenaicus vel Medicus ros 185
cyrenaicus ſuccus 185.510
cyſſanthemon 406
cytini 194
cytinus 194.195
cytiſus 682.683

D

Dactyli 185.186
Damæ pinguedo 301
Damaſcena pruna 217
Damaſonium 573
Damaſonium Galeni 574
Daphne alexandrea, daphne Idæa 703
Daphnoides 704
Darſiſan 52
Daucus agreſtis 381
Daucus verus 497
Dauidicus textus emendatur 91
Delphinium 497.498
Dendrodes tithymal. 720
Dens elephantis 280
Dens leonis, herba 366
Dentium dolores 76.129. 144. 358. 360. 415. 418. 423. 445. 452. 586. 659. 678.
Dentifricia 109.497
Diamoron. 612
Diaphinicon 50.51
Diarrhoea 570
Diatrion pipereon 400
Diatrium ſandalorũ putredini reſiſtit 54
Dictamnus 463
Didacus Mendocius 803
Dioſcor. Gal. indicio palmam obtinet in herbarum deſcriptionibus 3
Dioſcoridi multa peregrina nomina falſo attributa 157
Dioſcoridis error 354.399
Dioſcor. & Galeni conciliatio 96
Dioſco. hiſt. acephala 67

Dioſc

Dioſcori. interpretum error 146.158.
Dioſcor. textus corruptus 2.31. 14.1. 212. 306. 709.
Diphryges 780
Dipſacum 443
Dipſaco vermis innaſcitur 443
Dolichus 335
Dorycnium 645
Draco marinus 246
Dracon herba 409
Draconis collũ herba 407
Draconis ſanguis 770
Dracunculus maior ac eiuſdem variæ ſpecies 406
Dracunculus minor 408
Dragacanthũ gũmi 453
Drupæ oliuæ quæ 179
Drys vox æquiuoca 181
Dryopteris 737
Duracina perſica 203
Dyſenteria 109.184.202 214.323.398.432.445 545.571.584.586.588. 592.611.622
Dyſuria 137

E

Ebenus 164.165
Ebenum primo Romam adduxit Põpeius Magnus ibidem
Ebrietati aduerſatur Braſſica 353
Ebulus 727
Ebur 280
Echinos 235.603
Echinus marinus 235
Echinus terreſtris 236
Echion alcibiadion 603
Echis & Echidna 248
Elæomeli 71
Elaphoboſcum 494
Elate Dioſcoridis, encephalum Galeni eſt 192
Elate nux Indica arbor 189
Elate Plinij abies eſt, Galeni cephalio 190.191
Elaterium 2.709
Elatine 615
Elatinum oleum 83
Electrum, ſuccinũ alambrũ, carabe idẽ 136.137
Electuarium de baccis lauri 131
Electuarium de ſcoria ferri 761
Elemi gummi 180
Eleoſelinon 490
Elis ciuitas Achaiæ 89

Elleborines 679
Elleborus 2.705.
Elephantis dens 280
Empetron 732
Emplaſtrũ ex nido hirundinum 279
Empyreuma quid Ariſtoteli 434
Endiuia 367.368
Endiuia differt à Cichorea 367
Enula cãpana 66.67.68
Enulæ radix cor lætificat 68
Ephemerum 656
Ephemerum non venenoſum colchicon hermodactylus eſt 657
Epilepticis iecur caprinum noxium eſt 268
Epilepticis medicamenta conuenientia 122.306
Epimedium 599
Epimelis Galeni, vnedo eſt 212
Epipactis 679
Epiphyllocarpos 694
Epithymus 470.730.731
Epulotica medicamenta quæ 760
Equi fluuialis teſticulus 257
Equinum lac 292
Equinus caſeus hippace dicitur 297
Equiſetum 622
Equi cauda 622
Equorum calli ſiue lichenes 271
Eraſmus Roterodam. 256.328.804
Eretria terra 807
Erice & Erica 144
Erica vera 144.145
Erigeron ab eringo differt 667
Erinaceus marinus 235
Erinaceus terreſtris 236.237
Eruca 284.382.383.
Eruca vermis 284
Erui angina, ſiue Orobanche 384
Eruilia magna 335
Eruum ac eius temperatura 336
Eruũ rubrũ eligendũ 336
Eryngium 453
Eryſimum 398
Eryſipelas 124.147.398.665
Eſcaræ 89

Eſula

Eſula maior 721
Eſula rotunda 721
Eſculenta recentium piſcium 263
Eupatorium 615
Eupatoriũ Auicennæ 616
Eupatorium Meſues Dioſcoridis ageratum eſt 617.632.
Euphorbium 512.513
Euritij Cordi laus 27
Euritius cordus fallitur 731
Expultrix virtus quibus de cauſis prouocetur. 434
Exuuium & ſpolium anguis 250

F

Faba 326
Faba Aegyptia 327
Faba antiquorũ exigua & rotunda erat 327
Faba craſſa 660
Fabæ cõmunes diuerſæ ab antiquorum fabis 328
Fabiolum marinũ 640
Faciem mũdificantia 78. 275. 303. 586. 743. 765.
Fagus 181
Far 319
Farrago 317
Febris 30. 87. 153. 189. 197. 221. 245. 271. 275 281. 282. 357. 433. 558. 562. 752.
Federichus à Rocha 199
Fel 304
Fel terræ 2.440.
Ferri rubigo ſcoria 760
Ferula 506
Feriola 367
Fex vini 787
Fex olei crocini 66
Febrium putredo 54
Fiber 257
Ficus & eius vires 227
Ficus aegyptia 226
Ficus in imã partem ventriculi deſcendit 228
Ficus terreſtris 723
Filicis & arundinis inimicitia 141
Filicula 736
Filipendula œnanthe eſt 548.745
Filix 735
Filix quercus 737
Fiſtici dicuntur piſtacia 222.
Fiſtula paſtoris herba 533

Flammula herba 587
Flos æris non eſt viride æris 757
Flos amoris 529
Flos arantiæ 211
Flos roſæ qui dicatur 172
Flos thimi 730
Fœniculum 495
Fœniculum porcinum 508
Fœnum græcum, ac eius vires 324
Fœtus mortuus 128. 129. 552.
Fœtum retinere facit 582
Folia oxyacanthæ 151
Folium herba 552
Folium indicum 53
Folliculi ſenæ 500
Fontinalis herba 673
Fragra 613
Fraxini folia aduerſantur veneno 132
Fraxinella geniculata 585. 586.
Fraxinus 132
Fructus auſteri poſt cibum 203
Frutex coriarius 184
Frutex ladanificus 161. 162
Frumentum 312
Fuchſij error 218. 310. 388 463. 509. 554. 630. 634. 650. 651. 665. 769
Fuchſij maledicentia 219
Fuligo pictorum 807
Fuligo picis 17
Fuligo thuris 104
Fullonum herba 404
Fumaria, fumus terræ 680. 681
Fungi 656
Fuſus agreſtis herba 521

G

Gabriel Mutinenſis 494
Gagates lapis 796
Galactites lapis 800
Galbanum 91. 513
ex Galbano cõpoſitio 91
Galanga craſſa 8
Galanga indica 9
Galena quid 763. 764
Galeni elate cephalio eſt 191
Galeni error 399
Galeni & Dioſcoridis cõciliatio 96. 341
Galeni & Dioſcoridis diſcrepantia in Braſſicæ viribus 353
Galeno authoritas quanta ſit

ſit tribuenda 53
Galeno fides adhibenda in herbarum viribus & facultatibus 53
Galenus balſami veri cognoſcendi cauſa in Iudæam nauigauit 49
Galerita auis 278
Galiopſis 664
Galiopſis à Balato differt 664
Galla 183
Galliæ moſchatæ compoſitio 57
Galli & gallinæ 272
Galli teſticuli herba 490
Gallinaceorum iecur boni ſucci 273
Gallinaceum lac 386
Gallinæ morſus, herba 419
Gallinarum eſculentũ ius retinendi vires obtinet 273
Gallorum ius ſubducendi vim habet 273
Gallinarum membra aurum liqueſcẽs ſi admiſceantur cõſumũt 274
Gallinarum ſtomachi interior tunica 274
Gallium 666
Gallitricum, herba 556
Gamandrea 526
Gangrænæ 225
Garum 263
Gaſpar de gabriel. Patauinus 12.24.418.566
Gattinariæ hiſtoria 272
Gazæ error 439
Gallij opinio de palma non probatur 185
Geniſta, ſpartum Dioſcoridis 712
Gentiana 435
Gentilis de Fulgineo Auicennæ fidelis interpres 52
Geon lapis 806
Georgius Agricola 764. 774
Geranium 543
Gerardus Cremonẽſis errat 422
Gerardus Orator Caroli V. ad Solymanum 431
Geum Plinij caryophyllata eſt 598
Gingidion chæreſolium eſt 379
Gittone 509
Gladiolus 599
Gladiolus lutea 601

Glandiferæ arbores 182
Glans ſardiana 182
Glans vnguentaria 12. 186.713
Glandis vnguentariæ oleum 75
Glaſtum, guadum 425. 426
Glauciũ memitha eſt 423
Glaux 515
Gleſſum 136
Gleſſaria vocata inſula cur 136
Gleucinum oleum 89
Glutinum 515
Glutinum ex bubulo corio 516
Glutinũ ex ſimilagine 516
Gluten piſcium 516
Glycyrrhiza 437
Glycyſida 565
Gnaphalium 544
Gobius et cobius piſcis 261
Gomorra & Sodoma 119
Gonorrhœa 76.176.177
Goſſipion 449
Græca pix quæ 114
Gramen ac graminũ genera & vires 606
Gramen Babylonicũ 609
Gramen aculeatum trium generum 608
Gramen harundinaceum & parnaſſi 608.609
Gramen molle 590
Grana kermes eſt karbiſinum 623
Granatorum malorũ ſyrupus quibus dandus 195
Granatorum cortices 196
Granatum malum 193
Gramen Cnidium, Gnidium, Thimelæa, idem 77
Granum infectorium 622
Granum paradyſi 16
Granum regis herba 717
Granum tinctorium 622
Granum tritici vel Speltæ craſſo mõ tritũ 316
Gratia dei, herba 495
Gruaria, herba 543
Guadum 425
Guaiaci ligni aqua quomodo paranda 168
Guaiaci ligni vinum quomodo parandum 169
Guaiacum albũ ne an nigrum eligi debeat 165
Guaiacum lignum 164. 165.166.167

Gum

Gummi abſolute quid 175
Gũmi Arabici frutex 175
Gummi elemi 179
Gummi iuniperi facultas 126
Gutta 91
Gummi mineum 95
Gummi dragacanthũ 453
Gypſum 788

H

Hamatites lapis 795
Hæmorrhoides 126.390.391
Hæmoptoicis 506
Halcyonium 789
Halica 320
Halicacabon 644
Halme 263
Halimus 147
Hammoniacus ſal 785
Harmel quid 477
Harundinaceum gramen 606
Harundinis & filicis inimicitia 141
Harundinis & aſparagorum amicitia 141
Harundinis omne genus circa radicem efficacius eſt 140.141
Haſtula regia 410
Hectica 74.243.245
Hedera ac eius genera 420
Hedera Ciliſſa 701
Hedera ſpinoſa 701
Hedera terreſtris 691
Hedichroi compoſitio 90
Helenium 66
Helenium pectori confert, ac eiuſdẽ tẽperatura 69
Helioſcopos tithymal. 720
Heliotropium 368
Heliotropium maius, minus 741
Heliotropium differt à calendula 632
Helleborus albus, niger 705.706
Helxine 613
Helxine ſyſſampelos 614
Hemerocallis 549
Hemionitis 559
Hepar Mergi 268
Hepatica herba 627
Heracleon & Herculeon panax 479
Herba alliaria 538
Herba cancri 741
Herba cruciata 667
Herba vitri 561
Herba paris 650

Herba primi floris 676
Herba Sardonia 416
Herba S. Ioannis 556
Herba Venerea 555
Herba trinitatis 597.598
Herba Symeonis 571
Herba venti 418
In herbis coquendis documentum 354
Hercules coronatus oleaſtro 178
Herculis ſtatua manu tenẽtis cydonia mala 202
Hermodactylus 656
Hermolai Barbari error 72.138.156.386
Hibiſcus 517.570
Hibiſco falli aues cur dixerit poëta 517
Hieracion maius et minus 489.490
Hieracites lapis 490
Hieremias triuerius ſuper Aphoriſmos ſcripſit 732
Hierichontis roſa non eſt amomum 40
Hippace caſeus equinus 297
Hippocampus 237
Hippocrates & Galenus exponitur 749
Hippocratis hiſtoria 272
Hippocratis locus 285
Hippogloſſus 694.703
Hippolapathus 343
Hippoſelinon leuiſticum officinarum eſt 493
Hippuris 622
Hirci barba 161
Hircina herba 575
Hirundinaria maior 422
Hirundo 279
Hirundinũ crematarum cinis 280
Hiſpana pix quæ 116
Hiſpani cur raro ad Anatomiæ cognitionẽ perueniant 188
Holoſteon 590
Holoſteon differt à piloſella 590
Homeri verſus de nepenthe 68
Hordeum 314
hordeum Galaticum 319
hordeum murinum 618
hortulanus coquus vel coſtus 42
hortus Patauij herbis dicatus 708
humanum ſtercus 307

hyacinth

Hyacinthus 156.635
hydromalum 751
hydropiper 402
Hydropis remedium 7. 727
hyoſcyamus 641
hyoſcyaminum oleum 76
hypecoum 641
hypericon 574
hypochyma quid 118
hypociſtis 161
hyſſopus 459.460

I

Iacobi manilij error 646
Iacobus Theobaldus Ferrarienſis 756
Iaſminum oleum 93
Iaſmin quid 94
Iaſpis 803
Iberis 231
Ictericis conuenientia 77. 351.496.738
Ichtyocolla 516
Idæa radix 619
Idæa daphne 703
Idæus rubus 613
Iecoraria herba 627
Iecori conuenientia 24. 79.88.110.131.326. 197.568.578.580. 680.691.701.731. 744
Iecur & iociner 267
Iecoris obſtructiones 221. 360.414.440
Iecur canis rabidi præſtãs venenum 268
Iecur Gallinaceorum 273
Ieneliabin de roſis Perſicis quid 272
Igne ambuſtis quæ conueniant 550
Ilex 181
Illuſtris vallis 120
Imperatores cinnamomi integras arbores Romam portari curarunt 38
Indicum & maius cardamomum 20
Indicum Iſatidis ſuccus eſt 426
Indicus lapis 770
Inguinalis herba 687
Inhame, vocata faba Aegyptia 328
Inteſtinorũ inflammatio 110
Inteſtinorum tormina 571
Inteſtinorum ruptura 597

Intubum 366
Intubus agreſtis 366
Ioannes Agricola Ammonius 122.230
D. Ioãnes Baptiſta quibus locuſtis veſcebatur 277
Ioannes Baptiſta Cananus 278.291
Ioan. Falconerius Anglus 329.381.494.
Ioannes Gõdulanus 637
Ioannes Rodoricus Luſitanus dictus antea, qui nunc Amatus 230
Ioãnis de Vigo error 594
Iodocus Valareus 741
Iouis glans 182
Iouis barba 629
Iringus 453
Iris apud Galenum 6
Iris Jllirica cæteris melior 4
Iris ſyluatica 659
Iris varia 4
Irinum oleum 88
Iſatis ſatiua 425
Iſatis ſylueſtris 425
Iſatidis herbæ ſuccus 426
Iſopyron 689
Iſchias 69.232.398.440.468.588.
Iua arthetica 577
Iua moſchata 577
Iudaicum bitumen 119
Iudaicus lapis 801
Iuglandes nuces 223
Iuiuba ſerica 218
Iulides piſces 264
Iuncturarum dolores 89.126.
Iuncus 627
Iuncus auellana quid 14
Iuncus anguloſus, triãgularis, quadratus 15
Juncus odoratus 43
Juncus papyri genus 142
Juniperus 124
Juniperi gummi ſandaracha Arabum 125
Juniperi oleum 126
Junonis roſa 529
Jus album quid 245
Jus piſcium 263
Juſquiamus 641
ἰξίας venenum 518

K

Kali 561.626
Karum, Kareum 484
Keiri purpureum 552

L

Labrum Veneris 443
Labruſcæ flores œnanthe eſt

eſt 85.745
Lac 292.293.294.
Lac coagulans herba 666
Lac acetoſum 297
Lac cum piſcibus non eſt comedendum 293
Lac dyſentericis quomodo dandum 293
Lac gallinaceum 386
Lac generant 326.548. 700.
Lac mulieribus euocantia 238.683.
Lac ſciſſile 297
Lacte epoto os lauari debet 293
Lac quibus obſit 293
Lactis ſerum 294
Lacca non eſt gummi, ſed formicarum ſtercus 60
Lacca artificialis 60
Lacertæ ac earum ſpecies 289
Lacertæ ſtercus 289
Lacertorum ſtercus 308
Lachryma draconis arboris 770
Lachrima Mariæ 566
Lachryma oleæ Aethiopicæ 179
Lactaria herba 719
Lactarius lapis 800
Lactuca & eius temperatura 378
Lactucella 364
Lactuca erratica 490
Lacuturris herba 351
Ladanifer frutex 161. 162.
Ladan, et Ladanum 161. 162.
Lætificantia 384. 500. 531.692.
Lagopus herba trinitatis eſt 597
Lampſana 344
Lana 299
Lanaria herba 404
Lanceolata 358
Lanceola 569
Lapathum 342
Lapillus mirus 803
Lapis Armenius 768
Lapis belzaharticus 270. 271
Lapis Cyaneus 769
Lapis ex bufone 805
Lapis in felle repertus 304
Lapis renum & veſicæ 51
Lapis Lazuli 769
Lapis lyncis electri ſpecies

ties 137
Lapis plumbarius 763
Lappago 716
Lappa maior 678
Lappa minor 698
Laricea reſina 106
Laricea reſina pro terebinthina vtimur 106.107
Larix arbor qualis 106
Laſſitudo 177
Laſerpitium 185.510
contra Laſſitudinem 562
Laterum dolores 43.99.221.537.
Lathyris 722
Latifolia & endiuia domeſtica 368
Lauandula herba 27
Lauer 360
Laurus 130
Laureola herba 704
Laurus Alexãdrina 694
Laurus Alexandrina herba 703
Laurinum oleum 79
Lemnia terra 775
Lens & lẽticula paluſtris 329.559.
Lens funebre edulium eſt 334
Lentes nullo pacto concedendæ ægrotis 330.329.
Lentibus non vtendum in pleuritide 330
Lentigines faciei 51
Lentiſcus 108.109
Lentiſcina reſina reliquis durior 109
Lentiſcini olei facultas 80.109
Leonhardus Nunius 205
Leonicenus laudatur 10.36.
Leonicenus errat 27.608.626.
Leonis dens herba 366
Leonis pes herba 688
Leontopetalon 524
Lepidium 231.415
Lepidij radix an rectè pro coſto vſurpetur 42
Leporinũ coagulũ cõcretũ ſanguinẽ diſſoluit 300
Leporinus pes herba 597
Lepra 139.143.323.326.418.509.602.68.
Lepus marinus & terreſtris 251
Lepus ſuperfœtat, & quomodo coeat 252
Leucoion 551
Leucanthemum 94

Leucan

Leucacantha 452
Leucas 527
Libanus 100
Libanotis 504
Lichen 627
Lichenes equorum 271
Lienis remedia 10.75.79.89.112.143.221.326.338.406.415.440.508.514.525.568.588.601.
Lignorum caries 159
Lignum aquilæ 58
Lignum aloes 58
Lignum Rhodium 51
Lignum aloes Rhodiorum 51
Lignum Guaiacũ, Indicum, ſanctum 164
Liguſtrinum oleum 88
Liguſticum & Libiſticum 480
Liguſtrum 155.156
Lilinum oleum 87
Lilium 529
Lilium conuallium 659
Lilium cœleſte 3
Lilium ſylueſtre ſeu pallidum 550
Limonium 596
Limones 208
Lina collo viperæ alligata 566
Linaria herba 701
Lingua agni, herba 358
Lingua bouis, herba 686
Lingua ceruina herba 534
Linguæ ariditas & aſperitas 218
Lingua paſſerina, ſeu auis 133
Linum 325
Liquiritia 437
Liquida reſina ex quibus arboribus colligat̃ 114
Liquor Cyrenaicus 510
Liquor Syriacus, vel medicus 510
Lirion 714
Lirinum oleum 88
Lithargyrium 765
Lithocolla 805
Lithoſpermon 506
Liuiſticum vulgare 480
Lobos 335
Loch de althæa 570
Loch de caulibus 354
Loch de pino 108
Loch equorum 272
Locuſta terreſtris 276
Loligo 254

Lolium 322
Lolium murinum 618
Lolij farina ad quid bona 327
Lotium 308
Lotura plumbi 761
Lotus arbor 213. 214
Lotus Aegyptia 685
Lotus ſatiua & domeſtica 681
Lotus ſylueſtris 681
Lucius piſcis 257
Ludouicus Nunius 431
Ludouicus Viues Valentinus 191
Lumbrici terreſtres 291
Lumbricos necantia 20. 97. 126. 223. 244. 457. 470. 509. 602.
Lumbricorũ ſemen 457
Luminaris maioris author 85
Lunaris herba 646
Lunaris lapis 802
Luparia herba 651
Lupinum iecur 268
Lupinum ſtercus 307
Lupinus 337
Lupulus herba parum calida 316
Lupus piſcis, ſpigola eſt 256
Luſitani vocum græcarum maximi ſeruatores 335
Lutræ teſticuli 257
Lychnis herba 527
Lycium Dioſcoridis non eſt vulgare lycium 173
Lycij ſuccedaneum quid 173
Lycium indicum 174
Lycopſis 602
Lycoctonon aconitum 651
Lygus 176
Lyncis lapis 137
Lyſimachia 582

M

Macer & macis 137
Maderiæ inſula cedros fert 129
Mæna & mænula 261
Magnes lapis 798
Maiorana 85. 472
Malabar regio apud Indos 33
Malabatrum 34. 93
Malabathrinum vnguentum 93
Mala medica 208

Mali

Malicorium 196
Mali punici domeſtici flos 195
Malua vnde dicta 349
Malua agreſtis 520
Malum, pomum 200
Malum terræ 436
Malum punicum et granatum 193
Mala cotonea, aurea 202
Maluauiſcus 570
Manardus Ferrarienſis doctiſſimus fuit 501
Manardus contra Meſuen 408
Manardi error 98. 138. 185. 260. 310. 618
Mandragora 647
Manna tria genera 101. 102. 103
Manna Arabum quid 101
Manna ſupra lapides cadens melior 102
Manna thuris 100
Manuel Reinelius medicus 768
Maraſſus 248
Marathrum 496
Marcelli Virgilij error 12. 154. 157. 394. 493
Marchaſita 795
Margarita conſolida 689
Margaritæ vſui medico deſeruiunt 239
Margaritæ quomodo naſcantur ibidem
Maris ſpuma 789
Marmoraria herba 449
Maron 474
Marrubium 532. 533
Martagum 530
Martialis locus 349. 357. 412
Maſtix 109
Maſſa ſigillaria 118
Maſſarij veneti error 156
Maſtichinum oleum 81
Maſtix ex Chio inſula adfertur 82
Mater ſylua periclymenos 544
Mathioli Senenſis error 12. 46. 68. 86. 94. 140. 237. 265. 373. 592. 621. 626. 631. 660. 687
Mathiolus Senenſis falſo Plinium accuſat 5. *citat* 67
Mathioli Senenſis laus 8. 574. 683.

Mathiolus ſibiypſi contradicit 364
Mathiolus Theophraſtum inepte reprehendit 105
Mathæi Syluatici error 354.598
Matricis apoſtemata 402
Matricis dolores 79.87.89
Matrici cõuenientia 505.740
Matricis præfocationes 694
Matricaria herba 541
Matri ſyluia herba 556
Meconium 639
Media pars arboris quæ Galeno 166
Medica herba 387.570
Medicamẽtis fortibus cur vſi priſci medici 749
Medicamentorũ materia quomodo inſpiciẽda 1.2
Medicamẽtum quare dicatur calidũ, frigidum, humidum, ſiccum 167
Medicamentum ſymetron quid 167
Medici antiqui qui 153
Medici officium in re herbaria inueſtiganda 1
Medico neceſſaria eſt herbarum cognitio 1
Medicum malum 208
Medium herba 598
Medulla citri quo temperamento 210
Medulla oſſium animalium 303
Medulla vomitum irritat 304
Megalinum oleum 90
Mel 309
Mel coctum parum purgat 170
Mel crudum ſubducit aluum 309
Mel venenoſum 309
Melampyron 686
Melancholiam purgãtia 500.731
Melanthium non eſt vulgaris nigella 508
Melanthiũ ſubcitrinum 509
Melanthium vera nigella eſt 78
Melanthium oleum 78
Melia terra 807
Melicratum 748
Melilotum 473

Melilotum falſum 682
Melimela 203
Melinum oleum 84
Meliſſa citrago 531
Melitites lapis 800
Melopepones ſunt vulgati melones 375
Memecyles 219
Memitha 515
Memitha non eſt cornicularis papaueris ſuccus 640.
Memithe glautiũ eſt 423
Memphitis lapis 802
M*enſtrua mouent* 13. 43. 45.122.177.182.326. 361. 398. 415. 476. 481 .496.509.527. 537.599.691.710.
Menſtrua ſiſtũt 126.545
Menta aquatica 361
Mendeſy compoſitio 91
Menta Romana coſti loco an ſumenda 41
Menta Sarracenica 41
Menta ſylueſtris 466
Mentaſtrum 468
Mera oleum 127
Mercurialis, & ex huius ſucco ſyrupus 739
Mergi iecur, venter 268
Merum, antidotum cicutæ 654
Meſpilus 212
Meſue pharmacopolarum princeps 74
Meſue errat 455
Metopion 91
Metella nux 224
Metopium galbani lignum eſt 91
Meu Athamanticũ 10
Meu in montibus Bononiẽſib. reperitur 11.24
Meu in hiſpania herba vulgata 11.
Meu tortuoſum fœniculum, & verum in Italia naſcitur 11.12.
Meum, & Galeni meum & eius vires 10
Mezereũ chamælaa eſt 44.1704.725
Mileſium 790
Milium 320
Milium ſolis 568
Millefolium 674
Milefoliũ aquaticũ 685
Mille pedes vermes 265
Mille perforata herba 574
Minea myrrha optima

Galeno 61
Minium naturale 770
Miſy 778
Miua citoniorum ſyrupus 202
Mollia quæ dicantur 254
Moli 479
Molybdæna 763
Momordica 544
Monachorũ meſuen enarrantium error 10.44. 60, 154.
Morbi ex pura bile 199. 209.
Morion ſpecies mandragoræ 648
Morochthus lapis 800
Morus 225
Mortuorũ cõditura quæ mumia 121
Mortuũ mare quod 120
Moſchatæ roſæ vel Alexandrinæ 171
Moſchus 55
Moſchus unde colligitũ 55
Mulleus & mullus color 255
Mullus piſcis 255
Mulſum 748
Mumia Arabũ quæ 120
Mumia vera 122
Mundella Brixiẽſis 587 772
Munſteri Germani error 92
Muralis herba 613
Mures 292
Muris cauda, radix 635
Mus araneus 291
Muſculi 240
Muſcus arborum 54
Muſcus arborum pro bdellio 98
muſcus marinus 668
muſcus in quibus arboribus habeatur 54
muſteum oleum 89
muſtela 258
muſtela quibus ſe munit pugnatura contra ſerpentes 365
mutinẽſis ager naphtham habet 122
myoctonon aconitum 650
myrepſicum oleum 75
myoſotis 424
myrice 143
myriophyllum 685
myrobalanus glans unguentaria 186. 713
myrobalanorũ ſpecies 187. 189

myrrha

myrrha 94.97
myrrha Bœotica 97
myrrhæ arbor qualis 95
myrrhæ flos 91
myrrha vulgaris non eſt bdellium 96.98
myrrhis, cicutaria herba eſt 685
myrtinum oleum 78
myrtites & myrſinites tithymalus 719
myrtus 196
myrtus ſylueſtris 703
mytuli 240.241
myxa & myxaria 218

N

Napellus herba, napellus moyſis 551. 552
Naphtha 122
Napi 394
Napum 339.691
Napum ſylueſtre 344
Narantium pomū 208. 210
Narcapthon vel naſcaphthon 59
Narciſſus 714
Narciſſus varius 87
Narciſſinum oleum 87
Nardus 25
Nardus montana 28
Nardus ruſtica 29
Nardinū vnguentum 93
Narium fœtor 89
Naſturtium 395. 396
Naſturtium ſylueſtre 231. 415
Naſturtiū aquaticū 362
Naſturtium Oriētale ſeu Babilonium 398
Nauium pix 118
Naxius lapis 806
Nenuphar 557
Nepenthes enula Aegyptia eſt 67.68
Nephritis 137.442. 452
Nerium 655
Neruorū ægritudines 325
Neurax & poterion idem 448
Nicandri ſentētia de Coriandro 487
Nicandri ſcholiaſtis error 145
Nigella 508
Nitrum Græcorū & vulgare 786
Nitri ſpuma 787
Nucis moſchatæ cortex 137
Nuclei pinei 108
Nucum oleum 75

Nux, & nuces regiæ 223

Nux metella officinarum, vomica Serapioni eſt, & contra 224

Nux Pontica 224

Nux moſchata 138

Nux Indica 189

Nux Vomica 224

Nycticoracis ſanguis 306

Nymphæa 557

O

Obolus quid 328

Ochra terra rubra 770

Ochron eruilia vulgaris eſt 336

Oculis vtilia 304. 440. 532. 690

Oculus cati, herba 695

Oculorum vitia 100. 164. 239. 289. 353. 408. 556. 592. 680. 763. 796. 724.

Ocymaſtrum 605

Ocymum 383

Ocymũ gariophyllatũ 383

Ocymum aquaticum 605

Ocyminum oleum 86

Oenanthinum oleum 84

Oeſypus 299

Oenagra 686

Oenanthe 85. 548. 744. 745

Olea agreſtis 128

Oleaſter 178

Olei varia genera 69 & deinceps

Oleum quænã amant 130

Oleum & vnguentũ differunt 82

Oleum album 71

Oleum de alkana 88

Oleum alterci herba 76

Oleum de Ben Arabum 75. 713.

Oleũ è croco hortulano 77

Oleũ de grano Cnidio 77

Oleum de hypericone 575

Oleum de thymelæa 77

Oleum ex lino 325

Oleum de Cherua 72

Oleum è Carthamo 77

Oleum ex oliuis 69. 70

Oleum herbæ Apollinaris 76

Oleum ex vitello oui 275

Oleum palmarum 71

Oleum petroleum 122

Oleum de cataputia maiori 72

Oleũ de pentadactylo 72

Oleum de myrabolano 75

Oleũ è ſemine radiculæ 77

oleum

Oleum de nigella 78
Oleum ex amaraco 85
Oleum de baſiliconis foliis 86
Oleum è radice iridis 88
Oleum ireos 88
Oleum è Parthenio 90
Oleũ de Cotula fœtida 90
Oleum hedychroum 90
Oleum de zambac 93
Oleum ſaxi 122
Olibanum officinarũ eſt Græcorum manna 100
Oliuæ drupæ quæ 179
Oliuæ ſalſæ & cõditæ 179
Olus atrum 493
Olus ſiculum 355
Olus aureum 349
Olyra 317
Omphacium 745
Omphacinũ oleũ 69. 70
Omphacomeli 751
Oniſci & Aſelli vermes 265
Onitis origanus 462
Onix piſcis, conchula Indica, & vngula odorata 241
Onobrychis 574
Ononis 451
Onoſma 557
Onyx lapis 800
Ophites lapis 804
Opij amaritudo 639
Opium differt à meconio 639
Opobalſamũ quid & vnde aduehitur 49
Opocalpaſon Plinius opocarpathum appellat 96
Opoponax liquor 479
Orchis 553
Orci tunica herba 418
Oreoſelinum 492
Orfanum lapillus 803
Origanum aſininum, ſylueſtre, hircinum 462
Origanum heracleoticum 461
Orminium 475. 556.
Ornithogalon 386
Orobanche vnde nomen traxerit 384
Orobus 336
Orthopnœa 308. 482. 509. 540.
Oryza 319
Os cordis ceruini 281
Oſſifraga auis 277
Oſtracites lapis 805
Oſtrum 238
Oſyris herba 701

Othonis Brunfelſij error 416. 579. 598. 608. 634. 667.

othonna 423

Ouidij locus de hyacintho 636

oui candidum 274

ouium ſordes 299

ouum 274

ouũ frigidũ in primo 276

oxyacantha 150. 151

oxalis 343

oxalme 263. 750

oxycroceum 66

oxylapathum 349

oxymel 750

oxymel ſcilliticum 414

oxyceraſum 197

oxys 681

oxyſaccharum quid 195

oxyſacchara 752

oxytriphyllon 344. 536 681

P

Padus populifer 134

Pæonia 565

Pagana lingua 694

Palea Camelorum 43

Paliurus ac de eadem variæ ſententiæ 148

Palma agreſtis 189

Palma arbor 185. 186

Palma Chriſti herba, 554. 717

Palatiũ leporis herba 364

Palmeum vinum 752

Palmula Thebaica 188

Palmyrarum varius vſus 72

Panax 479

Pancratium 414

Pandectarij error 592

Panicum 321

Panis cuculi, herba 681

Panis ex caſtaneis paratus 183

Panis lauatus 314

Panis porcinus 405

Panis quinque genera 313

Papauer albũ, nigrũ 638

Papauer & eius variæ ſpecies 637. 638. 639. 640

Papyrus 142

Paralius tithymalus 720

Paralyſis 127. 518

Parietaria 613

Parius lapis 805

Parotides 298. 326. 663

Parthenium 563. 613

Parthenium amaracus eſt apud Dioſcor. 86. 90

Pra

Partum iuuant 494
Paſſa Corinthiaca aluum purgat 745
Paſſerculorũ herba 404
Paſſerina lingua, ſeu auis lingua 113
Paſtilla Hiſpanorum 62
Paſtilli de violis 173
Paſtilli roſei 173
Paſtinaca piſcis 252
Paſtinaca erratica 480
Paſtinaca ſylueſtris 481
Pata leonis 524
Paulus Iouius 230
Paulus Iouius decipitur 235
Contra Pectoris vitia 7. 74. 76. 77. 150. 183. 218. 221. 324. 410. 442. 540. 579. 686. 698. 745.
Pedicularis herba 710
Pelecinus 557
Pentaphyllum 617
Penticoccon 212
Peplis & peplium, peplum 723
Perca piſcis 264
Perditium herba 613
Periclymenos 594
Perſea arbor 229
Perſeæ arboris flores 172
Perſica & Perſea idem 229. 230
Perſica poma 203
Perſicaria non maculata 402
Perſonacia 678
Peru noua regio Balſamũ ſubminiſtrat 48
Pes lecti, herba 523
Pes coruinus, herba 415
Pes leonis, herba 688
Pes leporinus, herba 597
Peſtis 245. 282. 441. 582. 587.
Peſſi ex vitellina medulla 304
Peſtilẽtes morbi 209. 271
Petaſites 679
Petilium 530
Petri Criniti locus 104
Petroleum ſiue oleum ſaxi 122
Petroſelinum 492
Petroſelinũ vulgare 492
Petroſelinum marinũ 363
Petrus Brandanus frater Amati 711
Petrus Fernandus 194
Peucedanum 507
Phalangium 288. 535

Phalaris herba 568
Phaſelus 387
Phaſelus ſmilax eſt 336
Phaſiolus, vel phaſeolus 336
Philanthropos herba 518. 678
Phleon 591
Phillyrea 158
Philyra, tilia eſt 158
Phlegmone iecoris, ſtomachi 45
Phœnix herba 323. 618
Phreneſis 76
Phrygius lapis 792
Phu, noſtra eſt Valeriana 31
Phycides piſcis 263
Phyllitis 534. 566
Phthiſis 74
Picea arbor 104. 108
Pici bitumen 121
Picearum vel pinorum erucæ 285
Picis fuligo 117
Picis facultas 118
Picinum oleum 116
Pimpinella 524
Pinaſter 105
Pinei nuclei 108
Pingue æſtuoſum 302
Pinguedo 300. 302
Pintianus vir doctiſſimus 512
Pinus 104
Pinus humilis 577
Piper 399
Piper agreſte 176
Piper longum 399
Piperis genus calidius quod 399
Piper Jndicum fructus rubri pyramidalis 20
Piperella ſecunda Jberidis ſpecies eſt 233
Piſſaſphaltus 120. 121
Piſces ſaxatiles 263
Piſces ſine ſenſu viuentes qui 267
Piſcis columbus 255
Piſtaria fiſtici dicuntur 222
Piſtolochia 437
Pituitam ſoluentia 30. 415. 418. 515. 731
Pitynon phyſema 115
Pityides 108
Pityuſa 721
Pixacantha 173
Pix Colophonia quæ nam officinis 114

pix

Pix Græca quæ 114
Pix nigra 117
Pix liquida & ſicca 116
Pix naualis 117
Pix quomodo paratur 117
Pix cedri 129
Plantago ac eiuſdem ſpecies 358.359
Plantago aquatica 573
Platanus 131
Pleuritis 271
Plinius à calumnia defenditur 29.495
plinius contradicit Dioſcoridi 547
Plin. doctiſſimis viris ſæpe aberrãdi anſam dedit 23
plinij error 106.132.141. 249.361.396.438. 451.528.533.556. 592.701
plinij inanimaduertentia 23
plinij locus 9.26
plinius inconſtans 615
plinius poſt Dioſcoridẽ 125 annos vixit 117
plumbum elotum 761
plumbi recrementum 761
plumbarius lapis 763
plutarchus ab Ariſtotele diſſidet 247
pnigites lapis 807
podagra 76.141.437.
polemonium 587
polemoniũ, giarca eſt 700
polium 537
polycnemon 523
polygalum 700
polygonatum 453.585
polygonoides vocata clematis 585
polygonium 443
polygonon 584
Polyphorum vinum poſt fructus bibendum 746
Polypodium 736
Polypus 254
Polytrichum 698
Poma aſſa vel cocta à cibo comedenda ſunt 202
Pomorum varietas 200
Poma quæ accipienda pro ſyrupo conficiendo 200
Pomum granatum 193
Pomum inſanum, melazanum, cupidinis 648
Pomum terreſtre 647
Pomata ſiue ſepum confectum 303
Pompholyx, bulla 755

pontica

Pontica nux 224.225
Populus arbor 134.135
Porcelletta Italica vox 240
Porcinum roſtrum 366
Porci talus 280
Porrum 532
Porrum agreſte 390
Porrum capitatum 389
Porrum vinearum 390
Portulaca 356
Portulaca ſylueſtris 427. 661
Poterion & neurax idem 448
Precocia mala 208
Praſium, marrubium 390.532
Preſſura herba 666
Principum & ciuitatum auaritia 26
Propolis 311
Proſerpinaca 584
Prunum 216.217
Prunorum ſylueſtrium ſuccus 174
Pſoras detergentia 20. 326.592.600. 680. 711.783.
Pſoricum 777
Pſyllium 642
Pterygophoros lapis 308
Ptiſana colata & non colata 315
Pulegium 463
Pulegium montanum 523
Pulicaris herba 642
Pullus ex albo oui gignitur, ex luteo nutritur 274
Pulmonis vitia 150.221. 323.532.579
Pulmo marinus 267
Pulmones nonnullorum animalium 267
Pulmo ſuillus 267
Pulmonaria 673
Pumex 784
Punicum malum 193
Punici mali domeſtici flos 195
punici ſylueſtris flos 196
purgantia medicamenta naturæ humanæ contraria 725
purpura quid 238
putredines 174
pyra agreſtia 211
pyrethrum 403.503
pyrites lapis 795
pyrrhus Luſitanus 204
pyrum & pyrorum genera

nera 211

Q

Quadrupedum adeps 301
Quercus & robur 180
Quid pro quo vocatus libellus 51
Quinque folium 617
Q. Calabrum vertit Iodocus Valareus 741
Contra Quartanam 397.494.680

R

Rabbinus Moyſes de Aegypto 183
Rabie poſſunt affici homines 215
Radicula rhaphanus 340
Radicula herba 404
Radix conſecratrix 3
Radix ponti 430
Radix ſylueſtris 729
Radix Idæa 619
Radix Rhodia 620
Ramel quid 311
Rana, & rana piſcatrix 259
Ranunculus 415
Rapa beyarana 338
Raphaninũ oleum vomitum proritat 78
Rapiſtrum 398
Raponeolus, ſylueſtre rapum eſt 339
Rapum & rapa 338
Rapæ ingentis magnitudinis 338
Raſilis ærugo 760
Razis liber de 60. animalibus 236
Razis locus 332
Recentiorum error 36
Regiæ nuces 223
Regionum varietas differentiam parit 230
Remel 311
Regius flos 529
Regius morbus 280. 628.637.710.
Reinoſius medicus doctiſſimus 711
Remora aratri 451
Renibus conuenientia 83. 87.221.326.645.761
Renum obſtructiones 360
Reſina liquida 107.114
Reſina ſicca abietis morbus eſt 114
Reſina lentiſcina 112

Reſinæ quæ oleum, quæ aquam, quæ neutrum volunt 130
Reſina laricæa 112
Reſinarum facultates à Galeno deſcriptæ 114
Reſina ſtrobilina 114
Reſinarum præſtantiſſima quæ 115
Reſta bouis 451
Rhabarbari facultates tres 433
Rhabarbaro nõ eſt addenda ſpica nardi 26.433
Rhabarbaro cinamomum miſcendum 24
Rhabarbaro Meſues tribuit quæ Rheo debentur 432
Rhabarbarũ ponticũ 430
Rhagades 137
Rhamnus 146
Raphanus radicula 340
Rhaponticum 430
Rheon Galeni & quomodo adulteretur 432
Rheu aluum ſubducit 113
Rheumatici affectus 440
Rhodia radix 620
Rhodium lignum 51
Rhododaphne 655
Rhus obſoniorũ & coriariorum 184
Ribes 153
contra Rigores 423.469
Ricininum oleum 72
Ricinus 717
Riſus Sardonius 416
Riſum mouentia 65.416
Rizum 319
Robertiana, Roberta herba 544
Robur & quercus 180
Ros Syriacus vel Cyrenaicus 185
Roſa hierichontis non eſt Amomum 40
Roſa & eius ſpecies 169
Roſæ Alexandrinæ vel moſchatæ 171
Roſa Junonis 529
Roſæ exũgulatæ quæ 172
Roſæ incarnatæ ſolutiuæ ſunt 170
Roſæ frutex, & temperatura 172
Roſæ partes 172
Roſam ſyluaticam quid vocet Scrib. Largus 162
Roſaceum oleum vel vnguentum 83

Roſaceum vinum 752
Roſaceum zuccarum 169
Roſatus ſyrupus ſolutiuus 171
Roſei paſtilli 173
Roſmarinus 504
Roſtrum porcinum, herba 366
Rubea minor 519
Rubea ſylueſtris 519
Rubia tinctorum 568
Rubigo ferri 760
Rubrica fabrilis 774
Rubrica ſinopis 774
Rubus 612
Rubus canis 154
Rubus idæus 613
Ruellij error 7.16.20. 27.42.106.146.147. 157.321.399.402. 406.445.453.498. 582.608.626.630. 668.740
Rufus Epheſius 162
Rumex, eius ſpecies 342
Ruſcus 703
Ruſticorum theriaca, allium 392
Ruta 476.477
Ruta capraria 587
Rutinalis herba 505

S

Sabellica braſſica, vel caulis flos 352
Sabina 127
Sacerdotis virile herba 409
Sacola, vel cardamomum maius Arabũ, nigella citrina eſt 20
Sagapenum 511
Sal, & ſalis ſpuma, & flos 784
Sal alkali 561.784
Sal Hammoniacus 785
Sal Indicum 310.785
Salamandra 287
Salamandra comburitur 287.288
Salax eruca cur dicta 382
Salicaria 582
Salicornia herba 561
Saliua 308
Saliunca 27
Salix, & ſalicis flores 177
Salix equina 622
Salmãticenſes ſimplicium curam nullam habent 188
Salmonetus Hiſpanorum 256
Salmuria quid 263

Saluia

Saluia 464
Samia terra 807
Samius lapis 807
Sambacinum oleum 93
Sambucus 727
Sampſuchinum oleum 85
Sampſuchus amaracus 85. 472
Sampſuchus 322
Sandalus ruber non eſt aſpalathus 59
Sandalorum tres ſpecies 59
Sandaracha foſſilis 781
Sandaracha græcorũ quæ 126
Sandyx, ceruſſa vſta eſt 766
Sanguinaria, & ſanguinalis herba 584
Sanguinarius lapis 795
Sanguis columbæ 305
Sanguis caninus 306
Sanguis 305
Sanguis concretus 299
Sanguinem mundificãtia 680.731
Sanguis draconis quid 611.771
Sanguis ex naribus 126. 442
Sanguis per vrinam 337
Sanguis nycticoracis 306
Sanguinem ſiſtentia 183. 360. 398. 426. 445. 466. 584. 592. 610. 622.628
Sanguis ſalubriter bibi poteſt 307
Sanguinis expuitio 109. 182.398.589.612
Sannicula 589
Santonicum abſinthium 457
Sapo & vitrum ex qua herba conficiantur 626
Saponaria herba 404
Sapphirus lapis 802
Sarcocolla, ſiue carnem glutinans 514
Sardiana glans 182
Sardonia herba 416
Sardonius riſus prouerb. 416
Sarmentorum cinis 788
Satureia 471
Satyrion triphyllon 554
Sauina 127
Saxatiles piſces qui 263
Saxifraga 595
Saxifraga rubea 550
Saxifraga recentiorum, non

non eſt Dioſcoridis ſaxifraga 596
Scabioſa herba 591
contra Scabiem 591.600.777
Scammonia 724.725.
Scariola 367
Scarlea, ſclarea 476.556
Scariea orminium græcorum eſt 476.556.
Scincus 290
Schiſtus lapis 796
Schœnanthum 43
Schœnanthum facile veteraſcit 44
Schœnanthi temperatura 44
Scilla 413.414
Scilliticum acetum 414
Scilliticum vinum 751
Scirrhi 87
Scolopendra 246
Scoletia ærugo 760
Scolopendria 559
Scolymus 446
Scopa regia 691
Scordium 394.538
Scoria ferri 760
Scorodon 392
Scorodo praſon 394
Scorpio terreſtris 245
Scorpio marinus 246
Scorpij occiduntur ſaliua 309
Scorpioides herba 742
Scrophularia 423.665
Sebeſte fructus 218
Secacul herba 454.585
Securidaca 556
Sedum maius & minus 660
Selago 128
Selenites lapis 802
Selenuſia terra 807
Selinon petroſelinum vulgare eſt 490
Semen citri quid 209
Semperuiuum marinum 454
Semper viuum maius 660
Sena herba 498.499.500.501
Senecio 667
Sentis canis 154
Sentis rubus 612
Sepia 254
Seplaſiariorum error 361
Sepum caprinum 300
Seps lacerta 289

Septineruia 358
Serapinum 511
Serapio exponitur 224
Serapionis error 55. 60. 688.
Serapionis interpretis error 16.212.216.
Serichatum Pliny narcaphthum Pliny eſt 59
Seriola 367
Seriphium 457
Serpentaria herba 406
Serpentarius lapis 804
Serpillum 471
Seri lactis temperatura 294.296
Sertula campana 473
Serum napum 344
Seſamum 321.323
Seſaminum oleum 75
Seſamoides placetulæ 322
Seſamoides magnum & minus 708
Seſeli Aethiopicum, peloponneſiacum, creticum 482
Seſeli Maſſilienſe 481
Setanium meſpilum 212
Sicla 355
Sicyonium oleum 71
Sideritis, ſolaſtrum 609
Sideritis ſecunda & tertia 610
Sidia 194
Sigillum Salomonis 585
Sigillum Mariæ 585
Silanus in nonum librum Raſis ſcripſit 430
Siler montanum 481
Siligo 317
Siliqua dulcis 198
Siliquaſtrum 402
Silphium 510.511
Silurus piſcis eſt ſturno 260
Silybum 713
Sinapi 394
Sinapi ruſticum 397
Sinapinum oleum 78
Sinapius Germanus vir doctiſſimus 94
Singultus 362.437
Siſer vel Siſarum 341. 342
Siſon vel Sinnon 483
Siſymbrium 361. 362
contra Sitim 153. 188. 197. 209. 370. 438.
Sium, vel Sion herba 360

Smaris

Smaris piſcis 261
Smilax hortenſis 387
Smilax arbor 654
Smilax aſpera, lenis 701. 702
Smyrnion 493
Sodomeum ſtagnum 119
Solanum eſculentum 643
Solanum furioſum 645
Solanum ſomnificũ 644
Solanum veſicarium 644
Solaris herba maior & minor 741
Solatrum 645
Soldanella 354
Solea calceamenti 272
Solis ſponſa herba 631
Solidago 589
Solſequium 632
Somnifica 384. 485. 488. 627. 641. 644. 645. 693.
Sonchus 364
Sorbum 215
Sory 779
Sparganium ſpatula fœtida eſt 600
Spartum 712. 713
Spaſmus 89. 127
Spelta. 316
Spermaria herba 740
Sperma quæ augent 74. 76. 190. 326. 382. 391
Sperma minuunt 176
Spicanardus radix eſt 21. 23.
Spicanardi rhabarbaro non eſt addenda 26. 433
Spicanardi vera abundamus 93
Sphondylium & ſpondylium 505
Spina acuta 150
Spina Aegyptia 174
Spina alba bedeguar eſt 444
Spina alba differt ab alba ſpina 444
Spina Arabica vel Aegyptia 445
Spina buxea 173
Spinachia 343
Spinachia atriplicis genus eſt 350
Spodium cinerula dicitur 755
Spodium 755. 756.
Spodij loco quænam habentur

bentur 179. 188. 757.
Spongiæ 791
Spongiarum lapis 805
Spuma argenti 765
Squama æris 758
Squilla 413
Stachys 533
Stacte 91
Stacte, ſtorax liquida eſt 91
Staphis agria 710
Statij Papinij locus 62
Stellaria herba 687
Stella maris herba 364
Stella terræ 648
contra Sterilitatem mulierum 688
Stercus 307
Stercus lacertæ 289
Sternutamentaria herba 403
Stibium, antimonium eſt 763
Stimmi alcohol 763
Stirpium differentia 3
Stœbe 591
Stœchas 460
Stœchas citrina 630
Stomachi morſus 24.79. 280.
Stomoma 758
Stomachum roborantia 33.79.84.390.432. 455.598.743.745. 747.
Stomacho aduerſantia 391.348
Storax calamita 97
Stratiotes fluuiatilis, aquaticus 674
Stranguria 567. 574. 585
Strigmenta balneorum 71
Strobili 108
Strobilinæ reſinæ vires 114
Strobilus 446
Struthion 404
Stryges vere reperiuntur 305
Sturio piſcis 260
Sturni cicuta nutriuntur 653.707
Styrax 97
Styrax cur purulentus reperiatur 98
Suber arbor 181
Succharum 309.310
Succhaba Arabum quid 445

445
Succharum roſaceum ex quibus roſis conficiatur 170
Succinum 136
Succus lycij 173
Succotrina aloë 454
Sudorem ſiſtentia 84
Sudorem cientia 87.574.
Suilli fungi 656
Suillum lac 292
Suillus adeps omnium humidiſſimus 300
Suillus pulmo 267
Suis talus 280
Sumach 184.185
Sulphur 783
Supercilium Veneris, herba 610
Surditas aurium 51
Suſinum oleum 87
Sycomorus 226
Symeon Sethy 384
Symon Soſienſis pharmacopola 695
Symphytumpetreum 588. 589
Syncope 201
Syracuſana pruna 216
Syriacus ſuccus 510
Syriacæ herbæ ſuccus 515
Syriacus vel Syrenaicus ros 185
Syrupus de acetoſitate limonis 210
Syrupus de cichorea examinatur 338
Syrupus de ſucco Mercurialis 739
Syrupus roſatus ſolutiuus 171
Syrupus violaceus ſolutiuus 689

T

Tagus aurifer fluuius 773
Talaſneria herba 668
Talchum 806
Talus ſuis 280
Talus à malleolo differt 280
Tamarindus 188
Tamarix & Tamariſcus 142
Tanacetum 542
Tarantola genus phalangij 288
Tarraxacon 566
Tarum Aëtij, Plinij 58

Taurocolla 516
Taxil quid 330
Taxus arbor 654
Telephium 426.661
Tellinæ 241
Telinum oleum 85
Tembul Arabum malabathrum eſt 34
Terebinthus ac eius natura 111.112
Terebinthina, vulgaris laricis eſt 107
Terebinthinum oleum 80
Teredines necat reſina cupreſſi 124
Terminalium 66
Terra Lemnia 775
Terra rubra ex fornacibus 807
Terræ vermes vel inteſtina quæ 291
Teſticulus caſtoris 257
Teſticulus canis 553
Teſticulus lutræ 257
Teſticulus equi fluuialis 257
Teſticulorum dolores 76
Teſtudines & harum pulpamenta 245
Teucrium pimpinella 524
Texendi ars ab araneo accepta 289
Thalaſſomel 749
Thalictrum 668
Thapſia 711
Thapſus barbatus 675
Theodorus Gaza 336
Theophraſti locus 192
Theriaca ex tribus rebus 223
Theriaca ruſticorum 392
Theriaca falſa ab Arabibus paratur 91
Thlaſpi 397
Thomas Lucenſis pharmacopola 52
Thoracis fluxiones 24
Thracius lapis 798
Thus & eius genera, cortex & vſus 99
Thuris fuligo 104
Thuris manna 100
Thyites lapis 801
Thymbra 471
Thymiama 59
Thymus 470
Thymi flos 730
Thymelæa 726
Thymoxalme 750
Thynnus piſcis & eius partes

partes 262
Tiberius Cæſar ſiſer è Germania Romam afferri curauit 342
Tilia 158
Tipha à typha differt 317
Tithymalorum ſeptem genera 718
Tomentum herba 544
Tordylum vel Creticum ſeſeli 482
Tormentilla ſecunda biſtorta eſt 581
Torpedo 247
Toxicum vnde dictum 649
Tragacantha 453
Tragium 625
Tragus 318.626.627
Tragopogon 385
Tragoriganum 462
Traſi 14
Tribulus 594.595
Trichia 256
Trichomanes 698
Tricoccon meſpilum 212
Trifolium 536.681
Trifolium Burgũdiæ, ſiue magnum 388
Trifolium odoratum 682
Trifolium ſatiuum, acetoſum 681
Trifolium ſylueſtre 682
Trigla & cur ſic dicta 255
Trincauellius Venetus medicus doctiſſimus 787
Trinitatis herba 597
Triſſa 256
Triticum 312.313
Triticum aliquando in lolium tranſit 323
Triticum nigrum 686
Tripolium turbit 296
Triton apud Olyſſiponenſes 239
Trixago, triſſago 526
Trixago aquatica 538
Trochiſci Alandach 730
Trochiſci è roſis 173
Troglodytes 279
Tuber & tubera terræ 387
Tubera erumpunt tonitru 387
Tunica interior ſtomachi gallinarum 274
Turbit album radix alypi eſt 696
Turbit nigrum 721

Turbit album 721.731
Turdus ſibi malum cacat. Prouerb. 518
Tuſſilago 139
Tuſſis remedium 7.88. 97. 439. 552. 540. 589
Tutia vulgaris non eſt pŏpholyx, ſed Cadmia 754. 785
Typha differt à tipha 546
Typographorum atramentum 116

V

Vacinia non ſunt hyacinthi 156
Valeriana maior theriacaria herba dicitur 31. 32
Vallis illuſtris 120
Valentiana 31
Varolus Venetorum 257
Venæ ſectio vnde adducta 257
Veneno aduerſantia 122. 132. 209. 282. 365. 393.523.589.652.
Venenoſum mel quod 309
Venenum in cantharidibus 285
Venenum canis rabidi repullulat 244
Venerem prouocantia 57. 133.190.222.361.382. 412.555.556
Venerea herba 7.555
Veneris corona herba 361
Ventriculi coctionem iuuantia 9
Ventriculo conuenientia 24.59.110. 201. 203. 214.222.441.531
Veratrum albũ, nigrum 705
Ventris fluxiones 24. 79. 84
Verbaſcum 675
Verbaſcum Idæum 67
Verbenaca recta et ſupina 633
Vermes necantia 357. 668.
Vermicularis herba 427. 661
Vermicularis ærugo 760

Vernix

Vernix quomodo paratur 126
Verrucaria 741
Vertemnum 609
Verticillaris herba 505
Vertigo 122
Veſicæ dolores 568
Veſpertilionis ſanguis 306
Vetonica 579
Vigiliæ 377
Vina, aqua marina concinnata 751
Vina varia ex diuerſis plantis 753
Vinca peruinca 586. 704
Vincentius caprilis 498
Vinearum porrum 390
Vinum 745
Vini fex 787
Vinum abſinthites 753
Vinum Albanum 747
Vinum cotoneorum 751
Vinum Cretenſe 747
Vinum debile 746
Vinum ligni Guaiaci quomodo parandum 169
Vinum melitites 747
Vinum Maluaticũ 747
Vinum ex baccis myrti 752
Vinum Hippocraticum 753
Vinum medietatis 746
Vinum ex pyris 751
Vinum granatorum acidorum 752
Vinum nouum 747
Vinum reſinatum 752
Vinum roſaceum 752
Vinum ſcilliticum 751
Vinum vetus quale dicatur 746
Viola alba 551
Viola purpurea 689
Vipera & qui de illa ſcripſerint 248. 249
Viperæ partes extremæ an amputandæ 250
Viperarum adeps 301
Viperina herba 408
Virga cerui 269
Virga paſtoris 443
Virgæ vlcera 760
Virgilij et Columellæ conciliatio 156
Virgilij locus 156. 475. 613
Viride æris 760
Vis naga Dauci genus 497

Viſcum 517
Viſci lignum 518
Viſum acuunt 80. 423. 723
Vitellus oui 275
Vitex piper agreſte commune 176
Vitia ſylueſtris 388
Viticis genera 176
contra Vitiliginem 602. 662
Vitis vinifera 749
Vitis agreſtis 732
Vitis alba, nigra 733. 734
Vitis hederacea 614
Vitis & braſſicæ inimicitia 353
Vitri herba 614
Vitriolum 776
Vitriolum Romanũ 779
Vitrum ex qua herba conficiatur 626
Vlcera 122.132.140.143. 157.160.174.236.323. 326.360.408.420. 440.456.459.485. 495.508.530.538. 552.561.578.584.635. 645.757.758.762. 780.796.
Vlmus 139
Vltramarinum 769
Vmbilicus terræ 405
Vmbilicus veneris 663
Vnedo 212.219.
Vnguenti & olei differentia 82
Vnguentaria glans 75. 186.714.
Vnguentorum confectiones 82
Vnguentum roſaceum 83
Vnguentum elatinum 83
Vnguis in roſa quid 172
Vnguẽtum cinnamomum 92
Vnguinalis herba 629
Vnguis aquilæ herba 363
Vngula caballina 539
Vngulis odoratus 242
Vngulæ animalium 271
Vnicornis cornu vera nota 283
Vnicornium efficax antidotum 281
Vocem clarificantia 76
Volubilis ſpinoſa 701
Volubilis parua 614
Volubilis maior 702

Volucrum maius, *herba* 594
Vomitum irritantia 78. 282. 304. 348. 351. 573. 714.
Vomitum ſiſtentia 79. 84. 126.
Vrceolaris herba 614
Vrina 307. 308
Vrina hominis omnium imbecillima 308
Urinam prouocantia 23. 24. 33. 43. 45. 47. 99. 112. 286. 326. 337. 349. 361. 363. 382. 391. 447. 454. 476. 481. 496. 497. 537. 559. 585. 596. 601. 645. 691. 734. 743
Urinam in potu Galenus non dat, Auicenna dat 308
Vrinæ ardor 74
Vrinalis herba 701
Vrſinum allium 393
Vrſorum adeps 301
Vrtica & eius genera 663. 664
Vſnea 54. 626
Vſta omnia ſi lauentur mitia redduntur 434
Vteri inflatio 544
Vteri dolores 586
Vua 744
Uua paſſa 744
Vua criſpina vel marina 153
Vua taminia 710. 734
Vuandalorum regio 756
Vulnera 51. 118. 120. 137. 225. 275. 289. 305. 362. 398. 408. 426. 576. 578. 582. 584. 586. 589. 622. 623. 674.
Vulpis pulmo 267
Vuluaria 740
Vulue procidentia 109

X

Xanthion lappa minor 698
Xylo balſamum 48. 50
Xylo balſamum verum 48
Xiphium Plinij 599
Xyris gladiolus purpurea eſt 600
Xylocaraton 198

Zea

Z

Zea 316
Zedoaria 402
Zeilam inſula apud Indos 36
Zibettum quid 56
Zigi herba 545
Zingiber 401
Zizipha 218
Zopiſſa 118
Zurumbet 402
Zythum 315

FINIS.

To keepe yuck long

yf yucke ye desire to keepe longe
in store.
put bay salte upon him, & it
wyll not goare.

To make yuck in hast

In hast for a shifte when ye have
great neede.
Take woolle or wollen to stand upon
in ashe
wch burnt in ye fyre, ye powder
beat smalle.
wch wringe or wash & make yuck
withall.

To make comon ynke

Take of wyne one quarte, of
Romne arabike ij ounce, of
galles ℞ ounce, of Coperos iij oun-
ce

To make comon ynke, of wyne take a quarte.
Twoo ounce of gumme, let it be a pynte.
℞. ounce of galles, of Coperos take three
longe standinge doth make it better to be.
yf wyne yt do wante, rayne water is best
and then as much stuff as above at the lest
yf ynke be to thicke, put wine in.
for water doth make the colour more dymme.

To make speciall black ynke

yf that comon ynke be not to our mynde
Then lampblacke therto wt some water grynde.
So the paynter can see, howe it shold be done
the cleaner out of your pen it will come
the same to be put in horne or in lead
no Cotton at all: when long it hath stand
the bottome will thicke put more comon ynke
and it will be good well stirred I thinke

yf some droppes of Aqua
vitæ, be myxt with
writinge ynke, the same
ynke wyll never be
frosen. proved

IN PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI DE MEDICA

materia Librum primum, enarraticnes Doctoris Amati Luſitani Medici præſtantiſſimi.

ENARATIO IN DIOSCORIDIS PROOEMIVM.

QVOD MEDICVS non ſolùm herbarum ac ſimpliciũ medicamentorum notitiam tenere debeat, verum etiam eorum differentias, naturas, poſitiones, tempus collectionis, ac repoſituram obſeruare, in præſentia monet Dioſcorides; cuius verba Galenus ſapientiſsimè, vti ſolet, animaduertens lib.iij. de Compoſitione medicamentorum κατὰ γούη, id eſt, per genera, ita ſuadet, inquiens: Hinc enim puto bonæ indolis iuuenes incitatum iri, vt medicamentorum materiam cognoſcant, ipſimet inſpiciẽtes, non ſemel aut bis, ſed frequenter: Quoniam ſenſibilium rerum cognitio ſedula inſpectione confirmatur, cuius rei indiciũ eſt euidentiſsimum, ꝙ gemelli per omnia ſimiles eſſe nobis viſi, differentes iis qui ipſos inſpicere conſueuerunt, videantur. Itaq; herbarum, fruticum, & arborum materiam priuſquam è terra eximantur, contemplari pulcherrimum eſt, dum fructus videlicet futuri ſunt, dum eduntur, dum augeſcunt, & dum vigent. Hæc ſiquidẽ continua eorum ſpeculatio docebit te, quando potiſsimùm ipſos decerpas, ac in ſiccis domunculis repoſitos cuſtodias, ne à ſolis radiis exurantur, nec ab humiditate ex tecto, vel muris madefiant: id optime fiet, ſi domus neque ſubterraneæ ſint, neque aliis vicinæ, neq; ſub tegulis, ſed feneſtras ad meridiem ſpectantes habeant, prope quas tamen medica-

menta reponi non debent. & ſubdit: Quiſquis igitur auxiliorum vndiq; copiam habere volet, omnis ſtirpium materiæ, animalium, metallorum, tum aliorum terreſtrium corporũ, quæ ad medicinæ vſum ducimus, expertus eſto, vt ex eis & exacta & nota cognoſcat: deinde in commentario meo, quem de ſimplicium medicamentorũ virtute prodidimus, ſeſe exerceat: niſi enim hoc modo inſtructus ad præſentis operis præſidia veniat, verbotenus quidem medendi modum ſciet, opus verò nullum ipſe dignũ perficiet. Hæc Galenus, cuius multa & varia ſimilia, conſultò prætermittimus, quæ hinc inde adducere poſſemus, Dioſcoridis verbis omnino adſtipulantia, & ad partem illam accedimus, in qua legitur, ex herbarũ medicamentis durare ad multos annos ſolum candidum & nigrum veratrum, reliqua ad triennium tantũ habere uſum. Quæ ſanè verba diminuta eſſe, certum eſt, quum vt ibidem in contextu collocata ſunt, falſa eſſe ſciamus, præſertim ex Theophraſto, lib. ix. de Plantarum hiſtoria, capite xiiij. dicente: Elleborus enim vel annis triginta vtilis eſt, malum terræ quinq;, aut ſex, vernilago nigra quadraginta, fel terræ decem, vel duodecim, pinguis hæc, ſpiſſaque admodum eſt: peucedanum quinq;, aut ſex, vitis ſylueſtris anno, ſi in vmbra & ſine ictu reſeruetur, alioqui putreſcit, & inanis, fungoſaq; redditur: & aliis alia tempora tribuuntur: Sed omnium medicamenrorum diuturniſsimum elaterium eſt opportunumq; quod vetuſtiſsimum. Itaque medicus quidã, vir haud inſolens, neq; mendax elaterium ducentorum annorũ virtute mirabili ſeruare apud ſe retulit, eo à quodam munere donatus. Cauſa quamobrem tam longo ſeruari tempore poſsit, humoris copia eſt, ea de cauſa vel cùm præciderint in cinere humidum ponunt, & tamen ne ita quidem ſiccari poteſt, ſed vſque ad quinquageſimum annum lucernis admotũ lumen extinguit: hæc igitur vis peculiaris iſti tribuitur. Hactenus Theophraſtus. Per quæ verba, ſatis percipitur procœmium hoc Dioſcoridis corruptũ, & acephalum eſſe, quod facillimè quiſque ex prædictis Theophraſti verbis ſatis reſtituere poterit. Nec enim credere eſt, Dioſcoridẽ ſic in portu impegiſſe, quum omnium in hac materia oculatiſsimus ac diligentiſsimus fuerit, & ea de cauſa Galenus præ cæteris illi

Dioſcoridis procœmium hoc corruptũ eſt.

Galenus

illi palmam tribuit, herbarum contentus inſcriptione ab hoc ipſo facta (vt ex proœmio libri ſui ſexti de Facult. ſimpl. medicamentorum percipitur) vbi ita legitur: At Anazarbeus Dioſcorides, quinq; libris materiā omnem vtilem abſoluit, non herbarum tantum, ſed & arborum, & fructuum, & ſuccorum, & liquorum, memorans inſuper & metallica omnia, & partes animalium: Et mihi vtique videtur omnium perfectiſsimè tractatum de materia medicamentorum confeciſſe. Quibus proxima ſunt illa, quæ lib. primo de Antidotis, ipſe retulit, dicens: Sed traditum eſt abundè de tota medicinali materie quinq; Dioſcoridis libris, à quo præter alia etiam olfactus, guſtusq́; qualitates, quibus potiſsimùm probatiora medicamenta à deterioribus cognoſcuntur diſcernunturq́;, licet tibi condiſcere, in nonnullis etiam viſibiles qualitates non parum conferre reperies. Quum igitur Galenus Dioſcoridi in hiſtoria medicinali primatum tribuat, in eo accuratè intelligendo, deſudare iuſtum erit, quum (vt ille tradit libello de Antidotis primo) Medicum peritum eſſe oporteat omnium ſtirpium: Sin minus, at plurimorum & quorum vſus frequens eſt, genera ipſorum, aut ſi mauis differentiæ, Hæ ſunt, arbores, frutices, herbæ, ſpinę, virgulta: Nam ea ab initio ad finem vt poſsis cognoſcere, in multis terræ regionibus reperies, quemadmodum & ego in Italia offendi variis locis, quæ neque naſcentia, neque aucta nouerunt hi, qui ſiccata tantum agnoſcunt. At de iis ſatis, & ad Iridis caput calamum diuertamus.

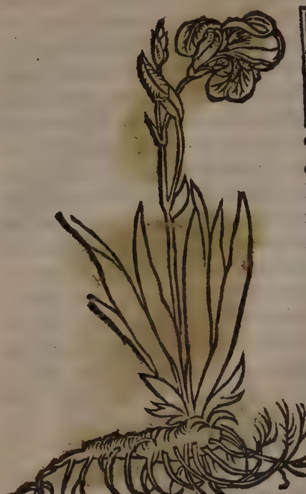
Dioſcoridi palmā tribuit in herbarum & ſimpliciū deliniatione.

Stirpium differentiæ.

DE IRIDE.

Græcè, ἶρις *Latinè Iris*, *Radix conſecratrix*, *Lilium cæleſte*: *Luſitanicè*, *Lirio decor de ceo*: *Hiſpanicè*, *Lirio Cardeno*. *Italicè*, *Iride*, *giglio azzurro*, *Lilio cæleſte*: *Gallicè*, *des flambes du glayeul*. *Germanicè*, Gemeinblauu Gilgen blauu Schuuertel veiel vvrtz Himel Schuuertel. *Teutonicè ſeu Flandricè lelie*. *Arabicè Aſmeni iuni*, & *Aierſa*.

Textus Primi Enarratio Prima.

Iris.

IRIS cuius tantum radix à medicis commendatur, ea eſt herba, quam hodie officinæ ſub nomine Ireos monſtrant, Quæ ideo Irisdicitur, quia eius flores, veluti Iris arcus cœleſtis multis & variis inſigniti ſunt coloribus. Reperiuntur enim varij ij colores, in vnoquoq; flore, candidi, pallidi, lutei, purpurei, & vt plurimum cœrulei, vt facilè quis intelligere poſsit, Irim dici non ob diuerſitatem colorũ in ſpecie, ſed in diuiduo potius. Quanquam non ab re eſſet quoque dicere, irim ſic nominari, ob diuerſitatem varietatemque colorum in ſpecie repertorum, Quum Iris quædam albos flores habeat, alia luteos, alia vero pallidos, nonnulla autem purpureos, vt Ferrariæ in horto Magnifici Marci Pij adnotauimus, & eas diligentiſsimis diſcipulis noſtris indicauimus: Imò hanc ſententiam veriſsimam eſſe, varia Dioſcoridis Græca exemplaria atteſtantur, cui Plinius ſubſcripſit, lib. xxj. ſuæ Naturalis hiſtoriæ cap. vij. quum dicit: Floret iris diuerſi coloris ſpecie ſicut arcus cœleſtis, vnde & nomen. Cæterũ iris Illyrica, omniũ conſenſu cæteris præfertur, & omniũ eſt laudatiſsima, quanquam tamen in multis orbis regionibus, minoris licet nominis naſcitur, nempe in Hiſpania, Germania, Gallia, & Italia: quæ ſi non Illyrica, aut Macedonica, quibus primas & ſecundas Dioſcorides adſcribit: bona tamẽ cenſenda eſt, & eo magis, quanto odoratior fuerit. Illyricæ vero, vt refert

Iris varia.

Iris Illyrica cæteris melior.

Iridis Illyricæ duæ ſpecies.

Plin

Plinius, loco à nobis citato, duæ ſunt ſpecies, Altera rhaphanitis, ob ſimilitudinem ſic dicta, quam eius radix cum rhaphano habet: Altera rhizotomos, quarum melior habetur, quæ ad ſubruborem tendit, vt in præſenti loco Dioſcorides tradit, à quo nec Plinius diſsidet: vnde qui Plinium in hac re à Dioſcoride differentem contendunt, toto aberrant cœlo, quum Plinium ſuperficie tenus tantum legant, virum alioqui grauiſsimum, raro ſolitum errare. Ex iis enim Mathiolus Senenſis ſe offert, primo capite ſui Dioſcoridis Italice loquentis, Qui obnixè admodum eo loco Plinium errantem oſtendere nititur, quum tamen Mathiolus ipſe magis reprehenſione dignus ſit: Nam Plinius nihil quicquam à Dioſcoride hac in re variat, vt tamen Mathiolum ipſum aberrantem conuincamus, audiant qui hæc legerint, ſi quis modo legerit, in primis verba per quæ Mathiolus errantem Plinium credit, adducamus è loco citato, quæ ſic habent: Illyrica quoque duorum generum eſt, rhaphanitis à ſimilitudine, quæ & melior: Rhizotomos ſubrufa, optima quæ ſternutamenta tactu mouet: hactenus Plinius. Per quæ Mathiolus Plinium accuſat, quum innuere videatur, quod Rhaphanitis melior eſt rhizotomo ſubrufa, adeò vt ſubrufam poſtponat non ſubrufæ, quum tamen Dioſcorides Iridem colore ſubrufo maximè laudet, & cæteris anteponat. At hæc tam parua, tamque minutula ſunt, vt paucis opus habeant reſponſis, præcipuè ſi literam legerimus, vt in codice antiquiſsimo, ad hunc modum legitur: Illyrica quoque duorum generum eſt, rhaphanitis à ſimilitudine, qua & melior rhizotomos ſubrufa. Sic enim legendo omnis diluitur dubitatio. Nec enim aliud quàm litera vna permutatur, vt facilè loco, qua, perperam poſtea dictio, quæ, ſcripta fuerit. Sed eſto phraſis, vt in Frobenianis habetur codicibus, legatur, ſcilicet, rhaphanitis à ſimilitudine, quæ & melior rhizotomos ſubrufa, proculdubio non inde elicitur, quòd rhaphanitis melior ſit rhizotomo ſubrufa, imò contrarium qui vel mediocriter in lectione doctrinaque Pliniana verſatus fuerit, deprehendet, quum dictio quæ, non referat aliud, quam rhizotomos, vt ſit ſenſus. Secunda rhizotomos ſubrufa, quæ & melior.

Mathiolus Senẽſis falſo Plinium accuſat.

Quòd Plinius verò ſic intelligendus ſit, & quòd cum Dioſcoride ſubrufam iridem laudauit, non aliunde comprobatum iri volumus, quàm ab ipſo Plinio, qui ſeipſum declarat, & cum Dioſcoride ſubrufam iridem laudat, lib. xxj. cap. xx. quo iridis proſequitur iuuamenta, dicens: Iris rufa melior quàm candida, Hæc ille. Quibus clarius aut apertius nihil dici poteſt: vt merito Mathiolus Senenſis accuſandus ſit, quum Plinium ſic immeritò vellicet lancinetue. Cæterũ Galenus libro de Antidotis, de iride poſteritati memoriam reliquit, cuius verba, vtinam Andreas Lacuna Hiſpanus vir ſine cõtrouerſia doctiſsimus, in Galeno à ſe in epitomen redacto, non in vniuerſum prætermiſiſſet, ſed ea potiùs pro coronide ſubſcripſiſſet, quum nuſquam quod ſciam, de iride Galenus mentionem fecerit quàm in eo loco, nec enim in libris de Facultatibus ſimplicium medicamentorũ, de iride quicquam reperies: proinde locum è libro de Antidotis in hunc noſtrum tranſcribere non ab re eſt viſum, qui ita habet: Illyricam iridem Andromachus poſt roſas iniiciendã cenſet. Quem ſermonem ne obiter inaudias, ceu & de alio quodam medicamento, de quibus dicturus ſum infrà, optima in unoquoq; genere quale ſit, edocens, polium itaque & chamedrys Romam apportantur paulò præſtantiora his quæ in Italia naſcuntur. In quibuſdã enim locis Italiæ non multo inferiora creſcunt, illis annis quibus ver totũ non humidum euaſerit, quemadmodum ſæpe fit, vt aſsimiletur æſtati. Verùm quum ſiccior aëris conſtitutio oboritur, ea quæ Italia profert aut Cretenſibus ſimilia, aut non multo deteriora quędam naſcuntur, exempli gratia, chamedrys, chamepitys, hypericũ, gentiana, thlaſpi, nigrum veratrũ, aliaque ſimilia: Ac de iride non ita habet, nam ſi conferas eam quæ ex magna Libya Romam copioſiſsima affertur, tantum ab Illyrica abeſt, quantum mortuum corpus à viuo: non tamen in aliis nationibus ita multum abeſſe apparet: atq; in huius genere odoratiorem deligito, quemadmodum in aliis medicamẽtis. Vnumquodq; enim præſtantiſsimum eſt, quod proprium generis ſui odorem habet valentiſsimũ, quod ex multa inſpectione ſingulis innoteſcit. & ſubdit omnes itaq; prodiderunt, irim quidem eſſe laudatiſsimã, quæ in Illyricis naſcitur. Hæc Galenus, rurſus:

Andreas Lacuna taxatur.

Iris apud Galenum.

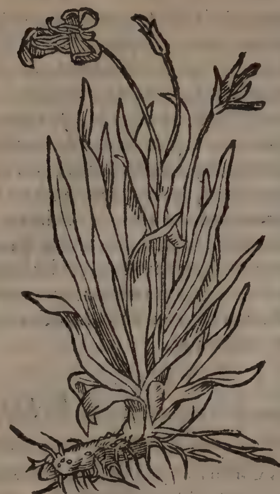
rurſus:Illyrica regio,hodie Sclauonia dicitur,ex qua hodie quoq; ad nos iris optima affertur, quæ calida & ſicca, prope tertium gradum temperamenti locatur, & ex ea eclegma in officinis, contra pectoris vitia paratur: Nam tuſsi vtilis eſt, & humores in pectore viſcidos, & cõtumaces extenuat: communis autem iridos (nam Illyrica ſicca ad nos defertur) ſucco,contra hydropẽ vtimur, non contemnendo profecto iuuamento, vt curatione.xxiij. Centuriæ primæ noſtrarum curationum abunde diximus,vbi vnicam integram electuarij è radice cum melle parati, pro aluo ſubducenda propinamus: Imo & ſucci huius noſtratis iridis,ad vnciam vſque vnam, non nunquam cum melle roſaceo colato, aliquando verò cum decocto ſenæ, vel aqua mellis mixtam præbemus. *Authoris Centuriæ curationũ.*

DE ACORO.

Græcè, ἄκορον, Latinè, Acorum, Acorus, herba Venerea, galangua craſſa: Hiſpanicè, Italicè, Acoro, Calamo aromatico, Gallicè, galanga: Germanicè Schuuertel vvrtz. *Arabicè vage & vgi.*

Textus Secundi Enarratio.

ACorus Venerea dicta herba, quæ ab officinis Seplaſiariorum Acorus ſimul vocatur, ea apud omnes, aquatica gladiolus, luteis floribus inſignita putatur herba non ſine tamen antiquo atq; inueterato errore, quum Dioſcoridis in præſenti loco verba, cui in herbarum & fruticum deſcriptionibus fides eſt habẽda, ſicuti Galeno, in earundem perſcribendis naturis ferè illi conueniant. Nam vt radicis figuram prætercam,quæ minime reſpondet, illius potiùs ſapor aſtringit, & quaſi inſipidus quandam pre ſe frigiditatem fert,non ferè acris eſt, nec ſecum vllum adferens odorem,quæ vero acoro perneceſſaria eſſe, tum Dioſcorides, tum Galenus, atq; eius ſimia Paulus Aegineta teſtantur.Nec minus ex Plinio hoc ſatis probari poteſt,vt ex dicendis patebit: vnde mirari ſatis nõ poſſum, quo modo Ruellius Gallus,vir alioqui doctiſsimus, in hunc condeſcenderit errorem, vt apud illum eſt legere libro ij.ſui voluminis de natura ſtirpium,eiuſdem numeri capite. proinde quum acorus aquatica hæc gladiolus *Ruellius Gallus taxatur.*

Acorum.

Author ab hinc. 15 annos cōmentarios in Dioſcoridem ſcripſit.

non ſit, quid nā ſit, dicendum eſt. Nos qui ab hinc quindecim annos commentarios in Dioſcoridem edideramus, ſcriptū reliquimus, quòd cōmunis calamus aromaticus acorus apud Dioſcoridē erat. Quam opinionem Manardus Ferrarienſis, Euritius Cordus, & ex nouiſsimis, Mathiolus Senenſis, pro vera affirmarunt: vnde Ioānes Agricola Ammonius Germanus vir doctus, ſtatim in initio libri primi ſui de Herbaria medicina ita tradit: Acorus verus quid ſit fortaſsis ignoratur, Manardus, Cordus, & Rodericus Luſitanus ſuccedaneo vtendum eſſe cenſent calamo illo noſtro aromatico, ſiquidem hic nomini ſuo non ſatiſfacit. Nicolaus Leonicenus, & Antonius Braſauolus, quam officinæ galangam vocant, verū putant eſſe Acorum, quoniam huic deſcriptio tota ſit conueniens. Hæc ille. In lucē enim ſuperioribus illis annis commentarios, ſub nomine Ioannis Roderici Luſitani, euulgauimus. Nunc vero, rem ipſam penſitatius aduertens, ab hac libere deſiſtimus opinione, quum magis inclinat animus, huic adhærere alteri, videlicet, quòd galanga craſſus verus acorus ſit. Quam intelligens Apuleius Veneream vocauit, raramq́ue inuentu, ſuo æuo dixit. Quòd vero craſſa hæc galāga verus ſit acorus, teſtatur radicis ipſius figura, quæ omnino acoro reſpondet: tum ſapor ipſius acer ad amaritudinem tendens, vt adnotat Galenus, nec gratus in ea quoq; deeſt odor. Quantum vero ad colorem attinet, in quo maior vel tota apparet difficultas, quum galanga nigra ad rubedinem vergens eſt, Acorus vero, vt tradit Dioſcorides, albus eſſe debet, & candicans. Plinius hanc

Author Ioannes Rodericus Luſitanus eſt dictus Doctor Amatus.

Galanga craſſa verus acorus eſt.

animad

animaduertens dubitationem,illi occurrit, et eam diluit, libro ſuo Naturalis hiſtoriæ xxv.capite.xiij.ita iniquiẽs: Acoros, iridis folia habet anguſtiora tamen, & longiore pediculo, radices nigras, minuſq́; venoſas, cætero, & has ſimiles iridis,guſtu acres, odore non ingratas, ruptu faciles. Optimæ Ponticæ,deinde Galaticę, mox Creticæ, ſed primæ in Colchide iuxta Phaſim amnem, & vbicunq; in aquoſis, Recentibus virtus maior quàm vetuſtis, Creticę candidiores Ponticis.Hæc Plinius.In quibus,inquit, Acorus Ponticus optimus eſt, qui radices nigras habet poſsidetq́;, quales in galanga conſpiciuntur craſſa: in parte præcipuè exteriore ſuperficiali, ad rufedinem vergentes: Sed in hoc quod ſubdit Plinius, Creticæ candidiores Ponticis, in quo abſurdum aſſerere videtur, quum Creticas radices candidiores Ponticis inſinuet, ac ſi Ponticas candidas dixerat,quum potius eas nigras præfixit,omnem ſuſtulit dubitationem:exponẽs vtiq; Ponticas acori radices candidas eſſe,quo ad partes centrales interiores: ſed Creticæ Ponticis candidiores ſunt,in eiſdem partibus, quum vtræque nigræ in parte ſint exteriore. Nec enim Plinius tam lethargicus, aut obliuioſus in ſcriptis ſuis reperitur, vt ſit iudicare hic tam turpiter erraſſe, nec meminiſſe tribus antea verſibus ſcripſiſſe Ponticas acori radices colore nigras eſſe.Intelligendus igitur Dioſcorides venit,quum inquit, acori radix primã habet bonitatis æſtimationem, quæ colore ſubalbida, denſa,& candicans eſt, in parte interiore, quum in exteriore potius nigricet cum quadam rufedine,vt in craſſa cõſpicitur galanga,cui nec folia iridis deſunt, vt ab iis accepimus, qui in Guineam nauigarunt,& eam inde eradicantes, ad nos ſingulis annis tranſuehunt,quanquam à Syria, & Babylonia eam quoque afferant: vnde multi herbarum conſectores, Cyperum Babylonicum eam cognominarunt. Alia vero galanga Indica eſt, quam ſeplaſiarij ſubtilem appellant, ſecundum ſui totum rubens, ex qua, conditum apud officinas paratum habetur coctionem ventriculi iuuans, & omnes frigidos dolores finiens. Cæterùm Galenus, acori, libro vj.de facultatibus ſimpl. medicamentorum ita meminit, dicens: huius radice vtimur, quæ guſtu modicè amaro eſt, odoreque non iniucundo: Itaq; facultatis calidæ eſt, & con-

Plinij locus expenditur.

Acorus Galeni.

Leonicenus vir multa eruditiõe praditus.

Antonius Muſa Braſauola.

Leonhardus Fuchſius.

Monachi Meſues enarratores hallucinantur.

ſiſtentiæ tenuis, quare & vrinam mouet, & lienes induratos diſcutit, cerato idiſq; craſsitiem detergit, extenuatq́; ad quod ſuccus præſtantior exiſtit. Calfacit enim, & ſiccat, in tertio ordine. Rurſus, hanc ſententiam ꝙ galanga craſſa, verus ſit acorus, primo adſtruxit Leonicenus, vir multa eruditione præditus, quem poſtea ſecutus fuit Antonius Muſa Braſauolus, mihi Piladea quadam amicitia coniunctus, vir & morum ſanctitate, & eruditione non vulgari inſignis, cuius quoque iudicio, ſubſcripſit Leonhardus Fuchſius, in illo ſuo magno artificio confecto herbario. Patres quoq; qui nuper Meſues Antidotarium enarrarunt, galangam, radicem iunci odorati eſſe contendunt, non ſine ingenti errore: tamen, vt omnes vel mediocriter in re herbaria exercitati norunt. Proinde contra illos non opus eſt incedere, quum ſatis reprehendatur id quod falſum eſſe omnes norunt. Quo nomine verò, Acorus iſtic communis apud Dioſcoridem appelletur, id quarto libro dicemus.

DE MEO.

Græcè μεῖον ἢ μῆον, *Latinè, meum, Hiſpanicè, pinillo, Arabicè, mu. Athamanticum, anethum ſylueſtre, fœniculus tortuoſus. Germanicè* Baer vvrtz, &, Hertz vvrtz.

Textus tertij Enarratio.

DOleo quidem non mediocriter, quod non maiorem noſcendis ſimplicibus, in Luſitania iuxta atq; Hiſpania, operam nauauerim, vt maior mea poſſet eſſe facultas, hiſce præcipuè patrocinãdi, quibus herbarum cognitiones ſunt cordi: non verò illis, qui quum palliotenus doctores haberi ſtudent, totam hanc operam herbarum tam imprudenter ſpernunt, quàm inſigniter ignorant, quibus quid in præſentia precemur, niſi aliquando meliorem mentem dari, vt quod hactenus ſunt aſpernati, agnoſcentes, malint ſemel bene recurrere, quàm ſemper (quod eſt in prouerbio) male currere. Nam tunc melius nobis liceret cum hiſce tum hominibus noſtris ſperare, qui illorum ignorantiæ, non ſine maximo vitæ periculo

ſunt

Meum.

ſunt obnoxij, quod optimè poſſet eſſe indicio Meu herba: Quæ quum in Hiſpania famigeratiſsima ſit, tamen hactenus ab illis eſt ignorata, & quanquã aſsiduis eorum importuniſque calumniis ab hac cognitione fuiſſe deterritus: tamẽ perſuaderi nõ potui, vt eam penitus abiicerem, quod factum eſt, vt ſi non omnes, ſaltem bonam dum illic ageremus partẽ cognouiſſẽ, inter quas Meu fuit: quã in Hiſpania naſci, Dioſcorides, præ cæteris in hac re diligẽs ſcrutator, eſt author. Eſt igitur, Meu herba, caule, & foliis anetho ſimilis, verùm craſsior, radicibus comoſis, obnigris, in obliqui rectumq; ſparſis, & frequentibus, qua de cauſa hodie multi tortuoſũ fœniculum, ſiue tortuoſum anethũ appellarunt heæ: Cæterùm radices, in medico vſu à multis deſiderantur, quæ facilè ex Hiſpania, & montibus Bononienſibus in multas orbis partes vehi poſſunt. Nam olim mihi, quoſdam Germanorum agirtas conueniẽti, qui in Antuerpiam tanquam celebre emporium, non paucas herbas adferre ſolent: quidam, inter alias quaſdam radices oſtendere, ſuo nomine berrouertez appellatas: quas tamen meu eſſe herbæ, ſummopere contendebat, quum ex herba folia, caulemq; non diſsimilia anetho habente ſe collegiſſe affirmabat, eaque de cauſa, ab officinis Germaniȩ, pro vero meo habebatur: cæterùm minime ita ſe rem habere, illud mihi indicabat, quòd præter diſcrepantẽ figuram, non erant odore, quem aromaticum meon Hiſpanũ habet. Nam multi quoq; Itali pharmacopolæ pro vero meo quaſdam indicant albas radices, daucum odore referentes, quæ non multum ab illis

Meu in Hiſpania herba famigeratiſsima.

Meu tortuoſum fœniculum.

illis quibus Germani vtuntur abſunt. At re vera, verum meum in Italia naſcitur, in montibus præcipuè Bononienſibus, ex quibus Herbarij quidem diligentiſsimi ad nos attulerunt illi nõ niſi à nobis in Hiſpania conſpecto, ſimile, quod Dioſcoridis hiſtoriæ in vniuerſum reſpondet: nam radices exterius nigræ, intus verò albæ ſunt, quarum odor ſimilis illi eſt, quem fœniculum ſiccum ex ſe ſpirat, ſuauior tamen: earum quoque ſapor, non admodum acutus erat, aromaticum quid præ ſe ferens: quæ in infima parte capillatæ, comatæ'ue adeo reperiuntur, vt ſpicã nardi quicunq; has radices viderit, primo intuitu eſſe dicat. A quibus argumentum non mediocre deſumimus, quòd ſpica nardi paſsim officinis obuia, radix potius, quàm plãtæ ſummitas ſit, vt ſuo dicemus loco, quum Galenus ita eſſe nobis antea dixerit. Curabunt igitur deinceps pharmacopolæ, verum meum non ſolum ab Hiſpania, ſed etiam montibus Bononienſibus habere, quum ibidem verum & Athamanticum reperiatur: ſic dictum, quia ab Athamante inuentum. Nec enim veritas ipſa occultanda eſt hac de cauſa, quia Plinius ſcriptum reliquerit, ſuo tempore meum in Italia non niſi à paucis medicis ſeri, vt apud ipſum eſt legere lib. xx. capite xxiij. quem ſecutus poſtea Marcellus Virgilius vir alioqui doctiſsimus, rei tamen herbariæ non admodum peritus, dixit, nunc quod ſciam, nullum Italiæ meon eſt: Ob quæ verba, Mathiolus Senenſis, in Italia quoq; meum nõ reperiri clamat. Imo contra Patres Meſues interpretatores acriter agit, qui in Calabria & Nurſiæ montibus meum naſci, & inde eradicaſſe affirmant, quod ita eſſe crediderim, quum apud Bononiam quoq; naſcatur, vt teſtes ſunt, Nicolaus Nicolucius pharmacopola Ferrarienſis, & Gaſpar de Gabrielis, nobilis Patauinus, harum rerum maximus indagator, & qui publicè rem herbariã apud Ferrarienſes profitetur. Accuſandus igitur Mathiolus potius eſt quum negligens in inquirenda hac herba fuerit, quàm diligentiſsimi patres, qui deſudantes, Nurſiæ montes, vt eam inde eradicarent, aſcenderunt. Interdum tamen auarus pharmacopola ſi hac caruerit radice, Galeni & Aegimetæ conſilio, in ſuis Antiuallomenis, ſuccedaneis dictis, myrobalano, id eſt, glande vnguentaria, vti debet: eſt enim

Meu verũ in Italia naſcitur.

Spica nardi radix eſt.

M. Virgil.

Mathiolus fallitur.

Gaſpar de Gabrielis nobilis Patauinus.

Glans vnguẽtaria, ben Arabum eſt.

enim glans ſiue nux vnguentaria, ea quam Græci myrobalanum, ſiue balanum myrepſicum vocant, quam myropolæ, vnguentarij dicti, Arabica voce, ben appellant, & ea pro conficiendo oleo, ac ſuffitibus maxime vtuntur, vt iiij. libro, cap. clxj. copioſius dicemus. Cæterùm eſt meum, vt teſtatur Galenus lib. vij. de Facult. ſimpl. medicam. calidum tertio ordine: ſiccum verò ſecundo, vt eius hæc indicant verba: radices eius ſunt calidæ tertio exceſſu, in ſecundo ſiccæ, proinde vrinas menſesq; mouent, quòd ſi liberalius ſumantur, capiti dolorem conciliant. *Meum Galeni.*

DE CYPERO.

Græcè, κύπειρος, Latinè, cyperus, cyperus odoratus, anguloſus iuncus, triangularis iuncus, quadratus iuncus: Hiſpanicè, iuncia de olor & iuncia auellanda: Luſitanicè, iunca de cheiro, Albafor: Gallicè ſouchet: Germanicé, Vuildargalgan: *Longobardicè, tricola. Arabicè, ſaherade. Italicè, Cypero.*

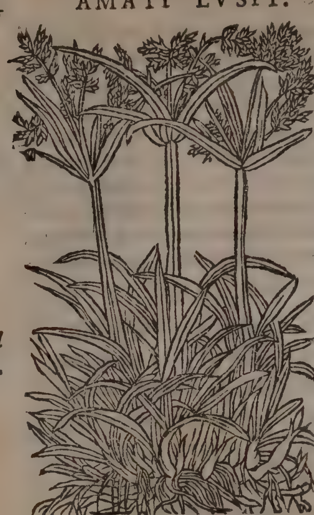
Secunda ſpecies cyperi.

Secunda ſpecies Cyperi, Latini, Curcuma officinarum, radix Indica.

Textus quarti Enarratio.

Conſultius mea ſententia eſſet, ſi in præſentia cyperi tres ſpecies potiùs deſcriberemus, quàm duas tantum, quum re ipſa conſpecta, ita eſſe comperimus: nam altera ſpecies, Iuncus eſt, folia porri in parte decliuiori habens, longiora tamen & exiliora, in cuius cacumine minuta ſunt, inter quæ ſemen exoritur: cui caulis cubitalis & maior ineſt, qui plerunq; quadrangularis conſpicitur, nam radices rotundæ, nonnunquam oblongis oliuis ſunt ſimiles, nigræ, ſuauiter olẽtes, & guſtu aliquantulum amaricantes: hanc verò Cornelius Celſus verus Hippocratis imitator, libr. iij. ſuæ medicinæ capite xxj. quadratum iuncum appellauit, cuius in aquoſis & paluſtribus plerunq; naſcentis radices, medico vſui ſeruantur: quibus vniuerſa Hiſpania abundat, nec opus habet Syria- *Cyperus quadratus iuncus à Cornelio Celſo appellatur.*

cis,

Cyperus

cis, quas ſua voce præcipuè Salmanticēſes pharmacopolæ, auellanada vocant. nec enim in Italia præſertim Longobardia deſunt, ſed myropolæ parum curioſi, communioribus radicibus earum loco vtuntur. iis autem radicibus affinis cùm voce, tum figura, alia radix, quam vniuerſa Luſitania iuxta ac Hiſpania, iunca auellanada vocant: quod verbum tu rudius ſed ſignificantius, iuncum auellanam vertas, quæ ex Aethiopia & inſulis circumiacentibus in Luſitaniam deferuntur, magnitudine auellanæ nuclei, vnde nomen traxiſſe videtur, colore exteriore ſubpallido, nam intus lactea eſt. capiti etiam, vt illud obiter attingamus, non mediocriter conducit. Hanc quoque radicem Venetiis, apud pontem Rialtæ, venalem videre eſt, quam ibi ſua voce Traſi vocant: quæ licet ex Aethiopia, præcipuè ex inſula ſancti Thomæ, æquinoctiali ſubiacenti ad nos afferatur, in Italia quoq; naſci certum eſt, vt ij qui Veronenſes campos percurrerunt norunt: quam radicē ibidem ex herba ferragini, ſecalæ, ſiue centeno dicto perſimili eradicant. Secūda autem ſpecies Cyperi, vbiq; in aquoſis comperitur, foliis à prima non diſsimilibus, caule tamen triangulari, cuius radices oblongę, tortuoſæ, nigræ, ad rufedinem vergentes ſunt, ſed multis implicitis internodiis, quæ iucundè ſpirant, & parum, ob nimiam contractam humiditatem, amaricant. Hanc Plinius libro xxj. cap. xviij. triangularem appellauit iuncum, cuius radices, Hiſpaniæ & totius Italiæ mulierculæ, aceto paratas, pro odoramento, ac ſuaui ſuffitu recondunt: Nec communiores officinæ, alias,

Iūcus auellana quid.

Traſi.

alias, præter has radices, pro vero Cypero monſtrant habéntue, quum tamen illæ primæ, oliuis ſimiles, à Dioſcoride, vt præcipuæ comendentur. hanc verò ſecundam ſpeciem Cyperi nominari cupimus, qui veluti & primæ, Dioſcorides caulem, non quidem triangularem, aut quadratum ineſſe dixit, ſed anguloſum potius, vt cautos nos redderet, ꝙ cyperus & triangularis, & quadratus reperiatur. Item quod melius eſſet, triangulari illo, radices oliuis ſimiles habente vti: quanquam & altero, pro vero dexteriꝫ ne vti poſsimus, pro vt hoc tempore myropolæ continuo factitant. Cæterùm Plinius lectoré in præſentia monitum deſiderat, ne nominis vicinitate decipiatur, quum Cypirus longe alia ſit res à Cypero. Eſt enim Cypirus herba, quam xyphion Græci appellant, noſtri vero gladiolũ, bulboſas radices habens, de qua lib. iiij. mentioné faciemus. At licet Plinius hæc ſuadeat, apud Theophraſtũ tamen, Cypirum pro hoc de quo agimus capi nouimus, anguloſo ſcilicet, odorato, cuius radices, teſtãtibus Galeno, ac eius ſimia Paulo, libris ſeptimis huic dicatis negotio, excalfaciunt, ſiccantque abſq; morſu. Quare humidioribus vlceribus, cicatricem mirabiliter inducunt, quibus & inciſoria quædam ineſt vis, qua calculos comminuunt, vrinamq; & menſtrua promouent. Tertia Cyperi ſpecies quam Dioſcorides ſecundam facit, ex India ad nos vſq; fertur. radix gingiberi figura, ſapore & odore non abſimilis, vnde fit quod frequenter inter gingiber reperiatur: nam commanducata crocatum ſputum reddit, & ex ea Dioſcorides pſilothrum, ſiue depillatorium parari inquit, id quod nos experimento compertum habemus. Vt tamen rem de qua agimus qui hæc legerint, noſcant, ſcire licet, quod Cyperus iſte Indicus, ea eſt radix, quam communiter officinarũ ſeplaſiarij Curcumam nominãt. Nec enim in hoc ambigendum eſt, quum inter ſe adeo conueniant, vt inuitè hoc fatendum ſit: ſed in hoc animaduertendum duximus, quod Curcuma hæc quæ paſſim in officinis monſtratur, non ea eſt, quam Serapio capite ccxciij. deſcribit, quum ibi potius chelidonium maius & minus Serapio pertractet, vt cuique conferenti ea quæ in ipſo capite inquit, cum iis quæ à Dioſcoride deſcribuntur, capite de chelidonio, facilè patebit.

Cyperus triãgulatus et quadratus.

Cyperus et cypirus differunt.

Cyperi tertia ſpecies.

Cyperus Indicus curcuma eſt.

Curcuma officinarũ.

Differt à Serapionis curcuma.

patebit. Hinc enim error ortus eſt, vt hucuſq; crederetur, quòd curcuma hæc officinarum, non cyperi ſit radix ſed chelidonij potius: imò pharmacopolæ chelidonij radicem, ob magnam quam habet cum vulgari curcuma ſimilitudinem, curcumam appellant, nec aliter interpretantur quum curcumã legunt, quod, id eſt, radicem chelidoniæ, ignorantes radicem hanc ex India delatam, cyperum iſtum apud Dioſcoridem eſſe. ſed re vera firmiter crederem Serapionis interpretem, anſam aberrandi pharmacopolis dediſſe, non vero ipſum Serapionem, quum rauroch, verbum Arabicum, chelidoniam ſignificans, interpres curcumam verterit, vnde poſtea pharmacopolæ, vt diximus, curcumam chelidoniæ radicem eſſe ſemper hucuſq; crediderunt: quum tamen Serapio ipſe de hac Indica curcuma, ſub cyperi nomine egerit, Dioſcoridem imitatus, vt apud ipſum eſt legere, cap. clxxxix. Cæterùm Ruellius Gallus, libro ſui voluminis, ij. cap. iiij. Cyperum hunc Indicum, radicem quandam eſſe, quam officinæ terram meritam appellant, ait, quam niſi curcumam hanc officinarum intelligat, procul dubio vt nouiſtis, errat.

Serapionis interpres errat.

Ruellius errat.

DE CARDAMOMO.

Græcè, καρδάμωμον, Latinè, Cardamomum, Cardamomum Indicum, Cardamomum maius: Arabicè, cordumeniũ. v. cordumeni vel Cardameni: vulgò cardamomo, Germanicè Cardamomelin.

ARABVM CARDAMOMVM.

Arabicè, Sacola, Latinè cardamomum minus, Malagueta, maligreta, granum paradiſi: vulgò malagueta.

Cardamomum aliud minimum: Melanthij ſpecies: Serapionis maius eſt.

Textus

Textus quinti Enarratio.

NIſi celebre illud aroma, quod ex India, præcipuè Cananoris inſula, aduehitur, Græcorum cardamomum ſit, vt illud dignoſcamus vate proculdubio opus habemus, cardamomum dico, anguloſum granum, nullam exactè figuram habens, in ſiliquis, ciceris cuiuſdam modo, naſcens, quod officinæ (abſoluta voce) cardamomum appellant, vel cũ additione cardamomum maius, vel Indicum cardamomum, quod an cum hoc à Dioſcoride & Græcis depicto ſit, vnum cum altero conferre opus eſt, nam Dioſcoridis præſens cardamomum vt bonum ſit, decet contumax frangenti ſit, plenum, denſum: item, quod odore caput tentet, guſtu acre & ſubamarum: Cardamomum verò Indicum à nobis deſcriptum, granum anguloſum eſt, ſubrufum, ſapore non adeo acre, in ſiliquis quibuſdam naſcens, quæ omnia tantum abſunt ab altero, quantum cancer abeſt ab anguilla: quo factum eſt, vt omnes hucuſq; ſcribentes, cardamomum hoc Indicum, non eſſe Dioſcoridis, aut Græcorum cardamomum, dixerint. At mea ſententia falluntur, viri alioqui eruditiſsimi, quum parum animaduertant, Græcos homines, crebro arbores, frutices, plantas, arbuſculáſue, ex quibus fructus vel ſemina colliguntur, deſcribere, fructibus vel ſeminibus ipſis intactis, vt in carpeſio facile videre eſt, ne quis mihi falſum loqui obtrudat: de quo quum Galenus libro de Antidotis primo loquitur, inquit: feſtucas tenues quaſdam perſimiles ſurculis Cinnamomi eſſe odore & ſapore valerianæ non abſimiles, illius tamen fructum ſubticuit, qui Actuario viro Græco doctiſsimo teſte, cubeba officinarum eſt. *Carpeſiũ cubeba eſt.* Dioſcorides igitur arbuſculam cardamomum dictam delinians inquit, illud probatiſsimum eſſe, quod ex Comagene, Armenia, & Boſphoro affertur, quanquam in India, & Arabia naſci quoque tradat, difficulter frangibile, plenum, & præcluſum: quod enim tale non erit, non bonum dicendum eſt, quibus addit, vt bonitas huius ligni exactius dignoſcatur, quod tale ſit, vt odore ſenſum tentet, guſtu acre & ſubamarum: quæ omnia ligno cardamomi conuenire non dubito, quin potius certus ſum,

& experimento compertum habeo, omnes has dotes, quas Dioſcorides ſuo tribuit cardamomo, in ſiliquulis cardamomi reperiri, præcipuè recentibus, vt olim Antuerpiæ, ad quam omnium aromatum ex India, & aliis exteris regionibus magnus eſt confluxus, exactè nouimus: nam vetuſtate confectæ ſiliquæ, nullam prædictarum ferè conditionum habent, veluti omnes ſunt, quæ in Italiam aduehuntur. Deſcribit igitur, vt receptui canamus, Dioſcorides, fruticem, ſiue plantam cardamomi; non verò ſemen ipſum. At Plinius, ſemen potius quàm lignum delineat, vt apud illum eſt legere lib.xij.cap.xiij. vbi illius quatuor facit genera, quorum ſecundum, hoc Dioſcoridis eſt cardamomum, de quo Andromachus in deſcriptione ſic cecinit, & cardamomum quod tenet Indus ager. Nec enim hodie, apud Indos cum quibus magnum eſt Luſitanorum commercium, aliud prorſus cardamomum nominatur, vel reperitur: vt demum fateri debeant, Cardamomum Indicum hoc, Græcorum eſſe cardamomum: quod Serapionis interpres ineptè admodum cordumeni, id eſt corui agreſte, vocauit, vt apud ipſum eſt legere capite ccciiij. de Hardameni: vbi quoq; idem interpres taxandus venit, quum vice vertendi, Cardamomum pellit latos ventris lumbricos, dixit aſcarides.

Cardamomi plãta, à Dioſcoride deſcribitur.

Cardamomum Indicum, Græcorum cardamomũ eſt.

At quum de Cardamomo agamus, non ab re erit de duobus quoque aliis Cardamomi generibus, quæ in officinis habentur, verbum facere, quorum vnum Cardamomum minus comparatione ad Indicum dictum, Cardamomum dicitur: quod tum intelligas velim, virtute ſiue aromaticitate, quum forma hoc maius ſit, quod maliguetam à terra vnde eum deferunt cognominant, quanquam aliis granum paradiſi magis appellari placeat: eſt enim hoc granum, rufum, preſſum, in pyramidem vergens, quod ex Guinea regione Malagueta dicta, in Luſitaniam tantum adducitur, ſapore acuto, acri, nam odore omnino caret, quod Græcis ignotum fuiſſe certus ſum, teſtante id Auerroe, lib.v.ſui Collectorij, vbi enumerans ille aliqua quæ poſt Galenum fuerunt reperta: hoc Cardamomum cap.xxv. obiter attingit, quaſi diuerſum ſit, ab eo priori cuius antea capite xxiiij. eiuſdem libri meminerat: Imò Serapio quum de hoc agit Cardamomo

Cardamomũ minus malagueta eſt.

Cardamomũ minus ignotum Græcis.

maligue

maligueta dicto, ſub nomine Sacolæ, nec Dioſcoridem aut Galenum, vt plerunque ſolet, adducit, quaſi de re illis ignota agens.

Alterũ verò Cardamomi genus ab officinis receptum, ſemen ſubcitrinum eſt, anguloſum, boni odoris, ſaporis aromatici, pingue, puluerulentum, nihil à melanthio præterquam colore differens, quum melanthiũ nigrum ſit, hoc verò vt diximus, ſubcitrinum, quod & nigellam vocant, de quo nec Græci aliquam fecère mentionem. NICAN. Vbi nam Arabes huius meminerunt Cardamomi? AMAT. eo capite in quo de Maligueta Serapio agit, & de hoc quoque ſermonem fecit. NICAN. Sub quo nomine? AMAT. vt paulò anteà diximus, ſub nomine Sacolæ, nam eo loco Serapio duo Cardamomi genera facit, maius & minus: Maius cortices habet, & capita ſicut roſa, & ſunt grana magna ſicut nabach, aut maiora parum, & intra ipſa ſunt granula parua, anguloſa, boni odoris, pinguia, puluerulenta, & delectabilioris naturæ quàm minus: Imo in ſapore ſuo eſt ſtipticitas, & acuitas. NICAN. quid per hæc verba intelligit Serapio? AMAT. vt hæc quis deprehendat, plus ſedentario ſtudio opus habet, quum tamen tu celebris noſtra hac ætate ſis philoſophus, & vir omnis antiquitatis & eruditionis amantiſsimus, at mihi Pyladea quadam amicitia coniunctus, non grauabor rem in medium afferre, vt ea conſpecta, Serapionis mentem facillimè teneas, in iis enim calicibus ſemen, vt vides, ſubcitrinum, anguloſum, boni odoris, ac puluerulentum includitur, quod Cardamomum, vt diximus, officinæ appellant, alij verò, nigellam: hoc igitur Serapionem intellexiſſe hucuſque ſum arbitratus, quum cardamomum maius ibidem nominat. NICAN. ita eſſe res ipſa clamat, & Antonius Muſa Braſauolus, harum rerum maximus indagator, & inſignis hac noſtra ætate philoſophus, tecum ſentit, non quidem in examine ſimpliciũ, ſed ſiruporum potius, numero ſeptuageſimo ſeptimo. AMAT. Gaudeo equidẽ cum tanto viro ſentire, quem tanti feci ſemper, vt propter illius humanitatem, ac admirandam ſapientiam quam cognoui, per ſeptennium apud Ferrarienſes moratus fuerim. Eſt igitur granum hoc puluerulentum, nigella dictum, apud

Alterum cardomomi genus nigellæ ſpecies eſt.

Nicander Toletanus vir doctiſſimus.

Anthonij Muſæ Braſauolæ humanitas.

apud Serapionem maius cardamomum. Vnde Ruellius, in hac re, minime audiendus eſt, quum lib.ij.ſui Voluminis ſtirpibus dicati, contendat, quod Cardamomum maius Serapionis, piper Indicum vulgò dictum ſit, paſsim herba naſcens, non multum à ſolano communi diſsimilis, cui flores lutei inſunt, in quibus fructus poſtea prodeunt quidem oblongi, pyramidales, cordis effigiem repræſentantes, primo virides, poſtea lutei, maturi verò quum ſint, adeo rubri & lucidi fiunt, vt corallum eſſe appareant, intra verò fructum iſtum, ſemen lentibus paruis ſimile includitur album, adeo mordax & acutum, vt per ſe vel cum ipſo fructu commanſum, & linguam & fauces, igneo quodam feruore exurere videatur: hunc autem fructum tanti feruoris & acuitatis, Vulgus, piper Indicum nominat, quod Arabum non eſſe maius Cardamomum, vt falsò Ruellius contendit, vel ex hoc tantum probari poteſt, Quia maiori ſuo cardamomo, Arabes non tantum tribuunt ſaporis acumen, quod proculdubio, ſi nouiſſent, non prætermiſiſſent. Item quod ſemen non anguloſum vt diximus eſt, nec puluerulentum, quanquam in grano magno, vel alabaſtro quod in roſa conſpicitur ſimili, reperiatur. Proinde cardamomum Serapionis maius, non eſſe hoc piper Indicum, ſed potiùs à nobis granum illud anguloſum, in officinis Cardamomum minimum, vel nigellam dictum, in confeſſo eſt. Nam Serapionis minus Cardamomum, vt diximus, maligueta eſt, vt conferenti notum erit, quam quoq; ſententiam ſecutus fuit Andreas Bellunenſis nouiſsimus Auicennę corrector. Cæterùm Galenus libro Succedaneorum ſuadet, vt quum Cardamomum defuerit, loco illius vtamur Cypero, vel ſaltem myrto. At quum non ſolùm ſuum, hoc eſt, Græcorum Cardamomum, ſed ipſius potius multa alia nobis ſuppeditent genera, ſuccedaneis opus non habemus: de quo Galenus ſeptimo de Facul.ſimpl.medic.ita verba fecit, dicens: Quanto ſuauius magisq; fragrans naſturtio eſt, tanto & imbecillior ei calida facultas ineſt, nec enim vlcerare eſt idoneum, habet autem adiunctum quiddam amaritudinis, qua lumbricos interficit, & cum aceto valenter pſoras detergit.

Sacola ſiue cardamomũ maius Arabum: nigella citrina eſt.

Ruellius non bene ſenſit in cardamomo maiori Arabum.

Piperis indici fructus rubri pyramidales.

Cardamomum minus, Serapionis maliguetae eſt.

Andreas Bellunſiẽs Auicennæ corrector.

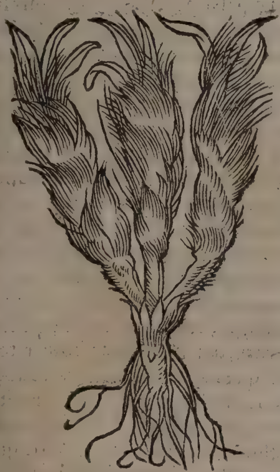
Cardamomi facultas.

De

DE SPICA NARDI.

Græcè, νάρδος, καὶ νάρδου στάχυς, Latinè, Nardum & nardus; Spica nardi, Arabicè; ſtumbel, & Seubel: Hiſpanicè, Azumbar, Eſpiga ſil: Italicè, Nardo: Germanicè, Edel fremb, vvolriechend, *Spikennardi: Gallicè, Aſpic d'oultre mer.*

Textus Sexti Enarratio.

Nardum.

QVi Luſitanorum nauigationes in Indiæ interiora cognouerunt, facilè perſuaderi poſſunt, Luſitanos ipſos, optima & vera Indica nardo abũdare: quod ita eſſe certius eſt, quàm hic à me multis monſtrari opus ſit: quũ quotãnis Luſitani inde ingenté claſſem omniũ genere aromatum ornatam in Luſitaniam vehant: Inter quæ, celebris nardi ſpica tantopere celebrata non deeſt, radix veriꝰ quàm ſpica, multis capillamentis diſſoluta, leuis, nigra, ad rufedinem vergens, odoratiſsima, ſimili odore cyperi, ſapore ſuaui, diu in ore permanente, ad amaritudinem aliquantulum inclinante, vt nullum, ſi modo fateri verum debeam, aroma celebrius, aut odore ſuauius, aut verius, ex vniuerſa India hac Indica Spica ad Luſitanos deferatur: vnde poſtea in multas orbis regiones diſtrahitur, raro tamen in Italiam, quum Venetæ triremes in Tripolim Syrie ciuitatem, per mare Ionium, quolibet anno nauigantes, inde inter alias merces, & va- *Spica nardi vera ad Luſitanos defertur.*

ria aromata, ſpicam nardi quoque adferant, & poſteà vniuerſa Italia, è Venetiarum ciuitate tanquam cæterarum regina, ſibi comparent, non adeo tamen bonam, & odoriferam, vt illa quæ in Luſitaniam portatur: quanquam tamen contingat interdum Venetias optimam adferri, vt mihi hæc inquirenti Venetiis videre contigit, in ea præcipuè aromataria officina, cui Angelus pro ſymbolo eſt. vnde ſæpe ſum admiratus, cur Manardus Ferrarienſis, vir alioquin exercitatiſsimus, & cui veræ medicinæ ſtudioſi multum debeant, in epiſtolis ſuis ſcriptum relinquat, quod nardus hæc paſsim in Italiæ officinis habita, nec Indicá, nec Syriaca ſit. At re vera, Manardi errorem, non aliunde euenire ſatis ſum conſcius, quàm ex ignoratione hac, videlicet, quæ nam plantæ nardi pars, ſpica hæc ſit, quam ſi exactè dignoſceret, non tam fœde proculdubio Manardus ceſpitaret: Libro enim vj. ſuarum epiſtolarum, epiſtola iij. inquit ille, Galeni mentem eſſe, ſpicæ nardi radicem, in theriaces compoſitione ponendam eſſe, non verò ſpicam ipſam, quam tantum ad nos afferunt, & vtinam bonam, ita enim ibi Manardus ſub iis verbis loquitur: carere nos Indica nardo, quis dubitet, qui ſpicam quidem vocari apud Galenum legerit, eſſe támen radicem, ſed & in ea theriaces præparatione quàm cæteris veluti conciſam magis, & manifeſtiorem præfert Galenus, ſic ad verbum carmine quodam ſcribitur terebinthíque reſinam, nardíque radicem Indicæ: & ſubdit, ad nos vehitur ſpica, atque vtinam nardi eſſet. Suauitate enim odoris penitus caret, & ſaporis eſt valde ingrati. Item lib. viij. eiuſdem voluminis, epiſtola iij. tradit, quod in theriaces præparatione teſte Galeno libro de Antidotis præferendæ ſint radices tanquam virtuoſiores, ſpica neglecta: in quibus verbis, liquidò claret, quàm male Manardus Galenũ ibidem intelligat: quod non aliunde oritur, quàm quia vt diximus, nõ nouerat ille, quæ pars plantæ nardi ſpica eſſet, quæ dubio procul non alia eſt, vt ſuprà meminimus, quàm radix: id quod Galenus citato loco libri de Antidotis, facillíme declarat, dicens: Iubet Andromachus adiicere nardum Indicã, ea verò eſt quam ſpicam vocant, non quòd ſpica ſit, radix etenim eſt, ſed quòd ſpicæ figuram habeat. Hæc ille, per quæ, niſi quis

ſaxeus

ſaxeus ſit, percipiet, Galenum per ſpicam hanc Indicam, radicem intelligere, quum revera radix & non ſummitas, aut plantæ ſpica ſit, dicitur tamen ſpica, quia ſimilitudinem quandam cum ſpica habeat. Non ab re, Galenus lib. viij. de Facul. ſimpl. medic. tractaturus de nardo, capitis lemma præfixit, de ſpica nardi, tanquam parte totius herbæ nobiliori: ſciens vtiq; ille, quum de ſpica mentionem faceret, radicem ipſam pertractaſſe, vtpote plantæ totius partem præſtantiorem. nam ſi Galenus hoc aliter intelligeret, quod ſpica radix non erat, ſpicam ipſam relinqueret, & in titulo capitis, ſub nomine totius plantæ, vel ſaltem ipſius radicis partis nobilioris, & notabilioris totius plantæ ageret. At quum eandem rem eſſe ſciret, ſub ſpicæ nomine, de ea ſcriptum poſteritati relinquere par fuit. Cæterùm Plinius in hac re audiendus non eſt, imò potius parua illi fides eſt habenda, quum nardũ longè aliter delineet, quàm res ipſa ſit, vt ex Galeno & Dioſcoride, in præſenti diiudicare eſt, nam lib. 12. eiuſdẽ numeri capite, ita de nardo ſcribit: frutex eſt graui & craſſa radice, ſed breui ac nigra, fragiliq; quamuis pingui, ſitum redolente vt cyperi, aſpero ſapore, folio paruo denſoq;: cacumina in ariſtas ſe ſpargunt, ideo gemina dote, nardi ſpicas ac folia celebrant. Hactenus Plinius, in quibus non ſolùm à veritate multum aberrat, ſed etiam multis & præclaris viris aberrandi anſam dedit, inter quos nominare eſt Hermolaum Barbarum, Ruellium, & Antonium Muſam Braſauolam, quorum priores duo, vt plerunq; adnoto, malunt pluries cum Plinio errare, etſi errantem noſcant, & manifeſtum errorem videant, quàm verum dicere. Ea de cauſa Ruellius capite 6. libri ij. in officinis à ſe nardum conſpectam Plinianæ nardo reſpondentẽ affirmat, quod falſum eſſe crediderim, quum multis qui hæc magna cura quærunt, nunquã vel caulem, vel folia, aut feſtucas, radicemúe alteram præter ſpicam videre contigerit: quapropter, vt Mathiolus doctiſsimè adnotat, facetiſsimus ille Muſæ Senex fruſtra Venetias mittitur, ſi modo præter ſpicam, nardi folia, caulem, vel radicẽ comparare ibi ſibi debeat. parcat Amicus, quum magis amica ſit veritas ipſa, quæ nullius vel odio, vel amicitia deſerenda eſt: quum ſpica omnibus officinis obuia radix ſit, nec in fruticis ſummi-

Spica nardi radix eſt, non ſpica.

Plinio in deſcribẽdo nardo parua fides danda eſt.

Plinius anſam aberrandi viris doctiſsimis dedit.

Mathiolus

 tate

tate eueniat, vt falsò Plinius dixit, & Ruellius credidit: imò nec Dioſcorides, nec Galenus, partem nardi alteram vſui medico commendarunt, præter ſpicam ipſam, quam hic Dioſcorides vt præcipuam plantæ partem (vt ſui moris eſt, quum herbam aut plantam fruticemúe aliquã deſcribit) delineat, quum inquit: habetque Syriaca nardus primum bonitatis honorem, quæ recens, non ponderoſa, comoſa, colore rufo, odoratiſsimaque eſt, & quę vna cum anguloſi odorati iunci odore, breui ſpica, & amaro ſapore ſit: quæ itidem linguã exiccet, odoris ſuauitate diu permanente. In iis ergo clare Dioſcorides ſpicam ipſam nardi depingit, quæ ſi nõ radix eſſet, vel radix altera res eſſet, de ea proculdubio diſſereret, & illi, vt parti præcipuæ & in honore habẽdæ ſigna tribueret: ſed quum ſpica in officinis habita, radix nobilis nardi ſit, de ea vt præcipua, ſermonem agere conſequens fuit. Quod verò Dioſcorides inquit numeroſas ex vna eademq; radice prodeuntes ſpicas ex ſe mittere, eaſdemq; comoſas, implicitasq; & odore viroſo: nobiſcum agit: quum ab vna præcipua radice, tanquàm cæterarũ matre, plures radices ceu ſpicæ comoſæ implicitæ oriantur: vt ſimile videre cõtigit in quadam herba è montibus Bononiẽſibus ad nos delata, quã Meum eſſe deprehendimus, cuius radices infinitæ, ita in ſpicas diuaricabantur, vt ſpicam nardi eſſe, omnes videntes dicerent: inter quos erat Gaſpar de Gabrielibus nobilis Patauinus, vir doctiſsimus, & harum rerũ curioſiſsimus, vt demum concludere debeamus, in nardo nullã præter ſpicam reperiri radicem, quum ſpica radix ſit, non verò fruticis ſummitas: de qua Galenus, libro viij. de Facul. ſimpl. medi. ita tradit: calfacit exceſſu tertio, deſiccat ſecundo cõpleto: conſtat ex aſtringenti, acri & leuiter amara ſubſtantia. Quare radix iecori & ventriculo cõuenit, & pota & admota extrinſecus vrinã ciet, morſus ſtomachi ſanat, ventris, capitis, & thoracis fluxiones deſiccat, valẽtior tamẽ eſt Indica, quæ nigrior, q̃ Syriaca exiſtit. Cæterũ, hæc illa ſpica nardi eſt, quæ rhabarbaro, nõ vt malignitaté aliquam extinguat, ſed vt viã laxiorẽ prębeat, miſcetur: quãquã illius loco, potius cinnamomo vti melius eſt. Ex hac quoq; ſpica nardi in officinis paratũ oleum habetur: olim verò vnguentum concinnabatur, ut Galenus millies meminit,

Meu in mõtibus Bononiẽſibus reperitur. Gaſpar de Gabrielib. Patauinus Spicæ nardi tẽperatura.

minit,

minit, & de eo quoque in Euangelio legitur.

DE NARDO GALLICA.

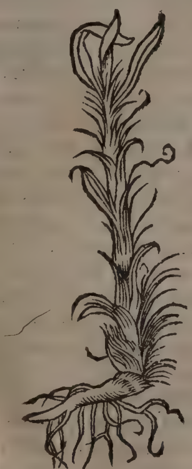
Græcè , κελτικὴ νάρδος , *Latinè* , *Gallica nardus* , *Celtica nardus* , *Celticum nardum* , *ſpica Romana* , *ſpica Celtica* , *ſpica Gallica* : *vulgò ſpica nardo* , *da Genoua.*

Secunda ſpecies.

Græcè , ψευδονάρδος , *Latinè* , *Saliunca* , *hirculus* , *ſpica communis* , *maſcula ſpica* : Italicè , *ſpigo* : *Hiſpanicè* , *ſpliego* : *Luſitanicè ſpique* : *Gallicè Aſpic* : *Germanicè* , Spica nardi.

Tertia ſpecies.

Græcè , ψευδονάρδος θήλεια : *Latinè* , *lauandula* : *Hiſpanicè*, *albuzema*, *alfazema*: *Italicè lauanda*, *Gallicè lauende* : *Germanicè* , Lauendel.

Nardum Celticum.

Textus ſeptimi Enarratio.

QVantum herbaria medicina à maioribus noſtris neglecta, & cõtemptui fuerit habita, non aliunde, mea ſententia ,argumentum quærendum eſt , quàm à Celtica nardo , quæ quum herba Italiæ famigeratiſsima ſit, illius tamen loco hucuſq; in officinis recepta ſit herba, nullum penitus habens ſaporem, aut odorem, oblonga, contorta, caule tenui, in quo minutiſsima inſunt folia, ad luteum vergentia colorem, nam tota ipſa herba, arborum muſcum figura

 refert,

refert, imò ſparti cordam: quæ tantum differt à vera Celtica nardo, quantum crocus à crocodilo. Sed hæc & ſimilia non aliunde eueniunt, quàm ex, principum & ciuitatum rectorum auaritia, ignaniáve, qui medicos ſuos male alunt, nec eos iudices conſtituunt ſuper ipſos pharmacopolas: vt quum falſa pro veris venderent, eos carceri prius mancipatos, tanquam malefactores, & vitæ humanæ inimicos, pecuniaria pœna multarent: igni quæcunq; falſa, vel putida, aut corrupta, muſcidáve forent tradendo. nam tunc, mea ſententia, in vnaquaque ciuitate omnes inter ſe conuenirent pharmacopolæ de optimis captandis medicamentis, radiciſecas tranſmittendo in varias orbis partes, vt inde veras herbas, plantas, frutices, radices, ſemina, fructus, flores, lapillos, metalla, & ſi qua ſunt alia, portarent. quod ſi feciſſent, proculdubio non deeſſet in Italiæ officinis nardus Celtica, quæ non ſolùm in alpibus Liguriæ naſcitur, ſed Iſtria, Gallia, & aliis variis locis: herba longè à ſpica vulgari, & communi lauandula differens: illius tamen flores lutei ſunt, & radices tanquam ſpicæ, conſpiciuntur, quarum & caulium præcipuus vſus eſt. Curent igitur ſeplaſiarij deinceps veram Celticam nardum habere, quam è Liguria afferre facile poſſunt, vt nonnulli curioſi pharmacopolæ ad ſe deferendam inſtituerunt. De qua Galenus breuiter dixit, nardus Celtica, id eſt, Gallica, ad omnia eſt imbecillior dictis, præterquam ad prouocandam vrinam, nam calidior illis eſt, ſed minus aſtringit: hæc ille. Vnde mea ſententia, ſi rhabarbaro ſpica adiungenda eſt, hæc & non Indica adiungenda eſt. Cæterùm ſpica communis, à ſpicatis cæruleis floribus dicta, quæ tonſores & balnearij in lixiuio vtuntur: ferè eadem cum lauandula eſt, niſi quòd maiuſculas ſpicas habeat, cuius folia tantæ ſoliditatis ſunt, vt frangi potius quàm plicari queant: vt merito Plinius lib. xxj. cap. vij. de ea ſub ſaliunca agens dicat, folioſa quidem eſt, ſed breuis, vt in coronas necti non poſſit, herba verius quàm flos, denſa veluti manu preſſa, breuiterq; ſui generis ceſpes, quæ in Pannonia & Noricis naſcitur, tantæ ſoliditatis, vt metallum eſſe ceperit. Etiam ſi mendoſè, non ſoliditatis, vt vetus habet lectio, ſed ſuauitatis ſcriptum ſit, quanquam & Ruel

Principum & ciuitatum auaritia.

Nardus Celtica in Italia naſcitur.

Celtica ſpica rhabarbaro adiũgenda eſt.

*

& Ruellius hoc minime animaduerterit, ſed cùm ceſpitans in hac lectione inceſſerit, ſic legendo, tantæ ſuauitatis, vt metallum eſſe ceperit, ac ſi metallum ſuaue reperiatur: ſed de iis ſatis. Eſt igitur communis hæc ſpica Plinij Saliunca, vt Euritius Cordus vir verè cordatus in herbarum ſuo ſermone teſtatur: non verò ſaliunca, Gallica nardus eſt, vt falsò credidit Leonicenus, quem ſequi Ruellium audio. Quæ tamen Leoniceno, & Ruellio occaſionem aberrandi dederunt, verba hæc ipſa Dioſcoridis ſunt, quæ in quibuſdam non probatis codicibus comperiuntur, quæ ita habent: Naſcitur Gallica nardus in Liguriæ alpibus, ab incolis gentis ſuæ vocabulo, ſaliunca appellata: quũ in melioribus, non ſaliunca, ſed Gallica appellari comperiatur, vt ex Marcelli Verg. verſione cõprehẽdere eſt. Eſt igitur cõmunis hæc ſpica, vt diximus, apud Plinium Saliunca: quanquã ſi quis apud Dioſcoridẽ, ſub nomine hirculi ob intenſum quem habet odorẽ collocaret, qua idem Dioſcorides queritur Celticam ſpicam adulterari, non multum à veritate aberraret: imò huic ſententiæ ſubſcribit Euritius Cordus loco à nobis ſignato. vtcunque tamen ſit, nos pſeudonardum eam appellamus; ex cuius floribus oleum hodie in Italia paratur tanti odoris & acuitatis, vt quemuis alium odorem ſibi proximum facilè ſuperet: qua de cauſa myropolæ & vnguentarij raro in apothecis ſuis & vnguentariis tabernis illud habent, ne vnguentorum & rerum redolentium ſuauitas, ab illius odore ſuperetur, ſuffocetúrve. Huic affinis lauandula eſt, hortis vulgatiſsima herba, quæ fœmina ſpica illius reſpectu dici poteſt, quum minor ſit, breuiuſculas habens ſpicas, ſic dicta lauandula à lauando, quoniam ea homines maxime lauantur: & ex ea quoque aqua per campanam elicitur, & oleum paratur, quod fœdifragi pharmacopolæ loco olei ſpicæ nardi, ægrotantibus, contra ſtomachi frigidioris vitia porrigunt. Sunt enim duæ iſte herbæ viribus non abſimiles.

Euritius cordus laudatur.

Saliunca apud Plinium, vulgaris ſpica eſt.

Leonicen⁹ errat.

Ruellius errat.

Lauãdula herba.

CONSTANTINVS.

LOngè aliter legitur apud Pliniũ: nam addit de ſuo, Amatus Luſitanus, in coronas: quæ voces, in Plinij codice nõ legũtur. Rurſus omittit hæc verba: radici numeroſè cohæret. Et hæc ſequentia inuertit, ceſpes ſui generis: Ac continentem clauſulam reſecat.

*

Tandem

Tandem obtrectandi ſtudio, author alioqui de arte herbaria (in qua quidem vel vnius Plinij elegantia, hanc excuſationem admit: ornari res ipſa negat contenta doceri) tam benè meritus, quàm malè de lingua Latina, in qua vt nullus eſt, ita in illa ſummus, ac propemodum ſingularis, Plinij lectionem corrumpit; conſultò, an inſcienter neſcio, certè vt ex aperto, Ruellium doctiſsimum petat. Et vt vt ſit, Plinij hæc verba de ſaliunca, tantæ ſuauitatis eſt vt metallum eſſe cœperit (eius bona pace dixerim) non aſſequitur. ſignificat enim his verbis Plinius, propter odoris ſuauitatem, metalli loco expeti: vel vt metallum conquiri, quaſi non ſit minoris indicaturæ & pretij. Quæ enim, amabo, noſter Amate (ad te enim conuertetur oratio) metalli cum herba conuenientia, ſi tantum in ſoliditate conferantur? vel quis tibi, aut Cordo concedat, Plinij ſaliuncam ſpicam eſſe communem, niſi qui Plinium, cæteroſq; herbariæ ſcriptores non legerit? Sed hoc controuerſum, alio loco tranſigemus. verùm quod poſtremo loco ponendum, quis te ferat vt philoſophum, ac non potius vt phyſiologiæ ignarum coarguat, cùm hoc loco ita ineptè philoſopheris? Cuius folia tantæ ſoliditatis ſunt, vt frangi potius quàm plicari queant. An non etiam ſolida permulta plicantur, inter quæ aurum & ferrum? Sed (ò bone) nihil flecti poteſt, quod lentum humorem & ſequacem non habeat: è diuerſo verò, flexile, nec fractu contumax quicquid lentore præditum eſt. Quod igitur flectatur, aut diſiliat cauſa non eſt, quod ſolidum & compactum, aut cauum & rarum ſit: ſed quod tenaci & viſcoſo humore, plus minusve, abundet, aut careat. Quare hoc totum, iudicatò retracta amicè admonitus: vel nobis ita eſſe, ſaltem rationibus oſtende: in quo omnibus facies ſatis, mihiq; priuatim quàm gratiſſimum.

DE MONTANA NARDO.

Græcè, νάρδος ὀρεινὴ: Latinè, nardus montana, montanum nardum, vulgò montano nardo.

Textus octaui Enarratio.

Nardus montana vera.

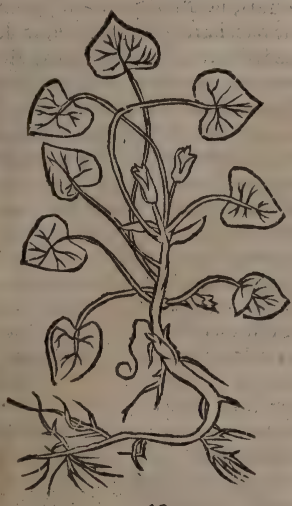
VEra montana nardus, ex Syria quum hęc ſcriberem, ad me delata eſt, cuius radices ſunt ſolidæ, graues, ſubnigræ, ſemidigitalis longitudinis, haſtulæ regiæ radicibus perſimiles, graciliores multò tamen, ex ſe optimum expirantes odorem, quas Italia hucuſq; nunquam vidit

vidit. eas tres nunc Ferrariam mittimus, vt doctiſsimus Braſauola diſcernat, quantum hæc ab ſpica Indica differat: de qua Galenus, vt ſuperius retuli, ita inquit: plurima in Cilicia naſcitur, ſed prædictis infirmior.

DE ASARO.

Græcè, ἄσαρον, νάρδος ἀγρία: *Latinè*, *Aſarum, ruſtica nardus, nardus agreſtis, vulgò*: *Hiſpanicè, aſara baccara*: *Italicè, aſaro*: *Gallicè, cabaret*: *Germanicè*, Haſel vvrtz. *Arabicè, Aſaron.*

Enarratio nona.

Aſarum.

Asarum, ſiue ruſtica nardus, officinarum aſarum eſt, cuius folia adeo cyclamino reſpondent, vt difficile inter ea diiudicare quis poſſet, niſi variis notis illa cyclamini emacularentur. Dicitur verò à nonnullis aſarum, bacchar, vnde monendum eſt, ne pro aſaro bacchari, baccharis intelligatur. quum baccharis herba fruticoſa, qua faſcinũ depellitur: addiq; ſolebat in coronis apud veteres, de qua Virgil. vtrunq; eleganter exprimés in carmine Bucolico, inquit: Bacchare frontem Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro. de qua lib. iij, cap. xlvj. agemus. Cęterũ Antonius Muſa Braſauola vir doctiſsimus, in examine ſuorum ſimpliciũ, Plinium huius quoq; eſſe opinionis, videlicet quod baccharis ſit aſarum, cõtendit. Mea tamen ſententia, Plinius longè aliter ſentit, quum lib. xxj. cap. 6.

Aſari & cyclamini differẽtia.

Aſarum à bacchare differt.

Braſauola fallitur.

Plinius à calũnia defenditur.

cap.6. potius acriter eos mordeat, qui credunt baccar, eſſe ruſticã & agreſtem nardum: quum re vera, ruſtica hęc nardus, aſarũ ſit, & non baccharis dicatur, vt eius verba è citato loco indicant, quæ ita habent: Sed eorũ quoq; error corrigendus eſt, qui baccar, ruſticũ nardum appellauere: eſt enim alia herba ſic cognominata, quam Græci aſaron vocant, cuius ſpeciem figuramq; diximus in nardi generibus. Quinimo aſaron inuenio vocitari, quoniã in coronas non addatur. Hæc Plinius. In quibus luce clarius videtur, quòd baccharis apud Plinium longè alia eſt herba ab aſaro: proinde doctiſsimus Braſauola, potius emẽdandus eſt, quàm Plinius ipſe taxandus. Nam quicunq; melius dixerit me ſuum habebit aſſeclam. vnde tamen ortũ ſit, aſarum, bacchar à multis vocitari, nõ aliunde crederé, quàm quòd multa quæ capiti de bacchare deſeruiunt, huic de Aſaro inſerta ſunt: quę mea ſententia optimũ eſſet expungere, & ad locum ſuum reducere. ſunt enim illa, vt nullus ambigat, hæc: Magi ſanguinem Martis: Oſthanes theſam: Aegyptij, cercertam: Thuſci, ſuccinum: Galli baccharem: Romani perpenſam dicunt, Coronaria: Hactenus verba illa, quæ dubio procul huic capiti adiectitia ſunt, & ea de cauſa expungenda puto, & baccharis capiti addẽda. Cęterum Aſari radix vtilis tantum eſt, quæ in tertio ordine caliditatis & ſiccitatis collocãda eſt: quum Galenus eaſdem cum acoro vires habere dicat, lib. vj. de Facultatibus ſimplic. medicamentorũ, ad iſtum modum: Huius herbæ radices vtiles ſunt, facultate ſimiles radicibus acori, intenſiores tamen, itaq; ex iis, quæ de illis prodita ſunt, hic facienda coniectura. Conſtat enim Galenum collocaſſe acorum tertio gradu caliditatis & ſiccitatis. Meſues verò, inquit, aſarum longis febribus à meatuum obſtructionibus ortis conuenire, quod & bilem & pituitã ſoluit, pondere quatuor drachmarũ. Dioſcorides porrò ad ſeptẽ vſq; concedit, proinde nos à ſemiuncia ad integram cõſulto propinare poſſumus. cæterùm de aſaro Manardum legere ne pigeat libro xj. ſuarum epiſtolarum, epiſtola quinta.

Baccharis ab Aſaro differt.

Aſari radix & facultas.

**

Doſis Aſari.

CONSTANTINVS.

* *Baccar ſiue Baccaris Plinio libro 21. cap. 6. lib. 21. cap. 6. 12. 13. lib. 21. cap. 19. 35. & cap. 11. 26. 36. 35. lib. 12. cap. 12. 15. eſt. Aſarum: quo etiam nomine à nonnullis nardum falſo vocari ſcribit.*

bit. βάκχαρις verò, ſiue bacchàris, alia eſt herba, quam deſcribit Dioſcorides libro 3. capite.51. ſed affinitate nominum falluntur quotquot ſunt rei herbariæ recentes ſcriptores: & non animaduerſa ſcripturæ differentia, in re minima grauiſſimè peccant: & inter ſe rixantur. Conſimilis eorum omnium eſt error in Caſsia, quæ κασσία eſt Græcorum cum duplici ſigma: cum ſimplici verò Caſia herba eſt coronaria, & apiarÿs expetita, cuius tantum ex antiquis meminit Virgilius, tribus aut quatuor ad ſummum, locis. Vt etiam de Bacchare, apud eum verſus legitur in Bucol. quo loco intelligendum de Dioſcoridis bacchare herba in coronas addi ſolita. Nam Aſaron ob id dictum, quòd coronarium non eſſet idem ſcribit Plinius, lib. 21. Cap. 6.

CONSTANTINVS.

PErnicioſum conſilium: ſiquidem experientia conſtat valentem eſſe vim Aſari, vt quod veratri albi modo purget, etiam Dioſcoride teſte, cuius vncia ſumpta Amati ſuaſu, τὴν ὑπερκάθαρσιν, inducet. Conſultius igitur, multò infra ſubſiſtere, quàm ita temerè periclitari: cùm in talibus rebus, ſæpe vel minimus error, exitium afferat. vnde mirari ſubit, in rebus tanti momenti, nonnullorum hominum temeritatem & ſupinam negligentiam. Certe quidem Dioſcorides Aſari drachmas ſenas tantum exhibet: atq; hic etiam codex impreſſus corruptus eſt: nam in vetuſtiſſimo manu ſcripto, pro ς' legitur ε quinarÿ nota. Adde quod vires noſtræ ætatis hominum, antiquorum viribus nequaquam reſpondeant, vt innoxiè ferre poſſint complurium pharmacorum præſcriptum pondus à maioribus. quod quia in confeſſo eſt, exiſtimemus multoties, potius quàm multum, in purgando ſecurius. **

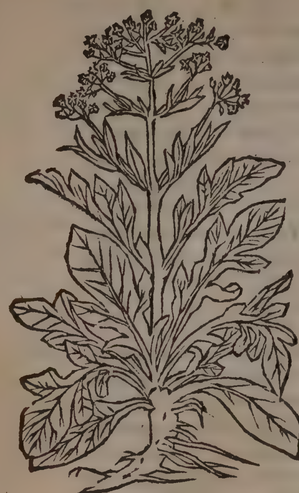
DE PHV.

Græcè, φοῦ, ἀγρία νάρδος: Latinè, Valeriana, ſylueſtris nardus: Hiſpanicè, herua benedicta: Italicè, Valeriana: Gallicè, Valeriane: Germanicè, Baldrian, Theriacks kraut: *Arabicè Fu.*

Textus decimi Enarratio.

PHu, ſiue Sylueſtris nardus, abſque verborum ambagibus, aut controuerſia vlla, noſtra eſt Valeriana: quòd verò noſtra paulò minor apparet, quàm Dioſcoridis deſcriptioni reſpondeat, hoc regionis influentis culpa, non *Phu noſtra eſt valeriana.*

verò

Phu.

Valeriana.

verò rei cauſa eſt. Quare ſapientiſsimè Marcellus Virgilius inquit, quam pro Dioſcoridis phu, herbarij ætatis noſtræ oſtendunt, Valerianam ſcilicet herbam, minor longè ea eſt, quæ ab hoc ſcriptore deſcribitur: nec omnes omnino vtriuſque inuicem ſibi reſpondent notæ, quæ tamen pręcipuè à Dioſcoride numerantur conuolutæ glomeris modo, & vt Plinius ait, villoſæ radices, earumque nardi odor, & albicans in caule purpura: in noſtra pariter ſentiuntur, credimusq́; nos, vt in animalibus etiā fit, quæ non eadem mole corporis, ingeniiq́; ſui natura vbiq; naſcuntur, in alieno orbe, cœli aut terræ beneficio, phu hāc proceriorem naſci: quoniam & in noſtro orbe cubitalis aliquando viſa fuerit: imò herbarij multi, valerianas duas indicant, alteram minorem, alteram verò maiorem theriacariam herbam dictam, omnino Dioſcoridis deſcriptioni reſpondentem. ſed quòd verè flores nō reſpodeant floribus narciſſi, id parui eſt momenti: quum textus iſte corruptus, & mutilus ſit, vt Ruellius optimè adnotat,

Valeriana maior theriacaria herba dicitur.

Cæterùm

Cæterùm huius radices in vſum veniunt medicum, quæ natura ſimiles ſunt ſpicæ nardi, & ea de cauſa, calidæ in primo gradu, ſiccæ in ſecundo collocandæ ſunt: de quibus Galenus ita lib.viij. de Facul. ſimpl. medic.loquitur: phu odorata quodam modo eſt.huius herbæ radix, nardo viribus ſimilis, ſed tamen ad pleraque infirmior: vrinas mouet pluſquam aut Indica, aut Syriaca nardus, perinde vt Gallica.

Valeriana calida in primo gradu, ſicca verò in ſecundo.

DE MALABATHRO.

Græcè, μαλάβαθρον, φύλλον, Latinè malabathrum folium: & folium Indicum: Luſitanicè iuxta & Hiſpanicè betre: Indice, betre.

Textus vndecimi Enarratio.

EST apud Indiam regio quædam Malabar dicta, cuius maritimæ ciuitates ſunt, Batequala, Cananor, Calicut, Chalequa, Tanor, Cochym, Charamandel, & aliæ plures, quas Luſitani noſtri, non tam habitant, quàm frequentant: in qua regione, planta quædam magni nominis & pretij, viticoſa naſcitur, quæ lupi ſalictarij modo, aut volubilis aliis hæret, circumuoluiturve arboribus: folio viridi perpetuo, amplo, perſimili folio nucis, quod à parte exteriori, tribus ſatis notis lineis ornatur, nam totum folium vndulatum eſt, quod paucis foliis herbarum vel fruticum euenire notauimus. Vocant autem Indici homines folium hoc, betrum, ſiue batrum: alij verò à regione in qua præcipuè naſcitur, malabatrum: quod folium, tanquàm pretioſiſsima res, ac delicioſiſsima, ab incolis Indiæ habetur, illo enim continuo veſcuntur: quia cerebrum confortat, ſtomachum roborat, & cor exhilarat, ac Venerem incitat. Imò huius folij eſu homines illi ita oblectantur, vt poſtpoſito omni genere cibariorum, hoc tantum contenti euadant: nec enim eo ſolo in victu vtuntur, ſed aliis admixto rebus, præcipuè Chalci ex oſtreis, aut buccinis confecto quam ſua voce Chulabum appellitant: veluti quoque pulueri nucis cuiuſdam Areque dictæ, quæ magnitudine nucis moſcatæ, ex arbore procera apud illos naſcente, colligitur, cui folium bicubitalis

Malabar regio apud Indos.

Betrũ Indicum.

Chulabũ Indicum quid.

Arequa apud Indos quid.

lis magnitudinis eſt, latitudinis vero, dodrantalis in acutum deſinentis. Eſt porro, vt obiter de iſta nuce arequa dicamus, fructus admodum ſtipticus, ſputū croceum reddens: vnde quum folium malabathri, Chalci, & Areque mixtum ori admouetur, totum os croceum redditur. Mirum enim in modum, malabathri folium, pro halitus, oriſve ſuauitate commendatur: quo fit vt homines vel negotiis impliciti, illud in ore continuo trahant: calidum enim, & ſiccum, in ſecundo gradu. Indicum hoc folium eſt, quod, an Arabum Tembul ſit, pro firmo vt crediderim nondum ſtatui: certus tamen ſum, folium quoddam officinis hodie pro malabathro receptum, aridum, nucis iuglandis folio ſimile, ſubpallidū & ſolidum, non hoc betrum à nobis deſcriptum eſſe: quum potius illud cinnamomi folium ſit, vt officinarum Seplaſiarij quoque fatentur, & ipſius atteſtatur ſapor. Suaderem igitur, ſi betrum hoc Indicum haberi poſſet (quod hodie verum ex India delatum, Anconæ habemus, & ex Olyſsippone omnium ciuitatum occidentalium facile regina, peti poteſt) nullum aliud deſideretur malabathrū folium Indicum dictum: quum omnia in folio Indico deſiderata, in betro iſto reperiātur: & niſi tanta eſſet authoritas Dioſcoridis in deſcribendis veris ſimplicibus, proculdubio non vererer affirmare nullum in India vnquam malabathrum reperiri, præter hoc à me dictum, & in India hodie repertum, imò antiqua voce ſeruatum: quum batrum ſiue betrum, dempta particula, mala, vocent: quam particulam à Græcis potius additam crediderim, ob regionem ſic Malaber dictam, in qua præcipuè vt diximus creſcit; quum India, ſua antiquiſsima rerum teneat nomina, quia non vaſtata, aut deſtructa, aliiſúe linguis fœdata vnquam fuit, vt multis euenit populis, quibus de cauſis, rerum nomina variantur, mutanturúe. Verum Plinius lib. xij. cap. xxvj. malabathri duo facit genera, alterum paluſtre, de quo in præſentia agit Dioſcorides, & omnibus hodie ignotum. Alterum vero arboreum, à nobis delineatum, ex quo oleum exprimitur, & vnguentum antiquitas magni prætij parabat, foliatum dictum, quo locupletes Romanæ mulieres oblini ſolebant, vt teſtatur Galenus, ac Plinius.

Tembul.

Betrū Indicū malabathrū eſt.

India priſca ſua retinet nomina.

Malabathri duo genera.

De

DE CASSIA.

Græcè, κασία: Latinè, Caſsia: Arabicè, ſelicha, ſelche, & ſelihacha: Gallicè Canelle: Italicè Canella, Caſia, Cannella: Hiſpanicè, Canela: Germanicè, Zimmet, Zimmet reerlin, Zimmetriden.

Enarratio XII.

TAnta eſt Caſiæ cum cinnamomo confinitas, vt perſæpe teſtante id Galeno, libr. de Antidotis, Caſiæ ramuli, in cinnamomum vertantur, & contrà, quod dignoſcentes illic Indici gentiles, quum arbores excorticant, vtriuſq; nullam faciunt differentiam, ſed indiſcrete caſiam cum cinnamomo in faſciculos redigentes ad nos mittunt. gizi enim vel ziger, Galenus ad Dioſcoridis mentem, meliorem caſiam dixit, quæ multum ad cinnamomum accedit, vnde pro cinnamomo ſuo tempore vendebatur. Sic enim ille libro primo citato prodit: Cæterum ex iis omnibus quæ de Caſia retuli, maxime eſt neceſſarium definire, qualis caſia ſit iniicienda, quum gizi maximè commendent, mox appellatam moton, ſunt qui, arebo, & daphnitem, quòd igitur gizi cinnamomo in omnibus reſpondeat, dictum à me quoq; eſt: Hæc eſt quæ ſubinde ab huiuſmodi rerum peritis, ceu cinnamomum venditur: eiuſce generis exiſtit, ſed fiſtulam dictam ab aliquibus, iunioz Andromachus iniiciendã cenſet, omnibus auté hæc cognoſcitur, quinetiam facillime omnium comparatur: exteriorem ſane corticem, quem fiſtulam dicunt, fortem tum odoratu, tum guſtu obtinet: interiorem vero imbecillimam, vt nullus ipſius vſus eſſe nobis poſsit: Hæc ille: Per quæ nollem quis tam ἄμυσος, aut fatuus eſſet, vt caſiam hanc fiſtulam, cum Arabum & officinarum ſoluente caſia fiſtulari, vel ſiliqua dicta Aegyptia, confunderet, quum multum, vt omnes ferè iam norunt, inter ſe differant, cuius inanimaduertentia multi medici, quum caſiam pro euocandis irritandiſúe menſibus legebant, non caſiam hanc Græcorum: ſed potius ſiliquæ purgantis cortices, mulieribus non ſine ingenti periculo

Caſia cum cinnamomo confinitas.

Caſia fiſtularis Græcorum à caſia fiſtulari Arabũ differt.

riculo propinabant, vt Leonicenus vir acri ingenio præditus, & qui tenebris inuolutam medicinam, in lucem & priſtinum nitorem redegit, prius aperuit: omnes tamen ferè neoterici, canellam ſiue officinarum cinnamomum, Græcorum caſiam eſſe opinantur: in quam ſententiam, non ſic facilè condeſcendo, quum ſciam, in vaſtiſsimis capſis canella refertis, que ex India Antuerpiam afferebantur, & caſiæ & cinnamomi omnia penè reperiri genera, vt qui hæc quoq; curioſè quæſiuerit, inueniet. Eſt tamen cinnamomum nonnullis internodiis ornatum, ad nigredinem rubens, ſapore acri, linguam maxime vellicans, odoratiſsimumque; vnde fit, vt eius loco caſiæ duplici pondere, vt olim Quintus præcipiebat, minimè opus habeamus, quum cinnamomo maxime abundemus, vt latius capite ſequenti dicemus. Caſia verò, coralli modo rubet, nec linguam ita intenſè vt cinnamomũ erodit, ſed cum acuitate quadam potius aſtringit, cuius maior copia quàm cinnamomi ſemper comperitur, de qua Galenus libr. vij. de Facul. ſimpl. medic. ita ſcriptum reliquit: caſia exiccat, & excalfacit, tertio quodammodo ordine: ſed & tenuium admodum partium eſt, guſtu verò plurimum habet acrimoniæ, leuiter quoq; nonnihil aſtringẽs, quamobrem, ob hæc omnia incidit, ſimulque digerit quæ in corpore ſunt recrementa, & ad hæc, robur etiam inſtrumentis addit: idoneum verò etiam ſuppreſsis menſibus, quum videlicet à copia ſimul & craſsitudine excrementorum quod ſufficiat euacuari nequit.

Leoniceni laus. *Recẽtiores errant.* *Cinnamomũ quid.* *Caſia quid.* *Caſia exiccat & excalfacit 3. ordine.*

DE CINNAMOMO,

Græcè, κιννάμωμον καὶ κινάμωμον, *Latinè, Cinnamomum & cinnamum: Arabicè, Darſeni.*

Enarratio XIII.

Zeilam inſula apud Indos.

Cinnamomum, cuius non pauca reperiuntur genera, notiſsimum aroma eſt, quod nobis Zeilam inſula mittit, non parui apud Indos nominis, in qua multa prȩterea precioſorum lapidum copia habetur, nempe adamantum, carbunculorũ & aliorum plurium quæ referre non vacat, nec ſi vacaret, puto fuiſſe operæpretium. Eſt etiam mons in eadem inſula, quem Adam, dum pœnitentiam ageret, tenuiſſe ab incolis creditur: cuiuſce rei penes

es ipſos fides eſto. Verùm, vt ad aroma noſtrum reuertamur, quoniam Plautus non minus facetè quàm eruditè, inquit, plus valet vnus oculatus teſtis, quàm decem auriti: non grauabor hic referre, quid de Cinnamomo audiuerim à quodam qui viginti annos Zeilam ſe egiſſe fatebatur. Arbor eſt, dicebat, quatuor ferè in altitudine cubitorum, craſsitudinis brachialis, ſex vel ſeptem è trunco mittens ramulos, qui ſingulis annis amputantur, atq; iterum pullulant: quorum cortex, qui cinnamomum eſt, vt tenuiſsimus, ita maximè in pretio habetur, colore exteriore, ſubrufus, rugoſus, cum quadam nigredine, nam intus cineritius conſpicitur, odore ſuauis, guſtu acer, ac mordax: nam folia quibus arbor hæc veſtitur, nucis iuglandis eſſe dices, quę in officinis pro malabathro, falsò tamen venduntur: Hæc enim cinnamomo noſtro ita reſpondent & à Galeno tam ſæpe deſcripto, vt nullum aliud vnquam extitiſſe cinnamomum crediderim: Proinde rectè mea ſententia ſeplaſiarij, noſtro cinnamomo, pro vero & Græcorum cinnamomo vtuntur, quare nullo opus habémus, duplo caſiæ pondere, cinnamomi loco, vti: quum cinnamomo vero vt diximus abundemus. Argumentum verò quod recentiores adducunt, vt credamus nos vero carere cinnamomo, ex Galeni verbis à nobis inferius ſubſcribendis deſumunt, quæ ſiquis penitius animaduertat, inueniet Galenum non quidem aſſerere, ſuo tempore cinnamomum venale non proſtare, ſed potius quum ſex cinnamomi genera paſsim ferebantur, vt facilius quis bonum à malo diſcerneret cinnamomum, opus erat Imperatorum cinnamomum optimum, tanquam regulam & cotem videre, & cum eo conferre: ac ſi quis hodie, gemmas, & pretioſos lapillos, emere decreuerit, veluti verbi gratia, rubinum: opus habet, non quod deſint venales rubini, apud ſe perfectiſsimum reconditum habere, vt gemmarij vbique ſed præcipuè apud Indos faciunt, vt eo perfectiſsimo præſente, facile de aliis iudicium ferre poſsint, vt de balſamo Galenus quoque fecit, qui vt verum haberet, in Iudæam nauigauit, vt facile eo vero præſente, adulteratum dignoſceret. Sed quod regiũ magis quàm aliud nominet cinnamomum, illud mihi videtur in cauſa eſſe, vt integras cinnamomi arbores, vt in orbe alieno, apud

Cinnamomũ quid.

Folia cinnamomi pro malabathro falsò vſurpantur.

Cinnamomũ verum habemus.

Imperatores integras cinnamomi arbores habebant.

Imperatores ſtare indicaret, in quibus expertus fuit, illos omnino errare, qui cinnamomum longo temporis ſucceſſu non inueteraſcere, nec vires amittere contendebant. Quæ an ita Galeni verba habeant, ea hic placuit ſubſcribere, vt lector facile iudex ſit: Quæ ita habent: At de cinnamomo contraria his, quæ in opobalſamo dicta ſunt ſentio, perſuaſum nanque mihi eſt optimũ cinnamomum iis qui crebro viderunt, omniũ facillime poſſe dignoſci, hoc autem aliquem aſſequi non licet, niſi quis, imperatorum parata cinnamoma, quæ in ſex ferè differentias generales diuiduntur, conſpexerit: eſt nanque in his ipſis, inſignis optimi ad deterrimum exceſſus, quemadmodum in caſiis, vt optima caſia parum à prauiſsimo cinnamomo abſit: item quia cinnamomi vis quæ vſui ſit idonea diuturna haud efficitur, quippe, ad triginta quidem annos facultas ipſius quam initio obtinebat, integra conſeruatur. At nonnulli nugantur, qui ex huiuſmodi medicamentis cinnamomũ ſenij expers permanere pronuntiant, nec enim centum, nec ducentis annis interea delapſis, ſed paucis, ſi tantum numerum reſpicias, mutationẽ iam aliquam vetuſtiori cinnamomo obortam vidi. Quum itaq; theriacam Antonino præpararem, vaſcula multa lignea conſpexi, alia Traiano imperante ſcriniis recondita cum cinnamomo, alia principatu Adriani, alia regnante Antonino, qui Adriano in Imperio ſucceſsit, ac omnia cum congeneri cinnamomo manifeſto ſe inuicẽ ſuperabant, tum guſtus, tum odoratus imbecillitate & vehementia, quantum & tempore euariabãt. Quin etiam quum aſportatum eſſet aliquando ex barbarorum terris ſcriniolum quatuor cubitos dimidiumq; longũ, vbi arbor tota cinnamomi primi generis erat condita, vnde cõpoſitionem quandam Imperatori Marco Antonino molitus, totum expertus ſum antidotum abundè aliis præcellere, vt poſtquam Imperator ipſum deguſtaſſet, tempus non expectauerit, quemadmodum in aliis, in quo medicamentũ concoquitur, ſed ſtatim vſus ſit, ne duobus quidem menſibus integris interea præteritis. Verùm vbi Commodus ipſi ſucceſsiſſet, nec theriaces antidoti, neque cinnamomi ratione ab ipſo habita, tũ arboris illius reliquũ, tum quodcunq; aliud poſt Adriani tempora apportatum eſt, totum

Galeni ſententia de cinnamomo.

Cõmodus imperator negligens.

interiit

interiit. Quare quum huius tempeſtatis noſtræ Imperator Seuerus iniunxiſſet, ipſum ſimili modo quo Antonino præparabam, antidotum componi: coactus ſum ex iis quæ Traiani Adrianiq; tempore erant ſepoſita, deligere, ac mihi euidenter imbecilliora euaſiſſe nunc apparebant, neq; triginta quidem annis interea abſolutis: quapropter ſermoni de optimo cinnamomo habito, aliquid neceſſarium cogito adiicere, vt ſit odoratiſsimum, indicibilem quandam odoris gratiã, ſuper alia omnia referat, guſtanti calidum admodum percipiatur, non tamẽ, vt moleſte rodat: colore autem tali, veluti ſi quis lactis colorem fuſco admiſcuerit cum modico ceruleo nuncupato: ſumpto autem ex eo quantum volebam, ſicuti conſueui, paucos ramuſculos apud me repoſui in ſcriniũ, vbi omnia quę mihi chara & in pretio erant, continebantur: At eo combuſto, quando & Pacis delubrum incendio flagrauit, cum aliis quinq; cinnamomi generibus, totum quod cõparaueram intercidit. hactenus Galenus. Per quę lectori ſatisfactum iri ad mentem noſtram minime dubito. Tacebunt igitur deinceps ſcribentes, nec amplius verum deſiderabunt cinnamomum, quum eo nos abundare in confeſſo ſit: de quo Galenũ quoq; legito, lib. de Facul. ſimpl. medic. ſeptimo, vbi ita pro coronide inquit, ſumme tenuium eſt partium, atque ex tertio ordine calfacientium, nihil autem æque deſiccat, eorum quæ pariter calfaciunt propter tenuitatem eſſentiæ.

Cinnamomũ tertio ordine calfacit, & ſumme exiccat.

AMOMVM.

Græcè, ἄμωμον: Latinè amomum: Arabicè, hamemis, & hamama.

Enarratio XIIII.

QVis cœlum terræ non miſceat, & mare cœlo, ſi medici noſtri temporis, quum multa antiquorum medicamenta nobis aut penitus ſint ignota, aut manca prorſus nobis venerint, tamen ne illis videantur carere, adulterinis medicamentis vtantur, quæ aliquando præſentiſſimam mortem potius quàm ſalutem adferant: quum tamen illa pro veris & germanis venditent, quod in amomo præſenti facile eſt videre: nam quũ verò careant amomo, botruoſo, & velut minuta vua, quidam eius loco quodam

Amomum non eſt minutum ſemẽ nigrũ.

geranij genere vtuntur, nempe gruina roſtra proferente, & ſuauiter olente, ob idq́; moſcata acus dicta herba. Alij autem, vt officinarum hoc tempore magiſtri, in eius locum, quodam exiguo vtuntur ſemine, & illo quidem nigro, non ſine ægrotorum tamen iactura: quum frutex potius quàm ſemen amomũ ſit, quod adulterari ſimili planta, ſed ſine odore & ſemine ſolet. Quæ fœminino genere, amomis dicitur, vt Dioſcorides, iis ſequentibus verbis monſtrat, dicens: Sunt, qui amomum, ea quæ fœminino genere amomis dicitur, adulterant, amomo ſimili planta, ſed ſine odore, & ſine ſemine. & ſubdit: oportet in huiuſcemodi rerum probationibus fragmenta vitare, eligendaque ſunt, quæ ab vna radice, ſuos habeant integros ramos. hæc Dioſcorides. Ex quibus clare percipitur, amomum lignũ quàm ſemen potius eſſe, cui fructus botruoſus, veluti vuarum racemus innaſcitur, quem Andromachus, deſcriptione theriaces dictæ galenæ, id eſt ſecuræ, vuam appellat, & ea vti præcipit, ſequenti carmine: meu totidem drachmas, & amomi poſtulat vua: quam vtinam ad nos portaſſent, quum hucuſq; vero careamus amomo. interim tamen cum eo caremus, conſulerẽ eius loco acoro, id eſt craſſa galanga, quàm illo triuiali, exiguo, nigroq́; ſemine, ab officinis recepto, vteremur: quum ſimilem facultatem amomum cum acoro habeat, vt Galenus libro Succedaneorum, teſtatur.

Amomo vero carem⁹. Roſa hierichontis nõ eſt amomum.

Cæterùm, qui amomum, roſam Hierichontis eſſe cõtendunt, proculdubio errant, quum in ea planta, nec origani percipiatur odor, quo ſenſum tentet, nec ſapor acris, guſtum erodens, imò nec folia bryonæ in ea conſpiciantur. At Mathiolus Senẽſis, quum nos vero carere amomo ſciret, vt illum tamen habeamus, in Luſitaniam nos remittit, vbi ex India nunc delatũ contendit,

Mathiolus fallitur.

mea tamen ſententia fallitur, quum hucuſq; amomum verum incompertum ſit: de quo Galenus lib. vj. de Facul. ſimpl. medic. ita tradit:

Amomi facultas.

Amomum acoro ſimilem facultatem obtinet, niſi quòd acorum ſiccius ſit, maiore autem concoquendi facultate amomum.

COSTVS.

Græcè, κόστος, & κοστάριον, Straboni: Latinè, coſtum, coſtus: Hiſpanicè, coſto, vulgo, coſto: Arabicè,

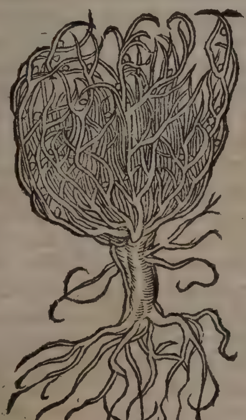
Koſtos,

Koſtos, & Chaſt.

FALSVS COSTVS.

Græcè, ψευδοκόστος: Officinis, Hortulana Romana, menta Romana: menta Sarracenica, coſtus hortulanus: Hiſpanicè, el coſto. delas huertas, herua buena Romana: Gallicè, du cocq. Italicè, menta Romana.

Enarratio XV.

Coſtus.

Coſtus, vel coſtum, aut vt Strabo, coſtarium, frutex eſt, cuius radix medico vſui venit, & eius Dioſcorides tria facit genera natali ſolo tantũ differentia, nempe Arabicum, Syriacum & Indicum: Plinius verò eius duo eſſe genera aſſerit, coloribus tantum diſtincta, ſcilicet albo, & nigro: vt apud ipſum legere eſt, libro Naturalis ſuæ hiſt. duodecimo, eiuſdem numeri capite: Hodie verò in officinis, & myropoliis, dulcis & amarus dicitur: quũ tamen amarum tantũ exhibeant, & pro eo herbæ cuiuſdam radicẽ capiant, quam hortulanam Romanam, ſiue mentam Romanã, aut Sarracenicam mentam ſeplaſiarij vocant, quæ herba vbique familiariſsima eſt, folio betonicæ, maiori tamen, ſed tenuiori, & multum odorato: nam illi caulis cubitalis eſt, & amplior, in cuius ſummitate, auri fulgore flaueſcentia capitella quædam adnaſcuntur. Hanc autem herbam, plerique hortulanum coquum, herbarium quendam Florentinum imitantes, appellitant, vt apud Imperatorem

Menta Romana coſti loco ſumitur à ſeplaſiarÿs.

Hortulanus coquus non eſt.

 ratorem

ratorem Conſtantinum, libro de Agricultura, ſi Imperatoris eſt, legimus, qui coſtum, & balſamum in hortis ſeri viua radice aſſerit: nec hodie Caſtellani alio nomine herbam hanc vocant, quàm coſtum, præcipuè quum eam Culinæ pro iurulentis veruecinis carnibus parandis adaptant. Attamen quod herba hæc verus coſtus non ſit, notius eſt quàm à me explicari poſsit.

Ruellius fallitur. Ruellius verò Gallus, eam Plinij ſiliquaſtrũ, ſiue Dioſcoridis hydropiper credidit, quod an ita ſit, necne, alibi diſſeremus: indicandum tamen eſt eam pſeudocoſti appellationem mereri. alij verò coſti veri loco, lepidij radice vtuntur: quum mea ſententia, multo melius, & ad Galeni mentẽ, deficiente coſto, ammoniaco, vel helenio: id eſt, enula campana, vti deberent, vt ex libro ſuccidaneorum Galeno tributo, deprehenditur. Commodum hæc commentabamur, quum Franciſcus Luſitanus qui Anconæ agit, mihi aliquot radices dono dedit, quas ab India ſub nomine coſti allatas eſſe dicebat: & erant reuera ab India per mercatores Luſitanos, qui illic frequẽter negotiantur allatæ: eas quum primum vidi verũ coſtum eſſe iudicaui, & ne theſauri huius parciſsimus eſſe viderer, continuo Ferrariam ad Braſauolam, Venetias ad amicos alios partem miſi, qui omnes per literas & mihi gratias egere, & verum eam radicẽ coſtum eſſe mecum ſenſêre. quare multum Luſitanis hæc noſtra tempora debere credo, quorum opera & induſtria non tantũ noua regna nobis aperiuntur, ſed permulta etiam ad rem medicam pertinentia, quæ temporis vetuſtate ſepulta habebantur, in lucẽ emergere cœperunt. *Luſitanorum ſtudium cõmendandum.* *Coſti deſcriptio.* Eſt autem coſtus hic Indicus apud nos habitus, radix non integra, ſed vt rhaponticum verum, in multas ſecta partes, cui craſsitudo pollicaris, et maior ineſt: color verò exterior ſubniger: interior autem cum albedine rubricat: guſtu feruet radix hæc, nõ niſi magna & ſuaui aromaticitate, odore quoq; eximio & ſuaui, quam ante nos, multos annos, vniuerſa Europa non vidit, & deinceps noſtra diligentia, vt verũ rhaponticum frequenter habebit, quam ex Olyſsippone Seplaſiarij, & diligẽtes medici petent, quum ad hanc ciuitatem mercatores ex India venientes, radicem hanc noſtris monitis adferre curabunt, ex ea ſuum quoq; quæſtũ faciẽtes, ſimul vt mortalibus opem

aliquam

aliquam ferant, quam quum habuerint, theriaca, & antidotum Mithridaticum, vero coſto non defraudabuntur. Sed magis officinæ aromatariæ coſti veri oleo ornabuntur, veluti Anconitanæ iam hodie ornantur. Cæterùm de coſto, & eius viribus tradit Galenus libro vij. de Facult. ſimpl. medic. ad hunc modũ: Coſtus leuiculã plane amaram, plurimam autem acrem & calidam in ſe qualitatem ſimul & facultatẽ continet: adeo vt etiam exulceret, quum ex oleo corpus eorum quibus per circuitum rigor inuadit, ante acceſsionem illo confricatur: ſic verò etiam in reſolutis & iſchiadicis, atq; in ſumma in quibus excalfacere partem quamuis, aut ex alto in ſuperficiẽ extrahere quippiam eſt opus, ad coſtum confugitur: eadem de cauſa vrinas menſesq; prouocat, & ad rupta, cõuulſa, ac laterum dolores congruit: porrò ob amaritatem quæ illi ineſt latos lumbricos necat: ob eandem & ad contractas velut ex Sole maculas, ἐφήλεις Græci vocant, cum aqua aut melle vſurpant: ineſt item flatuoſa quædam illi temperiei humiditas, per quam & venerem excitat cum vino mulſo. *Coſti vires.*

DE SCHOENO.

Græcè, σχοῖνος, σχοῖνος ἀρωματικὸς καὶ σχοῖνος μυρέψικος Hipp. Latinè iuncus odoratus rotundus, palea camelorum: Hiſpanicè, paya dela mequa, paya de chamelhos: Italicè, Schinanto: Germanicè, kamelſtro: *Arabicè, Adcher.*

Enarratio XVI.

SChœnos ſiue odoratus iuncus, in Africa & Aſia præcipuè naſcitur, quanquam & in Campania & Apulia reperiri, viribus ſaltem impotentioribus audio, quem Latiniores rotundum iuncum odoratum appellant, vt diuerſum ab illo odorato anguloſo iunco faciant, quem hodie officinæ ſub eodem ferè nomine habent, ſchinanthum appellantes. Verbum iunci, florem ſignificat, nam Schœnos Græcè, iuncus eſt, Anthos verò flos, vnde ſchœnanthum, quaſi iuncus flos: quanquam hodie, veluti Galeni tempore, flos ad nos non affertur, vnde ille libro de Antidotis primo, ita inquit, præterea iuncum rotundum *Schœnanthum.*

Arabicum

Arabicum immitti præcipit, qui à vulgo, haud ſcio quomodo, iunci rotundi flos dicitur, quum tamen nos non adeo floris copiam habeamus, tota enim aduehitur herba, ſubinde ex parte ſuperiori à camelis eroſa: nam libentiſsimè eam depaſcuntur, & copioſiſsimam in Arabię viis creſcentem habent, hæc ille. Hodie quoq; ex oriente ad nos abſq; flore portatur, cuius folia, caulis, & radix, in officinis habentur, quæ vtinam pura eſſent, quum à multis adulteretur, illis varia immiſcentibus, vel recentia ſaltem & non vetera portarentur, quum Galeno authore, facilè ſchœnos veteraſcat, quod ex odoris amiſsione deprehenditur. Nonnulli tamen opinati ſunt, vt Monachi qui nuper Meſues antidotarium enarrarũt, quod hodiernum ſchœnanthum officinis vulgare, Dioſcoridis iuncus iſte odoratus rotundus non ſit, quum in eo acutus ille deſideratus ſapor, linguam mordicans non percipiatur, nec quantulumq; odoratum ſit, nec manibus confricatum, roſæ odorem ſpiret. Item quòd ſchœnanthum hoc, non iuncum aliquẽ ex ſe mittit, ſed potius calamum, ſimilem illi, quem triticum aut hordeum facit, vnde inter ſe multum differre, pro firmo gloriantur: ſed re vera eorum gloria in infamiam vertetur, quum duplici errore comprehendantur, primo Dioſcoridis textum non intelligentes, quum Dioſcorides ſchœnum, id eſt odoratum iuncum, non iuncum aliquem ex ſe loco caulis mittere, ſed potius harundinem, aut calamum tradat, vt in ſua legitur lingua, quæ ita habet, χρῆσις δὲ τοῦ ἄνθους, καὶ τῶν καλάμων, καὶ τῆς ῥίζης, id eſt, floris, calami, & radicis vſus eſt. Ex quibus verbis ſatis percipitur, quàm malè Monachi iſti Dioſcoridem intellexerunt, quum ſchœnon, non iuncum, ſed calamum ex ſe caulis vice mittat: ſecundo hallucinantur fratres ij, quia experientiæ contradicunt, affirmantes officinarũ ſchœnanthum in guſtu linguam non vellicare, quum re vera recẽs eam valentiſsimè mordicet, vnde credendum eſt, ſchœnanthum ab illis guſtatum vetus omnino eſſe, à quo non ſolùm odor: ſed ſapor facilè, vt ex Galeno didicimus, euaneſcit. Sed quòd roſæ odorem referat, qui illius flores viderunt, ſimilem odorem habere atteſtantur, vt minimè ambigendum ſit, quòd officinarum ſchœnanthum, iuncus iſte odoratus

Schœnanthum facilè veteraſcit.

Monachi enarratores Antidotarij Meſues, errãt.

Dioſcor

Dioſcoridis ſit, cuius vires inueſtigans Galenus, lib. viij. huic materiæ dicato, ita inquit: Schinouanthos, modicè calfacit, modiceque etiam aſtringit, nec planè à tenuitatis natura alienum eſt, quocirca, his de cauſis, vrinam mouet, menſesq; ciet, adhibitum ſiue in fomentationem, ſiue in potionem: prodeſt & iecoris & ſtomachi, ac ventris phlegmonis. magis eo aſtringit radix, quod verò florem vocant, calidius eſt. Porrò in omnibus ſui partibus, in aliis magis, aliis minus guſtantibus apparet aſtrictio: proinde medicinis quæ hæmoptoicis, ſiue ſanguinem reiicientibus exhibentur, commiſcetur. *Schœnanthi temperatura.*

DE CALAMO AROMATICO.

Gracè, καλαμος ἀρωματικός: *Latinè, Calamus odoratus vel Aromaticus: Vulgò, calamo aromatico. Germanicè*, Calmus: *Arabicè, Haſabel, Caſab aldatira.*

Enarratio XVII.

QVum nihil magis cordi fixum vnquam habuerim, quàm vera ſimplicia dignoſcere, & illis vti, factum eſt vt poſt longam inueſtigationem, firmiter aſſeuerem, quòd cõmunis calamus aromaticus ab officinis receptus, verus calamus aromaticus Dioſcoridis ſit, quum omni ex parte inter ſe maximè conueniant: vnde qui calamum iſtum aromaticũ, Dioſcoridis acorem eſſe autumarunt proculdubio errant, quum revera communis habitus in officinis calamus aromaticus, verus calamus aromaticus Dioſcoridis & Græcorum ſit. nec me pudet hodie ab antiquo & inueterato iſto deſiſtere errore, quũ olim quoq; vulgatum calamum aromaticum acorum eſſe dixerim, veroque nos carere calamo aromatico putauerim, quam ſententiam Manardus Ferrarienſis & plures alij, ſecuti ſunt. At revera, vt diximus, galanga craſſa Dioſcoridis acorus eſt: calamus verò aromaticus officinis vulgaris, apud Dioſcoridem calamus aromaticus eſt, quẽ ex India Luſitani noſtri, ſingulis annis adferunt, veluti mercatores ex ipſa India per mare rubrum in Chairum, & Alexandriam *Calamus Aromaticus officinarum verus cal. aromat. eſt.*

xandriam

xandriam deferentes. Venetias portant, calamis ſimilem, vnde nomen accepit, odoratum, odore ſuaui, & aromatico album & ſubrufum, crebris geniculis, qui quum frangitur in aſſulas multas diſsilit, ſiſtuloſus, araneolo illo albo plenus, nam quum manditur glutinoſus cum quadam adſtrictione ſubamara ſentitur, vt facilè iudicare debeamus, calamum odoratum vulgarem officinis, Græcorum eſſe odoratum calamum. Qui verò contrarium contendit, velut Mathiolus Senenſis, huic innititur rationi quòd calamus aromaticus, calamus ſiue harundo eſſe debet, non vero radix, vt ex Teophraſto probare contendit, qui libr. ix. de Plantarum hiſtoria, capite vij. calami tantum mentionem facit, quum inquit, calamus vero & iuncus trans Libanum montem, inter ipſum Libanum & alium quendam montem paruum valle minima exeunt, non vt quidam dixere, inter Libanum atq; Antilibanum, inter quos campus amplisſimus & pulcherrimus eſt, quem Aulonem appellant: qua vero calamus & iuncus proueniunt, lacus in amplum ſpaciatur, iuxtaque eum paluſtribus ſiccatis iſti aſſurgunt, occupant loci plus quàm triginta ſtadia, virides nequaquam eſſe videntur, ſed ſicci: forma vero nihil ab aliis differunt, locum ingredienti protinus odor aſpirat, non tamen longius ſpirat, vt quidam referunt: hic enim locus à mari plus abeſt, quàm ſtadia centum quinquaginta, ſed in Arabia ſpirationem agri odoratiſsimam eſſe, omnibus conſtat. hæc Theophraſtus: quibus Plinius quoq; ſubſcripſit, libr. xij. cap. xxij. per quæ Mathiolus credidit, calamum aromaticum harundinem ſiue calamum, non vero radicem, eſſe debere: At mea ſententia decipitur Mathiolus, quum, licet Theophraſtus & Plinius, in calamo odorato calamũ & non radicem laudare videantur, alibi tamen calami aromatici radicem deſiderant, & eam cæteris partibus calami anteferunt: vt apud Plinium eſt legere libr. xxiiij. cap. xj. In quo, quum calami odorati iuuamenta enumerat, inquit: efficaciſsima autem in omni harundine, quæ proxima radici: efficacia & genicula. Per quæ verba manifeſte percipitur, quòd ex omni calamo ſiue harundine radix efficacior eſt pars: qua de cauſa calami odorati radix, quàm calamus potius in opus trahenda eſt, vt merito

Mathiolus taxatur.

Mathiolus decipitur.

rito hactenus pharmacopolæ, hac precioſa & exotica radice, pro vero, & germano calamo odorato, vſi ſint. Nec enim eſt quod alium deſiderent, modo vulgarem recentem, minime vero inueteratum habeant, quem ex odore & ſapore facile diſcernere poſſunt. Quantum vero ad Dioſcoridem attinet, ſi quis introſpiciens eum accuratius expenderit, inueniet illum de radice potius loqui, quàm de calamo: quum radix geniculata dicitur, calamus vero potius nodis cinctus. Huic noſtræ ſententiæ adſtipulatur Antonius Muſa Braſauolus, cuius iudicium in arte medica multis antefero. eſt igitur receptus in officinis calamus aromaticus Dioſcoridis & Græcorum calamus aromaticas, de quo Galenus lib. ſeptimo Simplicium ita loquitur: calamus odoratus, leuiculam quandã aſtrictionem, ac minimam acrimoniam poſsidet, magna ex parte eſſentia eius terrena eſt & aëria, in caliditatis frigiditatisque coniugatione temperata: quamobrem, moderate vrinam mouet, & facultatibus quæ iecori ſtomachoque imponuntur, miſceri poteſt, tum in fomentis quoque vteri, quæ phlegmonis gratia, aut irritandis menſibus aſſumuntur, vtiliter admiſcetur. ponatur itaque habeaturque ſecundi ordinis, eorum quæ excalfaciunt & deſiccant, valentius, tamen magis deſiccat, quàm excalfacit, ineſt quoq; ei quædam partium tenuitas, velut aliis omnibus odoratis ſiue aromatibus. Cæterum illorum compluribus tenuium partium plurimum, calamo vero non multum adeſt.

Cala. aromat. excal facit et deſiccat ſecũdo ordine.

DE BALSAMO.

Græcè, βάλσαμον: Latinè, Balſamum: Arabicè, Baleſem, Boleſma, Belſan: Italicè & Hiſpanicè, Balſamo: Gallicè Bauſme.

Enarratio XVIII.

Balſamum, Arbuſcula quædam eſt, tricubitales virgas & illas quidem viticoſas habens, huius enim proceritatis ac magnitudinis, albam violam, vel licium pixacanthem, naſci nouimus, quibus Dioſcorides eam ſimilem facit: nec ab hac magnitudine multum recedit, mali Punici arbor, cui Theophraſtus lib. ix. de plantarũ hiſto-

ria,

ria, capite vj. ſimilem fecit: nam folia vt ibidem inquit, perpetua illi ſunt, nec vnquam decidunt, virentia, rutæ foliis per quàm ſimillima, multò tamen candidiora: in quam ſententiam Dioſcoridem in præſenti ire animaduertimus, nec Plinius lib, xij. cap. xxv. vbi de ea tanquam de re ſibi conſpecta iudicium fert, ab illis diſſentit: quinimò folium proximum rutæ, perpetua coma, habere affirmat. Naſcitur arbor hæc, vt refert Theophraſtus, in Syria tantum, vnde Plinius eleganter vt ſolet libro xvj. cap. xxxij. faſtidio balſamum (inquit) alibi naſci natura, quàm in Syria noluit ferre: ſubſcribens verò ille Theophraſti verbis, lib. xij. ita quoq; inquit, balſamum vni terræ Iudææ conceſſum, quondam in duobus tantum hortis vtroque regio, altero iugerum viginti non amplius, altero pauciorum. Quo verò in loco Iudææ balſamum proueniat, Iuſtinus hiſtoricus è Trogo Pompeio tradit lib. xxxvj. Qui poſt multa & varia citata nugamenta in hunc modum inquit: Opes genti ex vectigalibus opobalſami creuere, quod in iis tantum regionibus gignitur, eſt nanque vallis, quæ continuis montibus velut muro quodam cincta inſtar hortorum clauditur, ſpatium loci ducenta millia iugera nomine Iericho dicitur: in ea valle ſylua eſt, & vbertate & amœnitate inſignis, ſiquidem palmetto & opobalſamo diſtinguitur: & arbores opobalſami formam ſimilem pineis arboribus habent, niſi quòd ſunt humiles magis, & in vinearum morem excoluntur: hæc certo tempore anni balſamum ſudant. Hæc Iuſtinus. In quibus inquit, balſamum in Iericho Iudææ naſci, quod ita eſſe tradidit Ioſephus Hebræorũ magnus hiſtoricus. Dioſcorides verò non ſolùm in conualle Iudææ quadam, ſed Aegypto quoque naſci fatetur, quod ita eſſe certi ſumus, vnde ad nos nunc Xylobalſamum verum adductum eſt, odoris ſuauiſsimi, primo aſpectu vitis ramuſculos, figura & colore referẽs. Cæterùm hodie alibi balſamum, quàm in iis regionibus naſci nouimus, vt experientia compertum habemus, videntes opobalſamum, apud eos qui è Perù nouiter inuenta regione, reuerſi ſunt: & inter theſauros ſuos tanquam rem precioſiſsimam reconditam aſportant, tantæ ſuauitatis, ac iucundiſsimi odoris, vt meritò Plinius omnibus odoribus balſamum præferri dixerit.

Iuſtinus hiſtoricus de balſamo.

Xylobalſamum verum.

Balſamũ ex Perù.

dixerit. Vocant verò opobalſamum, balſami liquorem, ardentiſsimo Canis æſtu exceptum, qui eo tempore, vulnerata arbore, fluit, non vt Theophraſti, aut Dioſcoridis temporibus, ferreis vnguibus fiebat: ſed potius vt Plinius teſtatur, vitro, lapide, oſſeiſve cultellis, quum ferro lædi vitalia odit, & protinus emoritur. Raro hodie pretioſiſsimus liquor iſte opobalſamũ dictus, ad nos verus & ſyncerus affertur: imò multis mixtus, adulterinus & falſus è Græcia delatus: cuius cauſa Galenus, vt verum à falſo dignoſceret, in Iudæam nauigauit, vt libro de Antidotis legitur, ad hunc modum: Inde opobalſami, & cinnamomi in prædictis verſibus Andromachus meminit, in quibus poſt traditas à Dioſcoride notas, maximum eſt ea prius inſpexiſſe, in qua regione vnumquodque ipſorum præſtantiſsimum gignitur, quemadmodum ego conatus ſum (ſciens opobalſamum variis adulterari modis, vt ægrè poſsit dignoſci) ipſe videre quomodo liquorem fundat: ac inde ceu regulam quandam aliorum obtinere porrò didici multas ipſius adulterationes, vt etiam exercitatiſsimos lateant, quas publicare ſcientes non dignum æſtimo, ne praui ipſas in tranſcurſu diſcentes, in opere ad malas actiones transferant. Hæc ille. Quod vero opobalſamum è Perù noua regione adfertur, purum & ſyncerum eſſe crediderim: quum tantæ ſit fragrantiæ aut odoris, vt omnes alios præſtantiſsimos odores antecellat: quod, vt tradunt ij qui arborem illic viderunt, ex arbore pino perſimili, non adeo tamen procera effluit colligiturve, quod vt ſuperioribus diebus deprehendimus, guſtu pingue eſt, acutum, diu in ore ſaporem retinens, odoris ſuauiſsimi, ad belzuinum tendentis, nam color & illius ſubſtantia tanquam aquæ mellis ſpiſſæ erant: vt manifeſto appareat opobalſamum hoc, non eſſe eiuſdem ſpeciei cum Iudaico, aut Aegyptio: quanquam Trogus Pompeius, vt diximus, arbores opobalſami, quæ in Iudęa naſcebantur, pineis ſimiles fecit, ita vt has arbuſculas Perù delineaſſe viſus ſit. Deprehenditur autem optimum opobalſamum ſi laneæ veſti inſtillatũ maculam non relinquat: ſi lacti inſtillatum coaguletaquæ aut lacti infuſum quamprimum diſiiciatur, & lactis modo ablbeſcat. vetuſtate craſſeſcit, ſed generoſitatem amittit: dum enim no-

Balſamũ raro ſincerum habetur.

Galenus nauigauit in Iudæã vt verum balſamum cognoſceret.

Balſami veri ſigna.

uum eſt ſiue muſtum: colorem habet candidum & oleo craſsiori ſimile eſt, deinde rubeſcit, poſtea dureſcit, & tranſlucidum fit. optimum modice rufum eſſe debet: ſecundum bonitatis locum obtinet album, tertium viride, peius nigrũ. nec illius copioſius quotannis ſex ſeptémve congiis, vt Dioſcorides tradit, colligebatur, eſt enim congius, vt obiter hoc attingamus, menſura quædam, continens olei libras nouem, vini decem, mellis vero tredecim cum dimidia, vt Galenus libello de ponderibus & menſuris ſibi adſcripto tradit. Item, inquit Dioſcorides, rependitur quo loco naſcitur, duplo ad pondus eius argento, nunc vero, verum & legitimũ, decuplo potius argenti pondere ob admirabilem eius facultatem redimitur. Secundas vero, carpobalſamum bonitate obtinet, quod vt bonum dicatur, decet rufum, plenum, grande, ponderoſum, feruidæ cuiuſdam in guſtu mordacitatis, & odoratum eſſe: vnde facile diiudicari poteſt, quòd hoc tempore in officinis granum pro ſemine balſami receptum, balſami ſemen non ſit, quum oppoſitas omnino in eo qualitates videamus: nam ſubnigrum eſt, leue, euanidum, nec guſtui mordax, imo parum aut nihil odoratum, vt facile inclinet animus credere, hoc officinarũ carpobalſamum, non balſami, ſed verius ſemen illud hiperico ſimile, quod ex Petra Paleſtinæ oppido affertur, quo olim (teſtante id Dioſcoride) adulterabatur. Tertias verò bonitatis dotes ad Dioſcoridis mentem zylobalſamum obtinet, quod tam à vero illo quod officinæ illius loco monſtrant, abeſt, quantum peniculum ab arca differre animaduertimus, quum præter gracile eſſe, nihil cum ligno balſami veri habeat: hoc vero vt tradit Plinius in vnguentis coquitur, & pro ſucco ipſum ſubſtituere officinæ. Corticis etiam ad medicamenta precium eſt, quod Dioſcorides ſiluit, præcipua autem (ſubdit) gratia, lachrymæ: ſecunda ſemini: tertia cortici, minima ligno, de quibus Galenus lib. vj. de Facul. ſimpl. medic. ita poſteritati ſcriptum reliquit: balſamum deſiccat & excalfacit ſecundo exceſſu: eſt autem & tenuium partium, adeo vt odoratum ſit, ſed liquor eius ſubtiliorum etiam partium eſt, quàm planta ipſa, non tamen adeo calidus, vt quidam exiſtimant, tenuitate partium falſi: porro fructus eius perſimilis

Congij menſura quæ.

Carpobalſamum bonum vt ſit quid.

Carpobalſamum officinarum nõ eſt carpobalſamum.

Xilobalſamum.

Cortex ligni balſami.

Balſami tẽperatura.

perſimilis facultatis eſt, cæterum longè in ſubtilitate partium inferior. Hactenus Galenus. At vltra tam multas balſamo vires tributas, recentiores plures alias eidem attribuunt facultates: primam, quòd vulnera citiſsime curet, & ea abſq; cicatrice relinquat: ſecundam, ad ſibilum, obtuſumque auditum, inſtillata in aurem opobalſami gutta, multum valet: tertiam, mulierum lentigines è facie delet, & eam perpolitam, claram ac formoſam reddit: quartum, lapillos renum & veſicæ ita celeriter frangit & minuit, vt opus incantamento ſimile eſſe videatur, quod & Abinzoar medicus doctiſsimus expertus fuit, vt apud ipſum eſt legere libro ij. ſui Theiſir, ſectione ſecunda capite vij. Verum Galenus libro Succidaneorum ſuadet deficiente balſamo, eius loco vtamur ſtacte, id eſt mirrhæ, pretioſiſsima gutta, quam hodie officinæ, ſtoracem liquidam, vt opinor, appellant: vel oleo irino; vel, vt Paulus tradit, liquore myrthi. Nam loco ligni balſami, vtendum eſt albæ violæ radice. In quodam vero tractatu, qui abſque authoris alicuius nomine, circumfertur, quem recentiores, Quid pro quo appellant, legitur, loco balſami vtendum eſſe terebinthinæ oleo, vel oleo laurino, aut gummi hederæ: & carpobalſami loco, hederæ corymbis: & xylobalſami vice, ipſius hederæ ligno: Multi præterea moliuntur balſamum parare artificiale, quorũ compoſitiones conſultò prætermittimus. *Balſami ſuccidaneũ quid.*

CONSTANTINVS.

Ὀποβάλσαμον Liquor eſt Balſami, qui & βαλσαμέλαιον dicitur authore Simeone Sethi. καρποβάλσαμον, Balſami fructus: ξυλοβάλσαμον, lignum Balſami. Balſami hiſtoriã lege apud Plinium lib. 12. Cap. 25. Dioſcorid. lib. 1. Cap. 18. Theophraſtum lib. 9. Cap. 6. & Strabonem geographiæ libr. 16. Meminit etiam Balſami, Galenus libro 1. de Antidotis & lib. 6. de ſimpl. facult. Iuſtinus hiſtoricus lib. 36. & Pauſanias in Bœoticis.

DE ASPALATHO.

Græcè, ἀσπάλαθος: Latinè, aſpalathus, lignum Rhodium, lignum aloes Rhodiorum, cortex bugiæ:

Arabicè, Darſiſan, Hiſpanicè, alargiz: Italice, legno aloes da rhodes.

Enarratio XIX.

ASpalathus (nam aſphaltus genus eſt bituminis) darſiſan apud Arabes nominatur, vt conferenti capita manifeſtum erit. Nam Auicenna libro ij. capite xxj. ne quis inquirendo, & conferendo fatigetur, ita de darſiſano inquit: Darſiſan arbor eſt craſſa, ſpinam habens grandem, qua medicinarum venditores ſua experiuntur vnguenta, hæc Auicenna: cuius fidelis interpres, Gentilis de Fulgineo, nobili in Italia ciuitate, quum locum enarrat iſtum, inquit: darſiſan Arabum, arbor quam Dioſcorides aſpalathum vocat, eſt, at quæ ſit ignoro. Hæc Gentilis. Quòd vero ita ſe res habeat, Dioſcoridis hiſtoria confirmat, quæ ita habet: Aſpalathos lignoſus eſt, crebriſq; ſpinis aculeatis frutex, quo ſpiſſandis vnguentis vnguentarij vtuntur, à quibus nec Serapio vt ſolet capite xxvj. diſcrepat, quo de darſiſano agit, quanquam eo in loco inepte admodum pro eo interpres granatum ſylueſtre interpretetur, ſed de iis ſatis. Eſt vero aſpalathos, vt Ruellius teſtatur, & recẽtiores Græci confirmant, lignum quod è Rhodiorum inſula affertur, & illud lignum aloes Rhodiorum, officinæ hodie appellant, ex quo coronæ ad fundendas preculas Deo parantur: Nec enim Mathiolus, qui hoc tanquam falſum euertere contendit, audiendus eſt, quum revera lignum hoc ex quo coronæ parantur, ex arbuſcula humili crebris ſpinis aculeata, in inſulis Rhodiorum, & aliis Græciæ locis cædatur, non vero ex oliuæ ſpeciem referente arbore. Vidimus enim nos, apud Thomam Lucenſem, inſignem apud Ferrarienſes pharmacopolam, à quo Manardns multa ſe didiciſſe, libris ſuarum epiſtolarum fatetur, huius ligni fructum, brachialis craſſitudinis, ſolidum, graue, multis interceptum nodis, quod à Græcis hominibus ſub nomine aſpalathi acceperat, & ex eo coronę ſiue indices parantur: erat enim lignũ illud coloris ſubrufi, cui ſimile in Hiſpania, apud Valentinos, & Terraconenſes præcipue magna in copia reperitur: & illius radicis cortices, officinæ ſub corticæ bugiæ mercatoribus vendunt. Si quis vero hoc ligno

Aſpalathos lignũ Rhodiorũ eſt.

Mathiolus errat.

Cortex vngiæ aſpalathus eſt.

ligno caruerit, Galeni conſilio, agni caſti ſemine vtatur, non vero granati ſylueſtris radice, vt multi perperam faciunt: quum Galeno in hac re, velut in cæteris, plus fidei habendum, quam trecẽtis Pandectis ac Auicennis, omnibusque qui hucuſq; de medica materia conſcripſere: ad hunc autem confugiendum eſt, velut ad ſacram anchoram, quoties in noſcendis ſimplicibus ſuborta fuerit dubitatio, aut controuerſia vlla, huic aſſentiendum contra quantumuis diuturnum & receptum vſum, ac errantem authoritatem. De aſpalatho igitur ille libro ſexto de Facul. ſimpl. medicamentorum ita inquit: Aſpalathos guſtu quidem acris ſimul & aſtringens eſt, facultate vero ex diſſimiliaribus conſtat, nempe partibus ſuis acribus, excalfaciens, partibus vero aliis auſteris ſcilicet refrigerans: itaq; vtriuſq; ratione deſiccat, & proinde ad putredines & fluxiones eſt vtilis. Nonnulli tamen aſpalathum rubrum ſandalum eſſe contendebant, falsò tamen, quum ſandalus res noua ſit, & Arabum inuentum: de quo tractans Serapio nullum Græcum authorem adducit: item quod aſpalathus humilis arbor vt diximus eſt, ſandalus vero procerè arboreſcit, vt noſtri Luſitani, qui magna cum gloria vniuerſam Indiam ſuo imperio ſubiugarunt, illic viderunt, argumento certe eſt, quia aſpalathus calidus eſt, Sandalus vero frigidus: cuius tres ſunt ſpecies, nam alius ruber dicitur Sandalus, parui aut nullius profecto odoris: alius vero luteus ſiue citrinus dictus, odoratiſsimus, & cæteris melior: Tertius vero albus, medium inter vtrunque bonitatis poſſidens. Sunt enim Sandali tertio ordine frigidi, ſicci vero ſecundo, de quibus Auicenna libro de Viribus cordis: cor nõ ſolum ſandali roborant, ſed etiam illi lætitiam inducunt, qua de cauſa inter cordialia hodie ſandalus habetur, & medicinis ad cor faciẽtibus miſcetur; Nam rubens deſtillationes à capite deſcẽdentes cohibet, delirantibus & iis qui in phreneſim deſcẽdere ſunt parati, temporibus, fronti, & ſyncipiti, cum aceto & aqua roſaceis applicatur, nec minus pulſibus, id eſt brachiis admouetur, velut in ardentiſsimis febribus: pectus, ſtomachus, & cor, cum aqua roſacea diſſoluto, refrigerantur, quæ omnia quoq; citrinus vel albus perficiet: nam arthriticæ calidę, ſucco ſemperuiuę mixtus, vel portulacę, aut ſolani

Aſpalati temperatura.

Aſpalathus nõ eſt Sãdalum ruber.

Sandalorũ tres ſpecies.

Dia triũm ſandalorũ putredini reſiſtit.

magnum adiumentum præſtat. ex omnibus verò conditum officinæ hodie parant, Dia triûm ſandalorũ dictum, febrium putredini mirum in modum reſiſtens.

DE MVSCO ARBORVM.

Græcè, βρύον, σφάγνος, ὕπνον, σπλάγχνον: Latinè, muſcus Arabicè, Axnech, vſnee: Gallicè, mouſſe: Officinis, vſnea: Italicè moſco de gli alberi: Hiſpanicè, muſgo d'Arbor: Germanicè, mooſz.

Textus vigeſimi Enarratio.

BRyon ſiue muſcus, officinarum vſnea eſt, nemini non nota, vt pote ſuperfluitas arborum, lapidum, ac fruticum. Dioſcorides eam adſtringẽdi vim poſsidere aſſerit, Galenus verò, ac Paulus Aegineta, illi potius diſcutiendi, atq; mediocriter emolliendi poteſtatem concedunt. Nos verò ſcientes, bryum ſecundum quod ab arbore extrahitur, ipſius arboris ſecum qualitatẽ ſimilem trahere, cum hoc volumus: dum inter hos graues viros, in medicamentorum poteſtatibus præſcribendis ſuborta fuerit dubitatio, aut diſſenſio, vt Dioſcoridi præ cæteris tam Græcis quàm Latinis in herbarum, ac fruticum deſcribendis hiſtoriis fides habenda eſt: ſic Galeno in earundẽ aſsignandis naturis & viribus: quum nihil de illis tradiderit, quod non antea experimento vt ita dicã, venatus fuerit, vt proœmio decimi libri de Facul. ſimpl. medic. ſcriptum reliquit: cuius fidem deſiderare nemo debet quũ nihil in ſua doctrina poſteritati mandauerit, quod non verum eſſe experiamur, de quo libro vj. prædicti voluminis ita diſſerit: Bryon, quidam vero ſplachnon, inuenitur autem in quercubus & piceis, & populis albis, vim habet aſtringentem, inualidam, nec enim multum eſt frigidum, ſed proximè ferme mediis, quia videlicet, & digerendi & emolliendi facultatis eſt particeps maximè quod in cedrinis lignis reperitur. Nos hic notandũ duximus, quòd Galenus quum dixit, muſcũ in piceis reperiri, intelligit, in omnibus eius ſpeciebus, velut, abiete, larice, & pino, imò illas arbores tantum citauit, vt cæterarum eſſent exemplum: ſciebat enim Galenus & in oliua & variis aliis arboribus & lapidibus muſcũ naſci: De hoc verò, ſub nomine vſneæ Serapio

Vſnea Serapionis, muſcus eſt.

rapio capite nonageſimo inquit: Vinum in quo vſnea per aliquot dies maduit, ſomnum profundum ebibitũ facit, ſi verò ſtypticum vinum fuerit, ſtomacho confert, & illum roborat, imò illum aromatizat, & vomitum reprimit, & ventris fluxum conſtringit. Sed & Auicenna libro illo vbi cordi medicamenta conuenientia tractat: inter ea vſneam quoque tanquam cordialem reponit. Attamẽ, ne quis nominis vicinitate decipiatur, ſcire licet, moſchũ aliam rem à muſco ſiue arborum vſnea eſſe. Eſt enim moſchus puluis pretioſiſsimus odoratiſsimusq; qui vel veſiculis quibuſdam pilæ modo rotundis, è pelle paratis, vel vaſculis plumbeis incluſus ex India affertur. Nam qui Vlyſsipponem per mare ſex menſiũ ſpatio aduehitur, non ita bonus moſchus eſt, velut ille qui terreſtri itinere Venetias adducitur: Imò Venetiis orientalis moſchus duplo venditur precio carior occidentali, quum tamen ab eadem regione portetur: id in cauſa eſt, quòd qui diu in mare permanet, plurimum ſuæ amittit generoſitatis: vocant verò Mauritani ſua voce moſchum, miſch: ſed potiſsimũ articulo Al addito, Almiſch, vocabulum vel hodie à Luſitanis iuxta & Beticis receptum. Cæterum vnde moſchus colligatur, aut ex quo animali extrahatur, non mediocre dubium eſt: Nam Serapio, & Aëtius, vt placet Ruellio, quamquam in vniuerſo opere Aëtij hæc non reperiri certò ſciamus, inquiunt moſchum ſanguinem concretum in vmbilico cuiuſdam animalis eſſe: quod capreæ ſimile eſt, & vnico armatur cornu, qui ſanguis in ſaniem verſus, & inde emiſſus poſt aliquot tempus ſibi magnam odoris ſuauitatem adſciſcit, hæc enim & multo plura Serapio de moſcho tradit, quæ euiq; legenti obuia ſunt. At revera omnia falſa & mendaciorum plena eſſe, hodie nouimus, quum moſchus nec ſanguis, nec animalis alicuius ſanies ſit. Eſt igitur, vt paucis dicamus, apud Indos regnum amplum, ab incolis eiuſdẽ loci Sciam dictum, & vt melius dignoſcas, vltra Malacham ſitum, in quo animal quoddam leporis magnitudine reperitur, & illud quidẽ frequens, & in magna copia, vbi non minus ac lepores apud nos, venatur: hoc igitur animalculũ viuum virgis primo flagellatum, neci traditur, à quo detracta pelle, & interaneis demptis, vniuerſam carnem ſic verberibus liuidam cum oſsibus contun

Moſchus quid.

Serapio in moſcho errat.

Moſchus verus quid ſit.

contundunt,pinſuntq́; : quæ quum optime eſt piſta,manu tractatur, vt ſiquæ duriuſcula in illa fuerint oſsicula reiiciantur:Hanc verò carnẽ ſic optime piſtam, manu in globos quoſdam redigunt, & fruſto pellis ab eodem animali excoriatæ obuoluunt,vnde tanquã pilę forma poſtea euadit,& moſchus in folliculo, ceu veſicula incluſus dicitur: quanquam magna copia quibuſdã in vaſculis ad nos quotidie deferatur. Huius enim animalculi caro ſic contuſa piſtave,moſchus eſt,qui ex regno illo Sciã dicto,in Pegu prouinciam venalis apportatur,& inde in varias orbis regiones diſtrahitur, velut in regnum Sinarum, quod Serapio Seni appellat,& in regnum Coraſceni,Perſarum regi Sophi dicto ſubiectũ: Cuius regni homines albi & bello dediti ſunt, quos Luſitani noſtri apud Indos, corrupta voce Coraſones,pro Coraſcenis vocant,& cum illis mercium diſtractionem exercent.Non minus quoq; in Tumbas cum moſchus defertur, regnũ hodie Tumbequitum dictum, ad quod Chairi ciuitatis, Mauri mercatores pedeſtri itinere octo menſium,cum ſuis carauanis exercendarum mercium gratia ſingulis annis eunt, & inde optimum afferunt moſchum, quem poſtea in Italiam remittunt. Nam moſchus in Portugalliã aduectus, vt diximus, non ita bonus eſt,quia maris nimia contracta humiditate hebetatur. calidus autem in ſecundo gradu,ſiccus verò in tertio moſchus habetur,qui cerebrum roborat frigidum, & partes imbecillas firmat,non minusq́; quos animus deficit reuocat:cæterum de illo priſci nullam poſteritatĩ reliquerunt memoriam,quanquam multi Hebræorum,qui legem interpretantur, cõtendant,moſchi in Bibliis mentionem fieri, quod an verum ſit dubito, quum rerũ naturalium inueſtigatores, illum vtpote rem precioſiſsimam ac odoratiſsimam,non prætermitterent.Paulus Aegineta tamen,qui potius inter neotericos cõputandus eſt,lib.vij. ſuæ medicinæ in compoſitione hermodactylorũ moſchi mentionem fecit, velut Aetius lib.xij. cap.46.& lib.xvj. cap.116. Eſt vero moſcho res multum ſimilis, odoratiſsima quam Zibettum ſiue algaliam nominamus, inter inguina teſticuloſq́; animalis duplo cato domeſtico maioris concretam, quæ quum recens eſt,tetri & horribilis eſt odoris,poſtea verò ſucceſſu temporis ex ſe non minorem

Moſchi tẽperatura.

Zibettum quid.

ac moſc

ac moſchus ſpirat odorem, non adeo tamen ſuauem: valet autem ad ea ad quæ moſchus, multum tamen ad matricis ſtrangulationem, modo ex ea peſsi adaptẽtur: non minus Venerem incitat præſertim ſi ex ea pudenda illinantur. Vnum tamen animaduerſione dignum eſt, quod apud Serapionem, Zibeta ſiue Algalia, longe ab hac de qua agimus Zibeta differt, vt cap. 119. de Sardeuam videre eſt, qui herbam vel ſuccum nigrum in medicamentis odoriferis ingredientem, & fluxum ſanguinis cohibentem ibidẽ eſſe tradit. Nouimus enim nos Zibetę catos, tum in Luſitanię, tum etiam in Flandriæ, Venetiisq́;, vbi domini ſui quæſtu non contemnendo prolificant, qui non aliunde quàm ex Luſitanorum comercio habẽtur. Accedit rebus odoriferis, Ambarum griſium dictum, quod priſci quoq; ignorarunt: naſcitur enim in mari, & vt inquit Serapio, inſtar fungorum in terra, quumq́; exæſtuat mare, & ab imo fundo excernit lapides ingẽtes, vna cum iis etiam fruſta ambræ eliduntur: & ſubdit, accidit hoc potiſsimum in terris Zingi in occidente, quas ego Africæ eſſe crediderim, vbi hodie mare, magnas ambræ moles ex ſe emittit, & in Luſitaniam ac Hiſpaniam, mercatores vendendas afferunt. Optima verò ambra, quę illic colligitur, figura eſt rotunda coloris cœleſtis, quæ verò alba eſt inſtar oui ſtruthionis, eſt deterior. Eſt tamen piſcis quem barbari azel appellant, qui ambram deuorat, & ex ea ſtrangulatur, quem viſum inhabitatores terræ Zingi funibus & vncis ferreis ad littus extrahunt, è cuius ventre eximitur ambra non præclara: at ad eius ſpinalem medullam ambra reperitur pura, & optima. Ex India verò ſingularis adfertur ambra, præcipuè ex inſulis Maluiæ dictis, non niſi præſtantiſsimi & ſuauiſsimi odoris, ex qua ſimul & moſcho, pira ſiue poma dicta, auro incluſa parantur, præcipuè in Hiſpania mulieribus, vt collo ſuſpenſa cerebrum roborent, cor lætificent, & animum exhilarent: ſimulq́; vt aliorum amorem ſuauiſsimo illo odore, portantes ſibi concilient. non minus quoque ex iis duobus & agallocho, id eſt ligno aloes, compoſitio quędã gallia moſchata dicta, ornatur, & in officinis habetur. Eſt enim ambra teſtãte Auicenna, calida in ſecundo gradu, ſicca verò in primo, cuius proprietates ſunt hæ: cerebrum recreat, cor confortat, & ſen-

Ambarũ griſium.

Ambra optima qualis.

Ambra ex inſulis Maluiæ ſingularis habetur.

Galliæ moſchatæ cõpoſitio.

Aëtius ambram cognouit.

ſus omnes reficit, item ſenioribus, & iis qui frigidã temperaturam habent inſigniter conducibilis. De ea verò Aëtius mentionẽ fecit lib. xvj. cap. 122. vbi ſuffumigium moſchatum deſcribit. Proinde non ab re Hermolaus Barbarus dixit, Aëtium alicubi ambram cognouiſſe, quæ ab ambro, id eſt ſuccino, multum vt nouiſtis, abeſt.

DE AGALLOCHO.

Græcè, ἀγάλοχον, & ab Aëtio, Simeone Sethi, atq; Nicolao myrepſo, ξυλαλόη: Latinè Agallochum, lignum Aloës: Arabicè, Hoad, Agaloian, Agalugin, Agalugen: Gallicè, lignum Aloës: Italicè, legno Aloë: Hiſpanicè, Lin Aloë, aquila legno: Germanicè, Aloës holts kreutz holtz. *Perſicè & Indicè, Calambuco.*

Enarratio XXI.

Tarum Aetij.

Lignum aloes ex taprobane inſula portatur.

Agallochum, ſiue vt Aëtius tarum appellat li. xvj. capite vltimo, officinarum xyloaloes, ſiue lignum aloes eſt, quod Luſitani noſtri, ex India, præcipue inſula Sumatra, Taprobane à Latinis dicta, è proceris arboribus colligentes, ad nos portant: vnde Pandectarium & alios decipi, qui huius ligni ortum à nemine viſum cõtendunt, luce meridiana clarius eſt: imò in hoc, non minus multi delirant, credentes vtique ramulos huius ligni per flumina paradiſi deferri, quum non minus huic arbori, quàm cæteris contingat. nam quum flumina alueum ſuum exeunt arborum ramos & truncos, ſecum deferunt, vnde lignum aloës, ſæpe corroſum & perforatũ, multis illis colliſionibus viſum eſt, qua de cauſa creditum eſt à terreſtri paradiſo ortum traxiſſe: quod falſum eſſe, vt diximus, noſtri Luſitani indicarunt, qui ab India optimum adferunt, non niſi ſuauiſsimũ, ac iucundiſsimi odoris, ex quo pretioſiſsimi ſuffitus parantur, & illud Luſitaniæ inſtructiores officinæ ſub ligni aquilæ nomine inquirentibus monſtrant, quanquam tamen optimum, hoc eſt nigrum, non niſi ſuauiſsimi odoris, Luſitani noſtri apud Indos, calãbuco appellant, quum tamen calambuco vox ſit Perſica, lignum

Lignum Aquilæ.

Calambucum vox Perſica.

gnum aloes ſignificans,de quo Plinius lib.xij.cap.xx.ſub tari nomine mentionem fecit:Galenus verò de illo libris de Facul.ſimpl.medic.non meminit:nec enim Serapio cap.cxciiij.Galenum adducit,niſi in trăslatione Albatarich,quem profectò crediderim Paulum Aeginetam eſſe, quum eadem verba ibidem ab eo adducta, apud Paulum lib.vj.ſic leguntur,agallochum lignũ eſt quod aduehitur ex India,thiæ ligno ſimile odoratum,quod manſum animæ ſuauitatem commendat,& in ſuffitum adhibetur,ramenta eius pota denarij pondere,languidum ex humore ventriculum,reſolutumque confirmant: ad hæc, iecinoroſis, dyſentericis, pleuriticiſq; opitulantur, nec enim ignoro hæc eadem verba à Serapione ſub nomine Pauli repeti, quæ antea ex Galeno in tranſlatione Albatarich ſcripſerat,eſt vero lignum hoc, vt Serapioni placet, calidum & ſiccum in ij.gradu, quod officinarum mangones vitiant,eius vice aſpalathum vendentes, vt capite de aſpalatho diximus.

Tarum Plinÿ lignum aloes eſt.

Lignialoes Galenus non meminit.

Lignialoes temperatura.

DE NARCAPHTHO.

Græce, νάρκαφθον: Latinè, narcaphthum, Arabicè, nabach, lazabaſten: Hiſpanicè, Luſitanicè, almea: Italicè, tigname.

Enarratio XXII.

NArcaphthon, ſiue naſcaphthon, lignũ corticoſum, & velut putidum, antiquitatem nimiam præ ſe ferens eſt, quod officinæ hodie thymiama,quia in ſuffimentis præcipue eo operantur,nominant:Itali corrupta voce, tigname vocant:Hiſpani vero, vt plerumque interuenit, Mauritana voce Almeam appellant:Huius Paulus Aegineta meminit lib.vij.ſuæ medecinæ, dicens:naocanthon ſunt qui nacaphthon dicunt,Indicum eſt odoramentum, quod ad aſtrictos fœminarum locos ſuffitu vaporetur. Plinius vero,non nacaphthum appellari voluit,ſed magis ſerichatum,cuius deſcriptionem, vt de re ſibi incognita, libro xij.capite xxj.prætermiſit, tantum ab aliquibus in vnguenta addi dicens. Cæterum thymiama vagum nomẽ eſt,ſuffitus omne genus comprehendens,de quo Serapio, ſub nomine Iſahaten,verba fecit.

Paulus Aegineta.

Serichatũ apud Plinium narcaphtum eſt Græcorum.

CONST

CONSTANTINVS.

* *Δαφνηφάτους iſtos & coniectores meritò vocemus, qui quaſi laurum momorderint, tam facilè diuinent, & tam audacter pronuntient quid authores ſenſerint in his præſertim quæ velut non intellecta præterierunt, contenti nomina tantum apponere, vt de gaballio fecit Plinius, de ſerichato & Iaro. ea enim vt ipſe ingenuè faſſus eſt, lib. xij. cap. 21. noſtro orbi tantum nominibus cognita ſunt. Et tamen ſerichatum narcaphton interpretatur Amatus: Iarum verò Agallochon. quod ita diuinando, ad eruditionis famæ aucupium, authores interpretari non eſt, ſed eos ludificari.*

DE CANCAMO.

Græcè, κάγκαμον: Latinè, cancamum: Hiſpanicè, Luſitanicè, anime blanco: Arabicè, Sac, Lach: Officinæ Lacca.

Enarratio XXIII.

Cancamũ nõ eſt lacca.

QVi hucuſq; cancamum, laccam eſſe putarunt, miro errore deprehenduntur, quum cancamum gummi odoriferum ſit: lacca vero ſiue commanſa, ſiue ſuffimentis expetita in odore percipitur, quam hodie Luſitani noſtri, ex India afferunt, rubram, tranſlucidam, tincturis præcipuè deſeruientem, & ex ea officinæ compoſitionem quandam præparant, dialaccam appellatam, Quę vt certo ſcimus, non gummi, aut arboris, plantæve alicuius gutta eſt, ſed potius formicarum alatarum ſtercus, fauagóve, velut cera apum. In regno igitur Pegù dicto apud Indos quum terra, vel pluuia, vel arte plus iuſto irrigatur, formicæ prædictæ, ligna quædam ſubtilia ab incolis ſic diſpoſita in altum aſcendunt, in quibus laccam generant, & hàc de cauſa, in lacca ligna ipſa percipimus, quæ dubio procul arboris non ſunt laccam ferentis, vt hucuſque omnes ferè crediderunt. Eſt verò alia lacca artificialis, quam infectores pannorum vendunt, quæ ex fece braſilij virzinij dicti, & cocci reſultat, qua pictores pro conficiendo colore rubro obſcuro maximè vtuntur: hanc verò Serapio, ineptè admodum cum prima confundit lacca: vnde hodie multi impudentiſsimo errore, Serapionis authoritate ſeducti, eam in compoſitione dialaccæ miſcent. Monachi autem qui nuper Antidotarium Meſues expo

Lacca non eſt gummi, ſed formicarum ſtercus.

Lacca artificialis.

Serapionis error.

Monachi.

expoſuerunt, alta mente cæcutiunt, delirantve, quum in compoſitione dialaccæ, dicant: Si defecerit lacca, eius loco iniiciatur lachrima ſanguinis draconis. Quāto verò errore, omnes norunt, quum lacca apertiua ſit, & menſes prouocet: ſanguis verò draconis tantum abeſt, vt aperiat, vt potius miro modo conſtringat, vt ſuo diximus loco. Sed hæc de lacca ſufficiant, & ad inſtitutum noſtrum, hoc eſt, quid ſit cancamum, reuertamur. Eſt igitur cancamum gummi quoddam, quod ex Guinea, Mina, Africáve, & inſulis illi circumiacentibus Luſitani noſtri adferunt, aniimum appellantes: decidit enim gummi hoc, vt teſtantur illi, ex proceris arboribus, folia myrti habentibus, quod album reperitur, & aliud ſubnigrum myrrhæ quodammodo perſimile, odoratum, quod Dioſcorides, illis de cauſis, inter myrrhæ ſpecies, tanquam improbam commemorat, & mineam à terra vnde præcipuè naſcitur, eam appellat: quanquam Serapio amineam nominet, vnde Luſitani noſtri corrupta dictione, pro minea, vel aminea, aniimum vocēt, & eo mulieres maximè pro ſuffumigiis, & medici contra dolores à frigiditate ortos præcipuè vtuntur. Hanc vero aſſertionem primo adſtruxit Briſotus Gallus, vir magna eruditione præditus, qui quū apud Luſitanos ageret, vt inde ad Indos, cupidus cognoſcendi rerum nouarum, nauigaret, gummi hoc vidit, quod cancamum eſſe dixit. Proinde, quum cancamo opus fuerit, Luſitanorum aniimo deinceps vtemur. Nec enim benzuinum cancamum eſt, vt capite de laſerpitio diximus. Cancami etiam meminit Paulus libro vij. ſuæ medicinæ, dicens: Cancamum lachrima eſt arboris in Arabia myrrhæ ſimilis, odore grato, qua etiam ad ſuffitum vtuntur. Vis eius eſt obeſos extenuare, abſtergere, & aperire obſtructa: Sed ad memoriam hic reuocandum eſt, quod Galenus libro primo de Antidotis, mineam myrrham, tanquam cæteris myrrhæ ſpeciebus meliorem laudat: de qua re capite de Myrrha in hoc libro plura dicemus.

Enarratores Meſues errant.

Cancamum quid ſit.

Aniimum gummi quid.

Briſotus Gallus vir doctiſſimus.

Cancamū nō eſt benzuinum.

Minea myrrha apud Galenum melior eſt.

DE CYPHI.

Græcè, κῦφι: *Latinè cyphi*.

Enarra

Enarratio XXIIII.

Cyphi quid. SIue caput hoc Dioſcoridis ſit, ſiue adiectitium, eſt ſanè cyphi, ſuffimenti, ſiue thymiamatis compoſitio, olim Soli & Lunæ dicata, qua vt Platonis verbis vtar, præclari egregiiq́ue quondam in ſapientia Aegyptij rudi & inculto adhuc ſeculo vtebantur, vt Plutarchus libro illo, cui titulum de Iſide & Oſiride fecit monſtrat. Non minus *Statius.* Politianus in libro de Nutritia: cuius cauſam Statius. 4. Thebaidos libro, iis carminibus tetigiſſe viſus eſt, quæ ita habent.

Hi lucis ſtupuiſſe vices, noctiſque feruntur.
Nubila & occiduum longe Titana ſecuti,
Deſperare diem.

Paſtilla Hiſpanorum. Hodie verò compoſitio hæc non paratur, illius tamen loco ſuffimenta quædam habentur, quæ Cyprias, auicularum modo formata quaſi à cyphiis corrupto nomine appellant. Hiſpani vero maſſam, paſtillorum modo, ex variis odoriferis rebus conformatam, paſtillam vocant. Eſt *Plutarchus de cyphi.* autem cyphi compoſitio, vt placet Plutarcho ſedecim ſacris literis contenta, ex melle, vino, vua paſſa, cypero, *Galenus de cyphi quid.* reſina, ſeſeli, aſpalatho, myrrha iũco, bryo, calamo, vtraq; iunipero, lacaphtho, cardamomo, & bitumine. Huius enim Galenus lib. ij. de Antidotis meminit, dicens: Quoniam verò cypheos meminit Democrates, quod & ipſe *Cyphi eſt cõpoſitio.* conficit, rectè fecit, qui id quomodo præparari debeat, infrà adiecerit,

At Cyphi, non eſt vlla ſimplex miſtio,
Nec terra quæpiam iſtud fert, nec eſt liquor,
Aegyptij confectum, quo dicam modo,
Diis propitiandis, afferunt ſuffimine.
Albam paſſam, capis vuam pinguiſſimam,
Et corticem ſemenq; totum huic eximis,
Carnem ipſius perleuigatam inſigniter,
Bis duodecim conſtituunt drachmis Atticis,
Terebinthinæ crematæ ponunt totidem,
Myrrhæq; duodecim, vnam ſed croci,
At vnguium bdellij tres, aſpalathi duas
Semis, ſpicæ nardi tres, caſsiæ tres bonæ,
Et cyperi tres, nec non & pinguium
Et grandium baccarum iuniperi ſint tres,

Odori

Odori calami drachmæ ſint nouem,
Mellis modicum, vini pauxillulum quoque.
At bdellium, vinum, myrrham, mortario
Demitte, leuiga dum ſpißitudinem
Mellis liquidi accipiant melle ſuperaddito,
Vuam comminuunt, deinde facta leuia
Hinc vniuerſa ſumunt, atque orbiculos
Fingunt exiguos, diis hinc dant ſuffimina,
Ruffus vir optimus, & in arte exercitus,
Illo parandum ſane prodidit modo.
Quidam carentes cinnamomo, tantum inuicem
Pondus locant ex cardamomi ſemine.
Vtuntur vt priori miſtura quidam,
Verum vlceratis, iecore vel pulmonibus,
Aut viſcere alio nonnulli dant potui,
Ex antidoto, quantum pendet denarius.

μέλιτ⊕ τὸ μέτριον, Mellis q̄d ſat eſt.
σαφίδα vuam paſſam.
ἅπαντα κατ αμίξαντες omnia cōmiſcentes.
Ruffi medici laus.
δραχμὴ dracmi.

CONSTANTINVS.

Hæc prætermiſit, quæ in exemplari Græco ita leguntur κινναμώμου δ' σχοίνου ιβ'. id eſt Cinnami 4. iunci rotundi (vt Cor. Celſus interpretatur lib. 3. Cap. 21.) 12. Sequitur in Græco codice, βδελλίου ὄνυχας quod interp. bdellij vnguium: quaſi vero vngues habeat Bdellium. lachryma arboris Sarracenicæ. Sed exemplar Galeni in his verſib. Democratis (ſic enim legendum) corruptum eſt: vera autem lectio ita reſtituetur ſi pro ὄνυχας mecum legeris ὄνυχ⊕, ἢ ὀνυχίνου, ἢ ὀνυχίτου: qua forma dicitur à Dioſcoride, ὀνύχινον μύρον, καὶ καλμεῖα ὀνυχῖτις. habet enim Bdellion quod ſit εὐῶδες ἐν τῇ θυμιάσει, ἐοικὸς ὄνυχι, authore Dioſcoride libro 1. Cap. 66. quod refferendum ad vnguem odoratum, qui ad ſuffitus expetitur, & in officinis Blatta Byzātia dicitur. Blatta Byzātia tamen nihil aliud eſt, quàm βλάττ⊕ καὶ βλάττιον βυζάντιον ab Actuario dictum, Arabum vero Blatta Byzātia. nō tamen ignoro doctiſsimum Fuchſium, Blattam Byzātiam intelligere, os naris purpuræ, deceptum Nicolai Myrepſi interpretatione, qui exponit, ὀστοῦν τοῦ ῥινὸς τῆς πορφύρας. Sed hic author eſt admodum dilutæ fidei & parùm probatæ. Deinde in eo fallitur Fuchſius, quòd præter conſuetudinem, parùm expendat, hæc verba Dioſcoridis: ὄνυχες εὐώδεις θυμιώμενοι, καστορίζοντες πως τῇ ὀσμῇ. Non impedit igitur, vt voluit Fuchſius, quin Blatium ſit vnguis odoratus, quòd Blattium ſuffitum Caſtoreum ſuboleat: quando id

*

quoque

quoque vngui odorato, Dioſcoridis authoritate, tribuatur. Bdellium Dioſcoridis odore confertur onychi, onyx autem Caſto-reo. Ideo βδέλλιον ὄνυχον. Bdelliũ vocauit Galenus libro x. de Com-poſitione medicamentor. κατὰ τόπους, in Malagmate Aſclepiadis: βδέλλης ὄνυχος λίτρας β. Idem lib. ij. de Antidotis in Charmidis Antidoto, βδέλλης ὄνυχός τε τῆς διαυγοῦς ὡς δραχμὴν. Malè igitur legitur hoc in loco, ὄνυχας pro ὄνυχος, vt deprauatè itidem lib. 8. de Compoſitione Medicamentor. κατὰ τόπους in Democratis Ma-lagmate, βδέλλης ὄνυχάς τε τὰς ἴσας pro ὄνυχος conſimiliter. quod ibidem paulo poſt exponitur idem eſſe βδέλλιον καὶ βδέλλη cum ſub-iicit βδέλλιον οἴνῳ διάβροχον ποιῶν τήκει. An Arriano verò Bdel-lium dicitur βδέλλα: περίπλῳ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης, φέρεται δὲ inquit ἀπὸ τῶν τόπων νάρδος, κόστος, βδέλλα, ὀνυχίνη λιθία, καὶ σμύρνα. Sed Pliníj verba de Bdellio onychite non tranſmittenda Silentio: libro enim 12. Cap. 9. De Bactriano Bdellio: Bactriano nidor ſiccus, multisq; candidi vngues, quod de vnguibus huma-nis intelligi non debet: vt alibi fuſius dicemus, Sed de onyche con-chylij genere, de quo Dioſcorides loco ſuperius citato.

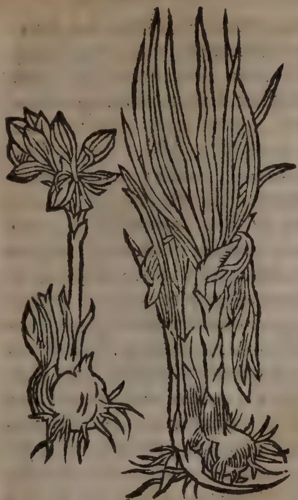
HActenus Galenus, qui libro viij. de Compoſitione medicamentorum *κατὰ τόπους* id eſt, per loca vbi præcipue agit de pharmacis ad hepaticos, ex Androma-cho, ita breuiſsime hæc complexus eſt, in primo Antido-to, dicens: Hæc quidem eſt Antidoti deſcriptio, Appel-lauit autem hanc cyphoidem, hoc eſt, cypheoformem, ob ſimilitudinem: nam & odore & guſtu ſimilis eſt cyphi ab Aegyptiis appellati, qui ſane primi hoc pharmacum compoſuerunt, & vtuntur eo quotidie ad vaporem eden-dum, accenſo in deorum honorem igne.

DE CROCO.

Grecè, κρόκος: Latinè, Crocus, vel Crocum: Arabicè, Zahafaran, vel Zafaran: gallicè & Germanicè, ſaffrem: Hiſpanicè, Azafran: Italicè, Zaffarano.

Enarratio XXV.

Croci deſcriptio. OMnibus notiſsimus eſt Crocus, quo condimenta co-quinaria, paſsim ornantur, cuius deſcriptionem ſic habeto, quum eam Dioſcorides ſilentio præterierit: Cro-cus

Crocus.

cus eſt herba folio gracili, anguſto, paruo, pene in capillamenti modum diſſoluta, cuius radix bulboſa, nucleis interſecta : aliis ſimillima eſt, quæ vergiliarũ occaſu flore ceruleo floret, in quo capilli illi Crocus dictus, hebetes licet poſtea odorati naſcuntur: is enim olim Cilicius nobilior habebat, nunc vero apud Italos Aquilanus palmã obtinet, qui ex Aquila Neapolim affertur: quãquam qui è Germania hodie adducitur, primas obtineat, vt Venetiis aliquãdo vidimus, in ea pręcipuè officina cui Coralium pro ſymbolo eſt. In Hiſpania quoq; plurimus & optimus naſcitur. At qui à Græcia vbi vberrimè creſcit, aduehitur, peſſimus omnium iudicatur: optimus enim vt dicatur Crocus, flauiſsimus ſit oportet, tum odoratiſsimus, & longo tempore in vigore ſuo perſiſtens, vt ex Galeno libro de Antidotis deſumitur. Eſt autem Crocus medicina cordialis, quæ merito tum intus, tum extra medicamentis cordi adaptatis, miſceri debet, nã cor roborat, & lætificat, & ea de cauſa, riſum promouet, & ita promouet, vt fabuloſum non ſit aliquando hominem riſu & cachinno, ob nimium croci eſum mori. Vidimus enim nos apud Mitinam à Campo, totius Hiſpaniæ celeberrimum emporium, mercatorem quendam, qui cum plures Croci ſarcinulas ſiue inuolucra emeret, vt in Luſitaniam portaret, multum ex illo in olla carnes iurulẽtas pro cœna continente iniecit: qui poſt earum eſum, in tam intenſum ac vehementem riſum prorupit, vt non multum abfuerit, quin riſu, & cachinno tunc è vita diſcederet. Tunc enim Serapionem verũ dixiſſe credidi, quum capite de Croco

Crocus medicina cordialis.

Crocus interficit.

ex mente Raſis dicat: Crocus pondere duarum drachmarum partum accelerat, & inebriat ebrietate forti ſi cum vino miſceatur, & lætificat adeo, donec facit inſaniam excellenti lætitia. Quum igitur Crocus ſummam hanc cordialem virtutem habeat, non multum mea ſententia damnādi illi ſunt medici, qui Rufi pillulis, Crocum tempore præſertim peſtilenti addunt. quòd vero Crocus appetitum deiiciat, recentiorum eſt inuentum, vt verò Galeno placet libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, Crocus ſecundi quidem eſt ordinis excalfacientium, primi vero exiccantium, proinde concoquendi quoq; vim obtinet, adiuuante etiam ad id quadam exigua aſtrictione: nam lib. de Antidotis, ſe ob Croci odorem incurrere capitis dolorem, fatetur. Proinde nō mirandum, ſi agaſo quidam apud Piſaurenſes, ſuper duabus Croci ſarcinulis dormiens, eadem nocte obierit; vt ſuperioribus annis accidit, vt teſtantur omnes Piſaurenſes, ac Magnificus Ioannes Gondula, patritius Raguſinus, vir non minus doctrina quàm generis nobilitate clarus, qui eo tempore apud Piſaurenſes agebat, & hoc ita eſſe confirmat. Ex Croco vero, cerotum oxycroceum dictum, officinæ hodie parant, membris contuſis, & fractis oſsibus dicatum: reſoluit item durities, & multa adfert præterea commoda.

Crocus pillulis Rufi addi poteſt.

Crocus calidus in ſecundo ordine ſiccus vero in primo.

Oxicroceū

DE CROCOMAGMATE.

Græcè, κροκόμαγμα: Latinè, crocomagma.

Enarratio XXVI.

CRocomagma olei crocini fex eſt, quam inſtructiores officinæ reconditam habent: eius porro vires eædem fere ſunt, cum iis quas crocus habet.

Crocomagma.

DE ENVLA CAMPANA.

Græcè, ἑλένιον: Latinè, Helenium, Inula, & Enula. Hiſpanicè, raiz de alla: Italicè lella, enola, enoa: Gallicè, enula campana, Aulnee: Germanicè, Alant: Alantvvurtzel.

Secunda

SECVNDA ENVLA.

Aegyptia enula, Helenium Aegiptium, νηπενθὲς, Hom. tametſi alij intelligant cirſium ſiue Bugloſſum.

Enarratio XXVII.

Helenium.

Enula Cāpanica.

HElenium, noſtra eſt inula Campanica, ſiue enula Cāpana, hortis fere omnibus famigeratiſsima herba, cuius folium latiſsimum eſt, ad ſymphyti folium accedens, albicans vna ex parte, ex reliqua vero lanuginoſa eſt, nam florem luteum fert, radicem vero craſſam, amaram, tamen credendum eſt, vt docte admodum Marcellus Virgilius adnotauit, Dioſcoridis hiſtoriā hanc corruptam & acephalam hic, vt in multis aliis locis deprehēditur, eſſe: Nam quòd folia anguſta verbaſco ſimilia habere tradat, id cœli cauſæ forſan tribuendum eſſet, quum in vno loco procerius herba vna quàm in altero creſcat: ſed quòd inſignem amaritudinem in inula repertam, ſilentio prætermiſerit, non poſſum non teſtari textū iſtum corruptum eſſe. Imò Marcellus Virgilius confirmat ſe ſic in antiquiſſimo Dioſcoridis codice legiſſe: caulem ex ſe mittit Helenium, craſſum, hirſutum, cubitalem, & aliquando maiorem, angulosumq;: flores luteos, & in iis ſemen verbaſco ſimile, tactu pruritum faciens: vnde facile credere eſt, vt hæc peruerſa & immutata fuere, ita quoq; pars hæc ad amaritudinem attinens, quāquam eam quoq; à Plinio prætermiſſam animaduerto, vnde Mathiolus Senenſis, hic falsò admodum Plinium adducit, libro xix.

Dioſcoridis hiſtoria acephala eſt.

Mathiolus Senēſis falſo Plinium citat.

cap.5. quia vltra quòd in eo capite, nullam penitus de helenio, ſiue enula mentionem faciat, libro tamen xxj. cap.10. vbi helenij meminit, non de hac loquitur, ſed potius de Aegyptia, cui Dioſcorides in hoc capite, ex mente Crateuæ herbarij, ramulos ſerpilli modo, humi ſparſos tribuit, folia vero lenti ſimilia, cui quoq; eo in loco nullam tribuit amaritudinem: Imò in deſcribēda hac herba, Plinius à Dioſcoride variat, quum Dioſcorides folia lētis, & ramulos ſerpilli per terram ſparſos Aegyptiā enulam habere tradat: ille vero non lentis folia ſed ſerpilli potius poſsidere dicit. Accedunt ad hæc, quòd cap.xxj. prædicti libri, vbi medicamenta Helenij pertractat, dulcem eſſe aſſerit, non amaram, vt liquido conſtet Plinium de illa tantum dulci Aegyptia inula memoriam feciſſe, non vero de hac à nobis amara tractata: Proinde Mathiolus ſi Plinij authoritatem in hac parte ſubticuiſſet, prudentius dubio procul feciſſet, ac non ita duplici errore hallucinaretur, primo, quum credat Plinium de hac inula prima mentionem feciſſe, quum vt diximus potius de ſecunda Aegyptia agat: ſecundo quum dicat Plinium inulæ amaritudinem tribuere, quum re vera illi dulcedinem condonet, & non amaritudinem, vt cuique legenti notum erit. Verum enulæ radix adeo lætificat, vt in omnium apothecariorum ore ſit, Enula Campana reddit præcordia ſana: imò hac de cauſa, à multis creditum eſt, hanc, nepenthem herbam illam ab Homero tanta laude decantatā eſſe, quia perpetuam pariat lætitiam, & triſtitiam omnem aboleat, omnes abigendo curas, & malorum omniū obliuionem inducendo, præcipuè ſi eius ſuccus vino immiſtus bibatur, quæ omnia vera eſſe crediderim, modo de Aegyptio helenio Campano dicantur, quum in noſtra enula hæc prorſus non reperiantur: nec Itali illius radices quotidie coctas, & ſaccharo vel melle & aromatibus paratas licet eſitent, talia experiantur. De illa igitur enula Aegyptia vera nepenthe ſic cecinit Homerus libro iiij. Odyſſeæ.

Mathiolus dupliciter hic errat.

Enulæ radix cor lætificat.

Nepenthes enula Aegyptia eſt.

Tum Ioue nata Helena hic meditata eſt pharmaca potu
Ac ſubito iniecit medicamina rara Lyæo,
Vnde bibunt proceres Nepenthes inclyta ſucco
Gramina, quæ irarum, ſiue omnis cladis & omnis
Vſque mali herbarum ducunt obliuia potu.

Hæc

Hæc ſi mixta ſcyphis aliquis præſumpſerit, ille
Luce illa nunquam lachrymas effundet obortas,
Non ſi vel genitor materq́; Acherontis arenas
Rapta petat Stygias, non ſi natumq́; fratremq́;
Coram diſiectos ferro, atque in ſanguine mixtos
Hoſte oculis videat claris.

Cæterum helenium ab Heleno Troiano inuentum ſibi nomen vindicaſſe, non vero ab Helena vt poëtarum narrant fabulæ, crediderim: cuius naturam & vires proſequens Galenus libro ſexto de Facultatibus medicamentorum, ita inquit: Helenij herbæ radix maxime eſt vtilis, non primo ſtatim occurſu excalfaciens, ac proinde dicenda eſt non calida & ſicca exactè, ceu piper tum atrum, tum candidum, ſed cum recrementitio humore, quapropter eclegmatis, quæ faciũt ad educendos ex pectore pulmoneq; craſſos lentoſq; humores, idoneè commiſcetur, rubrificant eius quoq; vi partes frigidis ac diuturnis vexatas affectibus, cuiuſmodi ſunt nonnullæ coxarum paſſiones, iſchiadas vocant, & exiguæ aſsiduæq; articulorum quorundam præ humiditate procidentiæ ac luxationes. *Helenium vnde dictum.* *Helenij tẽperatura.* *Helenium pectori cõfert.*

DE OLEO.

Græcè, ἔλαιον*: Latinè oleum: Hiſpanicè olio, azeyte: Arabicè, Cait, vel Zait. Italicè, olio, vel oglio, Gallicè huyle, Germanicè, oel,* ἔλαιον ὀμφακινον*:* καὶ ὠμοτριβές*: Latinè oleum omphacinum, Hiſpanicè, oleo de oliuas en agraz, olio de oliuas verdes: Germanicè,* Baumœl.

Enarratio XXVIII.

OLeum ex oliuis expreſſum, omnibus notũ eſt, quod hodie maturum in vſum victus, non vero omphacinum immaturum aut acerbum dictum, venit: eſt enim maturum, hoc eſt, oleum ex oliuis maturis confectum, calidum & humidum, & eo magis ſi vetuſtum eſt, vel in eo ſal iniectum fuerit, vt hodie apud Hiſpanos plerunq; fit. omphacinum vero frigidum & ſiccum eſt, & tãto magis ſi cùm exprimitur, oliuæ ſurculi vel folia quoq; ſimul *Oleum calidum et humidum eſt.*

Oleum omphacinum frig. et ſic.

exprimantur, vnde Galenus lib.ij. de Compoſitione medicamentorũ ſecundum genera, quum andromachi emplaſtrum viride examinat, inquit: olei ſanè nomen vnum eſt, qualitas & facultas diuerſa, nam omphacinum frigidius: ex maturis oleis preſſum calidius eſt: temporis tamen proceſſu calfaciẽdi vim auget, ſic etiam quod ſalem habet quantũ ex illo ſumpſerit tanto calidius eſt, magisq; ſiccat, quàm quod ipſius expers eſt. Quod ſurculos oleæ, θαλλοὺς Græci nominant, continet, valentius aſtringit, Hæc ille. Olim verò & ſi omphacinum præcipuum in ſanitatis vſu habebatur, ex maturis quoque oleis, multis in locis parabatur, præcipuũ tamen Sabinum, non procul ab vrbe Roma, in Sabinorum regione prognatum, vt Galenus libro ij. de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos ait. Hodie verò vt diximus ex maturis oleis tanquam ſanitatis vſui magis ſeruientes paratur, omphacinum verò in officinis & roſaceum, & per ſe proprium, tanquam repercuſſorium medicamentũ ſeruatur. De quo Galenus lib.vj. de Facult. ſimpl. medic. ita pro coronide tradit: oleum quod ex oliuis exprimitur, humectatorium eſſe & moderatè calidum iam ſupra docuimus, eiuſmodi eſt, quod dulciſsimum eſt, fitque potiſsimum ex oliuis quas drupas appellant. Cæterum quod omotribes & omphacinum nuncupant quale ab Hiſpania vehitur, id quantum in ſe habet aſtrictionis, tantum etiam illi ineſt frigiditatis. porrò oleum vetus, quod quidem ex dulci inueterato efficitur: & calidius eſt, & potentioribus ad euaporandum viribus: quod verò ex crudo, id dum reliquum quippiam ſeruauerit aſtrictionis, miſtæ permanet facultatis: Vbi vero illam prorſus abiecerit reliquo euadit ſimile. Quinetiã quicunq; in præparando ramos iniiciunt, ij omphacino ſimile oleum efficiunt.

Oleum moderatè calidum eſt.

DE OLEO OLEASTRI.

Græcè, ἀγριέλαιον vel ἔλαιον ἐκ τῆς ἀγρίας ἐλαίας ἤγουν τοῦ κοτίνου, ἢ ἀγρίππου ἢ ἀγριελάιου: Latinè oleum oleaſtri: Hiſpanicè, olio de azenbuche, olio de azambugeiro: Italicè oglio de oliuaſtro.

Enar

Enarratio. XXIX.

OLeum quod ex oleaſtri amari conficitur oleis, pro cibo non accipitur. Si quis tamen eo quotidie barbam, vel capitis capillos inunxerit, canitiem remorabitur: de quo Galenus libro vj. de Facul.ſimpl. medi.tradit. Quod ex agreſti oliua exprimitur, extergit, ſimulq; aſtringit, ſqualidiſsimus enim id eſt ex omni olei genere. *Oleũ oleaſtri canitiẽ remoratur.*

DE OLEO ALBO SICYONIO DICTO.

Græcè, Σικυώνιον ἔλαιον: Latinè Sicyonium oleum.

Enarratio. XXX.

SIcyonium oleum, ſic appellatur, quia in Sicyone ciuitate, apud Peloponneſum Moream vulgo dictam, olim perfectiſsimum parabatur, hodie vero vt audio, ciuitas hæc Baſilica dicitur. Cæterum, priſcis maxima cura erat, oleum parare albiſsimum, quia illo quotidie vniuerſa corpora inungebant, vt agilia prompta, & expeditiſsima ea haberent, qua de cauſa frequentiſsime ſe lauabant, & tam ſæpe balneis vtebantur, in quibus oleoſa ſuperfluitas illa colligebatur, de qua Dioſcorides ad præſens ſermonem facit, dicens: calefaciunt itidem quæ in balneis olei ſtrigmenta colliguntur, &c. Non minus olim quoque athletæ luctatores, quum ad palæſtram nudis corporibus, vt difficulter delibuti, ab aliis in lucta ſiue palæſtra, perſtringerentur, vniuerſum corpus oleo illinebant, quod puluere eleuato & ſudore permixtum, inde ſordida pinguitudo reſultabat, quam Dioſcorides intelligit, quum inquit. Quæ vero ex palæſtris, &c. Hæc quoque craſſa ſordes quum luctatores gymnaſiorum parietibus & ſtatuis adhærebant, fixa illic manebat. Quam Dioſcorides quoque intelligit, quum dicit, nec minus etiam calfaciunt, & cætera. At hæc hodie vt multa alia non habentur. *Sicyonium oleum à ciuitate dictum.* *Strigmẽta balneorũ.*

DE ELAEOMELLE.

Græcè, ἐλαιόμελι: Latinè elæomel, oleum palmarum: Hiſpanicè, olio de palmeras: Italicè oglio de palmiere.

Enarratio XXXI.

Hermolaus Barbarus errat.

Elæomeli quid.

Ex palmyris multa colliguntur.

QVi rerum variarum cognitionem deſiderat, & earum naturas tenere, multas orbis partes perluſtrare opus habet, quum ſedentario ſtudio tantum non adquirantur, cuius defectu Hermolaus Barbarus patricius Venetus, vir ſingularis doctrinæ & eloquentiæ, in hoc deceptus eſt, credens vtique elæomel, mannam qua ad ducendam aluum vtimur, eſſe: quum elæomeli, vt veritas ipſa teſtatur, & Plinius ſubſcribit lib. xv. cap. 7. ſponte naſcatur in Syriæ palmyris, licet mendoſe hodie maritimis, legatur. Quod ex arboribus manat pingue, craſsius melle, reſina tenuius, ſapore dulci. In India vero & inſulis Cap. viridis, palmyras hodie naſci nouimus, ex quibus non ſolum oleum lucernis, & cibo deſeruiens extrahitur, ſed etiam vinum, mel, fructus, linum pro parandis ſacculis, & ligna igni deſeruientia colliguntur, vt mirum plane ſit, quantis dotibus natura hanc dotauerit arborem, de cuius fructu, capite de elate legere ne pigeat, quum ibidem hæc vberius tractentur.

DE OLEO CICINO.

Græcè, κίκινον ἔλαιον: *Latinè, oleum cicinum, oleum recininum, oleum de cherua, oleum de cataputia maiori, de pentadactylo: Hiſpanicè, olio de ſemente, de figueira del inferno: Italicè, oglio de miraſole, o giraſole, o fagiuolo Romano, o fagiuolo Turcheſco: Germanicè*, Vuunderbaum: oder Creiitzbaum.

Enarratio XXXII.

Oleum de cherua.

OLeum Cicinum Latini ricinium appellant, ob ſimilitudinem, quam ſemen vnde oleum conficitur, cum animalculo ſic dicto, habet. Eſt vero animalculũ hoc infeſtum canibus, capris, aſinis, & equis, quod ricinus Latinè dicitur: Hiſpani verò illud ſua voce, canapatum appellitant: Itali autem zeccam. Dicitur verò oleum hoc apud Arabas, oleum de cherua, ſiue de maiori cataputia, quod in nonnullis inſtructis & ornatis officinis paratum habetur,

tur,de quo Galenus lib.vij.de Facul.ſimpl.medic.ita tradit:Oleum quod ex ſemine ricini conficitur,tum calidius eſt,tum tenuiorum partium, quàm eſt oleum commune, ac proinde potentius quoq; digerit.nos verò Meſues conſilio,eo contra colicos affectus à frigiditate ortus, tum in clyſteribus tum in vnctionibus vtimur, de qua re quarto libro vberius agetur.

DE OLEO AMYGDALARVM.

Græcè, ἀμυγδάλινον ἔλαιον: Latinè oleum amygdalarum. Hiſpanicè olio de almendras : Luſitanicè azeite de amendoas : Italicè olio di mandorle: Germanicè, Mandelœl. *Gallicè, huyle d'amandes.*

Enarratio XXXIII.

TAntum de oleo amygdalarum amararum loquitur in præſentia Dioſcorides, quòd μετώπιον appellat: proinde nos de dulci ſermonem faciamus, quum eo frequẽtius vtamur,& medico vſui quotidie veniat. Paratˀ enim oleũ amygdalarum dulcium ſic:contunduntur autẽ amygdalæ,& in cacabo æneo ad ignem trahuntur,poſtea canabaceo panno multis obducto plicaturis excipiuntur, & in torculari exprimũtur, vnde oleum exit, ſed in hoc parandi modo monẽdi ſunt pharmacopolæ, quum vt optimum oleum amygdalarum dulcium fiat, opus eſt ex optimis amygdalis ſelectis paretur:quas à corticè mundare, & eas albas reddere operæ pretiũ eſt:nam aliter virtus olei huius lenitiua,& pectoralis amittitur,hoc magis,ſi rancidas & veteres amygdalas aliis mixtas acceperint. Sed hoc aliud maius malum in hoc concinnando oleo committitur,quod eſt,quia quum ad ignem,ſic contuſas & piſtas in cacabo æneo admouent amygdalas, eas ſic torrere permittunt,vt non multum abfuerit quin omni ex parte olei virtus deperderetur,niſi eas,pauca aqua roſcidas facerẽt. Sed & cum hoc, adeo eas vrunt, vt horridæ & combuſtæ fœteant. Proinde deinceps monitos pharmacopolas vellem, vt quum oleum ex amygdalis dulcibus parare propoſuerint,conentur amygdalas ſelectas & bonas habere: item quòd eas albas faciant, quũ cortex ille procul dubio

Oleũ amygdalarum amararũ deſcribit Dioſcorides tantũ.

ſtypticus, ſiccus, aſper,& ſcabritie plenus ſit: Quæ omnia viribus olei huius contraria ſunt,& multo magis, ſi torreſieri,vt plerunq; fit, amygdalæ permittãtur, proinde cortices deinceps deponito,nec amygdalas ſic torrefieri ſinito. Hæc omnia Meſue pharmacopolarum princeps noſcens,ſuadet, vt amygdalæ calefiant calore quodam modico,ſuaui,& minimè acri,vt in balneo Mariæ fit, in quo vtinam pharmacopolæ deinceps, hoc oleum pararent, quum ſic paratum in eo omnes vires attributæ reperiantur,& pectoris aſperitates lenit, ac gutturis & pulmonis, velut iuncturarum quoque duritiem & ſiccitatem. Suaue eſt enim in cibis,& confert hecticis, & phthiſicis, impinguat,auget ſperma, ſedat tuſsim, & vrinæ ardorem mitigat,nam veſicæ,& renum, & vuluæ excoriationibus cum fiſtula iniectum medicatur:pondere verò quatuor vnciarum ebibitum oleum hoc aluum cõſtrictam lenem facit. Amarum verò oleum vltra tam multis à Dioſcoride illi viribus tributis, obſtructiones aperit, & ventoſitati aduerſatur.

Meſue.

Oleũ amygdalarum dulcium in balneo Mariæ fieri debet.

CONSTANTINVS.

AMygdalarum oleum μετώπιον, non vocat Dioſcorides, vt affirmat Amatus Luſitanus, non enim in re tam aperta, tam bonus author cæcutit: ſolum adiicit ita ab aliquibus vocari. eius verba ſunt: ἀμυγδάλινον ἔλαιον ὅπερ τινες μετώπιον καλοῦσι. Cauit etiam omniũ optimè Plinius, ne in illam vulgi ἀκυρολογίαν incurreret, Cùm dixit libro xv. Cap.7. Amygdalinum, quod aliqui metopium vocant, ex amaris nucibus arefactis, & in offam contuſis, aſperſis aqua & iterum tuſis exprimitur, Nimirum ſciebat vterq; aliud eſſe μετώπιον, quod & νέτωπον vocat Hippocrates libello de ſuperfœtatione. Comprimis Dioſcorides qui libro j. Cap.72. de metopio ita prodidit Σκευάζεται δὲ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ μύρον, ἐπιχωρίως ὑπ' αὐτῶν καλούμενον μετώπιον, διὰ τὴν τῆς χαλβάνης μίξιν. τὸ γὰρ ξύλον ἐξ οὗ γεννᾶται ἡ χαλβάνη, μετώπιον καλεῖται. Plinius vero in hæc verba lib. xij. Cap.8. Ergo Aethiopiæ ſubiecta Africa ammoniaci lachrymam ſtillat in harenis ſuis: inde & nomine etiam ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor quam metopion vocant: reſinæ modo aut gummi.

DE OLEO BALANINO.

Græcè, ἔλαιον βαλάνινον: *Latinè, oleum balaninum,*

oleum

oleum de myrobalano vnguentaria, oleum de nuce ſiue glande vnguentaria, oleum de ben, oleum myrepſicum: Hiſpanicè, azeite de auelhana de la India. Italicè, olio di Ben.

DE OLEO SESAMINO.

Græcè, ἔλαιον σισάμινον*: Latinè oleum ſeſaminum, oleum è ſeſamo ſemine: Hiſpanicè, olio de alegria ſimiente, olio de gorgilim: Italicè, oglio de ſiſamin, de ieſamin.*

DE OLEO NVCIS.

Oleum nucis iuglandis, oleum nucis baſilicæ, oleum nucis: Hiſpanicè, olio de nuezes: Italicè, oglio di noci, Germanicè, Nuſſœl.

balaninum.

Enarratio XXXIIII.

OLeum balſaminum è fructu quodam, nucis auellanæ magnitudine, & figura conficitur, qui fructus hodie apud myropolas, & vnguentarios, ben dicitur, vnde quoque oleum de ben appellant: Græci verò quoq; fructum iſtum myrobalanum appellant: Romani autem vertẽtes, glandem vnguentariam meritò vocant: quia huius oleo vnguentarij pro cõficiendis & apparandis odoratiſsimis vnguentis vtuntur, præſertim in quibus moſchus, ambra, & cibetum ingrediuntur, hodie verò pro chirothecis & manicis ſuffitu perfundendis in myrothecis reconditum ab vnguentariis habetur: ſub nomine tamen olei de ben, vt quarto libro amplius videre eſt. Verùm oleum hoc eſt abſterſiuum, mundificatiuũ, & oppilationũ aperitiuum, nam ſtrumas quoq; reſoluit, & duros minuit tumores, mirificè contra induratos ſplenes valet, qua de cauſa hodie multi in vnguentis de obſtruentibus ſpleneticis dictis, id miſcent: valet quoq; ad multas propulſandas ægritudines frigidas, præſertim conuulſionem, iuncturarum dolores, ac iis ſimiles. Ineſt enim mira proprietas huic oleo, quod nunquã in longo temporis tractu ſeneſcit, aut rancidum euadit, imò ſi oleo amygdalarũ gutta vna vel altera huius de quo

Glans vnguentaria quid.

Oleum de ben contra ſplenis ſcirrhos valet.

de quo agimus olei adiungatur, illud à corruptione præſeruatum habet. An verò oleum hoc ex fructus putamine, vel potius nucleo parari debeat, quũ in hoc authores varios eſſe animaduertimus quæri poteſt: Reſpondeo ex nucleo fieri debere, prout hodie quoq; fit, nã putamen ineptum admodũ, vt ex eo oleũ parari aut confici poſsit, eſt.

Seſaminũ oleum. Seſaminum verò oleum, ex ſeſamo ſemine admodum paruo conficitur, quo hodie vniuerſa Græcia maxime in cibo & lucernis vtitur: poſt oleum autem ex oliuis confectum, ſeſaminũ primas obtinet, corpora enim incraſſat, ſemen genitale multiplicat, vocẽ clarificat, pectus lenit, & ſcirrhoſos tumores mollificat. Eſt enim omnino medicum hoc oleum, in multis adhibitum oleorum compoſitionibus. *Nucũ oleum.* Nucum verò oleum in multis paratur regionibus, præcipuè in Longobardia, Ethruria, Germania, & aliis variis locis, oleo oliuarũ carentibus, cuius vice, illo præparando lucernarũ lumine præcipuè vtuntur: in vſum verò medicamentorum raro oleum hoc venit.

DE OLEO HYOSCYAMINO.

Græcè, ἔλαιον ὑοσκυάμινον: Latinè, Oleum hyoſcyaminum, Oleum Apollinaris herbæ, Oleum Alterci herbæ: Hiſpanicè, Oleo de velenho: Luſitanicè, azeite de memendro: Italicè, Oglio di dente canallino, Oglio de hyoſcyamo: Gallicè, huyle de Hannebane, ou de iuſquiame: Germanicè, œl von Bulſenkraut.

Enarratio XXXV.

Oleũ hyoſcyaminũ. OLeum hyoſcyaminum, ex hyoſcyamo Apollinari ſiue alterco dicta herba, raro in officinis paratur, non ſine errore tamen, quum multũ podagricis, & calidis affectionibus valeat, contra Phreneſin magno iuuamento inungitur, non minus contra gonorrhœam, ſi renes eo illinantur, facit: aurium acutiſsimos dolores curat, præſertim ſi cum caſtoreo vel croco intus inſtilletur, item teſticulorum & mammillarum dolores ac inflammationes ſedat, dentium dolores ore retentum mitigat, & pilorum regenerationem prohibet, de quo plura libro 4.

DE

DE OLEO DE GRANO CNIDIO SIVE GNIDIO.

Græcè, κνιδέλαιον: Latinè Oleum de grano cnidio, Oleum de grano gnidio, Oleum de cocco gnidio, Oleum de thimelæa: Hiſpanicè, Luſitanicè, Olio de toruiſco: Italicè, Oglio de pepe de monti.

Enarratio XXXVI.

OLeum de grano cnidio ſiue gnidio, Oleum ex ſemine thimeleæ confectum eſt, nam chamælea mezeron eſt, vt 4. libro dicemus. Cæterum hoc Oleum exoletum ab officinis eſt, nec à quoquam in vlla regione paratur, de quo plura quarto libro legito. *Granũ cnidium, gnidium thymelææ idẽ.*

DE OLEO CNICINO.

Græcè, κνικέλαιον, καὶ ἔλαιον κνίκινον: Latinè, Oleum cnicinum, Oleum è grano cnico. Oleum è carthamo, Oleum è croco hortulano: Hiſpanicè, Olio de Semiente de Alacor, Olio de Semiente de papagaios: Italicè, oglio de Carthamo.

Enarratio XXXVII.

OLeum Cnicinum, è grano cnico, oleum de carthamo eſt, quod ex ſemine eius id eſt croci hortulani paratur: Concinnatur verò velut amygdalinum, eo tamen calidius eſt, nam oleum hoc apertiuum eſt, & reſolutiuum, pectoris remouet ſtricturam, facillitat anhelitum, medetur ictericiæ, ſedat ſtomachi dolorem & coli. *Granum cnicinum carthami croci hortulani, idem.*

DE OLEO RAPHANINO.

Græcè, ῥαφανέλαιον καὶ ῥαφάνινον ἔλαιον: Latinè oleum raphaninum, oleum è ſemine radiculæ, oleum è ſemine raphani: Hiſpanicè, olio de ſimiente de rauano: Italicè oglio di ſemenze de radice: Germanicè, Rettichœl.

Enar

Enarratio XXXVIII.

Vomitum prorritãs.

OLeum è ſemine raphani, plebeis ſeptentrionalibus admodum protritum oleum eſt, tum in obſoniis, tum in lucernis, velut Aegyptiis hominibus olim fuit, pulchram enim oleum hoc mulierum faciem reddit, & illius à vento contractas emendat ſcabrities: nam & quibus à longa valetudine pediculi abundant, accommodatum eſt, præter cætera autem hanc obtinet excellentiam, quòd vomitum leuiter admodum prorritet.

DE OLEO E NIGELLA.

Græcè, ἔλαιον μελάνθινον ἢ μελανθέλαιον Latinè oleum de nigella, oleum melanthinum: Hiſpanicè, olio de Axenuz: Luſitanicè olio de Alepiure: Italicè oglio de nigella.

Enarratio. XXXIX.

Melanthiũ vera nigella eſt.

MElanthinum oleum, id eſt è grano nigella dicto, non paratur, ſi tamen pararetur eaſdem ferè vires obtineret, quas ſeſaminum oleum. Eſt enim melanthium longè aliud granum ab eo quod inter frumentum reperitur, vt ſuo dicemus loco.

DE OLEO SINAPINO.

Græcè, σινάπινον ἔλαιον ἢ σιναπέλαιον, Latinè Oleum Sinapinum, Oleum è ſinapi: Hiſpanicè Olio de moſtaza, de moſtarda: Italicè Oglio de moſtarda o verò de Senape.

Textus quadrageſimi Enarratio.

OLeum Sinapinum, in vniuerſa Germania in maximo habetur vſu, neç non in aliis regionibus quoque paratur. Eſt, enim Oleum hoc maximè ad ſe trahens, proinde antiquiſsimis medetur doloribus.

DE OLEO MYRTINO.

Græcè, ἔλαιον μυρσίνινον ἢ μυρσινέλαιον, Latinè, Oleum Myrtinum, Oleum myrteum: Hiſpanicè, Olio de arhaiam, Olio de mortinhos: Italicè oglio de mirto.

Enar

Enarratio XLI.

OLeum Myrtinum in omnibus officinis paratum reperitur, ſed vtinam eo modo concinnatum quo Meſue ſuadet, cum oleo ſcilicet omphacino, in balneo Mariæ: vt vero optimum paretur ſic componi debet: accipe Myrtilorum recentium libram vnam, ſucci Myrtilorum libram mediam, vini nigri ſtyptici, id eſt auſteri libras duas, Olei omphacini libras tres, omnia ſimul mixta in vas vitreum vel ſtanneum optime obturatum mittantur, poſtea vas in balneo Mariæ reponatur, & lente per triduum ad ignem ebulliat, poſtea verò prælo omnia exprimantur: cui expreſſo, fructibus ſiue baccis tanquàm inutilibus reiectis, nouas myrti baccas iterum optimè piſtas addere eſt opus, & per triduum quoq;, vt primo modo diximus, in balneo Mariæ tractari debent: ſic verò & tertia vice innouari debent. Sed animaduertendum eſt, quòd vltimo die quo hæc extrahere ab igne voles, vaſis os per aliquot horas apertum permittere debes, vt vini humiditas exhalet, & Oleum purius maneat, ſic enim concinnatum oleum hoc, multo perfectius quàm quod tempore Dioſcoridis parabatur, deprehenditur: credereque par eſt, ſi huius balnei artificium Dioſcoridi notum fuiſſet, in eo omnia ſimilia olea pararet, non verò ad carbonum ignem. Eſt enim Oleum hoc cõſtringens frigidum, proinde ſtomachum valde roborat, ſiſtit vomitum, & ventris fluxum compeſcit, nec minus contuſiones ſedat. *Oleum myrtinum quomodo parari debeat.*

DE OLEO LAVRINO.

Gracè, ἔλαιον δάφνινον ἢ δαφνέλαιον: *Latinè Oleum Laurinum*: *Hiſpanicè, Olio de laurel*: *Italicè, Oglio de bachelle de lauro, Germanicè*, Laurœl.

Enarratio XLII.

OLeum laurinum, ex lauri baccis paratur, officinis triuiale, quod vtinam pharmacopolæ præpararent ac non ab aliis adulterinum vt plerunq; faciunt, acciperent, hoc verò calidũ & apertiuum eſt, colicam affectionem, & frigidos alui dolores, & ſtomachi, curat: non minus capitis, epatis, ſplenis, renum, matricis, neruorum, iuncturarum, velut cæteros frigidos dolores mitigat, & lenit. *Oleũ myrtinum frigidum con ſtringens eſt.*

DE

DE OLEO LENTISCINO.

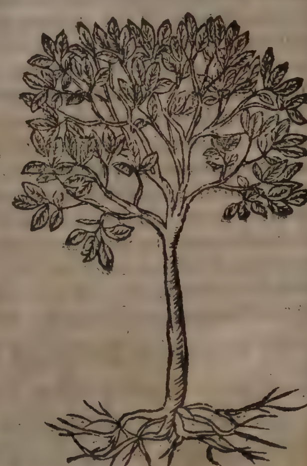
Græcè, ἔλαιον σχίνινον ἢ σχινέλαιον : *Latinè , oleum lentiſcinum : Hiſpanicè , olio de lentiſco , olio de mata : Luſitanicè , olio de Arueira : Italicè , oglio del lentiſco.*

DE OLEO TEREBINTHINO.

Græcè, ἔλαιον τερεβίνθινον : *Latinè oleum terebinthinum : Hiſpanicè , olio del arbor de la termenthina : Italicè , oglio de bachele del terebintho.*

Lentiſcus.

Terebinthus.

Enarratio XLIII.

oleum lentiſcinum viſum acuit.

OLeum lentiſcinum, ex baccis lentiſci, in multis Italiæ locis paratur præcipuè prope Senas ciuitatem, vbi ab iis qui oleum hoc componunt, creditur, viſum multum acuere. Galenus vero lib. v. de compoſitione medicamentorum

torum ſecundum locos.cap.ix.Gingiuis ex inflammatione dolentibus, optimum pharmacum (inquit) eſt oleum lentiſcinum caliditate temperatum ore retentum, modo ſit recens, nam vetuſtius tanto recẽtiore peius eſt, quanto ætate antecellit: Imponatur autem in vaſculum in quo calefit lentiſcinum, in aliud maius vas, quod aquam calidam multam complectatur, maximopere itaq; inflammationi gingiuarum hoc cõducit: nec vero minus etiam ſi iuxta quandam aliam partem, tum pelliculæ linguam ambientis tum ſuccingentis totum os aliquis dolor ob inflammationem oriatur, dolorem ſedat lentiſcinum, repellit enim citra moleſtiam, & abſq; aſperitate, quam pleraque auſterorum habent, diſcutitque citra mordacitatem, cuius rei inflammatis præcipuus vſus exiſtit. Hæc Galenus. Ex quibus, vt obiter hoc attingamus, balneum Mariæ ſatis illum cognouiſſe liquet, quum vaſculum paruum in magno aqua pleno immergendum ſuadet. Dioſcorides præterea, cap. 77. huius voluminis inquit: Fit præterea ex lentiſci ſemine, oleum, quod adſtringendo eſt, his quæ adſtringenda erunt præcipuè accõmodatum, & quo hodierni noſtri vnguentarij Hiſpaniæ maximè vtuntur pro inficiendis chirothecis ſeu manicis. Oleum terebinthinum ex baccis terebinthi arboris extrahitur, hodie voce tantum notum, poterit tamen concinnari ex terebinthi reſina, miras dotes poſsidens, quas multi opobalſamo tribuunt, inter quas præcipua habetur, contra omnes frigidas ægritudines, & maximè neruorum. Verùm Dioſcorides in præſentiarum tradit oleum terebinthinum refrigerare: quod dubio procul abſurdum eſſe videtur, quum cap. 78. huius primi libri, terebinthi fructum calfaciendi vires habere tradat: Quamobrem crederem huic capiti, de quo agimus, verbum hoc, & refrigerat, ſuperadditum eſſe, quod animaduertens Manardus Ferrarienſis, prima epiſtola octaui libri ſuarum Epiſto. inquit: Quare magis probandus inuulgatus Græcus codex alter, in quo nulla virium mentio, ſed præparatio tantum terebenthini olei docetur.

Lentiſcinũ temperatè calidũ eſt.

Galenus balneũ mariæ optimè nouit.

Oleum terebinthinum.

Verba huic textui Dioſcorid. addita.

DE OLEO MASTICHINO.

Græcè. μαστιχέλαιον, ἢ ἔλαιον μαστίχινον: *Latinè, ma-*

f ſtich

ſtichinum, Oleum ex reſina lentiſci: Hiſpanicè, olio di almacigua: Italicè, Oglio di maſtice: Germanicè, Maſtixœl, *gallicè, huyle de maſtich.*

Enarratio XLIIII.

PAratur oleum maſtichinum ex reſina lentiſci, maſtiche dicta, vnde Dioſcorides capite.77.huius libri inquit: naſcitur & ex lentiſco reſina, quæ ab arbore, lentiſcina, à quibuſdam vero maſtiche appellatur. Cæterum hoc oleum in officinis hodie communiſsimum habetur, quod vt optimum ſit, in balneo Mariæ, vt Meſue docet, parari debet. Eſt enim oleum hoc ſtypticum, proindè ſtomachum roborat, aluum retinet, & virtutem concoctricem, ac membra omnia lapſa & debilia confortat, olim vero in Chio inſula, non procul à Conſtantinopoli ciuitate perfectiſsimum hoc concinnabatur oleũ, nec mirum: quum hodie quoq; ex inſula illa tantum maſtix in omnes orbis partes diuerſatur.

Maſtix ex Chio inſula aduehitur.

DE VNGVENTORVM CONFECTIONIBVS.

Enarratio XLV.

VOcat Dioſcorides Oleum, quod per ſe ex fructu vel ſemine, nulla alia admixta re extrahitur: vnguentum verò, quod ex Oleo componitur, & in eo varia ſimplicia miſcentur. At re vera, Olea (ſi hoc nomen pluraliter flecteretur) quàm vnguenta appellari merentur. Qua de re Galenus lib.ij. de Facul. ſimpl. med.cap.27. inquit quum de roſaceo oleo loquitur, præſtiterit fortaſsis ipſis etiam nominibus ea diſtinguere, quod veteres feciſſe conſtat, oleum etenim roſaceum nominare aſſolent, quod abſq; odoramentis præparatum eſt, cui autem & horum aliquid inditum fuerit, non id etiam oleum, ſed vnguentum cognominant. Item lib.vj. eiuſdẽ voluminis, capite de oleo, prope finem: ex dictis (inquit) cognoſcere iam liceat, & de aliis olei generibus, quæ æquiuocè ipſis dicuntur vnguentis, puta roſaceo, melino, liliaceo, & quæcunque id genus floribus, fructibus, germinibus, foliis, in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodque vbi vnà

Oleum ab unguento in quibus differat.

cum

cum aromatibus præparantur, vnguentum efficitur, noſtra vero vnguenta, longè aliter hodie, quàm tempore Dioſcoridis parantur.

DE VNGVENTO SIVE OLEO ROSACEO.

Græcè, ῥόδινον ἔλαιον, Latinè, roſaceum, Gallicè huyle roſat: Italicè, oglio roſato.

Enarratio XLVI.

SIue enim hoc vnguentum roſaceum dicatur, longè tamen aliter in officinis noſtris ad Meſues mentem præparatur. *Vnguentũ roſaceum.* Vnguentum vero roſaceum plurimum valet pro inflammationibus arcendis, repercutit enim materiam, ſedat dolores, febricitantiũ capitibus, & eorum renibus, magno iuuamento inungitur, refrigerat ardentes febres, epar, & ſtomachum. Oleum vero roſaceum, abſolutè roſaceum, ſiue completum dictum, & cum additione immaturum ſiue omphacinum paratur vbique, nec enim communem modum parandi Dioſcorides præteriuit, quum dicat: quidam ſolas roſas tantũ detractis vnguibus inſolatas pondere vnciarum ſex in olei ſextarium demergunt, demiſſaſque in eo diebus octo madere ſinunt, mox quadraginta diebus tertia roſarum adiectione inſolatas ſic reponunt, & ſeruant. *Oleum roſaceum.* De hoc vero roſaceo oleo locutus eſt Galen. ij. lib. de Facult. ſimpl. medic. cap. 27. quum dicat: oleum roſaceum eaſdem vel ſimiles vires obtinet, quas ſuccus roſarum: Omphacinum autem oleum roſaceum ex nondum completis roſis, & oleo ex oleis nondum maturis extracto conficitur, non ſolum ad Solem, ſed etiam in balneo Mariæ: Hoc enim frigidius eſt, quàm abſolutè roſaceum dictum: vulneribus enim capitis accommodatiſsimum eſt, & prohibens inflammationes.

DE OLEO ELATINO.

Græcè, ἐλάτινον ἔλαιον, Latinè, oleum elatinon: Hiſpanicè, vnguento de cortezas de palmito: Italicè, oglio de cephaglione.

Enarratio XLVII.

VNguentum elatinum olim parabatur, nunc verò omiſſum eſt, paratur verò ex recentibus palmulis quibuſdam, quas Græci, ἐγκέφαλον vel κεφάλιον appellāt, nos verò palmitem vel palmitum dicimus fructum ſto macho admodum gratum, multum genitalis ſeminis creantem, qua de cauſa à nobilibus, in maximo pretio habetur, de quo capite ſuo, hoc eſt, de elate multa videre eſt.

DE OLEO MELINO.

Græcè, μήλινον: *Latinè*, *Oleum melinum*, *Oleum ex malis cotoneis*: *Hiſpanicè*, *Olio de membrilhos, de marmelos*: *Italicè*, *Oglio de mele codogni*, *vel cotogne*, *Germanice*, quittenœl.

Enarratio XLVIII.

PAratur hodie in officinis, oleum melinum, id eſt ex citoniis, non illa tamen arte qua priſci vſi ſunt, ſed hac potius ſequenti. R. citoniorum inciſorum cum cortice non exactè ad maturitatē venientiū, ſucci eorum añ. libram vnam, olei omphacini libras duas, omnia in vas vitreum mittantur, & quindecim diebus ſoli exponantur, deinde verò in balneo Mariæ coquantur per ſex horas, poſtea verò permutentur citonia, & coque, prout primo feciſti, bis vel ter: quouſque oleum purū maneat. Eſt enim oleum hoc mirum cōtra ſtomachi debilitatem, nam vomitum & ventris fluxum arcet, ſiſtit ſudorem, corroborat neruos, concoctricem virtutem viuificat, & appetentiam incitat.

DE OLEO OENANTHINO.

Græcè, οἰνάνθινον: *Latinè oleum œnanthinum*, *Oleum ex flore labruſcæ*: *Hiſpanicè*, *Olio de flor de vid montiſina*, *azeite de flor de vuas labruſcas*: *Italicè*, *oglio de i fiori de la lambruſca*.

Enarratio XLIX.

Ampellos agria duplex.

AMpelos Agria, dupliciter à Dioſcoride deſcribitur, vno modo folio hortenſis ſolani, quarto libro, quæ

& ſi

& ſi vitis ſylueſtris dicatur, herba tamẽ eſt: dicitur tamen vitis, ob fructum quem emittit racemoſum. Alio vero modo lib. v. de cuius floribus oleum ad præſens paratur. Dicuntur verò flores labruſcæ, *οἰνάνθη*, qui in officinis quotannis ſeruantur, & in multis adhibentur compoſitionibus, ex quibus oleũ hoc facile parari poſſet, nec alio modo quàm à Dioſcoride edocto: An vero œnanthe, filipendula herba ſit, vt Brunfelſius dixit, ſuo dicemus loco.

Flores labruſcæ œnanthe eſt.

DE OLEO FOENIGRAECI.

Græcè, τήλινον: Latinè, telinum, oleum fœnigræci Hiſpanicè, Olio de alholuas, de alfornas: Italicè Oglio del fien Graco.

Enarratio I.

Oleum è fœno Græco non habetur in officinis: Author tamen maioris luminaris ex mente Raſis illud parat, in quo vncias octo elaterij miſcet, quanquã in aliquibus exemplaribus non vncias ſed libras falſo tamen legimus.

DE OLEO SAMPSVCHINO.

Græcè, σαμψύχινον: Latinè, Oleum ſampſuchinum, Oleum ex ſampſucho, Oleum ex amaraco: Hiſpanicè, Olio de almoradux, azeite de axedrea: Luſitanicè azeite de manjarona: Italicè Oglio di perſa, Oglio de maiorana.

Enarratio II.

Et ſi apud Theophraſtũ, & Plinium, nonnulloſq; alios celebres viros, ſampſuchus, eadem cum amaraco ſiue maiorana herba ſit: apud Dioſcoridẽ tamen & Galenum, ac Paulum Aeginetam, multum inter ſe differunt, quum ſampſuchus maiorana herba, hodie in fictilibus, & vaſculis repoſita ad feneſtras, pro delitiis habita ſit: Amaracus verò parthenium eſt, quæ an matricaria officinarum ſit, tertio dicemus libro: Hanc verò animaduertens inter vtranq; differentiã Galenus ac Paulus, diuerſa capita, tanquam de rebus diuerſis fecerunt, videlicet, de ſampſucho

Sampſuchus amaracus.
Maiorana apud Plin. idem.

& amaraco,quam prius noſcens Dioſcorides vigilantiſſimus,oleum ſampſuchinũ, ab oleo amaracino, tanquam rem diuerſam diſtinxit:vt cap.60. videre eſt:nam amaracus Galeni & Pauli,proculdubio apud Dioſcoridem parthenium eſt,vt 3. lib.facile quis comprehendere poterit, quum ibi parthenium amaracũ eſſe dicat. Qui verò amaracum Galeni & Pauli, marum Dioſcoridis eſſe opinantur,miro modo cæcutiunt,quum & ſi verũ ſit,quòd Galenus & Paulus,in libris de Facultat. ſimpl.medic.de maro nullam faciant mentionem,non proinde amaracum illorum,Dioſcoridis marum,ob nominum vicinitatem eſſe, dicere debent:& eo magis,quia Galenus libris de Antidotis & amaraci, & mari, tanquam rerum diuerſarum meminit.quare Mathiolus Senenſis ſi hæc animaduertiſſet, non ſic facile ceſpitaſſet, nec hæc ſic confuſa reliquiſſet.ſi quis verò locum Galeni legere cupiuerit,legat primo lib. de Antidotis in enarratione antidoti hedychroi, quæ verba hic conſulto prætermittimus:Nam tertio libro capite de maro ea ſubſcribemus.

Amaracus Galeni & Pauli, apud Dioſcoridẽ parthenium eſt.

Mathiolus

DE OLEO OCIMINO.

Ociminum *Græcè, ὠκίμινον: Latinè, ociminum: Hiſpanicè, Olio de aluahaqua, de alfauaqua: Italicè Olio de baſilico herba.*

Enarratio LII.

OCiminum Oleum,ab ocimo ſiue baſilico dicta herba olim conficiebatur,nunc vero in vſu non eſt.

DE ABROTONINO OLEO.

Græcè, ἀβροτόνινον Latinè, abrotoninum Oleũ: Hiſpanicè, Olio de hierua lombriguera, azeite de abrotano: Italicè Oglio dell'Abrotano.

Enarratio LIII.

Abrotoninum.

ABrotoninum oleum priuatim ab aliquibus paratur contra ventris lumbricos: qua de cauſa abrotanum apud Hiſpanos herba lumbricorum appellatur.

DE

DE OLEO ANETHINO.

Græcè, ἀνήθινον: *Latinè, anethinum Oleum: Hiſpanice, azeite de eneldo, azeite de endros: Italicè Oglio dell' anetho, Germanicè,* Dillenœl.

Enarratio LIIII.

OFficinis frequens habetur oleũ anethi, cuius vſus continuus ad ſedandos dolores eſt: aperit namque poros, rare facit apoſtemata, curat tumores & ſcirrhos reſoluit, mitigat quoque febrium rigores, & ſudoré euocat, in clyſteriis quoque contra colicas affectiones, tanquam ventoſitatis carminatiuum vtiliter adhibetur, eſt enim primo ordine calidum. *Oleum Anethinũ primo ordine calidum.*

DE OLEO LILINO.

Græcè, Σούσινον, ἢ κρίνινον: *Latinè, Suſinum oleũ, oleum lilinum, oleum lirinum, oleum liliorum alborum: Hiſpanicè, olio de acucenas, olio de lirio blanquo: Italicè, oglio de giglio bianco: Germanicè,* Vveiſſ Gilgen œl, *Gallicè, huyle de lis.*

Enarratio LV.

OLeum Lilinum, id eſt ex lilio albo paratum, eo quotidie vtimur præcipuè contra mulierum ægritudines, ſedat enim frigidos pectoris dolores, renum & matricis, curat colicos dolores à frigiditate ortos: Maturatiuum eſt, & reſolutiuum: ac inde calidum. Habetur verò ſimplex, & compoſitum, ſimplex ex Oleo & liliorum alborum floribus cõcinnatum: Compoſitum verò, prout Dioſcorides imperat. *Oleum liliinum.*

DE OLEO NARCISSINO.

Græcè, ναρκίσσινον: *Latinè oleum narciſſinum, oleum ex narciſſo: Hiſpanicè olio de narciſſo frol: Italicè, oglio de narciſſo.*

Enarratio LVI.

EX floribus narciſsi Oleum narciſsinum conficitur, eſt enim narciſſus lilij quoddam genus, nonnunquam flores purpureos habens, aliquando verò virides, quan- *Narciſſus varius.*

doq; verò albos, vt in Italiæ hortis frequentiſsime cernitur, qua de cauſa facillime oleum parari poterit: quanquam Plinius libro decimotertio capite primo, dicat ſuo tempore illius componendi vſum perditum fuiſſe ac omiſſum.

DE OLEO CROCINO.

Græcè, κρόκινον: Latinè Oleum crocinum: Hiſpanicè, Olio de açafran: Italicè, Oglio de Zaffarano.

Enarratio. LVII.

Oleum Crocinum, ex Croco facile parari poteſt.

DE OLEO LIGVSTRINO.

Græcè, κύπρινον: Latinè, Oleum Cyprinum, Oleum liguſtrinum, Oleum de alcana: Hiſpanicè, Olio de alhena, de alfena: Italicè, Oglio de guiſtrico, Oglio de oliueto, Oglio de chanbroſſene, de caprarodano.

Enarratio LVIII.

Oleum de Alkana. OLeum Cyprinum ſiue liguſtrinum dictum, Mauritanorum oleum de Alkana eſt, quod in nonnullis Hiſpaniæ officinis paratum reperitur: eo verò Mauritani præcipuè pro tingendis crinibus, & caudis equorũ vtuntur.

DE OLEO IRINO.

Græcè, ἴρινον: Latinè, irinum Oleum, Oleum è radice iridis: Hiſpanicè, Olio de lirio cardeno, Olio de lirio de color de cielo: Italicè, Oglio de giglio celeſte.

Enarratio LIX.

Oleum irinum. QVanquam in præſenti Dioſcorides ſubticeat, quam nam Iridis partem pro componendo oleo Irino accipere debeamus, facile tamen quis intelligere poterit, quum nouerit ille radicem huius herbæ partem præcipuam eſſe, vt pote odoram: flores verò vt grauiter olentes dimittendi ſunt: itaq; radix tantum pro Irino hoc conficiendo oleo accipi debet: cæterum Oleum hoc in maximo medendi vſu eſt, quod reſoluit, attenuat, maturat, facilitat ſputum & anhelitum, ſedat tuſsim, & frigidos

dolor

dolores epatis, ſplenis, & maximè matricis curat, reſoluit dura apoſtemata, emollit durities, confert ſpaſmo, iuncturarum dolori, ac aurium, & narium fœtori, vnicè autem eſcaras relictas à candente ferramento delet, quod vnum chirurgicis notum eſſe vellem. Eſt præterea Elis ciuitas & regio Achaiæ, vt Ptolemæo placet, non verò Arcadiæ, vt multi falſo rentur. *Elis ciuitas Achaiæ*

DE GLEVCINO.

Græcè, γλεύκινον: Latinè, gleucinum, muſteum.

Enarratio LX.

SIc hoc modo Oleum ſiue vnguentum hoc confectum, ſimplex Dioſcorides appellat, ad differentiam compoſiti, quod Columella capite quinquageſimo libri decimi tertij deſcribit, in quo multa & præclara aromata, ſimpliciaq; odorifera ſunt. Vnde illud quoq; non niſi calfaciendi vires poſsidere credendum eſt, quod propter Plinium dictum vellem, qui libr.xiij.cap.4. aperte inquit, gleucinum infrigidandi & conſtringendi vires habere, vnde credendum eſt, vel quòd Plinius longe aliam deſcriptionem huius olei nouerit, ab ea quam Columella deſcribit, & Dioſcorides in præſenti docet, vel potiùs quòd in eius ſignanda natura omnino errauerit, quod ſanè veriſimilius videtur, quum capite 7.libr.xv.ferè cum Dioſcoride loquitur dicens, gleucino muſtum incoquitur, vapore lento, ab aliis ſine igne, circundatis vinaceis diebus viginti duobus, bis ſingulis permixtum, quæ proculdubio eadem cum Dioſcoride in præſenti videntur, vt omnino iudicare ſit Plinium in deſcribēda gleucini temperatura erraſſe, quum calfaciendi vires poſsideat, non verò (vt ille inquit) infrigidandi conſtringendiq;. Attamen neglectum minimeq; in vſu hoc Oleum eſt. *Plinius errat.* *Gleucinum calfacit.*

DE AMARACINO.

Græcè, ἀμαράκινον: Latinè, amaracinum oleum: Hiſpanicè, olio de magarca: Italicè, oglio de bruzaculo.

Enarratio LXI.

Parthenium amaracus eſt apud Dioſco.

Cotula fœtida parthenium eſt.

AMaracinum Oleum, non quidem ex Sampſuco maiorana vt diximus cõficitur, ſed ex parthenio potiùs herba. Eſt enim parthenium vt libro tertio videre eſt, non quidem matricaria: ſed potius herba quædam camomillæ perſimilis horridi & tetri odoris, ob quem cotulæ fœtidæ nomen meruit.

DE MEGALIO.

Græcè, μεγαλεῖον: *Latinè, megalinum oleum.*

Enarratio. LXII.

MEgalinum Oleum exoletum nunc, ſicut etiã Dioſcoridis tempore eſt.

DE HEDYCHROO.

Græcè, ἡδύχροον: *Latinè, hedychroum.*

Enarratio LXIII.

Hedychroi cõpoſitio.

HEdychroum, vel hedychrum, à coloris hilaritate dictum, idem cum amaracino, vt teſtatur Hermolaus Barbarus, eſſe videtur, niſi quòd nomen hoc propriè habet in eo, vbi præſtantiſsimum olim præparabatur. Galen. lib. j. de Antidotis, hedychroi compoſitionem vel potius paſtillos deſcribit, theriacam adornans, vnde Medicus ſui temporis Romę ex illis, qui antidotum theriaces præparare non viderunt, ex ſcriptura confectionem eius aggredi auſus, quærebat apud vnguentarios hedychroon: putans, herbã eſſe, aut aliquod tale ſimplex medicamentum, quod hodie quoque multis ſimile euenire vidimus, & audimus: compoſitio verò hedychroi à Galeno ibidem inſcripta ita habet.

Hedychroi vult magma, mari binas ſibi drachmas,
Aequales & amaraci habens, aſari: aſpalathiq;.
Et iunci teretis, calami qui ſuauis odore eſt,
Phu ponti, ligni & ſucci, quem balſamon edit,
Tres ſunto drachmæ: totidem coſti cinnamomi,
Myrrhæ ſex alias miſces, folij malabathri,
Indorum nardi, flauiq; croci inſuper æquas,
Quin etiam caßiæ totidem, ſed pondus amomi

Sume

Sume duplum, drachmam Chiæ ſed maſticæ habebit,
Hæc etenim debent conſpergi cuncta falerno.

Hanc vero compoſitionem Arabes, andacaron corrupta voce appellant: alij vero diacoralium, cuius vt nomen, ita quoque medicamenta & eorum pondera peruertunt. Quibus de cauſis, ab illis theriaca falſa, & omnino corrupta parabatur.

DE METOPIO.

Græcè, μέτωπιον: Latinè, metopium.

Enarratio LXIIII.

Metopium à galbani ligno denominationem ſibi vendicat, quod lignum metopium dicitur, ex eo chalbanum ſiue galbanum deſudat, gummi hodie myropolis frequens, vnguentum vero paratum non habetur. *Metopium Galbani lignum eſt.*

DE MENDESII COMPOSITIONE.

Enarratio LXV.

Mendeſij compoſitio, ea in regione Aegypti vbi Mendes, id eſt caper colitur, præparatur.

DE STACTE.

Græcè, ςακτὴ: Latinè, ſtacte, gutta, pinguiſſimus flos myrrhæ: Hiſpanicè, ſtoraque liquida: Italicè, ſtorace liquida.

Enarratio LXVI.

Stactæ pinguedo recentis myrrhæ tuſæ, exiguaque aqua contuſæ, & poſtea prælo expreſſa eſt, quæ hodie omnium votis Serapionem imitantium ſtorax liquida eſt, Qua odoratiſsima precioſiſsimaq; ad paranda poma odorifera & ſuffitus, vnguentarij paſsim vtuntur: apud verò Pſalmiſtam, vt multi putant, pſalmo 44. gutta, ſiue lachrima nominatur, quum legitur: propterea vnxit te deus, Deus tuus oleo lætitię, præ cõſortibus tuis, myrrha & gutta & caſia. At re vera textus Dauidicus non ita habet, vt Hebraica veritas indicat, quæ ſic habet. *Stacte ſtorax liquida eſt.* *Textus Dauidicus emẽdatur.*

אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך
אלהים אלהיך שמן ששון מחבריך :
מור ואהלות קציעות כל בגדותיך :

Quæ ita ad verbum Munſterus Germanus, vir hac noſtra ætate doctiſsimus, & linguarum multarum peritiſsimus vertit.pſalmo 45.ſponſis dicato, dicens:dilexiſti iuſtitiam & odiſti impietatem,propterea vnxit te deus,deus tuus,oleo lætitiæ, præ conſortibus. Myrrham, Aloen, & keiam (redolent) omnia veſtimenta tua: hactenus Munſteri interpretatio. In qua mea ſententia optime verbum (redolent) ſuplet, & ex ea ſatis conſtat, quàm inepte perſonatus ille & nõ verè Hieronymus,quiſq; ille fuerit, guttam pro ahalod,interpretatus fuerit, quum vox ipſa clamet ahalod agallochum Græcorum eſſe,Romanorum verò lignum aloes:vnde Munſterus emendandus à me quoq; venit,quum verbum aholod,aloen verterit, cùm re vera lignum aloes,& non aloen dicere debuiſſet,nam aloe ſuccus herbæ eſt, quem Hebræi ſua voce Aloe appellant, ahaloth verò lignũ Aloes eſt,quamobrem Munſterus rectiùs ſic interpretaretur,dicẽdo,Myrrham,lignum aloes, & keizam (redolent) omnia veſtimenta tua: ſed quid per keizam intelligere debeamus, quia Munſterus vocem iſtam inconuerſam relinquit,dicamus, quòd multi Rabinorum locũ iſtum enarrantium,per keizod,ſiue keizam, coſtum intelligunt, ſed revera non ſine ingenti,ne dicam pudendo errore, quum coſtus apud Hebræos kerah dicatur. Eſt igitur queziod,caſia,quæ à cinnamomo vt diximus differt,in quam ſentẽtiam vox ipſa Hebraica legentem trahit,quum caſia à caziod deriuata fuit,adeo vt loco keziam, caſiam interpretari liceat.

Munſterus Germanus errat.

אלואי

קרה

DE CINNAMOMINO.

Græcè, κινναμώμινον: *Latinè, Oleum de cinnamomo: Hiſpanicè, azeite de canella: Italicè, oglio de cinnamomo.* Enarratio LXVII.

Cinnamomum vnguentum.

VNguentum Cinnamominũ,olim ad prodigium vſq; in pretio habitũ nunc verò optimũ parari poterit. quia

quia cinnamomi veri copia nobis maximè ſuppetit.

DE NARDINO.

Græcè, νάρδινον, Latinè, Nardinum vel ſpicatum.

Enarratio LXVIII.

NArdinum ſiue ſpicatum Oleum aut vnguentum, olim fœminis Romanis, & præcipuè diuitibus familiare, nunc vero in officinis, nardinum dictum oleum paratur, an verum dubito: fieri tamen verum poteſt, quia ſpica nardi vera abundamus, vt ſuo proprio diximus capite, *Vera ſpica nardi abũdamus.*

DE MALABATHRINO.

Græcè, μαλαβάθρινον, Latinè foliatum.

Enarratio LXIX.

Μαλαβάθρινον, ſiue foliatum oleum, ſic dictum quia ex Malabathro, ceu malabethro, folio Indico, dicto, concinnetur, exoletum eſt: In India tamen Luſitani facillime illud conficere poſſent, & ad nos mittere, quia malabathro frequentiſsimè vtuntur, bethrum appellantes, nomine antiquiſsimo patrio hucuſque reſeruato, vt ſuo diximus capite, At verum malabathrum hodie nos habere, ex India delatum, verum eſt. *Verũ malabathrũ habemus.*

DE IASMINO.

Græcè, ἰάσμινον: Latinè, Iaſminum, Oleum ſambacinum, oleum de zambac: Hiſpanicè, azeite de yaſmin: Italicè, oglio de gelſomino.

Enarratio LXX.

FAma tantum & aliorum relatione iaſminum cognouit Dioſcorides vt quiſquis mediocriter eruditus, illius verba pœnitius animaduertens, inueniet. Quum in Perſide redolentes flores, Perſica voce, Iaſme, vel Ioſme, quaſi odorariam violam dicas, nominatos, reperiri dicat: ex quibus vnguentum ſuauiſsimum cõcinnabatur, Iaſminum dictum, quo Perſæ fœtorem animæ & corporis, multitudine ciborum & ebrietate natum, ſummouebant. Si enim frutex illi obuius aut cognitus fuiſſet, proculdubio non ſilentio eum præteriret, Sed vt ſui eſt moris, deliniaret: at quum tantum aliorum relatione acceperit, apud

apud Perſas ex flore Ioſmin nominato. Vnguentum quo *Iaſmin quid.* virus & fœtor, ob nimia & varia cibaria contractus depellitur, præparabatur, factum eſt, de eo vt per tranſennam tantum ſermonem fecerit. Eſt verò Iaſmin, frutex hortis familiariſsimus, qui non ita pridem è Perſide in Europam tranſportatus fuit. Attollitur enim procero ſambuci caudice: ſed inde viticoſos, frequentes, & prælongos emittit ramulos, topiario operi maximè deſeruientes, adeo vt hodie pro cooperiendis topiariis hortorum fornicibus, & teſtudinatis turriculis, aut concameratis ſinubus, ea maximè vtantur. *Iaſmin frutex, & luteos flores producit.* Ineſt enim illi folium anguſtum, in obtuſum mucronem turbinatum, ex viridi nigricans, flos candidus maximę ſuauitatis & fragrantiæ, quamobrem & pręcipuæ commendationis, quamuis & luteus hic Ferrariæ, imò per vniuerſam Italiam hodie in hortis, pro delitiis, non minoris odoris habeatur: in Babylonico quoq; agro, & cærulei coloris, vt multi tradunt frequens reperitur. Vocant enim Mauritaniæ claſsis medici, Iaſminum Zambachum, & eius Oleum Zambachinum, quod calfaciendi reſiccandiq́ue vires habet, præcipuè quod ex albo præparatur. At Serapio capite de Zambach, ex mente Meſue calidum in principio ſecundi gradus eſſe inquit, conferreq́; humiditatibus, & phlegmati ſalſo, & ſenibus, ac doloribus à pituita ortis affirmat. Si quis tamen bilioſus, calidam temperaturam habens, hos flores plus iuſtò olfecerit, verendum, ne in ſanguinis fluorem è naribus incurrat. Verùm qui Iaſminum leucanthemum eſſe contendunt miro modo cæcutiunt, veluti illi qui pelicenum apud Plinium eſſe augurabātur. *Mathiolus* Ex dictis igitur ſatis liquet, violaceũ Oleum, longè aliud eſſe, ab hoc Iaſminino dicto, ac inde Mathiolum Senenſem perperam in hac re ſenſiſſe. Porrò Pandectarius, ne ab iſta chorea eliminetur, per Iaſeminum, roſam moſchatam Damaſcenam dictam intelligi, prope finem ſuarum pandectarum vult, cuius opinionem Ioan. Sinapius Germanus vir varia eruditione præditus, tanquam veram, quum mecum de hac re diſſereret, affirmabat.

DE MYRRHA.

Græcè, σμύρνα: *Latinè*, *Myrrha*, *Arabicè*, *ler*,

mūr,

mur, & mor: gallicè, Myrrhe: Hiſpanicè, Myra: Germanicè Mirrhen.

SECVNDA MYRRHA, CAVCALIS.

Caucalis, Myrrha vulgaris, officinarum myrrha.

TERTIA MYRRHA MINEA.

Minea Myrrha, gummi mineum: Hiſpanicè, anime negro.

Enarratio LXXI.

DIminutam hic derelinquit hiſtoriam Dioſcorides arboris ferentis myrrham, quam Plinius capite 15. libri duodecimi compleuit, dicens: Eſt arbori, altitudo ad quinq; cubita, nec ſine ſpina, caudice duro & intorto, craſsiore quàm thuris, & ab radice etiam quàm reliqua ſui parte, Corticem leuem ſimilemq; vnedoni, ſcabrum alij ſpinoſumque dixere, folium oliuæ, verum criſpius & aculeatum, Hæc Plinius. Defluit igitur lachryma ex hac arbore inciſa, quæ myrrha dicitur. Aliquando tamen in trunco ipſius arboris, lachryma ipſa cõcreſcit. Quę omnibus præſtantior eſt troglodytica, hodie apud Luſitanos ſimul & reliquos Hiſpanos, in officinis, ſub nomine belzuini amygdalini, reperta lachryma leuis ſubnigra vndiq; ſibi concolor, fragilis, quæ confracta, album quid vngues humanos, vel amygdalas dealbatas referẽs, oſtendit: vnde Luſitani, qui ex India eam adferunt, belzuinum amygdalinum vocant, vt inter eam, & alteram nigram, proprie belzuinum bonum, ſiue vt illi dicunt, à boninas, differentiam ponant, de quo capite de laſerpitio ſermo agitur. Verùm ineſt huic de qua agimus lachryma, myrrha troglodytica dicta, quam Hiſpani belzuinum amygdalinum vt dixi vocant, ſapor amarus, odor vero bonus, ſed ita acer & vehemens ac intenſus, vt omnes aſsiſtentes, quum ex ea ſuffitiones fiunt, in ſternutamenta prorumpant, qua de cauſa, indies magis ab Hiſpanis deſpicitur, delicatioribus odoramentis abundantes. Hunc odorem conſiderans Dioſcorides grauem odorem myrrham habere dixit: Galenus verò libro primo de Antidotis,

Arbor Myrrhæ qualis.

Optima Myrrha belzuinũ amygdalinum eſt.

Belzuinũ à boninas.

tis, eam gratiſsimi odoris eſſe tradit, quem ita eſſe deprehendimus intenſiorem tamen, ſed animaduertendum, quòd Galenus ibidem à Dioſcoride diſcrepat, quia mirrham Mineam, à regione in qua naſcitur, ſic dictam, præſtantiſsimam facit, quam tamen Dioſcorides, vt improbam & cæteris myrrhæ ſpeciebus peiorẽ derelinquit. Hanc vero lachrymam belzuinum amygdalinũ dictum, raro aut nunquam Italia vidit, qua de cauſa non mirum eſt, ſi Manardus vir diligentiſsimus lib.vj. ſuarum epiſtolarum dixerit, nõ ſolum optima, ſed etiam bona myrrha caremus: ex hac vero myrrhæ ſpecie ſtacte præcipuè conficitur, deſtillatur cum colore tum odore & ſapore illi maxime conueniens. Cæterum vulgata & communis myrrha, Dioſcoridis caucalis eſt, arida, colore nigro, & velut ab igne torrida, quæ ex India quoq; præcipuè inſula Farico dicta ad nos adfertur. Hanc vero falſo nonnulli bdellium apud Dioſcoridem eſſe contendunt: Non hic tamen præteribo, quin admoneam id quod Gal.lib.j. de Antidotis ſcriptum reliquit: ſcilicet quòd ſuo tempore myrrha adulterabatur ſucco arboris calpaſi dictæ, vnde ſuccus iſte opocalpaſus dicitur, omnino venenoſus, & vitæ humanæ aduerſus, vt hac ſua hiſtoria indicat ſic dicẽs: At opocalpaſon lethale eſt, multoſq; forte fortuna noſtris temporibus propter inſcitiam myrrhæ, quæ opocalpaſon habebat interiiſſe nouimus, &c. Quæ vero hæc arbor calpaſon dicta ſit, aut eius ſuccus, nõ opus eſt ſcire, quum venenoſa, & humano generi inimica ſit: Plinius verò eam opocarpathum appellat. Myrrha vero Minea, vel Aminea dicta, hodie quoq; in Luſitania, & vniuerſa Hiſpania paucis mutatis literis habetur, vt capite de cancamo diximus, gummi ſcilicet aniimum appellantes, cuius duo genera habentur, album & nigrum: Nam album cancamum eſſe, ex Briſoto didicimus: nigrum vero, Minea hæc Dioſcoridis myrrha eſt, quæ ex proceris arboribus decidit, nullo cogente artifice, aut vulnere in arbore facto. An vero Minea hæc regio, Mina hodie dicta regi Luſitaniæ parens, ſit, coſmographis inquirendum relinquo. Scio enim in hac regione aniimum optimum quoq; reperiri, à qua quotannis Luſitani noſtri, in Portugalliam adferunt. Galenus vero, Minæam vt diximus myrrham, inte

Cõciliatio inter Galenũ et Dioſcoridem.

Myrrham verã Italia raro vidit.

Communis myrrha caucalis Dioſcoridis eſt.

Opocalpaſon Plinius opocarpathũ appellat.

Aniimum duplex, album & nigrum.

inter cæteras ſpecies præcipuam collocauit, qua de cauſa, in illo textu libri de Antidotis, aut in hoc Dioſcoridis mendam eſſe ſuſpicor quum Dioſcoridi ex diametro contradicat, calidum enim hoc gummi eſt, odoriferum, ſuffitionibus adaptatum: quo capitis præcipuè dolores frigidi propulſantur.

Bœotica vero myrrha, voce tantum nobis nota eſt: ne tandem ordinem prętermittamus Gal. de myrrhę viribus & dotibus, ita proſequitur, lib. 8. de Fac. ſimpl. medicam. dicens: ſmyrna ſecundi eſt ordinis calfacientium & exiccantium, vnde capitis vulnera glutinat, ineſt illi amaritudo non exigua, qua fœtum & lumbricos enecat, eiicitq;: Habet etiam & abſtergendi vim moderatam, quare ocularibus miſcetur medicamentis, & iis quę ad veterem tuſſim atque anhelationem adminiſtrantur, myrrha verò Bœotica, vim habet calfaciendi, fundendi, & emolliendi.

Bœotica myrrha.

Myrrha calida & ſicca eſt in ſecundo ordine.

DE STYRACE.

Græcè, Στύραξ: Latinè, ſtyrax, ſtorax calamita: Hiſpanicè, ſtoraque: Italicè, ſtorace, ſtorace calamita. Arabicè, Miha, Meha, Mehaha, et Aſtarach.

Enarratio LXXII.

Styrax, communiter in officinis ſtorax calamita dicitur, cui calamitę inditum cognomen eſt, ex Galeno libro de Antidotis, vbi examinans ille ſimplicia theriacam adornantia, ſtyracem è Pamphilia in calamis aduectum, tanquam meliorem laudat, vnde calamita dictus eſt, quo fit vt medici noſtri temporis, quum Styracem bonum in compoſitionibus iniiciendum cupiunt, ſtyracem calamitam deſcribant, nec ſane immerito, quum eo loco Galenus, ſtyracem iſtum calamitam, cæteros ſtyraces ita ſuperare viribus tradat, ac vinum optimum falernum cætera vilia vina in tabernis proſtantia ſuperat: ita enim Galenus, ne eius deſideres verba, inquit: ſtyracem conſtat iniiciendum eſſe, qui in arundinibus ex Pamphilia affertur, quique paucisſimis gignitur, & tanto diſcrimine, à copioſo hoc ſtyrace euariat, quãto falernum vinum ab eo quod in tabernis venundatur: attamen ex ipſius genere capere oportet, pallidisſimum: conſtat autem & odore hunc eſſe

Styrax unde calamita dictus.

Stirax calamita optimus eſt.

valentiſsimum, & guſtu nihilo minus. hactenus Galeni verba: ob quæ Manardus Ferrarienſis credidit textum iſtum Dioſcoridis, mutilum eſſe, & vice catabalites, legendum eſſe, calamites: qui mea ſententia, fallitur, quum Gabalites vt Marcellus optimè interpretatus eſt, ad Plinij mentem legi debeat, non vero catabalites, vel calamites: ſic enim Plinius lib. 12. cap. 25. inquit: Proxima Iudææ, Syria ſupra Phœnicem ſtyracem gignit, circa Gabala, & Maratuca, & Caſium Seleucium montem, verbum enim illud gabala nobis annotandum venit, vnde Gabalites merito apud Dioſcoridem legitur, in quam quoq; lectionem eunt viri multiplici eruditione præditi, Hermolaus Barbarus, & Ruellius Gallus. At Plinius, eodem quoque loco præter ſtyracem ante laudatum, illum quoque optimum facit, qui ex Piſidia, Sidone & Cypro affertur: nam Cretēſem vt improbum dimittit, Imò rationem reddit, cur ſtyrax fere continuo purulentus reperiatur: quia (vt ait) in eo pennati vermiculi circa Canis ortum aduolant, & illum rodentes, in ſcobem vertunt. adulteratur verò ſtyrax, cedri reſina, gummi Arabico, melle & amygdalis amaris: at noſtris temporibus, ſyncerus, purus, ex Zana apud Indos inſula, ſtyrax portatur, qui inter ſuauiſsima ac pretioſiſsima odoramenta habetur.

Manardus Ferrarienſis fallitur.

Stirax cur purulētus reperiatur

Stirax optimus ex Zana Indiæ inſula portatur.

DE BDELLIO.

Græcè, βδέλλιον: Latinè, bdellium: Arabicè, Molochil, Molochal, Mochol, & Mochel.

Enarratio LXIII.

BDellium gummi officinis triuiale eſt, quo maxime pro laxandis atque emolliendis tumoribus vtimur, rarò tamen bonum & ſincerum quale à Dioſcoride deſcribitur, habetur: ſcilicet, pingue, amarum, translucidum, taurino glutini ſimile, & neſcio quid album, vngui humano perſimile habens, quod quum incenditur odorem ex ſe mittit, falſo enim opinantur, qui vulgatam myrrham, Dioſcoridis bdellium eſſe dixerunt, quum multum inter ſe dubio procul differant, ſi quis vero bono caruerit bdellio, Galeni cōſilio in ſuis Succedaneis, eius loco arborum muſcho vtatur. Cęterum, bdellium hodie nō Scythicum, aut

Bdellium optimum.

Myrrha vulgaris nō eſt bdellium.

Muſchus arborū pro bdellio.

aut Arabicum myropolæ appellant,ſed Iudaicum potius, ſub cuius nomine Serapio libro ſuorũ ſimplicium, de eo mentionem facit,eadem illi tribuendo, quæ Dioſcorides huic ſuo tribuit,vnde bdellium Iudaicũ Serapionis idem cum bdellio Dioſcoridis eſſe,certum eſt. Aliud vero bdellium Serapio deſcribit, quod ex Mecha bdellium appellat, naſciq; in quibuſdam cubitalibus palmis, ciphilioni bus dictis,tradit,quas Hiſpani pro victus vſu habẽt, eaſq; ſua voce palmites,ſiue palmitos,vocant. De quibus capite de palmis multa dicemus. Galenus vero bdellij facultates deſcribens,ita inquit,lib.6.de Facult. ſimpl. medic. bdellium quod Scythicũ nominant, eſtq; acrius & reſinoſius, emollientis admodum & efficacis virtutis eſt. Arabicum autem quod ſplendidius eſt, magis quam emollientia exiccat,videturq; in potu ſumptum calculos renum frangere,tum vrinas ciere,& crudorum flatuum diſcurſus, præterea laterum dolores,rupturaſque ſanare.

Bdellium. Iudaicũ verum bdellium eſt.

Bdellium ex ciphilionibus.

Bdellij tẽperatura.

DE THVRE.

Græcè, λίβανος: Latinè, Thus: Arabicè, Ronder, Conder, vel Cateth: Hiſpanicè, enciẽſo: Gallicè, encens, Italicè, incenſo, Teuthonicè, Vveirauch.

Enarratio LXXIIII.

THus officinis notiſsimum, cuius duo præcipua genera nominantur, maſculum & fœmina: eſt enim maſculum quod ſic à ſpecie teſtium vocant, mammoſum cum hærente lachryma priore conſequuta. Deprehenditur autem verum thus, quia facile accenditur ad ignem, nec ex eo cinis relinquitur aliquis: olim ex Arabia præcipue aduehebatur, nunc vero ex regione Seyr apud Indos cognominata ad nos portatur. Eſt verò maximus eius vſus in luſtrandis mortuorum cadaueribus, & mirum dictu,vt hic mos per omnes ætates, inter omnes ferè gentes & religiones inoleuerit. Sed magna inter authores diſputatio eſt, qualis thurifera hæc arbor ſit, nec adhuc, quod ſcio inter illos eſt deciſum, quare hac in parte lectorem ad Theophraſtum amandabimus, & eius interpretem Plinium, illum cap. 4. lib. ix. hunc vero cap. 13.

Thuris duo genera.

Thuris vſus.

g 2 lib.

lib. xij. in quo, vt obiter hoc admoneamus, legi debet CCC. non vero. MMM. De thuris vero viribus, ex Galeno, ſequenti capite legito.

DE THVRIS CORTICE.

Græcè, φλοιὸς λιβάνου: Latinè, cortex thuris.

Enarratio LXXV.

Cortex thuris, ſiue corticoſum thus, lachryma thuris cruſtæ coniuncta dicitur, quæ conſtringendi ac exiccandi vires potentiores, quàm thus habet, vnde Marcellum Virgilium in hac re non rectè ſenſiſſe dicendum eſt, quum dicat, quod in cortice thuris laudatur, thus eſt. De thure verò, ac eius cortice, ita Galenus libro ſeptimo huic negocio dicato, tradit, dicens: libanotus, excalfacit ſecundo ordine, deſiccat primo, habet quoque aſtrictionem puſillam, cortex eius euidenter aſtringit, deſiccatq; in ſecundo ordine, eſt autem craſsiorum partium quàm thus, & minimum acrimoniæ poſsidet, quare in hæmoptoicis, ſtomachicis, cœliacis, & dyſentericis eo vtimur: Ramus eius, ſiccioris & calidioris eſt facultatis quàm ipſum thus, adeo vt ad tertium vſque exceſſum perueniat: habet vero etiam & abſterſorium quiddam, vnde expurgare & implere oculorum vlcera poteſt.

Thus calfacit ſecundo ordine, deſiccat primo.

DE MANNA THVRIS.

Græcè, μάννα λιβάνου: Latinè, Manna thuris, offic. olibanum.

Enarratio LXXVI.

Manna thuris, officinarum olibanum eſt, non verò Arabum manna. Quum huic laxandi, atque ſubducendi aluum vis inhæreat: illi vero adſtringendi potius: Vnde Serapio hæc non animaduertens, vtranque ineptè admodum confundit. De hac verò Græcorum manna, Galenus libro tertiodecimo Methodi medendi ita diſſerit: Manna (inquiens) eſt purgamentum thuris, leui aſtrictione prædita, atque hoc etiam nomine thure ipſo ad nonulla vtilior. Thus enim puris tantum mouendi facultatem obtinet vtpote nullā aſtringendi vim habens, magiſque

Olibanum officinarū eſt Græcorum manna.

Serapio cōfundit græcorū mannā cū manna Arabū.

giſque id facit, quod pinguius ex eo eſt, & magis albicans, ſicuti etiam quod flauum ex eo magis eſt validiùs ſiccat: Mannæ verò etiam corticis thuris paululum eſt admixtum, vnde ſcilicet adſtringendi vim habet, ipſe verò cortex thuris, tum adſtringit, tum exiccat inſigniter: Itaque ad moderatiores ſanguinis profuſiones eo vtimur ſolo, ſicut etiam ad validiores ſolo vſto, ſed tunc cribrato, & in mollißimum puluerem redacto. Item lib. v. eiuſdem voluminis, inquit, eſt autẽ manna medicamentum quod magis quàm thus aſtringit. Qua de cauſa non immerito Galenus per totam eius doctrinã, eo præcipuè in libro, cui titulum de compoſitio. medicament. *κατὰ γένη* eſſe voluit, ab initio libri, vſque ad calcem tanquam conſtringente medicamento, in omnibus ſuis adſtrictoriis medicamentis & compoſitionibus vtitur, velut cæteri Græci, & Latiniores homines, inter quos Paulum eſt videre, Aëtium, Oribaſium, Alexandrum Trallianum, & ante hos, magnum illum & admirãdum Hippocratem: ex Romanis vero, Corneliũ Celſum, Quintum Serenum, vtrunq; Plinium, quibus & Scribonium Largum adiungere eſt. Ex iis enim Plinius vir grauißimus cap. 14. lib. xij. quo de thuris generibus agit, inquit. Micas concuſſu eliſas mannam vocamus. Quibus omnibus ſatis manifeſtum eſt, mannam hanc Græcorum, prout Dioſcorides in præſenti loco teſtatur, adſtringẽdi vires habere, non verò laxandi: At quum in hac re perplexior eſt controuerſia, quàm quæ paucis explicari queat, non abſurdum mihi fore videtur, Si Manardi Crinitique verba de hac re hic ſubſcripſero, vt ſtudioſi iuuenes legendo veritatem comprehendant. Hi vero, Manardus atque Petrus Crinitus, quanta olim inter ſe neceßitudine fuerint cõiuncti ipſius Criniti verba teſtãtur. libro de Honeſta diſciplina. xviij. capite 4. Qui quum Varronis locum fœdißimè deprauatum, ad vxorem Fundaniam ſcriptum, in priſtinum nitorem reddidiſſet, nullum alium præter Manardum ſibi iudicem requirit, tantum illius hominis eruditioni videlicet tribuens. Antea tamen quàm ad ea ſubſcribenda deueniemus, pauliſper, de Arabum Manna cõſonum erit diſſerere: Eſt igitur manna, ros melleus, condenſatus, deſcendens in quibuſdam locis, ſuper arbores, vnde

Manardi & Criniti amicitia.

Mãna Arabum quid.

colligitur, pro emolliendis diuitum ventribus accomodatus, ex præcipuis autem vnde cadit locis, Calabria eſt: vbi præcipue ſingulis æſtatibus deſcendit, & ab omnibus paſsim colligitur, trium videlicet generum, vnum ſuprà folia, quod perfectiſsimum eſt, à vulgo dictum manna de folio: Alterum ſuper ramos & caudices arborum cadit, primo deterius, ſed craſsius & corpulentius: Tertiũ verò ſuper terram, cæteris deterius. Quæ verò manna, ſuper lapides cadit, mea ſententia cæteris generibus nobilior cenſenda eſt, Dicitur verò Calabrenſis manna hæc, maſtichina, quæ tanquam præcipua celebratur, & in pretio hodie habetur. Eſt præterea, alia orientalis, quæ ex monte Libano, & aliis locis Venetias portatur, aliquando granuloſa, nonnunquam verò liquida mel referens portatur: primam Arabes mannam abſolutè appellant. Secundam verò tereniabim. An verò manna hæc priſcis nota fuerit, vel de ea ſermonem aliquem fecerint, in dubium hodie multi vertunt: cui quæſito facilè reſpondemus, quòd Galenus libro tertio de Facult. Alimentorum, capite de melle, huius mannæ mentionem fecit, in æſtate dicens, ſuper arborum herbarumque folia, mellis quam plurimum repertum fuiſſe, vt gaudio exultantes ruſtici cantauerint, Iupiter mel plue, apud ſuos raro id accidere affirmans, ſecus autem in monte Libano, vbi ſingulis annis, expaſsis ſuper terram velleribus, mel à concuſsis arboribus decidens excipientes, ollas, ac fictilia plena referant, vocantq; illud roſcidum mel, vel mel aërium. Sic enim Galenus, vt omnes noſcant, loco citato, id eſt capite 39. inquit: Memini aliquando, quum æſtate ſuper arborum ac fruticum herbarumque folia, mel quam plurimum fuiſſet repertum, agricolas velut ludẽtes ceciniſſe, Iupiter melle pluit, & ſubdit huius rationem reddens, præceſſerat autẽ nox, vt per æſtatem bene frigida, nam tum tempus anni æſtiuum erat, pridieque calida & ſicca fuerat aëris temperies, peritis quidem naturæ interpretibus videbatur halitus è terra & aquis, à Solis calore ſublatos, ac inde exactè tenuatos ac coctos, à frigore ſecutæ noctis concretos coaluiſſe: apud nos verò raro id accidit: In monte autem Libano quotannis perſæpe, itaque coria ſuper terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit excip

Mãnæ tria genera.

Manna ſupra lapides cadens melior eſt.

Gal. mannã nouit.

excipiunt, & ollas ac fictilia melle implent, vocantque id mel roſcidum & aërium. Hæc Galenus, in quibus mannam deſcripſiſſe ſatis conſtat, quam quoque Suidas vir Græcus & doctus ſylueſtre mel è cœlo cadens appellitat.

Suidas.

Plinius quoque illius mentionem fecit libro vndecimo, capite duodecimo, dicens: venit hoc ex aëre, & maximè ſiderum ortu, præcipueque in ipſo Syrio ſplendente fit, nec omnino prius Vergiliarum exortu ſublucanis temporibus, itaque cùm prima aurora folia arborum melle roſcida inueniuntur, at ſi qui matutino ſub diuo fuere, vnctas liquore veſtes, capillumq; concretum ſentiunt ſiue ille eſt cœli ſudor, ſiue quædam ſyderum ſaliua, ſiue purgantis ſe aëris ſuccus, & cætera.

Plini. mannæ mentionem fecit.

Non minus Pomponius Mela hanc mannam attigiſſe videtur, in ſua Coſmographia, præcipuè in Indiæ deſcriptione, quum dicat, India tam pinguis alicubi, & tam feracis ſoli, vt in ea mella frondibus defluant: Nec enim augurari eſt per hæc mella, aliud intellexiſſe Pomponium, quàm mannam, mel aërium dictam.

Pomponius Mela.

Quæ quoque multis in locis hodie ſuper arboribus cadit, vt apud Rhaguſium, vnde quoque colligitur, & Venetias & Anconam affertur.

Manna apud Raguſium inuenitur.

Manuel Cirnius vir nobilis & magnificus, qui apud Belgas Luſitanorum regi à negotiis erat, frequenter mihi dicere ſolebat, Portugallenſes ruſticos, erat enim ille ex Portu ciuitate oriundus, inuenire ſolitos ſuper arborum foliis rorem melleum, qui mox in ſpeciem ſaccari condenſaretur: qui quidem ros, quoties (non enim quotannis defluebat) è cœlo deſcenderet, fertilitatem illius anni in ſignem prædicebat. Fuit igitur, vt receptui canamus, manna antiquis ſatis cognita, quam in vſum medicum non traxerunt, quum illius facultates penitus ignoratas habebant: quas Arabes dignoſcendas in praxim aduocarunt: & ea de cauſa Auerrois Cordubenſis, videns poſt Galeni tempora, mannæ in re medica vſum, dixit eam poſt Galenum inuentam eſſe.

Græci mãnæ vires ignoratas habebant.

Arabes mãnã in uſum traxerunt

Cæterum manna, vt placet Auicennæ & Meſue, temperata exiſtit, ad caliditatem aliquantulum vergens, Auerrois verò eam calidam & humidam conſtituit, quæ aluum cit, debiliter tamen per ſe ſola: qua de cauſa ſyrupum roſaceum ſolutiuum, aut tamar Indorum decoctum, caſsiamue fiſtularem, aut

Manna tẽperatura.

Actuarius.

rhabarbarum illi adiungimus. De ea vero & caſſia fiſtulari Actuarius, vir Græcus, inter recentiores connumerandus, ita loquitur. Hæc perquàm moderate purgant, nimirum caſia nigra & manna, caſia quidem tribus aut quatuor drachmis ſumpta, vix moueret aluum: Manna vero etiam maiore modo quàm caſia ſumenda eſt, & flauam bilem ſimplici ratione pellit: Caſia vero ipſa flauam bilem, ſed magis retorridam, & quæ iam in atram degenerauit, extrahit, quinetiam pituitam educit mediocrem: cæterum præbemus vtranq; quibus potentius medicamen aliud dari non poteſt, nimirum pueris & fœminis vtero gerentibus, commoditate quadam, & neceſsitate vrgente repræſentamus, ex iis quibus exuperans febris reliquorum medicaminum vſus reſpuit. Manardi autem ac Petri Criniti verba conſultò prætermittimus, quum ea ſuis locis lector percurrere poterit: eſt enim locus apud Petrũ Crinitum, lib. xxv. de Honeſta diſciplina capite 7. apud Manardum vero, epiſtola quarta ſui voluminis, eidem Crinito dicata.

DE THVRIS FVLIGINE.

Enarratio LXXVII.

Αἰθάλη λιβάνου, Thuris fuligo eſt, quæ thure cremato fit, & in officinis non præparatur.

DE PICEA ARBORE.

Græcè πεύκη: *Latinè, picea arbor: Hiſpanicè, Pino negro arbor: Italicè, pezo: Germanicè,* Fiechten, forhnen. *Arabicè, Artz, vel ars: Germanicè,* Rot. Dannenbaum.

PINVS.

Græcè, πίτυς: *Latinè, Pinus, Pinus hortenſis Pinus vrbana, Pinus domeſtica: Hiſpanicè, Pino aluar arbor: Italicè Pino, Germanicè,* Zirbelbaum. *Arabicè, Sonobar: Germanicè,* Hartz baum. *Gallicè, Pin.*

Pinaſter.

PINASTER.

Pinaſter, Pinus ſylueſtris: Hiſpanicè pino, Pinheiro brauo: Italicè, Pino ſylueſtre: Germanicè, Vvilder zirbelbaum.

Enarratio LXXVIII.

LOngum profecto nec minus difficile eſſet, omnes Pini ſpecies percurrere: illius tamen (Theophraſto authore lib. iij. de Hiſtoria plantarum, cap. 10.) duæ ſunt ſpecies, altera vrbana, altera verò ſylueſtris. Sylueſtris verò in Idæam & maritimam partitur, nam Idæa id eſt, montana, rectior, celſior, materieq; craſsior eſt: Sed maritima folio ornatur tenuiori, imbecilliori, & cortice leuiori, ad coriaq; vtili, in qua nux conſpicitur, rotunda breuiq; dehiſcens, in Idæa verò, tanquam nux ſylueſtrior, oblongior eſt, viridis, minusque hiſcens. Hæc ad Theophraſti mentem, quæ vera eſſe, nullus hucusque in dubium traxit, præter vnum Mathiolum Senenſem, qui omnino hæc ſuo iudicio tantum fultus euertere conatur, dicens ſe in ſylueſtri maritima pinu obſeruaſſe, nuces nõ quidem rotundas, ſed oblongas potiùs, ſolidas difficulter dehiſcentes: in montana vero non oblongas, ſed breues & ad aperiendum faciles. At nos revera Theophraſtũ verum vniuerſaliter dixiſſe hucusq; obſeruauimus, ac Mathiolum aut non rectè apprehendiſſe, aut potiùs vt noui aliquid aliis dixiſſe videretur, in medium hæc adferre voluiſſe. Verùm vltra ſylueſtris pini iam enumeratas ſpecies, aliæ plures reperiuntur, quæ quum ad rem medicam parum faciant, eas nunc curioſiùs non conſectabimur: ex quibus velut cæteris, reſina alba vſui medico colligitur, non minus quàm operi fabrili deſeruientes tabulæ, quæ proculdubio nõ meliores ſunt, (vt autumat Plinius) quàm cæteræ quæ ex aliis arboribus reſinam ſtillantibus, parantur: quum quæ ex larice fiunt ſcandulæ, primatum obtineant, cum firmitate: tum temporum diuturnitate. Sic enim Plinius libro decimoſexto, capite decimo de ſcandulis, id eſt ligneis tegulis, prodit: Scandulæ è robore aptiſsimæ, mox è glandiferis aliis, fagoq;, facillimè

Mathiolus ineptè Theophraſtum reprehendit.

ex omnibus quæ reſinã ferunt ſed minimè durant, præter quam è Pino. Iis enim videtis Pliniũ pini tabellas magis laudare, quàm quæ ex cæteris arboribus reſinam ferentibus, fiunt, quum tamen hoc falſum ſit: ſcimus enim nos ex omnibus Pini generibus, Laricis materiam, duriorem, firmiorem, & temporis iniuriis magis reſiſtentem eſſe: proinde in iſto Pliniano loco, mendam ſubeſſe, non tamen Plinium erraſſe omnino dicendum eſt. Theophraſtus autem loco citato, morbum pinis euenientem deſcribit, dicens, quum Pinus in tedam vertitur, ſtrangulatur ac emoritur: quæ verba Plinius libro allegato omnino corrumpit, quum quæ de pino Theophraſtus inquit, Plinius larici tribuat, inquiens: laricis morbus eſt, vt teda fiat. Ruellius verò hæc animaduertens, Plinium defendere, ac eum ab errore vindicare conatur, proponens, non mirum eſſe, ſi multa quæ Theophraſtus Pino tribuit, Plinius larici adſcribat, quum larix pino facie, ſitu, & perpetua fronde ſimilis ſit: in quibus ſatis conſtat Ruellium nunquam laricem vidiſſe, quum laricem perpetua coma deſcribat: quod falſum eſſe, certiùs eſt, quàm vt à nobis probari oporteat, quum larici folia hyemis tempore decidant, nec cum pino ſimilitudinem aliquam dictu dignam contrahat, quum Larix arbor ſit ingentis proceritatis, cortice craſsiſsimo, & illo quidem crebris rimis interciſo, in quibus rufus color quidam apparet: nam rami in hac arbore gradatim circumdãtes truncum incedunt, qui in ſummo arboris, inter ſe multi nectuntur, complicanturq;, ad luteum vergentes colorem & optimum ex ſe ſpirantes odorem, folia porrò denſiſsima ſunt, oblonga, tenella, & ſtrictiora quàm quæ pini, non tamen cuſpide acuminata, quæ autummi tempore ex viridibus pallida facta, facilè decidunt, adeo vt per totam hyemem hæc arbos ex omnibus reſinam ferẽtibus, ſola frondibus, denudata maneat, interdum enim larix iuueneſcit: cupreſſo in totum perſimilis eſt, minimè verò pino, vt Ruellius credidit. Producit præterea arbor hæc flores ineunte vere purpureos, grati odoris vſui admodum gratos, deinde vero fructum nuci cupreſsi perſimilẽ iucundi quoq; odoris: In quo Plinius taxãdus quoq; à nobis venit, quum crediderit ipſe laricem ſterilem eſſe. Cæterum laricis lignum,

Laricis materia cæteris pini ſpeciebus firmior eſt.

Plinius errat.

Ruellius errat.

Larix arbor qualis.

Plinius taxatur.

ignum, vt diximus duriſsimum eſt, ac firmiſsimum, qua le cauſa fabricæ maxime expetitur, igni quoq; aptiſsi-num eſt, vt experientia comprobatum habet Mathiolus ienenſis, qui apud Tridentum, igne non niſi ex ligno la-icis conſtructo, ferri venam percolari tradit, vt hinc fa-ile eſt iudicare, quanto errore deprehenſi ſint, Plinius, Vitruuius, & alij plures, qui contendebant laricis lignum n igne non vri, quum re vera apud Brixienſes laricis car-pones in maximo ſint vſu, & vt experiētia nos quoq; com-pertum habemus, ligna ſicca laricis, maximo impetu ob imiā vnctuoſitatē vruntur, ex quibus carbones optimi quoq; parātur. In larice agaricus non niſi generoſus & optimus naſcitur, vt ſuo dicemus loco. Ex larice quoque n officinis præclaram & multis encomiis dignam illam eſinam liquidam habemus, quam loco terebinthinæ veræ arboris terebinthi, terebenthinam vocamus, & eam n actum practicum trahimus, quæ non niſi caudice ar-poris perforato ab artifice in æſtate deſtillat, & eam va-culis ex cortice piceæ colligunt, candidior autem tere-pinthina ea eſt, quæ ex iunioribus arboribus exit, tur-pulentior verò, quæ ex vetuſtioribus. Reperitur quoque n caudice laricis, non niſi vetuſtiſsimi, medullæ vice, lbum quoddam corio perſimile, quod pro conſtringen-lis, & agglutinandis vulneribus, ac cōpeſcendo ſanguine vndecunque fluxerit, multi vſurpant. Sunt præterea ar-pores quoque ex quibus reſina deſtillat, multum inter ſe imiles, adeo vt niſi quis multum in eis exercitus fuerit, liſcrimen ponere neſciat, ex quibus picea & abies præci-puè ſunt, vtraq; enim in longitudine, craſsitie figura & rondibus, idem habet, nam rami tanquā brachia, à duo-pus lateribus in trunco oriuntur, vt in crucē naſci merito quis dixerit, ita quoq; & folia in ramuſculis ad illum mo-lum enaſcuntur, oblonga, & dura, ſed in hoc inter ſe diffe unt, quòd folia piceæ obſcuriora multo ſunt quàm quæ bietis, item cortex piceæ ad nigredinem quoque vergit, qui tanquam corrigia facilè complicatur: Abietis vero ortex potiùs albicat, quum complicatur, illico diſrum-pitur: iis addamus, quòd rami piceæ terram verſus cur-uantur, id quod abietis ramis non accidit, imò & lignum piceæ pulchrius eſt, & vtilius, venas directiores habens, & nod

Therebinthina vulgaris, laricis eſt.

Abies & picea arbor ſimilis.

& nodos pauciores, ſola fœmina picea fructum parit: & quãquàm Plinius tradat abietem maſculum & fœminam quoque fructum producere, in multis tamen regionibus, ſterilem vtranque conſpicimus, velut apud Tridentinos, & nemora Rauennæ. Verùm, gignit picea plerunque reſinam ſuam obduram, denſam, inter corticem & trũcum concretam, quanquàm aliquando, ſed rarò liquidam quoque emittat, & illam quidem lariceæ ſimilem. Ex abiete quoque oleum abietis ſiue abiegnum dictum extrahitur, quod non ſolum ex caudice, ſed ramis, veſicis affectis, intra quas reſina ipſa ſiue oleum abiegnum contentum eſt, diuellitur, de quo plura legito cap. 82. huius præſentis lib.

Picea arbor.

oleum abietis.

DE STROBILIS.

Græcè, στρόβιλοι, πιτύιδες: *Latinè, ſtrobili, nuclei pinei: Hiſpanicè, pinhones mundados, Gallicè, Pignons, Germanicè*, Zirbelnuſſ, pineen.

Enarratio LXXIX.

Loch de pino.

PItyides nuclei ſunt pinei, in conis id eſt nucibus pineis arboris incluſi, quibus hodie in officinis ad Hippocratis veſtigia, eclegma, id eſt loch, ſiue lambetiuum dictum, à pino nominatum præparatur, pectoris non niſi, & pulmonis vitiis accommodatum, is enim fructus vires reficit, & vt de eo refert Galenus libro ſecundo de Facul. ſimplic. medic. boni ac craſsi eſt ſucci, multumq́ue nutrit: non tamen facilè coquitur: Appellant autem nunc Græci ipſum non conon, ſed στρόβιλον.

Pinei nuclei.

DE LENTISCO.

Græcè, σχῖνος, *Latinè, lentiſcus: Hiſpanicè, lentiſco arbor, mata, arueira: Italicè lentiſco, Arabicè, daru: Gallicè lentiſque.*

Enarratio LXXX.

Lentiſcus.

NAſcitur lentiſcus in vniuerſa fere Hiſpania, & Italia aliquando arboreſcens, quandoque vero ex trunco, multos & ſubtiles emittens ramulos, quibus folia perpetuo viridantia qualia in arboribus piſtatiorum videmus, inſunt, ſunt enim illa vt noſcas, oliuæ foliorum figuram imitantia nunquam vt diximus, ab arbore decidentia, ob

quæ

quæ Cicero de lentiſco ita cecinit, libro de diuinatione, vt poſtea Plinius libro 18. capite 25. ſubſcripſit: ad hunc modum. *Cicero de lentiſco.*

Iam verò ſemper viridis ſemperque grauata
Lentiſcus, triplici ſolita eſt grandeſcere fœtu,
Ter fruges fundens, tria tempora monſtrat arandi.

Eſt verò fructus, quo arbore iſta ornatur, figura, magnitudine, & colore baccarum ſambuci, ex quo oleum confici diximus, ab Hiſpanis in maximo vſu habitum, præſertim pro inficiendis chirothecis, quod ſua voce à mata appellitant, deſudat enim arbor hæc reſinam, quam maſtichem vocant, non ſolum in Chio inſula, ſed etiam vt Auicenna rectè dixit, & nos ipſi experientia compertum habemus, in Hiſpania, & Italia. Theophraſtus verò maſtichem ex India aduehi, & ex frutice quodam ſpinoſo colligi, ac ixine appellari tradit. Verùm Galenus de Lentiſco libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita inquit. Ex aquea eſſentia leuiter calida, & terrena frigida non pauca, lentiſcus conſtat, deſiccat itaque ſecundo ordine completo, aut tertio incipiente, in caloris frigoriſque medio conſiſtens quodammodo, aſtringit autem ex æquo moderateque omnibus partibus ſuis, ſuccus bibitur & per ſe, & cum aliis medicamentis, quæ dyſenterias & alui affectus ſanant: Quin & ad ſanguinis expuitiones, flúores muliebres, necnon ſedis vuluæque procidentias idoneus eſt, vtpote ad hypociſtida nonnihil accedens propè. Non præteribo in præſentia quin reuocem in memoriam, quòd hodie velut Dioſcoridis tempore, ex lentiſco dentifricia pro purgandis dentibus apud Hiſpanos parantur, ita enim Dioſcorides in præſentia (inquit) viridibus ex lentiſco dentifriciis, pro arũdinacea acie frictione dentes vtilius exteruntur.

Maſtix. *Lentiſci tẽperatura.*

DE MASTICHE.

Græcè, μαστίχη, Latinè, maſtix, reſina lentiſcina: Hiſpanicè, almaſtigua: Italicè maſtiche, Arabicè, maſtech, maſteche, vel maſtiche: Germanicè, Maſtix.

Enarra

Enarratio LXXXI.

Maſtix.

MAſtix, lentiſci reſina eſt, quę & ſi in Hiſpania & Itali proueniat, adeo tamen in parua quantitate reperi tur, vt de ea colligenda homines nullam habeant curam in Chio verò inſula ita feliciter naſcitur, vt non mediocr vectigal quotannis ex ea ciues habeant, ex qua maſtichi num oleum in officinis paratum reperies, vt ſuo diximu loco, quo frequentiſsimè vtimur, præcipuè pro roboran do ventriculo, & vt tradit Galenus de maſtiche lib. vij. d Facultatibus ſimplicium medicamentorum candida qui dem & Chia, aſtringit ſimul emollitq;: proinde ſtomach ventris, inteſtinorum iecoriſq; inflammationibus com petit, vtputa ſecundo ordine excalfaciens & ſiccans: ni gra verò quæ Aegyptia dicitur, magis deſiccat, minúſqu aſtringit, quamobrem aptior eſt ad ea quæ validiorem di geſtionem per halitum poſtulant, porro oleum quod prę cipuè ex Chia conficitur, ſimilis eſt cum maſtiche facul tatis. Cæterum, quum camphora ſiue caphura, maſtich alba adulteretur, non alienũ erit ſi in præſenti de ea ver ba fecerimus. Eſt igitur camphora arboris gummi, quo præcipui Luſitani noſtri ex inſula Burneo apud Indos ad ferunt, quanquam tamen è regno Fanfur aduehatur, quo regnum Serapio ex ſententia Iſaac Fafellum nuncupat Hæc enim & præparata, hoc eſt alba, & non præparata, i eſt cruda, ad nigredinem tendens, ad nos portatur, quam non minus ac infimum zuccarum, ad ſuppremam albedi nem redactum, in quaſdam formulas redigunt, quæ Ara bum conſenſu, frigiditatis & ſiccitatis tertium occupa gradum: quamobrem & capitis dolores, qui à caliditate eueniunt, mulcet: inflammationes reſtinguit, renes refri gerat, & ſemen genitale abſumit, non minus ſanguini fluxum cohibet, præſertim narium, modò cum ſucco vuæ acerbæ imponatur, crebro vſu aſſumpta canitiem accele rat, & ſtomachum debilitat: hęc ſomnum conciliat, modo eius nimius uſus non ſit: qui ſi fuerit, proculdubio inſo mniũ adfert, huius enim granum vnum aut alterũ in aqua nymphcæ, aut portulacæ lactucæve, ardentiſsimis febri bus laborantibus bibendum non ſine magno iuuamento propinamus, ſomnum enim conciliat, & capitis dolorem ſummouet, & febrilem æſtum ardoremúe remittit. Qui verò

Olei lentiſcini facultas.

Camphora quid.

Camphora frigida & ſicca eſt in tertio ordine.

verò hanc calidam eſſe opinantur, penitus non ſunt audiendi: quum non omne odoratum calidum eſſe naturalis philoſophiæ dogmata doceant, & Galenus libris de Facultatibus ſimplicium medicamentorum non ſiluit, quin potius monitos nos reddit, dicendo: quòd nec à calore nec ab odore, de facultatibus ſimplicium medicamentorum iudicare debeamus. Deprehenditur autem ſyncera & vera camphora à falſa, ſi pani calido è furno extracto incluſa humeſcat: ſi vera ſicca maneat, falſa & adultera iudicatur. Cæterum operæpretium eſt audire qua innocentia Burnei homines, camphoram Luſitanicis mercibus permutent, vt enim Luſitanica nauis in ea littora applicuit, mercatores non procul à littore, nec enim longius procedere audent, humi merces reponunt, quas quidem camphora permutatas volunt, quo facto è veſtigio ſe ad naues recipiunt. Accedit Burneus & mercibus inſpectis, nec iniquè æſtimatis, parem pretio camphoram iuxta apponit, quo denuo recedente, adeſt rurſus Luſitanus, & ſi par permutatio videtur, propriis relictis mercibus, camphoram ſecum aufert, fiuntque plerunque frequentes acceſſus illi receſſuſque diſceptantibus de permutatione, donec tandem conueniant, quod potiſsimum in cauſa eſſe arbitror, vt camphoram ferentis arboris ſpecies, noſtris hominibus minus ſit cognita: Alteram verò camphoram albiſsimam, è cœlo cadentem nonnulli qui ex India redeunt, ſe vidiſſe contendunt: vocant enim Hiſpani camphoram adiecto articulo Arabico, vt plerunq; faciunt al, alcamphor. nam alcohol, longè apud illos alia res eſt, vtpote Dioſcoridis ſtibium, antimonium dictum, vt ſuo vberius dicemus loco.

Camphora non eſt calida.

Camphora quomodo emitur.

Alcohol ſtibium eſt.

DE THEREBINTHO.

Græcè, τέρμινθος: Latinè, terebinthus: vulgo terebintho, Arabicè, Baton, Boton, Botin, vel Albotin.

Enarratio LXXXII.

Terebinthus arbor, noſtro orbi ignota eſt, ex qua vera terebinthina deſudat, cuius Theophraſtus meminit lib. iij. de Plantarum hiſtoria, ca. 15. & illius verba Plinius ita ad verbum vt plerunq; ſolet reddit, libro 13. capite 6. dicens:

Terebinthus.

dicens : Syria & terebinthum habet, ex iis maſcula eſt ſine fructu, fœminarum duo genera, alteri fructus rubet lentis magnitudine: alteri, pallidus, cum vua matureſcit, non grandior faba, odore iucundior, tactu reſinoſus, circa Idam Troadis: Sed in Macedonia breuis arbor hæc atq; fruticoſa, in Damaſco Syriæ magna materies ei admodum lenta, ac fidelis ad vetuſtatem, eximij ac nigri ſplendoris, flos racemoſus oliuæ modo, ſed ruber, folia denſa, fert & folliculos emittentes quædam animalia, ceu culices, lentoremq; reſinoſum, qui ex cortice erumpit. Hæc ille ex Theophraſto. Hodie vero in Italia naſci terebinthum non procul ab Vrbe audio, cui folia lentiſci paulo maiora inſunt. Venetiis quoq; arborem iſtam in hortis excultam, nonnulli contendebant: mea tamen ſententia falluntur, quum folium à vero terebintho multum diſtet, illius præcipue arboris, quam terebinthum eſſe credebant. Cæterum ex terebintho, vt diximus, reſina deſudat, quam trebinthinam veram appellamus, vt capite ſequenti videre eſt, porrò terebinthi facultates vireſúe, Galenus lib. viij. de Facul. ſimpl. med. ita attingit dicens: cortex, folia, & fructus eius adſtringunt, & ſecundo ordine excalfaciunt, valde etiam quod ſiccet, liquet, porrò fructus aridus propinquus eſt tertio ordini deſiccantium; calfacitque valenter, quare & vrinam prouocat, & lienibus auxiliatur.

Terebinthi natura.

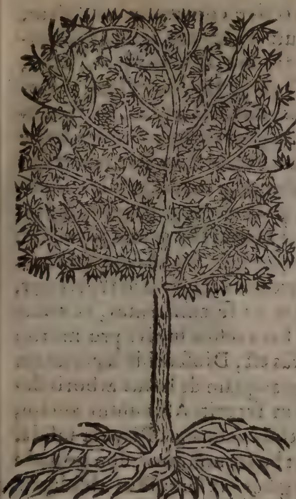
DE ALIIS RESINAE GENERIBVS.

Græcè, ῥητίνη, *Latinè*, *reſina*: *Arabicè*, *Ratin*, *vel Natis*: *gallicè*, *reſine*: *Italicè*, *ragia*: *Germanicè*, Hartz.

Enarratio LXXXIII. Naſcitur & liquida, &c.

Naſcitur vera therebinthina, vt diximus ex terebintho arbore dicta, cuius penuria, quum rarò in Italiam, & Hiſpaniam adferatur, reſina ex larice illius loco vtimur: quam falſo terebinthinã officinæ vocant, quanquam in hoc magnus non cõmittatur error, quum vtraq; eaſdem

Reſina laricea, vulgaris terebinthina eſt.

Larix.

eaſdem ferè vires ac facultates obtineat, vt teſtatur Galenus, cui poſtea ſubſcripſerūt Paulus Aegineta, & Aetius: Satius tamen eſſet vera vti terebinthina. At dum ea caremus, laricea vti rectè mea ſententia poſſumus. Cæterū antiqui medici, terebinthina pro ſubducenda aluo olim vtebantur, vt apud Aeginetam legere quiuis poterit, libro primo ſuę medicinę, capite 23. in quo ſenibus victus ratione debitam deſcribit, ita enim eo loco Paulus Aegineta inquit: Quod ſi venter magis aſtrictus nihil deiecerit, & Mercurialis herba, & cnicum abunde ſunt, benè facit etiam reſina terebinthina, interim vnius auellanæ, interim duarū triūmue magnitudine ſumpta: capite vero 43. in quo quæ ſanis aluum ſubducant, & quæ vrinam moueant, recitat, tradit: Aluum iuuabit terebinthina, ex qua oliuæ magnitudinē dormituris offerebant, at quum acrius ſubducere eam cogitamus rheū momentum admiſcebimus: nos vero hodie non tantum ventris ſoluendi gratia, quantum renum expurgandi cauſa, ieiuno ſtomacho pondere vnius vnciæ cum zuccaro, propinamus, cuius accipientis lotium, moſchi odorem refert. Habetur quoq; liquida reſina vt Dioſcoridi placet, ex piceis, pineis ſiue tedis arboribus, quod ita eſſe ſcimus, quanquam ab iſtis arboribus reſina abſolutè dicta ſicca, concreta ſiue dura colligatur, potiſsimum tamen à pinaſtro, tametſi ſi nonnulli hanc ſtrobilinam appellent: qua de cauſa Plinius libr. xiiij. capite 20. reſinam ſiccam colligi à piceis & pineis arboribus tradit, non negat tamen Plinius, & liquidam arbores iſtas deſtillare reſinam, quia

Terebinthina aluū ſubducit.

Rheū pro ſubducenda aluo vtebatur Paulus.

tamen paucam: ſiccam vero ſiue concretam copioſam, ea de cauſa liquidam ſubiicuit: Hæc vero reſina ſicca coquitur, & hodie pix Græca, ſiue Hiſpana pix dicitur, quam officinæ Colophoniã quoq; appellant, quia in Colophone vrbe Ioniæ regionis clariſsima paratur: Secundum enim reſinę colorem, & ipſius maiorem minorémue cocturam, alius & alius ei ineſt color: Semper tamẽ tranſlucida manet, quam coctam quoq; in præſenti loco Dioſcorides nominat. Verum, ab abiete liquida reſina, quam ſeplaſiarij oleum abietis, ſiue oleum abiegnum appellant, emanat: quam Dioſcorides cæteriq́ue poſt eum authores cognouerunt, quum in abiete ſicca reſina raro reperiatur, imò abietes ſiccam reſinam ex ſe emittentes, vt refert Plinius, morbidæ ſunt, & ſicca reſina in eis, pro morbo habetur. Proinde credere fas eſt, Dioſcoridẽ lachrimam iſtam abiegnam nouiſſe: quanquam de huius arboris ſicca reſina tantum mentionem fecerit. Afferuntur autem, vt teſtatur Dioſcorides, optimæ reſinæ, ex Pityuſa inſula, quæ ad Hiſpaniam eſt, & vt hodie nouimus, non procul à Balearibus inſulis. Sunt igitur, vt breuibus abſoluam, reſinæ liquidæ, terebinthina, laricea, & abiegna, quanquam & hæc ſicca quoq; reperiatur: Siccæ vero ſunt, abſolute reſina dicta, ex piceis & pineis arboribus collecta, tametſi liquida quoq; vt Dioſcoridi placet reperiatur. Lentiſcina, quæ cæteris ſiccior & durior eſt, prætereunda non eſt, quam Plinius inaduertenter inter liquidas computat, cæteras vero reſinas ſuis locis enucleabimus, nunc vero Galenum audiamus libr. 2. de Compoſitione medic. per genera, in emplaſtri viridis Andromachi confectura, qui dilucide admodum de reſinis ibidem ſermonem fecit, dicens: primum reſinæ ſtrobilinæ in eo meminit, quæ vt in Commentariis de Simplicium medicamentorum facultatibus aſſerui: reſinarum longe calidiſsima eſt, ſicut terebinthina ambabus qualitatibus omniũ moderatiſsima, omnes ſiquidem calefaciunt & exiccant, ſed hæ magis, illæ minus. Validiſsima igitur eſt ſtrobilina, moderatiſsima vt dixi terebinthina, quinetiam ſiccat celerrimè ſtrobilina, & quæ priuatim pityinon phyſema dicitur reſina quidem & genere ipſa ſiccans, & calfaciens, ſiccando autem à ſtrobilina non ſuperatur, calfaciendo pluri

Pix Græca.

Oleum Abietis.

Reſinæ liquidæ.

Reſinæ ſiccæ.

Strobilina reſina.

plurimum. Hæ ergo exiccatæ pinguis expertes ſunt, ideoq; emplaſtra bene adhærentia conficere non debent, vt viſcoſæ & liquidæ, inter pityinon phyſema, id eſt piceam & ſtrobilinam, media calore abietina eſt, liquida tamen diutius perdurat, ſicut etiam Colophonia thus redolens, quæ nonnullis ſola vocatur Colophonia, odoratu ſuauitatem quandam referens, vt abietina, & calore ſicut illa mediocri prædita, naſcitur admodum modica, atq; ob id pretioſa eſt: Humidiſsima tamen omnium altera laricis appellatæ differentia, nam hæc quoq; duplex eſt, vna quidem omnino ſimilis terebinthinæ, altera hac nigrior, calidior, magis liquida & odoratu grauior, tum guſtu amarior, ſed & vaſis fictilibus piceam reſinam coquentibus quæ ſubſidet liquida reſina, conſiſtentia & colore terebinthinæ ad amulsim ſimilis eſt, odore & guſtu diuerſa, ingratior quidem olfactu, ſicut & acrior & guſtu mordacior. Quare ſatius eſt terebinthinam omnibus medicamentis quæ vlcera recte curabunt, admiſcere. Quoniam primus præcipuusque in eis ſcopus eſt, vt id quod offertur non mordeat. Hactenus Galeni verba: quibus ſuffragantur ea quoq; quæ libro iij. eiuſdem voluminis, ad iſtum modum ſcripta ſunt: Omnium vero reſinarum ſicciſsima eſt, quam nonnulli frictam, alij Collophoniam appellant: huic ſuccedit, quæ ex figulinis impura, nec frixa ſumitur, quam ſi purges in frictam mutabitur: His ambabus ſiccior eſt quę dicitur pityinon phyſema, ac ſi dicas picea germinatio, hanc ſane ceu ſqualidam, in præſentis emplaſtri compoſitionem non eſſe idoneam ratus, abieci; vſus autem ſum frictâ & liquidis. Iam vero ex iis nonnullæ diutius liquidæ permanent, quemadmodum terebinthina: aliæ cito inareſcunt, ſicut ſtrobilina, media vtriuſq; eſt abietina, quinetiam facultate calidior eſt quidem ſtrobilina, mox vero abietina, deinde terebinthina, cupreſsi reſinam miſcere non auſus ſum, vt quæ non nihil aſtringeret, putabit forſan aliquis nobiſcum diſſentire Dioſcoridem Anazarbeum in ſermone de reſinis, hunc in modum ſcribentem, primo de medica materia commentario, ex omnibus reſinis principatus terebinthinæ datur, poſt eam lentiſcinæ, tum ei quæ de picea raditur, & abiete: vltimum locum pinea

Dioſcorides à Galeno nõ diſſentit.

ſtrobilinaq; obtinet, in his enim Dioſcorides tanquam de infima ſtrobilina, optima vero terebinthina ſentire videtur: Verum ego ex iis tribus reſinis, ſtrobilina, abietina, terebinthina, principem certe ſtrobilinam calore, ſecundam abietinam, poſtremam terebinthinam eſſe dixerim. Quemadmodum igitur, qui inter Italiæ vina auſtera optimum ponit vinum Italicum, alius ad qualitatem vnam ſermonem referens, alius abſolute de tota ipſius ſubſtantia, pronuntians, verus deprehenditur: eadem ratione etiam inter reſinas optimam, tanquam medicamētum in multiplices vſus accommodatum, meritò terebinthinam affirmaueris, nō tamen caliditate primas obtinere. His addenda ſunt, quæ libro octauo de Facul. ſimpl. me di. ipſe tradit, quæ quiſq; per otium videre illic poterit. Porrò ad memoriam hic reuocandum eſt, quòd ex fuligine reſinarum hodie atramentum componitur, quo typographi ſæpe vtuntur, adiecto aceto, & gummi Arabico, quo tenacius craſsiuſque fiat, velut quoq; Dioſcoridis tempore, pro pingendis characteribus parabatur.

Atramentum ſcriptorium.

DE PICE LIQVIDA.

Græcè, πίσσα ὑγρὰ: Latinè, pix liquida, Hiſpanicè, alquitran: Arabicè, Eerf, Ceſt, Zeſt, Kir, Gallicè, Poix fondue, Bray, Germanicè, Schiffbech, Bech.

Enarratio LXXXIIII.

Alkitran.

HAec hodie ex Dania affertur, qua nauium ornamenta illinuntur, & eam omnes Hiſpania alkitran appellitant.

DE OLEO PICINO.

Græcè, πισσέλαιον: Latinè, oleum picinum: Hiſpanicè, azeite depez: Italicè, oglio di pegola, Arabicè, Kepſen, Kapſen, Kapſe.

Enarratio LXXXV.

HOc non præparatur, nec à recentioribus commendatur.

DE

DE PICIS FVLIGINE.

Græcè, λιγνὺς ὑγρᾶς ϖίσσης : *Latinè, picis fuligo, Hiſpanicè, fulugen de pez : Italicè, fuligine di pegola.*

Enarratio LXXXVI.

CRemata pice, ipſius fuligo fit, quæ non minus ac reſinarum fuligines, pro conficiendo atramento typographico præſtat, proſtant autem venales fuligines iſtæ reſinarum, vbi libri excuduntur, velut quoq; apud pictorum officinas. *Picis facultas.*

DE SICCA PICE.

Græcè, ϖίσσα ξηρά*: Latinè, ſicca pix, ſpiſſa pix, pix naualis, pix nigra: Hiſpanicè, pex negra: Italicè, pece, pegola: Gallicè, poix, Germanicè,* Schvvartz hartz.

Enarratio LXXXVII.

PLinius qui centeſimovigeſimo quinto anno poſt Dioſcoridem vixit, quandoq; Dioſcoridem ipſum imitatur, quandoq; verò vt breuiloquum dilatat, vt in hoc factum videmus capite: qui libro xvj. cap. 11. ita inquit: Pix liquida in Europa è teda coquitur, naualibus muniendis, multoſq; ad alios vſus: lignum eius conciſum, furnis vndique igni extra circumdato, feruet, primus ſudor aquæ modo fluit canali: hoc in Syria cedrium vocatur, cui tanta vis eſt, vt in Aegypto corpora hominum defunctorum eo perfuſa ſeruentur. Sequens liquor, craſsior iam picem fundit: hæc rurſus in cortinas æreas coniecta, aceto ſpiſſatur, & coagulata brutiæ cognomen accepit, doliis duntaxat vaſiſq; cæteris vtilis, lentore ab alia pice differens: item colore rutilante, & quòd pinguior eſt. Hęc ille. Cæterum pix ad eum hodie modũ paratur, quo item carbones cõficiuntur: conciſis enim vetuſtiſsimis pineis tabellis, & quadrato ordine in area diſpoſitis, poſtea quàm & arena, & earundem arborum ramis probe obturatæ ſunt, ignis ſupponitur, quo deſudantes tedæ picem emittunt, quam per canales fluentẽ, æreæ excipiunt cortinæ: Huius enim

Plinius poſt Dioſcoridem 125 anno vixit.

Cedrium.

Pix quomodo paratur.

enim in re medica varius vſus eſt, de qua Galenus lib. viij. de Facultatibus ſimpliciorũ medicamentorum ita diſſerit: Pix ſicca quidem deſiccat, & calfacit ſecundo ordine, at plus ſiccare valet quàm calfacere, humida verò contra plus calfacit quàm ſiccat, habetque partium tenuitatem nonnullam, qua aſthmaticos & purulentos adiuuat: ſatis eſt autem cyathi linxiſſe menſuram melli miſtæ: abſtergendi etiam, cõcoquendi, digerendiq; quandam vim habet, veluti in guſtu leuem amarorem & acrimoniam, ſic leproſos vngues eximunt miſtæ cum cera, lichenaſq; detergunt: coquunt item duros & crudos tumores. Cataplaſmatis inditæ, atque ad ea omnia, humida valentior eſt: arida verò glutinandis vulneribus aptior.

Picis facul tas.

DE ZOPISSA.

Græcè, ζώπισσα, ἀπόχυμα & ὑπόχυμα: Latinè zopiſſa, nauium pix: Hiſpanicè, breu: Italicè, pegola de le naui.

Enarratio LXXXVIII.

OLim naues picabantur pice, cera adiecta, quã compoſitionem, zopiſſam aut hypochyma Græci appellant, & eam à nauibus deraſam, variis medicis accommodabant remediis: Hodie vero ex pice cum oleo liquida naues picatæ videntur: cæterum, ex pice, & cera pauco adiecto oleo, maſſa quędam componitur, qua mercatores ſuos ſigillant pannos, non minus quoque ex reſina & cera alia paratur compoſitio, cancellariis, pro obſignandis literis frequés, nam ea maſſa qua cerdones pro illinendis filis vtuntur, ex pice cera & ſepo concinnatur, reduuiis admodum vtilis.

Maſſa pro ſigillis.

DE BITVMINE.

Græcè, ἄσφαλτος: Latinè, aſphaltus, bitumen, bitumen Iudaicum: vulgo bitume de Iudea, Arabicè, Haſfal Ieudi, Cheſer Aliheud, Italicè, Bitume: Germanicè, Iuden Leim.

Enarratio LXXXIX.

BItumen, nomen equiuocum eſt, omnem maſſam è terra, vel mari, aut fluuio ſcaturientem comprehendens,

dens, ſiue illa dura, aut mollis, ſolida vel liquida ſit: proprie tamen & abſoluta voce, de Iudaico intelligitur bitumine, cuius loco, hucuſq;, artificiali ſeplaſiarij vſi ſunt, compoſito ex pice & variis, quæ ſubticere ſatius eſt. Nunc vero ex Iudæa verũ & ſincerum aſportari cœptum eſt: naſcitur autem vt à Iudæis accepimus, qui è Iudæa frequenter Venetias veniunt, & Broccardus in terræ Sanctæ accuratiſsima deſcriptione confirmat, in lacu quodam mare Mortuo ſiue mare Salis dicto, in quod Iordanis fluuius euoluitur, quinq; millib. paſſuũ à Ierícho vrbe. Cæterum eſt bitumen hoc, maſſa quædam pinguis in lacu illo fluitans, quæ ab vndis & vento agitata, ad littus emittitur vbi denſa & tenax fit, non adeo tamen tantæ duriciei vt pro ſui eliquatione ſanguine menſtruo opus habeat, vt multi inepte admodum putarunt. Eſt vero bituminoſum hoc ſtagnum, vt refert Galenus lib. iiij. de Facult. ſimpl. med. cap. 19. cui nullum nec animal nec plãta ineſſe conſpicitur, imò quum duo in eum confluant fluuij, piſcium copia ſcatentes, quorum vnus Iordanis eſt, nullus tamen piſcium, fluuiorum oſtia excedit, quod ſi ſtagnum aliquem aggredi contingat, illico emoritur, adeo eſt omnibus animantibus, & plantis inimicũ & infeſtum ſtagnum hoc, de quo quoq; fertur, quòd corpora quantumcunq; grauia ſi in eum iniiciãtur, non ſubſidunt, aut fundum petunt, ſed potius enatant, quia vt Ariſtoteli placet, aqua illa craſſa & grauis eſt, vnde factum eſt, quòd naues onera in mari plura, quàm in fluuiis citra ſubmerſionem portare valent: quia marina aqua fluuiatili craſsior eſt, & melius attollit eleuátq; pondera. Hoc enim ſtagnũ eſt, quod Sodomeum, ſiue Sodomenum appellatur, vbi olim Sodoma & Gomorra, cum ſuis circumuicinis ciuitatibus à Deo ob peccatum nefandiſsimum ſubmerſæ ſunt, vt Sacræ teſtantur literæ. Ita vero appellari ſtagnum iſtud, confirmat Galenus, loco citato, quum inquit: Vocant autem eum Sodomenum à circumiacentibus ſtagnum montibus quos Sodoma appellitant. Habet enim ſtagnum hoc, ſiue mare Mortuum, vt refert Broccardus monachus, latitudinem quinq; leucarum, longitudinem vero, quinquaginta, & vt idem eodẽ loco tradit, Patriarcha Hieroſolymitanus, qui ſæpe locum iſtum inuiſit, ſcribit, mare illud

Bitumen Iudaicum

Broccardus.

Bituminoſum Stagnum.

Sodoma et Gomorra.

illud ſemper Fumum reddere & nebulam, in modum camini infernalis, vnde tota illa vallis quæ aliquando ob ſui fœcunditatem & amœnitatem illuſtris dicta fuit, ad ſpacium itineris dimidiæ diei ſterilis & inutilis reddita eſt, ita vt nec vllum germen proferat, fere per ſpatium quinq; leucarum, niſi iuxta ciuitatem Iericho, vbi horti irrigantur à fonte Eliſæi: Hæc verba patriarchæ Hieroſolymitani faciunt, vt multi hodie cum philoſophis credant ciuitates illas, ob terræ motum, ab accenſo in bitumine igne ortum, ſubuerſas fuiſſe, ſed de iis ſatis. Olim igitur Syriaci homines, velut Aegyptij, & infimæ plebis Iudæi, bitumine iſto, pro ſeruandis cadaueribus loco pretioſorum medicamentorum, videlicet balſamo, myrrha, aloe, & croco, quibus carebant, vtebantur: vt ex Strabone libro xvj. facile percipitur. Qua etiam de cauſa recentiorum nonnulli, bitumen hoc Arabum mumiam eſſe autumarunt: mea tamen ſententia Mauritanorũ mumia Dioſcoridis non eſt aſphaltos, ſed potius piſſaſphaltos, vt capiti ſequenti monſtramus, habet enim bitumen hoc Iudaicum picis odorem, vt Auicenna ſcriptum reliquit, & experientia ipſa atteſtatur: de quo Galenus libro xj. de Facul. ſimpl. medic. ita dixit: Optimum vero bitumen in mari, quod Mortuum vocant, prouenit: cuius medicaminis vis eſt tum reſiccatoria tum excalfactoria in ſecundo exceſſu, meritò itaq; vtuntur eo ad cruentorum vulnerum glutinationem, & ad alia omnia quæ exiccari debent, ceu modica excalfactione.

Vallis illuſtris.

Mumia Arabũ apud Dioſc. piſſaſphaltos eſt.

CONSTANTINVS.

* *AMatus prælucenter in Bituminis hiſtoria, rerum geſtarum pronunciatori ſyncero, & grandi Ioſepho, refragatur: qui* περὶ ἁλώσεως. *id eſt, de captiuitate l. 4. oculata fide aſſerit, quod aurita tantum, hic noſter negat. Certiſſimum experientia Bitumen nulla re melius ſeparari, quàm filo tincto menſtruo ſanguine.*

DE PISSASPHALTO.

Græcè, πιττάσφαλτος: *Latinè, piſſaſphaltus, bitumen Apolloniæ, Arabicè, Mumie, Mumiay, Mumia, Gallicè, Mommie, Italicè, Mumia,*

Arab

Arabum mumia: Hiſpanicè, pex bitume mineral, cera da minera: Italicè, pece bitumine da minera, Germanicè, Dinſen Bluot.

Enarratio xc.

QVòd vero Arabum mumia Dioſcoridis ſit piſſaſphaltos, Serapio Dioſcoridis fidelis ſectator indicat, quanquam interpres ineptè admodum vertat, quum dicit capite de mumia, ex Dioſcoridis mente, eſt in terris quæ dicuntur acoloniæ, deſcendit nanque ex montibus qui dicuntur fulmina, cum aqua, & eiecit eam aqua fluminis in ripis, & eſt coagulata, & fit ſicut cera, & habet odorem picis mixtæ cum aſphalto, eũ alico fœtore, & virtus eius eſt, ſicut virtus picis & aſphalti mixtorum. Hactenus Serapio. Cuius verba licet mutila & mendoſa legantur, id vitio interpretis vt diximus tribuendum eſt, non verò Serapionis errori, qui vt noſtis, per mumiam piſſaſphaltum intelligit, tam naturalem quàm artificialem: nouerat enim Serapio, non vt Strabo dixit, & nonnulli crediderunt Mauritanos, mortuos condire aſphalto, id eſt bitumine Iudaico tantum, ſed potius, aſphalto adiecta pice, potiſsimum quando naturali piſſaſphalto id eſt mumia eorum carebant, velut nobilior mumia illa mortuorum conditura, quæ ex pretioſiſsimis medicamentis apparabatur, vt balſamo, aloe, myrrha, & croco. At quum hanc difficulter habere poterant, quum ea balſamati ſiue conditi diuites & nobiles erant, & clauſis locis repoſiti, ceperunt Mauritanorũ familiæ medici eius loco in vſum medicum trahere mumiam hanc, piſſaſphaltum dictam, quia facillime eam ex cadaueribus infimæ plebis hominum habebant. At poſtea officinarũ mangones auariſsimi, & lucri cupidi, non mortuorum cõditura tantum contenti, ipſorum pulpamenta, pernas, brachia, capita, imo integra corpora, in officinas abſq; vllo pudore traxerunt. Plectendi igitur ſunt, & dira pœna cõdemnandi, tanquam malefactores & veri dei contemptores, qui deinceps corpora mortuorũ in tabernis tanquam hominũ ſaluti conuenientia, habuerint, curabũt tamen condita illa aromata ex mortuis corporibus tempore longo in pheretris repoſitis habere, quũ præcipuè hæc ſit mumia. Si tamen eam

Piſſaſphaltos mumia eſt.

Corpora mortuorũ pro mumia vſurpata.

Hominũ auaritiæ quò impudẽtiæ peruenerit.

habere non liceat, ſaltem piſſaſphaltum verum & naturalem, vel ex cadaueribus extractum, vt habeant ſolliciti ſint, quum multum rei medicæ deſeruiat. Naſcitur enim piſſaſphaltos hæc, vt tradit Ioannes Agricola Ammonius Germanus vir medicus doctus, nõ procul à valle Oeni fluminis, ad montes Seefeld, quod poſt immodicos imbres colligitur, appellantq; ibi eum Germani *durſenbluot*, id eſt gigantum ſanguinem, ex eo quoq; ibidem funalia, & cerei parantur, tetri tamen & peſsimi odoris, præcipuè ex eo quod ex Tranſsyluania Pannoniæ ſuperioris parte adfertur, non minus quoq; ex Aulone antiquo Græciæ oppido affertur, durum, ſolidum, illic in montibus naſcens, quod in Italiam affertur, & magna ex parte pro pice venditur. Cæterum mumia vt Gulielmo Placentino placet, & Serapio prius docuit, vires aſphalti & picis habet, quæ calida in 2. ordine eſt, ſtyptica, & reſolutiua, confert abſceſsibus ex pituita obortis: Opitulatur fracturis, rupturis, plagis, atq; ex alto lapſibus factis: Valida eſt, in epilepſia, & vertigine, ſemidrachmæ pondere cum vino epota pulchræ euocat menſes, reſiſtit omni corruptioni, & putrefactioni, in tẽpore præcipue peſtifero: Cõducibilis admodũ eſt vlceribus, obſtructionibusq; quibuſuis, &, venenis aduerſatur: totius corporis lapſum frigidũ & humidũ remouet, cuius vſus per ſe expetitur abſq; cõiuge medicina, aut copulat ipſa ſulphuri viuo, aut maſtichi, & cũ aqua vitæ cochleari vulgato exorbetur, medetur eadem febri quartanę ſi ante paroxiſmi acceſsionẽ ĩ potu exhibeatur.

Vera mumia quæ ſit. *Piſſaſphaltus vbi naſcatur.* *Ioannes Agricola.* *Ammonius.* *Mumiæ vires.*

DE NAPHTA.

Græcè, νάφθα: *Latinè, naphta, oleum petroleum, oleum ſaxi: oleum Medeæ, Hiſpanicè, azeite de penha*: Italicè, *oglio de ſaſſo, oglio petroleo: Germanicè*, Steinœl.

Enarratio XCI.

NAptha, oleum quod ex petra vel terra erumpit eſt, variis in locis repertum, nonnunquã album, quandoque verò nigrum, imò aliquando ſubrufum. Naſcitur enim (vt Babylonicũ prætercam) ſub dominio illuſtriſſimi Ducis Ferrariæ in Mutinẽſi agro, præſertim in monte Zilio dicto, nõ minus in Liguria, & Sicilia, Neapoliq;,

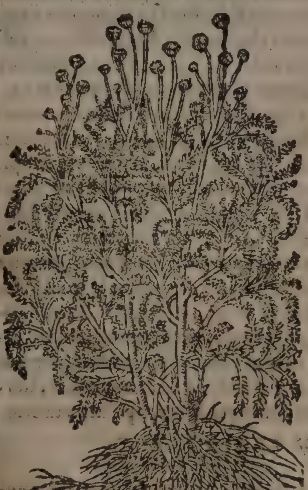
Oleum petroleum.

ſed

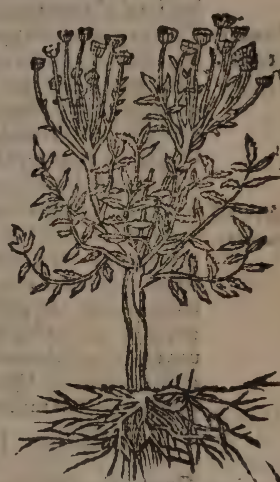
ſed & in Hiſpania quoq; non deeſt, fœtet enim vnum alio magis, quod ſæpenumero ex medio ſaxi erumpit, ſcaturitve, tantæ vis ad ſe trahendi ignes, vt ex interuallo (vt recte Dioſcorides adnotat) etiam ad ſe trahat, vt circumforanei nugas vendentes, ex pulpitis tanquam rem monſtruoſam plebeis quotidie indicant. Calidum enim propè tertium gradum oleum hoc eſt, ad multa valens, quę Dioſcorides in præſenti citat. Fit præterea oleum artificiale ex Lateribus luteis, vt Albucaſi placet, nouis, vel vt Meſue & Arnoldo, veteribus, quod & petroleũ appellant oleum tãtæ dignitatis, aut magiſterij, vt philoſophorũ nõ ſolum nomine dignetur, ſed etiã à pleriſq; ſapiẽtiæ oleum & benedictum, imò diuinum & ſanctũ dicatur: eo tamen non indigemus, quum naturali & vero abundemus. *Oleum petroleum calidum in tertio.*

DE CVPRESSO.

Græcè, κυπάριττος: *Latinè*, *cypariſſus*, *cupreſſus*: *Hiſpanicè*, *cypreſte arbor*, *cypreſteiro*: Italicè, *cypreſſo*: *Gallicè*, *cypres*: *Germanicè*, Cypreſſ.

Cupreſſus.

Chamæcypariſſus.

Enarratio XCII.

Cupreſſus arbor. CVpreſſus arbor ex iis eſt, quæ in altum, prócereque excreſcunt, folio pini, carnoſiore tamen & illo quidem perpetuo, odore vehementi, cui galbuli ſiue pilulæ, nucesúe, aut poma, ita enim fructus appellari poteſt, in ſunt, magnitudine oui vitelli, quæ interim dum virent argentei ſunt coloris, ſiccæ verò, aliquantulum rubent: ter in anno arbor hæc fructum emittit, qui, & Ianuario & Maio & Septembri colligitur. Nam intra fructum ſemen occluditur minutiſsimum: quod formicæ maximè appetunt, & ſui cauſa raró cupreſsi abſq; formicarum examine comperiuntur. Naturalis Certæ inſulæ cupreſſus eſt, & vt tradunt, inde in alias orbis regiones tranſportata, maſcula & fœmina, fœmina in altum cuſpidata creſcit, & vt Theophraſtus credit ſterillis: maſcula verò fœcunda ex ſe ramos expergit, vtráq; enim reſinam fundit, ſapore acerrimam, Quare verumiculos & terenides necat, qua res vnctæ, á carie vindicantur: item ſi lentes, fabæ, phaſeoli, & vniuerſa alia legumina, tuſis cupreſsi foliis, vel ipſius ſcobe, ſimul aſſeruentur, vermiculis obnoxia nunquã erunt. *Chamæ cypariſſus herba.* Cæterum, chamæcypariſſus herba, id eſt humilis cupreſſus, cuius Plinius meminit lib. xxiiij. capite 15. an fœmina abrotanum ſit, de qua Plinius mentionem fecit libro xxj. eiuſdem numeri capite, ſuo dicemus loco. Nuces porro cupreſsi in officinis ad multos medicinæ vſus ſeruantur. De quibus & arbore Galenus lib. vij. de Facultate ſimpl. medic. ita diſſerit: Cupreſsi folia, germina, pilulę recentes *Cupreſsitē peratura.* & molles, magna vlcera glutinant in duris corporibus, quare reſiccandi vim habent abſq; inſigni acrimonia aut calore, tanta enim ei acrimonia ineſt, caliditasq;, quanta ſatis ſit deducendæ in altum acerbitati, proinde in alto latentes in flaccidis putreſcentibuſq; affectibus humiditates, innoxie depaſcit & populatur. Sic enterocœlicos iuuat, exiccans, roburque addens corporis partibus præ humiditate laxatis. Quidã ea vtuntur ad carbunculos, herpeteſq;, polentæ miſcẽtes: Sunt qui ad eryſipelata vtantur.

DE IVNIPERO.

Græcè, ἀρκευθὶς: Latinè, iuniperus: Hiſpanicè, enebro,

brò, Italicè, ginepro: Gallicè, du geneure: Arabicè, Arconas, vel Archencas; Germanicè, Geneuer, Vvecholter, krametbeer.

DE GVMMI.

Græcè, κόμμι ἀρκευθίδος, *Latinè, gummi iuniperi: Arabicè, Sandarax: Gallicè, & Hiſpa. vernix: Germanicè,* verns.

Enarratio XCIII.

Iuniperus.

IVniperi duo & illa quidem vulgata habentur genera, alterum maius: alterum verò minus. Quibus coma perpetua ineſt, quæ ſpina verius quam folium eſt, vnde topiario operi ac pergulis non immerito inſeritur arbor, cuius lignum nunquam carioſam ſentit ſenectam, vt ex trabibus tẽpli Dianæ Plinius lib. xvj. cap. 40. approbat. Fert arbor hæc baccas myrti magnitudine, primo virides, poſtea nigricantes, cũ pauco cyaneo colore perfuſas, quibus pauperes pro cubiculorũ ſuffitibus vtuntur. Differunt enim iuniperi duo hæc dicta genera inter ſe, arboris tantum & ſeminis magnitudine. Verũ ex iunipero gummi extrahitur, quod Arabes ineptè admodũ ſandaracham appellant, quod quum recens eſt, album, lucidum, & tranſparens conſpicitur: quum verò veteraſcit, ad rubedinem declinat: multum enim ſandaracha hæc Arabum, à Græcorum ſandaracha differt, quum Arabum vt diximus ſan-

Iuniperi duo generã.

Sandaracha Arabũ gummi iuniperi eſt.

daracha

daracha iuniperi gummi: Græcorum verò ſandaracha auripigmenti ſpecies quædam ſit, vt lib.v.quoq; dicitur, quę proculdubio corroſiua & venenoſa eſt. Quum igitur candidati iuuenes, apud Arabas ſandaracham legerint, intelligant velim, gummi hoc iuniperi, non verò pernecantem & corroſiuam Græcorum: Secus verò ſi apud Græcos ſandaracham lectitauerint & ea opus habuerint, non illam Arabum, ſed potius hanc corroſiuam rubri auripigmenti ſpeciem accipere debent, quæ an per os tuto dari poſsit, alibi quum de ea ſermonem fecerimus, aperiemus. Nunc verò ſat ſit dixiſſe, quòd Gal. & Paulus Aegineta eam in compoſitionibus & ſuffumigiis, quę per os ſumuntur immiſcent, vt apud ipſum Paulum legere eſt, lib.iij. ſuæ medicinæ capite 28. in paſtilli cuiuſdam compoſitione, capniſti dicti, & libro v. capite 13. quum antidota contra viperarum morſus, ad mentem Oribaſij deſcribit, à quibus nec Dioſcorides diſſentit, vt capite 76. quinti libri legere eſt, vbi hæc ad amuſſim & ex profeſſo tractamus. Ad noſtrum igitur gummi reuertentes, dicamus, quòd Plinius quanquam lib.xiij.cap.11. vbi gummi multas ſpecies tractat, dicat iuniperi gummi ad nihil vtile eſſe, contrarium tamen hoc noſtro tempore percipimus, quũ ad multa nedum vtile, ſed perquam neceſſarium facilè dixerim, fit: fit enim ex eo & oleo ſeminis lini, Vernix liquida, qua pictores pro luſtrandis picturis & imaginibus vtũtur, non minus ea quoq; enſes, ſicæq;, & cultri, velut alia ferrea ornamenta, decoris gratia obliniuntur. Valet pręterea ad igniũ combuſtiones, non minus quoq; excellens eſt contra tumores hæmorrhoidarũ & ipſarum dolores. eſt verò gummi aridum hoc iuniperi; calidum & ſiccum in primo ordine: quod vt Serapioni placet, ex Iſaac Eben ambrã, ſanguinem ex naribus profluentem ſiſtit, præſertim ſi oui albumini immixtum fronti & temporibus applicetur, fluxum menſium retinet, non minus vomitionem cum polline thuris & oui albumine exceptum, ſupprimit, firmatq; profluentem aluum, tineas & cæteras lumbricorum ſpecies necat, fiſtularũ ſinus reſiccat, manuũ & pedum hiantibus rimis illitu ſuccurrit, & vt ſummatim dicam, ſuccini, charabe dicti, vires obtinet. Paratur verò ex iuniperi ligno per deſcenſorium aut alambicum vitreum, oleum,

Sandaracha græcorum corrodens eſt.

Sandaracha græcorũ an tuto per os dari poteſt.

Vernix quomodo paratur.

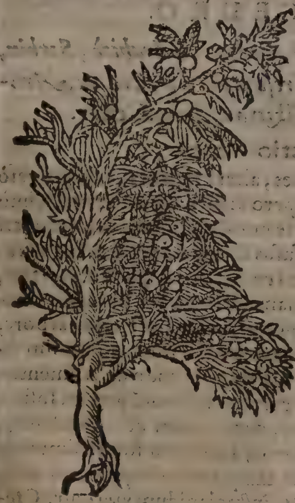
Gummi iuniperi, calidum & ſiccum primo ordine.

non niſi ad multa vtiliſsimum, præſertim ad paralyſim, ſpaſmum, & iuncturarum dolores à frigiditate ortos. Lignum verò iuniperi, vt teſtatur Galenus lib. vj. de Facult. ſimpl. medic. calidum & ſiccum. 3. ordine eſt, fructus verò ſimiliter calidus, ſed ſiccus primo tantũ. Nec prætereundum tamen eſt hoc loco, id quod chimiſtæ aiunt, ſcilicet, ſi ex iuniperi ligno carbones accenſi, cum eiuſdem cinere cooperti manſerint, quòd per integrum annum ſic perdurabunt accenſi. Non minus hic taxandi à me Hiſpani veniunt, oleum ſua voce (meram) dictum, quo ouium ſcabiem depellunt, iuniperi eſſe credentes, quum reuera, non iuniperi ſed cedri potius oleũ ſit: cauſa tamen erroris eſt, quia cedri arbores adeo iuniperis ſimiles ſunt, vt nõ facilè ſit alias ab aliis diſcernere, vt capite de cedro dicemus. *Mera oleũ apud Hiſpanos.*

DE SABINA.

Gracè, Βράθυ καὶ Βράθυς, τὸ βόραθρον Diodoro. quod alij βάρῖτον ἢ βάρον καὶ βάραθρον: Latinè, ſabina, Hiſpanicè, Italicè, ſabina: Arabicè, Abel, Abhel, Alharar: Gallicè, Sauinier, Germ. Sauenbaum.

Enarratio XCIIII.

Sabina.

SAbina officinis ſauina dicit, cuius duo genera vulgatiſsima ſunt: alterum cupreſsi folio, alterum vero tamarici ſimile: perpetua enim hæc coma vireſcunt, proinde topiariis non immerito quoque reponuntur. Nõnulli autem craſſa ignorantia obcæcati, loco ſabinæ, quandam accipiunt herbam in montibus naſcentem, cuius folia ſabinæ ſimillima ſunt, ſed odore & ſapore longe differẽtia: quam Plinius (mea ſententia lib. xxiiij.) cap. 11. *Sabina.*

ſelag

ſelaginem appellat, quum dicat: ſimilis herbæ huic Sabinæ eſt ſelago appellata. Legitur ſine ferro dextra manu per tunicam, qua ſiniſtra exuitur velut à furante, candida veſte veſtito, pureq; lotis nudis pedibus, ſacro facto prius quàm legatur, pane vinoque: fertur in mappa noua. Hanc contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum vitia fumum eius prodeſſe. Hæc Plinius. De ſabinæ viribus ita refert Galenus. 6. de Facult. ſimpl. medic. libro, Sauina quantum in acrimonia cupreſſum vincit, tantum ab eo ſuperatur in aſtrictione: quare illo & calidior eſt, & potentius digerit: quin & ſimiliter cupreſſo putredinibus accommodari poteſt, maxime vbi rebelliores fuerint, & diuturniores: Carbunculos item ſoluit, menſeſque, vt ſi quid aliud, eſſentiæ tenuitate prouocat, & ſanguinem per vrinas mouet, fœtum etiam viuentem interficit, & mortuum adducit. Eſt autem hoc medicamen tertij ordinis tum excalfacientium tum exiccantium, ex numero eorum quę maxime tenuium ſunt partium.

Selago herba.

Sauina calida & ſicca in 3. ordine.

DE CEDRO.

Græcè, κέδρος: Latinè, Cedrus, Arabicè, Serbin, Gallicè, Cedre, cuius reſina κεδρία, Cedria, Arabicè, Kitran, & Alkitran, Germ. Ceder.

Enarratio XCV.

Cedri duæ ſpecies.

Cedri duæ ſunt ſpecies, altera procera, reliqua verò humilis, quæ à iunipero difficulter diſcernitur, imò præterquam fructu inter ſe non differunt, quum iuniperi niger cyaneo colore perfuſus ſit, cedri verò fructus ad ruborem quendam declinans conſpicitur, qui cedris dictus, boni eſt odoris, & antequam ad integram perueniat maturitatem, alter naſcitur nouus, adeo vt in eadem arbore, & vetus & nouus ſemper reperiatur fructus: is enim in cibo ſumptus vt teſtatur Galenus ſecundo de Alimentorum facult. libro, nullum corpori alimentũ prębet. Inſunt enim cedro, folia aculeata, nec vnquam quoq; cadentia. Lignum porro huius arboris, duriſsimũ ſolidiſsimumq; eſt, adeo vt eo antiquitas tanquam corruptionem nunquam ſentiente, in templis, inſtar lapidum vteretur. Creſcunt

ſcunt enim cedri, in inſula Maderiæ, tanta proceritate, vt cæteras illic ſuperare dixeris arbores, non minus quoque in inſula Cypri atq; in Syria feliciſsimè creſcunt, ex quibus liquor quidam fluit, & ex eo oleum paratur coloris ſubrufi, quo hodie paſtores ad antiquorum imitationem pro ouium ſanandis vlcerationibus à tonſura derelictis, veluti ſcabie, vtuntur. Hoc verò Hiſpani ſua voce (merã) vocant, & iuniperi oleum appellant, non ſine errore tamen, quum arbores illę ex quibus meram colligunt, cedri ſint, non verò iuniperi, iuniperi tamen illas eſſe credunt, non minus ac Iſtriæ incolæ, apud quos cedri in maxima proueniunt copia, qui & Iuniperos, non verò cedros, eas appellant. Pix quoq; ex cedro paratur, cedria dicta: de qua & cedri viribus, Galenum audiamus lib. vij. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, vbi Dioſcoridem mea ſententia interpretatur, præſertim in iis quæ ad cedri liquorem faciunt, ſic enim Galeni veluti pro coronide habentur verba, vt in Epitome per doctiſsimum Andream Lacunam legitur: cedrus ſpecie eſt duplex, altera fruticoſa iunipero aſsimilis: altera arbor non exigua, vtraque eſt calidæ ſiccæque temperaturæ tertij quodam modo ordinis, ſecundum vtrunq;. Cæterum cedria (vocatur ita cedri oleum) quartum etiam ordinem attigiſſe videtur, admodum calida & tenuium partium, quare mollem viuentium carnem prompte, citraq; dolorem putrefacit: Nam mortuorum corpora exiccat, ſimulq; à corruptione tuetur, vtpote humiditates eorum depaſcens, at ſolida haud quaquàm attingens corpora. Nec mirum videri debet, ſi cùm tanta vi polleat, lendes, pediculos, tineas, auriumque vermes interficere valeat, tum fœtum viuentem quidem interimat, extinctum autem eiiciat, quemadmodum & ipſum ſemen, ſi coeundi tempore, pudenda eo circumlinantur. Proinde partui aduerſum eſt medicamen: quod etiam dentium foraminibus inſtillatum, eos & confringit, & à dolore liberat: extenuat quoq; oculorum cicatrices, & viſus hebitudini ab humorũ craſsitudine ortæ medetur, vtuntur autem ea plebeij, quum ad vulnera ouibus inter tondendum à forfice illata, tum etiam contra ipſarum ſcabiem & ricinos, quos κρότωνας vocant: at fructus moderatiores exiſtunt, adeo vt comedi poſsint, quãquam

Mera oleũ cedri.

Pix cedri cedria dicitur.

ſi iis liberalius vtare, capiti dolorem inferent, ardoremq; ac morſum in ventre percipies, hactenus Galenus. Non libet ab hoc loco prius diſcedere, quàm reſinarum, & gummi amicitias odiaq; recenſeam, ſunt enim nonnullæ quæ aquam, ſpreto oleo velint: ſunt quæ oleũ contrà aqua reiecta: ſunt quæ neutrum, quæ igitur oleum amant, & cum eo amicitiam habent hæc ſunt,

OLEVM AMANTIA.

Maſtix.	Camphora.
Thus.	Gummi elemi.
Sandaracha iuniperi.	Oppoponax.
Euforbium.	Sagapenum,
Styrax calamita,	Chalbanum,
Colophonia,	Aſſa fœtida,
Benzuinum,	Ladanum.
Reſina Pini,	Pix naualis,
Terebinthi reſina.	

AQVAM ET NON OLEVM.

Gummi Arabicum,	Drachantum,
Lacca.	Sanguis Draconis,

NEC OLEVM NEC AQVAM.

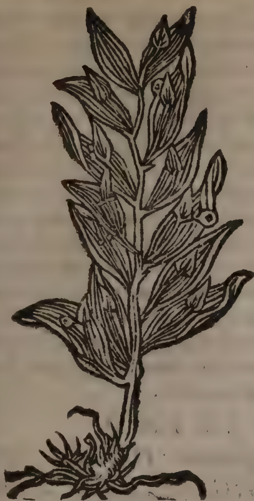
Ammoniacum.	Myrrha.
Bdellium.	

DE LAVRO ARBORE.

Græcè, δάφνη: Latinè, laurus: Hiſpanicè, laurel, loureiro: Italicè, lauro: Gallicè, laurier: Arabicè, haur, & har, Germanicè, Corberbaum,

Enarratio XCVI.

LAurus arbor illa quondã Apollini dicata, qua triumphantes in coronis vtebantur omnibus nota eſt. Cuius duo genera habentur, domeſticum & ſylueſtre, parum inter ſe differentia, vt Dioſcorides in præſenti innuere videtur; baccæ verò lauri in officinis adſeruantur, ex quibus

Laurus.

quibus & oleum vt diximus & electuarium ab illis denominationem trahens concinnatur, non niſi morbis frigidis conueniens: vnde Galenus libro ſexto ſimplic. ita de lauri viribus tradit: huius folia calfaciunt & ſiccant vehementer, at fructus adhuc vehementius: radicis cortex minus quidem acris eſt, & calidus, verum magis amarus, habetque etiam aſtrictionis nonnihil: quamobrem & calculos confringit, & iecori prodeſt. Bibitur ex vino fragrante trium obolorum pondere.

DE PLATANO.

Græcè, πλάτανος: *Latinè, platanus*: *Italicè, platano*, *Arabicè, Dulb, Gallicè, Plane, Germanicè*, Bei denteutſchen vnbekannt.

Enarratio XCVII.

PLatanus rarò hodie conſpicitur, nec mirum quum olim exquiſitis illecebris nutrita, in ſolo Italo dedignaretur, vtcumque tamen, Ferrariæ duæ viſuntur arbores, folio vitis, ampliore ac multifido, apud Neapolitanos verò frequēter creſcere audio, de qua Plinius abūde lib.xij.cap.1.ita inquit: ſed quis non iure miretur, arborem vmbræ gratia tantum, ex alieno petitam orbe? Platanus ea eſt, hæc per mare Ionium in Diomedis inſulam, eiuſdem tumuli gratia primum inuecta, inde in Siciliam tranſgreſſa, atque inter primas donata Italiæ, & iam ad

Morinos vſq; peruecta,&c. Hæc vero Arbor, adeo vinum amat, vt eo irrigata enutriatur, proſpereque creſcat, vt citato loco Plinius quoq; meminit, quem legere ne pigeat, quum varia ex Licinio Mutiano conſule in Lyciæ prouincia legato non niſi lectu iucundiſsima referat. Galenus vero platani vires attingit, libro viij. de Facul. ſimpl. medic. ſub iis verbis: Humidioris frigidioriſque eſſentiæ eſt, non ita multo quàm ſymmetra; proinde folia viridia trita & illita, non obſcure naſcentes phlegmonas adiuuant: cortex & pilulæ magis deſiccantem vim obtinent, vt ille quidem in aceto coctus ad dentium adhibeatur dolores, pilulæ vero cum adipe, ad vlcera ambuſta. Vitandus eſt puluis foliis arboris inſidens: alioqui ſi attrahatur ſpiritu, arteriam offendit, valenter ſiccans, exaſperanſq; nec non vocem lædit, ſicuti & auditum & viſum, ſi in oculos aut aures inciderit.

Platani vires.

DE FRAXINO.

Græcè, μελία: Latinè, fraxinus: Hiſpanicè, freſno, frexo: Italicè, fraſſino, Gallicè, fraiſne: Germanicè, æſch, oderæſchbaum, ſteynerſchern:

Enarratio XCVIII.

FRaxinus, vbiq; nota arbor eſt, non niſi ſerpentibus infeſtiſsima: vnde Plinius libro ſuę naturalis hiſtorię, fœdiſsime proculdubio hallucinatur, quum quæ Theophraſtus, mylaci, id eſt Taxo arbori venenoſæ tribuit, ille nominis vicinitate deceptus, non mylaci, ſed potius meliæ, id eſt fraxino, tribuit, vt apud illum eſt legere libro xvj. capite 13. vbi fraxini folia iumentis mortifera, & lethalia eſſe tradit, quum tamen non meliæ, id eſt fraxini folia Theophraſtus venenoſa eſſe ſcripſit, ſed mylacos, id eſt taxi. Nam tantum abeſt, vt fraxini folia venenoſa & mortifera ſint, vt ea potius præſentaneum antidotum contra veneni omne genus reputentur, vt ibidem quoq; ille non negat, & nos centuria prima Curationum noſtrarum abūde indicauimus, præcipuè vbi curationem demorſæ puellæ à vipera deſcribimus. Cæterum, in fraxinorum ſummitatibus folia quædam craſſa amygdalarum magnitudine reperiuntur, intra quæ ſemen reconditur,

Plinius errat.

Fraxini folia aduerſantur veneno.

ditur, ſeminis melonis magnitudine, aromatici quid habens, quod officinæ, linguam paſſerinam, ſiue linguam auis appellant, ad irritandam Venerem accommodatiſſimum: De quo Plinius cap.8.lib.xxiiij.memoriam facit, dicens: fraxinus, quam vim aduerſus ſerpentes haberet, indicauimus, Semen foliis eius ineſt, quæ medentur iocineris & lateris doloribus in vino, aquam quæ ſubit cutem extrahunt, corpus obeſum leuant onere ſenſim ad maciem reducentes, hæc Plinius: ex quibus Manardum perperam dixiſſe comprehendimus, quum ab antiquis de hoc ſemine nullam fieri mentionem, lib. xj. ſuarum epiſtolarum, epiſtola ſecunda tradat: fateri tamen eſt, quòd huius ſeminis vis, ad venerem faciens, incognita priſcis fuerit, quod Arabes, Serapio præcipuè linguam auis nominat, quia cum auicularum lingulis quandam cõtrahat ſimilitudinem, vel potius, lingua auis ſemen hoc dicitur, ad imitationem linguæ anſerinæ, quæ vt multi credunt venerem ſtimulat. Cæterum, eſt ſemen hoc calidum in ſecundo gradu, cum quadam humiditate, vt Serapioni placet, qua mediante venerem irritat.

Lingua paſſerina.

Manardus errat.

Lingua paſſerina ſiue lingua auis calida in ſecundo ordine.

CONSTANTINVS.

Carpitur Plinius à Mathiolo Senenſi medico ad Galenum, & ad Dioſcoridem herbario (cuius etiam aſſecla in hac parte Amatus Luſitanus, & in multis imitator atque reprehenſor) quòd lib.xiij.cap.16.dixerit fraxinea folia iumentis mortifera, cæteris ruminantibus innocua, ex Græcorum authoritate: quum hoc ipſum Theophraſtus Taxo aſcripſerit. Sed profectò ab hac calumnia exonerandus eſt Plinius noſter: Primùm quòd hoc pro vero non aſtruat, imò liquidò teſtetur, id non verum in Italia deprehendi. Secundo loco, quòd abſurdum non ſit, eandem facultatem differentibus plantis genere, à diuerſis authoribus attributam, & tantum à Plinio recitatam. Neuterq; mihi probat, Plinium qui omnium optimè luculenter Græcè ſciret, tam facilè vicinitate nominum aberraſſe, vt ipſi cauſantur, aut potius criminantur. Et ſi quæſo, quæ nominum affinitas in his vocibus Græcis σμύλαξ & μελία? id eſt. Taxus & Fraxinus, de quibus, vicinis Capitibus egit ipſe Plinius nominatimq; perſcripſit libr. xvj. cap.10. Taxum ipſam à Seſtio ſmylacem appellatam eſſe. Sed ambo dum ambitioſè græcari ſtudent & videri vo-

lunt in his doctrina literis tantum profeciſſe, vt vtriuſque linguæ peritiſſimum Plinium, inſcitiæ coarguant, profectò vel in grammaticis, ſuam produnt imperitiam, quòd vtriuſque cauſa doleo. Siquidem μίλαξ per iota & σμίλαξ Græcè dicitur. Sed pro hederæ ſpecie & frutice quē deſcribit Dioſcorides. lib.ij.cap.176. qui & οἰνοφόρος cognominatus eſt, cuius duo genera ponit Plinius lib.xxij.cap.10.& lib.xxj.cap.9.recenſet inter Coronarias, de hac planta intelligendum apud Platonem ij. de Rep. illud, κατακλινέντες ἐπὶ στιβάδων ἐστρωμένων σμιλακίνε καὶ μυρρίναις diſcumbentes in toris & ſmilace & myrto adornatis. Et apud Ariſtophanem in Nebulis, μίλακος ὄζων ſmilacem olens. Quinetiam ea ſcriptura ſmilax legitur apud Plinium lib.xvj.cap.6. pro Ilicis ſpecie & aquifoliæ. σμύλαξ verò per ypſilon eſt arbor quæ θύμαλος ἢ θύμιον & à Romanis taxus dicta eſt teſte Dioſcoride lib.iiij.cap.8.& lib.vj.cap.12.& Plinio lib.xvj.cap.10. non autem μύλαξ, vt legit Amatus Luſitanus apud Theophraſtum: μύλαξ enim ea ſcriptura idem eſt quod μυλίας, ſiue μυλίας λίθος, lapis molaris. Atque ita ſemper diſtinctum inuenies in omnibus emendatis codicibus, Verùm iſti, vt adnotauimus de Baccaris, & Baccharis, de Caſsia & Caſia (ita enim Cneoron vocauit Hyginus apud Plin.lib.xij.cap.19.) differētia, ſcripturæ cōfuſione ſe ſe implicant & alios credulos pertrahunt in errorem.

DE POPVLO ALBA.

Græcè, λεύκη: *Latinè, populus alba: Arabicè, Haur: Hiſpanicè, alamo blanco: Italicè, albero, pioppo bianco: Gallicè, Tremble: Germanicè*, Meiſſer Alberbaum, oder vveiſs popel vveiden.

POPVLVS NIGRA.

Græcè, αἴγειρος: *Latinè, nigra populus: Hiſpanicè, Alamo nigrilho: Italicè, oppo pioppo nero: Gallicè, tremble, peuplier: Arabicè*, Haur Romi.

Enarratio centeſima.

NOn ſolum ad ripas fluuiorū regis Eridani ſeu Padi Ferrariam perlabentis, populi arbores naſcuntur, de quibus poëtarum extant fabulæ: ſed variis aliis in locis

proſpere

proſpere creſcunt, ex quibus, tenellos cauliculos, pro cõficiendo myracopo, id eſt, vnguẽto populeo, officinarum magiſtri colligunt: quo medici pro extinguendo capitis & renum ardore, frequentiſsime, illitis fronte & temporibus, renibusque ipſis, ardentiſsimis in febribus vtuntur: an verò bene, in dubium vertamus, quum vetus Galeni translatio, αἴγειρον calidam in tertio gradu eſſe conſtituat, cui opinioni Serapio & Auicenna cap. 344. fauent, eam in tertio caloris gradu collocantes: à quibus nec Oribaſius diſſentit lib. ij. ad Eunapium, & lib. xv. ad Iulianũ Cæſarem, quum eam inter calida tertij ordinis medicamenta adnumeret: quæ ſi vera ſunt, proculdubio vnguentum populeum potius calidũ quàm frigidum cenſendum eſt. At revera, res ipſa non ita ſe habet, quum vnguentum populeum prope tertium gradũ frigiditatis, à doctiſsimis indicetur, & quotidiana experientia ita eſſe atteſtetur. Proinde populum frigidam eſſe, vel ſaltem non calidam neceſſarium eſt, id quod caſtigatiſsima emendatiſsimaque Galeni verſio Venetiis excuſa ita eſſe oſtendit, quũ lib. vj. Simplicium, ægirum non calidam tertio receſſu legitur eſſe, ſed potius primo, vt Paulus Aegineta, verborũ Galeni verus interpres, in ſua medicina quoque ſcripſit, eam ſcilicet calidã in primo ordine collocans. Quibus Conſtantinus monachus author non vſque quaq; aſpernabilis conſentit, imò natura ipſa arboris, & proprietates, ſatis indicant calidam nõ eſſe, quibus magis credere debemus, quàm omnibus hucuſq; de ea ſcribẽtibus. Nam arbor ipſa parum eſt odorata, nec eximio aliquo ſapore prędita dum guſtatur, quæ qualitas errare nunquam permittit, imò ea mediante, medicamentorum temperaméta indaganda præcipuè ſunt. Primo nanque modice aſtringit, obſcuram quandam amaritudinem poſt ſe relinquens, quæ omnia exiguam caliditatem, vt noſtis, arguunt. Itaque populum ad frigiditatem potius quàm caliditatem inclinare in confeſſo eſt. De alba vero populo, quòd frigida ſit temperamento, non eſt dubium, vt teſtatur Galenus, lib. viij. dicti voluminis, ſub iis verbis: Leuce, ex aqua tepida, & terrena extenuata eſſentia cõflatur, quamobrem & abſtergentis facultatis eſt particeps. Hæc Galenus. Cæterum multi innixi iis verbis Dioſcoridis (ſci-

Populus arbor frigida eſt.

licet fertur vtriuſque populi lachryma circa Eridanum
Electrum. fluuium, in diſtillando denſari, fieriq́ue quod electrum
Græci, Romani ſuccinum vocant) crediderunt electrum
ſiue ſuccinum, quod carabe Arabes appellant, & vulgus
alambrum, populi gummi eſſe, non animaduertentes
Dioſcoridem aliorum opinione, verba illa retuliſſe, & vt
falſa reliquiſſe minimeque approbaſſe, quum re vera, vt
Plinius aperuit, non populi gummi aut ipſius lachryma
electrum ſiue carabe eſt, ſed potius vt libro trigeſimo
ſeptimo, capite tertio legitur, Arboris cuiuſdam pineæ
ſimilis, ſic enim poſt multas & varias de illo citatas opiniones, quas exploſas & extirpatas relinquit, veram ad
iſtum modum proſecutus eſt, dicens: Certum eſt gigni in
inſulis Septentrionalis Oceani, & à Germanis appellari
gleſſum, itaque & à noſtris vnam inſularum ob id Gleſſariam appellatam, Germanico Cæſare ibi claſsibus rem
gerente, Auſtrauiam à barbaris dictam. Naſcitur autem,
defluente medulla pinei generis arboribus, vt gummi in
ceraſis, reſina pineis, erumpit humoris abundantia, denſatur rigore, vel tepore autumnali, quum intumeſcens
æſtus rapuit ex inſulis certè in littora expellitur, ita volubile, vt pendere videatur, atque conſidere in vado, quod
arboris ſuccum eſſe priſci noſtri credidere, ob id ſuccinum appellantes: hactenus Plinius. Cuius verba vera eſſe
hodie cognoſcimus, quum in mare Germanico Baltheo
dicto, electrum ſiue ſuccinum ex quo preculæ ſiue coronę
fiunt colligatur & nuſquam alibi: quòd vero gummi arboris pineæ ſimile ſit, ipſius in attritu pineus odor atteſtatur, imò qui è Dantiſco vrbe libera apud Germanos, nobiſcum verſati ſunt, tanquam de re conſpecta iudicium
ſuum ferebant, nec in re aliqua à Plinio diſsidebant. Naſcitur enim electrum, liquidum tanquam pini reſina,
quod quum muſteũ fluit, formicas, muſcas, paleas, & alia
rapit, quæ omnia poſtea in eo denſato, videntur, vt Martialis hoc diſticho complexus eſt.

Quum Phaëthontea formica vagatur in vmbra,
 Implicuit tenuem ſuccina gutta feram.

Vario porrò colore electrum reperitur, quod ad ſe feſtucas & paleas trahit velut magnes ferrum. Ex hoc enim
electro paſtilli olim pro ſiſtẽda ſanguinis fluxione Græci
parabant,

parabant,quos Arabes quoq; ſub nomine caraber pro eodem effectu conſtruunt, & in officinis hodiernis repoſiti habentur. Valet autem flauum electrum ad multa, nam pueris pro amuleto cõtra faſcinationes appenditur, Contra dyſuriam quoq; bibitur. Album vero cũ aqua ſtillata è raphano nephritim curat ebibitum, nec minus cordis tremori,& orthopnœæ prodeſt: nam inſperſum rhagadibus, dolorem & pruritum præſenti auxilio mitigare traditur. Cæterũ lapis lyncis officinis hodie ſic nominatus, electri ſpecies quędã eſt, quam lyncuriũ, ſiue pterygophorum, id eſt plumas trahentẽ, Græci appellant: nõ vero vrina lyncis eſt, velut pharmacopolæ dicunt lupi ceruarij concreta, vt recte admodum Dioſcorides lib. ij. cap. de vrina aperuit. *Lapis lyncis.*

DE MACERE.

Græcè, μάκερ & μάκις: Latinè, macer, macis, cortex nucis moſchatæ: Hiſpanicè, macias, macas: Italicè, macis: Gallicè, Macis: Arabicè, Thaliffar, biſbeſe, Germanicè, Macis, oder Muſcatblueet.

Enarratio c I.

NOn approbo illorũ iudicium, qui macerem à mace officinarum diuerſum eſſe ſtatuunt, quum revera, antiquorum macer, macis noſtra ſit: cortex ſcilicet ſubrufus, craſſus, & in guſtu aſtringens, qui ex India ad nos adfertur, quem Galenus intelligens, clarius de eo lib. vj. Simplicium, ita prodidit, dicens: macer cortex eſt, qui ex India aduehitur, guſtu multum acerbo cum leuicula quadam acrimonia odorata, conſtat autem ex miſta eſſentia pleraq; terrena frigida, paucula vero calida, & tenuiũ partium, itaq; valenter deſiccat, aſtringitq; ob idq; cœliacis & dyſentericis medicamentis miſcetur, in tertio exiccantium conſiſtens ordine, in caloris frigoriſq; diſcrimine, neutrum inſigniter præſtans. Iis enim Galeni verbis facile quis niſi contumax ſit, dicet, Galenum, noſtrum macem deſcripſiſſe, quum corticem eſſe dicat, ex India aduectum, & inter aromata habitum, quæ omnia huic reſpondent. At hodie multi rerum nouitate gaudentes, omnia in dubium trahunt, affirmantes, omnia fere *Macer & macis idẽ.*

officinarum medicamenta, antiquis incognita fuiſſe, id quod olim Lud. Viues Valentinus vir ſanè doctus, mecum querebatur, quum tamen paucißima hodie habeantur, de quibus priſci mentionem non fecerint: fatendum tamen eſt, quòd antiqui de macere tanquam de re obſcura, & non ſatis illis cognita locuti ſunt, quod mea ſententia, magis temporum anguſtiis, quàm illorum ignorationi tribuendum reor, quo factum eſt, vt Plinius libro vigeſimoſecundo, capite octauo, tanquam de re ſibi incomperta, vt ipſe quoq; fatetur, dicat: Macerem corticem rubentem magnæ radicis, nomine arboris ſuæ eſſe, qui ex India aduehebatur. Nouerunt enim omnes macerem, ſed vnde colligebatur, aut ex qua re extrahebatur ignorarunt, imò non diu eſt exactè huius rei vera habita cognitio, quum ante repertum pomum, & vt ita dicam excorticatum, ex quo maces extrahuntur, multa & falſa de mace circumferebantur. Qui igitur deinceps veram macis hiſtoriam tenere deſiderat,

Macis quid ſit.

aures præſtet, quum de re nobis millies conſpecta ſententiam feramus. Eſt enim pomum, quod non diu ex India ad nos ſaccaro confectum deferri cœpit, magnitudine qua pomum Perſicum, rotundum, obſcuris quibaſdam lineis interſectum, nam color illi Perſici quoq; ineſſe videtur. Huius autem pomi caro ſuauißima ac guſtui gratißima eſt, & cordialis: & ea de cauſa, eius libra quatuor venditur aureis ducatis, poſt excorticatum autem pomum, prope centrum, cortex quidam cancellatus rufus apparet, os non exacte tegens, qui cortex, macis ſiue Græcorum macer eſt, craſſus, adſtringens, ſuauis, ſtomacho & cerebro conducibilis, qui non exacte calidus, inter nobilia aromata connumeratur.

Nux moſcata.

Nam os ſubtus corticem iſtum apparens, nucleum intus habet, qui moſchata nux dicitur, tabernis, & pigmentariis familiarißima admodum aromatica, quæ & ipſa, capiti vtilis & ſtomachalis eſt, matrici amica: quã Hermolaus Barbarus & poſt eum Manardus, aliique viri doctiſſimi, nucem myriſticam appellari contendebant, quàm vero bene, iudicent lectores, quum nomen hoc glandi vnguentariæ ex directo reſpondeat, quam Græci βάλανον μυριψικὸν ſua voce appellant, vt lib. iiij. videre licebit.

DE

DE VLMO.

Græcè, πτελέα: *Latinè*, *vlmus* : *Hiſpanicè*, *vlmo*: *Italicè*,*olmo*:*Gallicè*,*orme*:*Arabicè*,*Didar*,*Dirdar*, *&* *Luzach*, *Germanicè*, Rueſtholtz, Vlmerbaum,Lindbaſt,& yffenholts,& ylmen.

Enarratio CII.

VLmus hæc illa arbor eſt, quæ viridis facile ceditur, ſicca verò valde difficulter: Cuius Plinius quatuor enumerat genera,libro decimoſexto capite decimoſeptimo, Columella duo tantum, quæ Italiæ familiariſsima ſunt, & vitibus ſuſtentandis accõmodatiſsima. Inueniuntur enim in vlmo veſiculæ quædam in quibus gummi, ceu lentus ac glutinoſus humor quidam reperitur, ex quo culices, proprie cnipedes dicti, generantur. Valet enim gummi vlmi, ac præſentiſsimum remedium eſt puerorum rupturis, modo ſub brachiali, ligatura dicta, vt decet, apponatur. De vlmi vero viribus, ita Galenus, libro octauo de Facult.ſimpl. medic.inquit. Vlmi foliis quandoq; recens vulnus conglutinauimus, confidentes aſtringentem ſimul & abſtergẽtem ineſſe eis facultatem. Cæterum cortex magis amarus eſt, aſtrictoriusq; magis: itaq; cum aceto & lepras ſanat, quod ſi viridis circum ligetur vulneribus, ea glutinare poteſt. Radices etiam eandem vim obtinent, quarum decocto, ſunt qui perfundant fracturas, quæ callo obduci deſyderant. *Cnipes in vlmo.*

DE LIGNORVM CARIE.

Græcè, σαπρότης ξύλου: *Latinè*, *lignorum caries*: *Hiſpanicè*,*carcoma demadera, caruncho de legno*: *Italicè*, *tarlatura di legno*: *Germ.* Vurmmel.

Enarratio CIII.

HOdie quoq; ad ea quæ Dioſcorides commendat, lignorum carie medici vtuntur, præſertim pro vlceribus abſtergendis. Conſonum tamen eſſet, ſi Guaiaci ligni cariem haberemus, ea in purgandis morbi Gallici vlcer

vlceribus vti: vnde Galenus hæc animaduertens, inquit libro octauo ſimpl. caries lignorum, & maxime quæ particeps eſt aſtrictionis, velut vlmus, expurgat, impletq; vlcera humida.

DE HARVNDINE.

Græcè, κάλαμος: Latinè, calamus, harundo: Hiſpanicè, canhas: Italicè, canna: Gallicè, canne: Germanicè, Ror.

Enaratio. CIIII.

Harundinis omne genus circa radicem efficacius eſt Mathiolus in calamo aromatico errat.

HArundinis, quinq; tantum genera, vt communiora, & vſui hominum magis euenientia, Dioſcorides in præſenti enumerat, quanquam Plinius libr. xvij cap. 36. & li. xxiiij. cap. 11. illius viginti nouē potius aſsignet, vbi vt capite de calamo aromatico adnotauimus, Plinius inquit, harundinis omne genus, circa radicem efficacius eſſe, quod dictum ad memoriam reuocatum velim, propter illos, qui contumaciter admodum contendunt, quòd calamus aromaticus, non radix, ſed harundo eſſe debet, ex quibus, vnus mihi nominandus venit, Mathiolus Senenſis in ſuo Dioſcoride Hetruſcè loquente. Primum itaq; genus à Dioſcoride deſcriptum, naſtos dicitur: harundo ſcilicet enodis, ſolida, concreta, & leuis, ex qua Syriaci & multi alij ſagittas parant. Naſcitur enim vt teſtatur Plinius, & nos ipſi propriis vidimus oculis, in rheno flumine Bononienſi. Secundum verò genus, comparatione ad primum fœmina dicitur, pro tibiis parandis commodatiſsima. Tertium autem fiſtulare dicitur, harundo ſcilicet, ex qua optimi parantur calami, de characteribus pingendis ſeruientes, quibus hodie viri literati vtuntur. Reperitur enim variis in locis tum apud Hiſpanos, tum etiam apud Italos, præcipuè apud Fauentinos, circa eam vallem quam Ammonis appellant. Quartum quoq; genus nō minus notum eſt, quod Cyprium, vel harundo Cypria dicitur. Quintum vallaris harundo eſt, communis: quæ ideo vallaris vel ſpicularis nominatur, quia vallis ſepibuſq; vtilis eſt, quin etiam, ex ea pedamenta pro erigendis à terra vitibus multis in locis parantur, hanc Theophraſtus cap. 12. libri quarti de Hiſtoria plantarum, craſſam & validam, vt pote

valla-

vallatoriã deſiderat: Dioſcorides verò in præſenti potius gracilem commendat, vnde hic apud Dioſcoridẽ mendam ſubeſſe crediderim, quum revera pro texendis ſepibus erigendiſq; pergolis, ac apparandis baculis, craſsior & validior, melior eſt. Harundo omnium conſenſu, inimica filici eſt, & contrà: At aſparagis omnino amica, adeo vt perbelle aſparagi ad radices harundinum ſati, creſcant. Plinius inter harundinis genera, adarcham etiam connumerat, quum tamen re vera, adarcha harundo non ſit, ſed potius gelata quædam ſalſugo harundinibus adhærens, vt ex ipſo Plinio cap. 10. comprehendi poteſt, & Dioſcorides li. v. cap. 91. prius docuit, proinde Plinium hac in re erraſſe, notum eſt, quocirca conſultius mea ſententia Colenucius feciſſet, ſi hunc Plinij errorem admiſiſſet, quàm dum illum defendere cupit, in tam fœdum errorem incidere, vt belle in illum, vulgatum illud carmen poſsit quadrare, Incidit in Scyllam: nam & duas eſſe adarchas nugatur, quarum à Dioſcoride aut Galeno, diligentiſsimis alioquin harum rerum ſcrutatoribus, mentionem factam nunquam legimus, ſed nos Colenucium virum alioqui inſigni eruditione præſtantem ad ſuos iuriſconſultos relegamus. Sed iam harundinis generibus Zuccarum ferentem harundinem addamus, aſpectu vallari ſimilem, ſed ſolidam, concretam, ſuccoſam, & minime fiſtularem. Non minus quoq; harundinibus adiungendæ ſunt radices hodie è Cinnarum regione ab Indis aduectæ, quas contra morbum Gallicum valere, omnes dicunt, & illis cõtra podagram Carolus Quintus Imperator, authoritatem dedit, de quarũ viribus proſtat libellus vbiq; venalis, per doctiſsimum Andream Veſalium Bruxellenſem conſcriptus: tibi vero lector caput de ebeno legere ne pigeat. At de harundinum facultatibus ita tradit Gal. libro ſeptimo de Facul. ſimpl. medic. Calami phragmitis radix, cum bulbis, aculeos, ſagittaſq; infixas extrahere ex alto traditur; etenim abſtergentem minimeq; acrem facultatem ſortitur, quemadmodum & ipſa folia, cortex vero combuſtus, admodum tenuium partium, & differentis facultatis efficitur cum nonnulla abſterſione, vt exiccet, & calfaciat, tertio quodammodo ordine, cæterum eius flos eſt vitandus: nam ſi in aures incidat, adeo

Textus Dioſcoridis corruptus.

Adarcha.

Plinius errat.

Radix cinnarum.

adeo tenaciter hærens affigitur, vt auelli non poſſit, auditumq́; vitiet.

DE PAPYRO.

Græcè, πάπυρος: Latinè, Papyrus: Vulgo, papiro.

Enarratio CV.

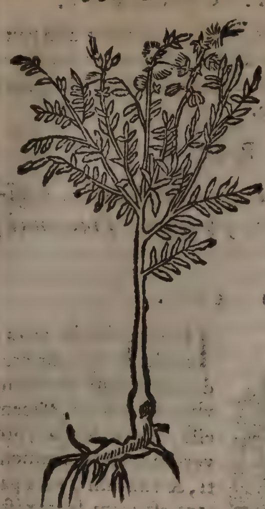
Papyrus. PApyrus, Alexandri Magni victoria, vt Plinius refert libro decimotertio capite vndecimo, ex Varronis mente, ad chartarum vſum inuenta fuit, quum antea palmarum foliis, atq; arborum libris vterentur, cui ſtudia bonarum artium multum debent, atq; magis quum chartæ vſu, maxime humanitas vitæ conſtet, & memoria. Præſens tamen papyrus, in Aegypti paludibus naſcitur præcipuè illis, quibus aqua duos cubitos non excedit, craſsitudine brachiali, & illa quidem triangulari, altitudine vero decem cubitorum, cuius interna pars pro parandis chartis olim ſeruiebat, non minus quàm hodie vetuſti diſruptiq́; panni linei, ex quibus quoq; paratæ chartæ ad prioris imitationem papyrus nominatur. *Iuncus papyrigenus.* Huius porro Aegyptiæ papyri genus, iuncus quidam eſt, qui ex India, ſenum & debilium hominum ſuſtinendi gratia adfertur. Papyri vires proſequitur Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: Papyrus, oxycrato vinóve macerata, recentia vlcera glutinat, maxime in circulum circumpoſita, vt macerata ſapantia medicamina excipiens: at vbi vſta fuerit, medicamen exiccatorium exiſtit, vt chartæ combuſtæ cinis, hoc tamen cinis papyri eſt infirmior.

DE TAMARICE.

Græcè, μυρίκη Latinè, Myrice, tamarix, tamariſcus: Hiſpanicè, eltarai, tamargueira, thamariz: Italicè, tamarigio: Gallicè, tamaric: Germanicè, Tamariſchken.

Enarratio CVI.

MYrica à Græcis quondam in maximo habita honore, arbor à nobis tamarix, ſeu tamariſcus, dicta eſt, vt Plinius quoque fatetur libro xiij. capite 21. ſub iis verbis: myricen

Myrica.

Myricen, & Italia fert, quam alij tamaricem vo cant. Hæc vero rei ruſticæ vulgo nota arbor eſt, folio cupreſsi, fructu vero galliæ, quanquam alicubi ſterilis proueniat, quæ præcipue apud auriferum fluuium, quem nos Tagũ appellamus, naſcitur, licet quoque multis aliis in locis humidis proſpere proueniat, coma perpetua, non minus quàm aliis variis euenit arboribus, vt abieti, pinaſtro, iunipero, cedro, terebintho, buxo, ilici, aquifolio, ſuberi, taxo, vnedoni, oleæ, & aliis. Ex huius vero arboris ligno, lienoſis calices fiunt potorij, quos vniuerſus medicorum chorus maxime laudat, tum Dioſcorides, Plinius, Columella, Auicenna, & alij ſexcenti. Eſt enim tamarix, medicina lienoſis dicata, præcipuè radix & ipſius coma, nam ligni cinis, vt Serapio teſtatur mirifice omnia exiccat vlcera, quin etiam ea quę ab ignis vſtione proueniunt proſpere ſanat. Qua de cauſa linimentis contra morbum Gallicum paratis, optimo conſilio miſcetur. Imò vt inquit Alkanzi duæ mulieres, lepra affectæ id eſt Græcorum elephantiaſi, ad ſanitatem reſtitutæ fuerunt, aſsiduo potu decoctionis tamaricis cum vua paſſa apparatæ, vnde mihi in animum ſubit credere, quòd omnes effectus, quos Guaiacum lignum efficit, tamarix efficere poterit, præſertim ſi eo victus ordine & ſucceſſu, quo Guaiacum præbetur, concedatur: de cuius viribus Galenus lib. vij. de Facul. ſimpl. medic. inquit: Tamarix abſtergit & incidentis eſt facultatis, abſque perſpicua deſiccatione, habet vero etiam aſtrictionem nonnullam, igitur cum aceto decocta prodeſt lieni indurato,

Arbores perpetua coma uigẽtes.

Tamaricis vires.

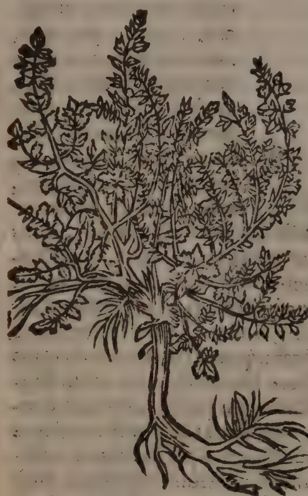
ſanat

ſanat etiam dentium dolores, fructus & cortex non paucam poſsident aſtrictionem, ac cinis myricæ, admodum deſiccatoriæ facultatis eſt, plurimam habens abſtergendi vim, aſtringendi pauxillam.

DE ERICA.

Græcè, ἐρείκη: Latinè erice, erica: Hiſpanicè, Luſitanicè, queiro: Gallicè, bruyere: Theutonicè, Heyd.

Enarratio CVII.

Erica.

IN inuenienda erica, multi decipiũtur, credentes vtique fruticem vbique obuium, ericem eſſe, ex quo ſcopas, pro verrendis areis frumenti, & vuarum, rura parant, eſt enim frutex iſte bicubitali altitudine naſcens, ab vna radice multas virgas, & illas quidem digitalis craſsitudinis mittens: qua de cauſa, ex illis inſtrumenta aucupandis auiculis vbique parantur, nam folium roris marini, in acutum tendens illi eſt, flores vero ex albo ruſeſcentes. Porrò, radix magna, prædura, fortis, conſpicitur, carbonibus aptiſsima materia. Vocant enim Hiſpani, ex iſta radice paratos carbones, carbones à breſo. Naſcitur enim frutex hic in vniuerſa Hiſpania, quem Luſitani noſtri, vrgueiram appellant, nõ minus quoq; variis aliis in locis naſcitur, præcipuè in Italia apud Hetruſcos, Patauinos, Fauentinos, Bononienſes, ac Anconitanos, quem Hermolaus Barbarus, Marcellus Virgilius, ac alij plures

plures, ericem eſſe autumarunt, ſed revera nõ ſine errore, quum erica bis in anno floreat, frutex vero hic ſemel tantum. Eſt igitur erica planta fruticoſa, tamaricis effigiem referens, vt tradit Plinius lib. xxiiij. cap. 9. dicens, ericem Græci vocant fruticem non multũ à myrice differentem, colore roris marini & pene folio, & vt refert Theophraſtus bis in anno floret, cuius floribus apes maxime oblectantur, & inde mel ericeum dictum, non adeo tamen bonum cõficiunt. Reperitur autẽ planta hæc frequens apud Hiſpanos, quam Luſitani noſtri ſua voce queirum vocãt: in Italia vero eam naſci dubito, quũ hucuſq; nullus illam mihi monſtrare valuit. Scholiaſtes quidam Nicandri interpres hallucinatus eſt, quum ericẽ, hederæ folia habere tradat. Ne tamen ordinem prætermittamus, Galenum de erice audiamus. qui lib. vj. de Facult. ſimpli. medi. ita ſcribit: erice digerendi per halitum facultatem obtinet, flore eius potiſsimum ac foliis vtendum. *Nicandri interpres errat.*

CONSTANTINVS.

INterpres Nicandri eſt Diphilus, quem etiam citat ſcholiaſtes Theocriti in Eid. I. Eius autem hæc verba, ἐρείκη δὲ εἶδος βοτάνης φύλλα ἔχει τῷ κισσῷ παραπλήσια, μακρότερα δὲ καὶ βραχύτερα: *Cùm exponit hos verſus Nicandri in Ther.* λάζεο δ' ἀνθεμόεσσαν ἄφαρ τανύφυλλον ἐρείκην, ᾗ τε μελισσαῖος περιβόσκεται εὔλαμος ἔρπων.

DE ACACALI.

Græcè, ἀκακαλίς: Latinè, acacalis: Luſitanicè, camarinhas.

Enarratio CVIII.

ACacalis, ab Acacali Minois regis filia eſt dicta, quæ ab Apolline viciata fuit, vt de ea Apollonius poëta in Argonauticis cecinit. Eſt verò acacalis planta, fructum ferens, album, rotundum, paruis margaritis perſimilem, quem Luſitani noſtri, ſua voce camarinham appellitant: nec enim crederem fructum iſtum, in Europa vniuerſa, præter quàm apud Olyſsiponã creſcere. Eſt enim planta hæc, vbi prædictus fructus naſcitur, media inter myri-

cem & ericem: qua de cauſa Dioſcorides prudentiſsime, quum de myrice & erice ſermonem feciſſet, de hac illico caput ſequens conſtituit. Eſt porrò fructus iſte, vt obiter hoc attingamus, eſui gratus, quo mulieres & effrenati pueri in cibo frequenter vtuntur. In Aegypto verò naſci proſpere Dioſcorides teſtatur. At vbi Galenus de acacali locutus fuerit, aut ſub quo nomine ignoramus: Paulus tamen ſub propria dictione de acacali ſic inquit: Acacalis fruticis in Aegypto naſcentis fructus eſt, cuius dilutum collyriis claritati oculorum efficacibus miſcetur: Verum Cacalia herba longe alia eſt, quanquam Plinius illi quoque fructum margaritis ſimillimum ineſſe dicat, vt quarto libro videre eſt.

Gal. acaca lis non meminit.

Cacalia herba.

DE RHAMNO.

Græcè, ῥάμνος: Latinè rhamnus, vua criſpa: Arabicè, Nauſig. Hiſpanicè, Luſitanicè, ſcambrones: Italicè, marrucha: Germanicè, Stechdorn: Greuſſel beerbaum: oder groſſelberbaum. *Gallicè, Bourg' eſpine, aliis groiſelier.*

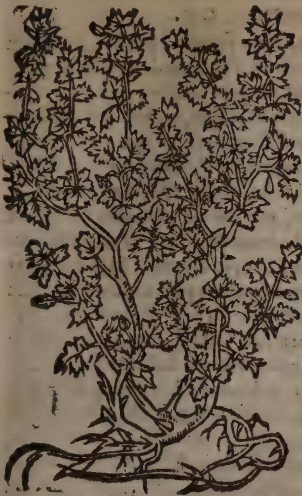
Enarratio CIX.

Rhamnus albus & niger.

RHamnum tam album, quàm nigrum, & in Hiſpania & Italia proſpere creſcere animaduerto, qui ſepium ornamentum ſunt, præſertim albus, cuius ſpinæ oxyacanthæ ſunt ſimiles, folia vero craſſa, pinguia, oblonga, oliuæ magnitudine. Nam niger, vt teſtatur Dioſcorides ramos cubitorum fere quinque in longitudine emittit, quibus ſpinæ inſunt quoq;: ſed infirmiores prioribus, porro fructus follicularis eſt, tenuis, candidus, rotundus, ſimilis verticillo, in cuius medio neſcio quid nigri conſpicitur, vt Piſauri prope mare adnotauimus. Cæterũ errant Dioſcoridis interpretes, qui huic textui addunt, rhamnum appellari leucacantham, id eſt, albam, ſpinã, vel ſpinam ceruualem, quum proculdubio additicia verba, minime verò germana illa ſunt, quibus inſtructus Ruellius Gallus hallucinatus proculdubio eſt, quum ſpinam ceruualem, quam Hiſpani aluarem: Itali verò merlam, vel ceruinam, Galli autem burgam vel neprum appellant, rhamnum eſſe putauerit:

Dioſcoridis interpretes errant.

Ruellius errat.

Rhamnus.

tauerit: quum re vera, cerualis hæc ſpina, nulli rhamni generi reſpondeat, nam folia lata fere piri habet, fructum verò nigrum, liguſtri baccæ effigie, quo pictores pro conficiendo perfectiſsimo viridi quodam colore vtuntur, vt libere fateri eſt, Ruellium hac in parte hallucinatum eſſe. Non minus profecto inaduertéter Ruellius hac in parte Theophraſtum adducit, quũ quæ Theophraſtus paliuri ſemini tribuit, ille ad rhamni ſemen refert, ſed in hoc lapſus facilis deprehenditur, quia poſtquam Theophraſtus de rhamno verba feciſſet, de paliuro loqui cœpit,& quæ paliuro cõueniebant, Ruellius non paliuro ſed rhamno potius conuenire putauit,quanta vero negligentia aut errore, quicunque Theophraſtum legerit facile deprehendet. Plinius vero ne illum prætereamus, lib.xxiiij. cap.14. Rhamnum inter rubi genera collocat, vt ſtudioſo notum erit. At Galenus libro viij. de Facult. ſimplic. medic. de Rhamno ita tradit: Rhamnus deſiccat & digerit exceſſu ſecundo, refrigerat in primo completo aut ſecundo incipiente: proinde herpetes ſanat, & eryſipelata non magnopere calida, Cæterum ad hæc teneris vtendum eſt foliis.

Ruellius taxatur.

DE HALIMO.

Græcè, ἅλιμος: *Latinè*, *halimus*: *Hiſpanicè*: *Luſitanicè*, *ſalguadeiras*: *Gallicè blanceputain*: *Arabicè*, *Molochia*.

Enarratio cx.

Halimus apud Salmanticenſes.

HAlimus frutex Rhamno ſimilis eſt, abſque tamen ſpinis, cuius folia oliuæ ſunt, molliora tamen, & candidiora, qui in ſepibus, & potiſsimum maritimis locis creſcens, ex ſe cauliculos profert, in cibo inſtar oleris laudatos. Naſcitur enim Salamancæ prope ædem diuæ Mariæ à Veiga, in cuius tutela Portugalenſes ſcholaſtici ſunt: ſed caueant ipſi, ne Rhamnum illic naſcentem, & hortos circumuallantem, me intellexiſſe putent. Hanc Mauri ſua voce, apud Chairum Aegypti vrbem opulentiſsimam, vendentes, clamant, molochia. Molochia, vt Serapio quoque nouit, raro tamen apud noſtrates in cibi vſum venit, quum variis & melioribus abundemus oleribus, apte tamen à ſapore ſuo ſalſo Luſitani, halimum ſalgadeiras appellitant, velut Aëtius halmyrum ob eandem ſcilicet ſalſuginem. Admonendus porro lector in præſenti à me eſt, ne verbis Dioſcoridis ductus, in errorem incidat, credens Albucum, halimum eſſe: quum re vera, Albucus aſphodelus ſit haſtula regia dicta. De halimo vero apud Galenum, abſque aſpiratione, lib. vj. de Faculta. ſimpl. medic. ita legitur; Semen, & lac ſimul hæc planta gignit: eſtque guſtus acris & ſubſtringentis, ex quibus conſtat ipſam eſſe diſsimilarem: maior tamen pars eius temperate eſt calida, cum humiditate inconfecta, & leuiter flatuoſa.

DE PALIVRO.

Græcè, παλίουρος: Latinè, paliurus, agrifolium: Hiſpanicè, azebo: Luſitanicè, aziuinho: Germanicè, Melbeer.

Enarratio cxi.

NVllum in medicina eſt periculum maius, quàm grauiſsimorum authorum diſſenſiones, quorum præſertim authoritatibus fidem habemus, quum ex eis nonniſi quæſtiones, altercationes, atque inde errores oriantur, quo malo nullum maius in hac arte excogitari poteſt: quod Plinius noſcẽs, libro 29. capite primo, dixit: Quum ſit periculum in nullo mendacio maius. Nec enim hæc abſque ratione in medium attulimus, quũ Agathocles paliurum in Ale

De paliuro varia ſententia.

in Alexandria naſci tradat, vlmi atque pinus amplitudine, folio viridi, rotundo, molli, ramis frequentibus, prælongis, in quibus fructus oliuis perſimilis, bis in anno cõſpicitur, qui & crudus & viridis manditur, quum verò exiccatur ex eo farina paratur, quę ſic in puluere, nec aqua vel alia re ſubacta, comeditur. Theophraſtus verò, vt noſtis, grauiſsimus author, paliurum fruticem deſcribit in ſiliquis ſemen ferentem vt apud illum quiuis videre poteſt libro iij. de Hiſtoria plantarum cap. 17. Plinius quoque non minus aliter paliurum depingit, libro 13. capite 19. dicens: Cyrenaica regio loton ſuæ poſtponit paliuro, fruticoſior hæc fructuque magis rubens, cuius nucleus non ſimul manditur, iucundus per ſe, atque ſuauior è vino, quin & vina ſucco ſuo commendans. Hæc ille: quæ vt percipitis ab aliis multũ abſunt. Dioſcorides porro, vt de re paſſim obuia, eius exactam prætermiſit hiſtoriam, vt tamen coniecturis aſſequi poſſumus, hic idem paliurus Dioſcoridis, cum eo à Plinio deſcripto eſt, quem Theophraſtus lib. 4. de Hiſtoria plãtarum eiuſdem numeri capite, prius deſcripſit, & eum Afrum paliurum vocant. Trahunt autem in hanc me ſententiam Plinij verba, libri vigeſimi quarti capite 13. vbi paliuri vires proſequitur: quæ fere cũ Dioſcoride ita habent: Paliurus quoque ſpinæ genus eſt, ſemen eius Afri zuram vocant, contra ſcorpiones efficaciſsimum remedium, item calculoſis, & tuſsi, folia aſtrictoriam vim habent, radix diſcutit panos, collectiones, vomicas, vrinas trahit pota. Decoctum eius potum in vino aluum ſiſtit: ſerpentibus aduerſatur. Radix præcipue datur in vino, & cætera. Quæ omnia cum iis quæ Dioſcorides ſuo tribuit paliuro conueniunt, Sed qualis hodie paliurus frutex ſit, aut ſub quo nomine in officinis habeatur, ne quis de noſtra queratur diligentia, dicamus. Eſt igitur paliurus frutex, folia habẽs lauri, latiora tamen, craſſa criſpa, & per circuitum, ſpinis armata, cuius rami facile plicantur, colore viridi: is enim fructum fert rubrum colore, magnitudine, qua cedri fructus conſpicitur, vocant verò fruticem iſtum rei ruſticæ ſcriptores agrifolium, non verò aquifoliũ, nam agrifolium de quo à nobis mentio fit, frutici coccum id eſt granum ferẽti, ſimile eſt, quo Anthuerpiẽſes monachi ſectæ Franciſcanæ hortum ſuum

Dioſcoridis & Plinij paliurus idem.

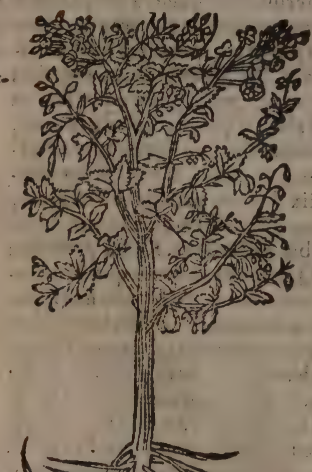
quem habent excultiſsimum ſepiunt, & illius radicibus viſcum pro irretiendis auiculis paratur. De quo Galenus libro octauo de Facul.ſimpl.medic. ita tradit: paliuri folia & radix adeo perſpicue aſtringunt, vt fluxum ventris cohibeant, adeoque digerũt, vt mitiora phymata curent. At fructus tantam incidendi vim poſsidet, vt calculos veſicæ comminuat, & pectoris pulmoniſque excretionibus auxilietur.

DE OXYACANTHA.

Græcè, ὀξυάκανθα: Latinè, oxyacantha, acuta ſpina: Hiſpanicè: Luſitanicè, pirlitero piliriteros: Italicè, bagaia, amperlo, pane de orſo, barazzo bianco. Arabicè, Amirberis, & Amyrbaris: Gallicè, eſpine vinette: Offic. Berberis.

Enarratio CXII.

Oxyacantha.

Acuta ſpina.

QVi de oxyacantha hucuſq; ſermonem fecere, omnes vno ore fruticem berberos ferẽtem eſſe crediderunt, ſed mea ſententia non ſine ingenti ne dicam pudẽdo errore. Quum oxyacantha vt teſtatur Dioſcorides, arbor agreſti pyro ſimilis ſit, minor tamen, ac magis ſpinoſa, quæ fructum myrti baccis æqualẽ fert, confertum, rubẽtem, fragilem, nucleum intus habentem, quin & radices in profundum deſcẽdentes, & illas quidem multifidas, quę omnia, ſiquis animaduerterit, inueniet oxyacantham tantum abeſſe à berberos ferente fruticem,

ticem, quantum ficus à pinu, hoc magis, ſi folia à Dioſcoride prætermiſſa, quæ oxyacanthæ inſunt deſcripſerimus. Nam primo oxyacantha, id eſt acuta ſpina, arbor pyro agreſti ſimilis eſt: berberorum verò frutex raro vel nunquã in arborem aſcendit: Item pyrus agreſtis à radicibus multifidis in trunco quodam craſſo & alto creſcit, adeo vt in arborem iuſtæ magnitudinis deueniat, frutex tamen berberorum, cuius infinita prope dixerim copia paſsim videtur, nullum notatu dignum à radicibus emittit truncũ, ſed potius virgas ſpinoſas ad ſummum policaris craſsitudinis, quæ nec altitudine humanam excedunt ſtaturam. Quibus addimus, quòd cortex pyri agreſtis cum quadam ſubrufedine nigricat, inæqualis, craſſa, & ſquãmoſa: Quæ verò berberorum frutici hæret, inter ſpinas ſuas, lucida, & ſubtilis albicat, ſi tamen parum excoriari contingat, luteum colorem, qualẽ ineſſe arbori mali granati videmus, repræſentat: non minus quoque in ſpinis magna intereſt differentia, quum in pyro agreſti ſpinæ, vt in pruno conſpiciuntur, in berberorum verò frutice, trinæ enaſcuntur, duæ à latere, vna verò in medio. Iis adiungendum, quòd fructus acutæ ſpinæ, magnitudine myrti eſt, rubens, intus nucleum habens, qui veluti ceraſum pendet: fruticis verò berberorum fructus, grani tritici figuram imitatur, parũ tamen maior, rubens, mali punici granum referens, in ramis ordinatim pendens, velut vua in botris. Sed hæc omnia clariora reddentur, ſi modo folia quæ oxyacanthæ inſunt ex Dioſcoride & Theophraſto patefecerimus. Sunt ergo vt paucis dicam, folia acutæ ſpinę, apij foliis ſimilia, quæ ita eſſe, ex Dioſcoride elicitur, capite de meſpilo, dicente: Arbor meſpilus eſt, aroniam aliqui appellant, aculeatam oxyacanthæ foliis: legitur enim in nõnullis exemplaribus ſed falſo, pixacanthæ, id eſt buxeæ ſpinæ foliis, vt ex Theophraſto facile deprehenditur, qui duodecimo capite libri tertij de Plãtarum hiſtoria, meſpili arborem folia, vt apij diuiſa habere tradit, quæ hodie ita eſſe deprehendimus, non quidem in vulgari arbore, meſpila vulgaria & communia hodie ferente, ſed in ea potiſsimum, de qua Dioſcorides in eo capite primo diſſerit, cuius fructũ antiqui aroniam appellabant, & hodie piſaurẽſes & Neapolitani apud quos procere creſcit, ad antiqui nominis

Azarolus fructus. imitationem, azarolum vocant, pomū, ſcilicet paruum, rubrum, quanquam & album à nobis viſum ſit, oſsicula tria intra ſe habens, vnde tricoccum, quaſi trium granorum, dictum eſt: Sapore ſuaue, ad acidum tendente, ob quem à multis maximè expetitur, ex iis igitur deprehendens, oxyacantham apij folia habere debere, quum eadem cum meſpilo ſimilia habeat, vnde manifeſte cognoſcitur, quòd frutex berberorum non eſt oxyacantha, quum non apij ſed potius mali punici fere folia habeat. Sed quum hucuſque quid non ſit oxyacantha diximus, deinceps conſonum erit differere, quid ſit. Eſt igitur, vt

Oxyacantha quid. breuiter dicamus oxyacantha, arbor quam vniuerſa Hiſpania ſua voce piltriterium appellitat, Ethruſci vero begalam, alij autem amperlum, vel vrſi panē nominant, arbor pyro agreſti figura cū trunco tum ramis & floribus perſimilis: nam flores albi ſunt, folia vero, vt diximus apij, fructum porrò quem arbor hæc emittit, rubrum conſpicimus, intra ſe nucleū piperis grani magnitudine habentem, qui fructus maturus quum eſt, & tangi contingat facile excoriatur, & à pueris auidiſsime comeditur, & in nonnullis regionibus perpetuus arbori tenaciter hæret, vt in Luſitania plerunque obſeruaui, & Hebræi huius mentionem reddunt: quia hæc ipſa arbor, ab illis rubus creditur ille, quem viderat Moyſes in flammam conuerſum & ſine noxa obumbrantem, ex quo Deus illi locutus, & calopodia vt exueret iuſsit, quia in terra ſancta erat. Dicunt igitur illi, ob illam dignitatem, perpetuum arbori huic fructū eſſe. Eſt igitur vt paucis rem perſtringamus, oxyacantha, acuta ſpina dicta, non vero acida, arbor hæc pyro agreſti ſimilis, quam nonnulli inter rubi genera collocant, de qua Galenus libro octauo de Facul. ſimplic. medic. ita loquitur: vt ſpecie, ſic facultate hæc arbor pyro ſylueſtri eſt ſimilis: cæterum pyri ſylueſtris fructus prorſus acerbus eſt: oxyacanthes vero, & tenuium eſt partium, & nonnihil inciſorium ſortitur, eſtque rubens & rarus, qui quidem affectus omnes fluxionum cohibet. Cæterum acutæ ſpinæ frutex humilis quidam folio & ſpinis reperitur ſimilis, qui in vniuerſa Hiſpania, quod ſciam, fructum non emittit, ſecus vero in Germania, Gallia, & vniuerſa Italia: quum fructum ferat vuis

immatu

immaturis ſimilem, & illum quidem acerbum culinæ, agreſtæ vice communiſsimum, veris præcipuè & æſtatis temporibus, in quibus iurulentæ carnes piſcésve eo condiuntur, & à prægnantibus quoque maxime appetitur, quem alij vuam criſpinam, alij vuam ſpinam, alij vero vuam marinam appellitant, ardentiſsimis autem febribus laborantibus magno datur iuuamento, quem priſci prætermiſere, nec de illo verbum aliquod fecere. Iam vero quia de berberos ferente frutice locuti ſumus, illamque non oxyacantham id eſt acutam ſpinam eſſe probauimus, non ab re erit, vt de illa verba faciamus, quum & ab antiquis fructus iſte prætermiſſus quoque fuerit. Eſt igitur berberorum frutex planta tricubitali ad ſummum altitudine creſcens, multas à radice virgas producens, digitalis craſsitudinis, in quibus ſpinæ multæ videntur, & illæ quidem trino ordine conſitæ, duę à latere, vna vero in medio: nam huius radices luteæ ſunt, nec minus quàm ipſius flores racemoſi, qui Maij tempore odorati erumpunt, porrò folia veluti mali punici conſpiciuntur, fert igitur frutex hic, fructum rubrum, grano tritici maiorem, intra ſe oblonga duo granula, plana mutuo nexu coniuncta, continentem: ex quo fructu, ſuccus extrahitur, quem officinæ berberorum vinum appellant, vino malorum punicorum acidorum acerbius, qua de cauſa ardentiſsimis in febribus contra ſitim, cum iulepo roſaceo, aut violaceo potiſsimum propinatur, non minus biliosum vomitũ coërcet, & ſtomachicum fluxum reſtringit, frigidis vero ſtomachis nocet, & pectoris anguſtiis inimicum eſt. Proximum quoq; erit citare hic, fruticem illum, ribes ferentem, quum de illo quoq; antiqui nullam fecerint mentionem: antiquos quum dico, velim intelligatis Hippocratem, Theophraſtũ, Dioſcoridẽ, Galenum, Oribaſium, Paulum, Aëtium, Catonem, Varronem, Plinium, Palladium, & Columellam. Eſt igitur ribes ferens frutex folia vitis habens, ſepibus intertexendis accõmodatiſsimus, qui fructum rubrum acidum & acerbum parit, ex quo vinum quoq; extrahitur, febribus, & calidis ægritudinibus, non minus ac citri aut limonum ſuccus. Conueniens, & ex eo ſirupus in officinis, contra capitis deſtillationes calidas paratus publice habetur, ineſt enim huic

Vua criſpina.

Berberorũ frutex.

Ribes.

Medici antiqui.

fructui ſapor acidus, cum quadam permixtus dulcedine, vnde firmiter crederem, hunc ipſum fructum, quem nos ribes appellamus, eundem apud Serapionem, ribes eſſe, quum eundem ſaporem Serapio ſuo tribuit, quem in hoc officinarum guſtamus, nec enim in cæteris notis Serapio ab hoc cõmuni quicquam deuiat, proinde noſtros ribes, Serapionis quoque eſſe crediderim.

DE CYNOS BATO.

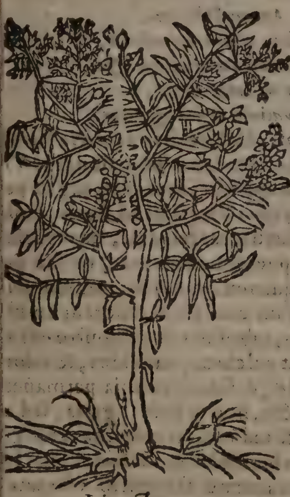
Græcè, κυνόσβατος: Latinè, ſentis canis, rubus canis, canirubus: Hiſpanicè, carca roſal, carca peruna: Luſitanicè, ſylua macha: Gallicè, eſglantier: Germanicè, Feldroſsen. *Italicè, rouo canino: Arabicè, Sent.*

Enarratio. cxiii.

CYnos batus Græcis, ſentis canis Columellæ eſt, alii vero rubus canis, Theodoro Gazæ canirubus, vaſtiſsima autem ſpina hæc eſt, maximos & oblongos ramos ferens, quam inter vepres & ſenticeta ſæpe arboreſcere videmus, folio roſæ, nam flos, roſæ moſchatæ ſimilatur, cũ colore ipſo albo, tum foliis rarioribus, qui quum decidunt, fructus pullulat rubens, oblongus, oliuæ ſimilis, intra quem lanuginoſa quædam ſemina clauduntur qualia in roſarum fructibus videmus, hunc fructum pueri & mulieres auidiſsime comedunt, eius lanuginem abiicientes, ex quo ſeplaſiarij Hiſpaniæ conditum pro ſiſtendo vndecunque profluente ſanguine parant. At Theophraſtus lib.iij. de Plantarum hiſtoria, cap. xviij. longe aliter cynoſbatum deſcribit, vtpote, magnitudine inter fruticem, & arborem granatum, fructu malo punico ſimili, & ſubrutilo. Cæterum, quidam cynoſbatum, cynorrhodum id eſt, caninam roſam eſſe putant, inter quos nominare eſt Marcellum, Virgilium, & Monachos Meſue Antidotarij interpretes, qui vel ex Plinio tantum errare deprehenduntur, lib. viij. cap. 41. vbi cynorrhodi radicem ad canis rabidi morſum, tanquam ex oraculo acceptam maxime laudat: libro vero xxiiij. cap. 14. cynoſbati duas deſcribit ſpecies, in vniuerſum à cynorrhodo differentes adeo

ideo vt manifeſtum ſit cynoſrhodum, aliam rem à cynosbato eſſe, mea tamen ſententia, in hac re paruus eſt lapſus, quum cynosbatos à cynoſrhodo, in hac tantum differat, quòd cynosbatos nullas habet ſpongiolas, cynoſrhodos vero habet, imò vt tradit Plinius lib. xxv. cap. ..cynoſrhodus apud antiquos, ſpongiolæ in ipſius fruticis ſpinis repertæ dicebantur, vt merito concludere poſſimus, quòd cynosbatos id eſt canis rubus, idem cum cynorrhodo, id eſt canina roſa ſit, nec in alio quàm ſpongiolis dictis, differant: quæ in cynorrhodo dubio procul reperiuntur: ſecus autem in cynosbato, de quo Galenus lib. vij. de Facult. ſimpl. medic. ita diſſerit: Huius fruticis fructus non ſegniter aſtrictorius eſt, folia vero mediocriter, lanugo fructus arteriam vitiat.

DE LIGVSTRO.

Ligustrum.

Græcè, κύπρος: Latinè, cyprus, liguſtrum: Hiſpanicè, alfena albena: Arabicè, Kenne, hēne, Hanue, & alkana: Italicè, oliuella, guiſtrico, olineta, chābroſſene, caparrodano: Gallicè, du troeſne: Germa. Beinhœltzlin, mundoltz, Geyſſholtz, Rheinuueyden.

Enarratio CXIIII.

QVi Liguſtrum, volubilis ſpeciē quandam eſſe crediderūt, eam præcipuè quam paſsim obuiam videmus aliis circumlitam herbis, flore albo, campanæ effigie, toto, vt dicitur, aberrant cœlo: quum inter ſe tantum differant, quantum

tum cancer ab anguilla. Eſt igitur liguſtrũ, arbor parua foliis oliuæ ſimilibus, floribus minutis, candidis, odoratis, racematim conſtitutis, qui Maij menſe apparent: poſtea vero ipſis decidentibus baccæ oriuntur primo virides, in proceſſu vero nigræ fiunt, vuarum modo congeſtæ, quæ in ruderibus, & ſepibus potiſsimum naſcitu[r] naſsis & teſſeris aptiſsima: hanc Patauini conaſtellum quaſi oleaſtellum dixerint, appellant: quum illi & folio & fructu ſimilis ſit. Nec enim ambigendum eſt, cyprum liguſtrum eſſe, quum Plinius li. xij. cap. 24. dicat, cyprus arborem Aegypto familiarẽ, in Italia liguſtrum vocari. Proinde Franciſcus Maſſarius Venetus omnino fallitur quum annotationibus ſuis, ſuper nonum librum Plinij, cyprum aliam arborem à liguſtro eſſe contendit. De liguſtri vero floribus & ipſius baccis ſiue vaciniis, cecinit Maro in Bucolico, dicens.

Liguſtrum quid. *Maſſarius errat.* *Virgil. in Bucolicis*

Nonne fuit ſatius triſtes Amaryllidis iras.
Atq; ſuperba pati faſtidia, nonne Menalcam,
Quamuis ille niger, quamuis tu candidus eſſes,
O formoſe puer nimium ne crede colori,
Alba liguſtra cadunt, vacinia nigra leguntur.

Nec iis Vergilianis verbis, Columella contraria ſcribi[t] quum lib. de Re ruſtica 10. liguſtrum non album vt Vi[r]gilius, ſed nigrum potius appellat, dicens, & nigro pe[r]mixta liguſtro balſamia, quia Virgilius ad flores, Colu[-]mella vero ad maturas eius baccas reſpexit, quas vacini[a] Virgilius vocat, quum puerum admoneat, ne ſuæ pu[l]chritudini atq; colori, quamuis candido, nimium co[n]fidat, quia cum ætate illum candidum colorem amiſſ[u]rus eſt, futurus deformis, rugoſus, veluti liguſtro eueni[t] quod flores quum habeat pulchros, candidos, & odora[-]tos, cito tamen eos perdit, & ſolum vacinia permanen[t] quæ poſtea nigra & aſpectu, non vt flores, grata, ſed [u]tra potius pro aucupiis, & inducendis coloribus colligu[n]tur, vt olim apud Gallos fieri ſolebat, & hodie apud Ita[-]los pro conficiendo atramento ſcriptorio vſurpatu[r]. Nec ſilere in præſentia debeo multorum errorem, q[ui] additiciis Dioſcoridis verbis ſeducti vacinia hyacinth[e] eſſe interpretantur, inter quos mihi nominandus ven[it] Hermolaus Barbarus patritius Venetus, vir alioqui do[-]

Vacinia hyacinthi. Her. Bar. errat.

ctiſ

ctiſsimus, ſunt enim verba adiecta Dioſcoridi, apud quartum librum, capite 61. vbi de hyacintho agit, quæ ita habent: hyacinthon Romani vacinium dicunt: quæ verba in melioribus exemplaribus non reperiuntur, imò omnia fere nomina in vno quoq; capite comperta non Dioſcoridis eſſe, ſed alicuius qui Dioſcoridi gratum facere arbitrabatur pro re firma & vera mihi perſuaſum habeo: argumentum enim vt cæteros prætercam locos, ex capite de ſampſucho deſumi poteſt, hanc noſtram coniecturam cõfirmans, in quo maioranam verbum nouum, & à Plinio non vſitatum legimus, velut in leucoio, violam matronalem, vt ſexcenta alia prætercam capita, in quibus huiuſcemodi nomina reperiuntur. Seruius quoq; grammaticus nõ minus hanc in rem impegit, quũ per vacinia, violas interpretetur, ſed Seruio notiſsimũ hoc eſſe debuerat, quia Virgili⁹ eodẽ carmine, & violas & vacinia, nominet, ait enim: & nigræ violæ ſunt, & vacinia nigra. *Seruius Grammaticus errat.* Verum de cypro id eſt liguſtro, ita tradit Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. *Liguſtri temperatura.* Huius arboris folia ſummaque germina habent in ſe quiddam digerens cum aquea ſubſtantia modice calida, habentq; & aſtrictionem quandam ex terrena ſubſtantia frigida: itaq; eorum decocto quidam ambuſta fouẽt, nec non igneos phlegmonas carbunculoſq; :nam abſq; moleſtia ſiccant, ſed ſponte ortis in ore vlceribus, commanſa folia commodiſsima ſunt, Hæc Galenus. Liguſtri vero radicibus, hodie Mauri ſuos inficiũt capillos, velut equorum quoq; crines, quod olim quoq; fieri Dioſco. tradit, non vt Marc. interpretatur, aut Ruellius, cum ſucco lanariæ herbæ, ſed potius cum ſucco ſtruthei mali, nam pro ſtrutheo, id eſt malo cotoneo, ſtruthion, id eſt herbam lanariam intellexerunt. *Marcellus et Ruellius errant.*

CONSTANTINVS.

QVid ſit Liguſtrum ſiue Cypros, profecto ignotum eſt his noſtris temporibus. Plinius quidem Cypron Liguſtrum dictam ſcribit lib. xxiiij. cap. 10. & lib. xij. cap. 24. ſed Dioſcoridis cypros, folia habet oleæ, Liguſtrum Plinij zizipbi, & ſemen coriandri, Dioſcoridis ſambuci: in flore etiam vix conueniunt cum Dioſcoridi muſcoſus ſit, Plinio tantùm albus & odoratus. in hoc ſolum

ſolum hi duo authores conſentiunt, quòd vterque dicat eſſe arborem, qua vel ſola nota excluditur vulgaris illa planta ab huius conſortio, quam nobis pro liguſtro & Cypro oſtendunt herbarij, quæ fortaſſe eſt liguſtrum Virgilij, non autem Cypros Dioſcoridis, aut Plinij liguſtrum, imò nec Columellæ, qui libro decimo dixit & nigro permiſta liguſtro Balſama. hic enim frutex in ſepibus maxime communis vix vnquam viſus eſt arboreſcere: nos Galli vocamus du Troeſne. Sed Cyprus ſiue liguſtrum, id eſt arabice alcanna, arbor rara eſt & inter pretioſa ſimplicia ſemper adnumerata. teſtis mihi Ioſephus hiſtoricus lib. iiij. περὶ τῆς ἁλώσεως, cuius verba cùm de hierichuntina loquitur: φέρει δὲ ὀποβάλσαμον, ὃ δὴ τιμιώτατον τῶν τῇδε καρπῶν, κύπρον τε, καὶ μυροβάλανον: & ſubiungit εἶναι, σπανιώτατα καὶ κάλλιστα. Et Beatus Hieronymus in Cantic. Cyprus, inquit, cum nardo, nardus & Crocus, fiſtula & Cinnamomum cum vniuerſis lignis libani. Meritò reprehendit Amatus Marcellum & Ruellium: ſed ipſe omiſit locum apud Plinium lib. xxiij. Cap. 4. de Cypro, qui illorum errorem detegit: Decoctum, inquit, foliorum ambuſtis & luxatis prodeſt: ipſa rufant capillum tuſa, adiecto ſtruthei mali ſucco.

DE PHILLYREA.

Græcè, φιλλυρέα: Latinè, phillyrea, ſpecies liguſtri: Hiſpanicè, otraſuerte de alhenan: Italicè, vna altra oliuella: forte Germanicè, Hartrigel. *Arabicè, Mahaleb.*

Enarratio cxv.

Dioſcoridis interpretes errant. ERrant non ſolum Marcellus Virgilius, Dioſcoridis Interpres, ſed alij plures, qui in præſenti Phillyreã, tiliam eſſe interpretãtur, cùm re vera phyllyrea arbor parua liguſtro æqualis cum folio tum fructu ſit, adeo vt phillyream liguſtri ſpeciem eſſe conſtet, nec immeritò *Phillyrea liguſtri ſpecies eſt.* Dioſcorides, quum de liguſtro egit, de hac quoq; phillyrea liguſtri ſpecie, ſermonem coniunxit, ſed ij reuera nominis affinitatem ſecuti, in errorem prolapſi ſunt, *Philyrea vera tilia.* quum pro philyra apud Theophraſtum, tiliam ſignificante, phillyream, quæ non tilia, ſed potius liguſtri ſpecies eſt, tiliam interpretati ſunt. Eſt etiam philyra apud Theophraſtum lib. iij. de Hiſtoria plantarum, duorum generum, quibus folium non oleæ ſed hederæ potius eſt,

fructus

ructus vero fabaceus. Proinde phillyream à philyra diverſam eſſe, nemo non videt; Quibus adde, quòd philya arbor eſt procera, craſſa, & vt inquit Theophraſtus ap 10. ad fabricas nauium, arcarum, & cunarum aptiſma materia: phillyrea vero frutex potius quam arbor icenda eſt, de qua hoc loco Dioſcorides pertractat.

Phillyra duo genera.

DE CISTO.

Græcè, κίστος: Latinè, ciſtus: Hiſpanicè, Luſitanicè, cerguacos: Italicè, ciſto. Arabicè, Kamet, Alteis & lhaie althis.

Ciſtus Mas. *Ciſtus fœmina.*

Enarratio CXVI.

CIſtus nam Ciſſos hedera eſt, cuius inaduertentia Plinius cæcutiuit, vt Leonicenus ad Angelum Politianum eleganti epiſtola primò indicauit. Eſt igitur ciſtus frutex ramoſus in latum ſe diffundens, qui apud Hiſpanos hodie pro abſtergendis veſtibus in vſu habetur, eumq́;

Ciſtus à ciſſo differt.

Luſitani

Luſitani ad imitationem antiqui nominis illi dicati, ciſtharos, aut ciſſaros corrupte, cerguacos appellant: reperitur enim & flore albo, & ſubrutilo, de quo Galenus 7. libro de Facult. ſimpl. med. ita tradit: ciſtus frutex aſtringens eſt, folia eius & parua germina trita adeo deſiccant aſtringuntq;, vt vlcera glutinare valeant, ſed flores efficatiores ſunt, adeo vt cum vino poti dyſenterias, ventris imbecillitates, fluxuſq; & humiditates perſanent, cataplaſmatis ritu illiti, vlcerum putredinoſa iuuāt, deſiccant, enim ſecundo exceſſu.

CONSTANTINVS.

Plinius grauiſſimus author, quaſi deſerto vadimonio à Leoniceno, Mathiolo, & Amato Luſitano compactò traducitur, & culpatur acerbius: σῦναι δ' ὅμως ἀναγκαῖον πρὸς τὸς λογολέσχας καὶ μὴ ἐρήμην ἁλῶναι λόγον, *vt dixit Nazanzenus. Quid igitur iſti canentes victoriam ante triumphum, Plinio obiiciunt? quòd Ciſſi id eſt hederæ & Ciſthi, græcarum vocum non intellecta ſignificatione, hiſtoriam confuderit. Vt eorum confutetur impudentia, & ipſe per ſe eos mendacij reuincat, ſatis habebo locos adducere, quibus imprimis bonus author non ſolum rerum, ſed & linguarum peritiſſimus, verborum vim expreſſit, & rerum proprietatem atq; naturam. libro enim 24. Cap. 10. Sic inquit, de hedera loquens: gummi etiam in hedera quærunt, quod ex aceto vtiliſsimum dentibus promittunt: græci vicino vocabulo Ciſthon appellant, fruticem maiorem thymo, foliis ocimi. Duo eius genera, flos maſculo roſaceus, fœminæ albet, & pauli poſt: Sub his maxime naſcitur hypociſthos, quam inter hederas diximus. Scilicet cum de hederis ageret. libro 16. Cap. 34. Ciſthi ſubiunxit hiſtoriam, propter Ciſſi & Ciſthi vocum affinitatem nonnullamq; plantarum ſimilitudinem. Quo loco ita ſcribit: Eſt rigens hedera, quæ ſine adminiculo ſtat, ſola omnium generum, ob id vocata ciſſos. Et loco ſuperiore: Ciſſos Erythræno ab iiſdem appellatur, ſimilis hederæ. Quid vero etiam de hypociſthide tradiderit, audi libro 26. Cap. 8. Hypociſthis, orobathion à quibuſdam dicta, malo granato immaturo ſimilis naſcitur, vt diximus, ſub Ciſtho, vnde nomen hoc &c. In carpendis igitur extra fortunæ atq; inuidiæ aleam ſcriptoribus, licentiorem pruriginem moderentur: ne meritò illud in eos vſurpemus: Facilius eſſe calumniari, quàm æmulari.*

DI

DE HYPOCISTIDE.

Græcè, ὑποκιστὶς, κύτινος: Latinè hypociſtis, cytinus, barba hircina: Hiſpanicè, Luſitanicè, pultegras: Italicè, hypociſte.

Enarratio CXVII.

Hypociſtis, Barbarorum hypociſtidos eſt, ſiue herba hircina, quæ plerunq; ad ciſti radices naſcitur: her-ba potius quam frutex, craſſa, ſuccoſa, quibuſdam granis, pineis ſimilibus plena, qua auidiſsime nonnulli veſcuntur. Nam tota ipſa herba ad luteum colorem cũ quadam albedine tendit: quæ non ſolum in Hiſpania, ſed variis aliis in locis naſcitur. Venetiis enim apud officinas frequenter conſpicitur, quæ ex Illirico & Dalmatia regionibuſq; circumuicinis portatur. ex qua ſuccus extrahitur, & ad medicos vſus reſeruatur, præcipue ad eos, vbi conſtringere opus eſt, velut floribus punicorum expreſſus, quemadmodum refert Dioſcorides capite de malis punicis. Verum nihil refert, herbam iſtam hypociſtidem, vel cytinum, aut ſuccum ipſum, eo modo appelles, vt Dioſcorides in præſentia facit: & Aegineta imitatur. De qua Galenus citato loco ita inquit: Hypociſtis multò eſt magis aſtrictoria quàm folia: admodum efficax remedium ad omnes fluxionum affectus, quin ſi quam partem roborare conſilium ſit, quæ videlicet pluſculo humore exoluta fuerit, robur ac firmitudinem illi haud ſegniter addit, quo nomine antidoto ex viperis inditur. *Hypociſtis Hypociſtidos. Barba hircina idem.*

DE LADANI ARBORE.

Græcè, λῆδον: Latinè, Lada: Arabicè, Chaſus: Hiſpanicè, xara: Luſitanicè, eſteba: Italicè, ladanifero arbuſcelo, pinguitudo illius, ladanum, laudanum: vulgò laudano.

Enarratio CXVIII.

Ladanifer frutex in altum creſcit, tricubitali altitudine, & ampliori, virgas à radice mittens, digitalis craſsitudinis, duras, ſolidas & firmas, in quibus folia hærent oliuæ, nigra, viſcoſa: flos vero roſeus, albus, tres qua- *Ladanifer frutex.*

tuórue maculas nigras habens, quo decidente, fructus pilulæ magnitudine, pediculo alligatus pullulat: totus enim frutex ille viſcoſus reſinoſúsue conſpicitur, adeo vt ipſum depaſcentes hirci capellæúe, pinguedinem viſcoſitatémue illam in barbis & femoribus contrahant, quam ladanum appellamus. Reperitur verò in officinis pinguitudo iſta, ſiue ſuccus denſatus, ſub nomine ladani, vel laudani, aut labdani, quanquam raro ſyncerus aut purus. Verus autem & purus, optimi eſt odoris, vt Rufus Epheſius per hos indicat verſus à Galeno ſubſcriptos lib.j.de Compoſitione medic.ſecundum loca, cap.2.

Ladanum quid.

Rufus Epheſius.

Inuenias in Eremborum quoque ladanon orbe,
Caprarum circa mentum, gratiſsimus illis.
Succus is è ciſthi folio decerptus amico,
Imbuti hoc villi, menti laterumq; madeſcunt,
Non tamen ad morbos hoc praſtat, laudem ab odore,
Egregio quo ſpirat habet, quod plurima mixta
Pharmaca Erembi habeant diuinis viribus aucta,
Orta ſolo & campo longe lateq; patenti.

Hunc porrò fruticẽ barbam hircinã potius appellandam crediderim, quum illi magis quadret, cõueniátue nomen: quanquam Serapio, & cæteri Arabes, barbã hircinam hipociſtidem potius nominent. Non minus quoq; crediderim, quod Scribonius Largus hanc ciſthi ſpeciem, roſam appellat ſyluaticam, non vero alterã. Eſt præterea huius ciſthi ladaniferi ſpecies altera, quam Hiſpani maſculam comparatione ad primam faciunt: & eam ſtebam appellitant folio in orbem circinato, ſubnigro & hirſuto. De ladano verò Galenũ audiamus. li. vij. huic dicato volumini, ſic differentem: ciſthos id eſt ladanum, primo exceſſu medicamen eſt quodam modo complete calidum, ita vt ſecundum attingat, habens etiam aſtrictionis nonnihil: eſt præterea ſubſtantia tenui & emolliens, nec non moderate digerens concoquensque, peculiariter igitur ad vteri vitia eſt aptum. Diffluentes tamen capillos retinet: verum alopecias & ophthalmias ſanare non poteſt, quod hi affectus valentiora medicamenta deſiderent.

Ladanum Galeni calidum eſt.

CONSTANTINVS.

FRutex ille ſiue herba de genere Ciſthi, vnde colligitur Ladanum à Dioſcoride dicitur λῆδον à Plinio vero lada: Sic enim

ſcriptum

ſcriptum reliquit libro 26. Cap. 8. Lada appellatur herba ex qua Ladanum fit in Cypro, barbis Caprarum adhæreſcens: Mirorq; Mathiolum ſenenſem, virum ſane propter inſignem eruditionem admirabilem, hæc de Plinio tam inconſideratè ſcripſiſſe in Dioſcoridis libr. I. Cap. 110. Comment. Cæterum Plinius vocabulorum vicinitate deceptus (vt etiam in ſuperiori commentatione dictum) ex ciſſo id eſt, hedera, non autem ex ciſto ladanum colligi dixit. Ex quo item multis falsò perſuaſum eſt, quòd non à Ciſto, ſed ab hædera Ladanum legeretur: Hactenus Mathiolus. quæ, vt plenius falſa eſſe intelligas, legere ne pigeat, quæ aduerſus ipſum & Plinij admiſſarios adnotauimus Cap. de Ciſto: tum, vt Plinij famæ hæc inuſta macula eluatur, rogo vt quam aſcripſi Plinij dictionem expēdas accuratius poſtremoq; iudices quam immeritò tantus ſcriptor accuſetur. Eius hæc verba lib. 12. Cap. 16. Arabia etiamnum & Ladano gloriatur: forte caſuq; hoc, & iniuria fieri odoris, plures tradidere. Capras maleficum aliàs frondibus animal, odoratorum vero fruticum expetentius, tanquam intelligant pretia, carpere germinum caules prædulci liquore turgentes, diſtillantemq; ab his caſus mixtura ſuccum, improbo barbarum villo abſtergere. Hunc glomerari puluere, incoqui ſole. Et ideo in Ladano caprarum pilos eſſe. Sed hoc non alibi fieri quam in Nabatæis, qui ſunt ex Arabia contermini Syriæ. Recentiores ex autoribus ſtrobon hoc vocant: traduntq; Syluas Arabum paſtu caprarum infringi, atq; ita ſuccum villis inhæreſcere, verum autem Ladanum Cypri inſulæ eſſe: vt obiter quæq; genera odorum dicantur, quamuis nō terrarum ſimiliter hoc & ibi fieri tradunt, & eſſe œſipum hircorum barbis genibusq; villoſis inhærens, ſed hederæ flore deroſo, paſtibus matudinis, cùm eſt rorulēta Cypros. Deinde nebula ſole diſcuſſa, puluerem madentibus villis adhæreſcere atq; ita Ladanum depecti. Sunt qui herbam in Cypro ex qua id fiat, Ladam appellent. Etenim Ladanum vocant huius pingue inſidens &c. Quod vt intelligas non ex ſola planta colligi, vt nec manna, nec muſcus. Sed eas tantùm recitari in quibus laudatiſſima illa proueniant. Certè etiam Ladani quod in ſegetibus naſcitur meminit idem Plinius libro xxvj. Cap. vndecimo. Optimum igitur Ladanum ex Ciſthi colligitur genere illo quod λῆδον Dioſcorides & Plinius Ladan nominauit, Colligitur etiam ex hedera aliisq; plantis quibus pinguis humor ille & glutinoſus adhæſit.

DE EBENO.

Græcè, ἔβενος: *Latinè, ebenus: vulgò ebano legno, Arabicè, abanus, & ebenus: Gallicè, ebene.*

SECVNDA SPECIES EBENI.

Lignum Guaiacum, lignum Indicum, lignum ſanctum, lignum morbi Gallici: Arabicè, Karon: Hiſpanicè, el legno ſanto, el legno dellas antilhas: Italicè, il legno ſanto: Germanicè, Holtz auſs Indien, Frantzoſen holtz: *Gallicè, guaiac.*

Enarratio cxix.

Ebenus. NAſcitur ebenus, non vt Virgilius credidit, tantum in India, ſed Arabia, Aethiopia & aliis variis locis, vt ex Dioſcoride, Plinio, & Pōponio Mela edocti ſumus, quam primò Romam adduxit Pompeius Magnus, in triumpho Mithridatico, materia denſiſsima, colore nigro, ſplendido, & graui, adeo vt eius quantumcunque ſiccum lignum non fluitet, ſed fundum & cētrum potius petat. Hodie verò, ligni huius magni trunci in officinis, vbi pectines fiūt, viſuntur, quum ex eo non ſolum egregij parantur pectines, ſed etiam varia alia, & præcipue coronæ mulierculis pro numerandis præculis idoneæ. Cęterum ebeni lignum oculare eſt, oculorum vitiis apprime conueniens, vt ex Dioſcoride deprehendere eſt, & Galeno lib. vj. de Facultatibus ſimpl. ad iſtum modum dicente: Ebenus ex iis lignis eſt, quæ trita in aqua ſoluuntur. Vis ei ineſt excalfaciendi, extergendi, & tenuium partium, quamobrem, quæ pupillas offuſcant extergere creditur, miſceturque aliis ocularibus medicamentis. Secūda autem ebeni ſpecies, Guaiacum lignum morbo Gallico deſeruiens eſt, quod ſanctum omnes vocant, velut Auicenna caron, libr. ij. ſui canonis. **Guaiacum Caron.** De cuius vſu, ac origine, ſic habeto. Guaiacum vltra quòd priſcis cognitum fuit, & oculorum fluxionibus accommodatiſsimum, contigit, quum ſuperioribus annis, nouæ quædam terræ, antiquis forſan cognitæ, & temporum iniuria factæ incognitæ, nunc verò nouiter repertæ eſſent, in quandam incidiſſent inſulam Hiſpani, cuius omnes

accolæ morbo Gallico quandoque laborabant, acſi Europei variolis. Hiſpani verò quum quæſtores in prouincia eſſent, ac grauiter morbo illo affligerentur, ab indigenis medicamentum quo curarentur, quærunt: quibus illico lignum huiacum (ſic enim inſulares pronũciant) monſtrarunt, quo non multis interpoſitis diebus, vt cæteri à morbo liberati, vt ſummum bonum, eius vſum in Hiſpaniam attulere, guaiacum ipſum appellantes, inſularium vocem imitantes, qui huiacum, vt diximus, lignum vocant, ex arbore apud eos creſcente, proceritate, qua apud nos fraxinus, quæ foliis veſtitur plantaginis ſolidioribus tamen, ac rotundioribus, flore verò luteo ſed fructu caſtaneis perſimili, & illo quidem ſolutiuo. Totius autem arboris color, cineritius eſt, ad nigredinem tendẽs. Hæc verò arbor, vt tradunt noſtri Hiſpani, & Alfonſus Ferrius libello ſuo de morbo Gallico conſcripto ſcribit, in tribus præcipue inſulis naſcitur: nempe in inſula ſancti Ioannis, in inſula ſanctæ Crucis, & in inſula ſancti Dominici: lignum verò quod ex arboribus inſulæ ſancti Ioannis affertur, melius eſt, quia inſula illa cæteris duabus diſtãtior à torrida zona eſt, qua de cauſa non ita torrefactum lignum, aut vſtum videtur, imò humidum & vnctuoſum. Curabunt igitur caſtellani, quum in eas inſulas peruenerint, non aliunde lignum Sanctum abſcindere, & in Hiſpaniam afferre: quàm ex inſula ſancti Ioannis. Sed an lignum hoc eligi debeat nigrum: vel album potius, non infimum & poſtremum erit inquirere, quum multi in hac re varient: nam triplici differentia lignum hoc conſpicitur, aliud craſſum, quod quum per trãſuerſum ſecatur, totum fere nigrum conſpicitur, dempto circulo quodam ſuperiori ad luteum vel album declinante. Aliud nõ ita craſſum conſpicitur, cuius centralis pars nigra quoq;, ſed non adeo vt primi ligni eſt. Tertium ſubtilius duobus dictis, quod cãdidum tam intus quàm foris videmus, lineis percurrentibus diſtinctum, cæteris ligni differentiis odoratius, & cum quadam amaritudine acutius. Sed quum hæc ita ſe habent, nõ eſt tamen credẽdum quòd tria hęc ligna diuerſa aut ex arboribus diuerſis ſcindantur, quum ex vna & eadem arbore tria illa ligna colligantur: nam nigrius, arboris ſtipes eſt, minus nigrum, ex partibus mediis inter

Alfonſus Ferrius.

Guaiacum an album vel nigrum eligi debeat.

ſtipitem & ramos habetur, quæ pars Ariſtoteli truncus dicitur, in quo arborum cor collocat, vt ex Paruis vocatis naturalibus dicendum eſt: totum verò album, rami ſunt, in quibus virtus vegetabilis potentior viget, & ea de cauſa lignum hoc album nihil nigri habens, potentius & melius iudicatur: deinde quod à media arbore colligitur, quã quam huic parti ad mentem Ariſtotelis primæ dignitates tribuendæ ſint, tertias verò nigriori dare eſt. Aliquando tamen lignum hoc album ex arbore ſecatur tenella: nondum ad eam perueniente ætatem, in qua nigredinẽ acquirit, vt in aliis quoq; percipimus arboribus, quarum ligna interim dum iuuenilia ſunt, alba vidẽtur, poſtea verò ſucceſſu temporis veteraſcunt, & nigredinem adſciſcũt. Vtemur igitur albo ligno, in difficillimis morbis, vlceribus Gallicanis & malignis complicatis: illo verò paruam obtinente nigredinem, in mediocribus: tertio verò fere toto nigro, in debilioribus. Sed vnum dignum conſideratione venit: quòd lignum hoc album, etiam ſi aliis lignis validius eſt, cito tamẽ ob nimiam humiditatem corrũpitur, & quia gracile facile exiccatur: proinde illud recens, & ſolidum habeas, minime verò corroſum aut antiquatum curare debes; quod ſi habere non potueris, ſatius procul dubio erit, nigro recenti, illius loco vtaris. Quam verò temperaturam lignum hoc obtineat, inquirendum eſt, quum frequens vſui medico habeatur. Nam authore Galeno libro tertio de Temperamentis, atque ſexcentis aliis locis, illud per ſe calidum dicitur medicamentum non verò per accidens, ſi corpori occurrens, à principio occurſus calfaciat, calfaciendoq; procedat, atque in calfactione permaneat, quod ſimile de frigido, humido, ſiccove intelligendum eſt medicamento: qua de re lignum hoc calidum eſſe dicendum eſt, quum corpori occurrens non ſolum temperato, ſed in frigiditatem labenti, calfaciat, ac in calfaciendo procedat, quod & ſiccum eſſe vltra experiẽtiam quotidianam de eo habitam, ratio quoque atteſtatur: quũ lignum hoc amarum ſit, quæ enim amara ſunt, non ſolum calida, ſed etiam ſicca eſſe omnes confirmant, vt Galenus libro quarto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum capite 8. & tertio de Ratione victus in morbis acutis quoque dixit: ſed non propterea ab aliis ſpoliatur qualitatibus

Temperatura guaiaci.

tibus

tibus quum & humidum eſſe lignum iſtud deprehendimus, quaſdam habens partes pingues oleaginoſas, quibus certi ligni decoctum bibentes aluntur, atq; inde per longum tempus abſq; victu vllo permanet. Nec vero mirari quis debet, ſi lignum hoc diuerſas in ſe contineat qualitates, quum Galenus libro iij. ſimplicium cap. xiij. multo plures & diuerſas vni ineſſe medicamẽto fateatur dicens: omnia propemodum medicamenta, licet ſenſu ſimplicia appareant, natura tamen eſſe compoſita, quin & ſubinde quoque diuerſiſsimas in ſeſe continere facultates, nempe exercendi, & ſiſtendi, incraſſandi & extenuandi, rarefaciendi & condenſandi, illinendi atque abſtergendi, tendendi & laxandi, cæteraſque oppoſitiones vniuerſas, & ſubdit: At hoc mirum videri minimè debet, in id genus facultatibus, quum vni & eidem medicamento vim calfaciendi & refrigerãdi ineſſe appareat, aut exiccandi & humectandi, aut tenuium partium & craſſarum: Hæc ille. Non mirabitur igitur ſpectator ſi lignum hoc & calidum & ſiccum, & humidũ eſſe dixerimus, In quo tamen gradu caliditatis collocari debeat, audite. Medicamentum calidum, frigidum, humidum vel ſiccum dicimus, non alia de cauſa, niſi quia talem in corpore humano temperato valet imprimere qualitatem: At quod nec excalfacit, nec frigefacit, nec humectat, nec exiccat, ſymmetrum, id eſt temperatum medicamentum appellare neceſſe eſt. A vincente ergo ſeu excedente qualitate & facultate cognominatur medicamentum. At calidum primi ordinis nominamus, quod temperatum corpus excalfacit, non tamen euidenter: qua de cauſa ad illud comprobandum opus inſuper demonſtratione eſt rationali, ſic de frigido, humido, & ſicco, dicendum eſt: illud vero quod manifeſto aut calfacere, aut frigefacere, aut humectare, aut deſiccare poteſt, id ſecundi eſſe ordinis dicetur: at quod iam vehementer quidem non tamẽ ſummè, tertij dicitur gradus: quod vero adeo excalfacere poteſt, vt eſcharam moliatur & vrat, quarti. his igitur prelibatis facile diiudicare quis poterit, cui gradui caliditatis, ſiccitatis, humiditatiſue lignum hoc ſubiici debeat, præcipuè tamẽ ipſius ligni odorem, ſaporem, atque ipſius effectus animaduertendo. Nos autem quantum ex iis comprehendere poſſumus iu-

dicamus lignum hoc in fine ſecundi gradus calidum eſſe, ita vt tertij principium attingere videatur, quum eius caliditas vehemens, non ſolum à corporibus temperatis, ſed etiam ægris percipitur, ſiccum quoq; in medio ſecundi: at humidum primum gradum non excedere ipſa rei experientia, quæ reliquis præſtat, confirmat. Sed iam quo ordine huius ligni aqua parari debeat, aut eius quoq; vinum, quod paſsim hodie morbo Gallico affecti pituitoſi, & humidi præcipuè bibunt, dicamus. Aſſueſcunt autẽ pharmacopolæ lignum hoc elimatũ habere, vt petentibus præſto tradant, ſed tu caue ne hoc elimato vel in puluerem redacto vtaris, quum facillimè exiccatur, & citò vires amittit: præcipuè, ſi diu in puluerem redactum manſerit. Cura igitur lignum album, parum aut nihil nigri habens, recens elimare, aut nigrum pingue multos cum gumma habens cortices, cuius ramentorum ſiue ſcobis libram, in aquæ puræ libris quindecim per vigintiquatuor horas madere ſinito, poſtea in eodem vaſe quod nouum & vitreatum eſſe propoſuimus, ad lentũ ignem bullire ſinito, quouſque libræ maneant quinq;: hæc autem prima eſt decoctio, quam primã aquam ſiue aquã ſirupi vice venientem appellant, cuius pondus ad vncias ſex vel ſeptem, pro vice, ſecundum virtutis potentiam propinatur. Scobi vero manenti, nouam aquam addere ſolent, verbi gratia, libras quindecim, quæ ad medias conſumi permittitur, quanquam nouo vti ligno melius eſſet, quum hodie vili pretio lignum iſtud habeatur: Hæc vero ſecunda eſt decoctio, ceu ſecunda aqua dicta, ex qua ægrotãtes vini loco tempore victus, & interdiu, ad lubitum bibunt. Ex prima vero decoctione, ſpuma coopertorio hærens, pro abſtergendis vlceribus ſeruatur. Sed hic adnotandum duximus, quod aqua hæc prima aliquando in balneo Mariæ fit: aliquando vero vt diximus, & interdum ſimplex nullo adiecto medicamento: interdum verò adiectis medicamentis, tum calidis, tum ſoluentibus, vt ſena, epithimo, polypodio, hermodactylis: aliquando vero alterantibus cãlidis, vt betonica, fumo terræ, ſtechade: nonnunquam vero frigidis, vt endiuia, cichorea, lichene, & aliis variis, vt centuria prima Curationum mearum abunde dixi, in ea præcipuè Franciſci Ferreriæ curatione. Pari quoq; modo

modo vinum parari poteſt, primum & ſecundum, quanquam nonnulli, abſq; ratione eos vellicent medicos, qui primum vinũ ſirupi vice propinant. Eligendum eſt enim vinum album odoriferum, vt curatione vigeſima octaua prædictæ noſtræ Centuriæ, pro quadam muliere Ferrarienſi, ad caſtellum nouum habitante, & colico affectu laborante, diſſeruimus. Cætera vero quæ de ligno Guaiaco dicuntur, legito apud Huttenum, Manardum, Maſſam, Almenaram, Mathiolum, Leonicenum, Benedictum Victorium Fauentinum, atque alios ſexcentos, qui de hac re libros in lucem emiſerunt. Eſt quoque hodie radix quædam ſubtilis, quam quoque ex Peru prouincia ſuperioribus annis repertam Hiſpani adferre cœperunt, & eam Sarcam parrillam, ſua voce appellitant, quod verbum ego rubum viticoſam verterem, ad multos vſus accõmodatam, de cuius laudibus, non deerit quoque qui encomium nobis deſcribat. Radicem chynarum capite de calamis attigimus, de qua nos plura in lucem Deo duce mittemus. *Vinum guaiacũ.*

DE ROSIS.

Roſa.

Græcè, ῥόδον: *Latinè, roſa: vulgò roſa: Arabicè, Nard, Narón, & vard: Gallicè, Roſe: Germanicè*, Roſen.

Enarratio cxx.

ROſa omnibus eſt nota, quæ officinis magnum præbet ornamentum, nam ex ea zuccharum roſatũ conficitur, mel roſatum foliatum, mel roſatum colatum, acetum roſatum, oleum roſatum commune, oleum roſatum omphacinum, electuarium

de ſucco roſarũ, diarhodon, ſirupus roſatus ex roſis ſiccis, ſirupus roſatus abſolutè dictus, ſirupus roſatus ſolutiuus, quem mucharũ Mauritani vocãt, iulep roſatũ; aqua roſarum, aqua capitũ roſarũ: ſeruãtur folia exiccata, ſeruãtur capita, ſeruatur ſuccus ex illis expreſſu, ſeruantur quoq; flores lutei, vt alia prætercam, at quũ nõ ex vna tantũ ſpecie roſarum, hæc conficiantur; conſonum erit hic citare nonnullas eius ſpecies, nam omnes perſequi, vt difficile, ita lectori faſtidioſum eſſet. Sunt igitur quædam roſæ rubræ, craſſæ, ſtypticæ, ex quibus zuccarum roſaceum parari debet, nam vt dixi ſtypticæ ſunt, & conſtringentes: proinde recte quoque ſirupus roſaceus, pro fluxu ſiſtendo, ex ipſis ſiccis cõficitur, quæ quoque ſiccatæ pro lauacris ſeruantur. Sunt quoque aliæ albæ, ex quibus cætera à nobis citata parantur, in Hiſpania & Flandria in maxima copia repertæ, in nonnullis verò Italiæ ciuitatibus, paucæ habentur, præcipuè Ferrariæ, vbi illarum loco incarnatis, id

Roſæ incarnatæ ſolutiuæ ſunt.

eſt, colorem inter album & rubrum habentibus, vtuntur: quæ dubio procul, Ferrariæ, velut Anconæ & Neapoli, aliisve variis è locis, ſolutiuę ſunt, & maxime purgãt, præcipuè ſi ex illis mel roſaceũ foliatũ fiat: Nam vncia huius mellis roſacei, cum ſtrepitu, & alui turbatione leui, purgare in corpore mediocri, ter & quater facit, vt millies expertus ſum, illud pro laxante medicamento ægrotantibus

Mel coctũ parumpurgat.

propinans. Nec enim dicendum eſt, vt multi medicamenti huius vires ignorantes contendunt, conditum hoc mellis ratione tantum purgare, quum mel coctum parum aut nihil purgat, imò mel crudum ciendi vim habet, quam in coctione amittit, vt Hippocrates teſtatur libro de morbis qui extra, & Galenus libro tertio de alimentis capite 38. non minus Paulus Aegineta libro primo ſuæ medicinæ, capite 96. hoc vt ſolet approbat, inquiens: mel coctum valentius nutrit quàm ſubducit aluum, non coctum è cõtrario. cui adſtipulatur Alexander Aphrodiſeus ſectione 2. Proble. 66. dicens: mel incoctum tergit & purgat, coctum alere tantũ poteſt. Ex quibus liquido conſtat, roſis iis vim laxandi & ſubducendi inſitam & naturalem eſſe, non verò ex melle acquiſitam: ſed ii nullo rerum vſu præditi, quę in buccam veniunt tantum effutiunt, veluti philoſophi illi, quos Galenus libro de Semine redarguit. Ex iis igitur roſis,

roſis, ſirupus roſatus ſolutiuus multarum infuſionum dictus nobile & ſecurum purgatorium medicamentum parari debet, pro vt hodie in vniuerſa Italia magno ægrotantium iuuamento paratur, qui mea ſententia efficacior & nobilior euadet, ſi aquæ loco, cum rore è celo ſuper ipſis roſis cadente, pararetur, vel ſaltem ſuper caulibus, ex quibus roris vel pruinæ magna copia haberi poteſt. Sūt præterea aliæ roſæ albæ ad citrinum tendentes, paruæ pauca folia habentes, quæ fere per totum annum in arbore videntur quas moſchatas, quia moſchi odorem referunt, vel Alexandrinas vulgus appellat. Hæ verò, odore caput tentant, & potentiſsime aluum ſubducunt, non minus ac ſcamonium, ita vt ſi ſex vel octo acetario folia miſcueris, totum acetarium purgatorium reddes, & ea de cauſa ab illis, tanquam pernicioſo medicamento, naturæ vim inferente, abſtinendum ſuadeo. Nam nō ita pridem Venetiis, nobiliſsima Beatrix à Luna, mulier opulentiſsima, & omnium virtutum genere ornatiſsima, in morbum quendam incidit, pro quo iuuando, medicus quidam Venetus, ex prædictis roſis & ſaccaro conditum parare fecit, vt eo tanquam præſtantiſsimo, & ſecuro purgatorio medicamento interdum vteretur: at quum primum præclara illa domina, conditum guſtare cœpit, faucium & linguæ excoriationem cum ſtomachi roſione contraxit, ſed illa dubitans, num ſymptomata ea ex morbo, aut condito orta eſſent, nullam in medicamentum culpam reiecit. Ego verò noſcens medicamentum potentiſsimum & fere venenum eſſe, eam monui, ab illo abſtineret, nec eo amplius vteretur: putauerat enim liberaliſsima hæc domina, cōditum illud ex roſis incarnatis à nobis dictis paratum eſſe, quo alias Anthuerpiæ ſæpe vſa erat, ad quam, meis votis, viuente Didaco Mendio huius cognato, & omnium mercatorum ſuæ ætatis ditiſsimo, Sebaſtianus Pintus, è Ferraria miſerat, velut ad alios principes, tanquam donum præcipuum, & ſanitati humanæ deſeruiens. Hæ verò roſæ moſchatæ in Hiſpania raro videntur: ſunt enim albæ ſubcitrinæ, ſimiles vt paucis dicam, roſis caninis inter ſpinas naſcentibus, quæ ad ſummum tria quatuorve folia habēt. Non mirū igitur eſt, ſi Hiſpani iis roſis moſchatis carētes, dubitent, num incarnatæ à nobis dictæ, quæ & ſolutiuæ

Sirupus roſatus ſolutiuus.

Roſæ Alexādrinæ ſiue moſchatæ dictæ.

ſunt.

ſunt,& apud ipſos reperiuntur, moſchatæ vel Alexandrinæ dicantur: Sunt enim longe differentes, quum roſa hęc moſchata, Alexandrina ſiue Damaſcena dicta, alba ad citrinum inclinans eſt omnino fugienda: Incarnata vero roſa, quæ inter rubram & albam media eſt, rubricatque, longe alia eſt, qua vt præſtantiſsima & nobili ſoluente medicamento vti ſuaderem. Quia enim in maxima copia habetur per vniuerſam Italiam roſa hæc, ſyrupus roſatus ſolutiuus, ſiue nouem infuſionum: mirus paratur, adeo vt illius vnicæ tres abſque noxa vlla malos è corpore humores pellant. An verò Ieneliabim de roſis Perſicis, apud Auicennam prima quarti multis in locis citatum, ex aliqua roſarum dictarum paratur? Reſpondeo quòd non, quia Auicenna ex floribus Perſeæ arboris, mel roſatum, ſiue ieneliabim, confici ſuadet: vocat enim flores iſtos interpres roſas: proinde ornatæ nonnullæ officinæ, ex illis ſyrupum paratum habent, morbis pituitoſis admodum conuenientem. Sunt enim flores iſti, natura purgatorij, pituitam & lentes humores, ac craſſam bilem depellentes. Cæterum, in roſa, partes iſtæ reperiuntur cortex, calix, flos, capillamentum, vel capillus, caput lana, ſemen, vnguis, folium dempto vngue, de quibu Manardum audiamus, libro quarto. Epiſtolarum, epiſtol quadam Hippolyto miſſa, cuius verba ita habentur: Antiqui in roſa ſex partes non nomine tantum, ſed viribu quoq; & facultatibus differentes cognouere, quas à recentioribus fere neglectas, non inutile fuerit recenſere Roſam primo diuidunt in folia, flores, & capita, folia i vngues: & id quod exemptis vnguibus remanet. In flor aliud ſemen, aliud capillus, in capite aliud cortex, aliu calix, vt Plinij verbis vtar intelligitur. Vnguis pars ill candida vocatur, quæ capiti proximè adhærens, præcid à ſeplaſiariis conſueuit, rhodomeli vel rhodoſaccarun reliquo paraturis, vndæ roſæ tales exungulatæ ſolen appellari. Florem luteum illud intelligũt, quod foliis cir cumquaq; ambitur ſeparatũ in capillum, id eſt in tenui quædam fila, & in ſemen, quod ſub his filis lanugine qua dam opertum, cortice continetur. Caput autem ſolidũ il lud, quod foliis & floribus ceu baſibus ſubſternitur. Cuiu ſuperior pars, ex qua flos & folia prodeunt proprie caput reliquun

Ieneliabim de roſis. Perſicis quid.

Flores Perſeæ arboris.

Roſæ frutex.

Roſæ temperatura.

eliquum calix nuncupatur, hactenus Manardi verba. Galenus porrò lib.viij. de Facult.ſimpl.medic.de roſa ita radit: ex aquea ſubſtantia calida, duabus aliis qualitaibus miſta, aſtringenti videlicet & amara, compoſita ſt: flos tamen, magis quàm roſa ipſa eſt aſtringens, ac proinde etiam exiccatorius eſt.

DE ROSEIS PASTILLIS.

Græcè, ῥοδίδες: Latinè, roſei paſtilli, trochiſci è roſis.

Enarratio CXXI.

ROſei paſtilli ad Dioſcoridis deſcriptionem, hodie non parantur. At Paulus Aegineta libro vij. ſuæ medicinæ, longe aliter paſtillos roſeos, quam hic Dioſcorides, deſcribit, ad arcendos videlicet humorum fluxus, antum accommodatos, hodie vero paſtilli ſiue trochiſci roſei non parantur, poſſunt tamen parari, veluti è violis, pud Mediolanenſes præcipue in vſu frequenti habiti, camonio & thurbito, ad ſubducendam aluum ornati: iam diarhodon, à paſtillis roſeis longe alia res eſt. *Paſtilli de violis*

DE LYCIO.

Græcè, λύκιον: Latinè, lycium, buxea ſpina, pixacantha, lycij ſuccus: Arabicè, Hadhadh, Hadad, Kilulem, & ſelzaxarag.

Enarratio CXXII.

COncretus ſuccus in officinis habetur, quem lycium appellamus, quod an Dioſcoridis lycio reſpondeat, ollatione facta, iudicabitur. Eſt igitur lyciũ apud Dioſcoridem optimum, quod igne accenditur: noſtrum vero, t expertus ſum non accẽditur. item Dioſcoridis lycium, ntus rubricat: noſtrum non rubricat, nec rufeſcit, quius adde, Dioſcoridis lycium, in guſtu amaricat: noſtrum ero non amaricat, vt in totum fateri eſt, lycium hoc, in harmacopolarum officinis habitũ, diuerſum eſſe, à Dioſcoridis lycio. Sed quid hoc noſtrum lycium ſit, aut vnde olligatur, variant teſtes. Quidam ſuccum ex baccis liguſtri expreſſum eſſe dicunt, alij ex baccis matris ſyluæ *Lyciũ Dioſcoridis, non eſt vulgare lyciũ.*

potius

potius contendunt: vtcunq; tamen ſit, noſtrum hoc commune adulterinum & minime ſyncerum eſt, proinde ſuaderem, vt lycij veri loco, pharmacopolæ, amurca æneo vaſe incocta, aut ſumachio vterentur, vt ex Dioſcoridis præceptis, capite de amurca, & rhu, percipitur, vel ſaltem lycium ex radicibus rhamni, ad Plinij mentem pararent. Sic enim Plinius libr. xxiiij. cap. 14. inquit: huius radice decocta, fit medicamentum quod vocatur lycium. Satius tamen erit, vero lycio vti quod ex Lycia prouincia, facile Venetias adducere quis poterit, quum Alexandriã iuerit. De cuius viribus ita ſcribit Galenus li. vij. de Facul. ſimp. medic. lycion arbor eſt ſpinoſa, ex qua lycium fit, medicamen id liquidum, quo ad ſugillata, ſedis oriſq; phlegmonas, vlcerationes, herpetes, putredines, vlcera contumacia, aures pure fluentes, intetrigines, & paronychias vtũtur: eſt enim facultatis exiccatoriæ, compoſitum ex diuerſi generis ſubſtantiis. Altera quidem tenuium partium, digerente atq; calida: altera terreſtri & frigida, ex qua aſtrictionem exiguam obtinet. Digerit & ſiccat in ſecundo ordine, in calore autem mediis eſt proximum. Eſt porro lycium Indicum ad omnia valentius.

DE ACACIA.

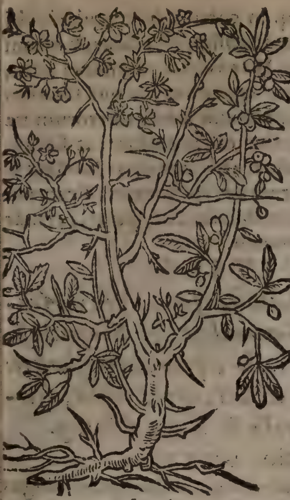
Græcè, ἀκακία: Latinè, Acacia, ſpina Ægyptia, frutex gummi Arabici: Hiſpanicè, arbor de la goma arabica: Italicè, acacia. Arabicè, Æ-hachie.

HVIVS SVCCI SVCCEDANEVM.

Succus ſyluestrium prunorum: Hiſpanicè, cumo de endrinas montiſinas de Abrunhos monteſinhos: Latinè, ſucco di bruni, ſaluatici: Germanicè, Schlehen. *Gallicè, Ius de prunelles.*

Enarratio CXXIII.

Extrahitur ex Acacia arbore ſpina dicta Aegyptia, ſuccus, eiuſdem quoq; nominis cum ipſa arbore, quem Andromachus primus cyaneam lachrimam vocauit, & eo hoc noſtro tempore officinæ carent, cuius loco, ſucco

Acacia.

ſucco prunorum ſylueſtrium merito vtuntur, præcipue, vbi opus eſt infrigidare, conſtringere, & repercutere, illum potiſsimum in orbes redigentes & exiccantes. Cæterum de acacia ita prodit Galenus: Acacia & planta ipſa acerba eſt, & fructus & ſuccus, qui lotus acrimoniã deponit, porro ſi parti illinatur protinus eam ſicciorem ac contractam reddit, eſtq; tertij ordinis exiccantium, & ſecundi refrigerantiũ, vbi quidem elotus fuerit, alioqui ſi illotus ſit, primi. Eſt autem conſiſtentia terrens, habetq; in ſe partes quaſdam aqueas, nec non alias tenues & calidas: hactenus Galenus. Ex arbore porro acaciæ, gummi abſolute dictũ emanat, quod Arabes, gummi Arabicum vocant, cuius tres differentiæ à Dioſcoride notantur. Nam bonitate excellit gummi, quod lumbricorum figura eſt, vitri modo pellucidum, & tranſparens, minus bonum candidum eſt: tertium vero, cæteris peius, quod reſinoſum ſordidumue eſt. De hoc vero gummi abſolute dicto tradit Galenus libr.vij.de Facult. impl.medic.ad iſtum modum dicens: lachryma eſt concreta in truncis arborum ipſam producentium,eſtq; exiccatoriæ & emplaſticę facultatis,aſperitatibuſq; medetur.

Acacia.

Gummi abſolutè, gũmi Arabicum eſt.

DE AMVRCA.

Græcè, ἀμόργη: Latinè, amurca: Hiſpanicè, Luſitanicè, ago à ruca, alpechim: Italicè, lamorca del oglio.

Enarratio CXXIIII.

AMurca non olei fex eſt, vt quidam putant, ſed potius aqua quædam, quæ quum oleũ ex oliuis exprimitur, ipſa

ipſa ſubdit & reſidet, atq; in cortina ſubtorculari, vbi oleum defecatur, foramine diſpoſito, depellitur, & oleum purum & ſyncerum manet. Hæc vero aqua amurca dicta, æneo vaſe decocta lycij vice apponitur, de qua Galenus libro vj. de facultatibus ſimplicium medicamētorum ita diſſerit: ex ſecundo eſt ordine calfacientium, at ſiccantium intenſo quodam modo magis, terreſtris ſubſtantiæ quum ſit. Sic & vlcera corporum temperatura ſiccorum curat, quæ vero in aliis omnibus ſunt exaſperat, perinde vt reſina, pix ſicca, & bitumen.

DE VITICE.

Græcè, ἄγνος λύγος: Latinè, agnus, vitex: Arabicè, ſamancheſt, Samancheſt, & Bengiecheſt, Hiſpanicè, gatillio caſto, pimentero ſylueſtre: Italicè, agno caſto: Gallicè, agnus caſtus, Germanicè. Schaffs mulle & Keus chlamp.

Enarratio cxxv.

AGnos ſiue lygus, aut vitex, Arbor quam vulgus agnum caſtum appellat eſt, quanquam noſtri veluti alij piper agreſte, non inepte eam nominant, quum eius ſemen ſapore piperi ſit ſimile. De quo Plinius eadem fere cum Dioſcoride fecit verba, libro xiiij. cap. 9. dicens: non multum à ſalice vitilium vſu diſtat vitex foliorum quoq; aſpectu, niſi odore gratior eſſet, Græci lygon vocant, alij agnon, quoniam matronæ Theſmophoriis Athenienſium caſtitatem cuſtodientes, his foliis cubitus ſibi ſternunt. Duo eius genera, maior in arborem ſalicis modo aſſurgit, minor ramoſa foliis candidioribus, lanuginoſis, prima album florem mittit, cum purpureo, quæ & candida vocatur: nigra quæ tantum purpureum. Cæterum agni caſti ſemen, genituram & gonorrhœam extinguit, nec tantum epotum ſemen: ſed etiam ſi folia & ſurculi, in cubili ſubſtrauerint. Vnde Paulus ſapiētiſsime lib. j. ſuę medicinę, cap. 38. quo de ſeminis redūdantia agit, præcipit, vna cum refrigerantibus herbis, viticis teneros ſurculos ſubſternendos, eſt vero arbor hæc agnus caſtus ſiue vitex dicta, alia longe à ſalice Amerina dicta quam Hiſpani arborē Paradiſi appellant. De cuius viribus Gale-

Viticis duo genera.

Salix Amerina differt à vitice.

nus libro vj. Simplicium ita inquit: Agnos, aut vitex, fruticoſa illa planta, calidus quidem & ſiccus eſt tertio ordine, verum multum tenuis ſubſtantiæ, tum guſtu acris ſimul & aſtringens, ipſas tamen vitices ad medicinam habet inutiles, cęterum folia, ſemenq;, & flos, calida ſiccaque ſunt facultate, nec nõ tenui ſubſtantia, quare ſæpe nobis ſunt vſui; porro ſemen edẽdo eſt, tam perſpicuo tamen calfacit, vt capiti dolorem hoc nomine pariat; quanquam ſi id frigatur, minus caput tentat, vtcunq; tamen ſumatur flatus ventris diſcutit, præterea tum ſemen, tum flos, tum folia, venereas intemperantias compeſcunt, quare nõ tantum eſa potaque conferre ad caſtitatem videntur, verum etiam ſubſtracta, vnde planta ipſa, agnos, hoc eſt caſta vocatur. At ruta quàm agnos magis quidem excalfactoria & exiccatoria exiſtit: ad hæc, agni quidem ſemen ac germina, modicam aſtrictionem ferunt, aut ruta vbi aruerit: exacte amara eſt, & acris: quàm diu verò humida fuerit, ſubamara: Nulla tamen auſteritas aut acerbitas illi ineſt, aut illa certe obſcuriſsima, quocirca & ad iecur & lienem indurata & obſtructa, agni ſemen potius quàm rutæ competit: præter dicta autem agnus & menſes mouet, & indurata digerit, & laſsitudinem tollit.

DE SALICE.

Gracè, ἰτέα: Latinè, ſalix: Hiſpanicè, ſalze, ſalgueiro, Italicè, ſalice, ſalcio: Arabicè, Bulef, Bhulles, ſaffaf, vel Chalif, Theutonicè & Germanicè, Vvilgenbon, Vveiden, & Felbinger: *Gallicè, Saulx.*

Enarratio CXXVI.

Salix arbor vbiq; nota eſt, cuius ſpecies, nonnullæ habentur, quas Plinius proſequitur lib. xvj. cap. 37. & lib. xvij. cap. 20. Nec enim vſus ſalicis ſic à medicis contẽnendus eſt, quum tam multis & magnificis polleat viribus, vt ex ſubſcriptis Galeni verbis apparet, quæ è lib. vj. Simplicium ita habent: Salicis foliis ad cruenti vulneris glutinationẽ vti poſsis: verũ floribus eius maximè prope omnes vtuntur, ad exiccãtis emplaſtri præparationem. Eſt enim vis eorum ita deſiccatoria, vt morſu abſtineat, habet vero *Salicis flores maximè exiccãt.*

Salix.

etiam quandã aſtrictionẽ, porro ſuccus expreſſus, medicamen exiccatorium exiſtit, expersq́; mordacitatis. Nec enim inuenias aliquod medicamen ad plures res vtilius eo, quod citra mordacitatem exiccat, arboris cortex ſimilem facultatẽ obtinet, tum floribus tum foliis, niſi quòd tẽperaturę ſiccioris exiſtit, veluti omnes cortices: etenim cinere corticis macerato in aceto, nonnulli callos, atque myrmecias tollunt.

DE AGRESTI OLEA.

Græcè, ἀγριελαία ἀγριέλαιος, κότινος ϗ ἄγριππος: Latinè, olea agreſtis, oleaſter: Hiſpanicè, azebuche, azambuyero: Italicè, oliuaſtro: Gallicè, oliuier ſauuage, Germ. Vvilder œlbaum.

Syluestris olea.

Enarratio CXXVI.

AGreſtis olea, oleaſter, foliis amarus eſt, quo primus Hercules coronatus fuit, vt teſtatur

ſtatur Plinius lib.xvj.cap.vltimo: ſed hic animaduertendum eſt, quòd folia & flores oleaſtri, cõbuſta, pro ſpodio, vſurpantur, vt varia alia ab Arabibus inuenta.

COLYMBADES, ID EST SALSAE ET CONDITAE OLIVAE.

Græcè, κολυμβάδες, ἁλμάδες: Latinè, Colymbades, oliuæ conditæ, vel conditiuæ: Hiſpanicè, azetunas de conſerua, azeitonas de ſalmoura: Jtalicè, Oliue condite.

Enarratio CXXVIII.

COlymbades, conditæ ſalſæq; oliuæ ſunt, quas prima menſa, vt appetentiam excitent, lauti diuiteſq; ſumunt: Vnde Paulus libro primo ſuæ medicinæ, cap. 81. de illis ita prodit: Ex oliuis drupę ſtomacho aduerſantur, craſsi humoris, efficaces muria cõditæ, & colymbades, ſi ante cibũ ſumãtur, appetentiã faciũt, & alnũ ſubducũt, ac magis quæ ex aceto & oxymelite, præparãtur, hęc ille. In quibus, adnotandũ eſt, quòd oliuæ duplę, virides abſq; cõditura vlla dicũtur, quæ craſſum & peſsimũ præbẽt nutrimentum: quæ porrò muria condiũtur, quas halmadas, ab ἅλμη, muria ſignificãte vocat, efficaces ſunt, non minus ac colymbades, vt hic deprehẽdere licet, Paulũ differentiam poſuiſſe, inter almadas, hoc eſt, muria cõditas oliuas, & colymbades, quanquã plures alij grauiſsimi authores, nullũ inter illas diſcrimẽ ponant, ſi quis tamen plures & varias oliuarum cõdituras ſcire deſiderat, legat Palladiũ, & Columellam, apud quos, colymbades dicũtur, quia innatent, & quaſi vrinabundæ fluitent. *Oliuæ drupaque.* *Colymbades cur dictæ.*

DE OLEO OLEASTRI.

Enarratio CXXIX.

DE iſto verò abunde inter Olea diximus, Proinde illinc repete.

DE AETHIOPICAE OLEAE LACHRYMA.

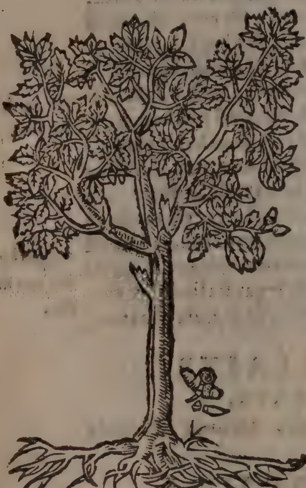
Græcè, δάκρυον αἰθιοπικῆς ἐλαίας: Latinè, lachryma oleæ Aethiopicæ: Vulgò, gumma elemi.

Enarratio CXXX.

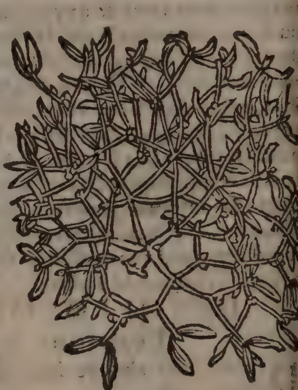
Gummi elemi.

DIcitur hodie gummi elemi,corruptè,quaſi oleæ,quũ revera oleæ Aetiopicæ lachryma eſſe debeat,quæ verò in officinis hodie habetur, iucundi ſane ſi prunis inieceris, odoris eſt; quæ an vera vel falſa ſit, dubitatur, quia gummi huius arboris cum ſcamonio affinitatem & ſimilitudinem habere debet,quam tamen gummi helemi officinarum non habet,imò vt reſina aut aliquod aliud gummi eſt,vt iure cenſendum ſit, vero gummi oleæ Aethiopicæ nos carere;quale tamen commune officinarum ſit,mirum in capitis vulneribus habetur, qua de cauſa ex eo, & vnguentum & ceratum à pharmacopolis concinnatũ habetur.Huius porro loco nonnulli officinarum mangones hederæ gummi, non ſine ægrotantium detrimento accipiunt.

DE QVERCV.

Quercus.

Viſcum quercinum.

Græcè, δρῦς: Latinè, Quercus, robur: Hiſpanicè, robre: Luſitanicè, carualho: Italicè, quercia: Gallicè

Gallicè cheſne: *Germanicè*, Eychbaum. *Arabicè, Chullot hullet, vel Beluth.*

FAGVS.

Græcè, φηγὸς: *Latinè*, *Fagus*: *Hiſpanicè*, *haia arbore*: *Italicè*, *faggio*, *faggiuola*: *Gallicè*, *fau*: *Germanicè*, Buoch, Buochbaum. *Arabicè, Chinaos, vel Chiachas.*

ILEX.

Græcè, πρῖνος: *Latinè*, *Ilex*: *Hiſpanicè*, *Anzina arbore*, *anzinheira*: Italicè, *elice*: *Gallicè*, *hous aut houſſon*, *Germanis ignota*. *Arabicè, Barbes, vel Carmas.*

Enarratio CXXXI.

DRys vox æquiuoca eſt, omnem arborem glandiferam comprehendens, vt ex Dioſcoride in præſentia comprehenditur, quum dicat: aſtringendi vires quercus omnis habet, proprie tamen drys quercus eſt, ſuaues & dulces glandes ferens, quam nonnulli, etymodryn id eſt veri quercum appellant: nam communis quercus inſulſas, & ſuibus gratas glandes producit, cuius Dioſcorides, tanquam ſpecies, fagum & Ilicem numerat, quod tu intelligas velim, viribus: ſecus autẽ figura, quum multum inter ſe differant. Nam fagus arbor eſt, quæ licet fructum glandi, figura & forma ſimilem nõ habeat, glandiferis tamen annumeratur arboribus, quum fructũ ferat viridem aculeatum, intra quem glans dulciſsima, triangulari figura includitur, ſubtili quodam cortice ad ruffedinem, cum quodam ſplendore, veluti in caſtaneis videtur, cooperta, quam glires & mures auidiſsime comedunt, & à turdis maxime expetitur: qua quoq; homines in victu tantum aſſumpta, diu vixiſſe feruntur. Ilex verò arbor eſt ſimilis granam ferenti quæ vt diximus procere creſcit, nonnulli tamen ilicem, maius ſuber eſſe crediderunt, ſed falſò: quum maius ſuber arbor magnæ proceritatis ſit, & ex qua cortices virides & ſicci, variis rebus accommodati extrahantur, nam medius cortex, quem viridem appello,

Drys vox æquiuoca.

Fagus.

Ilex arbor

colore rubrum, à coriatiis Hiſpaniæ pro præparandis bubulis coriis vſurpatur, exteriores vero cortices ſiue ſicci, pro cooperiendis domibus tegularum loco variis in locis accipiuntur, veluti pro conficiendis aluearibus, & crepidis, ac ſoccis ornandis. Hæc vero admodum glandifera eſt, vt plures aliæ arbores, porcis dicatæ, vt ſunt, cerrus, ægilops dicta, eſculus, platyphyllos, & roboris varia genera, quæ omnia conſtringendi vires habent, adeo vt Galenus roboris foliis, vulnus ſecuri inflictũ glutinaſſet, quum eo tempore nullum aliud ad manus adeſſet medicamen, ſic enim ille tradit libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Exiccandi, aſtringendique poſsidet facultatem cum mediocri quadam tepidaque caliditate: cæterum plus cæteris eius partibus aſtringit, quæ in trunci cortice membrana ſubeſt, tum quæ ipſius fructus conueſtit carnem, quamobrem ad profluuium muliebre, ſanguinis expuitiones, dyſenterias: & diuturnos ventris fluxus eam eſſe credunt accommodam, valentius autem aſtringunt fagus & Ilex: quarum plantarum folia tenella illita non inſtrenue deſiccant, nec non vulnera glutinant, eandem foliis vim habet & fructus roboris, eoq; medici nonnulli vtuntur ad incipientes atq; creſcentes phlegmonas.

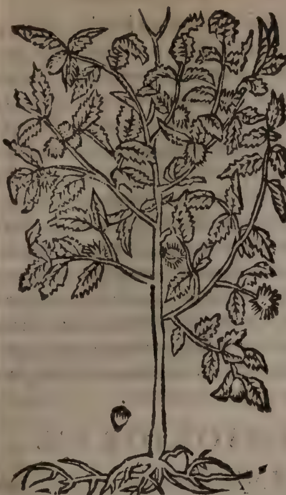
Arbores glãdiferæ.

DE CASTANEIS.

Græcè, βάλανος σαρδιανὴ, λόπιμον, κάστανον, μότον, καὶ Διὸς βάλανος ἢ ἄμωτον Athe. Latinè, glans Sardiana, glans Iouis, caſtanea: Vulgo, caſtagna: Gallicè, Chataigne: Germanicè, Caſtanien, oder Keſten.

Enarratio CXXXII.

CAſtanea echinis incluſa naſcitur fructus vbiq; notus, cuius differentię plures habentur, quas perſequi ſuperuacaneum arbitror, dicitur tamen caſtanea, glans Sardiana à Græcis, quia primum Sardibus vrbe Aſiæ inuenta. Hæc verò, vt tradit Galenus, libro de Cibis boni & mali ſucci, ſi in ventriculo concoquatur, efficaciter nutrit,

Caſtanea.

nutrit, craſsiq́;, nunquã tamen mali ſucci eſt. Quibus verbis inſtructus Rabbinus Moſes de Aegypto, caſtaneã inter præſtantiſsimos fructus adnumerauit: flatuoſa tamẽ caſtanea eſt, quæ ſub cineribus cocta flatum amittit, & optimum, licet ſiccum, præbet nutrimẽtum, modo vel ſaccaro, aut pipere, vel ſale comedatur: exiccatæ porro ad fumum caſtaneæ ſanguinem è pectore fluẽtem ſiſtunt, ex quibus variæ gentes annonæ penuria panem parant, inter quas Ligures præcipuè nominãdi veniunt, quum id genus pane frequentiſsimè vtantur. *Rabbinus Moſes.* *Panis ex caſtaneis paratus.*

DE GALLA.

Græcè, κηκὶς: Latinè, galla: Hiſpanicè, galha, bugalha: Italicè, galla: Gallicè, noix de galle: Arabicè, haſs vel haſus: Germanicè, Galloepffel, & Eychoepffel.

Enarratio CXXXIII.

Fert quercus & eius ſpecies, glandem & gallam quæ ex Syria præcipue affertur, parua, rotunda, in longũ tendens, crebris foraminibus perforata, atramẽto ſcriptorio conficiendo aptiſsima: nam optima, ſuccoſa ſit oportet, plena, grauis, ſtyptica, qualis Anconæ apud Italos, & Caſtello Albo propria patria noſtra apud Hiſpanos naſcitur: vnde ſuaderem, quum galla vti opus fuerit, hac potius recenti, quàm ſiccata illa Syriaca, vterentur, quum recens omphacitis acerbior & valẽtior ad omnia, vt diximus, ſit. *Galla optima.*

Eſt prætereà gallæ alia ſpecies, magna, circulo veluti corona circũdata, caput vitulinum figura repræſentans, non adeo tamen vt altera acerba, ex qua pauperes coronas pro numerandis preculis conficiunt. De quibus omnibus Galenus libr. vij. de Facul. ſimpl. medic. memoriam facit, dicens: Galla, quæ omphacitis dicitur, admodum acerbum eſt medicamen, pleraque ſui parte eſſentiæ terrenæ & frigidæ, valde deſiccat, repercutitq; fluxiones, eſt verò tertij in deſiccando, ſecundi autem in refrigerando, ordinis. Altera autem galla, flaua illa & magna, laxaq;, & ipſa deſiccat quidem, ſed tanto minus, quanto minus acerbę qualitatis eſt particeps. Cocta itaque ipſa per ſe in aqua, aut ſi magis aſtringere vis, in vino aliquo auſtero, ac dein trita, cataplaſma eſt non inſtrenuum ſedi inflammatæ, procidentiq; Gallæ cõbuſtæ, extinctæq; in aceto aut vino, ſanguinis reprimendi falcutatem acquirunt.

Gallæ temperatura.

DE RHV OBSONIORVM.

Græcè, ῥοῦς καὶ ἐρυθρός: Latinè rhus, rhus obſoniorum, rhus coriariorum, ſumach: Hiſpanicè, ſumach, ſumagre: Italicè, ſumach: Gallicè, ſumach. Arabicè, ſumach, Adurion, Rosbar ſadiſticos & roſaïdicos.

Enarratio CXXXIIII.

Sumach.

RHus cuius ſemen rubricans, & durum conſpicitur, & olim piperis loco obſoniis deſeruiebat, frutex coriarius, ſiue vt Columellæ placet, ſutoria rhus eſt, quã officinæ hodie ſumach Arabica voce appellant, quãquam Plinius latino nomine olim carere tradat. Is enim frutex, exactiſsime à Dioſcoride deſcribitur, quo & nunc in puluerem redacto, coriarij totius Hiſpaniæ, pro ſpiſſandis & ap parandis pellibus calceorum vtuntur, non minus ac illius loco, Itali coriarij calicibus glandium, ex Chio inſula & Aulone apud Epirum, aduectis. Eſt proculdubio ſumach, frutex omnino aſtrictorius, dyſentericis, & aliis inteſtinorum fluxionibus conuenientiſsimus. Qui mea ſententia, ros ſiue ſuccus Syriacus non eſt, tametſi Manardus, contra Crinitum credentem rorem Syriacum mannam eſſe, ita

ita id eſſe cōtendat, epiſtola quarta libri primi, in qua Cornelium Celſum ab errore vindicare conatur. Sed quòd ros Syriacus, rhus obſoniorum non ſit, ſatis liquet: quia ros Syriacus, ſiue Cyrenaicus aut Medicus dictus, laſerpitij ſuccus eſt, omnes ſuccos caliditate & tenuitate exuperās, vt Galenus lib. viij. de Facul. ſimpl. medic. teſtatur, & Dioſcorides ante illum, libr. iij. capit. lxxxv. dixit. At Rhus, id eſt ſumach medicamen ex tertio ordine exiccantium, ex ſecundo verò refrigerantium eſt, vt ex Galeno percipitur loco citato. Proinde Manardum non minus ac Crinitum in hac re erraſſe, certum eſt: Alter, quia per rorem Syriacū ſilphij verum ſuccum, mānam intelligit: alter verò, rhum, ſumach dictum. Sed hic ad memoriam reuocandum eſt, quòd decoctum rhus ac ad mellis craſsitiem redactum, ad ea valet, ad quæ lycium, vt Dioſcorides in præſenti loco docet. *Ros Syriacus.* *Manardus & Crinitus.*

DE PALMA.

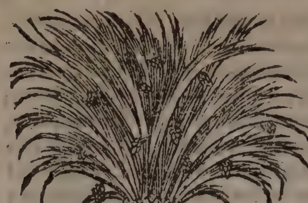
Græcè, φοῖνιξ: Latinè, palma, dactylorum arbor: Hiſpanicè, palmera: Italicè, palma: Gallicè, palme: Arabicè, Machla, Nachal: Germanicè, Palmbaum,

FRVCTVS PALMAE.

Græcè, φοίνικες, καρυώτιδες, βάλανος fœmin. ψὼ, Maſcul. Latinè, caryotæ, dactyli, palmulæ. Hiſpanicè, tamaras, datiles: Italicè, dattoli: Gallicè, Dattes, *figues royalles. Arabicè, Tamar. Germanicè,* Datteln.

Enarratio cxxxv.

PHœnix tam arborem quàm ipſius fructum ſignificat. Eſt enim palma arbor caryotas ferens, cuius varia & diuerſa ſunt genera, in Africa, Iudæa, & Aegypto, veluti vbi ſabuloſa & nitroſa terra eſt, proſperè naſcens, tantæ generoſitatis (vt Gellius tradit) vt huius arboris lignum ponderi nō cedat, ſed ſurſum eleuare nitatur: qua de cauſa victoriæ ſignum habet, quoniam huiuſce naturæ eſt, vt vrgentibus, opprimentibúsve non cedat. At reuera, nos, *Palma arbor.*

Palma.

velut Antonius Muſa Braſauola prius expertus fuit, quæ de hoc ligno tradita ſunt falſa eſſe comperimus, nec enim cõtra pondera innititur, aut recuruatur, imò experientia indicat lignum hoc debile eſſe. Verùm, palmulæ ſiue dactyli, omnibus noti ſunt, eſui conuenientes, ex quibus conditum in officinis paratur, diaphænicon dictum, educendæ pituitæ accommodatum, quo frequentiſsimè omnes vtuntur medici. Dioſcorides, in præſenti capite dactylos myrobalanis ſimiles facit, & illis quidem in Arabia naſcentibus, quod vnum animaduerſum velim, vt hinc omnes noſcant, ſciantve, Dioſcoridem, myrobalanos communes nouiſſe. Mirabuntur forſan multi rei nouitate quum hæc legerint, ſed deſinant rogo mirari, quouſq; ex integro ſententiam noſtram tenuerint, ſunt igitur ex Dioſcoridis ſentẽtia, palmulæ caryotæ, ſimiles myrobalanis, in Arabia naſcentibus. Sed qui ij ſint myrobalani in Arabia naſcentes, diſcamus, vt inde rem plenè teneamus. Nam hucuſq; omnes, qui hac de re commentati ſunt, per myrobalanum, glandem vnguentariã intelligunt, de qua quarto libro ſermo habendus eſt: omnes voco, Hermolaum Barbarum, Ruellium, Marcellum Virgilium, Manardum, Leonicenum, Antonium Muſam Braſauolam, Mathiolum, Ioannem Agricolam Ammoniũ, ac Leonardum Fuchſium. Sed quod in præſenti loco per myrobalanum, glandem vnguentariam intelligere non debeamus, vel ex hoc tantum probatur, quia glans vnguentaria, ſiue myrobalanus, auellanæ angulari, figura & magnitudine reſpondeat, vt teſtatur Dioſcorides, & experientia

Dactyli.

Dioſcorides myrobalanum nouit.

rei

eri id ita indicat: nec verò cum palmulis affinitatem ali-
uam habet, vt liquido cõſtet per myrobalanon Dioſco-
idem rem ſimilem dactylis intellexiſſe, non vero myro-
alanon, glandem vnguentariam dictam. Sed quæ hæc
ıyrobalanus dactylis ſimilis, ac ſemidigitalis magnitu-
inis ſit inquiramus, quum illa proculdubio, quam Dio-
cor. intelligit erit. Sunt enim myrobalanorum omnium
pecies quinq;, ex arboribus diſsimilibus lectæ, quas per-
urrere, alienum non erit, vt ſaltem videamus, an aliqua
arum cum palmulis conueniat. Eſt primo, myrobalanus
itrinus colore, oblongus, intus os habens, ſimilitudinem
uandam cum dactylis paruis habet, vt non ab re fuerit
ſſerere, dactylos iis ſimiles Dioſcoridem feciſſe, ſed eſto
on ita ſit, ad ſecundam ſpeciẽ accedamus. Myrobalano-
um, qui chebuli dicuntur, ex fuſco rufeſcentes, carnoſi,
ingues, ſemidigitales, adeo dactylis ſimiles vt meritò
Dioſcorides ipſis dactylos perſimiles fecerit, quũ ita inter
e conueniant, vt magis inter ouũ & ouum conuenire non
oſsit, vt collationẽ facienti manifeſtum erit, nec enim
redo, erit vllus tam ἄμουσος, aut ceruicoſus refractarieq;
ertinax, qui ab hac noſtra vellet diſcedere opinione.
VDOVICVS. Quur igitur ſi Dioſcorides myrobalanos
ouit, de illis caput vt ſolet non præfixit? AMATVS. no-
it quidem vt dixi, Dioſcorides myrobalanos, ſed de illis
ullam penitus experiẽtiam habuit, qua de cauſa, de illis,
elut rebus, quarũ vires ĩgnotę illi erant locutus non fuit.
VD. quod equidem meminerim hucuſq; nunquam apud
liquem legi, qui dixerit, Dioſcoridem myrobalanorum
eminiſſe, imò omnes inter res nouas, & ab Arabibus
nuentas, & in vſum medicum adductas hucuſq; connu-
nerarunt. AMA. Verum fateris, quum nullus huc vſq; ad-
peruit, neq; literis mandauit, quòd Dioſcorides noſtros
ommunes myrobalanos nouerit, quia quum myrobala-
um legebant, glandem vnguentariam, quam myroba-
anum vocant, intelligebant, parum alioquin aduerten-
es, Dioſcoridis collationem, quam inter palmulam &
ıyrobalanum facit. LVD. perinde ac ſi eos non nouiſſet
ixerim; quum eorum vires ignorauerit. AMAT. ea de
auſa Arabum inuentum myrobalani dicuntur, quia
rius illis vſi fuerunt, & in actum practicum traxerunt.

Myrobalanorũ quinque ſpecies.

LVD.

L V D. de iis præceptores noſtri Salmanticenſes parũ nos inſtruxere, imò eos qui de ſimplicibus curam habebant, ſimplices appellabant. A M A. vera narras, ſed eorum vnus hodie ſuperſtes, vt audio reſipiſcit, & ad bonas literas & Galeni doctrinã comparandã enixiſsime operam dat, nec veretur id fateri, vt diſcipulis ſuis exemplo ſit. L V D. Ita ſe res habet, & cito ſperamus, vt herbaria medicina apud Hiſpanos iam in pretio haberi incipiat: ita quoq; anatomiæ erit, abſq; qua Galenũ intelligere, vt noſti, impoſsibile eſt. A M A. quantum ad anatomiæ cognitionem attinet dubito, quum piaculũ ſit corpus humanũ mortuum apud Hiſpanos diſſecare. L V D. noui, ſed iſthęc miſſa faciamus ne in Hiſpanię ſanctimoniam incidamus, de qua diſſeren longum profecto, nec minus tædioſum eſſet, & myrobalanorum cæteras ſpecies enumerare ne graueris. A M A T. Tertia ſpecies myrobalanorũ accedit, qui Indici dicũtur oliuam figura referẽtes, nullum os intus habẽtes: quibus quartã adiungere eſt, in qua emblicos reponamus, qui potius per fragmẽta quàm integri ad nos vehuntur. Quinta demum ſpecies, belerici ſunt, rotundi, magnarum auellanarum magnitudine, qui non minus ac chebuli ſaccaro conditi ex India ad nos portantur, caput apprime roborantes, veluti ſtomachum, & alia viſcera. Citrini bilem fugant, Indi atram: cæteri pituitam. De quibus iuuabit legere Meſuem inter Arabes, & Actuarium inter Græcos. Scire tamen licet antea quã ab iſto diſcedamus loco, quò oſſa palmularum & chebulorũ vſta, ſpodij vice valent, vt ex Dioſcoride in præſentia deprehenditur.

Myrobalanorum vires.

DE PALMVLA THEBAICA.

Græcè, φοίνιξ θηβαϊκή: Latinè, palmula Thebaica tamarindus: vulgo, tamarindo.

Enarratio CXXXVI.

Tamarindi.

THebaica palmula, ea eſt, vt mea fert opinio, quã officinæ, Mauritana voce, tamaridã vocant; idem enim eſt tamar, ac dactylus vel palmula, vnde tamaridum, idem eſt ac ſi dicatur, palmula Indica, ex qua vinum olim apud multos populos parabatur, hodie verò in Perſia ex palm

lis i

is iis Indicis contuſis & optime ſalitis ſuccus exprimi-
ur, quo vniuerſa Perſia, Arabia, & India, aceti loco vtun-
ur, imò ſic ſaliti tamarindi & contuſi plerunq; ad nos ve-
huntur, quos ego maxime deteſtor, quum ob inſitam ſal-
ſuginem ſitim incitent, & febrem augeant. Quum igi-
ur tamarindis vti opus fuerit, integros & non ſalitos eli-
gendos curabis, quia integri ac non ſaliti febrim minuūt,
ſitim arcent, & aluum ſubducunt, quæ omnia ſaliti deper-
dita habent. Sunt porro tamarindi vt placet Meſue frigidi
& ſicci in ſecundo ordine, vel vt Auerroi, in tertio.

DE ELATE.

Græcè, ἐλάτη ἢ σπάθη: Latinè, elate, nux Indica: Hiſpanicè, coquo: Italicè, noçe de la India: Gallicè, noix d'Inde.

SECVNDVM GALENVM.

Ἐλάτη ἐγκέφαλος: Cephalio, palmites, palma agreſtis: Hiſpanicè, palmitos: Italicè, præſertim in Sicilia, cephaglione:

Enarratio CXXXVII.

TAm clare, tamq; manifeſte Dioſcorides in præſentia per elatem nucem Indicam intelligit, vt nō magna opus ſit digreſsione, ſed quòd ita res habeat paucis indicemus. Primo, nux Indica quæ ex India in Luſitaniam, & inde in varias orbis regiones diſtrahitur, & eam in officinis pharmacopolæ tanquam ſpectaculum prætereuntium ſuſpenſam habent, ex palma arbore colligitur, quæ apud Indos, veluti apud inſulas Capi viridis proſpere creſcit, fructus magnitudine capitis humani: qui ideo nux dicitur, quia nucem figura referat: & Indica quia primo ex India vecta fuerit. Hæc igitur nux Indica primo, cortice craſſo veſtitur, ſubnigro, ad ruborem inclinante, qui etſi ſuperficie durus, calloſus, & tenax ſit, intus tamē mollis videtur, et capillato inuolucro texitur. Is primus huius fructus cortex eſt, quem Dioſcorides inuolucrum & operimentū fructus palmularum vocat, qui quum recens eſt, ex ſe ſubgrauem mittit odorem, & aſtringendi vires obtinet, quo de

Elate nux Indica eſt.

poſito

poſito, fructus occurrit rotundus oui anſerini magnitudinem & maiorem habens, cortice coopertus craſſo, lignoſo, ad ruborem declinante, intra quem medulla ſeruatur, parte exteriori, eiuſdem coloris cum cortice, nã eius interior pars, lactea eſt, cõcaua, aquam in pretio habitam continens: hunc vero corticem Dioſcorides quoq; elaten vocat, veruti boraſſum alij, in quo foramina quædam, ſimiæ figuram repræſentantia, conſpiciuntur, ob quæ nux hæc à Luſitanis, quoquo appellatur, voce qua mulieres pueris metum inducere ſolent. At medulla interior, quam Dioſcorides cor appellat, candidi eſt coloris, in parte vt diximus interiori, cibo gratiſsima, multum genitalis ſeminis gignens, qua de cauſa multis conditis ad irritandam venerem dicatis, miſcetur. Dicitur autem arbor hæc, ſiue palma fructum iſtum ferens, à multis, pauperis refugium, ob id quod multis & variis abundet donis, nam ex ea fructus dictus colligitur, qui quum recens & viridis eſt, lanha appellatur, tantæ ſuauitatis, ob aquam intus contentam, vt Deorum ambroſia à multis dicatur: macilentos enim & graciles, obeſos reddit, cuius aqua à mulieribus maxime pro facie decoranda expetitur. Fiunt quoq; ex corticibus huius fructus, pocula, quibus inauratis, vel argento ornatis, nobiles vtuntur, parantur quoque ex iſta arbore, chordæ, non minoris prætij ac bonitatis quam quæ ex canabe conficiuntur. Fluit quoque arboris huius (caudice perforato) ſuccus, qui vini loco habetur, & poſtea in acetũ euadit: nam quũ muſteus eſt, ad ignẽ coctus, mel vel ſapa redditur, deſtillat quoq; ex iſta arbore liquor olei munia ſupplens: de quo & melle Dioſcorides ſimul tanquam ab eadem arbore emanãtibus, mentionem fecit, capite de eleomelle: in quo non de vna agit re, ſed duabus potius, oleo ſcilicet & melle, vt ibidem quoq; adnotauimus. Attamen, ne in huius arboris donis diuager, in ſumma dicam decẽ vel vndecim res, ad vſum humanum accommodatas ex ea colligi, vt merito pauperum refugium dicatur, quia quũ pauper vnam vel alteram, huius palmę arborem poſsidet, illico miſeram pauperiem effugiſſe creditur. At Plinius, per elatem arborem quandam abietem dictam intelligit, vt lib. xij. capite vltimo, qui de ea ita diſſerit: Eſt præterea arbor ad eadem vnguenta pertinens, quam alij elaten vocant,

Arbor elate.

Plinij elate abies eſt.

cant,

ant,quod nos abietem:alij Palmam:alij ſpathen.Galenus
præterea per elaten non nucem vt Dioſcorides, aut arbo- *Galeni elate cephalio eſt.*
em,vt Plinius,intelligit, ſed palmæ tenellum quoddam
germen,encephalon,id eſt cerebrũ,vel medullam intra ſe
ontinens,dictum,quanquam & encephalos planta repe-
iatur parua, à nonnullis cephalio nuncupata,quam vocẽ
odie Neapolitani ſeruant,eam cephaglionvocantes:Lu-
itani verò noſtri,ſimul ac reliqui Hiſpani, palmitem vel
almitum appellant, quam Viues in colloquiis agreſtem *Viues.*
almam nominat, neſcio quem ſecutus authorem. L V-
DO V I C V S. Hanc ipſam plantam quam Galenus intel-
igit,& Dioſcoridem intellexiſſe,ſcholaſticis meis,quum
ublicè Colimbrię interpretarer,ſæpe dixi. A M A T V S.
cio certe,quum nos duo è Salmanticẽſi,nobili apud Hi-
panos gymnaſio,in Luſitaniam reuerteremur,te publicè
nedici nam apud Colimbrienſes, regis mandato legiſſe,
mò ibidem ti bi in eo munere primas delatas recordor.
ed ego relictaLuſitania,vt qui ab hinc decem & octo an-
is præſagieram,quæ nunc eueniſſe audio,regios contem
ſi honores,& in Anthuerpiam me recepi,vbi ſeptẽnium
gi,& inde Illuſtriſsimi ducis Ferrariæ Herculis ſecundi
uſſu,Ferrariam veni, ſub cuius clientela ſexennium mo-
atus ſum,vbi quoq; publice artem medicam profeſsi ſu-
nus: & multa à viris doctiſsimis, in re anatomica & her-
aria didicimus. L V D. vtinam eo tempore tecum ſen-
iſſem,nec in illo regno tam longam traxiſſem moram,
t Germanorum mores citius dignoſcere potuiſſem,qui-
uſcũ hodie Anthuerpiæ felicifsimè diuerſor. A M A T.
unt certè Germani viri probi & doctiſsimi, Germanos
um dico,ſimul & Belgas illos,qui nunc Brabanti,Batatui
: Flandri appellãtur,intelligo:de quibus aliàs,nunc verò
d noſtrum encephalum reuertamur,quod tu Dioſcoridis
laten eſſe putas. L V D. ita certe autumo,quum quoq; il-
us deſcriptioni,Galeni encephalos ſiue elate reſpondeat.
M A T. quòd res ita ſe habeat, apparet, imo tecum ſen-
o, quòd Dioſcoridis elate idem ſit cum encephalo ſiue
aleni elate, nec enim grauor ita celeriter ſentẽtiam im-
nutare,quum poſteriora,vt eſt in veteri prouerbio,melio
a ſemper eſſe ſoleãt. L V D. non ab re quoq; eſſet,per ela-
en, in præſentia nucem Indicam intelligere, vt tu probè

in lem

in lemmate finxiſti, quũ quoq; elates deſcriptio illi reſpõdeat, quin ab eadem arbore nux Indica, & encephalos colligantur. AMAT. Memoriæ occurrit, me apud Theophraſtum li.vij.de Hiſtoria plantarum legiſſe, eſſe bulbi quoddam genus, circa ripas amnium naſcens, in cuius medio, hoc eſt inter ſummum corticem, & eam partem quam comedunt, lana reperitur, ex qua mappalia, veſtes, & alia ſimilia conficiebantur: ſed vbi aut in qua regione id fiebat, ſubticuit: imò Plinius de hac re Theophraſtum adducit, poſtquam de ſparto locutus fuit, lib. xix. ſuę Naturalis hiſtoriæ capite ſecundo. LVD. ita eſt, & per hanc bulboſam plantam, quum plerunq; ſim contemplatus, nullam aliam Theophraſtum intellexiſſe, quam encephalum hoc, aſſequi potui. AMAT. Tecum ſentio & à tua non diſcedam opinione, quum re vera Theophraſti bulboſa illa, planta, encephalos ſiue palma noſtra parua ſit, qua frequentiſſime veſcimur. Nam primo encephalos, bulboſam radicem habet, multis obuolutam cooperimentis, quum eam excorticanti, primo cruſtata quædã folia horridis armata ſpinis occurrant: poſt quæ, lanei multi plexus apparent ex quibus, dubio procul, & veſtes, & togæ, & mappalia, & ſacci fieri poſſunt: poſt hanc vero lanam, laminæ quædam digitales, tenellæ, cibo cum toto ipſo radicis meditullio aptæ conſpiciuntur. Quæ ſane à Theophraſti deſcriptione non multum abhorrere videntur, quin imo cum ea cõuenire, pro comperto habeo. Nam lana hæc ſub primis tunicis habetur, adeo vt inter internum quod manditur & externum media ſit: ex qua ſacculi hodie perbelli pro ſeruandis pecuniis ornantur, & illis Luſitani noſtri paſsim vtuntur, & niſi lini & lanæ ingens eſſet copia, veſtimenta ex ea parari poſſent, quę olim confici creditu facillimum eſt. Verum huius plantæ, in Betica regione, & Algarbi Luſitaniæ parte, magnus eſt prouentus. Ex quibus regionibus, ad Anthuerpiam apud Belgas florentiſsimam ciuitatem magna adducitur copia, quæ in maximis habetur deliciis, nec niſi optimatibus, aut principibus pręſentatur, quum cibus ſit delicatiſsimus, ſuauis, ventriculo gratus, multum genitalis ſeminis gignens, qua ratione a illis multum deſideratur, & de ea Serapio bdellium conſici meminit, vt capite de bdellio diximus, quam ciſilic

Elate Dioſcoridis idẽ cum encephalo Galeni.

Theophraſtus interpretatur.

Bdeliũ ex quo fiat.

nec

nem corrupta vt ſolet voce appellat.

DE MALO PVNICO.

Græcè, ῥοὰ vel ῥοιὰ: Latinè, malum Punicum, malum granatum: Hiſpanicè, granadas, romanas: Italicè, Melagrum, grani: vel pomi granati: Gallicè, pomes grenades: Arabicè, Kuman, Ruman, & Romam: Germanicè, Granat œpffel.

Enarratio CXXXVIII.

POmum granatum, malum Punicum dictum, omnibus notum eſſe arbitror, cuius genera Plinius quinq; facit, lib. xiij. cap. 19. ſcilicet, dulce, acre, mixtum, acidum, & vinoſum, quæ ad tria tantum Dioſcorides Hippocratis more reduxit, dulce, acidum, & vinoſum, non acre in acido collocauit, & mixtum in vinoſo. Recentiores vero, dulce, acre, & medium, quod Arabes muſum appellant, dicunt, cuius loco ipſo deficiente, dulci & acri mixtis vtuntur. De horum vero temperamento in præſenti inquirere neceſſarium eſt, quum varient authores: nam Dioſcorides in præſentia, dulce, calidum eſſe intelligit, qua de re in febribus vitandum ſuadet, quia calorem inducit. Item Hippocrates lib. ij. de Diæta: mali Punici dulcis ſuccus, inquit, aluum mouet, habet autem quid æſtuoſum: Mala punica vinoſa minus æſtuoſa ſunt: acida vero magis frigefactoria: Nuclei autem omnium aluum ſiſtunt, hæc Hippocrates. ex quibus conſtat, malum Punicum dulce calidum eſſe, cui axiomati omnes fere Arabes fauent, & primo razes lib. iij. ad Almanſorem regem dicato, qui capite ſecundo ita inquit: mala granata dulcia non infrigidant, ſed inflammationem & ſitim faciunt: à quo nullus quod ſciam Arabum diſſentit. Præterea ſapor dulcis caliditatem atteſtatur, quum quæ dulcia ſunt, ea calida dicantur, vt iure credendum ſit, dulce pomum Granatum, calidum ſit, non vero frigidum aut alterius qualitatis. Iis porro Paulus Aegineta oppoſitus eſt, quum dicat: Malum Punicum omne aſtringẽdi vires eximias poſsidet, quibus refrigerat ſiccatq;, verũ dulce aliis minus: Per que verba clare patet, quòd mala Punica dulcia, frigida eſſe dicat, *Malorum Punicorum temperatura.*

cui adſtipulatur quoq; Auicēna Paulum plerunq; ſequens cùm lib. ij. ſui canonis dicat: Granatum dulce frigidum & humidum in primo gradu eſt, acetoſum vero frigidum & ſiccum in ſecundo. Nos vero vt in hac re audacter iudicium noſtrum proferamus, credimus, quòd Paulus, vere dulcia granata non nouit, imò quæ apud nos vinoſa aut media ſunt, illi pro dulcibus habebantur, vnde omnia non immerito frigida eſſe dixit: Sciebat enim Paulus, dulce pomum granatum calidum eſſe, vt ex Galeno deprehenditur lib. viij. de Facultatibus ſimplicium medic. dicente: Omne malum Granatum aſtringentem qualitatem ſortitur, non tamen in omnibus ea exuperat. Nam inter ea quædam ſunt acida, quædam plus dulcia, quàm auſtera, pro ratione quarum qualitatum vincentium ſuos vſus præſtant. Porro, acini aſtringentiores & exiccantiores ſunt ſucco, ſicuti & his putamina, quæ ſidia dicuntur. At ſimilem vim habent flores qui cytini dicuntur. A ſapore igitur inquirenda temperatura in iis malis Punicis eſt, quum quanto magis ad dulcedinem tēdunt, eo magis calida dicenda ſint, & quanto magis dulcedine diſcedunt, & ad acetoſitatem appropinquant, tanto frigidiora dicenda ſunt, item quæcunq; magis lignoſa grana habuerint, eo magis ſtyptica dicēda ſunt. L V D. Ea igitur poma granata, quę nos capharilia, Itali alaſi appellamus lignoſo acino carentia ſtyptica non ſunt dicēda. A M A T. ita eſt, quia parum aut nihil, cōparatione ad alia conſtringunt. L V D. Monendi hic pharmacopolæ ſunt, ne per malū Punicum intelligant id quod ſeplaſiarius quidā Pariſiēſis intellexit, quum medicus deſcriberet, ſucci malorū Punicorum, ſiue malorum Granatorū, ille craſſæ Mineruæ, hebes ingenio, & ignarus vocum, quū ex malis granatis, & illis quidem optimis, ſuccum extractū amādare debuerat, tantum abfuit, vt optima, aut bona intellexerit poma, vt potius, putida & corrupta acciperet, ex quibus ſuccum fœtidum & putridum extractum ad miſerū ægrotātem miſit, credens vtiq; per mala, nō poma, ſed mala putrida, corrupta ac flaccida granata, intelligi debere. A M A T. ab hinc decē annis rem ita eueniſſe audiui, imò Petrus Fernādus amicus noſter, qui magna cum gloria apud Anglos Londini medicinam exercuit, & nūc proſperè apud Venetos agit, mihi

Sidia. *Cytini.*

libellum

libellum vbi hæc ſcripta erant Anthuerpiæ indicauit, quæ tu poſtea in ea epiſtola, quam Lexico Nebriſſenſis Anthuerpiæ excuſo appoſuiſti, ad memoriã reuocaſti. LVD. quæ igitur ex malis Granatis in officinis ſeruata habẽtur, edocere ne graueris. AMAT. Seruantur cortices, quin & ipſa poma ſeruata habentur, ex quibus & ſuccus quoq; extractus ſeruatur, præcipue ex acidis, quem vinum granatorum practici appellant, & eum febricitantibus pro extinguenda ſiti, & roborando ventriculo, ac mitigando ardore febrili, in potu propinant, non minus oxyzaccara, ex hoc ſucco & ſaccaro dicta, paratur, quæ & ſimplex & compoſita paſsim in officinis habetur. LVD. in hoc ſyrupo malorum Granatorum, medici monendi ſunt, quia laborantibus putridis febribus ab obſtructione pendentibus, continuo illum tribuunt, parum animaduertentes, quòd ſyrupus iſte conſtringat, & arctos meatus reddat, vt Galenus libro decimotertio Methodi medendi docet, quum de malo Punico agit, dicens. Malum Punicum & cætera quæ aſtringunt, dum bilis meatus os arctant, bilem ipſam excerni prohibent, proinde mala Granata, & ipſorum ſyrupus veluti ſimilia alia, putridæ febri curandæ nullo modo conferunt. AMAT. Deteſtandi ſunt medici illi, qui tantum ad febrim, deſpecta eius cauſa aduertunt, nunquam vt tu probe noſti, Galenus febres putridas frigidis conſtringentibus depulit, ſed potius medicamentis aperientibus, quæ nonnihil caliditatis habent. LVD. Hæc maiori digreſsione indigent, propterea quia ad methodum medendi pertinent. AMAT. ita eſt, ſed methodus medendi cum notione facultatum medicamentorum mutuo nexu connectitur. *Monẽtur. Medici.*

DE CYTINO.

Græcè, κύτινος: Latinè, cytinus, mali Punici domeſtici flos: Hiſpanicè, flor de granadas: Italicè, fior de pome granate domeſtice.

Enarratio CXXXIX.

CYtinus flos eſt mali Punici domeſtici, quẽ pharmacopolæ vice balauſtij exhibent, ex quo ſuccus hypociſtidis modo exprimitur, ad eadẽ valẽs ad quę hypociſtis.

DE MALICORIO.

Græcè, σίδιον: Latinè, malicorium.

Enarratio CXL.

Malicoriũ. MAlicorium granatorum putamen eſt, ſiue cortex, quanquam recentiores, malicorium tantum, parua illa poma rubricantia eſſe volunt, quæ & ipſa aſtringendi vires habent.

DE BALAVSTIO.

Græcè, βαλαύστιον: Latinè, balauſtium.

Enarratio CXLI.

Balauſtiũ. BAlauſtion, ſiue vt Columella balauſtum, ſylueſtris Punicæ flos eſt, quæ arbor Ferrariæ videtur, & præter oculis gratos flores, quos emittit, nullum alium fructum profert: Qui apprime conſtringunt, & ea de cauſa in officinis ſeruati habentur.

DE MYRTO.

Græcè, μυῤῥίνη vel μυρσίνη: Latinè, myrtus: Hiſpanicè, raiam, murta: Italicè, mortella, mortina, myrto: Arabicè, Aes, As, vel Alas: Gallicè, Meurte: Germanicè, Vvelſch heydelbeer.

Enarratio CXL.

Myrtus frigida eſt. MYrtus tam frutex quàm ipſius niger, & albus fructus, communis eſt: ex ſucco cuius ſyrupus myrtinus in officinis pro ſiſtenda aluo paratus habetur. Eſt enim myrtus vt Paulus lib. vij. inquit, ex diuerſis compoſita ſubſtantiis, in qua terreſtris pollet frigiditas, qua valenter ſiccat. At myrtula trunco & ramis ipſius adnaſcens tumida, maiore vi in aſtringendo & ſiccando ſcatet: iam vero & folia aridiora viribus magis ſiccant, itẽ fructus ſuccuſque tum foris applicatus, tum intus aſſumptus, perſimiles vires præ ſe fert. Cæterum ex floribus myrti albis odoriferis, aqua per campanã elicitur, non niſi ſuauiſsimi odoris, ob quem à delicatiſsimis mulieribus in ſummo pretio habetur.

De

DE CERASIIS.

Græcè,κεράσια: Latinè, Ceraſia,& Ceraſa: Hiſpanicè, Cerezas: Arabicè, Saraſie: Italicè, ceregie: Gallicè, ceriſes: Germanicè, krieſſen, kirſſen.

ACIDA CERASA.

Græcè, oxyceraſon: Latinè, acida ceraſa: Hiſpanicè, guindas: Italicè, maraſche: Germanicè, Saur kirſsen, Ammelbeer.

Enarratio CXXXIII.

Ceraſia.

CEraſus arbor,& ceraſum fructus dicitur,dulce & acre,quę Lucius Lucullus poſt victoriam Mithridaticam,anno vrbis ſexcenteſimo octogeſimo,in Italiam è Ponto vexit:hodie verò multorum generum ceraſa apparent, dulcia,acria,auſtera,vinoſa, & illa quandoq; nigra,vt plurimum verò rubra, variis inſignita nominibus.Cæterum Luſitania vt Placet Plinio, bona fert ceraſa, ſed quod equidē meminerim, nuſquam meliora habētur, quam Lugduni:porrò acida ſiue acria ceraſa, apud Salmanticam florentiſsimum Hiſpaniarum,imò totius orbis omnium doctrinarum gymnaſium,guſtui gratiſsima reperiuntur, quæ & ſaccaro & melle condita variis in locis reſeruantur,vt illis poſtea febricitantes ad arcendam ſitim vtantur:de quorum facultate, & tempera- *Ceraſa optima.*

tura, Galenus; lib. vij. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita tradit: Quæ dulcia ſunt magis aluum ſubducunt, ſed minus grata ſtomacho ſunt: Auſtera verò, contrario modo: at acida, pituoſis excremẽtoſisq; ſtomachis ſunt idonea, ſiquidem auſtera magis exiccant, & nonnihil etiam incidunt: ipſius arboris gummi arterias aſperas lenit, calculisq; vexatos adiuuat.

DE CERATIIS.

Græcè, κερᾴτιον: Latinè, ceratiũ, ſiliqua: Hiſpanicè, alfarobas: Italicè, carrobe: Ger. S. Iohanes brot.

Enarratio CXXXIIII.

Siliquæ.

CEratium per t. literam ſcriptum, ſiliqua dulcis eſt, quã alij xylocaratam vocãt, alij verò Mauritana voce charliob, vel charamulium, appellitãt, quæ vaginis, ſiue ſiliquis fabarum ſimilis eſt, falcata eſui cum toto cortice apta, intra quã, ſemina veluti in ſiliqua Aegyptia, caſsia fiſtulari dicta condũtur: nam ſicca optima ſtomacho eſt, viridis vero amariſsima ac ſtomacho ingrata, ſicca aluum ſubducit: non eſt tamẽ hac de cauſa caſsia fiſtularis appellanda, quanquã omnino non ab re eſſet, affirmare, ſiliquam hanc vulgarem ſpeciem caſsiæ fiſtularis eſſe, vnde nõ immerito quidam caſſiam fiſtularem ſiliquam Aegyptiam appellant. Quia vt hæc qua veſcimur in Italia & Hiſpania, variiſve locis naſcitur, ita eo modo caſsia fiſtularis in Aegypto & India,

vt ij

vt ij qui ex Alexandria in Chairum ciuitatem totius Aegypti caput per Nilum adnauigant, norunt. FEDERIC. Sunt ne arbores inter ſe ſimiles, vt ſiliquas has dulces cum caſsia fiſtulari affinitatem habere dicas. AMAT. Ita referunt qui vtranq; viderunt. Nam arbor caſsiam fiſtularem ferens procera eſt, folio nucis, per ordinem veluti in fraxino videmus, diſpoſito, cui cortex cinericij eſt coloris, quo detracto rubricat, in ſuperficie lignum, ſolidum, durum, intus nigrum quod dum viret peſsimè olet, imò vt rem manu tractemus, in promptu folia ſunt, quæ nunc, nunc per nauim iſtam onerariam ex Alexandria ad me vecta ſunt. FED. Omnia hæc arbori dulces ſiliquas ferenti quoq; conuenire ſæpe obſeruaui, quum frequens apud patriam meam, oppidum in agro Piceno quod vulgo Rocha Contrata dicitur naſcatur, vt iure dicẽdum ſit, ſoli tantum ratione, arbores differre iſtas, imò ipſæ ſiliquæ inter ſe maximam habent ſimilitudinem, & vtræq; eo modo in arbore pẽdent. AMA. Vtcunq; ſe res habeat, ſiliquæ caſsiæ fiſtularis eligendæ ſunt craſſæ, ponderoſæ, quæ quum quatiuntur, nihil intus ſonat: quum vero franguntur, ſplendẽt, & plenæ nigro illo atramentario pulpamento ſunt, quo frequentiſsimè pro depellenda vtraque bile vtimur, & ab eius propinatione, non multum permittimus, abſq; victu ægrum, ne loco cibi, natura illud ad ſe rapiat, vt ex Galeno in praxim capite de prunis traximus. *Caßia fiſtularis.*

CONSTANTINVS.

Eſt benignum, & plenum ingenui pudoris fateri per quos profeceris, vt dixit eruditionis flumen Plinius: è diuerſo obnoxij profecto animi, & infœlicis ingenij eſt, deprehendi in furto malle, quàm mutuum reddere, cùm præſertim ſors fiat ex vſura. Quod certè in Amatum Luſitanum (cuius ingenio raro, & doctrinæ ſingulari, vtroq;, quod dicitur, pollice faueo) non adducerem quamuis ἐν αὐτοφώρῳ deprehenſum, niſi Plinij ſenſum inuerteret: quod vtrumq;, vt melius percipias, loca ex Plinio noſtro recitabo libr. xv. Cap. 20. Haud procul abeſſe videntur & prædulces ſiliquæ, niſi quòd in iis cortex ipſe manditur. Digitorum hominis longitudo illis, & interim falcata pollicari latitudine. Et libr. 23. Cap. 8. Siliquæ recentes, ſtomacho inutiles, aluum

 ſoluunt.

ſoluunt. Eadẽ ſiccatæ ſiſtunt, ſtomachoq; vtiliores fiunt. Iſta confer. cum Amati dictione. Conſuluiſſet magis lectorum ſtudiis, ſi etiam aſcripſiſſet, quæ de ſiliquis hunc in modum idem author prodidit. lib. xv. Cap. 28. In ſiliquis vero quod manditur, quid niſi lignum eſt? Non omittenda ſeminis earum proprietas. Nam neq; corpus, neq; lignum, nec cartilago dici poteſt, neq; aliud nomen inuenit. Ibidem: ſiliquis gignuntur, ipſis dulcibus ſemenq; complexis amarum, cùm in pluribus ſemina placeant, in ſiliqua damnentur. Idem libr. xvij. Cap. 18. de ſiliquis græcis meminit ſerendis ante brumam per Autumnum. Quo loco tamẽ corruptè legitur ſiliquæ græce pro ſiliquis græcis. Ex quibus ſatis conſtat. Siliquam, arborem ſignificare quam galli vocamus vng Carrubier. Et galenus Paulusq; Aegineta κερατωνίαν. pro fructu vero ſumitur etiam ſiliqua. Actuario eſt καρρουβία quod aliis græcis κέρατα aut ξυλοκέρατα, aut κεράτιον: quo nomine etiam vtitur Columella, Ceration aut Siliquam græcam nominans libr. v. Cap. 10. Siliquam, græcam inquit, quam quidam Ceration vocant, & perſicum ante brumam per Autumnum ſerito. noſtri galli vocant des Carrubes, quæ vox ex Arabica lingua deflexa eſt, Arabes enim hunc fructum vocant, Charrub: vel Charnub. Sed monendum in tranſcurſu, ab hac ſiliqua græca, multum differre ſiliquam ſyriacam, quam Iones Cerauniam vocarunt trunco & ipſam fertilem, ſed pomo Siliquæ, quam etiam Aegyptiam ficum falsò quidam nominarunt. De qua vide etiam apud Plinium libr. xiij. Cap. 8. Scilicet de Ceraunia Siliqua, quæ eadem eſt cum ſyriaca, de qua agit lib. xxiij. Cap. 8.

DE MALIS.

Græcè, μηλέα: Latinè, malus, pomus: μῆλον, malum, pomum: Arabicè, Tuffa & Tufaha: Hiſpanicè, manſanas: Italicè, pome, Gallicè, pommes: Germanicè, Oepffel.

Enarratio CXLV.

Pomorum varietas.

POma vbiq; nota ſunt, de quorũ varietate & præſtantia, viribuſq; legito Galenum libro ſecundo de Facultatibus alimentorum, capite vigeſimo primo. Cæterum in præſenti loco minime grauabor inquirere, quæ potiſſimum Poma accipienda ſunt, pro conficiendo ſyrupo

pomorum

pomorum,quo cõtra cordis palpitationem,& ſyncopem, veluti contra cardiacam & luctuoſa ſuſpiria aliasq; atrabiliarias ægritudines vtimur. BRASAVO. Cur tu in ijs immoraris, quum Meſue & dulcia & acida accipienda pro parando ſyrupo de pomis ſuadeat. AMATVS. Noui hercle non ea tantum quæ Meſue dixit,ſed quæ tu magno iudicio, in Examine ſyruporum de hac re exaraſti, in quibus dubio procul, licet non ſuadeas, cupis tamen ab Aromatariis & Seplaſiariis, diuerſi pomorum ſyrupi vt fiant, Alter ex pomis dulcibus odoriferis, quæ vel dicente Galeno cor iuuantia ſunt, qualia Camuſia vocata,& Regalia dicta,ita odorifera,& cordialia,vt ſi eorum cortices ignitis prunis iniiciantur,ex ſe odorem referant moſchatum: Alter vero ex acidis pomis,qui nõ cordis affectibus opitulatur,ſed potius ſtomacho,& ipſius vẽtriculo,quum ſitim arceat,ventriculũ roboret,& bilisvomitũ reprimat. BRASA. Recte ſanè perpendiſti,quum dulcia poma odorata cordi ſuccurrant, acida vero nihil cũ corde habeant, ſed ventriculum potius roborant, & ipſum conſtringant, & hac de cauſa Arabes,quum ſyrupũ de pomis acidis, vel muſis id eſt medij ſaporis concinnãt,ad ſtomachi affectus illum parant,nõ vero ad cordis paſsiones,vt ex Auicenna quinto libro ſui Canonis,& Serapione libro ſuorum ſimplicium elicitur. AMA. Parabunt igitur deinceps ſeplaſiarij ſyrupum ex Pomis tantum dulcibus odoriferis,quo medici contra cordis affectiones vtentur: alium vero ex acidis ventriculo conuenientẽ. BRASA. Ego vero conſilium tuum approbo & laudo. AMAT. Vereor tamen, vt quum pharmacopolæ auari ſint,in ea variorũ ſyruporum compoſitione impẽſas facere recuſent,ſatis contenti,vno ſyrupo ex dulcibus & acidis pomis cõpoſito. BRAS. Imò quum mihi illorũ ingeniũ perſpectum eſſet, vt ex promiſcuis pomis ſyrupus fieret,permiſi. AMAT. Vnum eſt,de quo maxime miror,quòd tam raro ægrotantibus tuis, poma aſſa vel cocta,pro victus ratione offeras, quum tamen omnes feremedici,ea tanquã victũ præſtantiſsimum præbeant. BRAS. Ita eſt, quia plerunq; in ægros incido obſtructionibus laborãtes, quibus poma aduerſiſsima ſunt, quum pituitoſa flatuoſaque ſint,& maxime aſtringentia, præcipuè ſi acida fuerint. AMA. Parũ in Hiſpania Medici

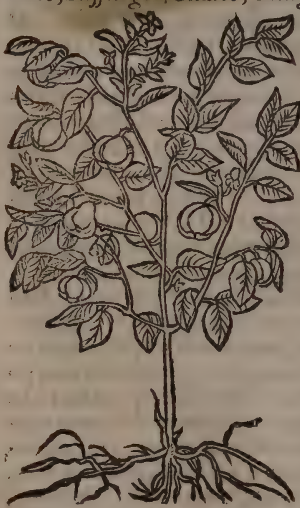
n 5 hoc

hoc animaduertunt: imò multi Italorũ, qui quoq; in quouis morbo correpto ægro, pomum vnũ vel alterum aſſum ſaccaro coopertum concedũt. B R A S. Sub calidis cineribus aſſatum, vel mediocriter aqua incoctũ, laudat Galenus, modo à cibo detur, quum vẽtriculum & ſtomachum roborat, & deiectam appetentiã incitat, & concoctionem adiuuat, imo qui diarrhœa, aut dyſenteria, vomitũ ve infeſtati ſunt, eo maxime iuuantur, præſertim ſi acerbũ fuerit. A M A T. Galenus libro de Attenuante victus ratione, ſi recte teneo, dixit, ex pomis ac piris minus nocebũt quæ elixa fuerint, quòd tamen ea febribus correptis, in victus ratione daret, hucuſq; nunquã ab eo traditũ legi. B R A S. Ita eſt, & quum primum occaſio ſe tulerit, affatim de hac re diſſeremus.

Poma aſſa vel cocta à cibo comedẽda ſunt.

DE CYDONIIS.

Græcè, κυδώνια: Latinè, Cydonia, mala cotonea: Hiſpanicè, mẽbrilhos, marmellos: Italicè, codogni: Arabicè, Saffargel, Gallicè, Coings: Germanicè, Quittẽ.

Mala Cydonia.

Enarratio CXLVI.

CYdonia, ſiue mala cotonea, ſatis ſunt nota, quæ, vt mea fert opinio, vere aurea mala ſunt, de quibus Poẽta ità tradit in Aegloga.

Aurea mala decẽ miſi, cras altera mittam.

Romæ enim viſitur hodie ſtatua Herculis mala Cydonia manu tenẽtis, quę credibile eſt ab antiquis aurea vocata, nota eſt enim fabula, de Heſperidum hortis ab Hercule ſpoliatis: ſtomacho enim Cytonia gratiſsima ſunt, ex quibus ſyrupus, miua Cytoniorum dictus, & cum aromatibus,

Aurea mala.

Miua cytoniorum.

ous,& ſine illis,frequẽter in officinis paratur, veluti con-
litum diacitonites,cum ſaccaro vel melle,quod nonnun-
uam ſcamonio ad ducendam aluum acuant: ineſt autem
Cydoniis,virtus,ac piris,auſteriſve fructibus æqualis,qui
uum ante cibum comeduntur,aluum conſtringunt,à ci-
o vero eam fluidam reddunt, vt Galenum adnotaſſe le-
imus libro ſecundo de Facultatibus alimentorum:dicta
amen ſunt Cydonia à Cydone Cretæ oppido, vnde pri-
num aducta ſunt.

DE MELIMELIS.

Græcè, μελίμηλα & γλυκύμηλα, Latinè, Melimela, Poma mellei ſaporis, Arabicè, Galopomella, Melomolla.

Enarratio CXLVII.

Melimela poma, à ſapore melleo in eis reperto denominationem habent,ſic quoq; Epirotica ſiue or- **Melimela.**
biculata, à figura rotunda dicũtur:nam ſylueſtria poma,
cerba & nulla arte culta ſunt, quæ ventrem valentiſsime
onſtringunt.

DE PERSICIS.

Græcè, περσικὰ: Latinè, perſica, poma perſica: Hiſpanicè, pexegos: Italicè, perſigui: Gallicè, peſches: Arabicè ſauch. ſeu Chauch. Germanicè, Pferſich.

Duracina Perſica: Hiſpanicè, duraſnos, durazios: Italicè, durazini: Gallicè, preſſes: Germanicè, Sant Iohans pferſich.

Enarratio CXLVIII.

Qvum Dioſcorides, in præſenti, de variis pomorum
generibus agat, & de perſicis pomis loqui conſen-
taneum erat. Sunt enim horum varia genera, Duo tamen **Duo genera perſicorum.**
præcipua, duracinum, & præmolle. Duracinum ſic di-
ctum, quia difficulter ab oſsibus auellitur, non vero à
rhodacino deductum, vt quidam fabulantur, hoc in vni-
uerſa Hiſpania in maximo habetur pretio; & meritò,
quia

Perſica.

quia ſtomacho ſua ſuaui & vix perceptibili ſtypticitate cõueniat, imò ea de cauſa inter cordialia medicamenta à nonnullis reponitur, prẹmole vero, vt vile infimæ plebis hominibus relinquitur, ſic dictum, quia facile ab eſſe ſuo diuellitur. Sunt tamen nonnulla præmollia perſica in Italia, intus rubra quæ duracinis non cedunt, grata ſapore, ſtomacho accommodata quibus donis, in pretio habentur, & pluſquã duracinis expetuntur. Hæc vero omnia perſica poma, in Perſia lethalia & venenoſa erant, in Aegypto poſtea mitia facta, & ſuauiſſima, qualia nunc videntur, vt vberius dicemus, quum de arbore locuti fuerimus. Cæterum admonendi à me in præſenti veniunt, qui Perſicis veſcuntur, ne illa poſt alios cibos comedant, ſed potius prima menſa ante aliorũ prægitionem accipiant, vt Galenus ſuadet libro ſecundo de Facultatibus alimentorum capite decimonono. Quia ſi poſt alios cibos comedantur, nimia ſua humiditate innatant, & corrumpuntur, nec ſolum ea ipſa, ſed etiam cæteri cibi. Sunt igitur lubrica humida, & quę ſubduci facile queant, proinde ante alios cibos mãdenda. PYRRHVS Hæc omnia de præmollibus intelligenda eſſe crediderim perſicis, ſecus autem de duracinis, ex quibus optimus ſpirat odor, ſuauis, gratus, & ſpiritum recreans, nam eorum ſapor delicatiſsimus eſt, cum quadã auſteritate perceptibilis, qua mediante ſtomacho conducit, & ipſum roborat: quibus de cauſis poſt victũ accipi poſſe affirmarim imo omnes principes Hiſpaniarũ, & viri delicatiſsimi, e poſt victum comedunt, non niſi prius vino infuſa, & nul

lai

am inde noxiam euenire perſentiunt. BRASA. Sub cineribus coctum, vnum vel alterũ pomum perſicũ, ægrotantibus meis, quum eorum inſtat tẽpus, offero. AMAT. Obſeruaui ſedulo quum de ſalute ægrotantium inter nos ſæpe conſultatio fieret, vt ea perſica aſſa, & ſaccaro reperſa edenda illis concederes, quum tamen à nullo antea, nec Hiſpano, Gallo, vel Germano medico, cum quibus abunde verſatus ſum, vnquam id factitatum eſſe animaduerterim. BRAS. delicatiſsimus cibus eſt, & ægris perquàm gratus. AMAT. non dubito, quòd Hiſpani noſtri deinceps eo vtantur, & in praxim trahant, vt ſunt, Leonardus Nunius medicus apud Luſitanos, dignus vt primas apud regem dignitates obtineat: Hieronymus à Pelarneria, vir mea ſententia doctiſsimus, & alij plures, quorũ nomina alibi citamus, non niſi doctiſsimi ſapientiſsimi & multa laude digni. BRAS. Siccata perſica vbiq; ſeruari animaduerti. AMAT. imò conditum ex ipſis perſicis, nuſquàm quod equidem meminerim, clarius aut ſapidius quàm Genuæ paratum vidi. BRASA. Omnium conſenſu, primas illic obtinet, quanquam & apud Ferrarienſes, non poſtremæ notæ concinnentur, quod conditum Abinzoar libro ſui Theiſir maxime laudaſſe videtur. AMAT. imò multorum iudicio & eorum præcipuè qui apud inſulam Maderiæ diu egerunt, condita zuccarina multo perfectius Ferrariæ parantur, quàm apud inſulares illos, zuccaro & omni genere fructuum abundantes.

CONSTANTINVS.

Non abs re dixit grauiſsimus author Plinius nominum affinitatem errorẽ parere, niſi quis optimè diſtinxerit. Itaque non mirum ſi Marcellus Virgilius, in Dioſcoridem Amatus Luſitanus, in hoc cap. & Enarr, 166. Ioannes Agricola de Simplic. Et Simphorianus Campegius in hiſtorialibus Galeni campis nullo facto diſcrimine inter perſeam & perſicam arborem grauiter prolapſi ſint eandem rem eſſe aſſerentes: cùm re vera his vocibus duæ ſpecie differentes arbores ſignificentur quæ ſingulatim vtroque nomine dicuntur tùm græcis tùm latinis authoribus. harum tamen quæ propriè perſea dicitur nobis tàm eſt incognita, quàm Perſica vulgaris. voces itaque quibus promiſcuè, aut ſeorſum nuncupantur hæ plantæ, ſunt περσέα Dioſcoridi libro j. cap.

147. Theophraſto lib.iiij.de hiſtoria plantar.cap.2.Galeno lib de Alimentis 2. & eiuſdem numeri libro de compoſitione medic. mentorum ſecundum locos: Straboni lib.vltimo geographiæ, at Ariſtoteli libello de mundo, quã etiam Galenus loco citato πέρσι dictam ſcribit:Et Theophraſtus lib.ij.de plantarum hiſtoria. D citur etiam περσαῖα καὶ περσία apud theophraſtum, lib.iij.de hi, Plantar.cap.5. περσέη verò legitur apud Nicandrum in Alex pharmacis quo loco ita cecinit.

Καί τε κατατριφθέντα μετ' ἀργήεντος ἐλαίου
Σκληρ' ἀπὸ περσείης κάρυα βλάβος οἷον ὀρύξει
Περσεὺς ἥν ποτε ποσσὶ λιπὼν Κηφηΐδα γαῖαν,
Αὐχέν' ἀποτμήξας ἀρπηκονόοντα Μεδούσης,
Ῥεῖα μυκηναίῃσιν ἐνηέξησεν ἀρούρης.

Quo loco perſeæ τὸ ὀστοῦν, id eſt os, vocat κάρυον hoc eſt nucem, ita Græcè vocauit Theophraſtus de plantis lib.xiiij. ſicuti Dipl lus Nicandri interpres adnotat. (legendum tamen. lib.iiij.) (vt Latinè nucem vertit Plinius lib.xiij.cap.9. At Perſica hoc e περσικὴ apud ipſum Theophraſtum deprehenditur lib.ij.cap.7. plantar.hiſt. quæ Galeno eſt. μηλέα περσικὴ lib.vij.ſimpliciũ v ῥοδακινέα Nicandri ſcholiaſtæ & ῥοδακήνη.Conſtantino,Paul Aetio ac Simeoni,Sethi. Harum plantarũ fructus melius diſtin guntur, περσικὰ enim Dioſcoridi li.j.ca.165.Et Theophraſto li.iii de hiſt.plant.cap.4.ſiue περσικοὶ Alexãdro Aphrodiſeo in probl mata,recentioribusq; Græcis ῥοδακινὰ, ἢ ῥοδάκηνα poma perſic ſunt propriè arboris perſicæ fructus nobis vulgo dicti Peſches, arbor ipſa peſchier. At Perſia πέρσια, arboris perſiæ nobis inc gnitæ. De noſtris perſicis intellexit Columella,cùm libro de hort rum cultura hunc in modum cecinit.

Tunc præcox bifera deſcendit ab arbore ficus,
Armeniisq; & cereolis, pruniſque Damaſci
Stipantur calathi,& pomis quæ barbara Perſis
Miſerat, vt fama eſt, patrijs armata venenis:
At nunc expoſiti paruo diſcrimine lethi
Ambroſios præbent ſuccos,oblita nocendi.

Vt etiam Plinius cùm dixit lib.15 cap.12.ſed perſicorũ palma du cinis: & paulò poſt:pomum innocuum expetitur ægris, Pretium ſingulis iam triceni nummi fuere,nullius maiore: Quod miremu quia non aliud fugacius. longiſſima namq; decerpto bidui mor eſt,cogitq; ſe venundari. Et lib.15. cap.13. In totum quidem pe ſica peregrina etiam Aſiæ Græciæq; eſſe, ex nomine ipſo appare

atq;

atque ex Perſide aduecta. De his tandem etiam intellexit Dioſco-rides cap. 165. libri j. Nunc rurſus ad ipſas arbores redeundũ, vt appareat authores earum nomina alicubi diſtinxiſſe, alibi verò confudiſſe, cùm tamen diuerſas plantas depingerent. Sic diſcreuit Plinius capite 13. libri 15. Perſicæ arbores ſerò & cum difficultate tranſiere, vt quæ in Rhodo nihil ferant, quod primò ab Aegypto earum fuerat hoſpitiũ: falſum eſt venenata cum cruciatu in Perſis gigni, & pœnarum cauſa à regibus translata in Aegyptum, & terra mitigata: id enim de Perſea diligentiores tradunt, quæ in totum alia eſt. At vero perſeam ipſam ſub perſicæ arboris nomine, voces ipſas cõmiſcens, depingit idem Plin. his verbis lib. ix. cap. 13. Aegyptus & perſicam arborem ſui generis habet, ſimilem piro, & folia retinentem: fertilitas aſſidua eius ſubnaſcente craſtino fructu. Maturitas Eteſiarum flatu. Pomum longius piro incluſum amygdalæ putamine & corio, colore herbido: Sed vbi nux illi, huic pomum, differens breuitate ac mollitie & quamuis blandiatur prædulcis ſuauitas: innocuum. hæc de perſica vulgari intelligi non poſſunt, quæ humilis arbor eſt potius, quàm procera, ferens amygdalæ folia paulò maiora, flores ſubpuniceos, poma carnoſa, ſucculenta, molli lanugine conueſtita, quibus nux includitur oſſe ſcabro nucleum continente amygdalæ perſimilem. ſed hoc loco de perſea propriè dicta, locutũ Plinium confirmat Theophraſti authoritas: Nam perſicæ arbori tribuit Plinius, quæ Theophraſtus de perſea prodidit lib. iiij. cap. 2. de Plantarũ hiſtoria, de qua etiam locutus eſt Strabo Geographiæ vltimo, perſeæ perpetuã comam tribuens & fructũ piri magnitudine, figura oblonga, amygdalæ modo putamine incluſum & corio: Et quam Galenus lib. ij. de Alimentis, in Alexandria ſe vidiſſe teſtatur, & lib. ij. de Compoſitione medicamentorum ſecundũ locos. De eademq́; mihi videtur intellexiſſe, cùm dixit lib. viij. ſimplicium περσέας τὰ φύλλα ſtypticæ μετείληφε συμμέτρως δυνάμεως, præſertim cum lib. vij. de malis perſicis loquens dixerit, τὸ δένδρον ἔν τε τοῖς βλαστοῖς καὶ τοῖς φύλλοις, ἐπικρατοῦσαν ἔχει τὴν πικρὰν ποιότητα, An vero ſit iſta perſea necne, quam Plutarchum ſcribere memini arborem eſſe in Aegypto Iſidi gratiſſimã, quòd fructum ferat figura cordis æmulum, folium vero linguæ, mihi turpe non puto, quando rei literariæ lex ampliandi poteſtatem facit, non primò iudicare, Quare apponam tantum veteris fori notas N. L. Concludamq́; cum illo Horatij verſu,

Diſplicet iſte locus clamo, & diludia poſco,

DE

DE ARMENIACIS, ET PRAECOCIIS.

Græcè, μῆλα ἀρμενιακὰ: *Latinè, armeniaca, præcoqua, præcocia: Hiſpanicè, albiricoques: Italicè mogniague, griſomele, armilini: Gallicè, abricotz. Arabicè, mermex, mirmix, mex, meſmes, & miſmis, Germanicè,* mœllelin.

Enarratio CXLIX.

Armeniaca à præcocijs differunt.

ARmeniaca à præcocibus differunt, quanquàm Dioſcorides nullam inter ea differentiam, ob nimian quam habent ſimilitudinem faciat, de quibus Martiali ita cecinit.

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,
Nunc in adoptiuis perſica ſola ſumus.

Perſicis enim minora ſunt, & melioris ſucci, de quibus Galenus libro ſecundo de Facultatibus alimentorum capit vigeſimo ita prodit: Hæc quoq; ex genere ſunt perſicorum, bonitate nonnihil ea ſuperantia, nec enim in ventriculo corrumpuntur vt illa, nec etiam aceſcunt: Vulgo autem ſuauiora apparent, vnde etiam ſtomacho ſunt gratiora, præcocia tamen Armeniacis præſtant, porro ventriculus, quæ deorſum quidem vergunt, ex moleſtantibus, ea per aluum expellit: quæ verò ſupernatant, per vomitus eiicit,

DE CITRIIS.

Græcè, μηδικὰ μῆλα: *Latinè, medica mala, citrium Citreum Pomum : Hiſpanicè, cidras: Italicè cedri, citroni: Gallicè, citrons: Germanicè,* citrin œpffel, Iuden œpffel & citronaten.

SPECIES CITRI.

Limones: Hiſpanicè, limones: Italicè, limoni: Gallicè limons: Germanicè, Limonen.

Narantia, aurantia, citrangulum: Hiſpanicè, naranyas: Italicè, aranci: Gallicè, aurangès: Germanicè, Pomerantzen.

Adan

Adam poma: Hiſpanicè, azamboas: Italicè, lomie, pome de adamo: Germanicè, Adams œpffel.

Enarratio CL.

Citrum vel citreum pomum, olim malum Medicum, quia ex Media adductum nominabatur, quod olim ſi in cibi vſum non veniebat, hodie tamen & crudum ſaccaro conditum, in delitiis habetur, ex cuius corticibus ſyrupus in officinis ad cerebri & cordis affectiones rigidus, veluti ex acetoſitate ſiue ipſius ſucco: alter, ad omnes morbos ex pura bile ortos, & peſtilentes, ac eos qui veneni naturam ſapiunt parantur: is enim ſyrupus, ex acetoſitate citri dictus, optimus eſt ad extinguendā ſitim, ac prægnantium ciſſam à caliditate ortā, veluti ad omnes alios æſtuantes morbos: non minus ac ex prædicta acetoſitate paratū cum ſaccaro conditum. Cæterum inquirunt medici, de huius pomi temperatura, quum varient inter ſe authores, quos in præſenti poſtponimus, & ad Galeni mentem dicimus, in ſemine vincens habetur qualitas acida & ſicca, adeò vt ipſum tertij ordinis reſiccantium refrigerantiumq; ſit. Sed adnotandum duximus, quòd per ſemen Galenus, non nucleum, aut verum ſemen intelligit: ſed acidam potius medullam, intra quam nuclei vel verum ſemen continetur. Quod vero ita ſit, ipſemet Galenus in fine capitis indicat, quum de vero tractet ſemine, dicens, & nucleus qui in illo inuenitur, id quod reuera ſemen eſt, hic amarus eſt, & digerendi videlicet ſiccandiq; facultatem obtinens, ſecundo quodammodo ordine à temperatis recedens. Hæc Galenus. Per quæ ſatis clarè patet, quòd primo per ſemen, partem acidam intelligit: ſecundo vero, per ſemen, nucleum, verum dictum ſemen, quod calidum & ſiccū in ſecundo ordine conſtituit, quum amari ſiccādi diſcutiendiq; vires in ſecūdo ordine eſſe dicat. Cortex verò deſiccat ſecūdo ordine, & temperate calfacit. At caro poſt corticem alba apparens, pituitoſa eſt & frigida, quæ cum toto cortice Galeni tempore comedebatur. Sunt igitur, vt paucis dicamus in citro, primo cortex rugoſus, colore auri, odoratus, calidus temperate: ſuccus verò in ſecundo exceſſu. Poſt corticem apparet caro alba, eſui quoq; apta, frigida, pituitoſa, ac craſſi ſucci. Sequitur

Cortex citri temperate calidus.

Caro alba citri frigida.

Medulla acida frigida & ſicca in 3. gradu

Semen citri calfacit & ſiccat in 2. ordine.

Totum citri pomum aduerſatur veneno.

Athenæi hiſtoria.

quitur tandem medulla acida, quam ſemen Galenus impropriè vocat, infrigidandi ſiccandiq; vires in tertio gradu poſsidens: intra medullam, nucleus verũ ſemen habetur, calfaciendi ſiccandiq; in ſecundo ordine vim habens. De quo non minus dubium eſt, an ſolum veneno reſiſtat, vel potius totum pomũ, quia Dioſcorides de ſolo ſemine loqui videtur, quum dicat: ſemen habet, pirorum ſeminibus ſimile, quod in vino potum venenis aduerſetur: At reuera, non ſolum ſemen, ſed totum pomum venenis aduerſari certum eſt, vt ex Plinio colligitur lib. xxiij. cap. 6. dicente: Citrea contra venenũ in vino bibuntur, vel ipſa vel ſemen. Nec minus hæc probari poſſunt, ex antiquiſsimis hiſtoriis, modo Athenæo fidẽ præſtemus, qui ad eum modum tradit: Maleficos homines quum ad ſupplicium ducerentur, quia citrea poma ab obuia muliere ſibi oblata deguſtauerant, ab aſpidum morſu incolumes, illæſoſque extitiſſe, erat enim id ſupplicij genus, nota eſt hiſtoria, & ab Athenæo diffuſius enarrata, cui aſtipulatur Virg. in 2. Georgicorum libro, quum canit,

Media fert triſtes ſuccos, tardumque ſaporem
Fœlicis mali, quo non præſentius vllum,
Pocula ſi quando ſæuæ infecere nouercæ
Miſcueruntque herbas, & non innoxia verba,
Auxilium venit, ac membris agit atra venena
Ipſa ingens arbos, faciemque ſimillima lauro,
Et ſi non alium latè iactaret odorem,
Laurus erat. folia haud vllis labentia ventis,
Flos apprimà tenax, animas & olentia Medi
Ora fouent illo, & ſenibus medicantur anhelis.

Citrea malus.

In iis enim carminibus, Virgilius exactè, & arborem & ipſius fructum malum citreum dictum deſcribit. Nam citrea malus, arbor parua ſpinis horrida eſt, omnibus horis pomifera, quum in ea & matureſcentia, & acerba, & nouiter ſubnaſcentia poma ſemper videntur, folio lauri ſed latiore, cuius ſpecies ſunt plures, quædam limones ferens, acidos, dulces, medij ſaporis, varia figura cõſpectos: Nam & de acetoſitate limonis, ſyrupus parari poteſt, maioris efficaciæ quàm qui ex citri ſucco cõficitur, qui mirum in modum, febribus peſtilentibus, ſecum accidẽs illud, morbum dictũ pulicarem, medetur, vt experientia longa comprobatum

Syrupus de acetoſitate limonis.

Narantiũ pomum.

probatum habeo. Altera verò citri ſpecies, narrantiũ pomum eſt, ſiue aurantium dictum, vel rancidum, quod Auicenna citrangulum appellat, acidum & dulce: acidum bili aduerſatur: dulce verò facillime in pituitam vertitur, vtriuſq; tamen cortices calidi ſunt. Vltima demum ſpecies citri, Adam pomum dictum eſt, non vbiq; vt cęteræ ſpecies obuium, cortice rugoſum, ſapore gratum, quod Luſitani & reliqui Hiſpani, corrupta voce, loco Adam poma, azam poa ſua lingua appellitant. Omnium autem harum ſpecierum arbores parum inter ſe differunt, quæ florem emittunt album ſummæ fragrantiæ, & ex eo per campanam aqua ignis vi elicitur, tantæ ſuauitatis, & redolẽtiæ, vt cæteras odoriferas aquas ſuperare certum ſit: quæ hodie pro ceui vomitum proritante medicamẽto, apud medicos Hiſpaniæ habetur, à quibus, aqua naphæ vel narantij appellatur. Reliquum erit, vt qui plura de iis legere deſiderat, legat Antonium Muſam Braſauolam, in ea epiſtola quam ad illuſtriſsimum Herculem Eſtenſem Ducem Ferrariæ, miſit, & eam Examini ſuorum ſimplicium præfixit: nõ minus Ruellium Gallum capite 69. primi libri, ſui voluminis de Stirpibus.

Adam pomum.

Flos arantia.

Aqua napha.

DE PYRO.

Græcè, ἄπιον: *Latinè, pyrum: Hiſpanicè, peras: Italicè, pere: Gallicè, poire: Arabicè, humechte, Cirmetre & cemetri: Germanicè,* Byren.

PYRVM SYLVESTRE.

Græcè, ἀχρὰς: *Latinè, ſylueſtre pyrum: Hiſpanicè, peros de mato, peros monteſinos: Italicè, peri ſaluatici.*

Enarratio CLI.

PYri vt multifaria ſunt genera, ſic paſsim notiſsima & in continuo victus vſu communia, laudat tamen vna quæque regio, ſuum quoq; pyrorum genus, quæ percurrere non minus longum, quàm faſtidioſum eſſet, quorum temperatura, à ſapore vt in malis quoq; diximus explorãda eſt. Cæterum pyra agreſtia conſtrictoria ſunt, & fungorum ſtrangulationibus conuenientia.

Pyrorum genus.

Pyre agreſtia.

DE MESPILIS.

Græcè, μέσπιλον & ἀρώνιον: Latinè, meſpilũ, Arabicè, Zaror, Zarur, & Alzarur: Italicè, azzarolo frutto, pomo di rege: Gallicè, Neſles: Germanicè, Neſpel.

SECVNDA SPECIES.

Meſpilum, ἐπιμηλὶς: σϊ[τ]άνιον, Hiſpanicè, neſperas: Italicè, neſpole vulgari: Gallicè, Neſles.

Enarratio CLII.

Error in exemplaribus Dioſcoridis.

MEſpilus arbor, oxyachantæ, non verò pyxachantæ folia habet, vnde impreſſoris incuria, hic errorem commiſſum eſſe, nulli dubium eſt. Sunt igitur vt capite de oxyachanta meminimus, folia huic primo generi meſpilli, tanquam apij, fructus verò ruber pillularum magnitudine, intus oſsicula tria habens, ſapore ſubacidus, ſtomacho gratus, qui apud Neapolitanos azarolus dictus optime & felicisſime creſcit, veluti apud Piſaurenſes, & alios nonnullos. Nam in Hiſpania vniuerſa, quod nouerim, fructus iſte non prouenit. Secundum verò meſpilli genus vbiq; vulgatũ eſt, penticoccon dictum, quia intra ſe quinque contineat grana, quæ, vt experientia comprobatum nonnulli habent, contra nephritim multum valent, hoc verò mepſilum epimelis à Dioſcoride dicitur, quanquam epimelis apud Galenum, vnedo, fructus comari, id eſt arbuti ſit, vt apud ipſum eſt legere lib. vj. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ad iſtum modum dicenté. Epimelis acerba hæc planta eſt, vt quæ dixerit quiſpiam pomum ſylueſtris. Vocatur auté ab Italis ruſticis vnedo, ingens eius in Calabria prouentus, fructus eius acerbus quidem eſt, nihilominus tamen ſtomacho ingratus, & capitis mouens dolores, admixta ſiquidem ei eſt aliena quæpiam qualitas. Hæc Galenus. Per quæ facile percipitur epimelida, vnedonem appellare, non vero meſpilum, vt Dioſcorides in præſentia facit. Attamen Serapionis interpres turpiter errat, quum lemma capitis de meſpilo, nõ meſpilo tribuit, ſed potius ſorbo, vt legenti manifeſtum erit quum quæ ille ſorbo tribuit, Dioſcorides de meſpilo

Epimelis Galeni vnedo eſt.

Serapionis interpres turpiter errat.

dixerit

lixerit. De quo Galenus 7.libro de Facul.ſimp.medic.ita diſſerit: Meſpili fructus admodum acerbus eſt, vixque edi poſsit, ventrem ſtrenuè coërcens, quin & in germinibus, & foliis acerba hæc qualitas non pauca reperitur.

DE LOTO.

Græcè, λῶτος: Latinè, lotus arbor, celtis: Hiſpanicè, almez arbol: Italicè, bagolaro, Perlaro: Gallicè, Aliſier.

Enarratio CLIII.

Rara arbor lotus in Italia, & perpaucis cognita: nos vero in Italia ſedulò eam inquirentes, tandem poſt longam inueſtigationem inuenimus. Eſt enim lotus arbor ſpacioſa, grandis, ramoſa: corticem ſubnigrum & lucidum habens, ac ob id oculis per quàm gratum: Huius folia ilicis, magna, craſſa, ex nigro viridantia & in cuſpidem deſinentia ſunt: valde per ambitum ſerrata, quæ ab arbore nunquam decidunt: ſed illi perpetuò hærent, vt malo Medico, & lauro, & reliquis eiuſmodi: pro fructu baccam arbor hæc fert pipere nigro maiorem, pediculo oblongo ceraſorum modo pendentem, primo viridem, dein vero quum ad maturitatem Octobri menſe peruenit nigra, rotunda, ori grata & ſuauis euadit, dulcis namque eſt, odore quodam herbaceo quæ comeſa ex ſe ſubtilem quandam in ore pelliculam exuit, ſub qua carnis parum ſubeſt, quia oſsiculum baccæ fere totius occupat corpuſculum: Hunc porro fructum Anconitani à ſimilitudine quàm cũ ceraſorum habet, ceraſum hyemale appellare ſolent: quanquàm non deſint eorum aliqui qui arborem hanc ſycomorum vocent, ſed falſo: Viget autem arbor hæc Anconæ apud Diuum Cyriacum, quam nobis Ambroſius Nicãder Spoletanus vir doctiſſimus & humaniſsimus primo, vt ſi quod nomen illi à priſcis impoſitum tenerem, illi aperirem, mihi demonſtrauit: quæ nam illa enim eſſet omnes ignorabant: nos verò, ea conſpectâ, lotum arborem apud Dioſc. deſcriptam ex multis ſignis cognouimus, nec minus ex Plinio hoc decerperamus, qui lib. xiij. ſuæ Naturalis Hiſt. capite. 16. in Italia huic arbori ineſſe fructum ceraſi modo, tradit: Nam in Africa & variis aliis regionibus

Lotus. *Baccã fert lotus.* *Ceraſum hyemale.* *Fructus loti varius.*

fructu arbor hæc variat: quum magnitudine fabæ crocei coloris, eumque denſum in ramis myrti modo ferat, & is eſt qui copioſe apud Lotophagos, authore Homero in ſua Odyſſea prouenit: porro noſtratis loti fructus ſtomacho perquam gratus eſt: arboris vero lignum dyſentericis vtile, ſi modo in ſcobem redactum aqua ferrariorum maceretur & ad ignem coquatur, & per clyſteres eius decoctum iniiciatur adiectis variis aliis quæ dyſentericis affectibus proſunt, à nobis centuria ſecunda Curationum medicinalium noſtrarum ex amuſsim tradita. Cæterum lotus æquiuocum nomen eſt, non ſolum arborem, ſed herbas quoque nonnullas complectens de quibus in hoc opere agendum eſt.

DE CORNO.

Græcè, κρανία: Latinè, cornus arbor: Hiſpanicè, cornizolos: Italicè, corniolo: Gallicè, corneillier: Germanicè, Cornelbaum, & Dierlem.

Enarratio CLIIII.

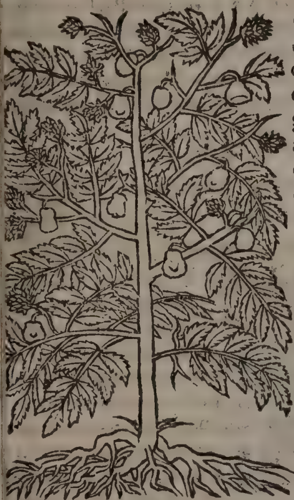
Cornus. CORNUS Arbor, procera, fortis, & ſpecioſa, nota eſt, cuius mas & fœmina, referente Theophraſto capite duodecimo libri tertij de Hiſtoria plantarum reperiuntur: mas robuſtius creſcit, adeo vt eius lignum ad rotarum radios vtile ſit: fœmina verò viticis modo ramoſa expanditur. Nam huius arboris fructus, oliuę magnitudine cernitur, qui quum ad maturitatem peruenit, ruber efficitur, ſapore acetoſus, auſter, mirum in modum conſtringens, vt merito hodie ex illo ſeplaſiarij, & ſuccaro conditum pro cohibendis fluxibus bilioſis parent. Hæc enim illa corna ſunt, quæ Virgilius libro tertio Aeneid. lapidoſa vocat, quia foris parum carnis, & intus plurimū oſsis habeant. De quibus Galenus libro vij. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ſermonem facit, ad iſtum modum dicens: fructus eius admodum acerbus eſt, eſuique aptus, proinde valenter aluum reſtringit, quemadmodum & meſpila, folia quoque & germina peracerba ſunt guſtui, valenterque deſiccant, itaque maxima vulnera glutinare poſſunt, potiſsimumque duorum corporum.

DE

DE SORBO.

Græcè, ὄα*: Latinè, ſorba: Hiſpanicè, ſorbas: Italicè, ſorbe: Gallicè, cormes: Germanicè,* Eſchrœſslin: Speirlin, Sporœpffel.

Enarratio CLV.

Sorba.

Sorbum, fructus arboris, communiſsimus eſt, qui dum immaturus eſt, valentiſsime aſtringit: maturus verò, parum aut nihil. BRAS. quum olim in Examine ſimplicium meorum in ſimilia verba prorupiſſem, non defuit poſtea quidã maleferiatus vir, qui tanquã falſa ea obliterare conabatur. AMAT. Sinamus iſtos ſycophantas maledicentes, qui nihil præter obtrectationes, calũniasque diſcũt, neſcientes bonũ à malo diſcernere, & vitium à virtute. BRAS. quum nullos habeant ad quos diuertant ægrotantes, vt magni tamen & ſcientes appareant, alios mordent, alios vellicant, alios dilaniant, vt merito rabidi canes ſint appellandi. AMAT. non dubito ſane hos in rabiem angi, quũ nullũ habeant lucrũ. BRAS. quum homines miſeranda triſtitia perurãtur, in maximã incidunt ſiccitatem, & conſequenter, rabiem. AMAT. ita plerunque fit, nec ambigendũ eſt, homines rabie affici poſſe, vt Leonicenus vir nunquam ſine honoris titulo nominandus, in eo libro cui titulum eſſe voluit, de Plinij & aliorum medicorum erroribus, patefecit, & poſt illum Cælius Rodiginus, magnæ lectionis vir. BRAS. iſthæc miſſa faciamus, & iſtos cum ſua rabie in malam crucem ablegemus.

Sorbum cõſtringit.

Homines rabie affici poſſunt.

A M A T. imo in malos coruos. B R A S. ſorbum igitur immaturum apprime conſtipat, maturum verò adeo parum, vt merito ſorbum maturum non conſtringere, aut conſtipare ſit dicendum. A M A T. nec hoc mirũ eſt, quum multi fructus interdum quum immaturi ſunt, conſtringunt, poſtea verò maturi facti, tantũ abeſt, vt conſtringant, vt potius valentiſsime ſoluant. B R A S. meminiſti, ſi recte memoria teneo, capite de Meſpilis, Serapionis interpretem, quæ meſpilo debebantur, ſorbo tribuiſſe. A M A T. ita eſt, vt qui conferre voluerit, ea quæ apud Serapionem de ſorbo dicuntur, cum iis quæ à Dioſcoride de Meſpilo ſcribuntur, facile inueniet.

Serapionis interpres.

DE PRVNIS.

Græcè, κοκκυμηλέα : *Latinè, pruna* : *Hiſpanicè, prunas, andrinas, amexeas*: *Italicè, ſuſcine, brugni ſequi*: *Gallicè, prunes*: *Germanicè*, Pflaumen.

Prunus.

Enarratio CLVI.

Pruna varia.

PRunus Arbor vbiq; famigeratiſsima eſt, cuius fructus varius habetur, quum quædam reperiantur pruna viridia, quædam alba, alia rubra, alia lutea, nonnulla herbacea, reliqua vero nigra, item ex illis quędam magna, alia parua, alia mediocria, varia forma inſignita, ex quibus hodie Damaſcena pręcipua habentur, Syracuſana ab Hiſpanis nominata, nigra, rubricãtia, vel in totum alba ad citrinũ tendentia, oblonga boni ſaporis, dicta Damaſcena, quia ex Damaſco Syriæ præcipua ciuitate vectæ primò fuere: de quibus Dioſcorides in pręſenti, ita inquit: Syriaca pręſertimq; in Damaſco

co genita ſiccata pruna, ſtomacho accommodata ſunt, & luum cohibent. Galen. verò, animaduertens Dioſcoridis æc verba ſic abſolute prolata falſa eſſe, cõſulto ea eſt interpretatus lib. 7. de Facultatibus ſimpliciorum medicamentorum ad hunc modum inquiens: pruni fructus ventrem ſubducit; recens quidem plus, aridus minus. Cæterũ, aud ſcio cur Dioſcorides pruna Damaſcena ſiccata ventrem ſiſtere dicat, quum & ipſa palam etiam ſubducant, minus tamen quam quæ importatur ex Iberia. Siquidem Damaſcena magis aſtringunt: at quæ Iberia fert, dulciora unt. Iis igitur verbis ſatis clare patet, Galenum interpretari Dioſcoridem, quum Damaſcena pruna ſiccata, licet entrem ſubducant, comparatione tamen ad Hiſpaniæ runa, adeo parum, vt id conſtringere potius dicendũ ſit: Ianc vero Galeni eſſe mentem, facile elicitur ex libro ſeundo de Facultatibus alimentorum, capite trigeſimo rimo quum dicat: fama eſt ea pruna omnium eſſe præantiſsima, quæ in Damaſco vrbe Syriæ naſcuntur: ſecun a autem poſt illa eſſe quæ in ea regione quam Iberiam c Hiſpaniam nominant, proueniant: Verum hæc quidem ihil aſtrictionis præ ſe ferunt, nonnulla vero Damaſceorum, vel plurimum, id eſt aſtrictionis habent, hæc ille. Quam aſtrictionem animaduertens Dioſcorides, non veitus eſt aſſerere Damaſcena pruna conſtringere. Nam uanto pruna magis ſunt acida, tanto plus frigida dicenla ſunt, & preſsius aluum cohibẽtia, ſaccaro tamen cocta, el melicrato ſumpta, ſtypticitatem amittunt, & aluum ptime deiiciunt: Iberica porro pruna meliora ſunt, quæ k Damaſcena, & Syracuſana apud ipſos dicuntur, nigra, k citrina reperta, nam citrina multi ob colorem, cerea appellare nõ dubitant. Verum multi ex omnibus pruni ſpeciebus in Hiſpania repertis, quandam præcipuè laudant, quam Salmanticenſes Andrinas ob colorem nigrum illis nſitum vocant: rotunda autem pruna hæc ſunt, nigra, ſapore acido, ori gratiſsimo, quæ matura febricitantibus, apud Salmanticenſes, Doctor Alteretus præceptor meus nunquam pœnitendus, non ſine optimo ſucceſſu concedebat. Nam corpus refrigerant & humectant, bili aduerſantur, ſitim arcent, & aluum deiiciunt: ſiccata vero non adeo vt recentia ſuos effectus producunt: quibus pro pa-

randis decoctis, apozimatibus, & ſyrupis quotidie vti-mur: eligi tamen debent pruna oſſe paruo, multum vero carnis habẽtia, ex quibus electuarium in officinis & cum ſcamonio, & ſine illo paratum proſtat. Syluestria vero pruna, nõ minus quoq; nota ſunt, ex quibus ſuccus exprimitur, quem loco acaciæ ſeplaſiarij, vt diximus hodie exhibent. Prunus proximus fructus eſt, ſebeſten dictus, quem Dioſcorides & Galenus ſubticuerunt. Paulus vero veluti & Actuarius & Aëtius de eo mentionem faciunt, ſic enim Paulus inquit: Myxa ſiue Myxaria, arboris fructus eſt, minor quidem prunis, facultate vero conſimilis. Ex quibus verbis percipitur, myxam ſiue ſebeſten, aluum laxare: non vero eam conſtringere, vt Leonardus Fuchſius in ſuis Paradoxis non ſine errore contendit, quum nõ ſolum Paulo, ſed experientiæ quotidianæ contradicat, quæ, fructum iſtũ bilem depellere indicat. Quin & Actuarius ſcriptor Græcus doctiſsimus, aluum laxare dicit, & ſitim extinguere, imò vt paſsim videmus, fructus iſte linguæ ariditatem & ipſius aſperitatem remouet, quinetiam pectoris vitiis vtilis eſt, & vrinæ ardorem à bile ortum refringit, non eſt ergo quod Fuchſius dicat conditum ex ſebeſten non ob fructum iſtum purgare, ſed ob ſcamonium & alia in eo admixta medicamẽta, quum fructus iſte, non minus aluum ſubducit, quàm caſsiæ fiſtulæ pulpamẽtum. Verum myxa ſiue myxaria, vt placet Hermolao Barbaro in ſuo Corollario, ſebeſten, dicuntur, hoc eſt ſi latine interpreteris, auguſta. Naſcuntur enim ingenti copia in Syria, quæ & myxa appellari tradunt, ob mucilaginem illis inſitam, mucoremue, ex quo Syriaci viſcum parãt, & Venetias ad irretiendas auiculas mittunt. Huic fructui affinis eſt alter, quem Dioſcorides prætermiſit, & iuiubam officinæ appellant, Græci vero ſericam, latiniores autem Zizipham, quam vocem imitantes Hiſpani, licet corrupte, acufeifas eũ appellant: Luſitani vero Arabica lingua, pomum ab alnafegua eũ nominant: de quo Galenus libro ſecundo de Facultatibus alimentorum, capite trigeſimo ſecundo ita tradit: Nec hęc quidem auſim affirmare quicquam ad ſanitatis tutelam, aut morborũ profligationem pertinere, mulierum enim atq; infantium effrenatorum eſt edulium, quod exigui eſt alimenti ac coctu difficilis,

Myxa Myxaria ſebeſten idem.

Fuchſius errat.

Iuiuba ſerica. Zizipha idem.

& præ

; præterquàm quòd ſtomachum non iuuat, parum etiam
imenti corpori exhibet, hactenus Galenus. Qui licet
io tempore iuiubas in vſus medicos non traxit, ab Ara-
ibus tamen pro ſpiſſando bilioſo ſanguine, ac denſanda
ibtiliori materia ad pectus deſcendente, earum ſyrupus
iaxime laudatur, veluti pomula ipſa in decocto, quod
unt, pectorali. Nec enim erat, quur hic Fuchſius cani- *Fuchſij maledicentia.*
am ſuam maledicentiam, vt ſolet in Arabas exerceret,
ii tum demum præclare ſe perfunctũ officio ſuo putat,
ium viginti Latinis verſibus vnũ Græculum inſeruerit,
: eruditionem aliquã ambitioſe oſtentet, cùm hactenus
ullam præter laborioſam illam ex aliorũ commentariis
aceruationem vel compilationẽ potius conſecutus ſit.

CONSTANTINVS.

HIc nimis ſatyricè & è plauſtro loquitur, quòd homine chriſtiano & docto indignum: nec ita Luſitanus Fuchſium virum doctiſſimum traducit, atque deſcribit, ſed ſe ipſum lectori ridendum exhibet, quod eius cauſa doleo.

DE ARBVTO.

ræcè, κόμαρ☉: Latinè, arbutus, vnedo, Hiſpanicè, madronho, madronheiro: Italicè, albatro, cereſa de la mare, Gallicè, Arbouſier: Arabicè, tratiladib.

Enarratio CLVIII.

COmaros arbutus eſt, frutex aliquãdo arboreſcens co- *Comarus arbutus idem.*
tonei mali magnitudine, folio lauri, ſplendido, viridi:
Iam lignum huius ſquammoſum videtur, rubricans, in *Memecylis vnedo idẽ.*
iuius ſummitatibus flores albi cymbalorum modo, race-
iatim pendent, apibus gratiſsimi, quibus decidentibus,
ructus memecylis, vnedo dictus pullulat, rotundus, pri-
ium viridis, poſtea luteus, vltimo quum ad exactam ma-
iritatem peruenit ruber fit, magnitudine qua vulgatum *Vnedo vnde dicatur.*
ieſpilũ videtur: Qui ideo vnedo dicitur, quia ob eius ma
ciam vnum tantũ edendum ſit pomum, nam ſtomacho
duerſatur, & facile cephalalgiam comedenti inducit. In
Iiſpania porro nõ ita noxius fructus iſte prouenit, quum
um multi auidius quàm par ſit comedant, & tamẽ in nul-
im corporis detrimentũ incurrunt: eo tamen turdi, ſtur-
i, merulæue, & alij paſſerculi in dumetis degentes maxi-
me

mè gaudent,adeo vt aucupes hoc fructu,in aucupio vta
tur. Multi præterea fruticem iſtum contra peſtem, & v
nenum,tanti faciunt, vt ex illius folijs & floribus aqua
per elambicum extractam,tanquam ſacratiſsimum ant
dotum,ad eoſdem effectus ſeruent.Nonnulli tamen diff
rentiam faciunt, inter plantam iſtam quum fruteſcit,
eam quæ in arborem creſcit, in quam ſententiam The
phraſtum ire animaduerto, quum comaron,id eſt arb
tum ab vnedone arbore, lib.j. de Plantarum hiſtoria,v
corticum differentias enarrat, diuerſum facit:quanqua
tamen idem Theophraſtus nunquam de vnedone ſerm
nem priuatim,quod equidé obſeruauerim, habuerit: G
lenus tamé illum imitatus, vno in capite de vnedone fr
ctu ſermoné fecit, vt capite de meſpilo diximus:alio ve
de arbuto ſiue comaro,vt libro vij.videre eſt,qui de eo
tradit: Arbutus arbor ipſa qualitate acerba vnà cum fr
ctu eſt, eum memecylum nuncupant, eſt autem hic & i
fenſus ſtomacho & capiti doloré commouens.Hæc Ga
nus. Mea tamen ſententia, vnedo ab arbuto ſiue coma
in nulla re differt,quum eadem ſit arbor ſpecie,& vtriu
fructus vnedo ſiue memecylus dicatur, ſtomacho in
ſtus, & cephalagiam inducens. Libet hoc loco Luſitan
rum quorundam ſtupiditaté irridere, qui cateruatim
fœminam quam ipſi honoris cauſa Magiſtram vocaba
ad recuperandam amiſſam valetudinem concurrebant
vero,quid illis & ſi diuerſiſsimo morbo tentatis propi
ret,præter aquam ex vnedone per campanam expreſſa
habebat nihil : quòd ſi quis aſtris ita fauentibus amiſſa
recuperaret valetudinem, non iam mulierem aut Ma
ſtram ſed diuam potius vocare, illique eos honores ex
bere,quibus tantum Diui afficiuntur. Memini viſam e
à me hanc fœminam in oppido Stremotio,quod non lo
ge ab vrbe Ebora diſtat.

Aqua arbuti.

DE AMYGDALIS.

Græcè, ἀμυγδάλη καὶ ἀμύγδαλον: Latinè, amygda
Hiſpanicè, almendras : Italicè, mandorle : Galli
amandes : Arabicè, Iauz, Kauz, & Lauzi: Ge
manicè, Mandeln.

Enarratio CLIX.

AMygdala tam dulcis quàm amara, ſatis nota eſt: Nam dulcis viribus impotentior reperitur: De qua Galenus libro ſecundo de Facultatibus alimentorum, ita rodit: Amygdalæ nihil prorſus habent facultatis aſtringentis, Sola enim tenuandi facultas ac detergendi in eis præpollet, qua tum viſcera purgant, tum humores è pulmonibus ac thorace, ſputis expectorant, & cæterea. Item libro quinto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, vbi extergentium & farctu liberantium medicamentis agit, inquit: ſimile quiddam amygdalis accidit, nam & horum ipſorum, ea quæ amara ſunt, & detergunt, & meatus expurgant, quæ vero edendo ſunt detergunt quidem, non tamen in farctu liberant. Galeni igitur conſilio oleo amygdalarum dulcium, contra nephritim, colicos affectus & alias frigidas paſsiones vtimur, veluti quoque amygdalarum amararum, quum calidum vtrunque ſit ex amaris tamen magis, vt Galenum adnotaſſe conſtat libro ſexto citati voluminis ſic dicentem; amygdala quæ quidem palam amara ſunt, omnino extenuandi vim poſsident. Siquidem ephelim purgant, & excreationibus ex pectore pulmoneq; craſſorum lentorumque humorum mire auxiliantur. Obſtructiones præterea iecinoris à craſsis & viſcidis ſuccis ortas expediunt: quin & lateris & lienis, & coli, & renum dolores, ab huiuſmodi cauſa natos perſanant, ipſius arboris etiam radices coctæ illitæq; epheles purgant: porro amygdala dulcia, quæ & ipſa nonnihil ſortiuntur amaritudinis, moderate ſunt calida. Attamen amygdalæ æſtuoſæ, ob pinguitudinem quam habent ſunt, vt Hipocrates libro ſecundo de Diæta teſtatur, cuius verba Auicenna poſtea enarrans, libro ſecundo ſui Canonis, dixit: Et Sauic earum eſt commouens choleram, ob ſui vnctuoſitatem, proinde animaduertant qui indiſcretè febricitantibus amygdalarum porrigunt, aut ſaltem iis, qui ſtomachum bilioſum habent, quum iuuamenti vice præſtandi, magnum ægris adferant detrimentum. Virides vero ſuo integro operimento comeſtæ amygdalæ, bonum faciunt ſtomachum, & illum ab humiditate emendant.

Amygdala.

DE

DE PISTATIIS.

Græcè, πιςάκιον : *Latinè*, *Piſtacium* : *Hiſpanicè* *alhocigo* : *Italicè*, *piſtacchi* : *Gallicè*, *piſtaches*, *Germanicè*, Vvelſch Bimpernuſzlin.

Enarratio c l x.

PIſtatius quam primo è Syria Lucius Vitellius in Ita liam portauit, licet Syriacis, peculiaris ſit arbor, i multis tamen Italiæ & Hiſpaniæ locis hodie videtur, par ua, lentiſci folium habens, maiuſculum tamē, in qua fru ctus piſtatium ſiue fiſticus dictus, pendet ea magnitudin qua pinei nuclei cū putaminibus ſunt, nam intus fructu iſte vireſcit, eſui perquàm gratus, qui & Venerem incita & apprime nutrit, quibus de cauſis, hodie bellariis inſtau rantibus & reficientibus, eum miſceri commendamu imò vt Auicenna de eo libello de Viribus cordis tradi cor confortat, velut Rabbinus Moſes de Aegypto, e omnibus fructibus, fiſticus præſtantiſsimus habetur. A Galenus, de Piſtatiis lib. ij. de Alimentorum facultatibu inquit: Hæc quidem ad magnam Alexandriam proue niunt, ſed multo vberiora in Berrhœa vrbe Syriæ, paru quidem nutrientia, verum ad hepar roborandum & ſuc cos in ipſius viis infarctos purgandos, vtilia. Qualitate enim habent aromaticam, ſubamarā, & ſubaſtringenten Scio autem & alia huiuſcemodi pleraq; hepati eſſe vtili ſima, quemadmodū in opere de ſimplicibus medicamen tis eſt demonſtratum. Porrò non auſim affirmare, vlla ex ipſis ſtomacho accedere vtilitatem, aut læſionem i ſignem, quemadmodum neq; quod aluum deiiciant, au ſiſtant, hæc Galenus, in quibus Auicēna tacite illum mo det, præſertim quia dicat, ſtomacho neq; iuuamētum ne nocumentum piſtatia præſtare, ita enim Auicenna tradi Quidam innuit piſtatia neq; prodeſſe neq; obeſſe ſtoma cho. At ego rem aliter euenire noſco, quum ventriculun roborent, & nauſeam prohibeant, vt eorum ſapor obſcu rus, amarus, auſterusve teſtatur.

Auicenna tacite Galenum reprehendit.

CONSTANTINVS.

DE Syriacis nucibus id eſt piſtacijs Plinius libro xv. Cap. 22 & libro xiij. Cap. 5. quæ eoſdem vſus & effectus habent quos pinei nuclei, præterq; ad ſerpentium ictus, ſiue edantu

ſiu

ue bibantur, eodem authore teſte libr. xxiij. Cap. 8. piſtacia ele-anti & proprio epitheto vocauit Nicãder in theriacis, cùm dixit,

πιστάκι ἀκρεμόνεσιν ἀμυγδαλόεντα πέφανται.

)fficinæ vocant fiſtica, quæ vox ex arabica lingua profluxit fe-uch. Sic enim vocant Arabes, vel puſtech.

DE NVCIBVS.

Græcè, κάρυα βασιλικά: Latinè, nuces iuglandes, regiæ nuces: Hiſpanicè, nuezes: Italicè, noci: Gallicè, groſſes noix: Arabicè Ieuz, Leuz vel hiauzi, Germanicè, Nuſs, oder Vvelſchnuſs.

Enarratio CLXI.

Nux Iuglans.

NVces tam ſunt vbique notæ, vt nulla prorſus indigeant deſcriptione, de illis tamen & caricis, rutaue antidotum vt Dioſcorides adnotat, paratur. De quo Galenus libro de Cibis boni & mali ſucci ita tradit: Nonnulli de lethalium venenorum compoſitione ſcribentes, caricas cum ruta nucibuſque præſumptis, venenis eiuſmodi vniuerſis aduerſari teſtantur, Cæterum ieiuno ſtomacho comeſtę nuces, lumbricos latos pellunt, vt experientia compertum ıbeo. Nam rob de nucibus, vbique quoque vulgatum ſe arbitror. Non ab re quoque erit in præſenti, quum : nucibus agimus, & de nuce vomica, & metella ſermoem habere. Eſt igitur vt paucis dicam nux vomica apud erapionem, ea quam ſeplaſiarij, nucem metellam appellant: *Nux vomica & metella.*

lant: & ea quam Serapio metellam vocat, officinarum nux vomica: quòd vero ita ſit, ne quis nos falſo accuſet, ipſum Serapionem audiamus, capite de nuce vomica, ita dicentem, ex mente Abraham: Nux vomica cuius color eſt inter glaucedinē & albedinem, maior auellana paruum eſt, in qua ſunt nodi, Hæc Serapio. Per quæ facillime, qui cognitionē vtriuſq; nucis habuerit, iudicabit, nucem vomicam Serapionis eandē eſſe cum metella officinarum quum officinarum metella nux talem obtineat colorem & ab vtroq; latere attollatur tuberculis quibuſdam circularibus oculos imitantibus, vt nulli ſit dubium, metellam hanc officinarum, apud Serapionem vomicam eſſe, Nō minus quoq; ex ipſo Serapione elicitur, quam ille Metellam appellat, vomicam officinarum eſſe: ita enim de Metella cap, 364. prodit: Nux metella eſt ſimilis nuci vomicæ, & ſemen eius eſt ſimile ſemini mandragoræ, & cortex eius eſt aſper, & ſapor eius eſt delectabilis, & vnctuoſus. Quæ omnia nuci vomicæ officinarum conuenire clarius eſt, quàm vt à me multis monſtrare debeat, quum nux hæc communis vomica dicta, plana vtroque latere ſit, cuius cortex eſt aſper, veluti piloſus: nam ipſius ſapor, vnctuoſus, & delectabilis eſt, canes interficiens. Quòd vero dicit ſemen illius ſemini mandragoræ eſt ſimile, intelligo virtute: ſecus autem figura, quum & hæc nux frigida in quarto ſit gradu. In ſumma igitur dicamus, quòd nux illa vtroque latere eleuata, vera vomica eſt: illa vero altera, plana vtraque parte & velut piloſa, eſt metella.

DE AVELLANIS.

Græcè, λεπτοκάρυα: Latinè, nuces Ponticæ Prænestinæ, auellanæ: Hiſpan. auellaas: Galli. Auellanes, noyſettes, Arabicè, agileuz, Bunduch: Germanicè, Haſelnu.

Enarratio CLXII.

Ponticæ nuces, id eſt auellanæ, communes quoq; ſunt, quarum oblongæ & rotundæ reperiuntur, ſic dictæ Ponticæ, quia è Ponto prius aduectæ fuere, de quibus prioribus, hoc eſt nucibus, Galenus 7. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita tradit: Arbor tum foli

Auellana nux.

Auellana ſyluestris.

oliis tum in germinibus aſtrictionem quãdam poſsidet: æterum euidentem multamq; in nucis putamine recenti ariter & ſicco: eius autem ſucco expreſſo, ac melle de- :octo, nos loco ſtomachici medicaminis vtimur, oleum uod ex fructu elicitur inueterato admodum per hali- um digerit, quare nonnulli eo gangrænas, carbunculos, & ægilopas ſanant. Sunt qui ad neruorum vulnera vtan- ur: Si tamen recens ſit, aſtringentis nonnihil qualitatis btinet. Nucleus arefactus & vſtus, tenuium partium & exiccatorium citra morſum eſt medicamen: At Pontica nux, quam λεπτοκαρυον, & auellanam appellant, plus ha- bet eſſentiæ terreſtris ac frigidæ, itaq; auſterior tum cor- tex, tum planta, tum fructus apparet.

DE MORIS.

Græcè, συκάμινα: Latinè, mora: Hiſpanicè, moras del

 moral:

moral: *Italicè*, *more*: *Arabicè*, *Thut*: *Gallicè* *meures*, *Germanicè*, Maulbeer.

Enaratio. CLXIII.

Morus.

MOra ſycaminea di-ĉta nota ſunt, qui-bus trinus ineſt color: n primo albeſcunt, deinc rubeſcunt, poſtremo ni-gerrima fiũt, quaſi Thi-bes puellę Aegyptię cru-re reſperſa. Hic ve-fructus ieiuno ſtomach edendus eſt, nec omnin maturus, quum exac maturus facillime co-rumpitur, & in venenu tranſit, vt Galenus lib de Cibis boni & ma ſucci ſuadet. Verum moris, rob diamoron d ĉtum in officinis cont tonſillarum inflamm tiones paratum reperie Nam alba morus Ouid cognita fuit, vt ex fabula citata apparet, cuius foliis bon bices, ſericei vermes dicti, maximè oblectantur. De qui bus Hieronymus Vida Cremonenſis, vir ſingularis elo quentiæ, elegantiſsimè cecinit: nam Ouidio antiquiore arborem iſtam ignorarunt: nec mirum, quum poſtea, e nigra moro populo inſerta, alba effecta eſt.

DE SYCOMORO.

Græcè, *συκόμορος*: *Latinè*, *ſycomorus*, *ficus Ægy ptia*: *Hiſpanicè*, *fuiguera de Adam*, *figo d Adam*: *Italicè*, *fico d'Egitto*, *fico de Adam* *Arabicè*, *Mumeiz*, *Iumeis*, *Aliumeiz*, *Giu mezei.*

Enarr.

Enarratio CLXIIII.

SYcomorus: arbor Aegyptia eſt, quæ quoq; in India procere creſcit, & vt ab iis qui ex Alexandria & India ad nos ſunt reuerſi, accepimus, arbor ſimilis moro eſt, fructum tanquam ficum non prope folia, ſed in trunco & craſsioribus ramis faciens, & illum quidem dulcem, ſemine interiori carentem, quem multi ficum Adam appellant, quia in eo Adam peccaſſe credant, vt vero fructus iſte, eſui aptus fiat, ab arbore colligatur atq; ferreo vncino opus eſt. Sic enim intra quatuor dies matureſcit, & in eo loco à quo collectus fuit, alius repullulat, ita vt in anno ter & quater arbor hæc fructum pariat. De huius vero arboris ligno, mirum fertur, quod præterire non eſt, ſcilicet, quòd nunquam ſiccum euadit, niſi immerſum aqua, quum autem diu in aqua maduerit, ſicceſcit, & ſupra aquam aſcendit. Qui vero ſycomorum, ficum agreſtem parietibus frequentem, eſſe autumant, toto proculdubio errant cœlo. Nam huius arboris plures ſpecies, tum apud Syros, tum apud Aegyptios, & Indos, reperiuntur, quæ omnes, fructum, veluti apud nos ficus, producunt. Cæterum de ſycomoro ita Galenus prodit lib.ij. de Facultatib. alimentorum capite 35. Plantam ſycomori vidi in Alexandria vna cum fructu, paruæ ficui albæ adſimilem, is fructus nullam habet acrimoniam, exiguæ tamen dulcedinis eſt particeps, eſtque facultate vt mora, humidior quodammodo, ac frigidior, quin potius in medio mororum ac ficuum iure quis ipſum collocarit, indeque nomen ipſi arbitror eſſe poſitum. Ridiculi enim ſunt, qui fructum hunc ob id aiunt ſycomorũ fuiſſe nominatum, quod paruis ficubus ſit adſimilis, ipſius autem generatio ab aliis arborum fructibus quodammodo eſt diuerſa, non enim ex ſurculis ac germinibus, ſed ex ipſis ramis ac ſtipitibus enaſcitur.

DE FICV.

Græcè, σῦκος: Latinè, ficus: Hiſpanicè, figo: Italicè, fico: Gallicè, figues: Arabicè, ſin, ſin, & Tin: Germanicè, Feygen.

Enarratio CLXV.

Ficus.

FIcus tã arbor, quàm ipſius fructus, vbiq; proueniunt, & communes ſunt, albæ, nigræ, & diuerſorum colorũ, quarum meliores habentur, quæ optimè ſunt maturæ, craſsi, & boni ſaporis, ſimiliũ enim alimẽtum Galenus vuarum alimen to anteponit, qui in vniuerſum maxime penetrant, adeo vt ſi poſt eſum aliorum cibariorum ficus quis comederit, ad imam ventriculi partem deſcẽdiſſe, percipiet, modo poſt horam euomat quum prius, vniuerſu cibus per vomitum exibit, quàm ficus euomantur, vnde ipſos in infimam ventriculi partem deſcendiſſe vt diximus, facillime percipitur, quarum & caricarum vt lector notitiam exactam habeat, legat Galenum libr ſecundo de Faculta. alimentorum, & libro octauo de Facult. ſimplicium medicamentorum: libro enim de Faculta. ſimplic. ita tradit: ficus arbor, calidæ, tenuiumq; partium temperaturæ eſt, ſicuti indicant tum liquor eius tum foliorum ſuccus: valenter enim calfacit vterq;, itac non mordicat tantum aut vehementer abſtergit, ſed & vlcerat, & ora vaſorum reſerat, & verrucas extirpat, qui. & vim purgatoriam habet: Porro lachryma & ſuccus agreſtis ficus, quam caprificũ vocant, ad omnia quã ſatiua valentior eſt. Verum ipſarum ſurculi adeo calidi ſunt, atque tenuium partium, vt carnes bubulas duras, ſi coquendis adiiciantur, friabiles ac teneras reddant. Libro vero ſecundo de Faculta. alimentorum ita quoque inquit Ficus quanquam prauitatem non potuerunt omnino effuger

effugere, facile tamen totum corpus peruadunt, nam & abſtergendi quoq; inſignem obtinēt facultatem: quo fit, vt poſt ipſarum eſum, nephritici arenulas multas excernant. Nutriunt præterea vberius cæteris autumnalibus fructibus, flatibus tamen hæ quoq; implent. At quæ ficus iam prorſus maturuerunt, propemodum nihil omnino lædunt, quo modo nec caricæ, quæ multiplicem quidem præſtant vtilitatem, ſi quis tamen largius eas eſitauerit, offendetur ab ipſis, quandoquidem ſanguinem non admodum probum gignunt, quo fit, vt ex ipſarum eſu, pediculorum multitudo proueniat: habent etiam tenuandi facultatem, & incidendi, qua ventrem quoq; ad excretionem irritant, reneſq; expurgant: Cæterum iecori, lieniq; inflammatione obſeſsis ſunt noxiæ, quemadmodum & ficus, communi omnium dulcium ciborum ac potuum ratione, obſtructis tamen illis, aut ſcirrho affectis ipſæ ex ſeſe nihil commodant, nec officiunt, ſed medicamentis incidentibus extenuantibus, & abſtergentibus miſtæ, non mediocriter iuuant, tum caricæ, tum ficus.

DE PERSEA ARBORE.

Græcè, περσεία: Latinè, perſea.

Enarratio CLXVI.

VAnum eſt id quod multi dictitant, credētes, perſeam arborem à Perſica differentem eſſe, quum parum animaduertant, Dioſcoridem: qui quum de malis omnibus egerit, & de perſicis quoq; ſermonem habere conſentaneum erat. Egit igitur de perſicis, hoc eſt de pomis arboris perſeæ, cap. 146. nunc vero, de ipſa arbore, ne illam ſilentio prætermitteret caput conſtituit: & quòd ita ſe res habeat, quicunq; rem penitius animaduerterit, inueniet, quum vtroq; in capite fructum huius arboris, ſtomacho conducibilem eſſe tradat, quod non dixiſſet, ſi modo de arbore venenoſa fructum venenoſum habente tractaſſet. Hanc noſtram ſententiam confirmat Galenus, lib. vj. de Aegritudine & morbo, cap. I. quum dicat: Sunt qui nutrimentum mutare corpus non poſſe, quod ab eo nutritur exiſtiment, eo quòd hæc natura ſcilicet nutrimentum videtur illis tātummodo ſignificare rem mutabilem, & non

mutantem : Secundum rei veritatem, hoc nequeunt affirmare. Quid enim dicturi ſunt, de arbore illa tranſplantata de Perſia in Aegyptum, quæ quum in ſolo Perſarum foret mortifera, in Aegypto abſq; nocumento reddita eſt, & quæ de qualitate peſsima mutata eſt in bonam ? Hæc Galenus. Quibus ſatis liquet, ſiue perſicam, vel perſeam dicas nihil intereſſe, quum res eadem omnino ſit, in Perſia mortifera & lethalis : in Aegypto vero ſalubris : nec hoc mirum eſſe debet, quum varietates regionum non ſolum in arboribus & plantis differentiam faciunt, ſed etiam in hominibus & animalibus, adeo vt ſpecie differre videantur, quod Platonici de hominum animis cõcedere videntur. Vnde ſimul fit, quòd Ligures vani, Latini ſuperciliosi, Galli fortes, Itali graues, Germani hodie literati, Angli inurbani, iactabundi Hiſpani, Pœni fedifragi, & vt Epimenides poëta Græcus, quem citat D. Paulus Apoſtolus, Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri. Demum vt vnico cõcludam verbo, tantæ è diuerſitate regionum eleuantur oppoſitiones, tantæq; contrarietates, vt multa quæ aliquibus ſaluberrima ſunt, reliquis præſentiſsima atq; exitialia venena videantur. Vnde nõ mirum, ſi Galenus hæc animaduertens lib. ij. de Facult. alimentorum, duo capita diuerſa facit, in quorum altero, de perſea tanquam apud Perſas venenoſa, tractat: in altero vero non, vt venenoſa, ſed Aegyptia & ſalubri verba fecit. Huic vero noſtro iudicio ſubſcripſit Ioannes Agricola Ammonius, vir mea ſententia apud Germanos doctiſsimus, & qui quotidie in lucem aliquid noui profert, præſertim in eo libello, quem de Herbis & ſimplicibus, ſuperioribus annis edidit. AGRICOLA. Ita certè à commentariis tuis acceperam, in quibus, te Ioannem Rodericum Caſtelli albi Luſitanum nominatũ inueni : nunc vero quum Amatus potius appellari mauis, in dubium vertebam, an tuum illud eſſet opus. AMAT. nouum non eſt, viros rei literariæ deditos, ſua plerunque immutaſſe nomina, vt apud Paulum Iouium virum doctiſsimum, legitur in eo libro, quo de imaginibus doctiſsimorum virorum agit.

Perſica & perſea idẽ.

CONSTANTINVS.

ENarratione 148. *multis locis adductis in medium, hanc opinionem Amati Luſitani* καὶ τῶν αὐτοῦ γνώμης αἱρετιστῶν

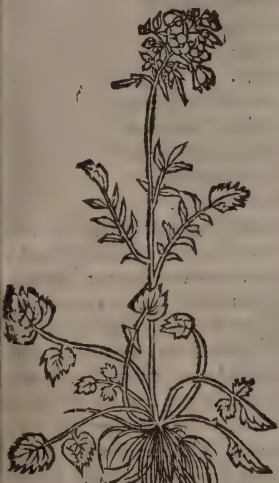
refut

eſutauimus: quod & liquidius oſtendemus in proprio opere de mni genere plantarum.

DE IBERIDE.

Græcè, ἰβηρὶς λεπίδιον: Latinè, Iberis, lepidium, ſylueſtre naſturtium: Hiſpanicè, naſturtio monteſino: Italicè, naſturtio ſylueſtre: Gallicè, paſſerage: Arabicè, Hauſab, Sitareghi: Germanicè: Gauch bluom.

Enarratio CLXVII.

Iberis.

ABſq; ambagibus & controuerſia vlla, ἰβηρὶς herba, lepidiũ eſt, vt teſtatur Galenus libro decimo de Compoſitione medicamentorũ per genera, dicens: Damocratis extat libellus Clinicus inſcriptus, in quo verſibus iambicis (quẽadmodum ſolet) de tribus diſſerit medicamentis. Ac primo quidem de eo quod ex herba, quam ipſe iberidem appellat, conſtat: ſecundo ex ſemine dolores ſedãte cõpoſito: tertio vero purgatorio, & ab ipſo Hiera appellato. De primo in Iſchiadicorum curatione in eo libello hæc ſcripſit: in Iberide, inquit, medicum quendam amicum ſuum per hãc herbam curatum eſſe, quam herbam, vt dixi, ipſe Damocrates Iberidem appellat, vt qui ipſe viſu herbam cognorit, nomen autem eius nullum audierit, quum etiã id ipſum ignorarit is qui eum vſum eius docuit: Verùm ex ſignis quę ſcribit, videtur iberidem appellare, quæ à Græcis lepidium nominatur, *

tur, à regione in qua amicus eius curatus eſt appellation[e]
ducta. Deſcribit autem ipſius ſigna per hos iambos.

Herba hæc vbique multaque frequens naſcitur,
Monumenta iuxta antiqua, muros & veteres
Tritasque quondam publice pedibus vias,
Quas iuxta aratrum duxit haud quis agricola
Semper vireſcens, foliis naſturtij
Florentibus vere: attamen maioribus.
Caulem cubitalis longitudinis gerit
Paulo minorem aut rurſus ampliorem: ab hoc
Aeſtate pendent folia, donec multa hyems
Sarmentiam deducat, hæc ad imaginem, &
Deiecta & exiccata depereant gelu:
Adnata radici tamen cernes alia
Aeſtate florem fert colore lacteo.
Multum tenuem variumque valde cauliculum,
Ad quem ſequitur ſemen penitus ſic exiguum
Viſum fere vt fallens, oculos quoque effugiat,
Odorem habet radix at inde acerrimum,
Vero ſimilem quàm maxime naſturtio.

In iis enim verſibus, tam clare herba hæc pingitur, vt ni
hil ſit quod deſiderare quis poſſit, quæ paſsim in ruderi
bus, & ad parietes, vbi herbæ aliquot naſcuntur, inuenitu[r]
cuius radicem quum quis guſtauerit, naſturtium mande
re dicet, quo fit, naſturtij ſylueſtris nomine appelletu[r].
Credere igitur eſt, caput hoc, adiectum ab aliquo in hui[us]
libri fine eſſe, quum reuera lepidium, Iberis ſit, vt teſta
tur Paulus libro tertio, ſuæ medicinæ cap. 77. dicens: I[n]
totum verò iſchiadicos reſtituit ſanitati iberidis herb[æ]
vſus, quam lepidion quoque, alij ſylueſtre cardamum ap
pellant. Plinius porro lib. viij. cap. 19. longe aliã herbã
pro lepidio delineat, cubitalem ſcilicet, & foliis laurini[s]
ornatam, quam quoq; Paulus citato loco nouit, & eã alte
ram lepidij ſpeciem vocat, quum dicat: Quæ vero apu[d]
nos fruticoſa naſcitur, ſimilibus lauri foliis & multo am
plioribus, reſpondere multa experimenta teſtantur, no[n]
ſolum in coxarum ſed aliis quoque diuturnis affectibus
& ſubdit: per ætatem vero longe ſunt efficaciora: atqui ſ[i]
folia tunc nõ produxerit, cortex ipſius radicis contundi
tur cum adipe ſuillo, vt emplaſtri ſpeciem repræſentet, &

cætera. Quæ vero hæc ſecunda lepidij aut iberidis ſpecies ſit, non facile eſt coniectari, quum Ruellius Gallus & Hermolaus Barbarus, raphanum ab Hiſpanis Gallicum dictum eſſe putent, ſed reuera, rem ita non eſſe, ipſius folia teſtantur: quæ dubio procul, non lauri, ſed potius lata, oblonga & fere lapathi aut enulæ ſint. Erit igitur, vt finē huic primo imponamus libro, ſecunda hæc iberidis, vel lepidij ſpecies, herba illa quam piperellam, vel piperitim in hortis paſſim naſcentem appellamus.

CONSTANTINVS.

HOc μνημονικὸν eſt ἁμάρτημα (quale nuper in Galeno animaduertit & primus detexit H. Stephanus humanitatis, & politioris literaturæ ſcientiſſimus) hij enim Democratis Iambi leguntur apud Galenum libro decimo κατὰ τόπους quos licet de Græco minus benè conuerſos in præſentia non emendamus quia correctiones & emendationes in omnia Galeni opera & Hippocratis Deo duce, ſi vita ſuppeditabit, aliquando proferemus.

*

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI LIBRVM SECVNDVM ENARRATIONES DOctoris Amati Luſitani Medici celeberrimi.

DE ECHINO MARINO.

Græcè, ἐχῖνος θαλάττιος: Latinè, echinus, erinaceus marinus: Hiſpanicè, erizo de la mar, ouriſo marino: Italicè, riccio marino: Gallicè, heriſſon de mer: Germanicè, Meer Igel.

Enarratio primi Capitis.

ECHINVS tam aquatilis, quàm terreſtris, notiſsimum animal eſt, quod Latini erinaceum marinum, & terreſtrem appellant, quanquam Theodorus Gaza Theſſalonicenſis in ſuo à ſe verſo Ariſtotele, echinum marinum non aliter quàm echinum interpretatus eſt, Plinium forte imitatus: Terreſtrem vero echinum erinaceum vertit. Eſt igitur echinus marinus ſiue erinaceus marinus, piſcis rotundus, aculeis armatus, veluti caſtanearum echinus, vnde & nomen, ἐχῖνον enim Græcè, Latini hirtum vertunt, non minus enim hirtus piſcis iſte eſt, quàm caſtanearum calices, aculeis ſiue ſpinis armatus, quibus pedum vice ambulat rotaturve. Cæterum piſcis iſte eſui idoneus eſt, & mari Adriatico, & Tyrrheno familiaris, quo pro lotio proritando multi veſcuntur. Porro echinorū genera ſunt plurima, quorum Ariſtoteles quarto libro de Hiſtoria animalium, vnum minutum ſpinis longis, præduris, ornatum, non niſi in alto gurgite gigni ſolitum, maxime cōtra deſtillationes vrinæ laudat. Vnde Paulum Iouium hic decipi certum eſt, quum libello ſuo de Piſcibus, cap. 41. non hoc genus, ſed aliud maius, echinomet

Echinus marinus.

Paulus Iouius errat.

nometram contra vrinæ deſtillationes laudari, ſed potiu minutum illud genus à nobis delineatum, vt legenti ma nifeſtum erit. At de vtroq; echino, Galenus lib.xj.de Fa cultatibus ſimplicium medicamentorum ita tradit: Eri nacei vtriuſq; tum marini tum terreſtris corpus vſtum ci nerem efficit, facultatis tum extergentis, tum digerenti tum detrahentis. Itaque eo quidam & ad excreſcentia & ad ſordida vſi ſunt vlcera.

DE ERINACEO TERRESTRI.

Græcè, Ἐχῖνος χερσαῖος: *Latinè*, *Erinaceus*: *Hi ſpanicè*, *orico quacheiros*: *Italicè*, *riccio terreſtre Gallicè*, *heriſſon*: *Arabicè*, *Ceufud*, *Caufed*, *Germanicè*, Schvvein ygel, Hunds ygel.

Enarratio II.

Echinus terreſtris. Echinus ſiue erinaceus terreſtris, marino admodu ſimilis eſt, qui taxo vel potius hiſtrici ſimilatur app retve. Animal omni ex parte ſpinis horridum, & acule armatum. Quod quum vuis aut fructibus aliis adhære eos ſpinis transfixos, onuſtum incedit, & ad cuniculos nidi ſui anfractus portat. Eſt enim animal hoc frigidu natura, multis ſcatens ſuperfluitatibus. Qua de cauſa ei caro potius in medico vſu, quam in continuo victu acc pienda eſt. Habet enim animal hoc vt obiter hoc noten teſticulos renibus adhærentes, de quo Razes multa tract tu de ſexaginta animalibus ſcripta reliquit: quæ omn apoc

pocrypha, & non Razis eſſe certiſsime crediderim. Ad
hulta tamen valet, quæ Dioſcorides in præſenti ſcribit,
nter quæ alopeciam pilorumve defluuium præcipue no-
hiñare eſt.

DE HIPPOCAMPO.

Græcè, ἱππόκαμπος: *Latinè, hippocampus: Hiſpanicè, caualinho marino: Italicè, caualin marino, caualin ritorto, dragonetto:*

Enarratio III.

Hyppocampus.

NVſquam quod equidem notauerim frequentius hippocampus, quàm in Anconitano flexuoſo hoc mari cernitur, vbi piſcatores illum, draconem, alij verò equulum circumflexum appellitãt, piſciculus ſcilicet, ſubniger, equinũ habens caput, oblongum & rotundum, collum verò latum, multis clauatum ordinibus: nam cauda quadrata, ſubtilis, ac circumflexa in eo cernitur. Verũ, hunc piſciculum marinũ Dioſcorides non deſcripſit, ipſius nomenclatura contentus, quæ ſatis ipſum exprimit declaratve. Dicitur enim Hippocampus Græcè, ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ κάμπτω, id eſt ab equo & flecto, quaſi flexuoſus equus. Vnde Mathiolus Senenſis hæc ignorans, plura nõ niſi abſurda, de hippocampo ſcripſit: inquit enim ille, particulam hippo, magnum ſignificare, vt in hipposelino, & hippomaratro fit: ignorabat enim Mathiolus, hippon equum crebrius ſignificare, vt in præſenti euenit, & capite 22. ſequenti, vbi de hippopotamo, id eſt fluuiatilis equi teſticulo agit, vt ſexcentos alios prætercam locos, in quibus hippos pro equo accipitur. Cæterum, mulieres Anconitanæ, piſciculo iſto in puluerem redacto & vino

Hipocampus.

Mathioli error.

excep

excepto, pro lacte euocando in potu vtuntur, ad ea veri quoque quæ Dioſcorides valere tradit, potentem eſſe, ex perimento compertum habeo.

DE PVRPVRIS ET BVCCINIS

Græcè, πορφύρα: Latinè, purpura, buccina, concharum genera: Hiſpanicè, buzios: Italicè, buccini: Arabicè, Naporan & porphyra: Germanicè Oſtern, Muſcheln.

Enarratio IIII.

Purpura quid. PVrpura & buccinum, è genere concharum in mari repertarum ſunt, nam purpura aculeis clauata, lingua digitali, firma, toroſa, & valida, vt reliqua conchilia perforare valeat, eſt: in cuius colli vena liquor ille pretioſiſsimus, purpureus dictus reperitur, quo purpureæ Imperatorum & Regum veſtes tingebantur. Hunc vero liquorem, caſu canem Herculis inueniſſe dictitant, quem Latini non ſolum liquorem vel ſuccum, & florem: verum etiam, rorem, & ſarranum, & tyrium, & ſaniem, & pelagium, veluti Vitruuius, oſtrum appellant. Extrahitur enim liquor iſte à viuis purpuris, nam in mortuis illico euaneſcit: qua de cauſa, piſcatores viuos purpuras ad manus habere, maxime ſoliciti ſunt. Viuunt autem purpuræ extra mare, quinquagenis diebus, ſaliua ſua: ſi tamen aquam dulcem guſtare illis contigerit, illico moriuntur. Latitant vero, vt placet Ariſtoteli libro octauo de Hiſto-

ria

ia animalium, & libro quinto eiuſdem voluminis, circa Canis ortum tricenis diebus: plura vero apud Plinium le-gito, & illius enarratorem Maſſarium libro nono, capite rigeſimo ſexto. Buccina vero vt prædiximus, purpura-um ſunt ſpecies, minor tamen, quæ ideo buccinum di-itur, quia ad ſimilitudinem eius buccini quo ſonus edi-ur, eſt: habet vero orificium quo ſonus illiditur, vt ori onantis applicetur, aptiſsimum: hoc enim buccinum rederem ipſe, concham illam eſſe, qua olim Triton apud Olyſsipponenſes canebat, vt eorum legato ad Tiberium Cæſarem, (referente Plinio) nunciauit: cæterum, iis buc-inis vt diximus, purpuræ ſunt maiores, quæ roſtrum ca-aliculi modo oblongum, in quo lingua continetur, ha-ent: non niſi clauatum, ad turbinem vſq; : ſeptenis fere n orbem aculeis, qui in buccino non reperiuntur: at com mune purpuris & buccinis, vnum eſt quòd tot orbes ſiue olutas habent, quot annos: Buccina tamen non niſi pe-ris adhærent, circaq; ſcopulos leguntur: quarum puluis, t hodie operatur vel cinis, vt Dioſcorides & Galenus uadent, vlcera maxime purgat. Buccinis hodie vice ca-orum Luſitani noſtri vtũtur, præſertim ex India delatis, uæ procul dubio, alba, nitida, margaritarũ colore con-piciuntur, & in maximo pretio habentur. Non eſt quoq; n præſenti ſilere id quod dicit Dioſcorides, ſcilicet, quòd x buccinis calx fit, quum hodie apud Indos, non alterius alcis quam huius, pro ferruminandis lapidibus, & con-truendis parietibus copia detur. Sed quum de cõchis agi-mus, non alienum erit, inter eas annumerare eam in qua margaritæ ſiue vniones naſcuntur, quum de illis, nec Dio-corides, nec Galenus, vllam fecerunt memoriã. Naſcun-ur igitur margaritæ in concha non multũ ab oſtreorum onchis differente, vt quotidiana experientia teſtatur, & Plinius non ſiluit, libro Naturalis Hiſtoriæ nono, capite rigeſimo quinto, non quatuor aut ad ſummum quinque n concha vna, vt ille tradit, incluſæ, ſed plures, centũ nu-mero excedentes, quæ proculdubio vt Arabes teſtantur, ordis & oculorum affectibus ſubueniunt. Nec audiendi unt hodie nonnulli, qui vt aliquid noui aſſerere videan-ur, margaritarum contemnunt vires, ignorantes alioqui margaritarum vſum, rei medicæ magnum ornamentũ, ac ægros

Buccina.

Triton apud Olyſſipponenſes.

Margaritæ vſui medico deſeruiunt.

ægrotantibus non infimum nec contemnendũ iuuamentum eſſe, ex quibus conditum diamargariton dictum paſſim in officinis paratum habetur, ſed quòd margaritæ integræ, vel perforatæ in vſu medico accipiendæ ſint, id recentiorum eſt commentum. Nam quæ ex India adferuntur margaritæ, ſolis ingentiſsimo æſtu flaueſcunt: ſecu. autem ex Peru prouincia, ex qua hodie ad nos albiſsimæ rotundæ admodum in magna quidem copia aduehuntur quarum ſi quis exactam deſiderat hiſtoriã, legat Plinium loco citato, qui recte mea ſententia vniones præſtantiſsimos, in mari Rubro reperiri tradit, id quod nos hodie verum eſſe deprehendimus, quum Luſitani noſtri, apud Ormuſium, inſulam Perſiæ, non procul à mari Rubro negotiantes, inde præſtantiſsimos albiſsimosq́; portent vniones: Senio tamen confectæ margaritę flaueſcunt, & rugoſæ fiunt. In Hiberniæ verò mari, hodie margaritæ reperiuntur, non admodum tamen excellentes, olim tamen perfectiſsimas ac maximi pretij reperiri, Iulij Cæſaris thorax indicat. Sunt quoq; hodie buccina quędam paruæ quæ ex Aegypto aduehuntur, Italica voce porcelleta dicta, quibus mulieres pro decoranda facie maxime vtuntur. Hæc enim in ſucco limonis quum merguntur, liquida fiunt, & tanquam vnguentum euadunt, quo mulieres vt dixi ſuas fucant genas, & tanto magis, ſi parum ſublimati, illi miſcuerint.

Porcelletta.

DE MYTVLIS.

Græcè, μύακες: Latinè, Myaces, mytuli, muſculi Hiſpanicè, Luſitanicè, mixilhus: Italicè muſcioli Gallicè, Moulles. Arabicè amarchas.

Enarratio V.

Mytulus.

NOn eleuo iudiciũ Pauli Iouij viri doctiſsimi, quum dicat Athenæum inſequendo in eo libello quo de Romanis piſcibus egit, mytulum tellinam eſſe, vt apud ipſum eſt videre capite quadrageſimo primo, Dioſcoridis forſan oblitus, qui mytulum à tellina differentẽ facit vt ex præſenti capite & ſequenti ſatis clare patet. Nec minus ex Hippocrate hoc ſatis probari poteſt, libro ſecũdo de Diæta, vbi mytulum à tellinis differentem facit, quum dicat: mytuli vero & pectines, ac tellinæ, magis aluo ſecedun

educunt. Eſt igitur mytulus, cõchæ margaritiferæ ſpecies quædam, teſta leui, ſubtili, nigricante, hirſutaue, nam intus lucens, nitenſue eſt, quæ vt tradit Plinius, libro nono capite trigeſimo quinto, vbi de margaritis & vnionibus agit, in Boſphoro Thracio, ruffos ac paruos vniones producebat, at hodie mytulos nõ ſolum in mari, ſed fluminibus intrantibus mare, nõ tamen margaritiferos obſeruamus, quos muſculos Latiniores appellant, quanquàm non me lateat Theodorum Gazam libro tertio de Hiſtoria animalium, myſtocetũ in Ariſtotele, muſculum vertiſſe, & nõ Hippocrates, citato loco, muſculum diuerſumà mytulis facit, Verum mytuli ſua ſponte in arenoſis, extra mare, & fluuiis mare intrantibus naſcuntur, vt meminit Plinius citato libro, capite 51. Qui capite decimo libri trigeſimi ſecundi, myacas in mytulos degenerare, & in algoſis, non arenoſis viuere aſſerit. Cæterum, mytuli, & cætera conchilia, in victus vſum veniunt, quorum cinis quoq; cauſticam vim habet.

DE TELLINIS.

Græcè, τελλῖναι: Latinè, Tellinæ: Hiſpanicè, brignigois: Italicè, telline, calcinelli. Arabicè, Sedef, & Talſam.

Enarratio VI.

Haec conchulæ quoq; ſunt, & è conchiliorum genere, quæ vbique in mari reperiuntur, & in victus vſum quotidianum veniunt, guſtui admodum gratæ, verum ob arenulas quibus ſcatent, renibus officiunt, & nephritim generant. *Tellinæ.*

DE CHAMIS.

Græcè, χῆμαι: Latinè, chamæ: Arabicè, Hame.

Enarratio VII.

Svnt vt paucis dicam chamæ, conchiliorum genus, veluti plura alia, vt digiti, vngues, patellæ, & alia varia, quæ Dioſcorides prætermiſit, & eorum ius eſculentum tantum aluum prorritant. *Chamæ.*

DE ONICHE.

Græcè, ὄνυξ: Latinè, Onix, conchula Indica, vn-

guis odoratus, blatta biſantia: Vulgò blatta bi ſantia, Athfar, vel Adfar.

Enarratio VIII.

Onix blatta biſantia eſt.

EST onix, Indica conchula dicta, vnguem magnum referens, quæ quia odorata, vngula odorata appellatur, hodie verò officinæ eam blattam biſantiam appellant, cuius odor teter, ac caſtorei, quàm bonus vel ſuauis reputandus eſt, vt ex Dioſcoride in præſenti colligitur.

DE COCHLEIS TERRESTRIBVS.

Græcè, κοχλίαι χερσαῖοι: Latinè, cochleæ terreſtres, limaces: Hiſpanicè, caraqueles: Italicè, chioccioli terreſtri, lumache, bugoni: Arabicè, Dalſun: Gallicè, limaces, eſcargots: germ. Schneken.

COCHLEAE MARINAE.

Græcè, κοχλίας θαλάσσιος: Latinè, cochleæ marinæ: Hiſpanicè, caramuyos: Italicè, lumache marine: Gallicè, Limas de mer, virelis: Germanicè, Meer Schneken.

Enarratio IX.

Cochleæ terreſtres.

COchleæ terreſtres omnibus ſunt notæ, ex equino capite cornibus armato, illis ſaltem inſito, quarũ magnæ, paruæ, & mediocres, comperiuntur, & illarũ quoque alia

aliæ bonæ,aliæ malæ & venenoſæ:aliæ verò mediæ. Sunt autem bonæ, in cibum gancarũ receptæ, quæ in bonis & odoriferis repetiũtur herbis,vt calaméto,origano, fœniculo,petroſelino,ſtechade,& aliis. Verũ,iis noſtri medici, ad antiquorũ imitationem, pro tuberculis maturãdis per ſe vel aliis admixtis medicamentis vtuntur. Non minus quoq;,nonnulli hodie eas hectica febri laborantibus concedunt,non cõtemnendo profecto iuuamento : de quibus Galenus libello de Cibis boni & mali ſucci dixit:cochleæ craſsi ſucci cenſentur : & vndecimo de Facultati.ſimplic. medicamen. vbi de viperæ carnibus agit : At cochlearum inquit,caro prius in mortario contuſa ac poſtea ad leuorem redacta, omnium valentiſsime deſiccat partes ſuperfluo humore grauatas,adeo vt & hydericis cõueniat , &c. quæ in eodé capite ſequuntur, & capite proprio, à lectore videnda,de quibus quoq; Plinius conſulendus eſt, lib. ix. cap.56.& lib.viij.cap.39. Porro marinæ cochleæ , ſtomacho quoq; ſunt gratę,qua de reincœnis maxime expetuntur, quas Luſitani voce ſua caramuyos appellitant. *Cochlea marina.*

DE CANCRIS.

Græcè,καρκῖνος: Latinè,cancer fluuiatilis: Hiſpanicè, cangreio peſcado de agoa dulce : Italicè , granchi di fiume,mollecche,mancinette: Arabicè, Sartan,& Sarthan, Gallicè,cancres vel crabes,Ger. Krebs.

Enarratio x.

Aſtacus marinus.

CAncri & fluuiatiles: & marini ſunt, quorum alij parui, alij magni, alij verò ingentis ſunt magnitudinis: cauda omnes carent, & lato rotundoq; corpore conſtant. Cæterum, de fluuiatilibus cancris, hic agit Dioſcorides, à quibus aſſatis, cinis, tanto opere decantatum medicamen, cōtra rabidi canis morſus paratur, vt ex Galeno lib. xj. de Facult. ſimplic. medica. percipitur, qui ibidem tota ſubſtantia, nō vero qualitate manifeſta, medicamē hoc agere, contra Pelopem præceptorem ſuum contendit. Sic enim antidotum hoc parari, vt illi placet, debet, hoc vno propoſito, quòd menſe Iulij cancri in patella viui vrātur, & inde cinis paretur. Recipe cineris cancrorū fluuiatilium, partes decem: thuris partem vnam: gentianæ partes quinq; miſce, fiat puluis, cuius pondus drachmæ in aqua bibendum propinetur. Eſt enim cochleare magnum ſex continens obolos: paruum vero tres tantum. Animaduertendum tamen, quòd pondus hoc, ſingulis quadraginta diebus dari debet. Si tamen demorſus non illico ab eo die in quo inflictum fuit illi à cane rabido vulnus, antidotum hoc acceperit, tunc potius drachmarum duarum pondus quotidie, ad quadraginta vſq; dies bibere debet, & tanto magis, quanto morſus venenoſior fuerit. Solet enim perniciosum hoc canis rabidi virus, aliquando illico interficere, ſæpe vero poſt aliquot menſes, imò & annos, repullulare, vt ex Galeno tertio libro de Morbis vulgaribus commentario 3. didicimus, & res ipſa experimento comprobat.

robata atteſtatur: ob actiuitatem enim veneni, & diſpoſitionem patientis, actio & reactio illa, breuis vel longa fit. Cæterum cancri fluuiales ij quoq; dicuntur quos teſtudines appellamus, qui hecticis & lenta febre laborantibus maximè commendantur, quoniam humidum, leue, & valde refrigerans præbent alimentum: Sunt enim harum pulpamenta tanquã gallinæ, aut capi, quæ prius optimè lauari debent, vt illis innatam ſalſedinem exuant, & poſtea per ſe vel pullorum carnibus admixtæ, in aqua coqui debent. Vnum tamen præterire non eſt, quod Dioſcorides inquit: Elixi cancri, cum iure ſuo in cibo ſumpti, rabidis opem ferunt. Quibus verbis Aëtius ſubſcribens ſermone.10.ſuæ medicinæ, inquit, vt iure albo incoquantur: eſt enim ius album, compoſitum ex porro, anetho, & cepis, & aliis ſimilibus, quæ proculdubio phthiſicis, & hecticis, magis obſunt quàm proſunt. Proinde intelligere opus eſt apud Aëtiũ, cancros iure albo coquendos, id eſt, in aqua nulla ſibi re admixta, tunc enim ius album quoque appellamus, quum præter carnes, & aquã, in elixatione nihil quicquam ſuper addimus. Porro, cancer fluuiatilis tritus illitusq; ſpicula, & ſurculos extrahit, vt teſtatur Gal. lib. de Theriaca ad Piſonem. *Teſtudines*

DE SCORPIONE TERRESTRI.

Græcè, σκορπίος χερσαῖος: Latinè, ſcorpio terreſtris: Hiſpanicè, alacral: Italinè, ſcorpione: Arabicè, harrab, vel Acharab: Gallicè, ſcorpion.

Enarratio XI.

SCorpio animal familiariſsimum vbique eſt, quod venenoſum, & hominibus infeſtũ omnes norunt, quanquam in nonnullis regionibus nõ admodum venenoſum percipitur, vt apud Germanos, & illos qui ſub Septentrione agunt: Ex illis vero hodie oleum irritanda vrina paratum vbiq; habetur, quod & Auicenna in auriũm dolore præcipuè commendat. Verum nõnulli hodie oleum contra omne genus veneni conficiunt, cuius fundamentum ſcorpiones ſunt, & illius deſcriptionem annis ſuperioribus vidimus, imò eo oleo doctiſsimus Antonius

Muſa Braſauola in duobus ad ſuſpendium paratis, periculum fecit, & ille cui oleum datum fuit, per aliquot ſuperuixit horas, valet autem oleum hoc inuncta cordis regione, & pulſantibus arteriis, circa corpus, in peſte, veluti contra lumbricos.

DE MARINO SCORPIONE.

Græcè, σκορπίος θαλάττιος: Latinè, marinus ſcorpio: Hiſpanicè, alacral del mare: Italicè, ſcorpione marino.

Enarratio XII.

Scorpio marinus.

PVtant multi, hodiernam ſcorpenam, ſcorpionem marinum eſſe, hac de cauſa, quia ſcorpena piſcis rufus eſt, varius, multis armatus aculeis, & qui gobionis ſimilitudine lubricus, venenato aculeo inſignitur, ſed reuera, ij omnino falluntur: quia ſcorpio marinus longè alia res eſt, à ſcorpena, vt ex Ariſtotele percipi poteſt & Athenæo illi ſubſcribente. Eſt igitur ſcorpio marinus, piſciculus terreſtri ſcorpioni admodum ſimilis, quem ſemel mihi tantum apud Luſitanos videre contigit, in eo oppido Alkobacia dicto, non niſi è portu à Pedarneria aduectum.

DE DRACONE MARINO.

Græcè, δράκων θαλάττιος: Latinè, draco marinus: Hiſpanicè, dragon de la mar: Italicè, peſce ragno: Gallicè, viure.

Enarratio XIII.

Draco marinus.

DRaco marinus, piſcis nobis ignotus eſt, quem Albertus Magnus, ingentis magnitudinis feram, & aligeram depingit. De quo Plinius lib. ix. cap. 27. inquit, captus à piſcatoribus draco marinus atq; immiſſus in harenam, cauernam ſibi roſtro mira celeritate excauat.

DE SCOLOPENDRA.

Græcè, σκολόπενδρα θαλασσία: Latinè, ſcolopendra, centipes: Hiſpanicè, centopea: Italicè, cento gambe.

Enarratio XIIII.

Scolopendra terreſtris.

EſSt ſcolopendra aquatilis, & terreſtris: terreſtris, vermis eſt oblongus digitalis longitudinis, & maior, ad ruborem

ruborem declinans, multis ſed paruis, ſuper quibus ambulat, pedibus armatus, qui aſplenio herbæ, quam Arabes ceterac appellant, ſimilis eſt,& ea de cauſa, herba hæc ſcolopendra quoque appellata eſt: Verum aquatilis ſiue marina ſcolopendra, in rubore plerunque magis viget, quàm terreſtris, de qua Ariſtoteles, nono de Hiſtoria animalium ita inquit: Piſcis qui ſcolopendra apellatur, vbi hamum deuorarit, euomit foras ſua interiora, donec hamum eiiciat, tum recipit intro, ac valet eadem qua ante ſalubritate: & ſubdit, mordet non ore ſed tactu totius corporis, ſimiliter vt quæ vrticæ vocantur. Plutarchus porro ſcolopendram non interanea euomere tradit, ſed potius ſe ipſam, quum hamũ deglutiuit, inuertere: reuera tamẽ Ariſtoteli plus fidei tribuendũ eſt, quàm Plutarcho, cum Ariſtoteli quoq; Plin. ſcribit lib. ix. cap. 43. *Plutarchus ab Ariſtotele uariat.*

DE TORPEDINE.

Græcè, νάρκη: Latinè, torpedo: Hiſpanicè, Luſitanicè, hugia: Italicè, tremolo, battipota, foterigia, torpedine: Arabicè, Tead: Gallicè, endormie, turpille.

Enarratio XV.

TOrpedo piſcis inter cartilaginea, planus eſt, à Græcis narce dictus, qui ita appellatur, quia ſi quis manu viuam tenuerit, torpedinem brachio inducet, imò à longinquo retis interuallo, vel virga tacta, lacertos quamuis præualidos torpefacit, vt dixit Auerrois, libro octauo Phyſicorum, & ſecundo de Cœlo & mundo: ſed ante illum Plato diuinus in ſuo Menone, Torpedinem appropinquantibus torporem inſpirare dixit: quem ſecutus Ariſtoteles nono libro de Natura animalium, ita prodit: Torpedo inquiens, piſces quos appetit, afficit, & ipſa quam ſuo in corpore continet facultate torpefaciẽdi, atq; ita retardos præ ſtupore capit & veſcitur, abdit ſe in harena & limo, tunc piſces adnatantes torpore affectos, corripit, quam rem pleriq; conſpectam à ſe retulerunt. De qua Galenus lib. xj. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita diſſerit: Si applicetur viua cui caput dolet, fieri *Torpedo.*

poteſt vt dolore liberet, ſimiliter aliis quæ ſenſum ob ſtupefaciunt.

DE VIPERA.

Græcè, ἐχίδνης σάρξ: Latinè, viperæ caro, viperæ Hiſpanicè, biuora, bicha: Italicè, maraſſo: Arabicè, labame, Alfahay: Gallicè, vipere.

Enarratio XVI.

EXtant duo libelli de vipera conſcripti, quorum vnus Leoniceni eſt, viri omnium conſenſu doctiſsimi: Alter vero Pandulphi Colinutiij Piſaurenſis, cõtra ipſum Leonicenũ euulgatus, quos diligens lector percurrere poterit. Nos vero hodie rei medullam tenẽtes, relictis eorum iudiciis & controuerſiis, paucis ſummam comprehendemus. Eſt igitur echis, ſiue echidna, vipera, quam Itali marasſum, Hiſpani vero biuoram, id eſt viuum parientem appellant, animal in vniuerſum venenoſum, maleficum & hominibus infeſtũ, in Hiſpania cubitale ad ſummum capite preſſo, acuto, in quo verruca cernitur, dorſo variegato, & catena quadam depicto. Dicitur auté vipera, non quod vi pariat, vt hucuſq; omnes crediderunt, ſed potius quia viuum animal pariat: vnde rectius, mea ſententia viuipera, quàm vipera appellari meretur, vt ex Ariſtotele inferius comprobabitur. Receptum enim eſt, viperam fœminam per os concipere, atq; ea amplexus dulcedine maſculi caput abrodere, poſtea fœtus ex tali ſemine prognatos, naturali quadam vltione, maternum vterum abrodere, & foras prorumpere, ita vt tanquam patris vindices, matrem perimant: ita enim Nicander in ſuis Theriacis hoc ſcriptum reliquit, quod poſtea Galenus quoq memoriæ commendauit, libro de Theriaca ad Piſonem dicens: Vipera autem inter omnes alias feras caput habet pernicioſius, ſiquidem aiunt ipſam os aperire ad ſuſcipiendam maris genituram, qua accepta, caput illius abrodere, atq; hunc ipſis eſſe praui complexus modum. Deinde fœtus ex ſemine prognati, naturali quadam vltione, parentis vterum erodere, & foras prorumpere, ac ita ipſos patris vindices, matrem perimere, quod nobis egregius Nicander Aetolus Poëta Græcus verſibus ſuis

ingenioſe

ingenioſe ſcriptum reliquit, ſunt autem hi è Græco in Latinum conuerſi.

Ne ſis in triuiis quum morſus vipera coniunx,
Fœmellæ fugiens agitatæ vulnera abhorret.
Et quum dente caput magno maris amputat atri,
Fœmina dira nimis, labiis & mordicus hærens.
Sed catuli vltores patris ſunt protinus, vt qui
Perrumpant latera occiſæ iam rara parentis.

Hæc Galenus, ex Nicandro, cui quoq; ſubſcribit Plinius libro decimo capite 62. At reuera, quum res ita ſe non habeat, contra doctiſsimos viros ſententiam contrariam referre, mirum non erit. Vidimus enim nos, & plures alij experientia comprobarunt, viperas prægnantes pyxidibus incluſas parere, quæ inde ex partu, nec mortuæ nec viſceribus perforatæ manſerunt, imò potius viuæ illæſæ vt prius, in dies multos perdurarunt, vnde credendum eſt, vulgi famam, viros doctiſsimos iſtos, quam rem experientia comprobatam, literis mandaſſe, vel potius quòd Ariſtotelem minus bene intellexerunt, quod de Plinio libere aſſeueramus, qui dubio procul in iſtum deuenit errorem, quia Ariſtotelis mentem aſſecutus non fuit, capite vltimo libri quinti, de Natura animalium, vbi ita inquit, Vipera è ſerpentibus vna animal edit, cũ intra ſe oua primum peperit: ouum hoc vnius coloris, & molle, vt piſcium eſt, & ſubdit, parit catulos obuolutos membranis, quæ tertia die rumpantur: euenit interdum, vt qui in vtero adhuc ſunt, abroſis membranis prærumpant, ſingulos, diebus ſingulis, parit, & plures quàm viginti, hæc Ariſtoteles. In quibus, vt cernitis, hæc inquit, Vipera ex ouo intra corpus gignit catulum, qui catulus membranis obuoluitur, quę membranę poſt exitum catuli in lucem diſrumpuntur: ſed cum hoc contingit, quòd catuli membranis obuoluti, interim dum adhuc ſunt in vtero matris, diſrumpant ipſas membranulas, & foras exeant. Plinius vero quum hunc textum interpretatur, vt dixi libro decimo capite 62. illum corrumpit, quum, dicere deberet, quòd catuli vltimi, in vtero exiſtentes, aliquando membranas, in quibus ſunt obuoluti diſrumpant, vt exeant: vertit, quòd catuli prærumpunt latera matris: verba longe profecto aliena ab Ariſtotelis mente. Quæ vero à Galeno

Contra antiquos.

Plinius errat.

Ariſtoteles exponitur

leno de viperæ carnibus, libro vndecimo traduntur, ac quantum elephanthiaſi conueniant, legere ne pigeat: ſimulq; ea quæ de illis ſcripſit libro primo de Antidotis, vbi paſtillos theriacos parare docet. Sed hic adnotare decet, quòd Dioſcorides in præſenti eos irridet, qui viperarum extremas partes ad quatuor digitorum menſuram amputare contendunt, quum tamen laudet, caput & caudam vt partes venenoſiores, & duriores amputandas eſſe: ſuper quà re Galenus iudicium ſuum ferens inquit, libro vndecimo de Facultatibus ſimplicium medicamẽtorum, caput quidem totum abiici, ob venenum quod ore continent, verum à ratione alienum eſſe adimere & caudam. Item taxat Dioſcorides illos, qui contendunt affirmare, viperinis carnibus veſcentes, pediculoſos fieri, quod tamen Galenus pro vero affirmat, in illis præcipuè, qui multis & corruptis, ac vitioſis abundant humoribus, vt ex ſuis verbis, citati loci, ſatis liquet, vbi inquit: quibus igitur copia mali ſucci in corpore abundat, iis pediculorum numeroſa multitudo exoritur.

DE ANGVIVM SENECTA.

Græcè, γῆρας ὄφεως: *Latinè*, *anguis ſenecta*, *anguina vernatio*: *Hiſpanicè*, *pele de la culebra*: *Italicè*, *ſpoglia delle ſerpi*: *Gallicè*, *deſpouille de ſerpent*: *Germanicè*, Schlangen haut.

Enarratio XVII.

Anguium ſenecta.

ANguium ſenecta, ſiue anguinea vernatio, inter lapides, ſepes, ac parietes reperitur, quæ ad omnia quæ Dioſcorides citat, valet: ego tamen illa, axungia porcina exceptà, palos, ſpinas, ac ſpicula carni affixa, extrahere ſoleo, loco affecto ſuperimpoſita.

CONSTANTINVS.

HOc anguium ſpolium Græcis λεβηρὶς *dicitur & γῆρας* Nicandro *in* Theriacis. *Plinio lib. xxix. cap. 6. vernatio et lib. xxx. cap. 3. Anguina vernatio: libroq́; . xxix. cap. 5. mẽbrana ſiue Senectus Anguiũ vernatione exuta. Et lib. viij. cap. 30. Senectus. Alibi vernatio annua, & pellis exuuiæ.* Virgilio *in* Georg. *Exuuiæ.* Lucretio *veſtis, libro. iij. veſtemq́; relinquere vt Anguis gauderet.*

Idem

lem libro iiij. cum lubrica ſerpens exuit in ſpinis veſtem. Statio nium & ſquallentes anni Thebaidos iiij. Ceu lubricus alta An- uis hûmo verni blanda ad ſpiramina ſolis Erigitur liber ſenio r ſqualentibus annis. Quod Græci leberidem, Latini Senectam r exuuias, dixit Senium & ſquallentes annos: Quia, inquit La- antius grammaticus, depoſita pelle dicuntur ſerpentes in iuuen- ntem redire: Herba quædam dicitur Mathios, quam cùm come- erint, Senium deponunt ætatis, quo loco manifeſtarius eſt error vt in tranſitu opem feramus claſsico grammatico) in dictione athios, cùm legendum ſit marathros, vel potius marathron: cu- us fidem facit locus apud Nicandrum huius etiam argumenti, Theriacis: τῆμος ὅτ' ἀυαλέον φολίδων ἀπεδύσατο γῆρας

Μῶλυς ἐπιςείχων, ὅτε φωλεὸν ἔαρι φεύγων,
ὄμμασιν ἀμβλώσσει, μαράθου δ' εὐήχυτος, ὅρπηξ
(Sic enim corrigo pro ἐνήχυτος)

σονηθεὶς, ὠκύν τε καὶ αὐγήεντα τίθησι. Clarius fit ex his verbis terpretis Diphili ἰςέον δὲ ὡς οἱ ὄφεις ἐν τῷ χειμῶνι τυφλοὶ γί- νονται διὰ τὸ πάχος, ἐν τῷ ἔαρι γευσάμενοι μαράθου πάλιν ὀξυ- δερκοῦσι καὶ ἀναβλέπουσι.

Et alibi ὁ χυλὸς τοῦ μαράθου ὀξυδερκίαν παρέχει, οἱ δράκοντες μόνον ἐσθίουσιν αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ περιχρίουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν.

DE VTROQVE LEPORE.

Græcè, λαγωὸς θαλάσσιος: *Latinè, lepus marinus: Hiſpanicè, Luſitanicè, Lula*:

LEPVS TERRESTRIS.

Græcè, λαγωὸς χερσαῖος: *Latinè, lepus terreſtris: Hiſpanicè, lieure: Italicè, lepre: Gallicè, lieure: Arabicè, arnebeni: Germanicè,* Haaſſ.

Enarratio XVIII.

EST enim lepus marinus, animal puſillum tetri cuiuſ- dam odoris, inter loligines computatum, quod ideo lepus dicitur, quia capite lepori terreſtri ſimile. In India vero piloſum reperiri, ac tactu veneficum, & peſtilen- tem, tradit Plinius libro nono capite 48. qua de cauſa, nec viuus ibi capitur. *Lepus marinus.*

Lepus

Lepus terreſtris.

LEpus terreſtris, notiſsimũ animal, & velociſsimun eſt, quod ex omnibus coagulum habentibus, ſolun dentes in parte anteriori, tam ſuprà quàm infra habe quia enim timidiſsimum animal, apertis dormit oculi parit omni menſe, & ſuperfœtat, ita vt fœtum educan alium in vtero pilis veſtitum habeat, alium vero implu mem, vnde Leporum infinitus creſcit numerus, coëur autem (natura ita conſtituente) natibus aduerſis, quibu duo iecinora ineſſe, circa Briletum, & Thernẽ, & in Che roneſo ad Propontidem, teſtatur Plinius, lib.xj, cap.3 Caro leporis ſiccum præbet alimentum, vt de ea Mana dus abunde, & doctè diſſeruit lib.xiij.ſuarũ Epiſtolarun epiſto.4. Cuius pili admodum ſunt conſtringentes, vt e Galeno, & medicorum choro percipitur, At de capite Le porino, ita Galenus dixit lib.xj.de Facult. ſimplic.medi Alius capite leporis vſto vtebatur, ad alopecias cum adip vrſino: de cerebro vero eiuſdem, vno interpoſito capit ita quoque dixit, id attritum & eſum vtile dicimus eſ pueris dentientibus. Quidam etiam aduerſus tremore vtiliter edi cerebrum hoc prodidere. Verum, cuniculu figura lepori ſimilis eſt, ſpecie vero diſsimilis.

DE PASTINACA PISCE.

Græcè, ζυγὼν θαλασσία: Latinè, paſtinaca, Italic peſce columbo, Gallicè, glorin, vel glorieuſe.

Enarı

Enarratio. [illegible]

Paſtinaca piſcis colũbus eſt.

PAſtinacam, Trygona Græci dicunt, quam Ambroſius turturem vertit, & eam Veneti hodie piſcem colum-
um appellitant, è raiarũ & ſquatinarum genere, qui ra-
ium digitalis, & interdum ſemipedis lõgitudinis, in mo-
um ſerræ denticulatum, dentibus retrouerſis ſuper cau-
am retinet, quo nihil (vt tradit Plinius) in mari vene-
atius reperitur, adeo vt ſi radicibus arborum innitatur
as exſiccat marceſcereque facit. Tripudio cantúve ma-
ime delectatur, vnde iis etiam capi conſueuit. Coit pa-
inaca quemadmodum raia, & latrocinatur ex occulto,
uius ſolertiæ indicium eſt, quòd ſæpius eam capiunt ha-
entem in ventre mugilem piſcem velociſsimum. Hæc
n cibo ſumpta, ventrem exonerat, ſed vt placet Plinio,
x illa extrahi debet totum quod croco habet ſimile, non
ninus & caput, quibus & caudam aliqui addunt. Quo
nodo vere aculeo iſto, ſiue radio vtendum ſit, in ſedan-
lis dentium doloribus, docet Plinius lib. xxxij. cap. 8. ad
ſtum modum: Paſtinacæ quoq; radio ſcarificare gingi-
ıas, & in dolore vtiliſsimum, conteriturq; iis & cum hel-
eboro albo illitus, dentes ſine vexatione extrahit. Cæte-
um, piſcis columbus aliquibus is piſcis dicitur, quem ro-
undum, veluti ollam, ſuſpenſum, in domibus principum
anquam prætereuntiũ ſpectaculũ cernimus, quem quoq;
ılij piſcem hirundinem appellant, vt Dalmatę & Illyrici,
qui eum hodie ſua lingua, laſtouica, id eſt hirundinem vo-
cant, & meritò, quia piſcis hirundo vere dicitur, & eſt.

Piſcis columbus.

DE

DE SEPIA.

Græcè, σηπία: *Latinè*, *ſepia*: *Arabicè*, *Sarathar* *& ſerthan*: *Hiſpanicè*, *ſiba*: *Italicè*, *ſepia*: *Gallic* *Seche*: *Germanicè*, Blachfich.

Enarratio xx.

Sepia piſcis. SEpia piſcis marin eſt, plebeis & baiul ſatis notus, qui ex attramentum, quum a prehendi ſe à piſcator vel alio piſce nouit, aquam nigram redda effundit: cuius oſſe, A rifices Argentarij, p parandis, & poliend monilibus, & annuli hodie præcipuè vtũtu

Loligo polypus. Eſt ſepiæ congenus loligo, polypus, & alij lubrici & pla piſces: differt tamen ſepia à loligine in hoc, quòd ſep latior, loligo vero longior eſt: item ſepia nigrum attr mentum, vt diximus in timore ex ſe emittit: loligo ve rubrum, adde, quòd loligni hæret, quæ hodie calamariu dicitur, Gladiolus vero perſpicuus eſt, & cryſtallo per milis, polypus verò, à pedum multitudine, quaſi multip dictus eſt. Conſtat enim octonis pedibus per quos acet bula quędam diſperſa habet, quibus haurit quodammod id cui adhæſit, & ita tenetur ne queat diuelli, de quo ext pergrata lectori hiſtoria apud Plin. lib. ix. Cæterũ omn iſti piſces, craſſum & difficilis coctionis præbent alime tum, vt de eis tradit Gale. lib. iij. de Facult. alimen. cap. 3 ſub iis verbis; mollia, inquiens, vocãtur, quæ neq; ſquan mas, neq; aſperam cutim, aut teſtaceam habent, ſed mo lem inſtar humanæ: cuius generis ſunt, polypi, ſepiæ, l ligines, & alia quæ his ſunt ſimilia: hæc certe quonia neq; ſquammeum, neq; aſperum, neq; teſtaceum tegme gerunt, mollia tangenti apparent: duræ tamen ſunt ca nis, & ad coquendum difficilis, exiguumq; in ſe ſuccu ſalſum continentia: Si tamen concoquantur, alimentu

Mollia quæ.

no

non paucum corpori exhibebunt, cæterum hæc quoque ſucci crudi plurimi gignunt. Hæc Galenus. Quæ omnia ex Hippocrate deprompſit libro de Diæta, quum dicit. Sepiæ verò & polypi & huiuſmodi piſces, neq; leues, velut videntur ſunt, neq; per aluum ſecedunt, quapropter etiam oculos comeſti grauant, iuſcula tamen horum aluum mouent. De ſepiæ vero teſta, plura apud Galenum legito lib. xj. de Facult. ſimplicium medicamentorum.

DE MVLLO PISCE.

Græcè, τρίγλη: *Latinè, trigla, mullus piſcis, mullus barbatus: Hiſpanicè, Luſitanicè, ſalmonete: Italicè, barbone, triglie: Gallicè ſurmulet vel barbue, Germanicè*, Barben.

Enarratio XXI.

TRigla piſcis, hodie Græco nomine ſeruato, in multis Italicæ locis trigle appellatur, quanquam tamen Venetiis, & aliis variis locis, ſeruata Latinorũ voce, barbone illum vocant: nominat autem eum Cicero lib. Paradoxorum, barbatulum, veluti Varro tertio de Re ruſtica libro, barbatum mullum, quia duplici barba, illum ornari videmus. Sed dicitur mullus, quia mulli colore, hoc eſt ad ruborem declinante inſignitur, vel potius dicitur mullus, vt Feneſtellæ placet, à mulleorũ colore: eſt enim mulleus, vt Feſtus inquit, genus calceorum, quibus Albanorum reges primi, deinde patricij vſi ſunt. Dicitur quoq; à Græcis trigla, non quia triformis, aut quia Dianæ triformi dicatur, ſed melius, quia ter anno pariat, vt ex Ariſtotele v. lib. de Hiſtoria animaliũ percipitur, quum ex piſcibus, ſolum mullũ, ter anno parere dixerit, & Plin. libr. ix. ſubſcripſit. Eſt proculdubio mullus piſcis, hodie in maximo pretio habitus, veluti quoq; olim habebatur, adeo vt Aſinius Celer, Claudij temporibus, mullum octo millibus numum, hoc eſt ducentis aureis emerit, raro binas libras pondere ſuperare videmus, quod Martialis ſcriptũ reliquit iis verſis, Nolo mihi ponas rhombũ mullumq; bilibrẽ: & Horatius, laudas inſane trilibrem mullum, At Seneca lib. xv. ſuarum Epiſtolarũ, mullum quatuor librarum, Tyberio *Trigla mullus eſt.*

Impera-

Imperatori donatum, quē poſtea in macellum vendi iuſſit, ab Octauio quinq; ſeſtertiis emptū fuiſſe ſcribit. Iuuenalis quoq; mullum ſex librarū fuiſſe, ſexq; millibus ſextertiis emptū commemorat. In mari quoq; Rubro octoginta librarū, mullum captum, Licinius Mutianus, vt refert Plinius, teſtatur. Mullus, teſtāte Cornelio Celſo, optimi ſucci eſt, vt poſtea atteſtatus eſt Galenus lib. iij. de Facultatibus alimentorū, cap. 27. dicens: Hic quoq; pelagicis piſcibus annumeratur: celebratur autē apud homines tanquam voluptate cibos reliquos ſuperet, omnium ferme aliorū carnem habet duriſsimam, & valde friabilem quod idē ſignificat ac ſi dicas nihil in eo eſſe lentoris neq; pinguedinis: nutrit certe quum probe confectus fuerit omnibus aliis piſcibus copioſius, & cætera. Sed hic lectorem monitum velim, ne nominum vicinitate decipiatur quū trigla, vt diximus, mullus eſt, Trichia verò, ſardinia at Thriſſa, clupea, vel aloſa, ſaualúſve eſt, quē Itali chiep appellant. Quòd vero mullus claritati oculorum officia Dioſcorides teſtatur, an verò recte, dubito: quum gratu ſtomacho ſit, & optimum gignat nutrimentū. Item quò humanas carnes inſequatur, ridiculoſum mihi videtu quum piſcis mitis, paruus, & haud truculentus ſit. Dicitu verò ab Hiſpanis piſcis iſte, ſalmonetus, quaſi ſalmoretu quia ex eo olim præcipue ſalmuria parabatur. Sed quia c mullo piſce egimus, non ab re erit, de aſello piſce quoq; ſermonem facere veluti & de lupo. Eſt igitur aſellus piſc ex iis qui in alto capiuntur mari, antiquiſsima voce Ba chus nominatus, quam vocem hodie Hiſpani, & Germa inferiores ſeruantes, illum, licet corrupte, bacchalhao v cant. Melius igitur Bacchus apud Plinium legitur, quà banchus, vt olim Hermolaus Barbarus contendebat. Se quòd aſellus vt diximus piſcis iſte, in foris piſcariis va chalhao dictus ſit, ab Eraſmo Roterodamo, viro omniu cōſenſu maximo, viua voce accepimus. Dicitur verò aſe lus, vt Varroni placet, à colore aſinino illi inſito, vel Opiano, ob ignauiam ſegnitiamúe. Lupus verò piſcis, o immenſo conſpicitur, aſpero, ſed ſine dentibus, ſquam ſus, candicantibus minutis ſquamis, preſertim ſupina pa te, quem olim ſpigolā Romani vocabant, hodie verò V neti varolum, Hiſpani autem robalum nominant. Hu

Mulli vires.

Trigla mullus eſt.

Trichia ſardina.

Triſſa clupea vel ſaualus.

Aſellus.

Lupus ſpigola.

oli

lim antiquitus Romana in maximo habuit pretio, cuius lтera ſpecies, abſoluta voce, piſcis dicebatur, quem hodie uoq; Hiſpani piſcem, vel piſcatam, ſeruata Romanorum oce, appellant: quia inter cæteros piſces, excellentiã obneat, ita vt piſcis nomine ſolus appellari dignus ſit. Is uim, vt placet Galeno iij. lib. Alimentorũ, cum perdicis rnibus, maximã habet conuenientiã. Poſſumus quoque pi ſpeciebus addere piſcem illum fluuiatilem, quem luum Itali, hechtum & ſnuchũ Germani, Galli vero bruetum appellitant. At Angli voce Luſitanica eum pique ocant, quanquam in vniuerſa Hiſpania non reperiatur, Galli Lucium vocant brochet, Angli vero pig. de quo uſonius in Moſella. *Varolus robalus. Lupi altera ſpecies. Lucius.*

DE TESTICVLO FLVVIALIS EQVI.

rææcè, ὄρχις ἱπποποτάμου: Latinè, teſticulus fluuiatilis equi.

Enarratio XXII.

HIppopotamum, id eſt equum marinum, hucuſq; videre nunquam mihi contigit, in Nilo tamen reperi, & quòd ex eo vene ſectio in vſu medico adducta fuerit, adit Plinius libro viij. capite 25. & 26.

DE CASTORIO.

ræcè, κάστορος ὄρχις: Latinè, amphibium, caſtorium, caſtoris teſticulus, fiber: Hiſpanicè, biuaro, biueiro, Jtalicè, biuaro: Gallicè, Bieure: Arabicè, Inchian, *Beduſter: Germanicè,* Bibergeyl.

Enarratio XXIII.

CAſtor animal, & in terra & aquis vitam degit, qua de cauſa, amphibium appellatur, cuius teſticuli caoriũ dicti, magni vſus in re medica ſunt, adeo vt Archienes integrum volumẽ de illis, vt tradit Galenus lib. xj. e Facultatibus ſimplicium medicamentorum, ſcripſerit. arum enim animal hoc à lutra differt, imò Hiſpanorum iqui, ob magnam quam habet cum lutra ſimilitudinem, utram aquaticam, illud appellant, ſed neq; figura tantum nimalia hæc duo ſimilia ſunt, ſed etiam viribus. Nam lu- *Caſtoris teſticuli.* *Lutræ teſticuli.*

træ teſticuli ad eadem valere nouimus ad quæ caſtorium imò carnes lutræ eædem ſapore cũ carnibus caſtoris ſunt quæ in cibo ad omnia quæ teſticuli valent, magnum ſum ptæ præbent iuuamentũ. Proinde medici rectè deincep facient, ſi huiuſcemodi carnibus neruorũ ægritudinib à repletione pendentibus, male affectos aluerint, quũ pro culdubio & calidæ & ſiccæ ſint, & magnum præbeant iu uamentũ. Quòd vero hoc animal, quum à canibus perſe quitur, ſibi teſtes amputet, falſum eſſe tradit Dioſcoride id anno 1541. nos quoq; experti ſumus, quum Ferrariæ i officina Nicolai Nicolutij pharmacopolæ à Pinea, inte grum caſtorẽ habuimus, & eum circa teſtes diſſecuimu quos adeo ſpinæ hærentes inuenimus, vt illos difficult cultro extrahere potuerimus, quorũ vires Dioſcorides i præſenti exactè proſequitur, & illis Galenus libro xj.d Facul. ſimpl. medi. ſubſcripſit, quas illic legere ne pigea

Exploditur error.

DE MVSTELA.

Græcè, γαλῆ: Latinè, muſtela domeſtica: Hiſpanicè doninha, duenha de caſa: Italicè, donnola: Gallice Bellette. Enarratio XXIIII.

Muſtella aquatica et terreſtris.

MVſtela duplex eſt, aquatica & terreſtris. Eſt enim muſtela aquatica, piſcis lampreta hodie dicta, va riis foraminibus in collo perforata: terreſtris verò, anima paruũ quadrupes ſciuri magnitudine dicitur, quæ dome ſtica

ca,& ſylueſtris reperitur. Domeſtica ea eſt, quæ mures domibus noſtris,tanquam felis venatur,de qua ad præ- ns Dioſcorides loquitur:ſylueſtris verò illa dicitur,quæ ſyluis & montibus viuit: vtraque verò catulos ſuos, de co ad locum quotidie, eorũ timentes raptum transfert: ntra ſerpentes muſtela inuadit, non niſi prius rutæ pa- lo munita,vt placet Plin. lib.viij.cap.27.vel cicerbitæ, aliis videtur.De qua legito Galenũ lib.xj. de Facultat. nplic.medic.vbi muſtelam, pro podagricis, & arthriti- ,nunquam combuſsiſſe fatetur.

DE RANA.

ræcè, βάτραχος: *Latinè,rana: Hiſpanicè, Italicè, rana. Gallicè grenoille,raine. Arabicè, Difdaha. Germanicè*, Froſch.

Enarratio XXV.

RAna notiſsimum animal, cuius ſpecies ſunt plures, quas omnes tanquam venenoſas, & hominibus in- gnum cibum,omittendas cum Moſe conſulimus, à qui- ıs quoq; Galenus abſtinere ſuadet, lib.de Cibis boni & ali ſucci,& libris de Morbis vulgaribus,qui penuria vr- ente,vel luxus potius gratia,has veluti legumina omnia re,fungos, cochleas,carnes ferorum animalium, & alia l genus reliqua, in victus vſum homines (inquit) venire ermittunt:imò Aëtius lib.xiij.cap.55. paluſtres ranas in- **Rana.**

ter venena connumerat, quanquam lib.ij. cap. 162. earu ius tanquã alexipharmacum deſcripſerat. Terreſtris po ro rana, obmuteſcens dicta quam roſpum Itali, Hiſpa verò ſapum appellant, ab omnibus tanquam præſentiſ mum venenum, non minus ac rubeta habetur. De quib ſi placet, legito Mundellã Brixienſem epiſtola octaua ſ voluminis. Cæterum rana marina piſcatrix dicta, int piſces planos & cartilagineos adnumeratur, qui hodie Iſtriæ piſcatoribus, piſcis roſpus dicitur, à noſtris ve piſcis ſapo.

Rana piſcatrix.

DE SILVRO PISCE.

Gracè, σίλουρος: Latinè, ſilurus: Hiſpanicè, Luſitanicè, ſolho.

Enarratio XXVI.

REcte mea ſentẽtia, Paulus Iouius, vir hac noſtra æt te doctiſsimus, libello ſuo, quẽ de Romanis aliqu edidit piſcibus, poſt longam diſceptationẽ, ac multoru confutatis opinionibus, concluſit ſilurum Græcorũ, n ſtrum eſſe ſturionem, cui Hiſpanica nomenclatura mu tum fauere videtur, vnde enim Hiſpanis, lingua Rom na, ſed parum emendate loquentibus, in mentem venit, ſturionem ſolho, vocarent, niſi ita à maioribus ſuis, h eſt, ab his qui Latina lingua incorrupte vtebantur, voc tum quaſi per manus accepiſſent, facile enim à ſiluro v ſolho deduci creditũ eſt. Proinde Manardus, & alij illu ſequentes, in hac re veluti ſcopum nõ attingẽtes, non ſu audiendi, quum reuera, ſilurus ſturio ſit, piſcis ingen magnitudinis, præſertim apud Belgas: in Pado vero Fe rariam præterlabente frequens is piſcis eſt, qui ſi nõ ad prægrandis magnitudinis ſit, ſapore tamẽ cæteros exce lit. Cæterum ex ſturionũ ouis, cauiarium, in Ponto co ficitur, & ad nos ſalitum in maſſas ingentes coactum a fertur, quod primatum inter ſalſamenta hodie habet.

Silurus Sturio eſt.

Manardus errat.

CONSTANTINVS.

ERrat Amatus Luſitanus cum Paulò Iouio: Italorũ enim ſtu tio non eſt ſilurus, potius eſt γλάνις, Ariſtoteli & Athena idemq; qui Plinio ſilurus graſſator à B. Ambroſio in hexam, v rax vocatus eſt, Danubij accolis dictus Acchia & germanis B lich, diuerſus à ſiluro Auſonij qui Antacæus ſtraboni, & Her do

oto creditur. At ſturionem alij voluerunt eſſe phocænam Ariſto- li, Plinio turſionem vt Gaza, alij Attilium, Hermolaus hyccam thenæo, alij lupum. Egoquidem pedibus, quod dicitur, tranſeo in ondeletij viri doctiſſimi ſententiam, qui in illa de piſcibus abſo- ta hiſtoria (quamuis obtrectet Cardanus libro de varietate rum & illum mentiri impudenter clamet, à quo omnia huius rgumenti ſurripuit) qui ſturionem credit eſſe accipenſerem Ro- anorum, & Dorionis oniſcon, ſiue Galeni galaxiam.

DE SMARIDE PISCE.

ræcè, σμαρὶς: Latinè, Smaris piſcis: Italicè, giroli, Arabicè, abſamaris.

Enarratio XXVII.

Maris piſcis, mænis ſimilis eſt, quem hodie Græci quoq; ſmaridem vocant, Veneti vero giroli, vel gir- ulos, vel gerrulos nominant. Dicuntur autem ſmarides, iſces ij, ob colorem illis album inſitum: vnde homines ræ metu albidos, & exangues redditos, ſmaritos hodie tali appellant. De iis vero piſcibus, Ariſtoteles libro octa o de Hiſtoria animalium mentionem fecit. *Smaris piſcis.*

DE MAENIS.

ræcè, μαινίδες: Latinè, mænæ: Italicè, menole: Hiſpanicè, pandelhas, Gallicè, Menuiſe.

Enarratio XXVIII.

MAena piſculus digitalis longitudinis eſt, qui in hye- me albeſcit, æſtate vero nigreſcit, ex albo cæruleus quodammodo redditus, de quo Plinius libro nono, ver- um facit, & Ariſtoteles libro octauo de Natura ani- nalium. *Mænulæ piſces.*

DE GOBIO PISCE.

Græcè, κωβιὸς: Latinè, gobius, gobio: Hiſpanicè, Luſitanicè, cadozes: Italicè, go: Gallicè, gouion, Arabicè, Ramen: Germanicè, Goeb.

Enarratio XXIX.

GObius, ſiue gobio, aut vt Plinius cobio, piſcis par- uus eſt, ex nigro & albo variegatus, capite magno, inter præſtantes hodie habitus, quem Veneti voce depra- *Gobius cobius idem.*

uata, hoc eſt prima tantum ſyllaba mutila goo appella-
Hiſpani vero Luſitani, Hebraica voce, piſces iſtos, cad-
zes, id eſt ſanctos appellant. Sunt tamen piſces alij, qu
vniuerſa Hiſpania gobiones appellant, quos potius int-
tinearum ſpecies adnumerandos eſſe autumarem, quu
parum cum figura tum temperamento inter ſe differa
de quibus Galenus libro tertio de Facultatibus alime
torum capite vigeſimo nono ita tradit: Gobio littora
eſt piſcis, ex numero etiam eorum, qui parui perpet
manent: præſtantiſsimus autem omnium ad voluptate
coctioné, diſtributioné, ac deniq; ſucci bonitatem is e
qui in arenoſis littoribus, aut ſaxoſis promontoriis deg
Cæterum gobiorum caro, vt carne ſaxatilium eſt duri
ita mollior quàm mullorum, ipſa igitur proportione v
ſcentium corpus nutrit.

Gobiorum altera ſpecies.

DE THVNO.

Græcè, θύννος: Latinè, Thunnus: Arabicè, R ſam & aliena: Italicè, Tonno: Hiſpanicè, atun Gallicè, Tonine vel Thun.

Enarratio XXX.

THynnorũ præcipua hodie eſt captura in Algarb
Luſitaniæ, vnde in vniuerſam Europam, eos cae
membratim diſſectos ſalitoſq; tanquam celebre merc
monium deferunt. Cæterum, in thynno duæ ſeruant
partes, altera nobilior, circa abdomen, quam Roma
tarantellam dicant, noſtri vero à ventre ventriſcam a
pellitant: quæ vt pinguis & palato grata eſt, ita facile ſto
machos ſubuertit, ad nauſeam eos promouendo: alte
vero pars, dorſi, & caudæ, totiuſue corporis, melandry
à Plinio nuncupatur, ſicca, omni pingui ſucco admodu
carens, quæ deiectum ſtomachum reuiuiſcere omnin
facit. Dicitur autem thynni fœtus quum primum ab ou
prodit, cordylla, poſtea limaria, tandem adoleſcen
pelamis, ſiue palamia nominatur: quum vero pedale
exceſſerit magnitudinem, in thynnum abit, qui vt place
Ariſtoteli, intra biennium moritur, nec amplius viuit
de quo Galenus, citato loco, intra dura carne, prædicto
piſces, mentionem fecit.

DI

DE GARO.

Græcè, γάρον : Latinè, garum : Arabicè, Muri, vel Almuri :

Enarratio XXXI.

Garum. GArum liquamen ex ſalmuria ſaliti piſcis gari apud Græcos dicti, confectum eſt, vt ex Plinio libro trigeſimo primo capite ſeptimo didicimus: quod in varios culinæ vſus veniebat, olim apud Aphros optimum conficiebatur, quod ſociorum quoq; appellebatur, in vniuerſum abolitum: hodie tamen ex ſcombris ſardis apud Hiſpanos dictis, garum, veluti ex thynno, & aliis variis piſcibus habetur, quod ſalmuriam vocamus, de qua veluti ea, Salmuria. in qua carnes ſeruantur, Dioſcorides in præſenti loquitur, intelligitur. Animaduertendum tamen, quòd garum Halme. vt diximus, proprie ſanies inteſtinorum piſcium eſt, halme vero muries & ſalſugo piſcium inueteratorum, hoc eſt, ius ſalſum, in quo piſces ſeruantur, & illud, ſalimuriam appellamus, quam Dioſcorides intelligit. Cęterum, Oxalme. ex aceto & muria, compoſitum paratur quod oxalme nominatur; veluti ex muria & allio, ſcordalme dictum.

DE RECENTIVM PISCIVM ESCVLENTO IVRE.

Enarratio XXXII.

Ius piſciũ. REcentium piſcium eſculentum ius facile paratur: pro quo animaduertendum, quòd Dioſcorides, illud parari iubet ex piſcibus petroſis & ſaxatilibus, qui omnino marini ſunt, non autem fluuiatiles, vt multi falſo rentur, credentes quum piſces ſaxatiles, aut petroſos apud authores legunt, non marinos, ſed fluuiatiles intelligi. Cæterum phycides ex iis piſcibus ſunt, qui colorem mutant, & in alga nidificant, atq; pariunt, vt placet Ariſtoteli libro octauo de Hiſtoria animalium, qui omnino tincarum viridium colorem atq; effigiem referunt, vulgo Romanorum, dicti fici, omnino inſipidi, qua de cauſa, raro procerum menſas occupant. De ſcorpionibus vero ſupra abunde diximus. At iulides qui ſint piſces, non ſatis conſtat. Hermolaus Barbarus, in Corollario, iulidas ſiue

iulides, ait porcos vocari, vtcumq; tamen crederem ipſe piſcem paruum & ſaxatilem eſſe, ſed perca piſcis ſatis eſt notus, quem Itali, præcipuè Ferrarienſes, apud quos magna illius eſt captura, perſicum piſcem appellant, Theutones vero Anthuerpienſes, illum ſua lingua baſim dicũt & eum maximo in pretio habent, fluuiatilem & marinum, branchis ſubrufum, dorſo ſpinis armatum, ponder ad ſummum ſemilibrem, guſtui gratum, & languentibus ſalubrem. Quomodo vero, ius hoc parari debeat vt aluum moueat, aut quantum anethi, olei, & ſalis iniic debeat, quæret aliquis: cui reſpondemus, id coqui arbitrio relinqui, qui ſecundum piſcis quantitatem, plus & minus addere vel detrahere poterit. Cæterum antiquita eſculentum ius hoc, veluti gallinaceorum, poſt purgationem, ad infringendam eius eroſionis acrimoniã propinabat, vt libro quinto capite de Aqua marina teſtatu Dioſcorides, & nos ibidem vberius dicemus.

DE CIMICIBVS.

Græcè, κόρεις: Latinè, cimices: Hiſpanicè, chiſmes chiemeſas, parauelhos: Italicè, cimici: Gallicè punaiſes: Germanicè, Vventel, Vvantzen.

Enarratio XXXIII.

Cimices. CImices tam ſunt noti, vt eos ob putidum & peſtilentem, quem emortui relinquunt, fetorem, ſatius eſſet præterire: quod verò Dioſcorides illis, in quartanæ curatione tribuit, id vt fabuloſum Plinius refutat, libro vigeſimo nono capite quarto dicens: Cætera quæ de iis tradunt, vomicæ & quartanarum remedia, aliorumq; morborum, quanquam ouo aut cera, aut faba, incluſos cenſeant deuorandos, falſa, nec referenda arbitror: quòd vero virgæ pro irritanda vrina conciſi immitti debeant, id hodie conſultius factum iri puto, quum viuos in vrinæ canali indunt: quia ſua velicatione, expultricem quoquo modo virtutem, ad excretionem incitant. Sunt præterea cimices agreſtes, in maluis & variis aliis herbis vigentes, de quibus Plinius ita inquit: eos qui agreſtes ſint, & in malua naſcantur, crematos cinere permixto roſaceo, infundunt auribus. hæc Plinius. quæ ideo in iſtum locum tranſcri

tranſcripſimus, vt Mathiolum parum oculatum in hac re monſtraremus, qui de illis nullũ vſum in medicina, apud aliquem reperiri contendit.

DE MILLEPEDIBVS.

Græcè, ὄνοι ἢ κυβαρίδες: *Latinè millepedæ, Arabicè, harna: Hiſpanicè, gallinilha: Luſitanicè, porquinhas, bicho: Italicè, porcelletti: Gallicè, Cloſeporte: Germanicè*, Eſel.

Enarratio XXXIIII.

SVnt oniſci, id eſt aſelli vermes, admodum parui, multorum pedum, & cineritij coloris, qui ſub hidriis, & humectis locis maxime reperiuntur, & tacti illico in globum plicantur, quorum frequens apud vulgares in potu pro cienda vrina vſus eſt: eos enim ſiccatos & in puluerem redactos, in vino vel iure aliquo, offerunt. De quibus Galenus libro vndecimo de Facultatibus ſimpliciorum medicamentorum, capite de dracone marino mẽtionem facit, non minus quoq; libro ſecundo de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos, capite de cephalea.

CONSTANTINVS.

DE hac centipeda ſiue millepeda quæ ex varia authorum lectione obſeruauimus in ſupplemento linguæ Græcæ nondum impreſſo, non pigebit aſcribere. Apud Trallianum *lib. ij. legitur* ὀνισκοὺς ἢ τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιοῦσι, οἱ ὄνοι οἱ παρὰ τὰς ὑδρίας εὑρισκόμενοι. Apud Dioſcoridem κυβαρίδες καὶ ὄνοι *lib. ij. cap. 37. deſcribuntur* ὑπὸ τὰς ὑδρίας ζῶα πολύποδα, σφαιρούμενα κατὰ τὰς ἁφὰς τῶν χειρῶν *Animalia vt* Plinius *loquitur multipeda arcuatim repentia, tactuq; ſe contrahentia. De quibus ita* Scribonius Largus: Beſtiolæ *multorum pedum quæ conduplicant ſe in orbem pillulæ rotundiſsimæ ſimilem,* κατοικιδίους ὄνους *aut* πολύποδας *Græci vocant.* Marcellus *Empeiricus has beſtiolas vocat cutiones: Cutiones inquit, beſtiolæ ſunt multipedes, cute dura & ſolida, quæ tactæ complicant ſe in orbem pilulæ rotundiſsimæ, polypodas Græci appellant. Et alibi: cutiones qui in ſtercore naſcuntur, quiq; cõtacti in globulos complicantur. Idem alibi* Beſtiolæ *multipedes quæ in locis humidis & ſordidis naſcuntur, quæq; contactæ pilulam de ſe faciunt. Idem author, in locis humidis &*

ſordidis ſub lapidibus inueniuntur beſtiolæ multipedes, quæ contactæ contrahuntur & rotundantur. Cælius autem Aurelianus medicus (quem ab infinitis mendis repurgatum Dalechampij eruditiſsimi viri & amici mei cenſura, perlegi) porcelliones vocat, vt adhuc porcelletos vocat Italia. Porcelliones inquit ille Chronion libr. j. Cap. 4. hoc eſt animalia quæ humectis & aquoſis locis ſæpè naſcuntur, à græcis appellata oniſci. Quæ omnia curioſius adduco, vt intelligas huius, licet exigui, inſecti maximum vſum eſſe in medicina, vel ipſorum authorum teſtimonio, qui ita certatim deſcribunt. Nos galli vocamus cloſeporte, quæ diuerſa eſt ab alia millepeda ſiue etiã centipeda dicta, quæ venenata eſt: ea græcis eſt σκολόπενδρα de qua Plinius libr. xxix. Cap. vltimo, quam tradit etiam à græcis ſepa vocari. Non tamen ignoro Pliniũ in eo capite oniſcon aliter deſcripſiſſe ac cæteri omnes, cùm dixit: Millepeda, ab aliis centipeda, aut multipeda dicta, animal eſt è vermibus terræ pilosum, multis pedibus arcuatim repens, tactuq; contrahens ſe, oniſcon græci vocant, alij tilon: efficaciter ſanat aurium dolores in cortice punici mali decoctum & porri ſucco. Loca ſi quis conferat videbit in oniſci deſcriptione ſolùm in medicinis Plinium conſentire cum Dioſcoride aut Galeno cæteriſq; citatis authoribus. Oniſcos enim Plinij eſt de genere erucarum, at Dioſcoridis oniſcus qui & κύαμος dictus eſt propter coloris ſimilitudinem, nihil habet in figura, cum eruca conuenientiæ. Oniſcos autem quos etiam ὄνους πολύποδας vocauit Ariſtoteles, quidam & ἴουλους dixerunt. Sed propriè ἴουλος eſt ἴουλος quem ἀμφινάρε Nicander ſcribit reclamante interprete ex Ariſtotelis decreto, Et Lycophronis interprete qui ἴουλους μυριόποδας ſcolopendras intelligit.

DE BLATTA PISTRINARIA.

Græcè, Σίλφη: *Latinè*, *blatta*: *Hiſpanicè*, *Luſitanicè*, *rapa coua*, *rapa cona*: *Italicè*, *piattole*, *Germanicè*, Grillen & heymichen.

Enarratio XXXV.

Blatta vermis. BLattæ, teſtante Plinio lib. vigeſimo nono cap. vltimo plures ſunt ſpecies, quæ tamen à Dioſcoride in præſenti deſcribitur, ea eſt, quæ circa molas, & in piſtrinis reperitur, vermis ſcilicet gliri admodum ſimilis, quem noſtri Hiſpani, rapa coua, vel rapa cona, quaſi dicerent, ſcalpentem foueam appellant.

DE PVLMONE MARINO.

Græcè, πνεύμων θαλάσσιος: Latinè, pulmo marinus: Hiſpanicè, Luſitanicè, natura de vieya, capacha, de velha: Italicè, potta marina.

Enarratio XXXVI.

SVpernatant Pulmones marini, carnoſitate quadã chartilaginea, & translucida conſtantes, forma rotunda, ſuperne concaua, vt inde vulua marina ab Italis et Hiſpanis, communi voce dicatur. Ii enim ſiliçea teſta incluſi, veluti oſtreæ, ſtellæ, & alij piſces, plantarum modo, ſine vllo viuunt ſenſu, vt tradit Ariſtoteles, lib. iiij. de Partibus animalium, & Plinius lib. ix. cap. 47. Præſagiunt enim pulmones marini, vt idem Plinius tradit, futuram tempeſtatem, ex quibus ſi virgæ ligneæ inungãtur, nocte tanquam accenſæ candelæ lucent. *Pulmones marini.*

DE PVLMONE SVILLO ET AGNINO VVLPIS ET VRSI.

Enarratio XXXVII.

PVlmones prædictorum animantium, facile habentur, vulpis tamen, in vſu quotidiano eſt medico, quum ex eo loch officinæ contra pectoris vitia paratum habeant.

DE IOCINORE ANIMALIVM.

Græcè, ἧπαρ: Latinè, iecur, hepar: Italicè, Hiſpanicè, figado, Italicè, fegato: Gallicè foye. Arabicè, Bedib: Germanicè: Leber.

Enarratio XXXVIII.

IEcur aſininum, quod toſtum comitiali morbo conueniat, id à tota ſubſtantia conuenire credibile eſt, quum iecur, ſanguis coagulatus eſt, craſſum præbens alimentum. Medicaměta vero quæ comitiali morbo medentur, incidentis opus eſt, ſint facaltatis, vt Galenus libro xj. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum capite de ſanguine adnotauit. At caprinum iecur aſſatum, & ipſius ſaniem, ad eadem valere, ad quæ Dioſcorides notat, ſubſcribit Galenus lib. à nobis citato: obnoxium tamen tam caprinum *Aſininum iecur.* *Caprinũ iecur.*

prinum quàm hircinum iecur epilepticis eſſe, imo illo comeſto, morbum irritari, ac de nouo moueri tradit Galenus quoq; lib. prædicto: Proinde qui hircinum iecur tanquam ſanum laudant, animaduertant etiam atq; etiam moneo. Porro aprinum iecur, id eſt porci ſylueſtris, ad ea quæ Dioſcorides tradit valere, credere eſt: canis vero rabidi iecur, ad ea non valere quæ tradit Dioſcorides teſtatur Galenus eodé citato libr. xj. imò omnes mortuos eſſe, qui eo ſolo vſi fuerant eodem capite confirmauit. Nec id mirum videri debet, quum ex iecore canis rabidi, venenum inter cætera veneni genera potentiſsimum paretur, vt ipſi nouimus. Mergi hepatis non meminit Galenus: At Paulus Aegineta lib. 7. ſuę medicinæ, ſiccum & potum calculos eiicere tradit, ſed vt opinor textus ille corruptus eſt, quum loco earum vocum, ſecundas eiicit, vt ſcribit Dioſcorides, calculos in eo legitur. Cæterum & ſi Galenus mergi iecoris mentionem nullam fecerit, fecit tamen de illius ventre, quum dicat: Ventrem mergi quidam commendant tanquam medicamen concoqués, & pepticum idq; ſiue protinus elixum, ſiue arefactũ comedas. At no id experti vanam eſſe promiſsionem comperimus, ſicu ſane etiam quod de interna tunica gallinarum memoria eſt proditum. Aiunt enim quidam ſi ea arefacta bibatur iuuare ſtomachicos.

Aprinum iecur. *Mergi hepar.* *Mergi venter.*

Quum igitur, de iecore animalium agimus, lupinun prętermittere extra rationem erit, quũ de illo hodie multi ambigunt, dubitantq;, nec ſane immerito, quum Galenum in eo dubium ac fere ſibi ipſi contradicentem animaduertant. Dubitant igitur, an iecur lupinum, hepaticis, id eſt eparmale affectum habentibus, ſiue in fluxu hepatico, hydrope, vel alia quauis affectione iecoris conueniat. Et quod ſic, cum Galeno libr. de Compoſitione medicamentorum ſecundũ locos. 8. & eiuſdé numeri capite reſpondent, vbi ait: Videntur autem hæc iuxta totam ſubſtantiam efficacia eſſe, non ſecundum vnam aut alteran qualitatem, quale eſt & lupinum hepar, cuius abunde experimentum habemus, & ſubdit: teritur enim exacte hepar lupinum, & datur drachma vna, cũ vino aliquo dulci Porro libro vndecimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum dictis contraria innuere videtur, quum d

Lupinum iecur.

illo nullam habere experiẽtiam tradat, quum dicat: iecur lupinum ſæpenumero in medicamentum indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur, neq; tamen quòd mentione dignum ſit, amplius præſtare comperi, ad illud videlicet cõparans, quod ſine ipſo componitur. Hæc Galenus, in quibus nullam de iecore lupino experientiã habuiſſe inquit, quæ dubio procul, contraria illis à nobis citatis è libr. viij. de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos videntur, imò ſexto lib. huius citati voluminis, capite 2. tradit ipſe Galenus, in compoſitione quadam Archigenis, oris cruſtis dicata. De lupino hepate non habeo quod dicam, ob quæ multi vt dixi, in hac re ambigui dubiiq; ſunt, imò quod Gale. ſibi ipſi contradixerit, clamant: Quibus nos paucißimis reſpondemus, & primo apud Galenum nullam eſſe contradictionem: fatetur enim Galenus libro. 8. *κατὰ τόπους* lupinum iecur hepaticis conuenire, quod & vndecimo de Facult. ſimpl. non negat, imò ſi quis interius aduerterit, inueniet hoc dicere, videlicet, quòd tanta ineſt vis iecori lupino, quanta medicamento ex eupatorio pro hepaticis confecto; vel aliter reſpondemus Galenum nunquam de illo experimentum habuiſſe, quouſq; locum illum, libri de Compoſitione medicamentorum *κατὰ τόπους* attigit, ita enim illi euenire poſſe arbitramur, veluti & morbis, quibus nonnulla hodie innoteſcunt, quæ antea ignorabamus. *Conciliatur Galenus.*

DE CERVI MASCVLI GENITALE.

Græcè, αἰδοῖον ἐλάφου: Latinè, pudendum cerui: Hiſpanicè, vergalho de ceruo: Italicè, verga del ceruo: Gallicè, verge de cerf:

Enarratio XXXIX.

NOn ſolum contra viperæ venenum Virga cerui valet: ſed etiam vt teſtatur Raſis, ad colicas affectiones, & vrinæ retentionem, vel vt aliis placet, ad ſtimulandam venerem. Cæterum, circumfertur hodie lapillus quidem ex India ad Luſitanos primo aduectus, vt plurimum, magnitudine & figura glandis colore cineritio, ad cyaneum inclinante, multis compoſitus laminis, quem cerui *Virga iecur.* *Lapis belZaharticus.*

cerui lachrymam quidam, alij vero lapidem belzahart appellant, & illum tanquam præſtantiſsimum ac diuinum antidotum, cōtra omne genus veneni approbant. De quo Abinzoar libro ſui Theiſir teſtatur, ſe illo quendam deploratū à perniciosiſsimo ingurgitato veneno liberaſſe, cui granorum hordei trium pōdere belzaharti, in quinq; vnciis aquæ cucurbitæ propinauerat. Nam æger ille illico in auriginem icteritiam dictam deuenit, in qua bilis vigebat, pro qua infringenda ac domanda, antidotum in cucurbitæ aqua dedit. Quo vero modo lapis iſte gignatur, aut vnde gignatur, non alienum erit inquirere. Gloriosus Abinzoar, eo citato loco, hunc quem modo citaturi ſumus, ordinem inſequitur. Nam cerui vt teſtatur Plinius capite 32. libri octaui, cum ſerpentibus habent pugnam, ita vt inueſtigent cauernas, & eas narium ſpiritu extrahant, renitentes: quod libro xxviij. cap. 9. prope finem confirmauit, dicens: exitio iis (hoc eſt ſerpentibus) eſſe ceruos nemo ignorat, vt ſi quæ ſunt extractas cauernis, mādant. Hoc innuit Regius Propheta Dauid in pſalmo, cùm dicat: Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum ita anima mea deſiderat ad te domine. Nam poſt eſum ſerpentium, in orientalibus regionibus, vbi prægrandes reperiri ſolent, tunc vero ea infeſtus ſiti, ceruus præſto ad ſtagnantes aquas confluit, in quibus immerſus, natura ita docente, velut Tantalus in mediis fluctibus, ſitiens, non bibit, nam ſiquid aquæ deguſtaret, illico concideret mortuus: interim ad eius oculos humor defluit quidam qui paulatim craſſeſcit, cogitur, & coagulatur, atq; in glandis magnitudinem excreſcit, quem poſtquam ex aquis exiuit ceruus, deciduum homines quærunt, & tanquam rem pretioſiſsimam ſeruant, lachrymam cerui appellantes, vel potius lapidem belzaharticum, id eſt, lapidem antidotum. Hodie vero Luſitani noſtri, qui ex India multa referunt, quæ hucuſq; de iſto tradidimus lapide fabuloſa eſſe teſtantur, quum illum potius, è ſtomacho vel cuiuſdam animalis corde extrahi, pro firmo contendant, quod ita eſſe certum eſt: quum lachryma cerui lapillus alter eſt, coloris mellei, latus, in pyramidem tendens, à paucis huc uſq; viſus, quem nos, quum hæc ſcribimus, ob oculos habemus & Belzaharticus dictus ad ea valēs, ad quæ lapillus ex cor

Abinzoar.

Lapis belzaharticus ex ſtomacho animalis extrahitur.

ex corde vel ſtomacho animalis extractus. Datur enim ad minus pondere triũ granorum hordei, nonnunquam contra venena in oleo, vel aqua naphæ, potu, contra febres peſtilentes magno datur iuuamento in aqua nenufaris, vel acetoſæ, vel alia frigida: puerorum vermes extirpat, rigente febre, in aqua portulacæ datus, vel ſine febre in vino potus, experti ſumus, rebellem pleuritidem huius potu domari. Complet enim opus ſuum lapis iſte aliquando per vomitum, nũnunquam vero per ſeceſſum, plerunq; tamen per ſudorem. Nunc quũ hæc literis commendabamus, illuſtris Domina Beatrix à Luna, mulier opulentiſsima, Venetiis agens, lapillum vnum ex iis quos deſcribimus ab Indiæ animali extractũ à quodam nobili Luſitano, qui apud Indos Prorex fuerat, centum & triginta aureis ducatis emit: erat enim lapillus ille, vt hoc quoq; dicamus oualis ferè magnitudinis. Cæterum, non ab re quoq; eſſet, in præſenti poſtquàm de præſtãtiſsimis antidotis contra venena egimus, de vnicornio quoque memoriam facere, ſed quoniam capite de cornu cerui, de illo ſermonem facimus, ideo ſuperſedimus, lectorem ad citatum locum relegantes.

DE VNGVLIS ANIMALIVM.

Græcè, ὄνυχες: Latinè, vngulæ, vngues: Hiſpanicè, vnhas de animal: Italicè, vnghie: Arabicè, chafit, ſtes, & dalef, Gallicè, ongles.

Enarratio XL.

Sunt enim vngues animalium, ex iis medicamentis, quę paratu facillima dicuntur, præter tamen vngues aſini & capræ, de quibus Dioſcorides in præſenti agit, à Raſi ſummo Arabum medico, bouis quoq; laudantur, præſertim manuum, ad lactis euocationem, modo vſti & in cinerem redacti, in liquore aliquo, poti dentur, non minus quoque mulæ vngulæ pro ſterilitate inducenda, ab eodem commendantur. *Vngues animalium.*

DE EQVORVM LICHENIBVS SIVE CALLIS.

Græcè, λειχῆνες ἵππων: Latinè, lichenes equorum, calli

calli equorum: Italicè, porri delle gambe de i caualli: Hiſpanicè, impigenes de los cauallos: Arabicè, zeide: Gallicè, cals, ou porreaux de cheual.

Enarratio XLI.

Loch equorum. PEdum equorum lichenes, ad cuiuſuis feræ morſum quoq; valere tradit Galenus libro xj. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum.

DE VETERVM CALCIAMENTORVM CORIO.

Græcè, κατ]υμάτων παλαιὰ δέρματα: Latinè, veteramenta, corium veteris calceamenti: Hiſpanicè ſuella de zepatos viegos: Italicè, ſcarpe vecchie Arabicè, geldalatiche: Gallicè Sauates.

Enarratio XLII.

Gattinariæ hiſtoria. FVmum veterum calciamentorum, matricis ſtrangulationibus valere, omnes vetulæ nouerunt, quo ſerpentes quoq; fugari certum eſt, de quo Marcus Gattinaria admirandam enarrat hiſtoriam, quum dicat: in agro quum quidam aperto ore dormiret, vipera per os ingreſſa eſt quæ multis adhibitis remediis, nunquam à corpore profligari potuit, tandem ſuffumigiis ex iis veteribus calciamentis apparatis, & naribus admotis, illico vipera per anum exiuit, quæ an vera ſit hiſtoria, dubito, quum Hippocrati remedia hæc ignota non eſſe, ſciam, qui lib. v. de Morbis populariter vagantibus, ita de quodam, qui ſerpentem dormiēdo deuorauit, & mortuus fuit, dixit: Adoleſcens (inquiens) quidam multo meraco poto, ſupinus in habitaculo quodam dormiebat, huic ſerpens arges appellatus, in os ingreſſus eſt, & ſane quum ſenſiſſet, & loqui non poſſet, dentibus ſtridit, & ſerpentem deuorauit & dolore magno tenebatur, & manus prætenſas adhibebat, velut qui ſtrangularetur, & iactabat ſeipſum, & conuulſus mortuus eſt.

Hippocratis hiſtoria.

DE GALLINIS ET GALLIS.

Græè, ἀλεκ]ορίδος: Latinè, gallinæ: Hiſpanicè, gallinas

linas: Italicè, galline: Arabicè, Degedi, & giaziuduch: Gallicè, poulles, & gellines: Germanicè, Hennen.

Enarratio XLIII.

SVnt proculdubio in regionibus temperatis, gallinæ, optimum gignentes ſuccum, ſecus autem in frigidis, veluti apud Germanos inferiores, apud quos experientia comprobauimus, gallinas illius regionis, carnes hircinis vel caprinis duriores habere, quæ malum, & viciosum præbent alimentum, quo fit, vt ibi raro in cibi vſum veniant. Cæterum, gallinarum eſculentum ius ſimplex, retinendi vim poſsidet, veluti gallorum ſubducendi, vt enarrat Galenus xj. lib. de Facult. ſimpl. medic. capite alectorides, quod animaduerſum à practicis deinceps velim, qui poſt exactam medicamentorum purgationem, tanquam (lauatiuum vt dicunt) nihil præter ius gallinæ purgatis bibendum porrigunt, vt purgantium medicamentorum reliquias ſtomacho hærentes, deſcendere ad inteſtina faciat, quod ſane contrarios effectus, vtpote adſtringentes, non vero abſtergentes, aut lauantes inducere, ipſe Galenus expertus eſt. Porrò ius gallorum ſubducendi vires habet, & eo magis ſi polypodio, aut mercuriali, ſoldanela, aut cartamo, ſena vel epithimo coquatur. Pullorum tamen gallinaceorum nōdum coēuntium ius, veluti eunuchorum gallorum, optimum eſſe pro prædicta exequenda operatione, credendum eſt, quod hodie admixto

Gallina.

Gallorum ius ſubducendi uim habet.

Iecur gallinaceorum.

ſaccharo, pro parandis ad expulſionem humoribus, delicatioribus damus, imò eorum teſtes & iecinora, tanquàm cibum corpori multum alimenti præbentem, extenuatis concedimus. Irridendi proculdubio ſunt illi, qui gallinaceorum iecur, tanquàm nutrimentum obſtructiones gignentem, deteſtantur: quum reuera extra Galeni mentem, & veritatem ipſam loquantur. Quòd verò Dioſcorides inquit, diſſectas gallinaceorũ carnes ſerpentium morſibus ſubuenire, id omnium conſenſu, hodie melius exequitur, ſi gallinaceorum deplumato ano, venenato morſui, gallinaceos viuos apponãt, vt inde tanquam ventoſa, ipſo ano venenum attrahant: ſed hoc opus, non vna gallina tantum fieri debet, ſed pluribus: quæ in vniuerſum venenoſæ inde manent, ita vt ſi canibus poſtea dentur, ſuperſtites non maneant, ſed certo peribunt. Item irridet Galenus eos, qui interiorem tunicam ſtomachi gallinarum, tanquam ſtomachicorum præſtans iuuamentum laudant, quam tamen Dioſcorides in præſenti ſummopere valere contendit. Cæterum tradit Plinius libro xxix. cap. 4. hoc mirum videlicet, dicens: non præteribo miraculum, quanquam ad medicinã non pertinens, ſi auro liqueſcenti gallinarum membra miſceantur, conſumunt illud in ſe, ita hoc venenũ auri eſt, & ſubdit quòd ſi collo gallorum circulus vitis imponatur, deſinẽt conſuetis horis cantare, ſed hæc forſan in præſenti potius omittenda erant.

Interior tunica ſtomachi gallinarum.

DE OVIS,

Græcè, ὠά: Latinè, oua: Hiſpanicè, hueuos, ouos: Italicè, vuoua: Arabicè, naid, beid, & Baid: Gallicè, œufs: Germanicè, Ey.

Enarratio XLIIII.

Candidũ oui.

OVum ex multis habetur altilibus: gallinarum tamen Dioſcorides in præſenti proſequitur, in quo album & luteum includitur: ex albo pullus gignitur: ex luteo vero nutritur, vt experientia quotidiana indicat, & Ariſtoteles ſcripſit lib. vj. de Natura animalium, cap. 3. quanquam Hippocrates, libro de Natura pueri prope finem, potius ex luteo generari, & ex albo nutriri contendat. Cæterum candidum oui frigidum eſt, ex quo & gypſo

mixtis,

mixtis, frons illita, narium ſanguinis fluxus cohibetur. Hippocrates quoq; lib iij. de Morbis cap. 20. quo frigefactoriæ potiones, contra ardentes febres deſcribuntur, ita de candido oui tradit: ouorum trium aut quatuor, candidum in aquæ congio concuſſum bibat, hoc valde frigefacit, & ægrum ad aluum exonerandam cõturbat, eo quoq; mulierum facies poliuntur, & vulnera recentia curantur, non minus quoq; inteſtinorum vlcera ex eo & tracagantho gummi, amilóue, ad cicatricẽ in dyſentericis, modo per clyſteres iniiciantur, reducuntur. Vitellus vero oui, fundamentũ digeſtiui vnguenti dictũ eſt, quo paſsim chirurgici vulnera, & vlcera ſordida, rubra & ad ſtatum ſanitatis prope reducunt. Conficitur enim vnguẽtum hoc, digeſtiuum dictum, ex vitello oui, oleo roſaceo, & terebinthina, cui modo abſtergere quoq; velis, addere poſsis, mellis roſacei colati portiunculam, vt alia plura præteream. Fit quoq; ex vitello oui, venenum irremediabile, quod ſubticere ſatius erit: non minus quoq; ex oui vitello, oleum conficitur, quo mulieres pro facie polienda paſsim vtuntur, & eo quoq; chirurgici inſigniores, in vulneribus capitis, vbi cerebri meninges ſunt affectæ, vtuntur. Cætera verò quæ de ouo traduntur, Galenus præ cæteris melius lib iij. de Alimentorum facultatibus, memoriæ ſcripta reliquit, quæ ita habent, cap. xxij. gallinarum & phaſianorum oua, omnibus ſunt præſtãtiora: deteriora autem anſerum & ſtruthocamelorum: porro quę oua dicuntur tremula, ad nutriendum, omnium ſunt præſtantiſsima: ſorbilia autem minus quidem nutriunt, ſed ſubducuntur facilius, & pharyngis aſperitates læuigãt, cocta vero, & ad coquendum ſunt difficilia, & tardi tranſitus, corporiq; craſsius alimentum largiuntur: his autem tardius permeant, & craſsioris ſunt ſucci, quæ in calidis aſſantur cineribus: quæ vero in ſartagine ſunt inſpiſſata, peſsimum habent modis omnibus alimentum. Porro quę ſuffocata appellant, ſunt elixis atq; aſsis meliora, parãtur autem ad hunc modũ, vbi enim ipſa oleo & garo, & pauco vino conſperſa fuerint, vas quo cõtinentur, cacabo aquam calidam habenti indunt, deinde vbi ipſum totum ſupernè obturarint, ignem ſubſtruunt, quo ad oua mediocrẽ conſiſtentiam ſortiantur. Cæterum, hic adnotare eſt, quòd

Vitellus oui.

Oleum ex vitello oui.

oua non ſemper gallinis ſubmittuntur, vt ex illis pulli gignantur, quum in terris frigidis, & regionibus nimis calidis, ſtercore obrutis ouis, aut furno tepente immiſsis, intra viginti dies, pulli naſcuntur, vt Conſtantinus Imperator in libro de Agricultura docuit. Non minus quoque te ſcire decet, quòd vt oua recentia in Europa, antiquis meliora ſunt, ita apud gẽtes Bengallos Indiæ, niſi putrida aut in pullos ferè redacta fuerint, in cibi vſum nõ admittuntur, tantum enim recentia oua apud illos odio & contemptui habentur. Cæterum, ouum ſymmetro temperie frigidius eſt, cuius naturæ & ipſe vitellus eſt, vt refert Galenus lib. xj. de Facult. ſimpl. medic, erit igitur ouum frigidum in primo gradu, in quo & vitellus reponi debet.

Ouum frigidum in primo,

CONSTANTINVS.

Vorum apud medicos differentia eſt: ὠὰ ἁπαλὰ ἢ τρομητὰ oua mollia & tremula, ῥοφητὰ Sorbilia: ἀυγοκυλικὰ Setho ταγηνιστὰ Frixa, πνικτὰ Suffocata, Setho ἕξεφθα in aqua cocta σκληρὰ dura. ἑφθὰ καὶ ὀπτὰ cocta & aſſa, de quibus Galenu libro iij. de Alimentis.

DE CICADIS.

Græcè, τέττιγες: Latinè, cicadæ: Hiſpanicè, ciguattregas: Italicè, cicala: Gallicè, cigale: Germanicè: Hevuſchreck.

Enarratio XLV.

Icadæ cantatrices, notiſsimæ ſunt, de quibus legito Galenum libro vndecimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum.

DE LOCVSTIS.

Græcè, ἀκρίδες: Latinè, locuſtæ: Hiſpanicè, lagoſtas de tierra, gafanhotes grandes: Italicè, cauall etti, ſaltelli, ſaiuppi: Gallicè, ſauterelles.

Enarratio XLVI.

Locuſta terreſtris.

Ocuſta terreſtris, animal notum eſt, & ſegetibus, ac fructibus maleficũ, quo non ſolũ Scythæ, ſed Aphricæ Iudæi etiã, in Lepti, ciuitate Cepta hodie dicta, & aliis variis locis veſcuntur. Hæc enim locuſta eſt, quam Diuus Ioanne

Ioannes Baptiſta, quum in deſerto eſſet, in victus vſum accipiebat, non vero herba raponeolus, quã locuſtã nonnulli appellant, neq; herbarum ſummitates quas Græci ἀκρίδας vocant, ſed de raponeolis, quum de rapis ſermonem fecerimus verbum vnum vel alterum attingemus; de locuſtã verò animali plura apud Plinium legito.

CONSTANTINVS.

NVllus Græcorum, quod ſciam, ſummitates herbarum ἀκρίδας vocauit ſed potius nomine communi ἄκρα ἢ ἄκρη vt germina ἀκρεμόνας, βλαστήματα καὶ κύηματα vel κύματα. Sed Cymæ propriè de caulibus ſummitatibusq; cauliculorum braßicæ. Cymata etiam dixit Columella & ad aliarum plantarum ſummitates transferri poteſt: vt rapicia de rapis dixit Pli. li. xviij. cap. 13.

DE OSSIFRAGO AVE.

Græcè, φήνη ἢ φίνις: Latinè, oſſifragus, aquila barbata: Hiſpanicè, quebranta veſſo aue: ſecundum Albertum, auis oſſifraga: Italicè, agroti dicitur, Gallicè, oſſraye.

Enaratio. XLVII.

VAria de oſsifraga aue referũtur. Nam Plinius lib. x. cap. 3. oſsifragã, aquilæ halieti id eſt marinæ dictæ, filium eſſe tradit, dicens: halieti ſuum genus non habent, ſed ex diuerſo aquilarum coitu naſcuntur, id quidẽ quod ex iis natum eſt, in oſsifragi genus abit. Ariſtoteles verò lib. 9. de Natura animaliũ cap. 32. & 34. oſsifragam auem aquilæ ſimilem facit, & benignam, quæ non ſolum ſuos nutricat pullos ſed optime etiã aquilæ, ſolet enim aquila *Oßifraga auis.*

ſuos pullos, cogente fame, adhuc parentis operam deſiderantes nec volandi adeptos facultatẽ, è nido mittere, quos oſsifraga benigne recipit, & tuetur, ac alit, dum quantum ſatis ſit adoleſcant, parũ hæc oculis valet, nubecula enim oculos habet læſos. Albertus verò cognomento Magnus, longe aliam de oſsifraga ſentẽtiam profert, inquit enim, oſsifragum auem aquaticam cygno maiorem eſſe, roſtro oblongo, ſed inferiori parte, adeo amplo, vt ſaccum quis, eius collum diceret. Hanc verò auem ſemel apud Belgas me vidiſſe recordor, pro qua educanda vetula quædam à Carolo Quinto Imperatore, ſingulis diebus, tres ſtuferos accipiebat, poſtea vero Ferrariæ alteram emortuã vidimus apud Ioannem Baptiſtam Cananum, anatomicũ inſignem, & amicum ſingularem, ſed vt audio apud Seneneſes auis hæc familiariſsima eſt: cæterum, non deſunt quidam, qui oſsifragum ab oſsifraga differre ſpecie dicant.

Albertus.

DE GALERITA.

Græcè, κορυδαλὸς: Latinè, galerita, alauda: Hiſpanicè, cucuyada: Luſitanicè, cotouia: Italicè, lodola, capellina: Arabicè, hanabroch: Gallicè, cocheuis, ou Alouette: Germanicè, vvalt herch.

Enarratio XLVIII.

Galerita auis.

GAlerita auis puſilla eſt, cuius duo genera, apud Ariſtotelem lib. 9. de natura animaliũ, cap. 25. referuntur: Alterum terrenum, criſtatum, galerita, à criſta ex plumis in capite eleuata, appellatũ, auis nobis in itinere plerunq; obuia, vermes & ſemina herbarum quærens, & quæ ex auiculis prima, ver pronunciat, & eam Luſitani noſtri à cantu ſuo, cutuuia, appellant, ita enim nomen hoc, auis hæc referre videtur, quam Dioſcorides in præſenti intelligit: Alterum verò genus gregale, nec ſingulare, more alterius, verum colore ſimile, quanquam magnitudine minus, & galero carens, cibo verò idoneum: eſt verò auicula hæc ex iis quæ optimè canunt, ita vt cum luſciniola certare de ſuauitate concentus dicatur, quam cõmuni voce, calandram omnes fere nominant, & de ea Galenus lib. xj. de Facultatibus ſimplicium medicamẽtorum agit, vbi vt

Calandra auicula.

in

in antiquo exemplari Græco legitur, paſſeribus qui pyrgitæ appellãtur, ſimilis eſt, ſed & criſta ſecernitur, & paulò maior eſt ipſis. Cæterum eſt & herba corydalis appellata, quam quoq; colicis multum valere Galenus ibidem teſtatur. Troglodytes verò, iuxta ſepes & muros victum quæritans, longe alius eſt paſſerculus, qui nephriticis, & veſicæ calculo laborantibus vnice prodeſt, vt apud Aëtium legere eſt, vndecimo ſermone ſuæ medicinæ, capite 9. quo ita legitur: Eſt autem paſſerculus minimus iuxta ſepes, & muros victum quęritans, eſtque hoc animalculũ omnium auicularum minimum, ea excepta quæ regulus appellátur, ſimilis eſt autem regulo in multis, præter quam quòd in fronte auricolores pennas non habet. Eſt etiam troglodytes, paſſer regulo paulò maior, & nigrior caudamque ſemper ſubrectam & albo colore, retro interpunctam habet. Magis item garrulus quàm regulus eſt, & ſane iuxta ſummum alæ lineamentum cinerei amplius coloris, breues item volatus facit. *Troglodytes.*

DE HIRVNDINE.

Græcè, χελιδὼν: *Latinè*, *hirundo auis*: *Hiſpanicè*, *golandria*, *andorinha*: *Italicè*, *rondinella*, *rondine*, *Arabicè*, *thartaf*, *chatas*, *chataf*: *Gallicè*, *arondelle*: *Germanicè*, Schuualb.

Enarratio XLIX.

Hirundine nulla eſt nobis magis domeſtica auis, vt quæ in domibus noſtris nidificat, cuius pullos ſæpe diſſecui, & lapillos in eorum ſtomachis inueni, magnitudine milij granorum, colore verò ad cyaneum declinantes. Verum hoc tempore practici, pro angina curanda diſcutiendáve emplaſtrum ex nido hirundinis collo imponunt, non ſine magno & euidenti iuuamento, quanquam non deſint aliqui, qui quum nidum ex terra & paleis compoſitum animaduertant, rebus, vt apparet, ſtypticis, illius admotionem timent, verentúrve ne forſan ſua ſtypticitate, materiam intus retrocedere faciat: quo fit, ſolo nidi decocto, in quo cæterę res anginam diſcutientes miſcentur, tantum vtantur: Sed reuera falluntur, quum omnia in hirundinis nido cõtenta, potius diſcutiendi vim, quàm con- *Hirundo.* *Emplaſtrũ ex nido hirundinũ.*

ſtrictoriam aliquã habeant. Priſci tamen omnes non nido aut aqua in qua incoquitur nidus, pro diſcutienda angina vtebantur: ſed potius, crematarum hirundinum cinere, quem deinceps vtinã medici pro extirpandis & remouendis anginis in vſum traherẽt medicũ. Curent igitur pharmacopolæ, pyxidẽ huius cineris plenã cõtinuo in apothecis ſuis habere, quum maximi ſit profectus & iuuamenti.

Cinis crematarum hirundinũ

DE EBORE.

Græcè, ἐλέφας: Latinè, ebur, dens elephantis: Hiſpanicè, marfil: Italicè, auorio: Gallicè, yuoire: Germanicè, Helffantin.

Enarratio I.

Longum profecto eſſet hic de elephanto ſermonem habere, nec minus ſuperfluũ huius animalis effigiẽ, naturam ac mores deſcribere, præſertim quum Plinius ea omnia exacte depinxerit lib. viij. ſuæ Naturalis hiſtoriæ. Affertur enim animal hoc ſæpe ex India ad Luſitanos, cuius admirandæ magnitudinis dentes ebur dicuntur, & ex illis pectines, ſcutulæ, vaſcula, ac ſpeculorum circuli parantur. Valet enim eboris ſcobes, vt experientia comprobauimus, morbo regio laborantibus. Datur verò ventriculo vacuo, nonnunquã drachmæ vnius pondere, vbi non eſt febris, in vino: Secus verò in aqua cicoreæ & lupulorum. Confert quoque medicamen hoc diuturnis obſtructionibus, & remouet inſuper ſtomachi dolores: Vſus præterea ipſius in potu, mulieres ad concipiendum fœtum aptiſsimas reddit.

Ebur dens Elephãtis.

DE SVIS TALO.

Græcè, ἀστράγαλος ὑός: Latinè, talus, porci talus, ſuis talus: Hiſpanicè, torniz uelo de pie del puerco: Italicè, talone del porco, oſſo de la cauichia del porco, Gallicè, talon de pourceau.

Enarratio II.

Talus os pedis eſt, quod cruri inſeritur, & illud multi, cauilham alij verò os baliſtæ appellãt, falſo multi eum malleolum nominant.

Talus à malleolo differt.

DE

DE CORNV CERVI.

Græcè, ἐλάφου κέρας: *Latinè, cornu ceruinum: Hiſpanicè, cuerno de cieruo, punta de cieruo: Italicè, corno de ceruo: Gallicè, corne de cerf: Germanicè,* hirtz horn.

Enarratio LII.

Cornu cerui, præter tam multa ad quæ crematum Dioſcorides valere tradit, hodie contra puerorum vermes paſsim datur, tum per ſe, tum quoque ad mixtum ſemini ſantonico, cum aqua portulacæ, vel decocto coriandri, vbi præſertim febris fuerit complicata, ſecus autem cum vino aut melle. De oſſe porro cordis ceruini quid in præſenti dicemus? quum præſtãtiſsimum antidotum contra venenum & febres peſtillentes ſit: eius tamen loco pigmentarij os bubulum tradant, ſubtile & flexibile, quod ex capite bouis extrahunt, vt apud Venetos plerunq; id fieri percepi: plectendi merito balatrones iſti ſunt, omnium rerum peruerſores, qui quum falſa & adulterina omnia reddant, nigrum pro albo vendentes, ſic in hoc oſſe, quod facillime, & paucis nummis emere poterant, ne abſq; fraude prætereant, mores ſuos exercent. Cæterum de cornu monocerotis, id eſt animalis, vnicornis dicti, nonnulla in præſenti dicemus, quum cornu hoc exoticum & pretioſiſsimum ſit, & contra quoduis venenum efficax antidotum. Depinxit autem Plinius monocerotem, ferociſsimum animal, libro octauo capite 21. ſic dicens: Aſperrimam autem feram monocerotem, reliquo corpore equo ſimilem, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu graui, vno cornu nigro media fronte, cubitorum duum eminente, hanc feram viuam negãt capi. Hæc Plinius. qui de illius cornu viribus nihil quicquam memoriæ tradidit: At Albertus Magnus, libro vigeſimoſecundo, de Animalibus, monocerotem ab vnicornu differentem facere videtur, cui vtpote erranti non accedimus, quia monoceros animal, vnicornis, vt eius indicat etymon dicatur: ſed rhinoceros animal, omnium conſenſu, differens ab vnicorne eſt, quod anno quintodecimo ſupra milleſimum quingenteſimum, vniuerſa

Cornu cerui.

Os cordis ceruini.

Vnicorniũ efficax antidotum.

Olyſsippona, magno omnium applauſu vidit, non niſi e India ad Emanuelem regem inuictiſsimum Luſitanoru aduectum, & illud poſtea cum nonnullis elephantibu potentiſsimus rex ille ad Summum pontificem, tanqua ſpectaculum admirandũ miſit, ſed naufragio prope Ma ſiliam amiſſa nauis, in mari fera periit, cuius corium a Franciſcum Regem Galliarum vt rem viſu dignam acc læ attulere. Erat enim bellua hæc, figura & magnitudi bouis, latior tamen, mitis omnino, quæ conchis quibu dam variegatis per vniuerſum corpus veſtiebatur. Na ſupra nares cornu ſemicubitale, carneã referens ſubſta tiam habebat, vnde rhinocerontis nomẽ illi inditum e animal in vniuerſum à monocerote, vnicorne dicto diff rens. Quale verò animal hoc vnicornis ſit, præter ea qu ex Plinio accepimus, nihil quicquam habemus: nec Lu tani noſtri qui interiora Indiæ penetrarũt, de animali h aliquid nobis referre norunt: fatentur tamen apud Ind reges, cornu vnicornis, ſiue monocerotis, in maximo e pretio, imò Medici Luſitani noſtri, qui diu apud Indos a tem medicam exercuerunt, & ad nos reuerſi ſunt, dice ſolent, nullum apud Indos validius aut potentius antid tum, contra venenum & febres peſtilentiales reperiri h cornu vnicornis, de quo & nos cũ pluribus celeberrim medicis, tam Hiſpaniæ quàm Italiæ, ſententiam fer poſſumus, quum illius ſcobẽ, ſcriptuli quantitate, in ol contra epotum arſenicum dederimus, & per vomitum t tum reiectum fuerit, & æger liber, & ab orci faucibus e ptus manſerit. Datur quoq; in aquæ naphæ pro irritan vomitu, non minus in aqua nenupharis cõtra peſtem, v luti in aqua acetoſæ, vel quauis alia frigida, pueris verm bus vexatis in aqua graminis, vel vino, aut prǽſente febr in aqua portulacæ, aut aqua decoctionis coriandri, triu granorum hordei pondere, certo datur iuuamento: co plet autem opus ſuum plerunq; vomitu, aliquãdo ſudo nonnunquã verò ſeceſſu. Hodie verò in ærario diui M ci Venetiis duo reconduntur cornua brachiali craſsit dine, longitudine bicubitali pretij inæſtimabilis, quæ mel in anno, Aſcenſionis die, cum pluribus & variis pr tioſiſsimis rebus, omnibus palam oſtenduntur. Eligend verò eſt in iſto cornu color niger, vel ſaltẽ ſubcineriti.

Ite

tem curandū ne nimis vetus cornu ſit, quum dubio pro-
ul vires ſuas ſenio confectū amittat, vt de metallis quoq;
etuſtis Galenus lib.j.de Compoſitione medicamētorum
cundum locos innuit. Caueto tamen in eius electione,
e decipiamini, quum multi ex calce & aliis variis rebus,
ixturam, ad formam cornu redactam, pro cornu mono-
erotis monſtrent: alij verò balenæ os pro eo vendāt: Nec
ures præbeatis illis, qui quum cornu vnicornis eſſe pro-
are nituntur, in aquam ramentū, aut ſcobem infundunt,
uam illico ſudare, aut in ebulitionem venire dictitant,
uum illud ex quacunq; oſsis ſcobe in aqua infuſa, eueni-
percipere poſsitis, vt in ebore experire poteritis. Di-
noſcetis igitur verum vnicornis cornu hoc pacto: duos
prehendetis catulos, vel pullos, quibus venenū aliquod *Nota veri*
aqua vel vino dabitis. Alteri quorum ſcobem ſiue ra- *vnicornu.*
entum illius cornu, quod experiri volueritis, æquali vel
aiori pondere, veneni illius quod antea dederatis: alteri
erò non dabitis: Si verò cornu verum & legitimū fuerit,
: veri vnicornis, dubio procul, catulus vel pullus cui ra-
entum alexipharmacū dediſti, non morietur, alter verò
nnino peribit: Ita enim Venetiis anno elapſo periculum
ci, de quodam cornu, libras duas ponderante, in duobus
illis columbinis, pro quo mercator duo millia ducatō-
m petebat, quibus arſenicum præbuimus, quorū vnus,
ui alexipharmacum non ebiberat, intra horā obiuit: al-
r verò qui ebiberat, quinq; ſuperuixit horis, vnde iudi-
uimus cornu optimum & verum eſſe, nam arſenicum,
orrodit, cuius venenum, pauca vel nulla antidota emen-
ant, imò certi eramus, ſi homini datum eſſet, quòd liber
uaſiſſet quum patentiores vias habeat, per quas extrudi
enenū, aut vomitu, aut ſeceſſu, aut ſudore poſsit. Ab hoc
erò experimento, Magnificus Bartholomæus Panciati-
us, nobilis Florentinorum mercator, Florentiā cornu
oc, vt illuſtriſsimo Duci, tanquam rem pretioſiſsimam,
raram indicaret, ſecum adduxit: cui conſului, vt illic
ornu, in duobus hominibus ſuſpendio paratis, experire-
r. Cæterum, fertur, quum inopia aquarum, ad paucos
nnes feræ in confinibus Indiæ ſe congregent, earum
ullam prius ebibere velle, quouſq; vnicornis aquas, ſuo
ornu è venenatis ſalubres attingendo reddat, vnde argu-

mentum

mentum deſumptum eſt, contra venena valere.

DE ERVCA ANIMALI.

Græcè, κάμπη: Latinè, eruca: Hiſpanicè, Italic. bruchi: Arabicè, riapſa: Gallicè, chenilles: Germanicè, Raup.

Enarratio LIII.

Eruca vermis.

ERuca vermis dirus olera erodens eſt, de quo Plin. libro vndecimo, capite trigeſimo optimo breui ſed confuſe locutus fuit, quæ ex Ariſtotele mutuatus e libro quinto de Natura animalium, capite decimonon & ea de cauſa Ariſtotelem in præſenti adducamus, qui re vt ſolet, ita loquitur: Naſcuntur papiliones ex eruc erucæ ex virentibus foliis maximeq; ex braſsica: primu minus quid milio conſiſtit in folio, mox vermiculi in contrahuntur & accreſcunt, tum intra triduum eruci affomantur, quę auctæ motu ceſſant, ſuaq; forma imm tantur, appellanturq; tantiſper chryſalides quaſi aurel dixeris: duro intectæ putamine ſunt, ad tactum mobi meatibus araneoſis obductæ, non os, non aliud ex me bris, quod conſpicuum ſit, poſsident, longo poſt tem re, putamine abrupto euolant inde animalia pennige quos papiliones vocamus: itaq; primum dum erucæ ſu cibo aluntur, atq; excrementum emittunt, at vero c in aurelias dictas tranſierint, nihil vel guſtant, vel ex nunt. & ſubdit: Fit ex quodam verme grandiore, qui luti cornua gemina protendit, ſuiq; generis eſt, prim toto immutato, eruca, deinde quæ bombyx appella ex quo necydalus, in validam, quæ varia formarum ceſsio in ſemeſtri temporis ſpatio completur: ex hoc a malis genere bombycina illa, mulieres nonnullæ ret quendo in filum deducunt, deinde texunt, prima tex in Co inſula Pamphila Latoi filia dicitur. Hæc A ſtoteles: in quorum vltimis verbis, bombyces ſeric effigiare viſus eſt.

Ariſtoteles bombyces ſericeos nouit.

DE CANTHARIDIBVS, BVPRESTIDIBVS ET PICEARVM ERVCIS.

Græcè

ræcè, κανθαρίδες: *Latinè, cantharides: Italicè, Hiſpanicè, cantarides, cantarelle: Gallicè, cantharides: Arabicè Dherarie, carariha: Germanicè*, Goldt keffer

BVPRESTIDES.

ræcè, βουπρέστεις: *Latinè, Bupreſtes: Hiſpanicè, Arebenta buei, vaqua loura: Italicè, bupreſti: Arabicè, Xofoſtis: Germanicè*: Qualſter.

PICEARVM ERVCAE.

ræcè, πιτυοκάμπαι: *Latinè, erucæ picearum: Hiſpanicè, guſanos del pino: Italicè, bruchi de i pini: Arabicè, pytoriapſa: Germanicè*, Soltzvvurm.

Enarratio LIIII.

Venenum in cantharidibus qua parte.

CAntharis, muſcarum effigie animal eſt, nocte tanquam ignis lucens, quod officinæ hodie ſub eodem omine ad ciendas veſicas ſeruant, cui, an pedes, pennæ, caput in eius exhibitione abiicienda ſint, antiquiſsima uæſtio eſt, dicente Plinio, libro vigeſimonono, capite uarto prope finem: Ipſarum cantharidum venenum, in ua parte ſit, non conſtat inter authores: alij in pedibus capite exiſtimant eſſe: alij negant. Conuenit tantum ennas earum auxiliari in quacunq; parte ſit venenum, uod Dioſcorides quoque in præſenti confirmat, dicens: etulerunt pleriq; etiam potarum cantharidum maleficio aduerſare remedioq; eſſe eiuſdem animalis alas & pees, cui ſententiæ Hippocrates totus contrarius videtur, uum cantharides abſq; alis & capite, imo & pedibus concedit, vt apud ipſum eſt legere libro de Internis affectioibus, in regij ſiue arquati morbi dicti curatione, ita nim eo loco eius leguntur verba: Exhibeto & cantharies, ſine alis, & capite quatuor tritas, & in vini albi heina dimidia dilutas, modico etiam melle affuſo, atque as bis aut ter in die bibat: libro quoq; de Natura mulieri, non longe à principio, idem ita inquit: cantharides uatuor bibat, pedibus, & alis, ac capite reiectis, & folio equenti vbi potiones & ſubdititia medicamenta, ſecun-

Hippocrates.

dam

das & menſes educentia deſcribit, ita retulit: Canthari des quinq; auulſis alis & pedibus ac capite, deinde tribo los ad mare naſcentes bibat, & cætera. Sed vt cætero omnes prætereà locos, quarto de Ratione victus in mor bis acutis, ipſemet Hippocrates textu 124. ita concludi dicens: poculum hydropi, cantharides tres, abiectis ſin gularum tum capite, tum pedibus, tum alis, in cyathi aquæ tribus terantur, atq; quum bibens laborauerit, cali do perfundatur, vngatur prius, ieiunus bibat. Iis omni bus Galenus, tanquam certiſsimus experientiæ author & naturę ſecretorum inueſtigator diligentiſsimus oppo nitur, confirmans cantharides non niſi integras propi nandas eſſe, vt ex enarratione prædicti textus facile qui percipere poterit, & multo clarius libro vndecimo de Fa cultatibus ſimplicium medicamentorum vbi inquit: cum idoneis emplaſtris impoſitæ, adeo ſcabros vngues edu cunt, vt toti cadant: Cæterum præceptorum meorū qui dam earum nonnihil ſolet diureticis medicamētis iniice re: at nonnulli ſolas alas & pedes iniiciunt, alij contra Cæterum nos totas indimus. Porro aptiores ſunt eæ can tharides, quæ inuentæ in frumento, lutea tranſuerſim i alis cingula obtinent. An vero cantharides in potu pro lotio euocando dandæ ſint, non mediocre dubium eſt quum Plinius, citato loco dicat: Cantharides diximus ſed in iis magna quæſtio, quoniam ipſæ venena ſunt pota veſicæ cum cruciatu præcipuo: & vltra Coſsinum quen dam equitem Romanum amicitia Neronis principis no tum, cùm is lichene correptus eſſet, vocatus ex Aegypto medicus ad hanc valetudinem eius à Cæſare, cùm cantha ridum potum præparare voluiſſet interemit. Galenus por ro, vt legitis, paucis ab hinc interpoſitis lineis, præce ptoris ſui authoritate, earum nonnihil diureticis medi camentis iniici meminit. Conſulo tamen ipſe, ne quis audax in cantharidum exhibitione ſit, quum venenoſa tam integræ quàm ſecundum partes ſint, vt experientia compertum habemus. Audiuimus enim nos, & vidit do ctiſsimus ac maximus medicamentorum explorator An tonius Muſa Braſauola, quendam cui pharmacum datum fuerat, paratum in mortario, vbi antea cantharides piſtę fuerunt, & totus excoriatus à faucibus ad anum vſq; eua ſit.

Galenus cōtra Hip.

Canthari-des inte-græ dandæ ſunt.

Canthari des an ſint dandæ in potu.

r. Efficaciſsimæ autem omnium cantharidum habétur, uæ in fraxino naſcuntur. Bupreſtis verò vt placet Dio- oridi, cantharidum genus eſt, virtute ſcilicet, ſecus item figura, quum vermis digitalis ſit longitudinis ru- er, multis & nigris maculis pictus, & vt tradit Plinius bro trigeſimo capite quarto: Animal in Italia rarum nillimum ſcarabæo longipedi, fallit inter herbas, bo- m maxime, vnde & nomen inuenit, quodhucuſq; Lu- ani ſeruarunt, rumpentem bouem appellantes, deuo- tum enim tacto felle, ita inflammat, vt rumpat: hæc m hircino ſeuo illita lichenas ex facie tollit, ſynecti- vi vt dictum ſupra eſt. At eruc... picearum, vbi arbores neæ ſunt, reperiuntur. *Bupreſtis.*

DE SALAMANDRA.

ræcè, σαλαμάνδρα: Latinè, Salamandra: Hi- ſpanicè, Salamantegua: Italicè, ſalamandra: Gallicè, Salamandre: Germ. Molch oder olm.

Enarratio LV.

Alamandra in aquis hodie potiſsimũ reperitur, animal venenoſum, lacertæ magnitudine, ſubnigrum, de quo ſum fertur, in igne non cremari, vt Dioſcorides in præ- iti adnotat, & Galenus libris de Temperamentis illi ſcribit, dicens: In igne aliquandiu incolumem viuere ſſe, ſed ſi diutius in eo manſerit, non ſecus ac alias res comburi, *Salamandra comburitur.*

comburi, id quod nos verum eſſe comprobauimus, Sala mandram in igné iniicientes.

CONSTANTINVS.

THeophraſtus de ſignis pluuiæ oſtendit σαύραν etiam Salamandram ſignificare, cùm dixit σαύρα ἣν καλοῦσι σαλαμάνδραν: de hac præter Ariſtotelem Aelianum & Nicandrum in Ther. & Alexiph. loquitur Plinius lib.10. Cap.67.

DE ARANEIS.

Græcè, ἀράχνη: Latinè, Araneus: Hiſpanicè, arana: Italicè ragni; Arabicè, hamdebut, & hanchebut: Gallicè, areigne: Germanicè, Spinn.

Enarratio LVI.

Araneorũ plura genera.

ARaneorum plura ſunt genera, ex quibus altera ſunt venenoſa, altera, veneno carentia, de quibus hoc loco Dioſcorides intelligit. Ex venenoſis vero phalangium eſt, cuius vna ſpecies, tarantola, à ciuitate Taranto hodie dicta, in qua, ditionis Regni Neapolitani freque est, dicitur: ex cuius morſu mira ſed non dictu falſa ſu ſequuntur ſymptomata, quæ pati videmus huius animalis ictu percuſſos. Nam quidam plorant: alij rident, alij vlulant, alij ſtrident, alij ſaltant, quidam vero canunt, nonnulli tremunt, ſed & alij dormiunt, alij vigilant, alij ſudant, alij geſtiunt, taliter vt demone ipſos correptos diceres. Quæ ſymptomatum varietas, à varia huius animalis natura euenire creditur, tametſi non deſint alic qui potius ad dierum & horarum varietatem, in quib animal hoc momordit reiiciant, ſed omnium rationu hæc vincit admiratio, quòd huius animalis venenum, veneficiúmve, ſono cuiuſuis inſtrumenti muſices mitigetur ac ſuperetur, ita vt morſi, interim dum ſonoram vocem illam audiant, coërcitum ac victum morbum, ſi affectionem illam habeant, & tanquam liberi ac ſani ſi redditi: At ſi muſicus inſtrumentum deſinat pulſare, derepente ad ſymptomata redeunt prima, ſed curatio, interi dum muſices melodia viget, conficitur, theriacam, vel mithridaticum illis propinando, quouſq; omnino ab affectione leuati ſint. Cæterum Galenus de Theriaca ad Piſonem libro, vbi Democritum Damaſippi filium & Epicuru

urum philoſophos redarguit, quia principium rerum mnium, Indiuiduum atq; Vacuum, Inaneq; eſſe opinaantur, nō minuſq; Aſclepiadē medicum dictis adiiciens, ui vt cæteri opinabatur, permutatis tamen nominibus, t pro indiuiduo corpuſcula, pro vacuo meatus dicat, reert, quis namq; artes ab animalculo araneo factas inſpiiens non credit etiam telam per dilucida adeo tenui atq; la parari, vt etiam aliqui dicant, texendi artem homines rimum ipſi referre acceptā. Hanc verò araneorū telam, ro vulnerum ſiſtendo ſanguine, valere omnes norunt.

DE LACERTA.

Græcè, Σαῦρα: *Latinè, lacerta: Hiſpanicè, lagartixa: Italicè, lucertola: Gallicè, leſarde: Ger.* Heidex.

Enarratio LVII.

SVnt lacertarum plures ſpecies, oua, veluti ſerpentes, parientes omnes: alia parua, domorum parietibus & uris familiaris: alia maior, inter ſaxa viuens, quæ cum rpētibus, hoc eſt colubris, bellū habet, de quibus duabus ioſcorides intelligit: quia harum caput, palos, ſurculos, corpori infixa ſpicula extrahit, præſertim contuſum loco admotum. Altera vero ſpecies maxima eſt, inſue ſancti Thomæ, æquinoctiali ſubiacenti admodum amiliaris, veluti apud inſulam Caprariam, alteram Forunatarum: apud quas animalia hæc ingentis magnituinis cernuntur, pro quibus interficiendis, bombarda, el ſclopettis aliiſq; bellicis tormentis opus eſt. Sed has otius forſan inter crocodilos reponendas putarem, quia crocodilis aquaticis nihil quicquam differāt. Cæterum tercus lacertæ, in vſu medico habetur, præſertim pro elendis oculorum nebulis, vt docti norunt medici, hirurgicive. **Lacertarū ſpecies.** **Stercus lacertæ.**

DE LACERTA, QVAE DICITVR SEPS.

Græcè, σὴψ: *Latinè, ſeps, Chalcidica lacerta: Hiſpanicè, ſalta roſtro.*

t Enarratio

Seps quid ſit.

Enarratio LVIII.

SEps vt Dioſcoridi & Nicandro placet, Chalcidica la certa eſt,& illa quidẽ venenoſa, parua variis coloribu depicta,muris & parietibus ferè ſemper adhærens, quan noſtri Hiſpani timent,quia ſæpe in hominum faciem ſal tat,& ea de cauſa illam ſua voce, facie ſaltantem appel lant: Romani verò, quia ſub terra longo tempore ann permanet,eam terrantolam nominant. At Aëtius lib.xii cap.xxvj, longe aliud animal, per ſepem intelligit,quun dicat: ſerpens qui ſeps appellatur, longitudine quiden duorum cubitorum reperitur, ex craſſo autem in tenuer abit,recta verò ac tarde proſerpit, caput habet latum, o acutum, vniuerſum autem corpus multis albis notis re ſperſum, & cætera.

DE SCINCO.

Græcè, σκίγκος: Latinè, ſcincus, terreſtris crocodi lus: Hiſpanicè, ſtinco: Italicè, ſtinco: Arabicè Aſchanchur. v. Schanchur.

Scingus.

Enarratio LIX.

SCingus tametſi à Dioſcoride terreſtris appelletur cro codilus, verus tamẽ hodie ex Nilo adfertur, quem offi cinæ ſtincum aut ſtingum vocant, lacertæ magnitudine figura crocodili, cuius carnes renibus propinquas paſſin in electuariis venerem irritantibus immittuntur. Porr illiu

[I]llius loco Venetiis, ſpecies quædam in lacubus vicinis [n]aſcens venditur: minor tamen, & viribus ignauior. De [c]rocodilo verò, quid dicturi ſumus, quum non ſolum in [N]ilo, ſed variis aliis locis reperiatur, animal quadrupes [h]ominibus infeſtiſsimum, vt noſtri nouere caſtellani, qui [i]n Perù terram nouam adnauigarunt. Veluti Luſitani no[ſ]tri quoq; in inſula ſancti Thomæ quotidie experiuntur, [n]on ſine tamen eorũ magna iactura, vbi non ſolum quin[d]ecim cubitorum, vt Ariſtoteles ſed decem & octo, vt tra[d]it Plinius, aliquando viſus fuit. Cauſam verò referre, [c]ur crocodilus ſuperiorem maxillam mobilem habet, [i]nferiorem vero immobilem, anatomici viri eſt, quum id [i]pſium in ſtructura, compaginéve eueniat, quæ contrario [m]odo quàm in aliis animalibus connectuntur, vt anno [ſ]uperiori Ferrariæ, quum caput crocodili diſſecuiſſet [I]oannes Baptiſta Cananus, amicus noſter integerrimus, [u]ir hac ætate cum ipſo Veſalio facile conferendus, perce[p]imus. At cætera de crocodilo apud Plinium legito. Crocodilus

DE LVMBRICIS TERRESTRIBVS.

[G]ræcè, τὰ τῆς γῆς ἔντερα: *Latinè, terræ vermes, terræ inteſtina, lũbrici: Hiſpanicè, lumbrizes de tierra, minholquas: Italicè, lumbrichi: Arabicè, charatin, Gallicè, lumbris ou vers de terre, Germanicè,* Regen vurm.

Enarratio LX.

LVmbrici vermes, quibus hamo affixis piſces capiuntur, notiſsimi ſunt, ex quibus oleum pro iũcturarum [e]t neruorũ ſedando dolore, in officinis & extra officinas, [p]aratur, quod vtinam deinceps, in balneo Mariæ fieret.

DE MVRE ARANEO.

[G]ræcè, μυογάλη & μυγάλη: *Latinè, mus araneus: Hiſpanicè, mus ganho, murganho: Italicè, topo ragno: Gallicè, meſarane: Germanicè,* Ratten, *alij* Ziſmauſs.

Enarratio L X I.

Mus. MVs araneus, vt tradit Aëtius lib.xiij, cap.14. colore ſi milis eſt muſtelæ, magnitudine autem muris, vnd & mygale apud Græcos nomen obtinuit, os autem ob longum habet, caudam exiguam, dentes tenues, ac eo duplici ordine ſitos in vtraq; maxilla, quo fit, vt quatuo dentium ordines habeat, appellant autem Hiſpani anima hoc ſua voce mus ganho, pro mure araneo.

DE MVRIBVS.

Græcè, μύες: Latinè, mures: Hiſpanicè, ratones Italicè, toppi, ſorgi: Gallicè, ſouris: Ger. Mauſs.

Enarratio L X I I.

MVs animal omnia rodens, plures habet ſpecies, à qui bus hodie nullum deſumimus medicamentum, cam peſtrem tamen multi pro delitiis in victu recipiunt.

DE LACTE.

Græcè, γάλα: Latinè, lac: Hiſpanicè, leche: Italicè latte: Gallicè, laict: Arabicè, Leben: Germanice Milch.

Enarratio L X I I I.

LAc ſanguis biſcoctus in vberibus animantiū fœmi narum eſt, quod ex triplici, diſsimiliq; ſubſtātia con ſtat, ſcilicet, caſeoſa, ſeroſa, & pingui ſiue butyroſa. Deſu mitur enim lac hodie non ſolum pro victu, ſed medicin vſu, ab homine, à capra, à boue, à vacca, à bubulo, ab aſina ab equa & camelo. Primas humanū obtinet, caprinum ſe cundas: Ouillum vero craſſum & pinguè eſt, & parum ſe habet: at vaccinum craſſum & cæteris pinguius eſt, à qu butyrum præcipue conficitur, ita dictum, quia à bouis la cte fiat: vnde Galenus x, lib. de Facultatibus ſimpliciū me dicamentorū, capite de butyro, inquit: Miror autem qu pacto Dioſcorides ex ouillo & caprino cōfici referat, eg namq; ex bubulo fieri noui, ac proinde nuncupatum eſſ butyrum exiſtimo. Aſininum autem lac, admodū aquo ſum eſt, & ſeroſum, in quo nihil quicquam pingue reperi tur, & ea de cauſa, hecticis maximo iuuamēto datur; ſuil lum quoq; lac crudum aqueumque eſt. Porro equinum & cameli

camelinum caſeoſum eſt. Cęterum dignoſcitur optimum lac ex colore, ſapore, odore, & ipſius ſubſtantia: ex colore, quia oportet albiſsimum lac ſit, ſplendidum, clarū, & minime liuidum: ex ſapore, vt guſtui ſit ſuaue, non acre, non amarum, non acidum, non ſalſum, aut qualitatis alicuius excedentis particeps: ex odore, vt bonō ſit odore præditū, vel ſaltē omnino odoris expers: ex ſubſtantia quoq; diximus, vt neq; liquidum neq; nimis craſſum ſit, ſed ſubſtantia medium, quale eſt quod in pollicis vngue iniecta gutta, nō cadit, ſed ſimul adiuncta retinetur, & minime ſpargitur, tale enim optimum iudicandum eſt, & in optimum vertetur ſanguinem, modo ab animante ſana, & nouiter emunctum ſit, ieiunoque ſtomacho bibatur, nec deſuper aliquid vini vel nutrimenti acetoſi, vel qualitatē aliquam excedentē poſsidentis ſumatur: imò vt hæc omnia conſequantur, opus eſt, vt ſtomachus lac bibentis, ab omni ſuperfluitate mundus ſit: quod ſi hęc non fuerint, lac procul dubio in peſsimos vertetur humores, & ſtomachum & aluum turbabit. Datur enim lac maximo iuuamento iis quibus Dioſcorides concedit, ſed dyſentericis præcipue, modo ferris candentibus ferueat, vt ſuadet Galenus, lib. x. huic dicato operi, nō verò ignitis marinis calculis, vt Dioſcorides vult: ſed lac nocet febricitantibus, caput dolentibus, oculorū affectibus, paralyſi, neruorum contractionibus, diſtillationibus, nephriticis, obſtructionibus, dentibus, & gingiuis: quod cum ita ſit, opus eſt ab ipſius bibitione dentes lauentur, ſed optimum fore conſilium arbitror, ſi lacti ſemper aliquid mellis vel ſaccari adiiciatur, ne in ſtomacho coaguletur, vel lateribus illius adhæreat. Quòd vero lac cum piſcibus non ſit comedendum, vulgatum iam eſt, quanquā tamen Galli & Germani conſilium hoc floccifaciunt, non ſine eorum tamen iactura, quum eorum plures elephantiaſi, Mauritanorū lepra corripiantur, vt apud Belgas per ſeptenniū percepimus. Verū quod Dioſcorides in præſenti aſſerit, de lacte canino, id Galen. tanquam falſum reprobat, lib. x. de Facul. ſimpl. medic. ad iſtum modum dicens: alij verò palam mentiti ſunt, vt de lacte canino, quod in palbebris pilos renaſci prohibeat, ſi prioribus auulſis, ei loco foret illitū, vnde pillorū radices extractæ eſſent. Cęterū lac frigidū temperatura eſt.

Lac diſentericis quo modo dari debeat.

Lactis nocumenta.

Lac caninum.

DE SERO LACTIS.

Græcè, ὀῤῥὸς γάλακτος: *Latinè, ſerum, lactis aqua: Hiſpanicè, ſuero de leche: Italicè, ſero, aqua de latte: Gallicè Meſgue, ou laict clair. Germanicè,* Molcken, ſcheyd milch.

Enarratio LXIIII.

Serũ cuius temperatura ſit.

SErum vna ex quibus ſubſtantiis lac cõſtat eſt: quod an calidum vel frigidum ſit, dubitant Authores, quã quæſtionem quum nullus hucuſq; Braſauola melius diſſeruit, illius verbis placuit ſubſcribere, quæ lib. iij. Aphoriſmorum ita habent, preſertim ſuper illis Galenianis verbis dicentibus: Hæc autẽ lactis pars, ſeroſa dicta, vim habet abſtergendi, inquit igitur Braſauola: ſerum abſterſiuum dicitur, propterea dubitandum videtur, quam qualitatem abſterſiuam habeat, & an ſerum tale ſit, vimq; exulcerãdi habere poſsit. Videtur in primo ſtatim diſputationis veſtibulo, ſi ſerum abſterſiuum ſit, calidam qualitatẽ habere, imò Dioſcorides ſerum nõ ſolum abſtergere dicit, sed etiam è corpore humores educere, quod eſt caliditatis indicium, vnde & Galenus in iij. lib. de Alimentorum facultatibus, vbi de ſero pertractat, inquit: Veteres ad aluum exonerandam creberrima hac potione vſi ſunt, & de lacte ipſo tractans, cauſamq; cur ſoluat, aſsignans, inquit eſſe propter multum ſerum, quod habet admixtum in fine etiam huius partis, in qua de lacte agit, lac triplicem ſubſtantiam habere docet, caſeoſam, ſeroſam, & butyroſam, de ſeroſa parte loquens, inquit: craſsitiem humorum extenuat, & aluum ſubducit. Et in fine illius partis, in qua de acido lacte diſſerit, inquit: Tanto magis lac ſubducere, quanto plus habebit ſeri, hæc autem ſunt caliditatis opera, noſq; experiẽtia docet iecoris obſtructionem ſero aperiri, & ſingulis annis multi ex ſeri caprini potu ab obſtructione liberantur. Mauritani quoq; & Damaſceni medici ſerum calidum eſſe teſtantur. Meſue etiã dicit, aquam lactis, calidæ & ſiccæ complexionis eſſe in primo gradu, vſque ad ſecundum: & Auicenna, cap. 444. ij lib. de lacte tractans, inquit, quod natura eius aquoſitatis eſt calida, noſq; idem hoc medio ſuadere poſſumus, quia nullus eſt, qui

qui non concedat, vrinam eſſe calidam. Vrina autem eſt aquoſitas ſanguinis. At ſimile eſt in lacte ſerum, quod in ſanguine aquoſitas, ideo eandem qualitatẽ habebit: à natura enim aquoſitas ad hunc finem generatur, vt ſanguis per omnes corporis venas deducatur. Deinde illa aquoſitas reuertitur, & ad vrinæ meatus tranſit, atque exit, quia nullum aliud officium habet, nec nutrire poteſt: in lacte ſerum eſt hæc aquoſitas, quę lacti mixta eſt, lac enim nihil aliud eſt quàm ſanguis in carne illa mammillarũ glanduloſa iterum coctus, quæ dum concoquit, rubrũ colorem aufert, & album inducit: talis autem glanduloſa caro frigida & humida eſt, vnde hoc quod in lacte ſerum dicitur, eſt ſanguinis aquoſitas: quæ cum per vias vrinarias exit, vrina nuncupatur, quum verò vrina ſit calida, & ipſa ſit aquoſitas ſanguinis, quæ ſerum dicitur, ſerum ipſum calidum eſſe oportet. Nec ad illud tanquam ad aſylũ fugiendum eſt, quòd vrina in renibus caliditatẽ acquiſiuerit per quos aquoſitas illa quæ ſerum dicitur, non tranſiuit, quoniam & in ipſis mammis altera coctio facta eſt. Nec ad iſtud tutò confugere poteris, quòd mammarum caro frigida ſit, quia id opus concoctionis lactis per caliditatem fit. Adde, quod in venarũ diſſectionibus, aquoſitas illa quę à ſanguine ſeparatur, calorem, ſaporem, & vrinæ ſubſtantiam habet, tamẽ ad renes adhuc non tranſiuit: nec tamen iremus inficias, illius aquoſitatis caliditatem in renibus magis intẽdi, quum & ipſa ſuapte natura calida ſit: quum verò ad renes profluit, & per meatum vrinarum exit, ſanguinis diſpoſitionem oſtendere putatur, ex his igitur inferendum videtur, ſerum calidæ temperaturæ eſſe. At in oppoſitam ſententiam, Galeni verba facere videntur, qui lib. iiij. de Simplic. medic. facultatib. cap. 16. vbi diſputat, propter quid mel ob caliditatem validiorem amaritudinem cõtrahat: lac verò dulcius efficiatur, in illo capite dicit, lac ex tribus ſubſtantiis compoſitũ eſſe, caſeo butyro & ſero: poſtea addit, at excrementũ illud ſeroſum & frigidum & humidũ eſt, & in tertio lib. de Arte curandi, ſerum frigidum facit, & in ſeptimo eiuſdem de Arte curandi libro, idem colligi poteſt, imò & ad hoc probandum ratio quædã philoſophica in promptu eſt: Nam Ariſtoteles in quarto lib. Meteororũ, ſi is liber Ariſtotelis ſit, docet, ſolum

Lactis definitio.

Galenus.

lum ea quæ frigida ſunt, liquida, coagulari per frigus. At illa enumerans quæ frigore coagulantur, inquit: vt ſunt quædam vina, acetum, lixiuium, ſerum, igitur ſerum frigidum eſt, tum ex philoſophi ſentẽtia, tum ex ratione ipſa quæ ita eſſe demonſtrat. In hac igitur ambiguitate, quid dicere oporteat, inexplicatum videtur: quoniam rationes & magnorum virorum authoritates hinc inde tanquam inſtructæ acies militare videntur, imò ſi calidum ſit quia euacuat, & abſtergit, erit in Galeno contradictio, qui in iij. lib. de Alimentorũ facultatibus, ipſum ſoluere dicit, in quarto autem de Simplicium medic. facultat. cap. 16. frigidum & humidum eſſe iudicauit, imò & in decimo de Simplicium medic. facultat. ipſum calidum ponit, quia & extergendi & ſubducendi vim habet: Nos igitur vt hanc controuerſiam eo meliori modo quo fieri poteſt cõciliemus, aliquam caliditatem ſero ineſſe dicamus, tamen non talem, tantámve, quin à frigidioribus partibus ſuperetur ratione huius caliditatis & acredinis cuiuſdam, non multum manifeſtæ, tamen quæ aliquo modo ſentiatur, ſi quis penſiculate guſtet, in ipſo vires ſunt attenuãdi, detergendi, & ſubducendi per aluum, ſuapte autem natura, & pro maiori parte frigidum & humidum eſt, ob maiorẽ mixtæ aquoſitatis copiam. Dioſcorides lib. ij. propter hanc paruam caliditatem & acredinem dicit ſerum efficacius in purgando eſſe quàm lac, & quod his datur, quos ſine acrimonia purgare volueris, quales atra bile laborãtes, comitiales, lepræ, elephantiaſes, & toto corpore papularũ eruptiones. Experientia verò frigidũ eſſe docet, propterea vulgus noſtrũ in menſe Maij, vt bilis calorem ſupprimat, & erumpentibus pruriginoſis puſtulis ſuccurrat, ſerũ copioſe propinat, ſed caprinum potiſsimum quærit, aut aſininum, & intentum aſſequitur: adde, quòd id lac apud authores frigidius exiſtimatur in quo plus ſeri inuẽtum ſit, vt de aſinino Galenus infert. Serum igitur frigidum eſſe conſtat, quod eius quoq; guſtus, qui inſipidus eſt probare videtur. Nec ratio illa te commoueat, vt ipſum calidum eſſe fatearis, quoniam abſtergat, etenim aqua ordei idem efficit, tamen frigidam eſſe conſtat, ſubducit verò ſerum ob modicam illam acredinem & caliditatem, quam in ſe habet. Hæc de ſero dicta ſuperſint, in quo & caliditatem

Serum frigidum eſt, ſed ſecunda in parte calidũ.

Serum frigidum eſt.

aliq

aliquam, & aliquam acredinem ineſſe putamus, quæ abſtergit, & aphthas in puerorum ore facit, his autem modicis qualitatibus, Damaſceni & Mauritani illecti, ſerum calidum eſſe profeſsi ſunt, quum tamen abſolutè non ſit.

DE LACTE SCISSILE.

Græcè, σχιςὸν γάλα: Latinè, lac ſciſſile: Hiſpanicè, leche azeda: Italicè, latte acetoſo.

Enarratio LXV.

Lac ſciſsile, acetoſum lac eſt, quod hodierni Græci & Thurcæ in maximo habent vſu.

DE CASEO.

Græcè, τυρὸς: Latinè, caſeus: Hiſpanicè, queſo: Italicè, formagio caſcia: Arabicè, lubon, & gieben: Gallicè, formage: Germanicè, Keſen.

Enarratio LXVI.

Caſeus, vbiq; tanquam vinum, ſuas habet laudes, vetus verò calidus & ſiccus eſt, diſcutiendiq; vires poſſidet, vt ex Galeni præclara hiſtoria deprehenditur: recens verò, frigidus eſt, ac aſtringendi nonnihil virium habens. Proinde qui caſeo recenti, viperæ morſus curare nitũtur, toto vt dicitur aberrant cœlo. At hippace, equinus caſeus eſt, cuius Hippocrates meminit, lib. de Aere, aquis, & locis, vbi de Scythis agit, & lib. iiij. de morbis vbi Morborũ cauſas inquirit, dicens: Et habet hęc res ſimilitudinẽ ad id quod Schitæ faciunt ex equino lacte, lac enim in caua vaſa lignea infuſum concutiunt, illud autem dum turbatur, ſpumeſcit ac ſecernitur, & pingue quidem, quod butyrũ vocant, quum leue ſit, in ſuperficie conſiſtit, graue vero & craſſum deorſum ſidit, quod etiam ſecretum ſiccant, vbi verò concretum ac ſiccatũ fuerit, hippacen ipſum vocant.

Caſeus vetus calidus & ſiccus eſt.

Hippace caſeus equinus.

DE BVTYRO.

Græcè, βούτυρον: Latinè, butyrum: Hiſpanicè, mantequa: Italicè, burro, ſmalzo: Arabicè, zebd: Gallicè, beurre: Germanicè, Butter.

Enarratio LXVII.

BVtyrum,è pinguiſsima lactis parte fit,ita vt ſpuma la
ctis concretior dici poſsit, à boue ſic nominatum, v
diximus, quia è bubulo lacte potiſsimum paratur,vt Ga
quoq; capite proprio, Dioſcoridem admiratus dixit, fa
cultatis enim cõcoquentis butyrum eſt,digerentiſq;,præ
ſertim in corporibus temperatura mediis,non verò duri
Nam corporum plane durorum tumores præter natura
hoc nequit medicamen digerere: At quæ in mollibu
phlegmonæ,eas & concoquit, & digerit perfacilè. Na
parotidas & bubonas,& oris phlegmonas,aliaq; innume
ra prorſum illo ſolo curauimus,nimirum puerilibus co
poribus, ac muliebribus perpetientibus. Sed & gingiu
puerorum dentientiũ,aſsiduè illitum: nihilo imbecilli
melle gingiuas extenuat, per quas exitus eſt dentibus, a
alios omnes in ore affectus phlegmonoſos, poſteaquã
fluxio reſtiterit,digerit pariter & concoquit. Proinde ca
taplaſmatis inditur, quæ extrinſecus imponuntur parot
dibus,hypochondriis, & bubonibus: ſed & in ventrẽ de
uoratum,& ex eo diſtributum, magnifice confert,expu
tionibus ex pulmone,idq; in pleuriticis, & peripneum
nicis affectibus,cũ hoc quod eos etiã concoquat atq; ſi ſo
lum lingatur,magis quidem concoquit: verũ minus edu
cit: Sin cum melle & amygdalis amaris, plus educit, ſe
Lactis nata. minus concoquit. Cæterum fit quoque ex lactis ſupre
parte,ex quo butyrum conficitur,id quod vniuerſa Itali
lactis caput appellat, Hiſpani verò natam vocant,cib
ori ſuauis, ſed per ſe ſolus non admodum ſtomacho gr
tus,quum ſua pinguedine,ipſum mollificet, relaxétve,
craſſum præbeat nutrimentũ,ac ab ſtomacho cibum i
tempeſtiue deſcẽdere faciat. Proinde,cibus iſte abſq; ſa
caro vel melle nunquã comedatur cõſulo. Secernitur qu
Recocta. que ex ſero cocto pars quædã,quã recoctã, ſiue pouina
Itali vocãt,Hiſpani verò recaſeum, quaſi alterum caſeu
dixeris,appellant: Cibus frigidus,bilioſis ſtomachis gr
tus,ſitim extinguit,ſomnũm conciliat, & fluxus bilioſ
cõpeſcit,ſalitus quoq; cibus iſte venditur præſertim apu
Longobardos, qui ſitim excitat, & peſsimi ac craſsi e
nutrimenti. Porrò fuliginis butyri, cuius Dioſcorid
mentionem facit,nullus hodie vſus eſt.

DI

DE LANA.

Græcè, ἔριον: *Latinè, lana: Vulgò lana, Arabicè, ſauf, vel ſuf: Gallicè, laine: Germanicè*, Schmutzi guuollen.

Enarratio LXVIII.

Lana ſuccida, præcipuè ex ouibus extracta, rei medicæ conducibilis eſt.

OESYPVS.

Græcè, οἴσυπος: *Latinè, œſypus: ſuccidarum lanarum pinguedo: Hiſpanicè, iſopilho humido: Italicè, eſipo humido: Arabicè, ſenſe, ratab: Gallicè, graiſſe de laine ſurge.*

Enarratio LXIX.

OEſypus hodie in officinis corruptè iſopus humida vocatur, ſcilicet lanarum ſuccidarum pinguitudo, habet enim concoctoriam vim ſimiliter vt butyrum, & parum quid de diſcuſſoria, vt refert Aëtius ſermone ſecundo ſuæ medicinæ.

DE COAGVLO.

Græcè, πιτυὰ, *vel* πυτία καὶ ὀπὸς: *Latinè, coagulum: Italicè, caglio: Hiſpanicè, coaglio, & coalho: Arabicè, anfea: Gallicè, caillé, preſſeure: Germanicè*, Lipp.

Enarratio LXX.

Coagulum ex multis & variis extrahitur animalibus, quod pro coagulando lacte, ex quo caſeus reſultat deſeruit. De quo Galenus lib.x.de Facult.ſimpl.medic.ita prodit: Coagulum omne acris & digerentis potentiæ eſt, atq; etiam exiccatoriæ, nam neceſſario id ſuperiora comitatur: ac leporis quidem coagulum comitialem morbum, ſi cum aceto bibatur, prętere a profluuium muliebre ſanare proditum eſt, necnon coactum in ventre lac diſſoluere, id quod nos ſumus haud dubie experti, non ſolum in leporino, ſed etiam in aliorum omnium animalium coagulo, ſed & ſanguinem in ventre concretum ſimili modo epo

do epotum coagulum leporinum diſſoluit, ac efficacius quidem cæteris, verum non ſolum, quum hoc omni ſi commune coagulo.

DE ADIPE.

Gallicè, ςέαρ: Latinè, adeps: Hiſpanicè, gordura: Italicè, ſeuo o vero graſſo de animali, o vero aſſungia Arabicè, menim: Gallicè, graiſſe & ſuif, Germanicè, Feyſste, fette.

Enarratio LXXI.

DIffert à pinguedine adeps quòd craſsior ſit ac pro pterea animantibus totam naturam terroſioren habentibus, vt bobus & capris, adeps prouenit: velut hu midioribus, vt ſuibus bene habitis, pinguedo. Proind pinguedo celeriter in ignē poſita, colliqueſcit, nec facil vbi ſemel liquata fuerit, rurſus concreſcit, aut cogitu At adeps, nec facile funditur, liqueſcitve, & fuſus celerri me congelatur. Porro adeps ſuillus aliorum omnium e humidiſsimus, ob idq; actione ſua vicinam oleo vi poſsidet: verum qui mordicationes perpetiuntur, aut i recto inteſtino, aut in colo, iis potius caprinum adipen quàm ſuillum iniicimus, non quòd plus acrimonias o tundat, ſed quòd cōcreſcat citius: ſuillus autem inſtar ol defluat, quare caprinus potius dyſentericis & tineſmoſ iniicitur, quando morſum eorum mitigare eſt conſilium Cæterum, quum inter pinguedinem & adipem differēti ſit, tu ſi voles, oleoſam & pinguem in animalibus ſubſtan tiam omnem, adipem appellato, vt pleriq; medici, ſed & pinguem appellare totum hoc genus licet, vt ait Galenu libro xj. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum.

Cæterum vtimur pinguedinibus pro leniendis, ac ſe dandis doloribus, emolliendiſq; tumoribus. Ex auibu vero anſerina partium tenuitate penetrabilior præfertu Deinde gallinacea, mea tamen ſententia: anatum & ſy ueſtrium anſerum pinguedo ſiue adeps, ea quæ ab anſer bus domeſticis deſumitur adipe tenuioris eſſentiæ dicēd eſt, imò adeps & pinguedo agreſtium animantium & vo latilium, in vniuerſum potētior eſt, quàm quæ ab anima tibus quæ in vrbibus otioſe aluntur, extrahitur, mod

Auiū pinguitudo.

ſpecie

ſpeciem ſpeciei cõferas:& quæ à maſculis, calidior quàm quæ à fœminis. Ex quadrupedibus vero leonina primas obtinet, deinde ex pardo, mox quæ ab vrſo habetur, tandem taurina:mox hircina, poſtea caprina, tandem bubula,deinde vitulina,ac hœdina,ſuilla vero ita habet,vt intra illam & anſerinam gallinacea medium teneat,vt ex Galeno deſumitur libro ſeptimo de Compoſitione medic. ſecundum genera. & 2.de Febribus ad Glauconem: damæ porro pinguedinem Dioſcorides tum Galenus, & Paulus præterierunt, quum tamen pro emolliendis ſcirrhoſis tumoribus multum valeat. Cæterum Galenus libr. xj.de Facul.ſimplic. medic. inquit: Dioſcorides Anazarbenſis multa profecto bene dixit eorum quæ de medica materia memoriæ prodidit: ſignificata tamen vocum Græcanicarum non ſatis pernouit. Hic ergo quum ait, magis eſſe adſtrictorium adipem caprinũ ſuillo, ſiquidem acriorem ſignificare velit per magis aſtrictorium accipimus ſermonem ceu verum: At ſi illud talem habentem qualitatem qualem rhus, rheon, hypociſtis, balauſtium: haud verum eſſe ſermonem dicemus. Porro quoniam viperarum adipem vbi radicitus pilos ſub alis euulſeris, prohibere illos recreſcere illitum referunt, viſum eſt mihi eius facere periculum eſſe ſatius. At vbi prout iubent feciſſem, mentitos comperi. Sicut etiam quod initia ſuffuſionum ſanet: Verum vrſorum adipem alopecias curare vere eſt proditum, quum tamen probatiora habemus ad eum affectum remedia. Porro quum dicant vulpinum adipem dolores aurium ſanare, nec dicant quos aurium dolores, ceu non noſcentibus ipſos diſtinguere, attendendum non eſt. Alij piſcium adipem laudant, tanquam ad ſuffuſiones aut quencunque alium affectum nominare velint, congruat, & cætera.

Adeps quadrupedum.

Damæ pinguedo.

Viperarũ adeps.

Vrſorum adeps.

Sed & hoc iterum repetere, non extra rationem eſt, quum quæ bona ſunt, bis & ter, vt Plato ſuadet, repetenda ſunt, hircino igitur & caprino ſepo, hodie pro cohibendis fluxionibus dyſentericis, priſcorum more, vtimur, ſed animaduertant medici, quod pinguedines emollientes, & parum digerentes pueris & fœminis, & carnes molliores habentibus conueniunt, quales ſunt, ſuilla, gallinacea, & vitulina: corporibus vero durã carnem & ſiccam poſſiden

Quæ bona ſunt, bis et ter repetenda ſunt.

ſiden

ſidentibus, vt meſſoribus, foſſoribus, laboratoribus, & baiulis, digerentes potius pinguedines conueniunt, vt leonina, taurina, vulpina, pardi, hyenæ, damæ & ſimilium animalium, inueteraſcens quoq; pinguedo recenti calidior & tenuior efficitur, ac proinde quoq; valentius deſiccans. Cæterum, omne pingue æſtuoſum eſt, & ſtomachum ſubuertẽs, pauci præterea nutrimenti vt ex Hippocrate elicitur libro ſecundo de Diæta, & & Galeno lib. iij de Facul. almen. cap. 11. Verum, dubitant aliqui, an pinguedines, calidæ & humidæ natura ſint, vel potius ſiccæ ratio huius dubitationis in hoc conſiſtit, quia in Aldino exemplari Græco legitur ξηραντικὴ, id eſt, deſiccatoria, ita vt legatur, omnis igitur pinguedinis facultas eſt calfactoria, & deſiccatoria: ſed revera textus iſte Aldinus corruptus eſt, quum loco θερμαντικὴ, ξηραντικὴ legendum ſit, ſic omnis igitur pinguedinis facultas eſt humectatoria & excalfactoria, quã lectionem cõfirmat quoq; vetus interpres, & Galeni ſententia ita legendum monet, quum eo loco pinguedinum duas faciat cõparationes: alteram ad corpus humanum: alteram vero pinguedinum inter ſe quum vero ad corpus humanum Galenus pinguedines refert, eas humidas eſſe tradit, vt eius indicant verba, quæ ita habent: Omnis igitur pinguedinis facultas eſt humectatoria & excalfactoria, humanorũ corporum, vbi nota verbum humanorum corporum, & ſubdit, vt res clarius comprehendatur: Nam pinguedo ſuis, vt ad nos quidem largius humectare poteſt, ſed non æque excalfacere, ſicut neq; oleum. Ex quibus ſatis manifeſtum eſt collationem facta ad corpus humanum, pinguedines calfactoriam & humectatoriam vim habere: quam Aëtius aduertens, ita libro ij. ſuæ medicinæ cap. 152. dixit, omnis pinguedinis vis eſt, humana corpora humectandi ac calfaciendi. Alteram vero comparationem facit Galenus pinguedinum inter ſe, quo fit, dicat, pinguedinum vna ſiccior altera eſt, id eſt, vna non ita humida eſt veluti altera. vt pauci igitur abſoluamus, lectio communis tanquam verior retinenda. Cæterum pinguedo in quantum pinguedo, calida eſt, quia ſanguinis vnctuoſa pars: inquantum vero a frigore concreta, frigida dicitur: quibus paucis Galeni varia dicta conciliari poſſent, vt alibi dicemus. Reliquum eri

Pingue æſtuoſum.

Pinguedinis duæ cõparationes

Pinguedo calida & frigida dici poteſt.

rit in præſenti citare, ſepum, quod ex pinguedinibus odie ad mulierum ornamentum paratur, quod Hiſpani pum confectum, Itali vero pomatam vocant, cuius veum deſcriptionem talem habeto. Recipe adipis ceruini, el illius qui ab hœdi renibus extrahitur, libras duas, pinuedinis ſuillæ recentis libram mediam, quas pinguedies à membranulis purgatas, albo vino lauato, deinde lieo panno exprimito: taliter vt à vino pinguedines ſincee maneant, quas poſtea in olla vitreata, aqua roſacea ſeuiplena infundito, modo aqua pinguedines cooperiat, uibus tunc addes, pulueris gariophyllorum vnciam meiam, nucis moſchatæ drachmas duas, ſpicæ nardi grana uatuor, pomorum camuſiorum mundatorum & inciſoum numero octo, poſtea optime cooperta olla, lenibus runis eam admoueto, atq; baculo interdum miſceto, fer ereq; permittito vt aqua ad conſumptionẽ fere deueniat: ndem depoſita ab igne olla, contenta per linteum noum in vas fictile roſacea aqua reſperſum percolato, feces men relinquendo, quæ percolata, iterum in alteram inndantur vitreatam ollam, quibus addas, olei amygdarum dulcium vncias ſex, ceræ albæ vncias quatuor, & ad gnem omnia liquefacta, iterum colato, & in vaſculum itreatum, roſacea aqua roſcidum, cadere ſinito, demum mnia illa aqua roſacea moſchata abluta, in vaſe vitreo ptime cooperto ſeruato, quod albiſsimum ſepum euaſit inio tamen rubrum confici poteſt. Valet autem vt diimus, pro manibus & facie emolliendis, ac dealbandis, biorum quoq; fiſſuras & narium ac manuum rupturas nat, ſed id validius efficit, ſi coralli pauxillum admiueris illi.

Pomata ſiue ſepum confectũ.

DE MEDVLLA OSSIVM ANIMALIVM.

Græcè, μυελὸς: Latinè, medulla: Hiſpanicè, tuetanos, tutanos, Italicè, midolla d'oſſa: Gallicè, moelle, Arabicè, mochial & moch: Ger. Marck.

Enarratio LXXII.

DE medullis nihil quicquam melius aut elegantius dici poteſt, quàm quod Galenus de illis ſcriptum reliquit,

Medulla.

reliquit lib.xj.de Facul.ſimpl.medic.proinde illius verb ſubſcribere in præſenti minime grauabor, quæ ita habẽt Medulla vim habet corpora indurata & ſcirrhoſa emolliendi, optimam ſum expertus ſemper ceruinam, dein vitulinam: At hircorum & taurorũ, tum acrior eſt, tum ſiccior, itaq; durities ſcirrhoſas mollire nequit: ex vitulina igitur & ceruina peſsi componuntur, ad emolliendos vteros, & extrinſecus vteris medicamenta imponuntur, quæ ex medulla parantur, vim emolliendi habentia. Accipitur autem non ſolum medulla ex oſsibus, quæ ſane revera est medulla, ſed ex ſpina etiam, quæ tum durior, tum ſiccior eſt altera, vtramq; autem hyeme collectam, in ſicca editaque domo cum foliis lauri ſiccis repone, ne videlicet computreſcat, & cætera. Porro in cibo medullæ ſumptæ ad vomitum ſtomachos incitant.

Peſsi ex vitulina & ceruina medulla parantur.

Medulla vomitum irritat.

DE FELLE ANIMALIS.

Græcè, χολὴ: *Latinè*, *fel*: *Hiſpanicè*, *Hiel*: *Italicè*, *fiele*, *Gallicè*, *fiel*: *Arabicè*, *Sararae & Meraræ*, *Germanicè*, Gall.

Enarratio LXXIII.

FEl tanto potentius eſt, calidius, & quanto abanimali deſumitur calidiori, proinde taurorũ fel calidius quam caſtratorum boum perſentitur. Hodie autem ex felle, linimentum contra puerorum lumbricos ab omnibus fere paratur, cuius compoſitio, vt tyrunculi in re medica addiſcant, ita habet: Accipe pomum narantium ab interna medulla excauatum, in quo infunde, fellis taurini vel hircini, aut ſaltem bouis, pro cauitatis capacitate, cui adda aloes myrrhæ an. drachmam vnam, croci ſcriptulum vnum, & ſupra calidos cineres, calefiat, quo vmbilicus, & anus inungantur, interficit enim vermes, & ſecedere facit. Cæterum in felle taurino potiſsimum, & bubulo, lapillus quidam reperitur, quem Dioſcorides & Galenus præterierunt, magni tamen iuuamenti, vt apud nonnullos legimus authores. Nam in puluerem redactus & vino ebibitus, veſicæ calculos frangit, non minus quoque per nares impulſus viſum clarificat, & oculorum ægilopa retrahit, ac epilepſiam emendat, modo per nares cum ſucco m

Fel.

Compoſitio contra lumbricos.

Lapis in felle repertus.

o maioranæ vel radicis betæ impellatur,quòd vero lapil
is iſte ieiuno ſtomacho in iure capi ebibitus incraſſet,
beſumque corpus reddat,ac fedum faciei colorem deter
it,experti ſumus. Cæterum felle auratæ piſcis,vel lucij,
ut perdicis,gallive,in coitu mulieres illitę delectari cer-
um eſt.

DE SANGVINE.

ræcè, τὸ αἷμα*: Latinè, ſanguis: Arabicè, dem: Italicè, ſangue: Hiſpanicè, ſangre: Gallicè, ſang: Germanicè,* Bluot.

Enarratio LXXXXIIII.

Anguinis vanas promiſſiones Galenus comperit, qua
de cauſa, non eo vti ſatius eſt. Nam in primis, nec hu-
ano aut ſuillo vnquam vſus fuit,vt eius apparent verba,
um ſi quis ſanguinem humanum morbo alicui vtilem
ſe dixerit,id in ſuillo primo experiri oportebat, quum
nilia effectus ſimiles efficiant tradat,At Marſilius Fici- *Marſilius Ficinus.*
is,ſummus Platonicus,libro de vita longa,capite vnde-
mo ſenes potu ſanguinis boni à iuuene temperato acce-
i,repueraſcere contendit,& ab aniculis dictis ſtrygi-
is,argumentum deſumit,quæ puerorum ſanguinem, vt
iuueneſcant, ſugunt, quæ vera eſſe credendum eſt vt
ulti alij celebres viri affirmarunt, ſed præcipue Comes
irandulenſis, in eo doctiſſimo libello quem de ſtrygi-
is edidit. Non minus quoque Arnaldus Villanouanus *Stryges vere reperiũtur.*
prehenſione dignus eſt qui in emplaſtro ſiue ceroto de
elle arietina,ad crepatos conſcripto, ſanguinem homi-
s ruffi admiſcere mandat, ac ſi ab alio animali, effica- *Arnaldus Villanouanus.*
ori iuuamento deſumi non poterat. Porro Antidotum
od à ſanguinibus inſcribitur, cõtra venena accommo-
tum eſt,vt apud Galenum & omnes fere Græcos videre
t.Columbæ tamẽ ſanguine,aut palumbi,turturíſve Ga- *Antidotũ ex ſanguinibus.*
nus in vulneribus capitis meninges attingentibus, nun-
iam vſus eſt,quum oleum roſaceum pro illa complenda
peratione ſatis illi eſſet,dicit enim: Ego verò ſexcentos
oui eorum quibus Romæ perforata fuere capitis oſſa, *Sanguis columbæ.*
ecquicquam ab vſu roſacei, citra columbæ ſanguinẽ of-
enſos,& ſubdit:Itaq; melius inuenire nihil poſsis in capi-
e perforato,quàm vt roſaceo probo vtare. Item pro ſan-

guine in oculo cõcreto, eo quoq; nunquã fuit vſus, quu
collyria ſunt plurima quæ medeantur hypoſphagmati
& maxime quod plurimam recipit myrrham, quale e
quod à Damocrate compoſitum eſt. Ad eundem modu
falſum eſt, quòd noctuæ, ſiue nycticoracis ſanguis aſtm
ticis valeat, veluti quod quidam dictitant de ſanguine v

Sanguis nycticoracis.

Sanguis veſpertilionis.

ſpertilionis, vt ſi virginis vberibus illinantur, plurim
tempore ea ab excreſcentia tueri, & pilos ſub alis enaſ
prohibeat, quod Xenocrates tanquã falſum calumniat
eſt. Non minus quoq; quod de Galli vel gallinæ ſangui
ab aliis ferebatur, quod ſanguinis eruptioni meningu
conferebat, tanquam inexploratum experimentum, pr
termiſit, quum periculoſa ſit huiuſcemodi experienti
Agnorum quoq; ſanguinẽ comitiali morbo, potum n

Epilepticis medicamenta conuenientia.

mederi tradit ibidem Galenus: quum quæcunque potu i
uant epilepticos, ea facultatis ſunt incidentis: At ſangu
agninus omnium minime talis eſt, hœdinus quoque ſa
guis ab eo tanquam inutilis pro ſanguinis è pectore re
ctione prætermittitur. Ranarum quoq; viridium ſiue te
reſtrium ſanguinẽ euulſos ex palpebris pilos inunctu
eorum renaſcentiam non prohibere, vt nonnulli opin

Textus Dioſcoridis corruptus eſt.

bantur, expertus fuit, vnde hic apud Dioſcoridẽ menda
eſſe certus ſum. At hircinus ſanguis præparatus, cõtra c
culos renum & veſicæ datur. Cæterum inquit Dioſco
des, rabidi canis morſus, ſanguinis canini potu curari, c
ius cauſam, quærens Marſilius Ficinus, loco à nobis ci
to, ita inquit: Galenus atq; Serapio morſum rabidi can

Sanguis caninus opitulatur morſui canis rabidi.

ſanguinis canini potu curari dicunt: rationẽ verò illis a
ſignare non placuit: ego igitur biduũ eam quæritans, o
nor denique ſaliuam canis rabidi venenoſam impreſſa
hominis pedi læſo per venas paulatim ad cor aſcende
more veneni, niſi quid interea diſtrahat: Si igitur inter
canis alterius ſanguinem ille biberit, ſanguis ille crud
ad multas horas natat in ſtomacho, eum denique velut p
regrinũ deiecturo per aluum, interea caninus ſanguis i
ſaliuam caninam ſuperiora membra prehenſantem, pri
quàm ad præcordia veniat, deriuat ad ſtomachum: Na
& in canino ſanguine virtus eſt ad ſaliuã canis attrahe
dam, & in ſaliua viciſsim virtus ad ſimilem ſanguine
proſequendum: Venenum igitur à corde ſemotum, ſa
guini

[q]uinique imbibitũ in aluo natanti, vnà cum ſanguine per [i]nferiora deducitur, hominemq; ita relinquit incolumé. Quorſum hæc? primo quidem vt rei tam occultæ ſuccur[r]entem inter diſſerendum cauſam aperuerim, deinde, vt [m]oneam, ſanguinem potari poſſe, & quidem ſalubriter, [a]tque in ſanguine humano virtutem eſſe, qua humanum [ſa]nguinem attrahat, & mutuo proſequatur, ne forte diffi[ci]as iuuenilem ſanguinem à ſene bibitum trahi ad venas, [m]embraq; poſſe, ibique prodeſſe quam plurimum. Reli[q]ua verò de ſanguine olim abunde diſſeruimus, in hoc [q]uoq; capite præcipue quærendo, an ſanguis anima eſſet. *Sanguis ſalubriter bibi poteſt.*

[D]E STERCORE ANIMALIVM.

[G]racè, ἀπόπατος ἢ κόπρος: Latinè, ſtercus: Arabicè, hebel: Hiſpanicè, eſtiercol: Gallicè, fiente: Germanicè, Dreken.

Enarratio LXXV.

STercus alterum altero calidius eſt, ſecundum quòd à calidiori excernitur animali: caninũ, vt affirmat Ga[l]enus, anginam curat, & dyſenteriã conſtringit, præcipuè [i]n cocto lacte epotum: non minus quoq; medicamentis [m]aligna vlcera ſanantibus adiungitur. Porrò humanum, [g]utturis phlegmonibus & anginis mederi celebri hiſto[r]ia ſcripſit Galenus, ſed lupinum colicis affectibus magno [i]uuamẽto propinatur, præſertim album, ſuper fruticibus [c]ollectum. Verùm ego, quum lupus interficitur, iubeo il[l]ius inteſtina cum ſtercore ſeruari, ac exſiccata & in pul[u]eré redacta in potu contra colicas affectiones dare, non [c]ontemnendo profecto iuuamento. Caprarum verò ſter[c]us, acris & digerentis eſt facultatis, proinde ſtrumis & [ſ]cirrhoſis tumoribus conuenit, præſertim in corporibus [d]uris, & ruſticorum: Secus autem puerorũ, ac mulierum. [E]xtrinſecus quoq; pulticulæ modo ventri impoſitũ, ipſius [d]oloribus ſubuenit: At bubulum exſiccatoriæ eſt facul[t]atis, veluti columbinum cauſticæ, & exedentis potentiæ [q]uod Abinzoar inter antidota contra peſtem adnumerat, [&] de eo Gal. lib. iij. de Temperamẽtis hiſtoriam de domo [i]n Aſia combuſta enarrat. Ciconiarum verò, comitiali [m]orbo mederi, falſum Galenus inuenit: At lacertarum

Stercus caninum. Humanũ ſtercus. Lupinum ſtercus. Caprarũ. Bubulum. Columbinum. Ciconiarũ ſtercus.

vnice oculorum nebulas, eorumq; concurſus ſanguineo delere, certi ſumus, de quibus omnibus Gal. conſulendu eſt, lib. x. tam ſæpe à nobis in hoc opere allegato.

Lacertorũ ſtercus.

DE VRINA.

Græcè, οὖρον: Latinè, vrina, lotium: Vulgò vrina Arabicè, Baul.

Enarratio LXXVI.

Vrina.

FRequenter hodie vrinæ vſus in clyſteriis habetu quum abſtergendi vires obtineat, præcipuè pueri ſto machum ieiunum habētis. At Galenus, vlcera digitoru pedis, maxime quæ ex illiſione atque offenſione eſſent i flicta, ſæpenumero, vbi nimirum phlegmone carerēt, cu rabat: hoc præcipuè in ſeruis & ruſticis, & in agro, & rur vbi medicamentorum aliorum non erat copia: nec tā tum in prædictis vlceribus, ſed omnibus à thorace a imos vſque pedes corripientibus, vti illa concedit. Cap tis porro vlcera, aut faciei, ea lauari nō aſſentitur Galen veluti nec eam dare in potu. Proinde orthopnœę curand gratia, eam ebibere, neceſſarium nō eſſe tradit. Auicen tamen, illius potu, nonnullos ſanitati reſtitutos mem rat, vt ex ſecundo ſui Canonis libro capite proprio perc pi poteſt. Cæterum vrina hominis omnium propè ali rum vrinarum eſt imbecillima, excepta ea quæ à ſue e ſtrato domeſtico mingitur, quum hæc humanæ perſimil ſit. Aprorum verò valida eſt, vt eius acutus indicat odo quam Florentini in propria veſica oleo admixtam ad f mum ſeruant, appendúntve, & ea mellis craſsitudine i ſpiſſata, contra puerorum vermes vtuntur, nares & pulſ ac abdomen inungendo. Ex vrina verò chryſocolla co ficitur, vt Galenus bis docuit, & nos ipſi experti ſumu quanquam vera chryſocolla minerale eſſe ſciamus, quo potiſsimum ex India in Luſitaniã adferri ſolet. Cæteru laps lincurion dictus, electri ſpecies eſt, alio nomine qu plumas attrahit, pterygophoron appellatus, vnde qui la dem iſtum vrinam lyncis ſiue lupi ceruarij eſſe opinar tur, toto vt dicitur, aberrāt cœlo, vt capite de electro quo que meminimus: Reſpondet vrinæ ſaliua, cuius vis di ferens quoque eſt, tum in animalium ſpeciebus, tum i eorum vnoquoque ſano, & ægro, ieiuno & ſitibundo, au

Saliua.

contrà

ontrà. Etenim vt vrina & fel, ſic & ſaliua ſumpto quidem ibo imbecilla eſt, valida proculdubio & acris eſt eorum qui ingenti aut inedia, aut ſiti premuntur: ſed in medio triuſque eſt eorum qui probe concoxerunt, nondum tamen cibum potúmve hauſere, qua puerorum lichenes, id eſt impetigines curantur, non minuſque illius cauſa, triticum ore manſum dothienes, id eſt furunculos concoquit, & digerit, porro ſaliuam, ſcorpios interficere, memoriæ tradidit Nicander, & Galenus vt verum quoq; approbat, quod nos ita eſſe quoq; experientia nouimus.

DE MELLE.

Græcè, μέλι: Latinè, mel: Gallicè, miel. & Hiſpanicè, Mele. Italicè, Mele. Arabicè, hael: Germanicè, Honig.

Enarratio LXXVII.

MEl, liquor dulcis, ab apibus condenſatus, ac fabrefactus, vbiq; vulgatiſsimus eſt, quod rutili coloris Dioſcorides & medici deſiderant, qum tamen hodie albiſsimum primas obtinere ſciamus, præſertim quod à nimia caliditate ita album traxit colorem: Nam album ob frigiditatem multam habens ſpumam, quod incoctum recte dixerimus, nō bonum eſt. Reperitur enim præſtans hoc mel tanquam butyrum albiſsimum apud Olyſsipponenſes: quod ex oppido Hueiras dicto aduehitur. Cæterum venenoſum mel, varia ſymptomata inducens, variis in locis reperitur, præcipuè vbi apes roſa nerienis, vel flore aconiti, vel napelli cucullato, paſtæ fuerint. Subducit *Mel venenoſum.* autem mel crudum aluum magis quàm coctum, vt libro primo capite de Roſis diximus, quod deſiccandi & ex- *Mel crudū ſubducit aluum.* calfaciendi ſecundo ordine vires habet, facile enim calidis in corporibus in bilem vertitur: proinde pituitoſis ſummum eſt iuuamen. Verùm, ſaccarum quod Dioſcorides mellis genus, in India & Felici in Arabia proueniens facit, abſq; verborum ambagibus & contro- *Succharū antiqui cognouerūt.* uerſia vlla, noſtrum vulgatum & commune eſt ſuccharum. Magna etenim ſucchari copia, & prouentus apud Indos ſemper fuit, & eſt hodie, vt quoq; Luſitani noſtri fatentur: apud quos ordo ac modus illius conficiendi,

non ita pridem fuit exploratus, quum ſuccharum de locis ad locos in vtribus deferebant incluſum. Vnde non mirandum ſi Dioſcorides & Galenus, cæteriq; qui de ſaccharo locuti fuerunt, tanquam de re illis non probe cognita & explorata locuti fuere, vnde ſuccharum, mel, aut ſal in harundinibus concretũ dixerunt: nec ab re, quum in ipſis harundinibus non quidem fiſtuloſis, ſed ſucco plenis, magno æſtu, ſuccus foris attrahitur, & ibidem ac reſina, vel gummi, in ipſis harundinibus denſatur ac cõcreſcit, ſimilis omnino ſucchаro cando dicto, hodie arte parato, vel ſali dulci, vnde, multi illum ſalem Indicum appellabant. Nec tantum in India hoc euenire nouimus: ſed etiã hodie in inſulis Maderiæ, & ſancti Thomæ, ac Fortunatis, quas Canarias dictitant, in quibus ſicuti in nonnullis Italiæ locis, ac Aegypto, & noua terra Braſilio dicta, fertilis eſt prouẽtus, cuius modus conficiẽdi ac in turbinatas maſſas reddẽdi, nouus eſt, & antiquis plane ignotus: imò ſi verum fateri debemus, ſuccharum olim in perexigua reperiebatur copia, adeo vt illius vſus, parua aut nulla erat cura vtcunq; tamen ſit, illius Varro meminit, iis carminibus.

Sal Indicus ſuccharum eſt.

Varro meminit ſucchari.

Indica, non magna nimis arbore, creſcit harundo,
Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcis, cui nequeant ſucco contendere mella.

Floruit enim Varro Narbonenſis, Latinę linguæ peritus ante Dioſcoridem & Galenum, annis multis, qui iis carminibus adeo ſaccharum deſcribit, ac ſuis coloribus depingit, vt nihil amplius deſiderare queas. Illius quoq; Galenus noſter meminit, non ſolum libris Simplicium, ſed libro octauo Methodi medẽdi, capite quarto, vbi ſaccharum inter res febribus vt exceſsiue nõ calidas, conuenientes adnumerat, vt liquido cõſtet, antiquorum ſaccharum, noſtrum cõmune eſſe. Nec enim Manardus, aut Fuchſius, qui oppoſitum contẽdunt, audiendi ſunt: quum nullis aut momenti alicuius rationibus fulciãtur, nobiſcum autem Leonicenus agit atq; Curtius, aliiq; celebres viri, vt demũ concludere debeam, hoc ſaccharum Dioſcoridis noſtrum commune eſſe. Sed Dioſcoridis tẽpore, parua admodum extabat copia, ita vt Plinius libr. xij. cap. 8. dicat, ſuo tempore ad medicinæ vſum tantum ſtare: nunc vero illius magna eſt copia, & ad multos venit vſus, ganeæ præſertim, quia

Sacchar ũ antiquorũ.

Manardus & Fuchſius errant.

uia ſtomacho pergratũ ſit,& pectori proſit, quod quan-
o albidius redditur, tanto magis caliditatis metas fugit.
ucharum vero quod ex inſula ſancti Thomæ affertur,
fficinæ rubrum appellant, caliditatis primum gradum
on excedens,ex quo Venetiis albiſsimum,reſinatum di-
tum,præcipue paratur.Porrò in ſucchari cõfectura, mel **Remel quid.**
iquidum & craſſum quoddam remanet,quod remel dici-
ur,cuius magna copia ex inſula Maderiæ, Anthuerpiam
lorentiſsimum emporiũ aduehitur, & ex eo non niſi pla-
entulæ popularibus hominibus dicatæ conficiuntur.

DE CERA.

Græcè, κηρός: Latinè, Cera: Italicè, cera, Hiſpanicè, Ciera, Gallicè, Cire: Arabicè, hamaha: Germanicè, Vvachſs.

Enarratio LXXVIII.

CEra vt teſtatur Galenus ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, medium quodam modo tenet calfacientium, refrigerantium, humectantium,& deſiccantium:habet vero quiddam etiam eſſentię craſſæ atq; emplaſticum, quamobrem aliorum medicamentorum materia exiſtit: ipſa autem per ſe ex genere fuerit debiliter concoquentium, habet tamen quiddam digerentis, calidæq; potentiæ, quæ plurima melli inerat. ***Cera temperata eſt.***

DE PROPOLI.

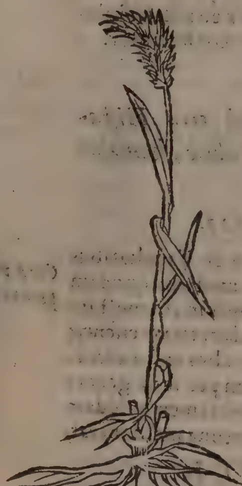
Græcè, πρόπολις: Latinè, Propolis: Hiſpanicè, betun de colmena, Arabicè, Mum: Germanicè, Vorſtoſs.

Enarratio LXXIX.

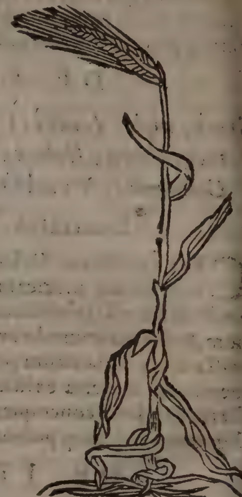
PRopolis fauorum ſtabilimentum, vt Plinio placet, eſt: quanquam Dioſcorides & Varro, circa alueorum foramina, per quæ apes ingrediuntur, reperiri tradant: de qua Galenus libro octauo tam ſæpe citato dixit: propolis modice quidem extergit,cæterum valide trahit: eſt enim eſſentia tenui, excalfacit porro ordine ſecundo completo, aut certe incipiente tertio. ***Propolis.***

DE TRITICO.

Græcè, πυρὸς: Latinè, triticum, frumentum: Hi ſpanicè, trigo: Italicè, grano, formento: Gallicè Blé, ou froment vel fourment: Arabicè, henca Germanicè, Vveytzen.

Trimeſtre.

Triticum.

Enarratio LXXX.

Triticum. TRiticum vt bonum dicatur, optime maturum ſi oportet, contumax frangenti, plenum, graue, lucidum, ſplendidum, auri colorem fere referens, ex tali enim trium menſium ætate, farina fieri debet. Nam præſtan triticum plus farinæ reddit: deterius vero minus. Porro farina recens calida eſt, vetus vero frigida, qua de cauſ. mediæ ætatis eligenda eſt, ex qua panis quinq; genera vt placet Galeno libro primo de alimentis, parantur Omnium puriſsimus ſiligineus eſt, ex ſiligine, parte ſub tilior

ſiliori farinæ tritici factus: ſecundus autem panis ſimilagineus dicitur, ex ſimilagine paratus, farina tritici, non tam perfecte pura, quàm hodie è Græcia, ad nos Turcæ & Græci homines aduehunt, farinam ſcilicet granuloſam, albiſsimam, arenæ ſimilem, quam ſemolam vel ſimilam vocant, quam Galenus dixit eſſe difficilis coctionis, ac obſtructiones gignentis, vt libro quinto de Sanitate tuenda, vbi ſenum regimen deſcribit, legere eſt: tertius panis, autopyros, cum ipſis furfuribus coctus & conflatus, ex toto tritico dicitur: quartus, ſordidus ex multis furfuribus confectus: quintus, totus eſt furfuraceus, canibus tantum deſeruiens. Vt autem panis optimus dicatur, opus eſt, ſit bene fermentatus, bene ſubactus, optime pinſus, mediocriter ſalitus, ac iuſte coctus, non eſt edendus calidus panis, quia æſtuoſus eſt, & capiti & ventriculo nocet: nec multorum dierum coctus, quia natiuam caliditatem humiditati naturali coniunctam deperditam habet, vt ex Hippocrate libro ſecundo de Diæta deſumitur. Panes porrò caſeo, aut butyro, lactéve confecti difficilis coctionis ſunt, & in epate obſtructiones parientes, cum oleo verò parati, ſulphuri, vt Auerroi placet, ſimilantur. Maza quoque oleo frixa, aut clibano, vel ſub cineribus cocta, veluti quoque azymus panis, maximè obſtruunt, & multum lædunt, melle tamen hæc cocta, ab noxiis ſuis temperantur, remittunturque, veluti ex farina triticea omnes paratæ placentæ, vt tradit Galenus libro quinto, de Sanitate tuenda, & primo de Alimentorum facultatibus, capite tertio. Triticum aqua coctum, difficilimè in ſtomacho coquitur, vt ex Galeni hiſtoria percipitur libro primo de Facultatibus alimentorum, capite ſeptimo, qui fame vrgente cum duobus adoleſcentibus ſuis, ſemel in rure comedit. Eſt demum triticum, vt refert Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum calidum primo ordine, non tamen nec reſiccare, nec refrigerare manifeſto poteſt: habet verò etiam quiddam lentoris obſtruentiſque naturæ. Ex eo verò oleum ferramentis candentibus extrahitur ad multos vſus accommodatum, vt ex variis authoribus percipi poteſt. Non hic tamen

Panis quinque genera.

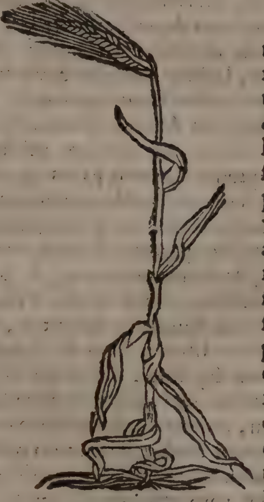
Tritici temperatura.

ſilentio prætereundus eſt panis diſſectus, & aqua lauatu quem hodie ſuccharo reſperſum febricitantibus conced mus vt Galenus olim quoq; ſuis propinabat ægrotātibu quū optimi ſit nutrimenti, vt ex curatione Sexti filij An tonini Imperatoris apud eundem Gale. lib. de Præcogni tione percipitur, vt librum primum de Alimentis tan ſæpe repetitum ſileam, in quo illius abunde laudes deſcr bit. De fermento vero Dioſcorides abunde diſſerit, & de cauſa de illo nihil quicquam agimus.

DE HORDEO.

Græcè, κριθὴ: *Latinè*, *hordeum*: *Hiſpanicè*, *ceuada*: *Italicè*, *orzo*: *Arabicè*, *Shair*: *Gallicè*, *orge*: *Germanicè*, Gerſten.

Enarratio LXXXI.

Hordeum.

Hordei duplex ſp cies reperitur, alt ra communis, equis; iumentis in cibo deſe uiens: altera verò Galli & nonnullis Italię pop lis familiaris, granu ſcilicet habens ab ſpic paleis facilè explicabil vnde ordeum mundu appellari meretur, Gr num per omnia ferè gr no tritici ſimile, ſed cra ſius & albidius, ex qu ptiſanam olim pręparar crediderim, quum cib idoneum ſit, & hod quoq; ſorbitiunculæ e eo febricitantibus co uenientes conficiantu Vnde Manardus Ferr rienſis, hāc hordei diff rentiam parum aduertens, in totam ptiſanam, & hord vſum, tanquam reprobum damnauit. Reuera tamen iſt

to hordeo mũdo à Galeno nudo dicto, ptiſana ita valida potens ac antiquorum ptiſana parari poſsit,quę duplici iodo conficitur,colata,& nõ colata : Non colata ptiſana ı dicitur,quando hordeum totum probe decoctum,cum ſa aqua manet : Colata verò, quando ab hordeo probe ecocto, expreſsio fit,quam cremorem ptiſanæ nonnulli ıoq; appellant : quanquam Galeno ſuccum ptiſanæ eam iquando appellare placuit: tametſi nõ ignorem aliquos, ıi differentiam, inter ptiſanam non colatam,& cremo- m ptiſanæ faciant. De ptiſana verò Galenus libro de uchymia & cacochymia ita tradit : Ptiſana probe ex ptimo hordeo confecta, inter cibaria omnia prorſus mni noxa caret : nutrit tamen quàm panis minus:de qua lura legito lib.de Ptiſana Galeno inſcripto,ac lib.de Ra- one victus in morbis acutis. Humectat enim ipſa ptiſa- a,vbi plurimũ intumuerit coctione longa vt refert Gal. b.de Alimentis, cap.de hordeo, quod & de aqua hordei lem dicendum crediderim.Nam hordeum in exiccando refrigerando primi eſt ordinis, habetq; pauxillum ab- erſionis,vt Hippocr. lib.ij. de Diæta non procul à prin- pio tradit:At ſecundum ſe totum hordeum à paleis non urgatum,magis abſtergit & purgat : decorticatum verò agis refrigerat, & aluum ſiſtit. *Hordei tẽperatura.*

DE ZYTHO ET CVRMI.

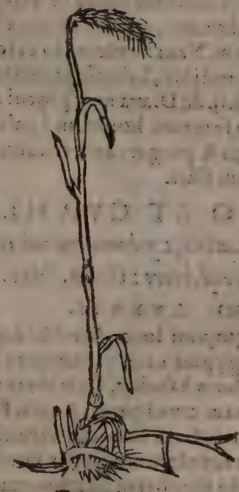
ræcè, ζῦθος, κοῦρμι *: Latinè, zythum, curmi, ceruiſiæ genera : Gallicè, ceruoiſe, biere : Germ.* Bier.

Enarratio LXXXII.

HAbet vnaquæq; regio,vini loco, ſuas ſibi deputatas potiones. Nam Aegyptus olim vt teſtatur Plin.lib. xij. vltimis verbis: zythum habebat, Cantabria verò ex omis in hunc vſq; diẽ ſuam cæreã parat : Angli, Flandri, ıulti Germani, Boëmi,atq; Galli nonnulli ceruiſiam pa- ınt ex hordeo & tritico lupulorum adiectis floribus, in qua maceratis: aliquando ſimplicem,nonnunquam verò uri baccis compoſitã.Eſt proculdubio ceruiſia optimus otus,& febricitãtibus cõuenientiſsimus,præſertim ſim- lex.Quia lupulus,quẽ Dioſco.& Gal.prætererunt,& ſa- ctarium,ſiue reptitiũ lupũ Plin.appellat,iecori maxime onuenit,& illius obſtructiones curat,ex quo hodie ſyru- *Zithum. Cærea. Ceruiſia.*

pus

pus in officinis inſtructioribus paratus habetur, veluti aqua per campanam ſiue lambicum deſtillata. Nam herl ipſa vt paucis dicam, in vniuerſa Germania, & Flãdria, Anglia ſeritur, non niſi pro hac cõficienda ceruiſia, qua quam ſua ſponte in topiariis paſsim proueniat, folio vit aſpero, allia, & vinum, fricato ſubolente: vnde herba hanc calidam aliquantulum eſſe affirmarẽ, tametſi Ioa Ruellius, natura frigidam, peramplo ſuo volumine, ea conſtituit: ſed qua fulcitus methodo, ignoro. Huius eni ſtolonibus, ac aſparagis in acetariis vtimur. Vocat aute herbam hanc Hiſpania luparum, Italia verò lupulu & nonnunquàm, quia arboribus circũuertitur, verticei At ebur, in zytho madens tractabile, & plicabile fie vt falſum prætermittimus.

Curmi.

DE ZEA.

Græcè, ζεὰ: Latin zea, ſemen, ſpelta: L gobardicè, alga: A bicè, hais: Italicè, bi da: Hiſpanicè, ſpelt Gallicè, eſpeautre: Ge Speltz *alij* dincke

Enarratio LXXXIII.

Zea. Spelta.

ZEa, quæ olim pr uatim ſemen à L tinis dicebatur, hod ſpelta appellatur, & ei duas dignoſcimus ſp cies, equis & mulis cibum venientes, de qu bus legito caput 89. h ius præſentis libri.

DE CRIMNO.

Græcè, κρίμνον: Latinè, crimnum, granum tritici, v ſpeltæ craſſo modo tritum: Hiſpanicè, farina at colad

colada, rolum: Germanicè, Grieſs.

Enarratio LXXXIIII.

QVum enim triticũ, vel ſpelta, zea dicta, craſſo quodammodo moluntur pinſunturque farina reſultans cimnon dicitur, ex qua quondam Romani pultem parabant, & ea panis loco vſi fuere, vt refert Plinius libro decimo octauo capite octauo.

DE OLYRA.

Græcè, ὄλυρα: Latinè, olyra: Hiſpanicè, centeno blanquo: Italicè, ſegala bianca: Gallicè, du ſeigle blanche: Germanicè, Rocken vnd korn.

Enarratio LXXXV.

OLyra, ſemen eſt, in Orientalibus præcipuè regionibus naſcens, quod Hiſpani centenum, Itali verò ſealam appellitant, quod ideo centenum Hiſpani nominant, quia ab vno grano centena enaſcuntur, hoc verò falo quidam ſiliginem appellitãt, quum ſiligo puriſsimum optimumq; triticum ſit. Apud Plinium tamen, centenum hoc, ſiue ſecala, farrago dicitur, vt libro xvj. cap. 18. videri poteſt, nigrum omnino & aſpectu triſte, Nam olyra, dubio procul candidũ eſt, ex quo poſt triticeos panes, optimi conficiuntur, quibus ruſtici in Hiſpania, veluti nobiles ſeptentrionales cum butyro aluntur, à quibus tiphini panes, à tipha ſic dicti, parum differunt: qui, referente Galeno, calidi adhuc furni caliditatem retinentes, minime verò duri, trium quatuórve dierum, edendi ſunt. Eſt enim tipha ſemen in Aſia frequens, parum à zea differens, quod Aſiani ſua voce brizam vocant, vt dixit Galenus j. lib. de facultatibus alimentorum, capit. decimotertio, Animaduertat tamen candidus lector, quòd tipha à typha differt, nam tipha ſemen de quo diximus eſt: typha verò iuncus quidam, de quo ſuo dicemus capite. *Olyra.* *Farrago ſegala eſt.* *Tipha à typha differt*

DE ATHERA PVLTICVLA.

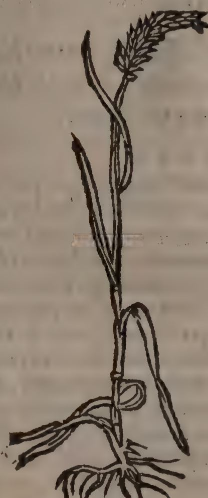
Græcè, ἀθήρα: Latinè, athera: Hiſpanicè, papas: Germanicè, Brey, Muos.

Enar

Enarratio LXXXVI.

Athera diſfert à crimno.

ATHERA, puls ex zea in tenuiſsimum pollinem ſu[b] mola redacta eſt, quam hodie quoque non ſolum e[x] ſpelta, ſed tritici & milij farina, pro pueris & adulti[s] Germani & Luſitani cum lacte, vel melle parant. Diffe[rt] enim crimnon ab athera, quod crimnō ex non bene mo[] lita & piſta farina paratur: athera vero ex ſubtiliſsima.

Tragus.

DE TRAGO

Græcè, τράγος: *Latinè, tragus*: *Arabi[]cè, Sult*: *Germanic[è]*, Hamelkorn.

Enarrat. LXXXVI[I].

TRagus, ſemen fa[]ri, aut zeæ per[]mile deſcribitur, quo[d] olim ex Orientali pla[ga] aduectum erat, nunc v[e]rò eo caremus. Hipp[o]crates porro lib. ſecu[n]do de Diæta, tragū cu[m] olyra idem facit.

DE BROMO.

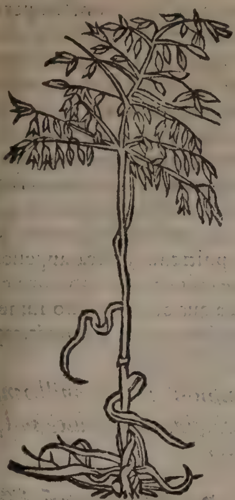
Græcè, βρῶμος: *Latinè, auena*: *Hiſpanicè, auena, auea*: *Italicè, Biada, vena*: *Gallicè, auoyne*: *Arabicè, Churtal*: *Germanicè*, Habern.

Enarratio LXXXVIII.

Auena.

AVena, granum vulgatiſsimum eſt, iumentorum ci[]bo deſeruiens, ex cuius farina, Germanorum non nulli pulticulam parant, quam muoſs ab illis nominari

capit[]

Auena.

capite de Athera diximus. Eſt enim ſemẽ hoc calidum, digerendi vim poſsidẽs, id quod ex guſtu patet, leuiter enim eſt acre, vnde & ex eo liquet, quòd phlegmonas induratas, & egilopas ſanat. Eſt enim ſemen hoc, vt Hippocrati placet, natura frigidum, vt verò Galeno libro primo Alimentorũ calidum: Nam hæc de qua agimus auena, domeſtica eſt, & cultura elaborata: de ſylueſtri verò, ſua ſponte in agro veniente, quarto libro, capite de ægilope, videndum eſt.

Galenus ab Hipp. diſcrepat.

DE ORYZA.

Græcè, ὄρυζα: Latinè, oryza: Hiſpanicè, atroz: Italicè, riſo: Gallicè, ris: Arabicè, ars & arzi: Germanicè, Reyſs.

Enarratio LXXXIX.

ORyza, in genere frumentaceo etiam adſcribitur, hominum non aſpernandum edulium, quo pro compenda aluo paſsim vtimur.

DE CHONDRO ET FARRE.

Græcè, χόνδρος: Latinè, alica, altera ſpelta, far: Italicè, ſcandella, farro: Arabicè, chandaros.

Enarratio XC.

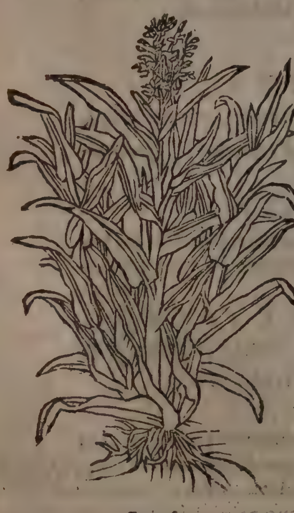
CHondrus, vagum nomen eſt, nam quandoque valentiſsimum ſignificat triticũ, quod Hiſpani triticum Candia: Luſitani verò canorum: Itali autem album, ſiue aluiſium triticum appellant, ex quo panes albiſsimi hodie

Chondri, nomen vagum.

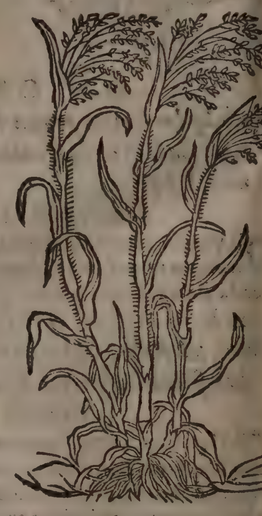
die parantur,in quo ſignificatu apud Galenum ſemper re
Alix quid peritur,pulticula verò ab hoc tritico parata àlix vel chon
drus appellatur. In alio verò ſignificato chondrus reperi
tur,zeę id eſt ſpeltę ſpeciẽ quandã ſignificans,quę in ſpic
alas duas tantum habet,id eſt duos ordines,in quibus gra
num continet, qua de cauſa, dicoccum quaſi duo haben
grana vel duos ordines, à Dioſcoride vocatur, quum ta
men in hordeo quatuor comperiantur, hoc autem frugi
& zeæ genus, ab Italis ſcandella dicitur, ex qua far para
tur,quanquam ex Galeni chondro, far quoq; parari ſcia
mus. Huius verò ſcandellæ pulticula halica appellatu
Olim granum hoc gypſo ſiue creta conſeruabatur,velu
hodie zinziber rubra terra, à qua quũ pro cibo ſumeba
tur,optime lauabatur, vt meminit Gal.li.j. Alimẽt.cap.

DE MILIO.

Græcè,κέγχρος: Latinè,milium: Hiſpa. milho miy Italicè,miglio: Arabicè,giaures: Gallicè,mil,ou millet: Germanicè, Hirſs.

Sorgi.

Milium.

Enarratio XCI.

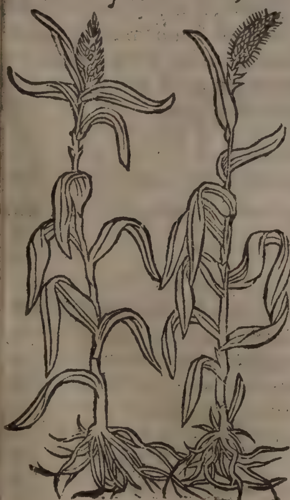
MIlium, vulgo notũ ſemen, quod foris impoſitum in ſacculis, colicis doloribus, idoneũ eſt remediũ, Ve- ım Galenus ipſum refrigerare primo ordine, tertio verò iccare lib.7. fatetur: Poſteriores verò illi vires refrige- ndi, in tertio gradu, ſiccandi verò in ſecundo aſsigna- int. At ex illius farina cũ lacte placentæ parãtur, quas ru- ici in victu tanquã Deorũ ambroſiam habẽt: non minus ioq; panes ex ea cũ melle conficiunt, quibus ruſtici præ- puè Portugalliæ maxime oblectãtur, & eos ſua voce bo- bas appellitant. Cæterũ aliud milium craſſum eſt, figura colore maliguetæ, ex quo Italiæ infima plebs panes nficit, & illud ſua voce, meleguã, vel ſorgũ, veluti Luſi- ni, milium zaburrũ vocant: vnde Ruellius hic taxandus enit, qui panicum apud Italos meleguam appellari dixit.

Milium.

Ruellius fallitur.

DE PANICO.

ræcè, ἔλυμος: Latinè, panicum: Hiſp. paniz, painſo: Italicè, panico: Arabicè, dochon: Gallicè, paniz: Ger. Heydenfenich, oder fenich.

Panicum.

Enarratio XCII.

Panicum.

IN Hiſpania, & vniuerſa Italia, panicum ſuauius quàm in Aſia prouenit, vt refert Gal. lib. j. de Facul. aliment. cap. 151. & vt li. 6. de Facul. ſimplic. medicam. ait, ex leguminum genere eſt, milio ſpecie ſimile, facultate certe pauci nutrimenti, & exſiccatoria, ſiſtit quoquè nonnihil ventris fluxus, ceu ipſum etiam milium, ſi vero foris illinatur exſiccat atque refrigerat, At huius farinam, ad eoſdem vſus, ruſtici vſurpant, ad quos, milij.

DE SESAMO.

Græcè, σήσαμον: Latinè, Seſamum: Hiſpan. Iorgilim, alegria: Italicè, Siſamo: Gallicè, Siſame, ou Iugliome, vel Iugioline: Arabicè, ſenſera.

Enarratio XCIII.

ſeſamum ſtomacho gratum.

NOn tam contemnẽdum Seſamum in cibo eſt, quàm hic à Dioſcoride & Græcis deſcribitur: quum re vera ſeſamum gratum ſtomacho eſſe percipiamus, abunde corpora pinguia efficiens: ex quo placentulæ ſeſamoides cum melle, non quidem crudo, vt Galeni tempore, ſed diſcocto hodie conficiuntur, ſtomacho admodum gratæ. Ex eo verò oleum, apud Græcos & Turchas in maxima copia hodie paratur: in cibo ſecundum locum bonitatis poſt oleum oliuæ habens. Naſcitur autẽ ſeſamum, vt propriis vidimus oculis in planta quadam tricubitalis altitudinis, caule quadrato, folio parietariæ ſed ampliori, ſiliculis triquetris: in quibus ſemen obcluditur ſeſamum dictum, quod moderate calidum eſſe Galenus libr. viij. de Facult. ſimpl. medic. fatetur dicens: ſeſamon non parum in ſe continet viſcoſum & pingue, quare emplaſticum eſt & emolliens, ac moderate calidum. Eiuſdem facultatis eſt quod ex eo conficitur oleum, & herbæ quoq; decoctum ſimilem vim obtinet, cætera vero apud ipſum libr. j. de Facul. alimen. cap. xxx. legere ne pigeat.

Oleum ſeſaminum.

DE LOLIO.

Græcè, αἶρα: Latinè, Lolium: Hiſpanicè, yoio: Italicè, Loglio, Gallicè, yuraie: Arabicè, Zeuen: Germanicè, Raden, Iuualch:

Enarratio XCIIII.

QVi mecum olim lolium pſeudomelanthiũ eſſe opinabantur, omnino retrahendi ſunt, quum revera, lolium granum pernicioſiſsimum inter triticum & farraginem hordeúmve naſcens, ſit: non vero pſeudomelanthium dictum, floſculus ſcilicet purpureus, ſegetibus frequens. Eſt igitur lolium, quod Hiſpani & Itali ſeruata voce, parum tamen corrupta Iolium appellant, granum ſcilicet farragini, ſecale dicto, perſimile, quod quum anni

conſtit

conſtitutio parua,pluuioſa,& plus iuſto humida eſt,multum innaſci contingit, quinimo tunc triticum in lolium vertitur. vt Galeni pater agriculturæ, ſtudioſior factus, adnotauit, vt de eo Galenus vltimo capite libri primi de Facul.alimen.memoriæ commendauit. Eſt enim lolium, vt eodem loco idem meminit, ingratiſsimum pernicioſiſsimumq; hominibus, capitis grauedines, dolores, & vertigines faciens, imò homines ipſos furioſos, & cæcutientes reddens: Vnde & merito Ariſtoteles, in libro de Somno & Vigilia, inter ea quæ capitis grauedinem efficiunt, lolium adnumerat. Curandum igitur eſt, triticum optime à lolio purgetur, quum eius eſu ſuccorum prauitas maxima gignatur, à quibus tot tantaq; dicta mala oriuntur: eius tamen farina, ad curandas nomas, vetera vlcera, gangrænas, lichenes, ſtrumas & lepras multum valet. Cæterum ſpica lolij, parum à phœnicis herbæ ſpica differt, & niſi quis exacte inſtructus in re herbaria fuerit, proculdubio inter vtranq; diſcrimẽ ponere neſciet. habet enim lolium, folia ſuper ſpicam, phœnix vero non habet, calidum enim lolium eſt, in principio tertij ordinis excalfacientium, ſecundi vero extremo exiccantium, vt Galenum adnotaſſe legimus lib. vj. de Facul.ſimpl.medic.

Triticum in lolium vertitur.

Lolij farina.

Phœnix.

Lolium calidum in 3. ſiccum verò ſecũdo.

DE AMYLO.

Græcè, ἄμυλον: Latinè, amylum: Hiſpanicè, Italicè, amido: Arabicè, nixe: Gallicè, & Hiſp. amydon: Germanicè, Ammelmel, amlung.

Enarratio XCV.

Amylon.

AMylon ex tritico fit, ſic dictum quòd ſine mola conficiatur, hodie verò indocte aromatarij amidum vocant, quod natura frigidum eſt: vt tradit Gal. lib. viij. ſimpliciuin, capite de tritico: Similem quoq; panibus lotis facultatem habet, vt ipſemet ſcribit lib. j. de Alimentorum facultatibus, ex eo verò & ſuccharo, ſauonea pectoris & pulmonis vitiis accommodatum medicamentum paratur. Nam amyli quoq; in re medica multus vſus eſt: miſcetur enim maximo iuuamento clyſteribus ad dyſenterias & bilioſos fluxus faciẽtibus, quia qualitatis expers eſt, & adſtrictionis particeps.

DE FOENO GRAECO.

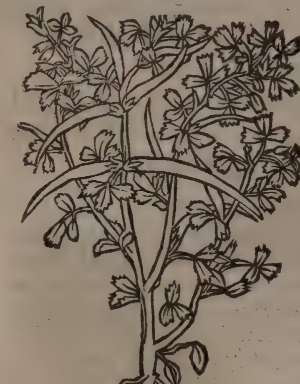
Græcè, τῆλις, βούκερως: *Latinè, fœnogræcum, fœnum græcum: Hiſp. alforuas, alholuas: Italicè. fien greco: Arabicè, olba: Gallicè, fœnigræc, ou ſenegre: Germanicè*, Bocks horn, oder kuohorn.

CONSTANTINVS.

FOenumgræcum à Græcis authoribus, multis vocatur nominibus, dicitur τῆλις καὶ κάρφος ἢ αἰγόκερας καὶ βούκερας *Theophraſto lib. iiij de hiſtoria plantarum* Cap. 5. *Necnon Galeno (tametſi* Menetheus *adnotarit hac voce etiam* Anagallidem *ſignificari)* Latinum *etiam nomen habet, nam quia corniculi inſtar ſiliquatur, vocatur etiam à* Columella *libro vndecimo, ſiliqua. à* Plinio *vero lib. xxiiij.* Cap. 8. *in quo recenſet* Fœnigræci *vtilitates in medicina, nominatur* Silicia: *cuius hæc verba:* Nec Fœnogræco *minor authoritas quod telin vocant, alij carphos. Aliqui buceras, alij ægoceras, quoniam corniculis ſemen eſt ſimile, nos Siliciam. quam idem author libr. xviij.* Cap. 21. *Sicuti & phaſeolos, tradit occari tantum, non autem runcari.*

Enarratio XCVI.

Fœnugræcum calidũ 2. ordine, ſiccum primo.

Fœnumgræcum.

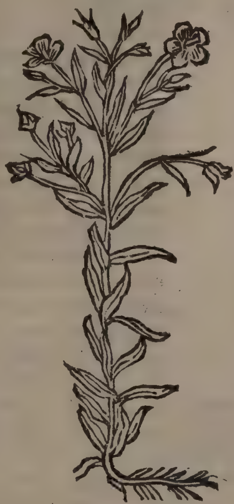
FOenumgræcum, ſemen vulgatum eſt, in ſiliculis corniculatis, cuiuſdam herbæ trifolio perſimilis, naſcens: quod referẽte Galeno lib. viij. Simplicium, calidum eſt ſecundi ordinis, deſiccat primo. Proinde feruẽtes phlegmonas irritat, acerbatq́; : quæ verò minus ſunt calidæ & magis duræ, eas digerendo curat. Verum admiſcendũ eſt fœnogræcũ decoctionibus & medicamentis pectori conuenientibus, vt ex Gal. deprehẽditur lib. j. de Facul. alimẽ. cap. 25.

DE

DE LINO.

Græcè, λίνον: *Latinè*, *linum*: *Vulgò*, *lino*: *Arabicè*, *bazarichichen*: *Gallicè*, *lin*: *Germanicè*, Flachs.

Enaratio XCVII.

Linum.

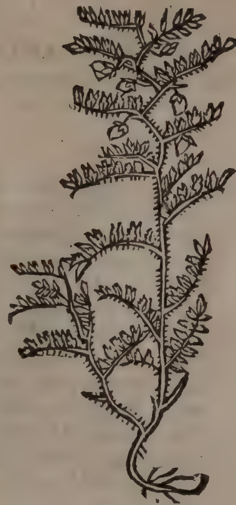
NOn opus eſt quicquam de lino dicamus, quum vbiq; vulgatiſsimum ſit, cuius ſemen ad eoſdem ferè vſus medicos vſurpatur; ad quos fœnugræcum deſeruit, eo tamen lini ſemen temperatius eſt, quum Hippocrate teſte, libro ſecundo de Diæta, comeſtum aluum ſiſtit, habet & quiddam frigefactoriũ. Quibus verbis Paulus ſubſcribit: Galenus tamen, in primo ordine quodammodo calidum, ac humiditatis & ſiccitatis medium tenens, libro ſeptimo ſimplicium collocat: At ex eo confectum oleum ad neruorum ægritudines multum valet. *Lini ſemen temperatè frigidũ eſt.*

DE CICERE.

Græcè, ἐρέβινθος: *Latinè*, *cicer*: *Hiſpanicè*, *grauancos*: *Italicè*, *cice*, *ceci*: *Arabicè*, *chemps*: *Gallicè*, *pois ciches*: *Germanicè*, Zyſern.

Enarratio XCVIII.

TRia hodie cicerum genera reperiuntur, alba, rubra, & nigra: Alba in victus vſu cæteris meliora ſunt: nigra verò & rubra, rei medicæ expetuntur, præſertim arietina, quæ nigra & parua ſunt, arietina dicta, quia ca- *Cicerũ tria genera. Arietinum cicer.*

Cicer.

put arietis figura refe-rant. Ex ciceribus autem ſatius eſt ipſorũ ſuccum in aqua coctum bibere, vt cõſulit Galenus lib.j. de Facultat.alimen.cap. 22. & nos ipſi in praxim duximus: de quibus Galenus ſexto de Facultat. ſimplic.medicam.ita loquitur: Cicer legumẽ eſt flatuoſum, copioſi nutrimenti, aluo mouẽdæ habile, ciendæ vrinæ idoneum, lacti & ſemini generando aptum: prolicit verò & menſes: Cęterum quod arietinum dicitur, efficacius vrinã prouocat, cuius decoctum renũ calculos frangit: Reliquum erebinthorũ genus eadem vi pollet, puta attrahendi, digerendi, incidendi, extergendi, ſunt enim calidi & modice ſicci, participes item amaritatis: cuius vi & lienẽ & iecur, & renes expurgant, pſoraſq; & lepras & lichenes extergunt, tum parotidas, & teſtes induratos diſcutiũt, tum vlcera maligna cum melle ſanant. Viridia nanq; cicera, ab effrenatis pueris, & guloſis hominibus vbiq; hodie comeduntur, quæ excrementoſum alimentum, & humidum præbent, non minus frixa ſale, vt tempore Galeni quoque ac fabæ parantur: quæ licet flatum deponant, concoctu tamen ſunt difficillima, & ſucci craſsi alimentum corpori exhibent, vt de aliis omnibus latius Galen. libro primo de Alimen. facultatibus capite nono diſſerit.

Cicerum vires.

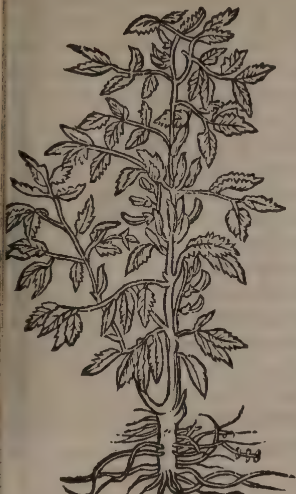
Cicer viride.

DE FABIS.

Græcè, κύαμος : *Latinè*, *faba* : *Vulgò*, *faua* : *Gallicè*, *febue* : *Arabicè*, *Bachale* : *Germanicè*, Bonen.

Enarra

Enarratio XCIX.

Faba.

Κύαμος, faba oblonga, aliquantulũ plana, compreſſaq; facie, in ſiliquis, nunc ternæ quaternæq; naſcuntur, nigro vmbilico, ſeu oculo, ita magnæ, vt duæ drachmã vnam pendãt, qua ratione, noſtratem fabam, diuerſam ab antiquorum faba eſſe certo crediderim: & primo quòd ita res ſe habeat, mõſtratur, quia antiquorũ fabę, non latæ, planæ, aut oblongæ ſunt, imò potius rotundę ac admodũ paruæ, quod ex Galeno elicitur lib. j. de Facultat. aliment. capite de aphaca & vitia, vbi inquit: Horum ſeminum figura non rotunda veluti fabarũ, ſed aliquantulum latiuſcula ſimiliter lenti, ex qua comparatione ſimilitudinéve facta, ſatis percipitur, fabas antiquorum, rotundas paruasq́ue eſſe. Item Galenus lib. xj. de Facult. ſimpli. medic. oniſcos, multipedes vermes, etiam cyamos, id eſt fabas appellari tradit, hac tantum de cauſa, quia dum contrahuntur, fabarum figurã imitantur: nunc verò eaſdem beſtiolas in rotundiſsimas pilulas conuolui experientia indicat, cui ſubſcripſit Scribonius Largus, ac Paulus lib. vij. ſuæ medicinæ, quum dicat: oniſci vermes in humidis locis agunt, & tacti in orbem ſe conduplicant: iis Dioſcoridis verba ſuffragantur capite de iunipero, in quo illius ſemina rotunda, fabis comparare videtur. Prætereà deſcribunt authores caput, cui titulus eſt, ſi faba, vel aliud quippiam rotundum in aures ceciderit. Quibus omnibus ſatis conuincitur, quòd antiquorũ faba exigua rotundaq; ſit. Accedũt quoque dictis, quod libello Galeno inſcripto, de pond

Antiquorũ faba exigua & rotunda erat.

Obolus quid. de ponderibus & menſuris, legimus, in Aegypto cyam obolus ſemis, id eſt, Aegyptia faba ſemi obolum pôder habet. At obolus drachmæ ſexta pars eſt, ita vt fabar Aegyptiam duodecimã drachmæ partem habere ſtatua quum ſemioboli pondus habeat, ſed quum faba hæc Ae gyptia multò maior ſit, quàm hæc à Dioſcoride & Græ corum nonnullis deſcripta, ſequitur fabam hanc Dioſco ridis admodum paruã eſſe, quum ſemiobolum nondur ponderare tradat. Sed quòd faba Aegyptia, Dioſcoridi hac deſcripta faba ſit maior, ſequentis capitis verba atte ſtantur, quæ ita habẽt: comeditur viridis faba hæc, etiar nigreſcit ſiccata, maiorq́; communi faba eſt, ex quibu verbis luce meridiana clarius patet, quòd fabæ hæ Græ corum, multum à noſtratibus ſunt differentes, quum no ſtrates, non tam obolum, quàm ſemi drachmam ferè por derent, quare antiquorũ fabas à noſtratibus diuerſas eſſe nemo deinceps dubitabit. Cætera verò de fabis, legit apud Galenum, & Eraſmum Roterod. libro Chiliadun Sunt enim fabæ frigidæ & ſiccæ, ac flatuoſæ, vt libro vi de facult. ſimpli. medicamentorum legitur.

DE FABA AEGYPTIA.

Græcè, κύαμος αἰγύπτιος: Latinè, Faba Aegy ptia: Hiſpanicè, inhame: Italicè, faba de Egitt

Enarratio centeſimi capitis.

Faba Aegiptia inhame eſt. Rectè admodum tradit Dioſcorides Aegyptiæ fab radicem, olim homines comedere, quum hodie ſcia mus, ea, multo plures quàm tritico aut fruge altera al Nam innumeri ferè dixerim Aethiopum populi, Nigri tarumq́; ampliſsima regio, hanc radicem in cibo, pani loco, tantum habent, quam ſua voce, inhame vocant, ra dicem albam, quam meliorem dicunt: ruffam verò mi nus bonam, brachialis craſsitudinis, magnitudinis vero vulgarium raporum: quam crudam, & ſub cineribus co ctam, aut aqua elixam, per ſe vel cum oryza mandunt Nec enim in Aethiopia tantum, aut Aegypto, vbi colo caſium appellatur, radix hæc inuenitur, ſed in Luſitania præcipuè apud Salatium, oppidum Setubalum hodie di ctum, vbi in lacubus nonnullis perbelle creſcit, Dioſcori

dis

is hiſtoriæ in vniuerſum reſpõdens: nec minus Venetiis ba hæc Aegyptia, in nonnullis amœniſsimis hortis ſata ernitur, folio peramplo, nenupharino æquali, quod oannes Falconerius Anglus, vir doctus, & ſimpliciũ medicamentorum diligentiſsimus inueſtigator, mihi & doiſsimo Braſauolæ tanquam rem raram Ferrariæ monrauit. Nos verò vt verum dicamus, millies hanc comedius radicem, & illam quidem ſub cineribus coctã, cuius por, caſtanearum ſapori reſpõdet. Nam alimentum peitus humidum radix hæc præbet, non minus ac radices iæ, quæ ex inſulis Capiuiridis afferuntur, batatæ dictæ: uibus quoq; populi illi, loco panis vtuntur, & eas Olyſpponenſes frequentiſsimè habent, & in victu pro deliis ſumunt. Prætereo alias plures apud inſulam Maderię aſcentes radices quæ inter res nouiter inuentas adnumeari debent, de quibus volumen amplum confici poſsit. *Batata radix.*

DE LENTIBVS.

Græcè, φακὸς: Latinè, lens: Hiſp. lẽteyas: Ital. lentichie: Arab. hades: Gallicè, lentilles: Ger. Linſen.

Enarratio c I.

ΦΑΚΟΣ, lens eſt, legumen vulgò notum, quòd comeitur & in cibi vſum hòminibus venit: Cæterum diſſenionem inter Dioſcoridis interpretes habitam, prætermiſſam facimus, quum quidam, lentẽ cum ſuo cortice in ibo ſumptam aluum cohibere tradat: Alter verò, potius am emollire fateatur: cùm reuera Galeno, ac Paulo, imò k Plinio adhærentes, fatendum eſt, lentem ſecundum ſui otũ, corpus adſtringere, ſed in præſenti mirari ſatis non oſſum, medicorum tam ſtupidam credulitatem (ne veordem cæcitatem dicam) eorum præcipuè qui lentes egrotis, maximo, vt dicunt, porrigunt iuuamento, quum euera, vt Antiquis placet, maximè obſint, & ſæua ſecum fferant ſymptomata: Sed quòd ita ſit, nemo eſt qui ignoat, quum omnes ferme noſtri ſeculi medici id maximè onentur, vt omnibus ægrotantibus, tertiana, quartana, cotomia, vertigine, ac cephalalgio, veluti aliis morbis, inter quos pleuritim nominare eſt, lentes, tanquam præſtantiſsimas ac boni ſucci, in victus ratione, dent: quòd

quantum errent,ac cõtra rationem agant,primo veteru
teſtimoniis:deinde rationevnã aut alterademõſtrabimu
Ne tamen Andabatarum more incedamus:ſciant qui h
legerint, ſi modo quis legerit,errorem, & malam conſu
tudinem iſtam, ex quibuſdã male verſis ac traductis Au
cennæ verbis, Fendecima libri tertij, de Cura pleuritidi
effluxiſſe, quæ ſic habent: Et maximi quidem erroris e
in potu tribuere infrigidantia vehementia, niſi in fact
excolora, & non dentur in potu infrigidantia ſtyptica,
cibi eorum ſint ſicut lentes,cum acetoſitate, & ſimilibu
Hæc Auicennæ verba,quæ vt non ſolum,reliquis in ægr
tudinibus anſam, medici lentes concederent,ſed etiam
pleuritide dederunt: quibus ſimul Raſis verba annecte
poſſumus, libro ad regem Almanſorem nono, capite
Cephalgia, id eſt capitis dolore, qui tapſil ſiue taxil i
concedit. Eſt autem taxil, ipſo Raſi teſte libro ſuoru
Synonymorum, cibus qui de lentibus coctis fit, quib
quoq; addere poſſumus ſexcentorum aliorum Arabu
confirmationes quorum authoritatibus fulciti hoc ter
pore practici, præcipuè Hiſpaniæ, omnibus ægrotant
bus lentes dare nituntur: Sed quàm male agant,ac cont
rationem operentur,indicemus, & primo,occurrit Gal
nus commentario primo, de Ratione victus in morb
acutis,enarratione decima octaua,cuiusverba ita haber
Lens ſiquidem, & milium, & fœnogræcum tanquam m
dicamenta ob quoſdã ventris morbos exhibentur, & n
tanquam nutritura cibaria, hæc Galenus. Quibus perc
pitur, quòd lentes inter cibaria non reponuntur, ac in
nullatenus pro victus ratione ægrotis dandas fore co
cludendum eſt, quod ſane Galenus diligens, quanqua
ibidem non expoſuit, alibi tamen non ſiluit, quin im
non minorem in hac re legem ſanxiuit, illa Platonis,li
ix.de Legibus,quæ habet,medici qui curantes ſponte o
ciderint, morte plectantur. locus autem Galeni eſt,con
mentario citato, enarratione vero vigeſima ſeptima, vl
ni fallor ſuadet, monetq; capitali pœna,ne lẽtibus quiſ
vtatur,ſed præcipuè in pleuritico morbo, in quo & Au
cenna eiuſq; ſequacesvnanimiter maximè laudant. Gal
ni igitur hæc ſunt verba: Qui lenticulam ex aceto confi
ctam pleuriticoin ea morbi declinatione,quæ nihil aliu
quà

Taxil quid.

Medici lentibus in pleuritide vti non debent.

àm coctorum expuitioné deſideraret, exhibuit : is non
merito languenti ipſi qui ſequéte nocte ſuffocatus eſt,
rtis occaſionem dediſse eſt viſus, imo lenticulam ne-
qui mentis compos fuerit dederit. Hactenus Galenus,
i clariſsime inquit, nullum medicum rationis partici-
n eſſe qui lentibus alat ægrotantes pleuritide affectos:
òd ſi quis vero ita amuſos, & irrationalis, declinante
n morbo, ægrotanti eas dederit, & ſequenti die obierit,
em medicum mortis cauſam eſſe, tanquam legem ad-
ibit, vt inde iudices, & recuperatores, damnum illatæ
rtis vindicarent, ſed hæc multo clarius Vetus tradu-
o indicat, quæ ſic habet : & medicus etiam qui dat in-
no, qui habet pleureſim, poſtquam declinat eius ægri-
lo declinatione completa, ita vt indigeat non aliqua
um, excepto ſputo illorum humorum qui digeſti ſunt
m ſputo, lentes frigidas factas cum aceto, neceſſario
tatur de eo, quia ipſe eſt cauſa mortis eius, propterea
òd ſuffocatur in nocte ſecunda : Verumtamen, tu non
ienies aliquem ex iis quibus eſt ratio, qui lentibus ci-
t infirmos. Hactenus vetus traductio, quę vniuerſalius
àm noua loqui videtur, nec ſane immerito hæc à Gale-
prodita ſunt, quum lentes omnino peſsimi ſint nutri- *Lentiũ natura.*
enti, ac multarum affectionum cauſę primariæ, vt Dio-
ridis præſentia verba indicant, quæ ita habent : Lens
betat oculorum aciem, ſi eius multus eſt cibus, ægre
dem concoquitur, ſtomacho nocet, ſtomachum & in-
ſtina inflat, aluum cum ſuo cortice in cibo ſumpta com
ſcit, adſtringédi vis & natura ei eſt, ideoq; aluum ſiſtit,
rtice ſuo denudata diligenterque elixa, & prima in co-
endo diffuſa aqua. Aluum enim ſoluit primum eius
coctum : grauia etiam & tumultuoſa inſomnia lens
cit, neruis, pulmonibus, & capiti inimica, felicior illi
ntra alui fluores ſua vis eſt, Hæc inter multa Dioſco-
lis. Quibus Galenus libro primo alimentorum, & octa-
de Facul. ſimpl. medic. ſubſcripſit, qui iis in locis len-
bus, adſtrictoriam vim tanquam præcipuam tribuit, à
io nec Paulus diſsidet, imo Auicenna ea omnia dicta *Auicenna.*
nfirmat, dicens lib. ij. ſui Canonis: lens eſt inflatiua,
compoſita ex virtute conſtrictiua & abſterſiua, & facit
idere ſomnia mala, & ſtypticitas eius corticis eſt pluri-
ma,

ma, & in ipſa tota eſt inflatio plurima, & inſpiſſat ſanguinem, vt non currat in venis, & ipſa minorat vrinam & menſtrua propter illud, & generatur ex ea humor melancholicus, & ægritudines melancholicæ, & fortaſsis eſt hordei eſt ei contraria. Raſis præterea libr. iij. ad Almanſorem cap. ij. non procul à dictis, inquit, lenticulæ frigidæ ſunt & ſiccæ, & ſanguinem generant melancholicum, corpuſq; deſiccant, ſperma quoque deſtruunt, atq; ſanguinem ſedant, cuius quoq; extinguunt caliditatem: infrigidant enim, atq; oculorum tenebroſitatem & melancholicas ægritudines efficiunt: præſertim quum aliquis in comeſtione eis frequenter vtitur, quod & in Aphoriſmis, vt verum, veluti multis aliis in locis, repetere voluit. Si igitur à lentibus tales oriuntur affectus, vt omnes fatentur, proculdubio earum vſus reprobus iudicandus eſt. Nam earum præcipuum iuuamentum, ſanguinem condenſare eſt, vt omnes ipſis vtẽtes, pro victus ratione ægrotantium fatentur: Nocumenta vero quàm plurima dicta ſunt, quare non mentis compos medicus cum Galeno dicendus eſt ille, qui propter vnum, tam multa obnoxia & ſæua accidentia inducere ægrotis veritus non eſt, præſertim quum eius intentio reliquis non ita peſsimis medicamentis, aut cibariis perfici poſſet: ſed age, illas nullius in medico vſu, commodi eſſe, indicemus, & primo propter tam multa quæ habent incommoda, pauca hæc atteſtantur, ægrè concoquuntur, prægrauant ſtomachum, difficillimum reddunt ventris officium, grauia & tumultuoſa inſomnia faciunt, quorum quodlibet ægrotis ſuperueniens, maximum eſt malum, & ægrum ad vitæ periculum trahens. Non me præteriit tamen, hac in re nonnullos extare, qui lentium ſubſtantia ægrotos non ali, ſed earum decocto tantum aſſerant, qui mea ſententia, non minore errore quàm cæteri comprehenduntur: Nam vt cætera mala lentibus omnes tribuunt, ſic earum decoctum primum, aluum proritare fatentur: qua ratione, reliqui earum iure ſiue decocto tantum vtantur, non vero ſubſtantia, ſuadent: ſed revera à ratione quàm maxime diſtrahuntur hi, quum & ſi earum decoctum ventrem ſubducendi vim habeat, non ea tamen de cauſa, vt rem bonam ægrotis propinare debent. Iure enim cenſendum eſt, quum li-

peſsimæ ſint, earum quoq; decoctum peſsimum eſſe, ſertim hodie, quum & ſi decocto earum ægri tantum ntur, lentibus ipſis reiectis, quod difficile fieri eſt: ipſa- ı tamen cortices à decocto inſeparabiles ſunt, qui len- n corporibus peiores ſunt, vt teſtatur Hippocrates, iiij. de Ratione victus in morbis acutis, quum dicat: adſtringit, atq; turbationem facit, ſi non detracto :ice ingeratur: cuius verba enarrans Galenus, ibidem inquit: Vocem hanc ἄμαδον turbationem quandam, eluti pugnam quæ in ventre ex diſcrepantibus facul- cibariis oritur, ſignificare dixi, quomodo & nunc ſi- ficat, ſi cũ cortice adſumatur, vt pote quæ quàm caro us longe coctu difficilior exiſtat. Hæc Galenus. Qui- ſatis monſtratur, lentium cortices, qui cum decocto niunt, lentium ipſarum corporibus peiores eſſe, atq; e ipſorum decoctum, propter corticum admixtionem lum proculdubio cenſendum eſt. Dictis adde, quòd li- cortices decocto non miſceantur, non eo tamen vti emus, quum olim ſi lentium vllus erat vſus, præpara- ıtur tamen oleo, garo, ſatureia, vel pulegio admixto, ɔd ſane hiſce temporibus minime fit, vel ſaltem alijs ıs commiſcebant eduliis, vt ptiſanæ, illis contrariam ultatem habenti: ex quorum commixtione, quoddam eſtãtiſsimum edulium componebatur, quod Græci ſua :e φακοπτισάνην vocant, vel potius betis adiungeban- , vt Heraclites Tarentinus conſueuit, qui mixtum inde ultans, τευτλοφάκην appellare conſuebat. Quum igitur temporibus, nullo horum modorum, lentes præpa- ıtur, ſanum conſilium eſſe crederem, ſi ipſis nequa- am vteremur: quum per ſe ſumptæ, malæ ſint, imò nnino interdicendæ, vti fabæ inter Pythagoricos. ædictis Hippocratis verba aſtipulantur libro de Ratio- victus in morbis acutis, quum dicat, legumina omnia tuoſa ſunt, & cruda, vbi ea omnia ſeu ſuam ſingulã ma- ;nitatem habentia, penitus à conſortio bonorum cibo- m eliminantur. Cui ſententiæ Cornelius Celſus libr. ij. æ medicinæ apertiſsime ſubſcribit: quare nullatenus ıtes eſſe dandas manifeſte percipitur, atque id magis, ıum quoq; illud ſit notum ex Epidemiarũ libro, quàm alè id ſucceſſerit iis qui in æno legumina eſitarũt, quod

etiam

etiam Galenus repetit lib.iij.Aphoriſmorum,aphoriſmo decimo ſeptimo : quibus perpendere debemus, omnino noxium eſſe ægrotos ipſis leguminibus alere, inter quæ lentes præcipuè adnumerare eſt, quas non immeritò Iudæi tanquam funebre edulium, in cibo, luctus tempore accipiunt. Præterea cibi illi qui non conueniunt ſanis, minus conueniunt ægrotis quatenus cibi ſunt, ſed nam legumina quatenus cibi rationem ſubeunt, ſunt ſanis conducentia, vt ex Auicenna percipitur, cap.de eo quod comeditur & bibitur: & Hippocrate, vltimis verbis li i de affectionibus, quæ habent: cibaria & potus & omnia excepto pane, & maza, & carnibus, & piſcibus & vino, & aqua, reliqua omnia tenues ac debiles vtilitates exhibent ad augmentum, & ad robur, & ad ſanitatem, tenuia item ac debilia mala ab ipſis fiunt: ſequitur quod nec ægrotis danda ſunt. Iis adde præcipuè lentes quum Galeno authore libro ſecundo de Locis affectis capite ſexto, leguminum omnium maximè lentes inter melancholicos cibos numerantur. Animaduertant igitur qui libros de Victus ratione febricitantium, inſcribunt, in quibus lentes laudant, quanto deprehenſi ſint errore, præcipuè Brudus Luſitanus, qui etſi ſæpe à me de hac re monitus fuerit, nunquam tamen à prauo errore & inueterato ſe abſtinere & retrahere voluit, forſan patris ſecutus opinionem, qui Arabum maximus erat aſſecla, nomine Dionyſius, qui olim cum Briſoto Gallo, de pleuritide longos habuit ſermones. De qua re extant vtriuſque Apologiæ. Cæterum ſi quis nobis opponat Paulum & alios Græcos viros, lentes ægrotantibus dare, id verum eſſe fatemur, quum eas tanquam repercuſſorium medicamen concedunt, vt capite de dolore capitis prouenientе ex vini nimio potu legitur, veluti pro exiccandis corporum humiditatibus, & ſanguine condenſando, illis Galenus & Hippocrates vtuntur. Vt receptui igitur canamus, firmiter aſſeueramus, lentibus nullatenus in victus vſu vtendum eſſe, quum atrabilioſæ ſunt, vitioſum ac peſsimũ ſuccum gignentes, vt ex dictis luce meridiana clarius percipitur. Nec enim candide lector, te moueat Auicennæ authoritas à nobis allegata, quum procul dubio nobiſcum agit, & ad Galeni mentem, à lentibus

& rebu

Lens funebre edulium eſt.

Brudus Luſitanus.

rebus ſtypticis in pleuritide abſtinẽdum eſſe ſuadet,ita
enim Bellunenſis lectio habet, & maximi quidem erroris
eſt in potu tribuere infrigidantia, vehementia, niſi in fa-
cie ex cholera, & dare in potu infrigidantia ſtyptica,aut
dare eis in cibo lentes cum aceto, & ſimilibus.Hæc enim
Avicennæ verba, ſic à lentibus pleuriticũ abſtemium eſſe
mandant, vt nihil clarius dici, aut excogitari poſſit, vt
non Doctor Alteretus præceptor meus nunquam pœni-
tendus,Salmanticæ, primus,viua voce detexit.

DE PHASEOLO.

Græcè, φασίολος: Latinè, phaſiolus, phaſeolus,doli-chus,lobus, eruilia: Hiſpanicè, eruiyas fauas, er-uilhas fauas: Italicè, rouiglione grandi: Gallicè, phaſeoles.

Enarratio CII.

Phaſioli.

PHaſeolus ſiue pha-ſiolus, quadruplici ſyllaba ſcriptus,magna & non vulgaris eruilia eſt, magnam dico, ad differentiã alterius par-uæ,& communioris er-uiliæ, quam Galenus ochron appellat. Hæc igitur de qua agimus eruilia, à Theophraſto dolichus vocatur, quæ Galeni tempore, pha-ſeolus vel lobus appel-labatur, quam vocẽ vel hodie adhuc Luſitani noſtri, maximi Græca-nicarũ vocũ ſeruatores, incorruptam ſeruarũt, vocantes vtiq; eruiliam hanc, eruiliam fabam: *Phaſeolus eruilia.*
in quum fabã ſuperaddunt, ſiliquam magnã vel vagi-nam,qua eruiliũ iſtud grana ſua occluſa habet, ob quam
quoq;

quoq; olim lobos appellari meruit, intelligũt, vnde The dorus Gaza optimè admodum (vt mea fert opinio) ha ſiliquam vertit, tametſi alteri quoq; legumini vox h conueniat. Creſcit enim eruilia hæc ita procere, vt ex & tentoria, & ſcenæ ac tabernacula recte cooperiri p ſint, cuius ſiliquæ vidētur magnæ, oblongæ, ſplendent & minime piloſæ: Communis vero eruilia parum pr pagatur, ſerpitve, cuius ſiliquæ ſemidigitales ſunt craſ & hirſutæ, quas Galenus, vt dixi, lib. j. de Facul. alim cap. 28. ochron appellat, & de illis Hippocrates, libro Diæta ſecundo, mentionē facit. Nam phaſelus tribus ſ labis inſcriptus apud Dioſcoridem ſmilax hortenſis hodie phaſelus nominatus.

Ochron eruilia vulgaris.

DE OROBO.

Græcè, ὄροβος*: Latinè, Orobus, eruum: Hiſpani Ieruos, hiezgos, cizylaon, eruilhaqua: Itali Mocho: Gallicè, ers: Arabicè, Kerſene: Germ nicè,* Vvicken, Eruen.

Eruum.

Enarratio CIII

ORobum verũ pa dignoſcunt, quũ p rique eius loco eruili accipiunt, nõn ſine genti tamen errore, enim vero multi ho album dant, albo, & bro: nam album in e paranda farina Dioſc rides eligendum ſuad Galenus vero rubrũ p tius deſiderat, quum p tentius albo ſit, vt libr de Facul. alimé. legitu & de illius viribus oct uo de Facul. ſimpl, me ita quoq; tradit: Deſi cat quidem exceſſu ſ cundo intenſo, calfac

Eruum rubrum eligẽdum.

Erui temperatura.

ve

lattaiuola, latte dangelli: Gallicè, Lettron: Arab. candarel: Germanicè, klein ſonnen vuürbel.

Enarratio CXXVII.

Condrilla

Eſt proculdubio cōdrilla, intybi ſpecies, qua de cauſa Galenus capite citato, de ea ſimul cum aliis mentionem fecit, quanquam tamen lib. ij. de Alimen. facultatib. ſe nō inter ſeres, id eſt intybos, eam connumeret, ſed potius capite de lactuca, lactucæ cōdrillam olus ſimile facit: o fit, noſtri Luſitani, herbā iſtam in hunc vſq; diē lactum appellent. Naſcitur enim inter ſegetes, & vineas, & iis locis quoque, qua acetarij vice mulieres & homines ſtici vtuntur. Ineſt autem huic condrillæ, folium endiæ ſimile, lac ex ſe quum rumpitur mittens, cui quoq; altra ſpecies ſimilis vbiq; cernitur, eaſdem fere cum intys vires obtinens: dicitur autem condrilla iſta, ab Hiſpas, lactuca inter ſegetes naſcens, vt differentiam inter ılgarem lactucam, & iſtam de qua agimus, faciant.

DE CVCVRBITA.

racè, κολοκύνθη, Latinè, cucurbita: Hiſpanicè, lacalabaca: Luſitanicè, abolara: Italicè, ſucca: Gallicè, courge: Arabicè, hara: Germanicè, Kürbs.

Enarratio CXXVIII.

Cucurbita

Colocynthæ, ea eſt cucurbita, quæ in cibi vſum quotidie venit, & multiformis conſpicitur, aliquando entroſa, ſic dicta quia in ventre multum turgeſcit, non-unquam curua, quandoq; vero tantæ longitudinis, vt odo nouem modo decem pedum viſa ſit, quæ ſæpe (natura artifice) ita eueniunt, quandoq; vero ab hortulano nculo formantur, & finguntur, quum cucurbitæ qua oguntur forma, creſcunt, vt in harundine oblonga experti ſumus, quæ ſecundum harundinis longitudinē creſcere; vnde merito, cucurbita à curuatura dicta eſt, quia facile in quamuis figuram dempto impedimento curuari poſſunt, non minus quoq; in amplis vaſculis immiſſæ, entroſæ fiunt: Sic ornatæ, vt poſtea maturis, & ſiccis, ac inanitis, vaſorum vice, vtantur. Vnde Plinius Naturalis hiſtoriæ libro, dixit, nuper enim cucurbitarum vſus venere,

Rotunda. *Longa.*

nere, vrceorum vice, iam pridem etiam cadorum ad vi
condenda. Columella quoq; de media inquit parte cuc
bitæ, ſemen inuerſo cacumine ponito, vt fiat increme
vaſtioris, nam ſunt ad vſum vaſorum ſatis idoneæ, qu
hodie in vſu videmus, atq; ipſis præcipuè vtuntur, qui
æſtatem atque ardores maximos in agris negociant
Medici noſtri temporis cucurbitam, pro bona victus
tione febricitantibus præbent, quum humidæ ac frigi
poteſtatis ſit: meo tamen iudicio, repurgato ventricu
edenda cucurbita eſt, quia facillime in eos conuertit
humores quos ſtomachus in ſe continet, vt author eſt G
lenus lib. ij. de Facul. aliment. cap. 3. qui quoq; libr. vij.
Facul. ſimpl. medic. ita eius perſequitur vires. Humida
frigida eſt in ſecundo ordine cucurbita, quare ſuccus ei
roſaceo miſtus, aurium dolori contracto ex phlegmon
eſt vtilis: præterea reſtinguit ſitim.

DE SATIVO CVCVMERE.

Græcè, σίκυς: Latinè, Cucumer, cucumis: Hiſpa
nic

nicè, cogombro: Italicè, cocomero, Gallicè, concombre, Arabicè, Chetha, Cer. Cucùmern.

PEPO.

Græcè, πέπων*: Latinè, Pepo: Hiſpanicè, Pepinos: Longobardicè, Cocomero, citruolo, Gallicè, Popons, Melons: Arabicè, Batocha, Germanicè,* Citrullen.

Citrullus. *Cucumis marinus.*

Enarratio CXXIX.

Cucumer. CVcumer, non vbique ſatiùus reperitur, qua de cauſa multi non ſine ingenti errore, citrullum quem peponem eſſe certò ſcimus, cucumerem appellant, vulgaium forſitan voce ſeducti, qui in Italia fere vniuerſa, & landria ac Germania, citrullum cucumerem vocant, ſed t dixi, non ſine magno, ne dicam pudendo errore, inter uos nouiſsimus extat Mathiolus Senenſis, in ſuo Dioſoride Hetruſca lingua confecto. Eſt igitur Græcorum

 cucum

Cucumis ſatiuus.

Pepo.

cucumer, ſiue cucumis, dictus ſic, vt Varroni placet, qu
facile curuatur, baculi craſsitudine, colore viridi, long
tudine cubitali, & maiori, præſertim, ſi in flore exiſter
in fiſtulam mittatur: tunc enim vt tradit Plinius lib. xi
cap. 5. mira longitudine, & ad fiſtulæ complementum cr
Cucumer ſcit: & hac de cauſa Columella anguinum cucumerē eu
anguinus. appellat, quia oblongus, craſſus, atq; inſtar anguis flexu
ſus ſit. Naſcitur enim in ſimili planta, qua cucumer ſy
ueſtris oritur. Cæterum eſt cucumer, natura frigidus
humidus, appetentiam concumbendi minuens, vnde ſ
cis à Græcis dictus eſt. Hinc de cucumere (quia textric
magna ex parte impudicæ ſunt) adagium ortum eſt: t
xens pallium mulier, cucumerem deuoret. Raro in Lu
tania cucumer videtur: Secus autē in altera parte Hiſp
niæ, præcipuè apud Salmanticenſes, vbi in magna cern
tur copia, hirſutus, colore omnino viridi, longitudi
Pepo citru cubitali & curua. At pepo is eſt, quem officinæ ob col
lus eſt. rem citri, in maturitate acquiſitum citrullum appellan
Græ

ræci verò illum πέπωνον, id eſt maturum, Graiâ voce di-
ere, quam vocem Hiſpani vel hodie ſeruantes, nulla im-
utata litera aut ſyllaba, illum quoq; pepanum vocant, &
us ſupremam partem cõciſam, fronti æſtus hora, in qua
lum plerunq; comedimus, tanquam refrigerantem, ad-
iouemus, quod olim quoq; à Grçcis fieri Dioſcorides in-
ere videtur. Veſcimur enim pepone Hiſpani, dum viret:
am poſtquam maturuit, & colorem luteum, citri maturi
ontraxit, tanquam cibo inutilẽ reiicimus, ſi quid tamen
llius comedendum ſit, eius ſuprema & cartilaginea pars
intũ pro victu, reiecta eius medullari parte, accipienda
ſt: vt apud inferiores Germanos plerumq; fit, qui pepo-
ibus iis, non niſi maturis, contra Hiſpanorum conſuetu-
inem, in victu vtuntur, quorum medullarem & interio-
em partem, in qua ſemen continetur, tanquã improbam
t malam reiiciunt, ſuprema & cartilaginea illa, crebris
errucis ornata parte, cõtenti, qui mos apud Græcos quo-
ue fuit, vt ex Galeno deprehenditur, lib. ij. de Alimento-
um facultatibus capite 5. vbi inquit: huc accedit, quòd in
eponibus homines à carne intima in qua ſemẽ habetur,
bſtinent. Sed hæc ignorans Mathiolus, nihil in hoc capi- *Mathiolus errat.*
e præter alios vellicare facit. Subdit quoque Galenus eo-
lem loco, in melopeponibus antè mandunt, id eſt carnem
nteriorẽ, pro quo ſcire licet, quòd melopepones, hodier-
ii ſunt melones, quorũ varietas ingens eſt, quum alij cor-
ice ſubtili teguntur, alij verò craſsiori, & tardius maturi
iunt, quos Clodienſes (Venetiis prope Riuumaltũ) ven-
lentes, peponas appellant: alij autem intus ſunt rubri, &
llorum quidam muſchatelli dicti, odore & ſapore præ-
tantiſsimi, vt apud Luſitanos, Abrantini dicti, ab oppido
Abrantes dicto, quod Tagus aurifer præterlabitur, qui-
bus Neapolitani reſpondent. Alij autem ſunt albi, & illo-
rum nonnulli hiemales dicti, quia per vniuerſam hiemem
ſuſpenſi in domibus ſeruantur, apud Salmanticenſes fre-
quentes, qui quoq; è Grçcia in Italiam hodie aduehuntur. *Anguria*
Sunt quoq; præter iſtos, melones aquei dicti, quos angur-
rias multi appellant, alij verò, bateccas, Turcæ, carpuzes.
Thuſci, præter omnem loquendi cõſuetudinem, cucume-
res nominant. Dicuntur verò melones aquei, quia intus
aquam habeant, quam cum interiori ſubſtantia, adiecto

ſaccharo Mauri & Turcæ, vigente æſtu, pro refrigerand
ventriculis, in continuo victus vſu habent, magnæ enir
ſunt anguriæ iſtæ, ventroſæ, lucidæ, colore virides, quar
quam nonnullæ paruæ reperiantur, multis variegatæ cc
loribus, quarum omnium, interior pars dulcis admodur
eſt, qua febricitantes, ſitim arcere conantur. Sunt præte
ea, vt plures alias prætercam ſpecies, Saracenicæ quædar
vel Tranſmarinæ dictæ cucurbitæ quas nonnulli pepc
nes appellāt, aliæ exterius albæ, aliȩ verò ſubluteæ, omn
craſsi & peſsimi nutrimēti:& ea de cauſa à ruſticis in hi
me tantum comeduntur, Frigidæ enim & ſiccæ, temper
tura ſunt, veluti priores omnes ſpecies, quas crudas com
dere ſolemus, frigidæ & humidæ, in ſecundo gradu: Atta
men, ſi quis aut ſemen aut radicem arefaciat, haud etia
humidæ fuerit naturæ:ſed iam deſiccantis, idq; in prim
quodam ordine, aut in ſecundo incipiente, vt latius Gal
nus dixit libro citato de Facultatibus alimentorum. Po
ro, cucurbitam ac omne genus peponis vel eorum ſem
na, ſaccaro hodie condiri, magno ægrotantium oblect
mento, vel tonſores norunt, nedum aromatarij.

CONSTANTINVS.

*SVperioribus notis in Amatum noſtrum, nobis rapina atq; n
pina egreßus, non ineptū fore arbitror ſi etiam cucumerariu
ingrediamur, Et ſi hortulum hunc publicum adhuc arentem, com
munibus authorum aquæ viuæ fontibus, vel etiam priua & no
conducta ciſterna irrigemus: modicè tamen per elices & ſulc
aquarios in colliquias humore deriuato. amāt enim cucurbitæ a
que cucumeres aquam, non tamen nimis copioſam: atque irrigu
nihil eſt elutius horto, iuxta* Horatiū. *Nunc igitur vt moroſus h
litor à ſocijs informatas areas & licet cylindro æquatas reforma
ſic quia mihi non placet aliorum ſcriptorum, huius etiam cartil
ginei generis, cucurbitarum ſcilicet, cucumerum & id genus ord
natio atque per areolas diſpoſitio, omnia explantabo atque alitē
digeram, prout viſum erit hæc oluſcula lecturo commodius.* Pri
mum de cucurbita quæ Dioſcoridi *eſt* κολόκυνθα, Galeno κολοκύν
& Ariſtophani *in* Neb. κολοκύντη *vel etiam ipſi* Galeno *in gloſ*
ἀπωειδῆς κολοκύνθη, *aliquid dicendum eſt. Ea igitur aut eſt ſat
ua, aut Sylueſtris: ſatiua duum eſt generum, Cameraria et plebē
Cameraria reptantibus flagellis & viticulis tanquam manib
admota quæq; complectens, in altum ſe ſubijcit, vt ſæpe per aſpe
ra pa*

parietum ſcandens in tectum vſq;, natura ſublimitatis auida aſcendat. Sic cui per ſe ſtandi vires non ſunt, alterius adminiculo lcita ſtatim maxima comparet: & leni foliorum vmbra ſubie-um locum opacat, cameras ac pergulas operiens. in hac, tenui diculo libratur aura pondus immobile. At Plebeia longis ſar-entis per terram expanſis humi perreptat, & parum aſſurgit a humilitate contenta: folijs tamen luxuriat, & hoſpitem lo-m ſuis floribus conueſtit, omniq; modo faſtigiatur cucurbita, aginis maximè vitilibus, coniecta in eas poſtquam defloruit. reſcit enim qua cogitur forma, plerumq; & draconis intorti fi-ura: libertate vero penſili conceſſa, iam viſa eſt, teſtante Plinio, nouem pedum longitudinis. Cucurbitæ cum aqua tanta naturæ nuenientia & conſenſus, Græci vocant Sympathiam, quanta m oleo repugnantia atq; inſitum odium, quod ijdem antipa-hiam nominarunt. Subiectum aut admotum ne attingat, auer-tur, & ſe ipſam contrahit, quaſi olei attactum exhorreat: vt utem aquam attingat, velut ſiticuloſa, creſcendo feſtinat ſeſe romittens admirabilitate naturæ. Inter cucurbitarum varieta-es, quædam eſt ventroſa: nam in ventrem creſcens mira ampli-udine turgeſcit, eaq; ἄπιος eſt fatua & inſipida, quæ in bal-eis vrceorum vicem præſtitit, & cadorum ad vina condenda. lia eſt quæ in longitudinem admirabilem excreſcit atq; exten-itur, à quibuſdam etiam anguina appellata. Cucurbitarum ratere à numeroſior vſus, & primus, caulis in cibo. Cortex etiam iridibus deraditur dum tener eſt: in cibiſq; ſalubriores quæ pen-lendo creuere. Lagenariæ vero Cucurbitæ dictæ, vſum viatores ouerunt, quibus lagenæ officio fungitur: Sed ipſa primùm ita rtificio fungitur, funiculo dum creſcit aſtricta qua parte deſyde-atur anguſtior. Nec nobis ſilendæ ſunt Cucurbitarum genera ndicta maioribus, & vt credibile, etiam incognita. Indica dico, tanta varietate naturæ quaſi ludentis ad admirationem ſui, vt difficile ſit exprimere. Sunt & turchica ſubrotunda, parua, & veluti anguina vernatione, pluribus in locis per plagulas interlita, carne conſtant firmiore, pulpaq; in qua ſemina vt phaſeolorum cuidam generi, rubicundiſſima. Nunc ad ſylueſtres conuertatur oratio. Sylueſtris Cucurbitæ duplex ſpecies: vna ſomphos à Græ-cis appellata, inanis, vnde & nomen, digitali craſſitudine, non niſi ſaxoſis naſcens. Colocinthis vocatur altera, ipſa plena, ſed minor quàm ſatiua: viticulas & folia humi ſtrata profert ſatiui cucumeris ſimilia, inciſa, vt habet Dioſcorides: qui cùm de flo-

ribus taceat, tamen florum etiam conuenientiam cum cucumer
ementita Dioſcoridis authoritate, de ſuo adiicit doctiſſimus Ma
thiolus, hæc ſylueſtris cucurbita purgatoriam vim habet, dicitur
à Dioſcoride lib. iiij. Cap. 78. κολοκυνθίς ab Hippocrate κολοκυνθ
ἀγρία, ἢ σικύη καὶ σικυώνη: & apud ipſum leges τῆς σικυώνη
σπόγγον pro pulpa ſpongioſa Colocynthidis, Galeno in gloſſ
interprete, tametſi σικυώνη & σικύα hortenſem cucurbita
aliis ſignificent. Rufus medicus, cuius opuſcula impreſſa, e
græco tranſtulimus, σικυωνίαν vocat Colocynthidem, qua
etiam alij σικύαν πικρὰν, κολόκυνθαν ἀιτὸς, ἢ ἀλεξανδρίν
nominarunt. A quibuſdam hæc pituitaria dicitur: pituita
enim vacuat, etiam Alexandro Aphrodiſeo teſte in præfatio
primi libri problematum, quamuis ex Plinij libr. xxiij. Cap.
Sciamus pituitariam eſſe Aſtaphidagrian ſiue ſtaphin, vua
tamineam falſo nominatam.

CAPVT II.

CArtilaginei generis eſt, extraq; terram cucumis, ſiue cuc
mer. Varroni lib. iiij. de lingua Latina cucumeres dicti à c
uitate, quaſi curuimeres, quorum ſemen Theophraſto lib. vij.
hiſtoria plantar. σίκυον dicitur. Sed fructus & planta σίκυος,
etiam Galeno 8. Simplic. qui Dioſcoridi σίκυς. Eius duplex gen
eſt, hortenſe & ſylueſtre. Satiuus Cucumis herba eſt prælon
ſarmentis in ramos vitis modo ſe ſpargentibus, folio rotund
cucurbitæ aliquãto minore, flore luteo. Particulatim autẽ cucum
floret, ſibi ipſe ſuperfloreſcens, & ſicciores locos patitur, candi
lanugine obductus, magisq; cum creſcit: fructus oblongus e
& vbi maturuerit planus, maculisq; diſtinctus, cuius natura
mirè expreſſit Poeta cùm dixit: tortusq; per herbam, creſcer
in ventrem Cucumis. mira voluptate, vt refert antiquita
ſummus obſeruator Plinius, Tiberio principi expetitus. Nu
quippe non die contigit ei, penſiles eorum hortos promouentib
in Soles rotis, olitoribus: rurſusq; hybernis diebus intra ſpecul
rium munimenta reuocantibus. Cucumerum Græci tria gene
fecere: Laconicum, Scytalicum, Bœoticum. Ex his tantum Lac
nicum aqua gaudere. Eſt & Cucumis agreſtis σίκυος ἄγριο
Græcis dictus, multò infra magnitudinem ſatiui. ex eo fit medic
mentum, quod vocatur elaterium, ſucco expreſſo è ſemine, inqu
Plinius lib. xx. Cap. 2. vel ex fructu, vt habet Dioſcorides lib. ii
Cap. 155. in quo docet parandi modum, & magnificat vter
author cum Theophraſto, elaterij vſum in medicina, quo nullu

diuti

ιuturnius medicamentum, nec quod magis ætatem ferat, in ſum-
ιa agreſtis cucumis, à ſatiuo, fructus tantum paruitate differt.
ſt enim oblongæ glandi ſimilis, qui maturus non ſine colligen-
ιum periculo, in oculos contentum ſuccum eiaculatur, crepanſq́
ſſilit, ſimul atq; attingitur. De genere eius eſt Cucumis ſcor-
ιonius dictus, Anguininus etiam, ſiue erraticus.

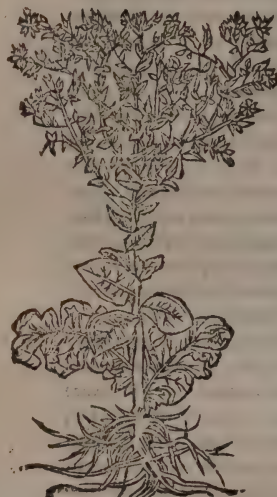
CAPVT. III.

CVcumeres cum magnitudine exceſſerint, pepones vocari tradit Plinius: Ecce inquit, cum maximè noua forma eorum ι Campania prouenit, mali cotonei effigie forte primò natum, ta audio vnum, mox ſemine ex illo genus factum, melopeponas ιocant. Mirum in his, præter figuram coloremq; & odorem, quòd ιaturitatem adepti, quanquam non pendentes, ſtatim à pediulo recedunt. Quibus verbis profectò ſignificantur, Melones: ſunt nim vt Palladius author eſt, de genere Peponum, à mali Cydoιij figura quam referunt, nomine compoſito, Melopepones appelati. A peponibus autem differunt, quia pepones maiores ſunt, triati magis, magisq; ſucculenti, Sed minus grati: carne molliore, & ſemine pauciore. πέπονες igitur ipſi ſunt, qui de Peponibus antopere rixantur, cùm melones nihil aliud ſint quàm μηλοπέπονες Græcis, de genere Peponum. Pepo vero Græcis vocatur πέπων & σίκυος πέπων Ariſtoteli in Probl. Sect. 20. quæſt. 32. Polluci tiam lib. vj. quem etiam σπερματίαν vocari tradit. Galenus vero 2. de Alimentis compoſito nomine dixit: σικυοπέπονα. Peponum autem permulta ſunt genera, quæ ſapore & figura diſtinguntur. Eſt enim ventricoſus pepo qui à pediculo ad oculum vſq; ſtriatus & canaliculatus. Alius etiam quem fœminam vocant, minus ſtriatus. Sunt item qui Hircini & vulgò turchici: fiunt & ſuccrini dicti, artificio, ſeminibus moſcho aut ſaccharo imbutis, At qui citrulus medicis dicitur, quaſi citreolus, quod citrei mali in forma & colore ſit æmulus, ſapore cucumerem refert, & folia habet multis inciſuris diuiſa alarum aut pennarum inſtar. Quin etiam ex Campania & Melita Siciliæ inſula pepones aſciti ſunt, quos bothecas vocat Italia, folio melonum ſed latiore: fructuq; multò craſſiore, ſtrijs obſcuris, craſſo peduulo contra ac in melonibus. hij fructus verſicolores ſunt, alij albicant, alij vireſcunt magis, qui maturi dulces fiunt atq; ab ægris in febrium ardoribus vehementer expetũtur. Tandem ſunt & hyberni pepones qui in area & ſolo non matureſcunt, ſed flaueſcunt ſolaribus appenſi,

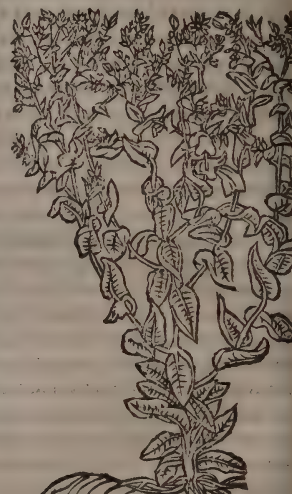
magnaq; voluptate in hyeme comeduntur. Noſtra *Gallia iam ſer hæc omnia agnoſcit genera, ſed alia alibi: quæ ſubtilius & enucleatius in iuſto opere explicabimus.* Nam *hæc tantum ſunt ſpeciminis gratia, à nobis propoſita lectoribus.*

DE LACTVCA.

Græcè, θρίδαξ: Latinè, lactuca: Luſitanicè, alface: Hiſpanicè, lechuga: Italicè, lattuca: Arabicè, cherbas: Gallicè, laittue: Germanicè, Lattich.

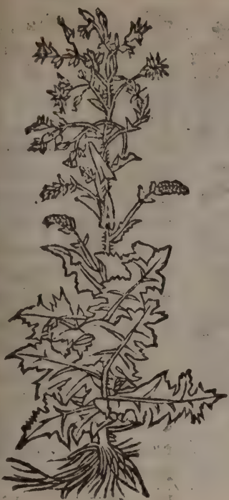
Criſpa.

Capitata.

Enarratio CXXX.

Lactuca. DIcitur lactuca, vt Palladio in Ianuario placet, quod abundantia lactis exuperet, quod quidem lac ventrem mouere leuiter, olim credebatur, quare apud veteres, in primis epulis veniebat, vt Martialis ſequenti carmine teſtatur, quum dicat. Prima tibi dabitur, ventri lactuca, mouendo Vtilis: de qua quoque ille dixit, Claude quæ cœnas lactuca ſolebat auorum, Dic mihi cur noſtras inchoat illa dapes? Syluestris verò longiori caule in car-

Syluestris.

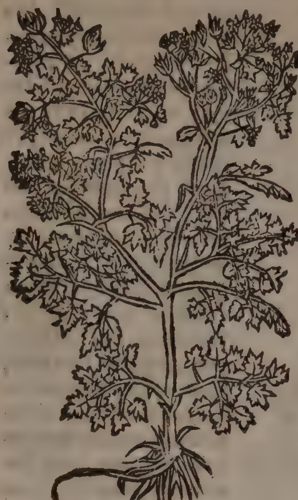
pis naſcitur, folio ſatiuæ ſimili, ſed ſpinoſo, præſertim quum ad complementũ peruenit, Satiua verò quæ in victus vſu quotidie venit, vt refert Galenus, humidum frigidumque eſt olus, non tamen extremè. Dicenda igitur lactuca, humida, & frigida eſt ſecũdum aquæ fontanæ frigiditatem, & vt lib. ij. de Facul. alimen. legimus, hoc olus, ſucci eſt quã alia omnia laudabilioris. Nã quum reliqua omnia ſanguinem gignant pauciſsimum, ac praui ſucci, lactuca nõ multũ quidem *Lactuca tẽperatura.* enerat, id tamen nec mali ſucci eſt, neq; omnino laudailis. Porrò dum eſſem iuuenis, ventriculusque mihi ineſtaretur bile, lactuca qua ipſum refrigerarem vtebar: uum verò ad ætatem declinantem perueni, hoc ipſum lus fuit mihi contra vigilias auxilio, quæ ſenibus eſſe nnexæ videntur. Habet itaque lactuca ſuccum quidem rigidum atque humidum, minime tamen prauum, quare iec concoctioni reſiſtit, nec perinde vt reliqua olera, venrem cohibet ſicuti neq; etiam prorritat.

DE GINGIDIO.

Græcè, γιγγίδιον: *Latinè*, *gingidium*, *chærefolium*: *Italicè*, *cerefolio herba*: *Gallicè*, *cerfueil*: *Germanicè*, Kerbelkraut.

Enarratio CXXXI.

Gingidiũ chærefoliũ eſt. RECtè mea ſententia, Ruellius Gallus, & poſt illum Fuchſius, in ſuo herbario, gingidium chærefolium eſſe,

Gingidium.

eſſe, opinati ſunt, quu
reuera inter ſe maxim
conueniant, eſt igit
gingidiũ chærefoliu
herbula, nõ diu è Syri
& Cilicia in Italiam a
uecta, & inde in alias r
giones trãſportata: qu
quam ad Hiſpaniã no
dum quòd ſciam peru
nerit, ſyluestri paſtina
ſimilis, tenuior tame
& amarior, & culinæ
tis commoda, radice ſ
albida, aliquantulum
maricante, floribus ca
didis, ſemine in ſiliq
exiguis, oblongo, ang
ſto, & acuminato, q
ideo chærefolium di
tur, quod foliis luxuri

Quòd verò Hiſpani, herbulam hanc, in hortis ſuis h cuſque ſatam non habeant, id in cauſa mihi eſſe videt quod coriandro viridi maximè vtantur, id ferculis q tidie infundendo, quod tamen vniuerſa Italia, & Germ nia, ac Gallia, reſpuunt, & tanquam noxiam herbam h rent, cuius loco hanc amplexantur, chærefolium dicta quæ in vniuerſum alia eſt, ab ea quam Plinius chæref lium appellat. Huius porro vires, Galenus libro ſecun de Facultatibus alimentorum. cap. quinquageſimo qu to: & ſexto libro, de Facultatibus ſimplicium medic mentorum, enarrat, dicens: Gingidium guſtu amarum aſtringens quum ſit, temperie calidum frigidumque v detur: Secundum verò vtramque qualitatem, deſiccat tium eſt, cætera porro, ſtomacho amicum exiſtit.

Chæreſoli- um Plinij.

DE SCAN-
DICE.

Græcè, σκάνδιξ: *Latinè*, *ſcandix*.

Eſt

Scandix.

Enarratio CXXXII.

SCandicem gingidio ſimilem herbam, nobis diligentiſsimus vir Joãnes Falconerius Anglus, primò Ferrariæ indicauit, nec enim illam aliis nominibus appellari nouimus, qua de cauſa nomēclaturas alias non adiecimus.

DE CAVCALIDE.

Græcè, καυκαλὶς: *Latinè, caucalis; daucus agreſtis: Hiſpanicè, queyones, ierua: Italicè, pitroſello ſaluatico: Gallicè, perſil ſauuage: Germanicè*, Rauch bibernell.

Enarratio CXXXIII.

ADeo caucalis herba, daucum refert, cum figura, tum foliorum inciſura, & vmbella, vt meritò Daucus ſyl- *Caucalis herba.* eſtris à multis appelletur. Naſcitur enim hæc vbique, n aruis, folio inferiori petroſelino ſimili: ſuperiori verò, inciſo, minuto, vt in fœniculo, cernitur, vnde ab talis, petroſelinum aggreſte, herba iſta dicta eſt. Præterea, huic ſimilis folio & vmbella alia eſt herba, caule irſuto, cuius radices rotundæ, nucum magnitudine unt: exterius nigræ, intus verò albæ, & eſui aptæ, quas ueri in Hiſpania, frequentiſsime comedunt, & eas, adem voce, qua iuncum auelanam appellari diximus ocant, nuſquam quàm in Hiſpania à me viſas: nec mium, quum, vt ait Virgilius, Nec verò terræ ferre omnes omnia

Caucalis.

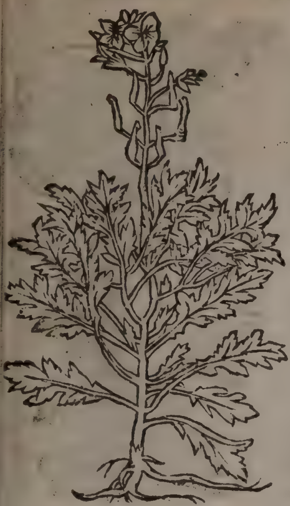
omnia poſſunt. Cæte-rum de caulide, ita pro-dit Galenus libro ſepti-mo, de Facultatibus ſimplicium medicamen-torum, quidam daucum ſylueſtrem nuncupant, eſt enim ei adſimilis guſtu ſimul ac viribus, excalfacit enim vt illa, & deſiccat, tum vrinam ciet, & muria ad repoſi-tionem conditur.

DE ERVCA

Græcè, εὔζωμον: Latinè, eruca: Arabicè, ergit: Hiſpanicè, ruga: Italicè, rucola, rucheta: Gallicè Roquette: *Germanicè*, Vueſſenff.

Enarratio CXXXIIII.

Eruca. ERuca tam domeſtica quàm ſylueſtris communiſſima eſt herba, quæ plerunque in acetariis venit, ideo eruca dicitur, quia in guſtu erodat: euzomos verò, quia iura commendet, detque illis gratum ſaporem. Venerem enim eruca mouet, qua de cauſa, à poetis ſalax eruca appellatur: de qua Galenus libro ſecundo de Alimentorum facultatibus capite quinquageſimo tertio, ita inquit: hoc olus manifeſtiſſime calfacit, ſemenque gignere creditur, & coëundi excitat appetitum, capiti etiam dolorem infert, præſertim ſi quis ipſo ſolo veſcatur: hactenus Galenus. Quibus tu adde, modo quo eruca veſcitur, calidus temperatu-

Satiua.

Syluestris.

ra ſit, quum ſi frigidus fuerit, tantum abeſt vt illi dolorem capitis inducet, vt potius magnum adducat iuamen.

DE OCIMO.

ræcè, ὤκιμον*: Latinè, ocimum: Arabicè, berendaros: Hiſpanicè, albahaca: Italicè, baſilico: Gallicè, baſilic: Germanicè*, Baſilig.

Enarratio cxxxv.

NOn ſolum in hortis ſatum ocimum videtur, ſed paſsim ad feneſtras figulinis vaſis repoſitum, quod nulieres ob fragrantiſsimum quem habet odorẽ fouent, nde ocimũ ab ὄζω verbo quòd eſt redoleo, deductum eſt. Reperitur enim gariophyllatum dictum ſuauioris odois, ſic dictum quòd neſcio quid gariophylli redoleat, roprie verò baſilicon minutis foliis ornatum, acinos ſt, de quo tertio libro ſermonem faciemus. Cæterum in ocimi Ocimum.

Ocimum mediocre.

Ocimum maius.

ocimi viribus multi diſsident, Galenus tamẽ cui habenc fides eſt, ſic de eo lib. viij. de Facult. ſimplic. medic. tradi Ocimum ex ſecundo eſt ordine calfacientium, habet au tem recrementitiã humiditatẽ, proinde nec commodu eſt, quòd in corpus ſumatur: cæterum foris illitum ad d gerendum & concoquendum idoneum eſt. At Simeon S thi, de eo ita quoq; iudicium ſuum fert, quum dicat, baſ lica ocima, olfacta, cor, & caput iuuant, ſi aqua irrigantu humidiora fiunt, & ſomnum cõciliant, ſemen eorum ca diacis affectibus ſuccurrit, animi mœrorem ex atra bi ortam, in hilaritatem & lætitiam mutat.

Acinos quid.

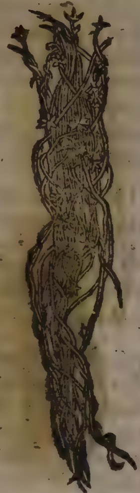
Simeon Sethi.

DE OROBANCHE.

Græcè, ὀροβάγχη: *Latinè, orobanche, erui angina: Hiſpanicè, yerua vaqua: Italicè, herba lupa, coda leone, herba tora: Gallicè, pain de lieure, Fenier Germanicè*, Sommervuurtz.

En

Enarratio CXXXVI.

Orobanche.

NAſcitur orobăche inter legumina, hordeum & canabin, pedalis altitudinis, cauliculus, & minoris ad ruborem declinans, ſine foliis, hirſutus, pinguis, tener, aſparagi modo craſſus, flore ſubrutilo, ad album declinante in totum hypociſti ſimilis, nam radix illi, tenera, pollicaris craſsitudinis eſt, Orobanche ex maleficio nomē traxit, quòd videlicet, legumina, præcipuè orobum, inter quę naſci diximus, ſtrangulet, non illis, ſe circumligando, vt Theophraſtus dixit, ſed tantum ter ea naſcendo, vt experientia indicat. Dicitur verò erba hæc, nonnullis, herba tauri: ab aliis autem herba accæ, eo quòd vacca quum eam comedit, illico ád taum accedit, non minus quoq; cynomorion appellatur, uòd canis genitale membrū referat, nam vna parte craſſa idetur, alia verò ſubtilis. De qua ita Galenus lib. viij. de acultatibus ſimplicium medicamentorum inquit, breiſsimè, ſiccæ frigidæq; tēperaturæ eſt, in primo ordine. *Orobăche cauliculus eſt.*

DE TRAGOPOGONE.

ræcè, τραγοπώγων: Latinè, tragopogon, barbula hirci: Hiſpanicè, barba de cabron, yerua, nozelhas: Italicè, ſaſſefrica: Gallicè, barbe de bouc: Germanicè, Bocksbart.

Enarratio CXXXVII.

EſT dubio procul herba hæc ſimilis omnino herbæ croci, præſertim illa flores purpureos emittens: nam alte- *Tragopogon.*

ra luteos potius flores producit, ſed vtriq; radix eſt parua bulboſa, aliquantulum oblonga, auellanæ magnitudine dulcis, eſui apta, quam pueri in Hiſpania in campis eradicantes, à ſimilitudine paruarum nucum, nozellas appellitant, & illarũ eſu maxime oblectantur. Dicitur enim herba hæc barba hirci, quia in calice, neſcio quid hircinam barbam repræſentet, quanquam Hermolaus Barbarus vir alioquin doctiſsimus, parum hoc animaduerterit.

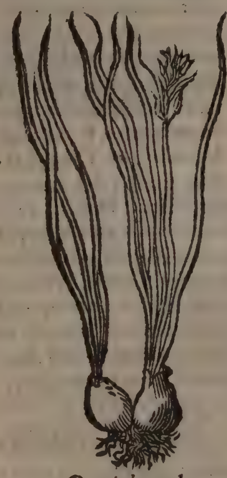
Hermolaus taxatur.

DE ORNITHOGALO.

Græcè, ὀρνιθόγαλον: *Latinè, ornithogalum: Hiſpanicè leche de gallina yerua: Italicè, latte de gallina, Gallicè, churles: Germanicè*, Klein erdtnuſs.

Enarratio CXXXVIII.

Ornithogalon.

Ornithogalon.

SCatent vniuerſi cam pi fœno referti, orni thogalo herba, Dioſco ridis picturę omnino re ſpondente. Nec minus quoq; inter ſegetes repe ritur herba hæc, ſine fo liis caulem producens tenerum, ſubtilem, tri bus quatuórve agnatis & ipſis etiam tenellis, e quibus flores prodeunt primo aſpectu albi, ſed poſtea penitius intro ſpecti, exterius herba ceo, intus verò tantum lacteo colore deprehen duntur: in medio quo rum poſtea tanquam in pillula ſemen ſeruatur piſtrinæ accommodatum, quum id panibus tanquam melanthium iniiciant: Radices quoque huius herbæ dulces ſunt, bulboſæ, in victus vſu quotidie venientes, non minus ac caſtaneæ, quas ruſtici deficiente annona, non prætermittunt, famem, crudis & coctis propulſantes.

DI

DE TVBERIBVS TERRAE.

Græcè, ὕδνα: Latinè, tubera: Hiſpanicè, turmas de tierra: Italicè, i tartuffi: Arabicè, ramech: Gallicè, trufles: German. Morchelen, hirtz brunſt.

Enarratio CXXXIX.

Parit intra ſe tubera tellus, ſine caule, ſine foliis, aliiſve agnatis, quæ peſsimum & terreſtrem præbent nutrimentum, & vt tradit Auicenna neruis & ſtomacho inimica ſunt, qua de cauſa, conſulto iure carnium pinguium tubera elixanda ſunt, vel vt Platinæ lib. de Obſoniis placet, vino lota ſub cineribus coquẽda ſunt, ac ſale & pipere aſperſa, adhuc calida in conuiuiis, poſt eſum carnium comedenda. Erũpunt enim, vt obiter hoc dicamus, tubera tonitru, vnde Aquinas poëta dixit: Et facient lautas optata tonitrua cœnas. *Tubera.*

DE HORTENSI SMILACE.

Græcè, σμίλαξ κηπαία: Latinè, ſmilax hortenſis, phaſelus: Hiſpanicè, feyones: Italicè, fagiuoli, faſeli: Arabicè, lubia: Gallicè, faſeoles: Germanicè, Faſelen, Vuelſch bonen.

Enarratio CXL.

Adeo clare phaſelus vulgatiſsimum legumen à Dioſcoride in præſenti deſcribitur, vt non multis opus ſit comprobationibus. Nam renum figura legumen hoc cernitur, aliquando rubrum, aliquando verò album, non nunquam quoq; nigro colore compunctum. De quibus omnibus hic Dioſcorides ſimul agit, non verò, vt quidam putãt, de vno tantum genere, pluribus variegato coloribus, quod hodie, Italia phaſelũ Turcicum appellat, vt cap. 101. abunde diximus. cæterum coquuntur hodie in Italia pro cibo, teneræ ac virides cum ſemine phaſeli ſiliquæ, veluti quoq; olim fieri Dioſcorides meminit, Cæterũ, flatuoſum nutrimentũ phaſelus gignit, nec omnino malum. *Phaſelus.*

DE MEDICA HERBA.

Græcè, μηδική: Latinè, medica: Hiſpanicè, alfaſe, eruaye: Arabicè, cot, & alfaſaſat: Gallicè, ſaint

 foin,

ſoin, ſoin de bourgongne : Grand treſſle.

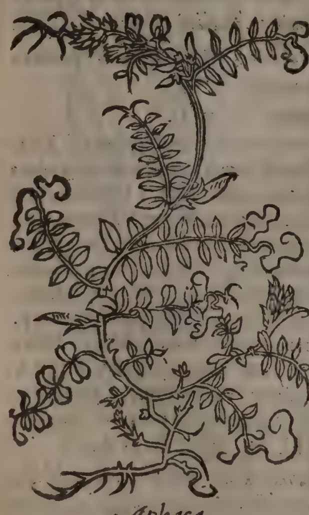
Enarratio CXLI.

HAec non vbiq; prouenit herba:at in regno Valentino apud Hiſpanos, abundantiſsime creſcit, vbi quoque illius ſerendæ diligens, pro ſaginandis iumentis cura habetur, quam Arabica voce, alfalſe, vel alfaſaſat appellare ſolent, in Gallia quoque eam naſci Ruellius eſt author, vbi trifolium magnum, aut potius Burgundiæ trifolium appellari tradit. Dicitur tamen herba iſta Medica, quòd ex Media, in Italiam olim adducta fuerit, vbi quoque magna diligentia, pro iumentorum pabulo ſerebatur, ſed nunc quod nouerim, vniuerſa Italia ea caret.

DE APHACE.

Gracè, ἀφάκη : Latinè, Aphace, ſylueſtris vitia. Gallicè, veſſeron, Arabicè, apaki : Germanicè Feldvuicken.

Enarratio CXLII.

Aphaca.

Aphaca en diuiæ ſpecies.

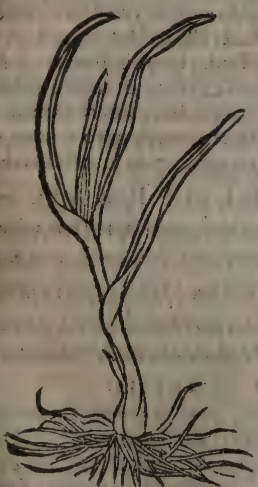
Fuchſius errat.

NAſcitur in pratis & prope ſepes aphac herba, caule quadratc folio lentis, aut campe ſtris eruiliæ, flore ſub rubro, ſed poſtea ſilicu las quaſdam emittit par uas, in quibus ſemen, a ſpeciei conſeruationen recondit. Nam aphaca apud Theophraſtũ lon ge alia eſt herba, vtpot cichoreæ altera ſpecie: quam dentem leonis aut tarraxacum, vel al tarraxacũ appellari d ximus. Porrò Fuchſiu in præſenti errat, quur aphacen, os mundi, he bam eſſe dixerit, quur proculdubio, os mund foli

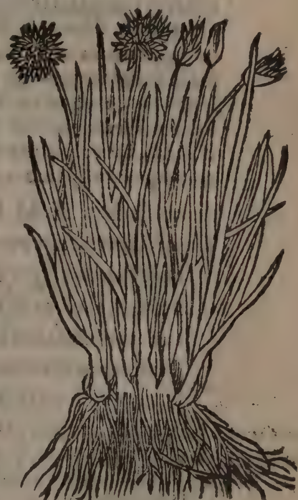
folia maiora habeat, filicis modo alata, herba in altum creſcens,& ea de cauſa, à multis ſpectaculi gratia in hortis ſata habetur: Hodie verò aphace, in Hiſpania nõ ſeritur, quia vbiq;, & in omnibus campis, præcipuè fœno refertis ſua ſponte naſcatur, vt audio tamen, in nonnullis Italię locis, illius, non minus ac alterius cuiuſq; leguminis cura ſerendi habetur, de qua Galenus libro ſexto, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, ita inquit: Aphace aſtringit, editurque vt ipſa lenticula, ægrius tamen concoquitur: Cæterum valentius deſiccat, & moderati caloris eſt, cætera verò legito lib.j.de Facult.alimen.cap.6.

DE PORRO CAPITATO.

Græcè, πράσον κεφαλωτὸν: *Latinè*, *Porrum capitatum*: *Hiſpanicè*, *Puerros*: *Italicè*, *porri*: *Gallicè*, *Poureaulx*: *Arabicè*, *Curat*: *Germanicè*, Lauch, ſchnitlauch, & bryſslauch.

Porrum capitatum.

Porrum ſectiuum.

Enarratio CXLIII.

Praſum porrum. Praſium marrubiũ.

PRaſum, porrum eſt, praſium verò marrubium, cuius inaduertentia Plinius quandoq; lapſus fuit. Agit igitur Dioſcorides de porro capitato, non quidem quòd ab aliis communioribus radices habentibus longas differat: ſed potius, quia olim in iſto capitato, maior ſuauitas & & teneritudo quàm in cæteris, percipiebatur. Parabatur autem porrum capitatum, id eſt, capitis latioris, vtpote cepæ modo incrementum habens ſequenti modo: quum enim tranſplantabatur, folia à radicibus auferebantur, ac ſubtus parum tegulæ, aut cuiuſuis alterius teſtæ ponebatur; ne porri radix in altum creſceret, ſed magis cepæ modo lata fieret, de quibus, & cepis, ac aliis, Galen. lib. ij. de alimentorum facultatibus cap. vltimo ſermonẽ fecit, cùm dicit: corpus enim calefacit, & craſſos in eo humores extenuat, glutinoſosque incidit, bis tamen aut ter in aqua decoctum, acrimonia ſpoliatur, quanquam nec ſic quidem vim perdit extenuandi. At Simeon Sethi, porrum calidum & ſiccum in ſecundo ordine conſtituit, dicens quoq;, vrinam cit, & mali ſucci eſt, aſsidue cõmeſtum viſus hebetudinem efficit, difficilia inuehit ſomnia, & ſtomacho nocet, genitale ſemen calefacit, & capitis dolores excitat, iecur, renes, & veſicam ledit, confert ad hæmorrhoidas, bis verò aqua coctũ & aceto, & garo & oleo, cuminóq; cõditũ, ſalubre eſt, iis qui frigido ſunt ſtomacho.

DE AMPELOPRASO.

Græcè, ἀμπελόπρασον: Latinè, ampelopraſum, vinearum porrum, agreſte porrum: Hiſpanicè, ayos de las vinhas, puerros de las vinhas: Italicè, porro ſaluatico, porrandelo: Gallicè, porreau de chien, porreau ſauluage: Arabicè, Nabati: Germ. Vuildlauch.

Enarratio CXLIIII.

Porrum vinearum.

DIcitur ampelopraſum, quod in vinetis frequentiſſime naſcatur, quo ruſtici allij loco veſcuntur. Durã enim ſubſtantiam ampelopraſum habet, & acutum ex ſe ſpirat odorem. De quo Galenus libr. vj. de Faculta. ſimpl. medic. ita inquit, ampelopraſon, ſi inter allium & praſon, hoc eſt, porrum, medium quiddam concipias, facultatem

ampelop

mpelopraſi inueneris. Eſt enim agreſte vt ſic dicam porum; quamobrem & acrius eo & ſiccius eſt, ſicut agreſtia omnia reliqua hortenſibus, ac proinde ſtomacho quàm illud nocentius, ſed & craſſos & lentos humores potẽtius incidit, valentiuſq; infarcta organa obſtructione liberat, hac quoq; ratione, vrinas ſæpe prouocauit, vbi à craſsis & lentis retinebantur humoribus, adeo vero eſt calidum vt illitum cataplaſmatis modo exulceret. Dictum autem eſt antea, quòd quæ eum in modum ſunt calida, extremi ſint ordinis. Hæc Galenus: in quorũ verborum primordio animaduertendum duximus, quòd Galenus, Ampelopraſum viribus conſtituit inter allium & porrum, quum tamen hæc potius ſcorodopraſo, hoc eſt allio porro, quàm ampelopraſo, vineto porro, conueniant: quæ quoq; Galenus lib.viij.eiuſdem citati voluminis cõfirmauit, quum dixerit ſcorodopraſon, ſicut guſtu & odore mediam ſcorodi, hoc eſt allij, & praſi id eſt porri, qualitatem poſsidet: ita & viribus, vnde prima illa verba, capitis ampelopraſi, addita ſupereſſe pro firmo crediderim.

DE CEPA

Græcè, κρόμμυον: *Latinè*, *Cepa*, *cepe*: *Hiſpanicè*, *Cebolhas*: *Italicè*, *Cipolle*: *Gallicè*, *Oignon*: *Arabicè*, *Baſil*: *Germanicè*, Zvuibel.

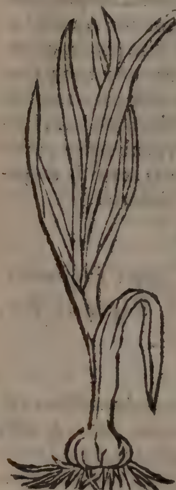
Enarratio. CXLV.

Cepa lachrymoſum olus, vbique vulgatiſsima eſt, cuius dulcis & acris ac media, veluti rubra & alba reperitur, quæ quoq; inter bulbos reponitur, imò Celſus omnia capitata olera, vel quorum radices in victum veniunt, inter bulbos reponit, vt capite de ſcilla quoq; meminimus. Ex quarto enim ordine excalfacientium cepa eſt, vt tradit Galenus, lib.vij.de Facul. ſimpl. medica. de quo certe haud admirari non poſſum, quum cepam in quarto collocet gradu: ſcillam vero medicamen venenoſum in ſecundo tantum. Cæterum, cepa vt Simeoni Sethi placet, lotium cit, & ſemen genitale gignit, cibi appetentiam excitat, capitis dolores facit, & ſtomacho officit, rationem etiam vt aliqui ferunt, lædit: ſi verò coquatur, plurimum malignitatis deponit, & vtilis fit *Cepa*

ad thoracis aſperitates, & tuſſes, hæmorrhoidas impoſi aperit, & cum aceto inunctum, alphos extergit, etſi a tem craſſarum partium ſubſtantiam habeat, humores t men craſſos & lentos extenuat, ventriculum verò infla ſi crebrius quis ea vtatur, in lienis vitia incidit.

DE ALLIO.

Græcè, σκόροδον: *Latinè*, *Allium*, *Hiſpanicè*, *ayo* *Italicè*, *aglio*: *Gallicè*, *ail*: *Arabicè*, *Thum*: *Germanicè*, Knoblauch.

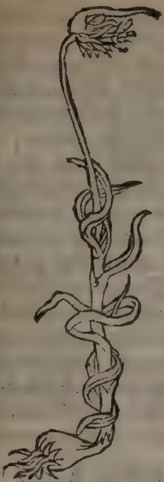
Allium hortenſe.

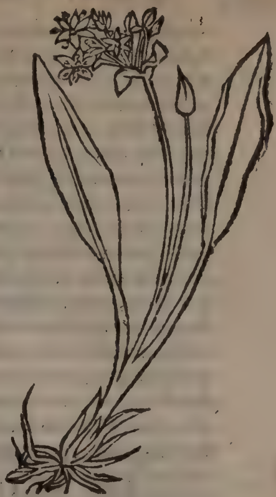
Syluestre.

Enarratio CXLVI.

Scorodon allium. SCorodon quaſi σκαιὸν ῥόδον id eſt rudem roſam, quò aſpere ſupra modum redoleat, dictum puto, & allium quòd exiliendo creſcat, honeſtum ac gratũ ruſticæ pleb obſonium eſt, adeo vt à Columella lib.ij.inter hortorun delitias numeretur, & à Galeno ruſticorum theriaca, ſiu ruſticorum antidotum appelletur, quòd ad allium tan quam ad ſacrum antidotum & theriacam, quum male ſin affecti,

Syluestre.

Vrſinum.

ffecti, concurrant: cuius à Dioſcoride in præſenti duo leſcribuntur genera, Hortenſe ſiue domeſticum: alte- um vero ſyluestre quod Græci ophioſcorodon, id eſt an- ;uinum allium vocant, ſua ſponte in aruis creſcens, folio ›ræſongo, tereti, intus concauo, iunceam ſpeciem re- ›ræſentante, radice vero domeſtico non abſimili. Ter- ium autem genus, præter hæc duo citata comperitur, rſinum dictum, in nemoribus naſcens, & nunc hortis taliæ familiare factum, folio perſimili lilio conuallis, lore multiplici, albo, odorem allij reſpirante, radice ero tenui. Cæterum an allium peſtilenti morbo conue- iiat, & in eo tuto dari poſsit, dubium eſt: cui quæſito acile reſpõdemus, quòd in præſeruatione peſtis, aliis vti, ›ptimum eſt conſilium, quanquam Abinzoarem oppoſi- um aſſeuerantem videamus: ſed re vera, allium veneno duerſari, & optimum eſſe antidotum, non ſolum come- tum pro peſtis præſeruatione, ſed etiam vt ex eo confi- iatur rubricans emplaſtrum in bubone peſtifero certum ſt. Verum allium in curatione morſus viperæ multum

Anguinũ, allium.

Vrſinum

Allium in peſte.

Allium in viperæ morſu.

valere, omnes tradunt, & nos ipſi experientia compr batum habemus:quo fit, Auicenna Fen ſexta, quarti libr cap. xxxiij. quo de viperæ morſus cura agit, emendand veniat, quum loco alliorum, Interpres ſomnum inept ſime interpretatus eſt, Vocum forſan Arabicarum affin tate deceptus: Nam taumi Arabes allia vocant, naur vero ſomnum. Quum igitur Auicenna dicat, quod aff ctus viperę morſu, vtatur ſi poſsibile eſt, alliis & vini mu titudine in potu, quum omnem excedat curationen medicamen hoc interpres, non alliorum & vini multit dine, vtendum dixit, ſed potius ſomni & vini quantita qui ſane error vitæ humanæ periculoſiſsimus eſt. Proin Auicenna in eo loco vt diximus, emendandus eſt. Alliu authore Galeno libr. viij. de Facul. ſimpl. medica. deſic & excalfacit quarto exceſſu. Porro, ophioſcorodon, agr ſte allium eſt, domeſtico valentius, ceu reliqua agreſ omnia. Sed hæc de ſcorodo ſunt dicta: nam ſcordion h ba, longe alia res eſt, de qua ſuo loco plura dicturi ſum

DE SCORODOPRASO

Græcè, σκοροδόπρασον: Latinè, Allium porru allium Turcicum: Italicè, aglio de Turchi, Ge manicè, Feldknoblauch.

Enarratio CXLVII.

Decipitur Marcellus Virgilius. SCorodopraſon herba, à natura producta eſt, non ve ab holitore ex allio & porro compoſita, vt Marcell Virgilius putat. Naſcitur in aruis foliis porri, quæ & hortis iam hodie ſpectaculi gratia cernitur, & illam Tu cicum allium vel Turcarum porrum appellant, allij porri vires poſsidens, vt de eo teſtatur Gale. loco superi citato dicens: Scorodopraſon, ſicut guſtu & odore m diam ſcorodi hoc eſt allij, & praſi id eſt porri, qualitate poſsidet, ita & viribus.

DE SINAPI.

Græcè, σίνηπι ἢ νάπυ: Latinè, Sinapi, Hiſpanic Moſtarda, moſtaza: Italicè, ſenape: Gallicè, neue: Arabicè, Cardel: Germanicè, Zam od: garten ſenff.

Enarratio CXLVIII.

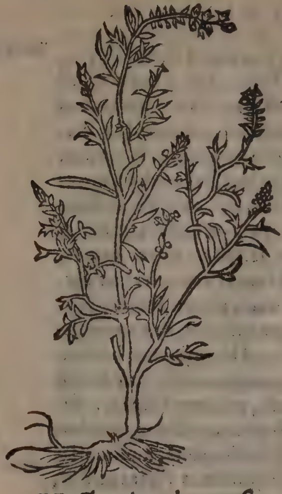
Sinapi.

Sinapis vt Athenęo placet, hic dicitur quod olfactu ſuo luminibus officiat, cuius duo habentur genera. Alterum, caulem habens hirſutum, longum, ramoſum, folia rapi, minora tamen & aſperiora, flores luteos, ſiliquas rotundas ac hirſutas, plenas ſemine paruo, minuto, & candicante. Alterum verò hirſuto quoque caule præditum eſt, minore tamen, foliis erucæ, ſed maioribus & latioribus, ac laciniatis, floribus albicantibus, cruciſque effigiem referentibus, ſiliquis teretibus, & oblongis, ſemine llo rufeſcentéve refertis. Cæterùm, ex ſinapi, adiecta nis medulla & aceto, conditum paratur, pro bubula tiſsimum & duris piſcibus comedendis, accommodam, non minus quoque ex muſto rubro & ſinapi, apud llos frequentiſsime quoque concinnatur, veluti ex pois ſinape, cinnamomo & melle: eſt enim ſinapis ſemen lidum & ſiccum quarto ordine, ex quo ſinapiſmus ad ulcerationem paratur, vt Galenus ex mente Archiges libris de Locis affectis meminit, oleum porrò ex eo nfectum in officinis proſtat.

Sinapis. **Sinapis tĕperatura.**

DE NASTVRTIO.

raecè, κάρδαμον: Latinè, naſturtium: Arabicè, harf: Hiſpanicè, naſturcyos, malpica: Italicè, agreto: Gallicè, creſſon alenois: Germanicè, Garten kreſſen.

Naſturtium hortenſe.

Syluestre.

Enarratio CXLIX.

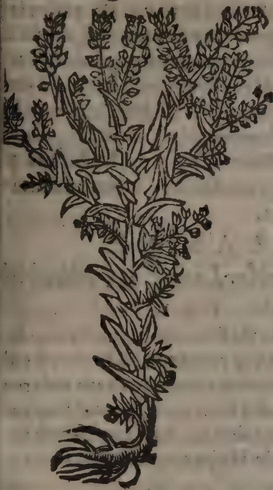
Naſturtiũ. NAſturtium appellatum eſt, à naribus torquen quòd odore & ſeminis acrimonia ſternutam prouocet, cuius genera ſunt duo, ſylueſtre & domeſt de ſylueſtri paulò antea diximus lib.j.capite de hibe ſiue vicetoxico:nunc autem de ſatiuo, ſiue domeſtico mo habetur, quod egregie inter olera prouenit,& V rem ſtimulat,quanquam Plin.lib.xx.cap.13.illud eam hibere contendat,non abſq; errore tamen, vt experie quotidiana docet. De quo Galenus lib.7.de Facultati ſimplicium medicamentorũ ita prodit: Naſturtij ſem adurentis facultatis eſt particeps, veluti napy.proind mnia quæ rubrificationẽ poſtulant, eo excalfaciunt: ſcetur quoque remediis quæ exhibentur aſthmaticis, quam valẽter craſſos ſuccos incidere valeat:porro & h ba arefacta ſemini ſimilem facultatem ſortitur:nam humida eſt, & viridis,multis numeris inferiorem.

Naſturtiũ venerem incitat. Plinius errat.

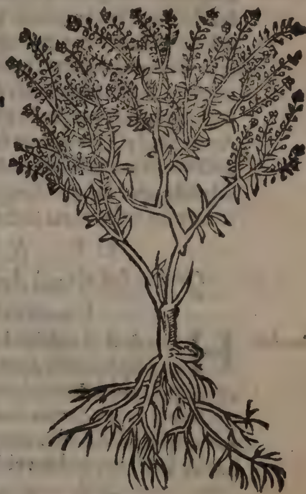
E

DE THLASPI.

Græcè, θλάσπι: *Latinè, thlaſpi: Hiſpanicè, Luſitanicè, paniqueſo de flor blanquo yerua: Gallicè, ſeneue ſauuage: Germanicè*, Beſem kraut.

Latifolium.

Anguſtifolium.

Enarratio C L.

TAnta eſt thlaſpis herbæ ſimilitudo, cum ea quam officinę burſam paſtoris appellant, vt nonnulli her-riorum, eam quoq; burſam paſtoris nominauerint: At uera inter ſe multum differunt, quum folia in thlaſpide uiſa in ſummitate eſſe videmus, craſſa, ſtricta, lõgitudi-s digitalis, ſaporis acuti, non inſuauis. Vnde fit, quod teri Hiſpaniæ illis veſcentes, panem & caſeum, herbam am appellent: accedũt iis, quòd flores thlaſpis, albi ſem-er ſunt: in burſa verò paſtoris, plerunq; lutei conſpiciun-r. Semen quoq; in thlaſpi, rubrum acutũ, & latum per-pimus, vt eas inter ſe, vt viribus, ita & figura differentes dicamus. *Thlaſpis.*

dicamus. De qua Galen. lib. vj. de Facultat. ſimplic. medic. ita tradit: Semen eius facultatem acrem ſortitur, adeo v internos abſceſſus potũ diſrumpat, menſes ciet, & fœtum enecat, per ſedem infuſum ſanguinoléta euacuans, iſchiadibus prodeſt, euacuatque ſuperne & inferne bilem oxybaphi menſura epotum. Verum, herba burſa paſtoris dicta, frigida & ſicca cum quadã ſtypticitate eſt, cuius ſuccus recens extractus, vulnera recentia glutinat, & aceto mixtus, inflammationes & eryſipelata ſanat. Nam ex ea & plantagine, parata in aqua pluuiali decoctio, cum bolo Armeno, dyſentericis & hæmoptoicis, id eſt ſanguinem pectore ſcreantibus, medetur. Demum, herba iſta pro ſiſtendo quocunque ſanguine fluente, accommodata eſt & merito vulneraria dicta.

Burſa paſtoris herba.

DE ARABIDE.

Græcè, ἀράβις καὶ δράβη: Latinè, Arabis, draba

Enarratio CLI.

Arabis.

HAnc & ſi Ruellius in Gallia naſci, præſertim in locis nuper cultis, eamque cuminum ſylueſtre à vulgo appellari tradat, hucusq; tamen nunquam eam videre potui. Proinde, crederem herbã hanc, potius apud Cappadoces particularem eſſe, cuius ſemine frequentiſsime in cibariis vtuntur, quàm vel in Hiſpania, vel Italia naſci.

DE ERYSIMO.

Græcè, ἐρύσιμον: Latinè, irio: Hiſpanicè, rinchaon: Gallicè, tortelle: Germanicè, Vuilder ſenff.

Enarratio CLII.

DIoſcoridis eryſimon, ſiue irio, multum ab eo quod Theophraſtus deſcribit, differt, quum eryſimon hoc Dioſcoridis, herba paſsim in ruderibus, & foſsis naſcens ſit, folio ſylueſtri erucæ perſimili, flore luteo, caule ramoſo, lento, frangenti, cõtumaci, nam floris loco, ſiliquæ corniculorum figura prodeunt, in quibus ſemen minutum ſinapi vel naſturtio ſimile includitur: de quo Galen. loquitur lib. vj. de Faculta. ſimplic. medic. & Plin. lib. xxij. cap. vltimo. Nam Theophraſti eryſimon frugũ genus quoddam eſt, hordeo vel ſpeltæ perquàm ſimile, de quo Plin. lib. xviij. cap. 7. & 10. locutus fuit, & Galen. 1. de Facultat. aliment.

Eryſimon Theophraſti frugum genus eſt.

aliment.lib. vbi ſeſamo, irionis ſemen ſimile fecit. Quod verò frugis genus hoc hodie ſit, dubitatur, quũ Ruellius, tritici quoddam genus, ab Italis frumentonum dictum, eſſe credat, mea tamẽ ſententia nõ ſine errore, quum irionis folia, interdum virent, vt refert Theophraſtus, à iumentis non edantur, quum tamen folia huius frumentoni auidiſsime, ab illis comedantur, nec vllam cum ſeſamo contrahit ſimilitudinem, vt facile Ruellius conuincatur, quòd Theophraſti eryſimon tritici genus dictum non ſit. *Ruellius errat.*

DE PIPERE.

Græcè, πέπερι: Latinè, piper: Hiſpanicè, pimienta: Italicè, pepe: Arabicè, fulful: Gallicè, poiure: Germanicè; Pfeffer.

Enarratio CLIII.

NAſcitur piper apud Indos, eo modo quo apud nos hedera, ſic enim quoque piperis planta parietibus & arboribus hæret, circumuoluiturque folio mali cotonei, ſed rotundiore, quanquã piper quoq; in planta folia vitis ferente, naſci à nõnullis viſum eſt, & hodie Venetiis in nonnullis hortis conſpicitur. Naſcitur enim prius piper, affixum ramulo, tanquam verruca carni, ſed poſtea, pediculis tanquam hederæ bacca pendet. Virides namq; piperis racemos, aceto ſeruatos, ex India, ad nos Amici tranſuexerunt: ex quibus exacte conſcij ſumus, quod piper eo modo dicto creſcat, naſcatúrve, ſed quum ad maturitatẽ peruenit, colligitur, & in ſtoreis ad torridũ Solem ponitur, vbi eo modo quo nos corrugatũ videmus efficitur. Interdum autem granum hoc omphax, ac immaturũ eſt, album piper appellatur, ita vt piper nigrum, & album eiuſdem ſit arboris fructus, nec in alio differãt, quàm maiori vel minori maturatione. An verò piper album, nigro calidius ſit, vel è contrario, variant Authores. Nam Dioſcorides, nigrum calidius, ac maiori acrimonia præditũ, gratiusq; cibis eſſe teſtatur: Galen. verò, lib. viij. Simpliciũ, contrarium contendit, vteunq; tamen ſit, vterq; errat, quia piper longum eiuſdem arboris, fructum eſſe credant, quum re vera, piper longum, alterius arboris fructus ſit, qui ex inſula Somatra, Taprobana dicta adfertur, valenter enim omnia

Piper.

Piperis genus quod calidius ſit

Galenus errat.

Dioſcori. errat.

omnia hæc tria piperis genera calfaciunt, tum deſiccant, & vt quarto lib. de Sanitate tuenda refert, piper longum, flatuoſi ſpiritus craſsitudinem ſoluit, & quę in præcordiis pigra ceſſant, ad ventrem inferiorem depellit, & concoctioni ciborum ſubuenit, & ſubdit: Si huius copia non eſt, vtiq; albo vtendum, quippe quod ſuprà duo reliqua genera ventrem roborat: Sin hoc non adeſt, optimum nigrum petendum eſt: id verò fuerit, quod pondere præcellit. Paratur enim ex omnibus compoſitum, diatrion pipereon dictum. Cæterum quum de pipere locuti ſimus, non ab re quoq; fuerit, de caryophyllo præſtātiſsimo aromate, verbum facere, quum culinæ multum deſeruiat, tametſi ea antiquitas pro odoramento, referente Plinio, tantum vtebatur. Eſt igitur caryophyllon feſtucarius quidam flos cuiuſdam arboris apud Indos naſcentis, buxo, tum figura, trunco & folio perſimilis: falluntur qui caryophyllo folium nucis, aut cinnamomi ineſſe autumant, quum reuera, arbor caryophyllorum, buxi folio veſtiatur: vnde Paulus Aegineta, libr. vij. ſuæ medicinæ recte hoc animaduertens dixit: Caryophyllon, quaſi dicas, nucifolium, non eam habet ſubſtantiam, quæ nomine prætenditur, ſed ex India, veluti flores cuiuſdam arboris feſtucacei, & nigri ſunt, longitudine pollicari, propemodum odorati, acres, ſubamari, calidi & ſicci in tertio ordine, qui multiplicis vſus ſunt, tum in faciei medicamentis, tum in aliis. Apud Galenum tamen, nuſquàm quod meminerim, de illis mentio facta eſt, quanquam Serapio, cap. 307. Galenum citet, & paulo poſt dicat: Paulus quidem dixit ſicut Galenus de litera ad literam, vnde ſignificatur, quòd ea ab eo tranſtulit, & ſubdit: cōfert enim ſtomacho caryophyllon, & epati, confortat cor, ventrem conſtringit, & cibum concoquit, pondere vero quatuor ſcryptulorū cum lacte, ieiuno ſtomacho, potentiam veneream corroborat. Iis carpeſium proximum eſt, quod cubeba officinis dicitur, vt libr. j. meminimus, & Actuarius confirmat, non enim carpeſium, zedoaria ſiue zurumbet Arabum eſt, vt Mathiolus augurat, quum potius, vt dicimus carpeſium cubeba ſit, de quo Galenus lib. vij. de Facul. ſimpl. medic. ita inquit: Carpeſium ſimile eſt valerianæ, tum guſtu, tum facultate, ſed plus habet tenuitatis, proinde magis ea vi-

Piper longum.

Diatrion pipereon.

Caryophyllum.

Carpeſium cubeba eſt.

ſcerum

ſcerum obſtructiones extergit, vrinam mouet, reneſque calculis degrauatos expurgat.

DE ZINGIBERE.

Græcè, ζιγγίβερις: *Latinè*, *Zingiber*: *Hiſpanicè*, *Gengiure*: *Italicè*, *gengero*: *Gallicè*, *Gingembre*, *Arabicè*, *Zingibel*: *Germanicè*, Imber.

Enarratio CLIIII.

ITa enim apud Indos Zingiber ſeritur, quo apud nos allia, imo Zingiber, cannarum & veluti alliorum folia emittit, quibus in iuſculis & coquinario vſu, ac acetario, Indiani, veluti nos alliorum foliis, vtuntur: aduehitur porro zingiber ex inſula Cananoris. Radix alba nodoſa, multidiuiſa, odorata, ſaporis acuti, quæ ne euaneſcat, ac vermibus corrodatur, terra quadam rubra aqua diſſoluta, inficitur, ac ſic infectam, rubrum zingiber appellant. Affertur enim ex India ſaccaro conditum, ſenibus, & pituitoſis, ac frigidis, & male concoquentibus ſtomachis accommodatum, quanquam Venetiis & variis aliis locis, ſiccum zingiber lixiuio emollitum prius, ſaccaro quoq; paratur, non adeo tamen bonum, vt ex India aduectum. De zingiberis vero viribus, ita meminit Gale. libr. vj. de Facul. ſimpl. medic. Zingiberis radix excalfacit, ſed non primo ſtatim occurſu, veluti piper: vnde ſane & minus eſſe ſubtilium partium quàm piper, exiſtimanda: Etenim illaboratam quandam, & craſſam retinere in ſe videtur humiditatem, quemadmodum piper longum, quare diutius perſeuerat quæ proficiſcitur à zingibere, aut pipere longo caliditas, quàm quæ ab albo aut nigro. Porro vbi totum corpus celerrime calfacere conſilium eſt, ea tunc exhibẽda ſunt, quæ & celerrime à caloris noſtri contactu incaleſcant, & promptiſsime vndequaq; ferantur. Verum vbi partem quamuis refrigeratam recalfacere ſtudemus, contrà agendum, nimirum quæ tarde caleſcentia, plurimo tempore perdurent, ea præbendo. Cæterũ, licet zingiber & piper longum, hac prædicta ratione à nigro pipere differant, non magna tamen eſt differentia. At naſturtium, napy, tapſia, & agreſtium columbarum ſtercus, maiori tempore perfecte accenduntur, & plurimo tem- *Zingiber.*

cc pore

pore perdurant. Cæterum zingiberi aroma aliud ſimile videtur, quod zedoariam : Arabes vero, zurumbet vocant, à Græcis vt dixi, prætermiſſum: quia carpeſium cubeba eſt, non vero zedoaria, de qua Serapio, cap.169. ita inquit: zurumbet, id eſt zedoaria, calidum & ſiccum, in ſecundo gradu eſt, impinguat conueniente obeſitate, & aufert ventoſitates,& de eius proprietate eſt, alliorum, ceparum, & vini, tetrum odorem auferre, item morſui venenoſorum animantium opitulatur, & craſſas ventoſitates reſoluit, ac ventrem conſtringit: quibus adde apoſtemata quæ ſunt in matrice reſoluit, vomitum retinet, & colicam affectionem curat.

Zedoaria. *Zurũbet.*

DE HYDROPIPERE.

Græcè, ὑδροπέπερι : Latinè, Hydropiper, perſicaria non maculata : Hiſpanicè, hierua pexiguera ſin manchas : Italicè, herba perſecaria : Germanicè, Mucken kraut, vuaſſer pfeffer.

Enarratio CLV.

Hydropiper.

HYdropiper ſiue aquaticum piper,vt paucis dicamus, perſicaria herba abſq; literulis eſt, ſic dicta,quia folia perſicæ arboris ſimilia habet: Nam abſq; literulis ſiue maculis aut notis dicitur, ad differentiam alterius, maculis inſignitæ. Eſt igitur herba hæc perſicaria immaculata dicta, ſapore acuta, acinoſum ſemẽ,& acutum quoq; habens, aquoſis in locis plerunq; naſcens, in vniuerſum deſcriptioni hydropiperis reſpondens, vt meritò affirmare debeamus, perſicariam officinarum abſque notis, Græcorum hydropiper eſſe. Vnde mirari ſatis nõ poſſum Ruellium virum alioqui doctiſsimum, qui tam intentatę ſcriptum reliquerit, quòd eupatorium cõmune officinarum,canabis folia habens, hydropiper ſit, quum tantum revera inter ſe differant,quantum beta à portulaca. Cæterum ſiliquaſtrum vel piperitis à Plinio deſcripta, lib.xx. cap.17.ea eſt herba,cuius mentionem lib.j.cap.de Cardamomo fecimus, quæ pyramidales ſiliquàs, cordis modo, profert,vnde ſiliquaſtri nomẽ meruit, & piper Hiſpanum ſiue piper Indianum appellant. Auicenna verò zingiber caninum appellare videtur, cuius ſiliquæ maturæ rubræ coralli

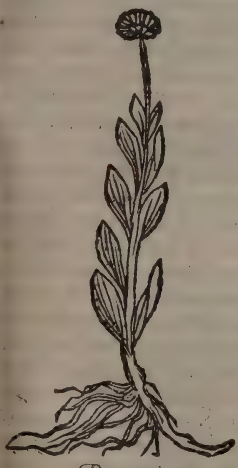
Perſicaria immaculata. *Ruellius errat.* *Siliquaſtrum.*

coralli modo lucentes ſunt, tanti feruoris & acuminis, vt piper excedere, ac ſapore ſuperare videantur. Nam piperitis, vulgaris herba, vt diximus, alia res eſt. De hydropipere verò perſicaria dicta, loquitur Galenus lib. viij. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum dicens: hydropiperi à locis in quibus naſcitur, & à ſimilitudine quæ illi cum pipere in guſtu eſt, nomen ſortitum eſt. Cæterum, non vſq; adeo calidum eſt quàm piper, attamē herba ipſa etiamnum viridis, cataplaſmatis in modum impoſita ſugillata & tumores induratos digerit.

DE PTARMICA.

Græcè πταρμική: *Latinè*, *Ptarmica*: *Italicè*, *Oliuella*: *Hiſpanicè*, *Pelitre ſaluatico*: *Germanicè*, Vuilderbertram.

Enarratio CLVI.

Ptarmica.

ΠΤΑΡΜΟΝ, Latini ſternutamentũ vertunt, vnde ptarmice, quia ſternutamentum iterare faciat, nomen habet, herba pyrethro non abſimilis, tum folio, flore, & saporis acutie, vellicat enim linguam pyrethri modo, quanquam mitius, flores porro, anthemidis ſiue camomillæ, rotundi in huius herbæ ſummitate apparent, qui acri ſuo odore, nares ferientes ſternutamentum irritant, & vt tradit Galenus libro octauo citato, præterdicta, ſugillata & cæteras ecchymoſes digerit: Viridis porrò calfacit, ſecundo ordine, tertio autem ſiccat.

DE STRVTHIO.

Gracè, στρούθιον, *Latinè*, *radicula*, *Arab. Condes.*

Enarratio CLVII.

STruthion, ſiue radicula, aut fullonum herba, Arabum condiſi eſt, quam noſtri ſaponariam appellant, cuius ſpecies duæ hodie viſuntur, altera parua, flores lanoſos producẽs, humi ſparſa, & ea de cauſa, à Græcis, χαμαίζευτον, appellata, quæ aqua manibus fricata, ex ſe ſpumam emittit, qualem à ſapone oriri videmus, Hiſpanis admodum familiaris, ſub nomine ſaponariæ. Altera verò ab herbariis hodie indicatur lanaria herba, ſiue ſaponaria, hortis familiariſsima, clymeni folia habens, caulem vero rotundum, nodoſum, nõ verò fabaceum, vt in clymeno conſpicitur, quæ dubio procul, multũ ab ea quam Plin. lib. xix. cap. 3. deſcribit, abeſt, vtriuſq; tamen radix, pro ſternutamento euocando, in vſum trahitur. De qua Gale, lib. viij. citati voluminis dixit: Radix eius eſt acris, calida, ſiccaq; temperamento, ex quarto propemodum ordine excalfacientium, ſed & abſtergit, & irritat, proinde & ſternutationẽ prouocat. Cæterũ, vnde herba iſta, ſtruthion, ſit dicta, non ſatis conſtat, niſi forte à foliorũ ordine, quę quodantenus auiũ alas imitantur, nam Græcorũ ſtruthon ſiue ſtruthion, Romanis paſſer eſt. Sed quũ de ſtruthio loquor, iu mentem venit herba quædam, apud Luſitanos, non niſi in muris patriæ meæ Caſtelli Albi, & Niſiæ, oppidi circumuicini, naſcens, quæ dubio procul, tanquã naturæ miraculum adduci poteſt. Eſt enim herba hæc, in muris, vaſtiſsimis lapidibus conſtructis, illis, naſcens, nec aliter quàm inter vtrunq; lapidem creſcens, caule bicubitali, & ampliori, lanuginoſo, folio parietariæ, reſinoſo, florem verò ſi ſpectes paſſerculum, aut auiculam albiſsimam, lanugine quadam veſtitã dices, vt inde noſtri, herbam iſtam non niſi paſſerculorum, aut auicularũ herbam appellent, floret autẽ veris tempore, ac in hyeme emarceſcit, poſtea verò, verno tempore repullulat. Nec enim alibi, quàm in iis duobus citatis locis, herbam hanc vnquã mihi videre contigit. Nullius prętere a vt hæc dicamus, odoris flos hic eſt, imò tota ipſa herba ad nullos vſus medicos ſeruabatur: Olim verò cauſam huius floris inueſtigans, nõ aliam inueni,

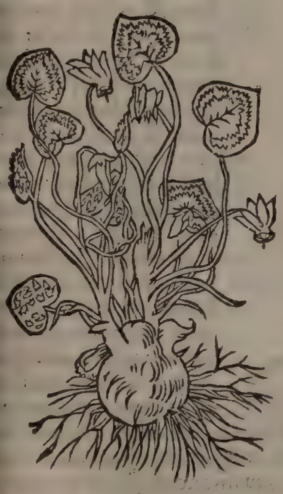
Herba paſſercu lorũ.

inueni, quàm quòd ſtruthij, paſſeres dicti, inter illos mãgnæ molis lapides, nidificant, ex quibus ſemen eiaculatum herbæ radicem attingere, ac eam inficere, erat poſſibile, adeo vt inde, & cœlo fauente: flos ille auiculæ modo effigiatus euaſerit. μυθολογία

DE CYCLAMINE.

Græcè, κυκλάμινος: *Latinè*, *Cyclaminus*, *rapum terræ*: *Hiſpanicè*, *pan de purco*: *Italicè*, *pan porcino*, *ciclamino*: *Gallicè*, *pain de pourceau*: *Arabicè*, *Buchormarien*: *Germanicè*, Erdvuurtz, oder apffel, Schuuein oder ſeuubrot.

Enarratio CLVIII.

Cyclaminus.

Dicitur cyclaminus, panis porcinus, quia à porcis auidiſsime eius radix tuberoſa manditur. Nota enim herba eſt, & à ſeplaſiariis in continuo vſu habita, cuius vires Galenus inueſtigans ita lib. vij. de Facultatibus ſimplicium medicamentorũ tradit: Abſtergit, incidit, ora venarũ aperit, attrahit, & digerit, ſuccus eius hæmorrhoidas reſerat, violẽterque ad ſeceſſum prouocat in floccis appoſitus. Sic etiam facultatibus phymata, ſtrumas, aliaſq; durities digerẽtibus commiſcetur, ac ſuffuſis cum melle illitus competit: ad hæc per nares expurgat, adeo vehemens eius facultas ſit, vt abdomine illito, ſubducat aluum, & fœtum perimat. Tota autem radix ſucco imbecillior eſt, quanquam & ipſa vehemens

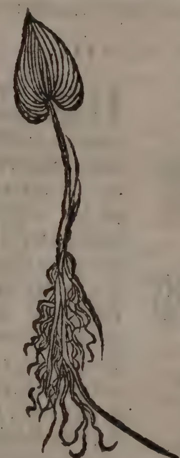
 ſatis.

ſatis. Nam & menſes ſiue epota, ſiue appoſita, euocat & aurigini prodeſt. Modus eius bibendi eſt drachmarum trium, ſiue cum meliocrato, ſiue cum paſſo, cutem detergit, ac tum alopecias, ephelidas, omniaque exanthemata curat, necnon auxilio eſt lieni indurato. Meſue verò, calidam & ſiccam in tertio ordine hanc collocat herbam.

DE ALTERA CYCLAMINO.

Græcè, κυκλάμινος ἑτέρα: Latinè, Altera cyclaminus.

Enarratio CLIX.

Cyclaminon vnico folio.

QVænam herba hęc, ſecunda cyclaminus ſit, non ſatis conſtat. Nam Ruellius herbam quandam, ab Italis tamaro dictam, pro ea indicare ſolebat, quã quoq; ſigillum Mariæ appellari, ob id quod ab Arabibus bothomarien dicebatur, contendebat: ſed revera Ruellius fallitur, quia Arabes, primam cyclaminum, bothomarien appellant, non verò ſecundam hanc: item, quia herba ab eo delineata, magis vitis nigræ deſcriptioni, quam huic reſpondere videatur vt ſuo dicemus loco. Porro Mathiolus Senenſis, hanc ſecundam cyclaminum à ſe conſpectam affirmat, radice parua, auellanæ perſimili, quam hucuſque nos nunquam videre potuimus.

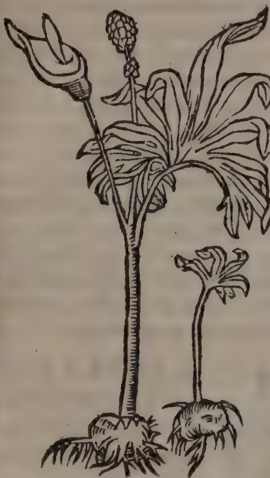
Ruellius fallitur.

DE DRACVNCVLO MAIORI.

Græcè, Δρακόντιον: Latinè, Dracontium, dracunculus maior, Proſerpinalis Apuleio, Hiſpan. Taragontia,

gontia, *Italicè*, *dragontea maggiore*: *Gallicè*, *Serpentine*: *Arabicè*, *Luf*: *Germanicè*, Schlangen kraut.

Enarratio CLX.

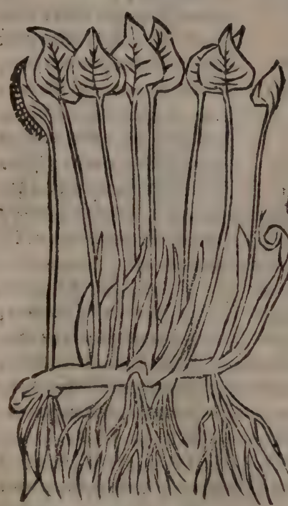
Dracunculi.I.ſpecies.

VArias eſſe dracunculi ſpecies, teſtatur Plinius lib.xxiiij.capite 16. vbi ita inquit: Id autem quod Græci dracontion vocant, triplici effigie mihi demonſtratum eſt, foliis betæ, non ſine thyrſo, flore purpureo: hoc eſt ſimile aro. Alij radice longa, veluti ſignata articuloſaq; monſtrauere, tribus omnino cauliculis; folia eius ex aceto decoqui cõtra ſerpentium ictus, iubentes: Tertia demonſtrata fuit, folio maiore quàm cornus, radice harundinea, totidem vt affirmabant geniculata nodis, quot haberet annos, totidemq; eſſe folia. Libro quoq; xxv.cap. 2. In Luſitania, inquit, cognoui in agro hoſpitis, nuper ibi repertũ dracunculum appellatũ, caulé pollicari craſſitudine, verſicoloribus viperarum maculis, quem ferebant contra omnium morſus eſſe remedium. Alius eſt quem nos in priori volumine eiuſdem nominis diximus, ſed huic alia figura, aliudque miraculum, exeuntis è terra ad primas ſerpentiũ vernationes bipedali fere altitudine, & cætera. Ex hac igitur multiplici dracunculi differentia ſatis clare patet, quàm perperam dicant ij, qui caput ſequens Dioſcoridi ſuperadditum eſſe contendunt, quum dracunculus maior in multis creſcat prouinciis, longe à minori differens. Nam apud Flandros & Gallos, Italosque procerè creſcit, ita vt Seplaſiarij ad tabernas, tanquam ſpectac

Legitur apud Plinea, & loquitur de lacetania, Hiſpaniæ proxima parte. vide apud ipsũ Plin. de Lacetanis lib. & cap. 3.

ſpectaculum, ac prætereuntium remoram, eum ponant, præſertim quãdo purpureo illo flore, cornu modo oblongo floret. Nam tunc, res mira, ac horrenda apparet. Cæterum Galenus dracuntiorum omniũ, vtpote eaſdem ferè facultates habentium, ſub vno capite mentionem fecit, dicens: Quiddam aro perſimile obtinet, tum foliis, tum radice: cæterum illo acrius eſt, & amarius ac proinde calfactorium magis, & tenuioribus partibus. Habet etiam & aſtrictionẽ leuiculam: radix omnia viſcera expurgat, optimumq́ue remedium eſt contumacium vlcerum. Verum exterget etiam cætera omnia, quæ exterſionem deſiderant: folia præterea ſimilem facultatem ſortiuntur, ob idq́ue ſi ſint viridia, recentia vulnera glutinant, fructus valentior eſt, nõ foliis tantum, ſed radice, itaq; & cancros, & polypodas creditur eliquare, ſuccus eius quoq; vitia oculorum expurgat. Hæc Galenus. Cæterũ dracontium hoc calidum & ſiccum in ſecũdo ordine eſt, aluum quoq; tentans, vt experientia quotidiana indicat, quare Manardum hic minus bene Meſuem taxare, certum eſt.

Manardus non benè Meſuem taxat.

Dracunculi. 2. ſpecies.

Dracunculus minor.

DE DRACVNCVLO MINORI.

Græcè, δρακόντιον μικρὸν: *Latinè, dracunculus minor, dracuntiũ minus: Hiſpanicè, taragontia, hierua colubrina: Italicè, dragontea minore: Gallicè, ſerpentine: Ger.* Klein ſchlangen kraut.

Enarratio CLXI.

DRacunculus minor, qui viperina, aut dracõtia, ob eius quoq; maculatum caulem dicitur, vbiq; vulgaris eſt, & offi-

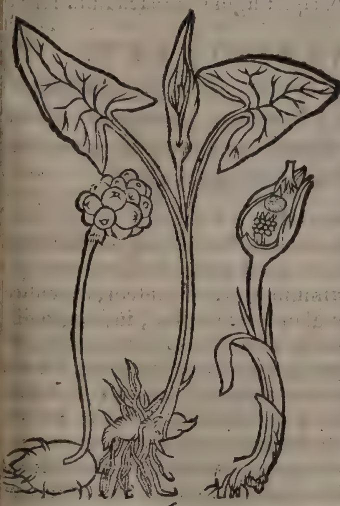
cinis

cinis ſatis cognitus, cuius radix abortum facit, & aluum ſubducit, ac magnifice faciem abſtergit: qua de cauſa, ex ea mulieres pro polienda facie, quotidie vnguentum parant. Cæterum, in vniuerſa Italia, herba quædam hodie comperitur, quam draconē, ſiue draconeam, aut draconium appellant, folio oblongo, hyſſopi modo, ſed ampliori, ſapore feruido, acetum & ſalem referente, & ea de cauſa, acetariis expetita, quia vtriuſque ſaporem, in ea herbarum miſcella ſuperet, ita vt nec ſalem, nec acetum, ſit opus addere. Naſcitur autem herba iſta, ex ſemine lini in cepa incluſo. ***Dracon herba.***

DE ARO.

Græcè, ἄρον: *Latinè*, *arum*, *Hiſpanicè*, *yaro*, *foia de yaro*: *Italicè*, *aro*, *Iaro*: *Gallicè*, *vit de preſtre*: *Germanicè*, Pfaffenpint, arona.

Enarratio CLXII.

Arum.

ARum communis, & nuſquā non familiaris habetur herba, diuerſimode tamen, quum non vbiq; æqualiter naſcatur, acris, imò aliquando adeo mitis eius comperitur radix, vt rapæ modo, edi poſsit, quemadmodū Galenum adnotaſſe legimus lib.ij. de Facult. alimentorum, cap.63. qui quoq; de illius viribus lib.vj. de Facult.ſimplic.medic. ita inquit: Mediocrem extergēdi vim poſsidet, eſtque primi ordinis calfacientium, & exiccantium, radices eius ***Arum.***

 comeſæ

comeſæ mediocriter humorum craſsitiem incidunt, ita vt ſint excreationibus ex pectore idoneæ. Hæc Galenus. Verum herba iſta, vt viribus differens quãdoq; reperitur, ita quoq; & radicis colore varia cernitur, quo factum eſt vt Dioſcorides, candidam radicem habere arum tradat. Plinius verò nigram libro xxiiij. capite xvj.

DE ARISARO.

Græcè, ἀρίσαρον, *Latinè*, *Ariſarum*: *Hiſpanicè*, *fraylillos hierua*, *fradinhos hierua*: *Italicè*, *eriſaro*.

Enarratio CLXIII.

Ariſarum EST vt refert Plinius libr. xxiiij. ca. xvj. & res ipſa indicat, ariſaris, vel ariſaron, aro ſimilis herbula, minor tamen, & minoribus ornata foliis, radice vero oliuæ magnitudine, qua multi tãquam pretioſiſsimo ſecreto apud Germanos inferiores contra peſtem vtuntur, vocant autem Hiſpani herbam iſtam, plurali numero, fraylillos, id eſt fraterculos, forſan quia figura monachulum referre videatur.

DE ASPHODELO.

Græcè, ἀσφόδελος: *Latinè*, *aſphodelus*, *haſtula regia*, *Hiſpanicè*, *Gamones*, *gamonitos*: *Italicè*, *Amphodello*: *Gallicè*, *Aphrodille*: *Arabicè*, *Biruach*: *Germanicè*, Goldtvuurtz.

Enarratio CLXIIII.

ASphodelus officinarum affodillus eſt, herba haſtula regia dicta, ob id quòd omnium plantarum, quæ bulbos habent, maximum proferat caulem, cui radices coaceruatæ, multæ glandibus ſimiles, in longitudine ſunt, colore vero aureo, ſapore acri, quæ in vniuerſa Hiſpania paſsim in pratis & conuallibus reperitur. Nam in frigidioribus regionibus difficulter naſcitur, & Anthuerpiæ ſemel tantum, & eam quidem in horto Martini chirurgici ſatam vidi. Noſtro hoc tempore, huius radices in vſum victus non veniunt, vt olim veniebant: & Heſiodus ac Plinius cæterique antiquiſsimi viri affirmant, imò tam nunc alienus hominibus cibus, aſphodelus eſt, vt potius pro muribus interficiendis, ipſa hodie vtantur.

Vnd

Vnde & merito illius radices, inter medicamenta erodentia, cenſendæ ſunt, non vero inter olera, vt priſci faciebant. De qua Galenus, lib. vj. de Facult. ſimpl. medica. ita prodit: Huius radix extergentis eſt facultatis, vſtæ autem cinis, calidior, exiccantior, ſubtilior, ac digerere potentior exiſtit, ac proinde alopecias ſanat.

CONSTANTINVS.

Aſphodelum etiam heroion dictam ſcribit Plinius libr. xxij. Cap. eodē, in ſyluis naſci dixit Heſiodus, Dyoniſius marem et fœminam eſſe: Folium habet oblongum, inquit idem author lib. xx. Cap. 17. radix napis modicis ſimilis eſt, neq; alia numeroſior. 80. Simul aceruatis ſæpè bulbis. Theophraſtus & ferè Græci, princepsq; Pythagoras caulem eius cubitalem, & ſæpè duûm cubitorum, folijs porri ſylueſtris anthericon vocauere: radicem vero, id eſt bulbos, aſphodelum: noſtri inquit idem Plinius, illud albucum vocant, & aſphodelum haſtulam regiam. Nicander & contra ſerpentes & ſcorpiones, vel caulem quem Anthericon vocari tradidimus, vel ſemen, vel bulbos dedit in vino. Mandebantur enim olim bulbi, quod noſtris temporibus deſitum. in huius plantæ nominibus, inter ſe non conſentiunt authores tantum interpretum culpa, maximè Dioſcoridis, qui huius hæc verba de Aſphodelo li. ij. Cap. 199. καυλὸν δὲ λεῖον ἔχοντα ἐπ᾽ ἄκρῳ ἄνθος καλούμενον ἀνθέρικον, ita interpretantur: caule læui, ferente in cacumine florem, quem anthericon appellant: cum adiectiuum καλούμενον id eſt vocatum, referendum ſit ad caulem, non ad florem vt optimè Plinius oſtendit: quod miror adhuc à nemine animaduerſum. ſuper hac materia vide Aulum Gellium libr. xviij. Cap. 2. Et Theophraſtum lib. vij. Cap. 12. de hiſtoria plantarum, qui anthericon videtur vſurpaſſe pro tota planta, vt etiam obſeruauit Cælius antiquarius, qui tamen nec ipſe Dioſcoridem intellexit. Interpres Theocriti à ſe facere Theophraſtum aſſeruit, cum illud enarrans apud ipſum Theocritum, Αὐτὰρ ὅτε ἀνθερίκεσσι καλὰ πλέκει ἀκριδοθήραν σχοίνῳ ἐφαρμόσδων, Anthericos inquit, fructus aſphodeli, cuius folia porri ſylueſtris maiora & latiora: caulis vero antherix vocatur, cubitali vel amplius magnitudine, hoc ipſum ait & Theophraſtus. Aſphodeli mentionem & Homerus fecit, Lucianusq; manes eo veſci tradidit. Decantatumq; illud Heſiodi οὐδ᾽ ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ᾽ ὄνειαρ. Nec tacendum illud, quod apud Dioſcoridem lib. j. Capite de Rhamno in impreſsis Græcè codicibus, de rhamni fructu legatur, ἐοικὼς ἀσφοδέλῳ

δέλῳ. id verticilo ſimilem interpretes reddiderunt, quod & Thu ſanus adnotauit in dictione Aſphodelos libri menda deceptus: le gendum enim σπονδυλίῳ, vt & credibile Ruellium, cæterosq; le giſſe in fideliore Codice.

DE BVLBO VOMITORIO.

Græcè, βολβὸς ἐμετικὸς: Latinè, Bulbus vomitoriu. Arabicè, Zir.

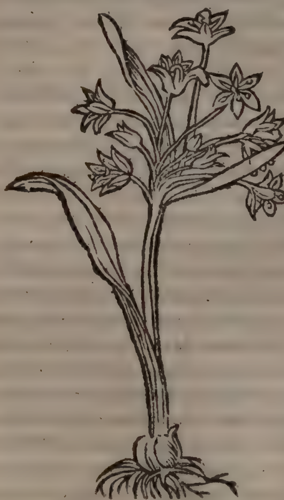
Enarratio CLXV.

Bulbus. BVlbus vomitorius, ad differentiam cibarij bulbi, qu vomitum ciet, dicitur, planta quæ foliis nigris, & r dice allio perſimili veſtitur.

DE BVLBO, QVI EDENDO EST

Græcè, βολβὸς ἐδώδιμος: Latinè, bulbus eſculentu Arabicè, Baſar alzir.

Enarratio CLXVI.

Bulbus eſculentus.

FRequenti in vſu, bu bus qui edendo eſt, h betur: cepa quidē pari oblonga, rubra, quæ v nerem irritat, & Aſca nitam, ſiue Aſcaloniæ pam, quia ab Aſcalo oppido Syrię aducta, appellant, de qua Mart lis in epigrāmate dixi

Quum ſit anus cōiux, ſint tibi mortua memb
Nihil a iud bulbis q ſatur eſſe poteſt.

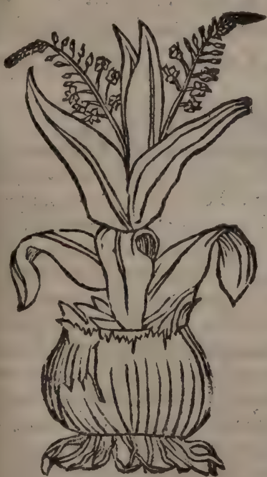
Vnde & merito, Mar Varro, in nuptiis bull edendos ſuadet, cui A tius aſſentitur, dum n do, nuclei pinei, eru ſuccus, & parum pipe dictis addatur. Cęteru tanti fecit Pythagoras bulbos Megarenſes, vt de eorn nat[a]

atura, integrum, vt fertur, compoſuerit volumen, inter uos ſcillam, & pancratium præcipuè numerare eſt, aliaq; iuerſa genera vt, apud Theophraſtum, lib. viij. de Plantaum hiſtoria legere eſt, & Plinium lib. xix. cap. 5.

CONSTANTINVS.

Fallitur Luſitanus, ſt enim & bulbus vomitorius & eſculentus noſtris hominibus ignotus: Atq; Aſcalonia ab oppido Iueæ nominata, Plinius enumerat inter cepe genera li. xix. cap. 6. & Theophr. lib. vij. Cap. 4. de bulbo vomitorio ab effectu vide Plinium lib. xx. Cap. 9. qui bulborum ſylueſtrium florem anemonem etiam vocat lib. xxj. Cap. 11. De bulbis etiam Galenus lib. vj. Paulus Aeg. lib. vij. Martialis. lib. xij. Columella lib. x. Quaq; viros cuunt armantq; puellas, Iam Megaris veniant genitalia ſemina bulbi. Megarenſes enim plurimi fecit Cato. Bulbus Græcè eſt, βολβὸς accepit tamen Ariſtoph. in Neb. pro tuberibus cùm dixit βολβοὺς ἄρα ζητοῦσι. Multa autem bulboſam radicem habent vt Harundo, Crocum, Lilium &c.

DE SCILLA.

Scilla.

Græcè, σκίλλα: Latinè, Scilla, ſquilla, Hiſpanicè, Cebolha albatrana: Italicè. ſquilla: Gallicè, ſquille, oignon marin: Arabicè, hauſel: Ger. Meerzuuibel.

Enarratio CLXVII.

Scilla, ſuſpéſa in officinis, ſquilla eſt, quæ in taleolas, ſic ne inuicem ſe tangant, per interualla, ſuſpenditur, ex qua acetum ſcilliticum, & oxymel ſcillinum, parantur, cuius vires inueſtigans Galenus, ita prodit libr. viij. Simplicium: Scilla, admodũ quidem incidit,

incidit, calfacit autem ſecundo ordine, porro præſta eam aſſam, aut elixam ſumere, quod ſic eius vehementi exoluatur. HęcGalenus, Cęterum an acetum Scilliticum leniat aſperam arteriam, vel eam potius exaſperet, in du bium vertitur. Tu Cardanũ Mediolanenſem lege, Con tradictione decima ſui libri, quum paucis rem illic abſo uit, ac vtinam non ita obſcure vt ſolet, loquatur, vt ind tyrunculi in re medica illum intelligant.

Acetum ſcilliticũ.

DE PANCRATIO.

Græcè, παγκράτιον : *Latinè*, *Pancratium*, *ſcill minor*, *ſcilla nigra* : *Germ.* Klein meer zvuibe

Enarratio CLXVIII.

Pancratiũ

HAec minor ſcilla, & illa quidem nigra, ab herbari indicatur, quam maſculum appellarem: Superiore vero, vt pote albam, fœminam, quanquam Ruelliu contra naturæ ordinem, albam, maſculum appellat, n gram vero fœminam.

DE CAPPARE.

Græcè, κάππαρις : *Latinè*, *Capparis*, *Hiſpanicè*, *al kaparras* : *Italicè*, *Cappare* : *Gallicè*, *Cappre Arabicè*, *Cappar*.

Enarratio CLXIX.

Cappares.

NOtiſsimæ ſunt cappares, & officinis, & tabernis fer omnibus, ſalitæ proſtant. Nam hortenſes cappares in frutice, non ſpinoſo naſci Ferrariæ vidimus, appeten tiam enim deiectam incitant, & lienem minuunt, atqu obſtructiones aperiunt, qua de cauſa, capparis radice, & ipſius oleo pro liene atq; meatibus obturandis, frequen tiſsime medici vtuntur, ipſi porro cappares, non admo dum probum gignunt ſuccum, imo vt tradit Galenu lib. ij. de Facul. alimen. tenuium quidem eſt partium cap paris, ac proinde minimum alimenti exhibet, vtimur au tem fructu huius plantæ magis vt medicamento, quàm vt alimento: ſale enim conſperſus ad nos importatur, pro pterea, quòd putreſcit, ſi reponatur ſolus; vbi igitur ſal ſuginem depoſuerit elota, collapſam appetendi vim ex citat, pituitam ventris detergit, atq; ſubducit, purgatq

tum

am lienis, tum hepatis obſtructiones, Vti autem ad eas
es oportet, ante alios omnes cibos, ex oxymelite, vel
xelæo. Huius etiam plantæ virides ac teneros ſurculos,
on aliter quam terebinthi mandunt, in aceto ſimul &
uria, aut ſolo aceto condientes. Cæterum capparis pu- *Capparis natura.*
nantibus facultatibus conſtat, vt lib. vij. de Facul. ſimpl.
edic. legitur: extergit enim radix eius, & probe pur-
at, incidit, diſcutitq; tum amaritudine, tum acrimonia:
acerbitate contrahit, ſtringit, & denſat, quapropter
enes induratos, & pota & extrinſecus impoſita iuuat,
enſes promouet, pituitam per os educit, maligna vi-
era ſanat, dentium dolores ſopit, tumores digerit, & vi-
ligines, quas alphos dicunt, aurium vermes enecat, fo-
a autem & fructus ſimilem quidem, ſed imbecilliorem
m poſsident.

DE LEPIDIO.

ræcè, λεπίδιον: *Latinè, lepidium, Iberis, Gallicè, Coc: & poiurée, Arabicè, hauſab: Germanicè,* Pfefferkraut.

Enarratio CLXX.

Epidium vt Galeno placet, iberis eſt herba, de qua libro j. cap. vltimo diximus: non deſunt tamen, qui dint, piperitim hortorum, lepidium eſſe: alij verò qui credant raphanum Gallicum potius eſſe, quæcunq; tamen ea herba, exulcerandi, ac ex cute ſquamas pellendi vim bet. Porro Plinij lepidium, eadem eſt herba cum ſecun- à Paulo Aegineta deſcripto lepidio, quod raphanum ctum Gallicum eſſe, omnino crederem, ſeitaragi à nonllis Mauritanis appellatum,

DE BATRACHIO.

ræcè, βατράχιον: *Latinè, batrachion, ranunculus, Hiſpanicè, Luſitanicè, hierua belida: Italicè, pie de gallo, pie coruino: Gallicè, Baſsinets: Germanicè,* Hanenfuoſs, frœſch pfeffer.

Enar

Primum genus Ranunculi.

Secundum genus.

Enarratio. CLXXI.

Batrachiũ. BAtrachion, id eſt ranunculus, herba à noſtris pes co-
uinus dicta eſt, cuius genera plura, officinis nota ſu:
ſatis, quæ exulcerandi, & ignis modo, vrendi vim poſ-
dent: vnde mirari ſatis non poſſum, vt multis ab hinc a-
nis dixi, cur Otho Brunphelſius, huius tria genera effig-
ta, non batrachio, ſed coronopo potius tribuerit, qui
illorum quodlibet guſtatũ, linguam exulcerat, non ve
vt coronopus aſtringit: Vos verò illorũ viuas herbas g-
ſtate, & vt ſpero non inuiti pedibus in meam ſententia
ibitis. Eſt enim primũ horum genus, radicem rotunda
habens, caſtaneæ magnitudine, qua pro excitanda veſi-
ac exulcerando loco cutaneo, ſæpe vtimur. Secundũ ve
genus, apium riſus dicitur, vel potius herba Sardonia, q
ridendo interficit: de qua Apuleius dixit, ſi quis eam g-
Sardonia herba. ſtauerit ieiunus, ridendo exanimabitur, vnde riſus Sard-
nius dictus eſt, & vt Saluſtio placet, neruos labiorum
oris muſculos, illius qui eam comedit, contrahere fac,

ad

Prima ſpecies.

Secunda ſpecies.

adeo vt ridendo mori videatur. Nouimus nos, apud Anthuerpiam, hodie omnium ciuitatũ facile reginam, nonnullos iuuenes Italos, in acetario herbario, hãc deguſtaſſe herbam, quorum nonnulli illico vitam cum morte commutarunt: alij verò, qui ſubito ad antidota, & medicaméta vomitoria confugere, euaſerunt, venefica enim herba hęc eſt, & vitæ humanæ aduerſa. Tertium verò genus, commune eſt, & vbiq; obuium, inſunt autem iis omnibus folia apij, flores verò aurei, de quibus apud Hiſpanos, prouerbium circumfertur, ſic: de la herua belida, preſeue lheno, barrigua fazia: quod ſic ſonat, quum batrachium herba in præſepio eſt, præſepium ea ſemper eſt plenũ, at ventres iumentorum vacui ſunt: Nam illa non veſcuntur, nec immerito, quia exulcerandi vim poſsidet, veluti & quartum genus folia lactea habens: de quibus Gal. lib. ſexto de Facultat. ſimplic. medic. ita tradit: Huius omnes quatuor ſpecies adeo acres exiſtunt, vt cũ dolore exulcerent: quare ſi cõuenienter vtare, pſoras & lepras excoriant, & vngues

 diuellunt

diuellunt,tum leproſis ſtigmata digerunt, & verrucas detrahunt,quin & alopecias iuuant, exiguo tempore admotæ.Radix arefacta ſternutationem prouocat,ſed & dentes dolentes iuuat, ſic vt eos frangat. Eſt itaque valde calida & ſicca,tum radix tum vniuerſa herba.

DE ANEMONE.

Græcè, ἀνεμώνη: Latinè, anemone: Hiſpanicè ,amapollas de frolchiquita: Italicè,anemone: Gal.coquelourdes,ou paſſefleur: Arab. Iachaik alnahamen.

Enarratio CLXXII.

Anemone.

QVum olim Ferrariæ , vnà cum doctiſsimis viris , & rerum naturaliũ curioſiſsimis inueſtigatoribus,Gaſpare de Gabrielis nobili Patauino, ac Gabriele Mutinenſi , nec non Ioanne Falconerio Anglo , in horto amœniſsimo, Magnifici Azaioli conueniſſemus , illic anemon inter plures alias herbas, indicata fuit : quæ dubio procul, multũ à rheade, id eſt papauere erratico, papaueralide dicto , differt , nam folia in anemone , diuiſa veluti in coriandro , cernuntur, radices verò rotundæ ad oliuæ magnitudinem, flores verò parui, nec ita magni veluti in erratico papauere, rubro, paſsim obuio ſunt, purpurei vt plurimum , aliquando lacteſcentes , nonnunquam albidi , & punicei: Item,in anemone,quum rumpitur caulis , nullum ex ſe emittit lac , quòd contrarium in papauere erratico euenire ani maduertimus. Dicitur enim anemo,quia non niſi flante vento , aperiatur. Eſt & altera

anemo

anemonis ſpecies, hodie cauda vulpis dicta, herba hirſuta, lanuginoſa, quæ loco floris, lanuginẽ in ſummitatibus cauliculorum producit, & illam, nõnulli potius inter batrachij genera reponunt, quia omnino cauſtica, & vlcera faciens eſt. At de anemone ita tradit Galenus lib. vj. de Facult. ſimplic. medic. Radix eius commanſa pituitam euocat, ſuccus è naribus purgatur, & oculorum cicatrices extenuat. Inſuper ſordida vlcerum anemonæ expurgant, & lepras detrahunt, menſeſq; appoſitę eliciunt, & lac trahũt. *Anemonis nomenclatura.*

DE ARGEMONE.

Græcè, ἀργεμώνη: Latinè, argemone.

Enarratio CLXXIII.

ARgemonia hæc, multũ ab agrimonia vulgari abeſt, nam vulgaris agrimonia, Græcorum eupatorium eſt, vt ſuo diximus capite. Quæ verò hæc Græcorum argemonia ſit, mihi albo coruo rarior eſt.

DE ALTERA ARGEMONIA.

Græcè, ἀργεμώνη ἑτέρα: Latinè, argemone altera: Vulgo argentina herba.

Enarratio CLXXIIII.

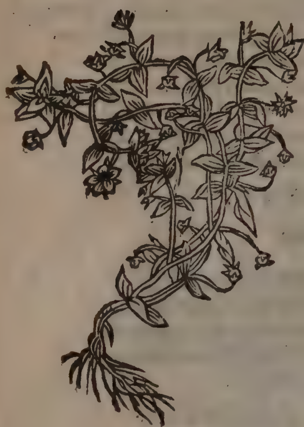
HOc alterum argemoniũ, vt paucis dicamus, argentina recentiorum eſt herba, ſic argẽtina dicta, ab argenteo colore, quem in foliorum parte exteriori habet.

DE ANAGALLIDE.

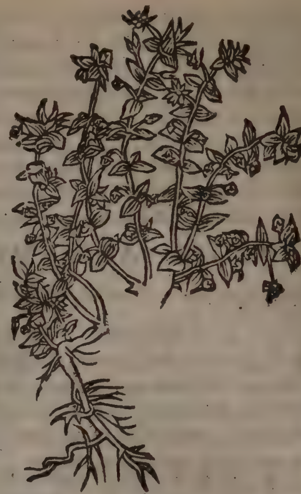
Græcè, ἀναγαλλὶς: Latinè, anagallis: Hiſpanicè, muruges: Italicè, anagallo: Gallicè, mouron & morgelline: Germanicè, Gauch heil.

Enarratio CLXXV.

ANagallidis multa ſunt genera, omnia officinis ſatis nota, ſub morſus gallinæ nomine, quanquã Dioſcorides in præſenti duo tantum eius memorat, alterũ cœruleo flore ornatum, fœmininũ dictum: reliquum verò maſculum, phœniceo, ſiue rubro corallio perſimili colore, vnde corallium quoque à multis ob colorem ſui floris di- *Corallium herba.*

Anagallis mas.

Fœmina.

ctum eſt,quo fit vt Paulus Aegineta lib.vij.ſuę medicinæ quum antidotum articulari morbo cõueniens deſcribat, cuius titulus ab anagallide ſumendus erat, ille potius, à corallio, id eſt anagallide flores rubros, corallio ſimiles habente, illum deſumpſit, & diacoralliũ appellauit, cuius inaduertentia, Auicenna atq; eius omnes aſſeclæ, aberrauere, credentes à corallio potius antidotum denominationem ſumpſiſſe, quàm ab herba corallio dicta, vt Ferrarienſes primo magna vigilantia indicarunt. At Galenus, vtriuſque anagallis facultates ita libro vj. citato enarrat. Anagallis vtraq;, & quæ cœruleum, & quæ purpureũ fert florem, extergentis eſt facultatis, habet verò nonnihil etiam caloris, & quandam trahendi vim, qua corpori infixa extrahunt, ſuccus earum ex naribus purgat, eadem de cauſa, in ſumma, deſiccandi vim habẽt citra mordicationem, quamobrẽ vulnera glutinant, & putrida corrigunt.

Auicenna errat.

DE HEDERA.

Græcè, κισσὸς: *Latinè, hedera: Hiſpanicè, edera, era:*

Italicè,

Italicè, hedera: Gallicè, Ierre, ou lierre: Arabicè, cuſſus: Germanicè, Epheuu, Mauer.

Hedera nigra.

Helix.

Enarratio CLXXVI.

CIſſos hedera eſt, nō verò ciſthos, vt alias monuimus, cuius inaduertentia Plinius errauit: cæterum hederæ plura & varia ſunt genera, vt apud Plinium eſt videre lib.xvj.cap.34.& Theophraſtum lib.iij.cap.18. Dioſcoridis tamen, tria tantū deſcripta genera omnibus ſunt nota, vnum album, à fructu & folio ſic dictum: vnde Virgilius dixit: candidior cygnis, hedera formoſior alba. Alterum verò nigrum, corimbos ferens nigros, atq; racemos in orbem circumactos de quo dixit quoq; Virgilius, atq; hederæ pandunt veſtigia nigræ. Hæc ipſa, apud Plinium mas eſt, quæ olim Bacchica & Niſia dicebatur, quia in Bacchi ſacrificiis, quæ Dionyſia appellabantur, & illa confectis corollis vterentur. Tertium verò genus, Helix dicitur, quia multas habeat inuolutiones. Hedera omnino ſterilis, nullum præbens fructum: de quibus omnibus Galen.

lib.vij.de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita inquit; Ex contrariis facultatibus hedera conſtat, habet enim quiddam aſtringentis ſubſtantiæ, quæ terrea & frigida exiſtit, habetque nonnihil acris, quam calidam eſſe, vel guſtus comprobat, preterea ſi viridis ſit, obtinet etiam quandam aqueam & tepidam. Viridia igitur folia, in vino decocta, grãdia vlcera glutinant, malignaq; ad ſanitatem reducunt, igne factas exulcerationes cicatrice obfirmãt, cum aceto decocta lienoſis opitulãtur: flores autem quodammodo validiores ſunt, ſuccus medicamen eſt errhinon, vetuſtas auriũ fluxiones ſanat, nec non vetera vlcera tum auriũ tum nariũ, lachryma hederę perimit lendes, piliſq; nudat, adeo quippe eſt calida, vt etiã obſcure adurat.

DE CHELIDONIO MAIORI.

Græcè, χελιδόνιον μέγα: Latinè, chelidonium maius, Hiſpanicè, celiduenha: Italicè, celidonia: Gallicè, eſclere: Arabicè, memiran: Germa. Schelkraut

Chelidonia.

Chelidonium.

Enar. CLXXVII.

SCatent omnes ferme nũc horti & parietes chelidonia. Quæ hirundinaria, vt Theophraſto placet, appellatur quia aduentu hirundinis, ſuũ excitat florem, vt apud ipſum legere eſt, libro ſeptimo, capite decimo quarto. Plinius vero lib. vigeſimoquinto, capit. octauo, chelidoniam (inquit) viſui ſaluberrimã hirundines mõſtrauere, vexatis pullorum oculis, illa medẽtes. Cæterum, hæc non memithe eſt, vt Gerardus Cremonẽſis & alij multi, nono ad Almanſorem regem dicato libro

libro, Raſem interpretati ſunt, quia memithe Dioſcoridis glautium eſt, vt Ferrarienſes primo indicarunt, & poſt illos Leonardus Fuchſius libro Paradoxorum. At chelidonij vires, proſequitur Galenus libro. viij. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita: Admodum extergit & calfacit. Succus eius ad acuendum viſum eſt commodus, quidam radicem eius, ad auriginem ab obſtructione iecoris ortam, in vino albo cũ aniſo propinant, Manſa etiam confert dentium doloribus. *Memithe Glautium eſt.*

DE CHELIDONIO MINORI.

Græcè, χελιδόνιον μικρὸν: Latinè, chelidonium minus, hirundinaria minor: Hiſpanicè, ſcrofularia menor, Italicè, fauoſello: Gallicè, herbe aus eſcröelles: couillons de prebſtre: Arabicè, Memithen: Germanicè, Feiguuartzen, oder blaternkraut.

Enarratio CLXXVIII.

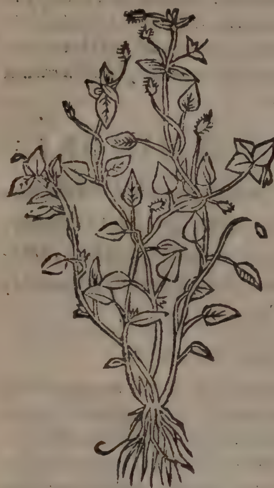
VErna herba hæc eſt, atque ob id, quod apparentibus hirundinibus, è terra erumpit hirundinaria appellatur. Humi enim ſerpit herba iſta, paſsim obuia, folio hederaceo, paruo tamen, ſine caule, flore luteo, quẽ Dioſcorides ſiluit, nam radices, illi paruę inſunt, tritici granis per quàm ſimiles, albæ, inter quas capillares nonnullæ comperiuntur; parum tamen acutæ ſapore: nam in alio loco, acres reperiri non dubitarem, vt de Aro quoque Galenus dixit lib. ij. de Facultatibus alimentorum, & nos proprio capite meminimus. Proinde dotes huic chelidonio minori tributas, in noſtro non reperiri crediderim, quum acredinem illam propriam, qua potiſsimum operatur, amiſſam habeat. Vt de eo ita dixit Galen. vbi ſuprà, chelidonium minus, quum maiori ſit acrius, celeriter cutem exulcerat, vngueſque ſcabros eiicit, ſuccus eius per nares purgat. Hæc itaque ſiccat, & calfacit, in quarto incipiente ordine: At chelidonium maius in tertio. *Chelidonium minus.*

DE OTHONNA.

Græcè, ὀθόννα: Latinè, othonna.

Enarratio CLXXIX.

OThonna quid ſit, non ſatis inter priſcos conſtat: Paulus tamen, illis adhęrere videtur, qui credunt, othonnam ſuccum maioris chelidonij eſſe.

Auricula muris.

DE MYOS OTIDE.

Græcè, μυὸς ὦτα : Lat. myoſotis altera, auricula muris: Gal. Mouron.

Enar. CLXXX.

PRima hæc myoſotis, id eſt auricula muris, quarto libro, alſines dicta eſt, quare cum Marcello Virgilio, quũ hic de ea ſemel factum fuerit, non eſſe de ea iterum agendũ, dicendum reor, quum vtrobiq; eadem eſt hiſtoria, & medicina, ſequens tamen myoſotis altera eſt.

DE ALTERA MYOSOTIDE.

Græcè, μυὸς ὠτὶς ἑτέρα : Latinè, myoſotis altera, Auricula muris.

Enarratio CLXXXI.

HOc ſecundum auriculæ muris genus, primo in Flandria vidimus, præcipue in oppido Beueres dicto, in vniuerſum herbula, cuius folium auri muris reſpondet, vnde merito nomen contraxit. Cæterum Auicennã (*Auicennæ error.*) confuſe admodum loqui, vt qui herbas quatuor, helxinem, alſinem, myoſotida, & anagallidem, natura & figura, multum differentes, ſub Auriculæ muris nomine confundit, Ferrarienſes primo patefecerunt. Huius porro temperaturam ac dotes breuiſsime attingit Galen. lib. vij. de Facult

cultat.ſimplic.medic.dicens. Myoſotis deſiccat ſecundo ordine:cæterum nullam euidentem caliditatem poſsidet.

DE ISATIDE SATIVA.

Græcè, ἰσάτις ἥμερος: Latinè, Iſatis ſatiua, glaſtum, Hiſpanicè, paſtel: Italicè, guado: Gallicè, du guede ou paſtel: Arab. Dili: Ger. Vueidt.

DE ISATIDE SYLVESTRI.

Græcè, ἰσάτις ἀγρία: Latinè, ſylueſtris Iſatis, Hiſpanicè, paſtel ſaluatico: Italicè, guado agreſte: Gal. guede ſauluaige: Germanicè, Vuild vueidt.

Sylueſtre Glaſtum. *Glaſtum.*

Enarratio CLXXXII.

NIhil nunc iſatide notius, qua infectores lanarum maximè vtuntur, adeo vt ſine illa, nihil in tingẽdis pannis proficere poſsint, quæ glaſtum, & hodie guadum vulgo dicitur, cuius Galli, ſerendi maximam curam habent, *Glaſtum guadum.*

& ex ea maximum faciunt quæſtum, veluti inſulares, reg: Luſitaniæ parentes: de cuius viribus Galen. lib. vj. de Facultatib. ſimplic. medic. ita tradit: Iſatis domeſtica, qua quidem vtuntur tinctores, facultatis eſt valenter exiccantis, nondum tamen mordentis: eſt enim ſimul amara & aſtringens, proinde magna vulnera corporum durorum glutinat, & ſanguinis profluuio laborãtibus partibus vtiliter illinitur, tumores laxos mirifice digerit, ſimul ac reprimit, & aduerſus omnia maligna vlcera mirabiliter reſiſtit, At iſatis ſylueſtris, manifeſte iam acre quiddam, tum guſtu, tum actione præfert, proinde quàm domeſtica magis deſiccans, valentius etiam putredinibus obſiſtit, ac cætera iam comprehenſa deterior, hactenus Galen. Cæterum, ex ſucco iſatidis Indicũ confici, ſuo dicemus loco. Plinium quoque erraſſe, qui iſatim, inter lactucæ genera computauit, notum eſt.

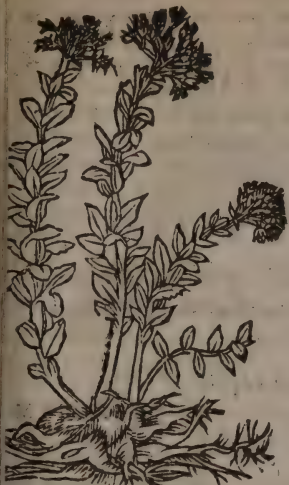
Indicum Iſatidis ſuccus eſt.

CONSTANTINVS.

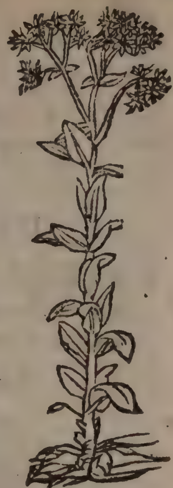
Dioſcorides ſub Iſatidis nomine duas plantas complectitur tantùm ſylueſtris aut ſatiuæ appoſita differentia. Vtramq; ſuo nomine diſtinguit Plinius ſatiuam glaſtum vocans, ſylueſtrem vero iſatin: quem imitari potius deberent interpretes, quàm nomina confundere nullius authoritate vtramq; plantã glaſtum vocantes. Simile inquit ille lib. xx. cap. 1. Plantagini glaſtum in Gallia vocatur: quo Britannorum coniuges, nuruſq; toto corpore oblitæ, quibuſdam in ſacris nudæ incedunt, Aethiopum colorem imitantes. (Idem ſcribit Cæſar in comment. lib. v. de bello Gallico) lib. autem xx. cap. 7. Tertium genus eſt inquit, in ſyluis naſcens iſatin vocant. Quarto infectores lanarum vtuntur, quod glaſtum vocant: ſimile erat lapatho ſylueſtri folijs, niſi quòd plura habet & nigriora. Quo loco Plinius de lactucæ generibus loquitur, inter quæ iſatin poſuit propter ſimilitudinem, quam etiam lactucæ confert Dioſcorides: quo apparet, quàm ſine ratione Luſitanus Plinium accuſet: & quàm iuſtè Philandri ſummi alioqui viri fides ſuſpectior eſſe poſſit, qui in ſuis eruditiſsimis commentarijs in Vitruuium ſcribit glaſtum in horum authorum antiquis codicibus non legi.

DE TELEPHIO.

Græcè, τηλέφιον: *Latinè, telephium.*

Telephium album.

Purpuraſcens.

Enarratio CLXXXIII.

TElephium non eſt craſſula maior, vt multi rentur, quia craſſula maior, faba inuerſa dicta, frigida eſt: elephium verò calidum. Proinde telephiũ, ſylueſtrem ortulacam, ſiue tertium ſedum apud Dioſcoridem eſſe, o firmo crediderim, de quo ſermo illic habendus eſt, t fabam craſſam inter ſedi quoque genera reponi debe-,& illa quidem frigida, non inepte quis dixerit.

CONSTANTINVS.

TElephion de quo etiam Plinius libro xxviij.cap.13. & Galenus lib.viij.ſimplicium, Paulusq; lib.vij.non eſt noſtrum vultre orpin dictum quod digitulu ſpecies eſt, ſiue ſedi: non etiam eſt ecebra ſiue andrachne ſylueſtris, tametſi ea quoque telephij noine dicta ſit ab Hippocrate: & Dioſcorides ita vocatam lib.iiij. p.91. illecebram teſtetur, quæ portulaca eſt ſylueſtris, cui ſecunm Dioſcoridem loco citato, vis ineſt acris & vlcerandi: refrigeraria autem iuxta Plinium lib.xxv.cap.13. At hoc telephium de uo nunc agitur, vel Galeno authore tantùm calidum eſt in prio ordine & ſiccum in fine ſecundi.

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI LIBRVM TERTIVM ENARATIONES DOCTORIS Amati Luſitani Medici præſtantiſsimi.

DE AGARICO.

Græcè, ἀγαρικὸν : *Latinè*, *agaricum* : *Vulgo agarico*: *Gallicè*, *agaric* : *Arabicè garicum* : *Germanicè*, Agaric.

Enarratio capitis primi.

Agaricum

Agaricum.

EX IIS Me[dicamentis] cinis, Aga[ri]cũ eſt, quit[us] paſsim, m[a]gno cum ægrotantiu[m] iuuamento vtimur, n[on] enim radix eſt agari[ci], tametſi Galenus illud dicem appellet, fung[us] autẽ potius dicendus e[ſt], qui ad radices multaru[m] diuerſarum arborũ, [na]ſcitur, non quidem ita [al]bus aut politus, vt in o[f]ficinis cernitur, ſed c[or]tice potius quodam [co]opertus, quo veterina[rii], mulo medici dicti, p[le]runq; vtuntur, ex eo c[ly]ſteres pro irritandis [ex]crementorum fecibus parantes: optimus hodie ex Aphr[ica] affertur, ex Allobrogibus verò non ita bonus aſportat[ur], quo vniuerſa Gallia ac Italia vtuntur. Fœmina agaric[us] primatũ obtinet, modo vt inquit Meſue, ſit habens qu-

Agarici boni notæ.

que dotes,prima quarum eſt,ſit leuis:ſecũda, ſit albus:tertia velociter frangibilis: quarta, poroſus: quinta rarus. Nam agaricus fœmina,à Dioſcoride deſcriptus, intus rectas pectinum modo venas, & diuiſiones habens, proculdubio peſsimus iudicandus eſt, qua de re, in iſto textu, nendam eſſe, aliquando ſum ſuſpicatus, quum quæ maſculo peſsimo debentur, Dioſcorides fœminæ, agarico optimo tribuit,ſed vtcunq; res ſe habeat,vt bonus dicatur agaricus,albiſsimus ſit oportet,leuiſsimus,& minime lignoſus:talis proculdubio erit, abſq; lineis percurrẽtibus, quas in malo ſæpe conſpicimus,& optimus dicendus erit, quem Democritus familiæ medicamen ſolebat appellare,quia in omni tempore, & omni ætate tuto dari poſsit. Agaricus, calidus in primo gradu eſt, & ſiccus in ſecundo,& vt tradit Galenus lib.vj.de Facultat.ſimplic.medic. Agarici radix,primo quidem guſtu dulcis, ſed paulo poſt ſubamara apparet,acrimoniæque & aſtrictionis leuiculæ quandam ſpeciem temporis ſpacio inducit, eſtque conſiſtentia laxa: quare compoſita hæc radix eſt, ex ſubſtantia aërea & terrea à calore extenuatà: Minimũ autem habet eſſentiæ aqueæ, hac ratione & digerendi vim poſsidet, & craſsitudinem incidendi, tum anfractus viſcerum expurgandi: Iccirco regio morbo laborantes ex obſtructione iecinoris, nec non morbo comitiali obnoxios ſanat, tum rigores per circuitus recurrentes, ex craſsis viſcidiſq; humoribus ortos, exterminat: iuuat & morſos à beſtiis frigore lædentibus,aut cõpunctos,tum foris in affecta parte impoſitum, tum intro in corpus aſſumptũ, pondere drachmæ vnius, cum vino diluto. Eſt etiam & purgatorium, In iis autem Gal.verbis, adnotandum duximus, quòd in agarico ſapor amarus cõperitur,quo mediante (etſi à tota ſubſtantia) pituitæ purgatorius agaricus ſit,bilioſos quoque & ſeroſos educit humores, præter quas dotes, reperitur quoq; in eo,vt tradit Galenus & experientia ipſa indicat, acrimonia pauca, & vix poſt longũ tempus perceptibilis, qua craſſa incidit. At quia acrimonia iſta vt diximus,pauca eſt,parum incidere poteſt, ideo ſapientiſsime, medici, huius agarici facultates inueſtigantes, quum ex illo paſtillos parant,zingiber,vel cinnamomum, aut caſſiam,cum ſalegema,& oxymelite,illi adiungunt, vt acri-

Agarici vires.

monia

monia parua, à natura illi data, prædictis acribus medic mentis fortior euadat, & conſequenter potentius craſſ incidat, & educat. Sed vnum eſt, in iis paſtillis, ſiue troch ſcis admonendum, quòd pharmacopolæ omnes, illos pa ratos in ſuis habent pyxidibus, vt quum à medicis deſcr ptum ſit, Ex trochiſcorū de Agarico, illico ad eas, null interpoſita mora, confugiant, parum alioqui animaduer tentes medici, in iis trochiſcis, vires agarici deperditas e ſe, quia ſiccitate acquiſita, ſubtiliores particulæ, quibu opus perfici ſolet, euanuerunt, manentibus craſſis, & terr ſtribus: & ea de cauſa, medici prudentiores, & qui rerur curam habent, nunquam agaricum niſi nouiter in paſ paratum ægrotis præbent, ſcientes trochiſcatum illum res ſuas omnino amiſiſſe. Proinde caueant Medici dein ceps, ne ſuis ægrotantibus trochiſcatum iſtum præbea agaricum, imo pharmacopolas, vt ab iſta abſtineāt con poſitione, moneant: quum prudentius multo facient, quoties agarico vti opus fuerit, de nouo vt diximus co ficiāt, & in paſtam redigant. Sic enim melius operabitu imo in paſta, eo modo quo pilularum maſſa redigitur, l giori tempore, quàm forma trochiſcorum ſeruabitur, n ita celeriter ſuas amittet vires. Soluit autem agaricus, p tuitam, ac bilem craſſam, viſcidoſq; & craſſos humore Verum agaricum internis inflammationibus obeſſe, Sil nus quidam commentariis ſuper 9. libro Raſis, regi A manſori dicato, contendit, de qua re Nicolaus Florent nus, ac Mathæus de Gradis conſulendi ſunt, nunc ver rem tetigiſſe ſufficit.

Taxantur medici.

DE RHAPONTICO.

Græcè, ῥαπόντικον: Latinè, rhaponticum, rhecoma radix Ponti: rheon, rha, rhabarbarum Ponticum: Vulgò rheubarbaro da ponto, repontico.

Enarratio II.

Rhaponticum.

ANconam veni nobile apud Italiam emporium, a quod omne genus hominum mercatorum, totiu Orientalis plagæ confluit, eo conſilio, vt ab illis, ſi qu ſunt medicamenta à noſtris deſiderata, quæ ex Orient afferri ſolent, haberem: nam quum hodie nullus exta pri

princeps, qui pro illis veris cognoſcēdis ſollicitus ſit, aut qui medicis ſuis, modum aliquem inquirēdi cum impenſis conſtituat, vt olim Alexander Magnus præceptori ſuo Ariſtoteli ſummo philoſopho opes ingētes ad hæc inquirenda naturæ ſecreta affatim largiebatur: Decreui, non vt principibus placerem, aut ex illis ſtipendium aliquod ſperarem, ſed magis vt animo ſatisfacerem ac poſteritati prodeſſem quo ad fieri poſſet rerū occultarum, & de quibus authores hodie maximas habēt contentiones, certam afferrem notitiam: quo factum eſt, vt res votis non infeliciter ſucceſſerit, vt in rhapontico iudicare quis poterit, quod ad me aduectum fuit, in maxima quidem copia, & id Gerardus Caroli Quinti Imperatoris, apud Solymannum Turcarum Imperatorem doctiſsimus orator, propriis manibus, in regione Ponti eradicauerat. Eſt enim vir ille doctiſsimus, & variarum linguarum peritiſsimus, ac medicamentorum ſimplicium diligentiſsimus inueſtigator, qui hoc tempore, primo radicem iſtam in lucem traxit, digitalis longitudinis & craſsitudinis, fungoſam, leuem, coloris exterioris ſubnigri, ſub quo luteus alter videtur, nam intus ea fracta, eiuſdem cernitur coloris, quo vulgare rhabarbarum, præcipue immaturum, inſignitur, quam ſi dentibus tractaueris, labia & ſputum, crocei coloris reddi certum eſt, porro ſaporis mixti eſt, communis ferè aut vulgati rhabarbari ex ſe ſaporem reddens: Nam tota iſta radix, ſtyptica eſt, vt experientia comperṫum habeo: illius enim drachmarum duarum pondus ſæpe dedi, & nullus bibentium egeſsit, imò potius eorum ventres conſtricti magis fuere. Proinde rhapōticum hoc Græcorum, diuerſum à vulgari rhabarbaro eſſe, non ſolum figura, ſed viribus ipſis, certiſsimum eſt. Quum autem hæc literis mandaremus, huius radicis Ponticæ partem, ad Antonium Muſam Braſauolam virum doctiſsimum, miſimus, veluti ad Anthuerpienſes, vt inde ſingulas doctrinæ vir, Ludouicus Nunius Santarenenſis Luſitanus, in Hiſpaniam ad amicos tranſmittat. Eam vero hodie quoq; Monachi, qui Meſues Antidotarium enarrarunt, habent, veluti alij plures doctiſsimi viri Romæ agentes. Quapropter, de iſto rhapontico nihil amplius dicendum decreuimus, modo Dioſcoridem ſic in præſenti

intellig

Exponitur Dioſcorides. intelligendum monuerimus, eo modo quo Manardus olim interpretatus eſt, circa verbum hoc: Datur agarico ſimiliter, in ſinguli prædictis morbis eodem pondere, in iiſdem liquoribus, &c. non autem Dioſcorides per hæc verba, rhaponticum purgatoriũ, vt agaricum intelligit, vt multi falſo interpretantur, ſed inquit, potius: Doſis rhapontici in prædictis morbis, eadem eſt, qua agaricus conceditur, tuto enim rhaponticum hoc dyſentericis conceditur. De quo Galenus libro octauo de Facultati- *Rheon Galeni.* bus ſimpl.medic.ſub rheo & rh[illegible] ſermonem habet dicens, Quiddam habet terreſtre frigidum, ceu indicio eſt aſtrictio: adiuncta eſt illi tamen quædam caliditas. Siquidem ſi mandatur pluſculum, ſubacre conſpicitur: eſt etiam aëreæ cuiuſdam ſubſtantiæ ſubtilis particeps, quod indicat laxitas, leuitaſq;: quare conuulſis, ruptis, orthopnœçis prodeſt, ſic quoq; liuentia & lichenas cum aceto illitum perſanat. Aſtructionis ratione, ſanguinem expuentibus, cœliacis & dyſentericis confert. Libro quoq; de Antido- *Rheon adulterabatur.* tis, ita de eo tradit: Rheon quoq; ipſum adulteratur, quandoquidem ſtatim in regionibus vbi gignitur, recens non nulli capientes ipſum, decoquunt, donec totum cremorem reddat, quę poſtea cremorem, vbi acuratius percoxerint ceu purum, atq; aba quæ miſtura alienum, ad nos tranſmittunt, ſicuti & rheon ipſum ſiccatum, tanquam neq; id prius cocturam fuerit expertum. Cognoſcetur tamen facile dolus, nam eiuſmodi rheon, nec denſam compactamue ſubſtantiam poſsidet, vt quod integrum eſt, ſed rarius apparet, aſtrictionemq; aut obſcuram, aut planè nullam guſtanti exhibet, quam tamen rheon vigens, validiſsimam poſsidet. Hæc vero Galeni verba, Meſue ſuo *Quæ debētur rheo: Meſue ſuo tribuit rhabarbaro.* tribuit rhabarbaro. de quo nunc paululum diſſerere, non ab re erit. Eſt igitur RHABARBARVM vulgare, Me- *Rhabarbarum.* dicamentum benedictum, & ſanctum dictum. Radix, Scythia prope Perſiam, hodie aduecta, figura orbicularis, pondere ad ſummum vnius libræ: quę quanto grauior ac ponderoſior fuerit, eo melior erit. Calidum enim & ſiccum rhabarbarum hoc eſt, & vt Meſue placet, in ſecundo gradu, quod natura ſua bilem purgat, deinde pituitam, imò vt ſubdit inibi Meſue, maior eius proprietas eſt, mundificare & confortare hepar & ſtomachum, & conferre

dolo

doloribus pungitiuis eorum, & clarificare ſanguinem,& auferre oppilationes, & morbos quorum mater eſt obſtructio, ſicut hydropem & icteritiam, & ſplenis craſsitiem, & febres oppilationum, & ſimilia. Super quibus verbis adnotandum eſt, quòd quādo Medicus decreuerit, meatuum obſtructiones aperire,ac vias obcluſas reſerare, tunc rhabarbari infuſum offerre ægrotãtibus melius eſt: quando vero ſimul aperire, & roborare, tunc rhabarbari ſubſtantiam dare ſanius eſt conſilium: ſua enim ſtypticitate laxam particulam conſtringit, ac roborat. Vnde Arnaldus Villanouanus, reprehenſione dignus eſt, qui ob ſtypticitatem inſitam rhabarbaro ipſo prægnantibus interdicebat, ignorans alioqui vir doctus, & practicus inſignis, nullam rhabarbaro ineſſe partem præſtantiorem, ob quam tuto vtero gerentibus dari poſsit, hac ſtyptica, ob quam quoque, & pueris, & ſenibus, ęſtate, & hyeme, frequenter, abſq; noxa vlla datur: totum enim rhabarbarum in ſubſtantia exhibitum, optime educit, & multo melius ac ſecurius, quàm eius infuſum, vel dilutum dictum: nam aſtrictione ſua, quæ purgationem non impedit, viſcera fortificat, & ea roborat: quo fit, extenuatis, & debilibus, iiſq; qui viſcus aliquod debile habent, in ſubſtantia ipſum dare, melius ſit. Comperiuntur autem in rhabarbaro, tres nobiles facultates, quarum vna, acrimonia eſt, qua craſſa incidit, extenuat, ſubtiliat, & ad deiectionem præparat, ad quam facultatem iuuandam, neoterici, tanquam rhabarbaro opem ferentes, ſpicam nardum illi adiungebant, credentes rhabarbari acrimoniam, ſpicæ nardi acrimonia intendi & adiuuari, quorum ratiocinatio licet optima ſit, in hoc tamẽ claudicat, quòd licet veram ſpicam habeamus, vt vere habemus, qua multos carere diximus, in ea tamen, vel Galeno teſte, libro de Facul. ſimpl. adeo pauca, & memoratu indigna comperitur acrimonia, vt certum ſit, ea parum aut nihil adiuuari poſſe. Quare prudentius medici ij feciſſent, ſi loco nardi ſpicæ, cinnamomum, aut caſsiam illi adiunxiſſent, pro qua complenda operatione, optimo profecto conſilio, medici in illius infuſione, parum vini albi generoſi, & aromatici infundere ſolent. Qui vero rhabarbarum vſtum dyſentericis propinant, miro detinentur errore,

Methodus dandi rhabarbarũ.

Arnaldus Villanouanus errat.

Rhabarbari tres facultates.

quum tantum abeſt, vt vſtum rhabarbarum conſtringat, vt potius vlcerata inteſtina magis rodat, & fluxũ augeat. Mordacitatem enim, & acredinem quandam ab igne contrahit, quam Ariſtoteles empyreum appellat: qua mediante, corrodens ac mordicans efficitur: præſertim ſi non lauetur: nam Galeno authore libro citato, capita chalcitidis, vt ſexcentos alios locos ex libris de Compoſitione medicamentorum taceam, vſta omnia ſi lauentur, moderatiora redduntur, minuſq; mordacia, Mea igitur ſententia, rhabarbarũ ſi dyſentericis dari debet, Græcorum rhabarbarum ſiue rhaponticum dictum, eſſe debet, nam commune & vulgare rhabarbarum, non quidem vſtum aut toſtum, offerri debet, ſed potius eius ſubſtantia à ſubtilioribus particulis denudata, quas in aqua plantaginis, vel roſacea, prius optime piſta, & per diem merſa, amittit, ſic enim rhabarbari ſubſtantia tuto dari poteſt. Teſtis enim Deus eſt, nos plures Luſitanos, fluxu laborantes, vidiſſe, quibus rhabarbarum aſſum, tanquam rem præcipuam medici dabant, quorum plures, è vita illiço diſceſſerunt, Nam cùm virtus expultrix tribus de cauſis, ad expellendum prouocatur, multo pondere, multa mole, & roſione: fit inde, vt excoriata inteſtina, rhabarbari aſsi roſione, magis corrodantur, ac vlcerentur, & conſequenter diem ſuum obeant ægrotantes. Eſt vero Rhabarbarum alterum, hortis familiare, folia habens ampla, longa, enulæ campanæ ſimilia, cuius radix non infeliciter quoq; ſoluit, quod Fuchſius, neſcio quo augurio ductus inter rumicis genera collocauit.

Rhabarbarum vſtũ dyſentericis dari nõ debet.

CONSTANTINVS.

ALiud eſt rhaponticum veterum, aliud nunc vſitatiſſimum Rhabarbarum dictum, Rhapõticum vocant Dioſcorides & Galenus libro 8. ſimpl. Pauluſque Aegineta libr. vij. ῥᾶ καὶ ῥῆον Ipſeq; ῥέον ποντικόν: Actuarius ῥίζαν ποντικὴν, Cornelius Celſus radicem ponticam nominat, & Plinius rhacoma lib. xxvij. cap. 11. Rhacoma inquit, aſſertur ex his quæ ſupra Pontum ſunt regionibus, radix Coſto nigro ſimilis, minor & ruffior paulò, ſine odore, calfaciens, guſtu aſtringens, Eadem trita vini colorem reddit ad crocum inclinantem: hoc rhaponticum purgandi vim habuiſſe à nemine proditum. Rhabarbarum vero Arabum purgatricem facultatem inſignem habet cum non pauca amaritudine, quæ cùm

vel

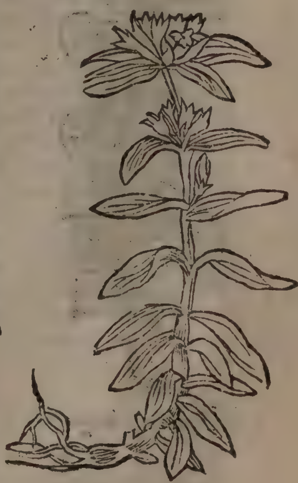
vel Ariſtotelis teſtimonio, omnibus in ſectis exitio eſſe ſoleat, miraculi loco eſſe poteſt, vermes tamen ex Rhabarbaro viuere. Sane non ita pridem eius diſſecta magna radice, non vieta quidem illa, aut exoleta, vel carioſa, ſed ſatis recenti & optimæ, in medio duos deprehendi figura chryſalidis, quam ex Theophraſto Gaza vertit aureliam. Meſue Rhabarbari tria ſtatuit genera, Barbarum, Indicum, id eſt raued Sceni omnium præſtantiſſimum: Atque aliud turchicum deterrimum, horum nullũ nouit Serapion aut Auicenna. Nicolaus myrepſus ſæpe vſurpat Rheon barbarum pro Rheo pontico, & è diuerſo. De his omnium optimè tractauit multis in locis doctiſſimus Fuchſius.

DE GENTIANA.

Græcè, γεντιανη: Latinè, gentiana: Hiſpanicè, la gentiana: Italicè, gentiana: Gallicè, gentiane: Germanicè, Entzian, oder bittervurtz.

Gentiana,

Gentianæ ſpecies.

Enarratio III.

Gentiana. NOtiſſima officinis, Gentiana herba eſt, à Gentio Illyricorum rege, qui eam in bello inuenerit, ſic dicta. De qua Galenus exactè dixit lib. vj. de Facultatibus ſimpliciũ medicamentorũ, hoc modo: Huius herbæ radix, multum eſt efficax, quum opus eſt extenuatione, purgatione, abſterſione, obſtructionis liberatione: nec mirum ſi hæc poſsit, quum impenſe ſit amara.

DE ARISTOLOCHIA.

Græcè, ἀριστολοχία: Latinè, ariſtolochia, malum terræ: Arabicè, Zaraued: Hiſpanicè, & Italicè, aſtrologia: Gallicè, ariſtologie, ou ſarraſine: Germanicè, Holvurtz, oſterlucei.

Ariſtolochia longa.

Ariſtolochia rotunda vera.

Enarratio IIII.

DIcitur Ariſtolochia, quod ἀρίστη ταῖς λοχοῖς ἢ ταῖς λοχούσαις, id eſt, optima puerperis ſit, nam remoratos men

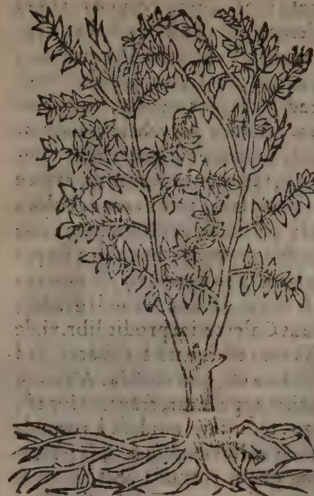
menſes, & hȩrentes ſecundas, à partu optime expellit, cuius duo vulgatiſsima genera ſunt, altera rotunda, altera vero longa: tertia vero clematitis, id eſt ſarmentaria appellatur, hodie herbariis ignota. Præter has Plinius libro vigeſimoquinto, capite nono; alteram, piſtolochiam dictam deſcribit, denſis radicis capillamentis, iunci plenioris craſsitudine; quam quidam polyrhizon cognominant. Hæc vero, à bonis herbariis ineunte vere conſpicitur, folio tenero, diuiſo, ranunculo perſimili, radice craſſa, bulboſa, inferiori parte lata, intus vacua, colore lutea, ſapore vero & odore perſimili ariſtolochiæ, vnde Germani, eã pro ariſtolochia rotunda, hucuſq; vſurparunt. Deliteſcit enim herba iſta in fine Maij, & non apparet. Cæterum, calidæ & ſiccæ, in fine ſecundi gradus, ariſtolochiæ ſunt, de quibus Galenus ita prodit libr. vj. de Facul. ſimpl. medic. Radix eius eſt amara & ſubacris, ſed & ex illis omnium ſubtiliſsima eſt, quæ rotũda. Aliarum vero duarum, quæ clematitis appellatur, fragrantior eſt, infirmior tamen. At longe, tenuitate quidem à rotunda vincitur: abſtergendi tamen calfaciendiq; & ipſa potentiam obtinet minus tamen quàm rotunda abſtergens & digerens, ſed non minus calfaciens, imò forſan plus. Itaq; in quibus vſus eſt modicæ abſterſionis, commodior eſt longa, vt puta in vlceribus carne implendis, at in quibus craſſum humorem validius extenuare oportet, illic vſus eſt rotũdæ, proinde dolores à craſſo ſpiritu inductos, rotunda exactius perſanat: extrahit ſpicula, putredines corrigit, vlcera ſordida purgat, dentes & gingiuas ſplendidas facit, auxilio eſt aſthmaticis ſingultientibus, comitialibus, podagricíſq;, ſi cum aqua bibatur: tum ruptis, & conuulſis, vt ſi quod alium medicamen idoneum eſt. Cæterum Meſue, ariſtolochiam inter medicamenta aluum ſoluentia adnumerat, vt legenti manifeſtum erit. *Ariſtolochia aluũ ſoluit.*

DE GLYCYRRHIZA.

Græcè, γλυκύῤῥιζα: Latinè, glycyrrhiza. Dulcis radix, Arabicè, ſus: Hiſpanicè, regaliza: Mauritanicè, alcaſuz: Italicè, regolitia: Gallicè, rigoliſſe: Germanicè, Sueſs holtz.

Enarratio v.

Plinius errat.

Dulcis radix.

DE hac, nihil dicendum erat, quum officinis familiariſsima ſit liquiritia dicta, niſi Plinius in ea erraſſet, quum eam inter ſpinoſas herbas adnumeret, lib. xxij. cap. 9. dicens: & ipſa ſine dubio, inter aculeatas eſt, foliis echinatis, pinguibus, tactuq; gummoſis, id quod antea ca. xv. libr. xxj. quoq; dixerat: quę ſane verba falſa eſſe, Dioſcorides teſtatur, & experimentū ipſum indicat, quum liquiritia non ſpinoſa habet folia, ſed lentiſco potius ſimilia, vnde credendum eſt Plinium non aliunde in hac re erraſſe, quàm quia legit, in codice aliquo Græco, loco vocis σχῖνος lentiſcum ſignificantis, ἔχινος, id eſt aſperum & ſpinoſum: ex quo ſatis claret, Plinium Glycyrrhizam nunquam vidiſſe. De qua Galenus prudentiſſime ita loquitur lib. vj. tam ſæpe à nobis allegato: ſimiliter radici ipſe ſuccus, dulcis leuiterq; aſtringens exiſtit, proinde non modo aſperæ arteriæ, ſed veſicæ etiam ſcabritiem lenire poteſt, idq; temperaturæ mediocritate: quare fuerit ſane natura eius familiaris noſtræ temperaturæ: Cæterum, tepidam quandam caliditatem ſortitur, porro quoniam temperie quoq; eſt humidum, id quod modice eſt dulce, iure ſane etiam ſiti congruens medicamentum eſt, nimirum modice humidum, humanaque natura frigidius. Dioſcorides ait, arefactæ radicis pollinem vnguibus oculorum mederi.

Plin. Glycyrrhizam nunquam vidit.

CONSTANTINVS.

GLycyrrhiza Plinio libr. xxij. Cap. 9. Dioſcoridi γλυκύῤῥιζα. Idem Plinius lib. xx. Cap. 15. & lib. xxj. Cap. 54. vocat Glycyrrhizon.

tyrrhizon, Quæ Theophraſto eſt σύθυγλυκεῖα καὶ σκυθικὴ ῥίζα, καὶ γλυκεῖα. de hiſtoria plantarum libro ix. cap. 13. alijs etiam dicitur γλύκη, Galenus apud Hippocrat. γλυκυμὴν βοτάνην exponit Glycyrrhizam. ab hac etiam fit vinũ quod Glycyrrhiſites vocat. Columella lib. j. cap. 35. Et quia famem ſitimq́; ſedat Glycyrrhiza, ob hoc adipſos vocata eſt.

DE CENTAVRIO MAIORE.

Græcè: κενταύρειον μέγα: Latinè, centuarium maius, rhaponticum officinarum: Arabicè, canthurion: Hiſpanicè, ruipontico: Italicè, reupontico: Gallicè, centaure, ou erronee: Germa. Rapontick.

Enarratio VI.

CEntaurea hæc maior, abſq; ambagibus, & controuerſia vlla, rhaponticum officinarum eſt, radix brachialis craſsitudinis, nullibi non obuia, cuius vires proſequitur Galenus, lib. vij. Simplicium, ad iſtum modum: Radix eius guſtui acris ſimulq; aſtringens apparet, cum leuicula quadam dulcedine, quod vero ad actiones pertinet, menſes prouocat, viuum fœtum extinguit, extinctumq́; propellit, prætetea vlcera glutinat, ſanguinemq́; reiicientibus prodeſt: exhibentur autẽ eius binæ drachmę febrientibus quidem cum aqua, febri vero liberis, cum vino, quinetiam ruptis, conuulſis, dyſpnϾæ inueteratæq; tuſsi eſt auxilio, eadem quæ radix, & ſuccus ipſius præſtat. Cæterũ Theodorus Gaza, in Theophraſto, perperam huic Fel terræ nomẽ indidit, quum hoc nomẽ minori centaurio potius ob inſignem eius amaritudinẽ conueniat. Gaza errat.

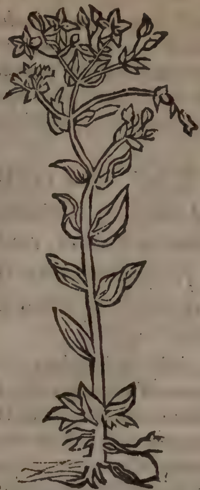
DE CENTAVRIO MINORI.

Græcè, κενταύρειον μικρὸν: Latinè, centaurium minus, centaurea minor, fel terræ, febrifuga: Hiſpanicè, fel de tierra: Italicè, biondella: Arabicè catarion, ſeges: Gallicè, fiel de terre: Germanicè, Fieber kraut, Tauſent gulden kraut.

Enarratio VII.

VVlgaris admodum herba iſta eſt, & ob nimiã quam poſsidet amaritudinẽ, Fel terræ dicta, quod nomen

Centaurea minor fel terræ dicitur.

Centaurium minus.

hucuſq; Hiſpani, & Gallorum plures incorruptũ ſeruant, cuius vires Meſue, cum maiore centaurio confundit, vt Ferrarienſes doctiſsime ac euigilantiſsime primo indicarunt. Cæterum clyſteribus hęc quotidie venit: de cuius viribus, extat Galeni libellus ad Papiam inſcriptus, libro quoque vij. Simplicium, de ea ita inquit: Huius radix plane inefficax eſt: at caulis& folia & flores vtiliores ſunt, vincit enim in eis qualitas amara, paululum habens & aſtrictionis: ob idq; admodum exiccatoriũ eſt medicamen, expers mordacitatis, vlcera itaq; magna herbæ ipſius recentis illitu glutinantur, & vetuſta, quæq; ægre ad cicatricem perduci queũt, cicatrice obducuntur, arefacta vero glutinatoriis & deſiccatoriis miſcetur facultatibus, miſcetur etiam iis quæ rheumaticis medētur affectibus, in quibus ea medicamina præſtantiſsima ſunt, quæ vehementer deſiccantia cum quadam aſtrictione nullam habent mordacitatem. Decoctum herbæ quidam infundunt iſchiadicis, ceu delibioſa & craſſa extrahens, nam & talia purgat, ſuccus eius præter dicta, cum melle oculis illinitur, menſeſq; & fœtum euocat, iecinoris quoque obſtructiones optime aperit, bonumq; durato lieni eſt remedium, & impoſitum foris, & bibitum.

DE CHAMAELEONE ALBO.

Græcè, χαμαιλέων λευκὸς : *Latinè*, *chamæleon albus*, *Arabicè*, *chamalium* : *Hiſpanicè*, *cardo pintto* : *Italicè*, *Cardo maria*, *cardo maculāto:*

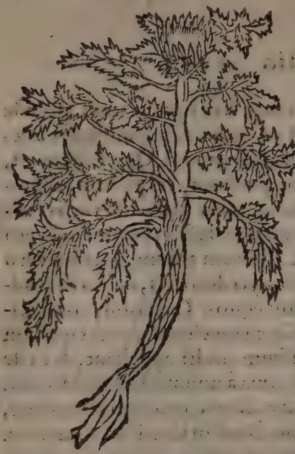
to: Gallicè, carline: Germanicè, Vehe diſtel, Marien diſtel.

Enarratio VIII.

Chamæleon albus, vt mea fert opinio, non aliunde nomen traxit, quàm ex multorum colorum varietate in quos chamæleon animal vertitur. Quo factum eſt, vt carduum iſtum Hiſpani, pinctum, vel pictum, appellent, & merito ſane, quia eius folia multis & variis inſigniuntur maculis, & illis quidem lacteis, quandoq; vero nigrioribus, qua de cauſa, alterum album, alterum vero nigrum vocant, iis vero in aqua decoctis, furfuribus adiectis Luſitani ſuos ſaginant equos. Cæterum, conſpicitur hodie ad radices vtriuſq; chamæleonis, lentus quidam humor viſcidus, quem viſcum multi appellant, & ea de cauſa, radix chamæleonis, ixia à nonnullis appellabatur. Eſt enim *ἰξίας* ſuccus iſte ad radices chamæleonis naſcens, veneni graue genus, de quo Dioſcorides libr. vj. cap. xxj. ſermonem fecit: quod Plinius quoq; ſemper intelligit, quum antidotum contra viſcum deſcribit. Nam chamæ-lea, longe alia res eſt, cuius inaduertentia, Auicenna libro iii Canonis errat, chamæleam cum chamæleone confundens. Eſt enim chamælea, officinarum mezereon, De qua proprio capite ſermo habendus eſt. Dicitur autem carduus iſte ſuarius, quia eius radix ſues interficiat, vnde charlinam vulgarem, chamæleonem iſtum non eſſe certiſſimum eſt, quia eius radix, tantum abeſt vt ſues interficiat, vt eos potius apprime nutrire valeat. Item charlina, pauca emittit folia, caulem vero à radice denudatum, in cuius ſummitate, pappus quidam, tanquam cardui echinus apparet, latus, purpureus, vndique aculeatus, ex quo polito, & ab horridis ſpinis denudato ac mundo, conditum ſaccaro, vel melle hodie paratur, frigidiori ventriculo conducibile, vt hodie experimur, in quodã, quod ad nos reuerendus Ludouicus Bartholus Vrbinas Anconæ apud Dominicanos prior digniſsimus miſit. Valet autem radix charlinæ, contra peſtilentem luem, quæ ab angelo, Carolo Magno, vt ea exercitum à peſte liberaret, indicata creditur.

ἰξίας venenum.

Charlinæ deſcriptio.

Chamæleon niger.

DE CHAMAE-LEONE NI-GRO.

Græcè, χαμαιλέων μέλας: *Latinè, chamæleón niger: Hiſpanicè, cardo pinto negro, cardo aliogero: Italicè, chameleone negro: Gallicè, chardõnete: Arabicè, chemeleon melamos: Gemanicè.* Eberuurtz.

Enarratio ix.

DE iſto abundè ſuperiori diximus capite.

Chamæleõ niger.

DE CROCODILIO.

Græcè, κροκοδείλιον: *Latinè, crocodilium: Hiſpanicè carlina: vulgo carina: Germ.* Vuildeber vuurtz.

Enarratio x.

Crocodilium charlina eſt.

CRocodilium vt placet Ruellio Sueſsionenſi, ac Briſoto Pariſienſi viris doctiſsimis, charlina eſt, de qua cap. 8. vnum vel alterum verbum fecimus: naſcitur enim, non ſolum in ſyluis, vt tradit Dioſcorides, ſed etiam arenoſis, & macris locis, vt Plinium adnotaſſe legimus, lib. xxij. cap. 4. prope enim terram, charlina ſuos emittit flores, de qua Galenus ſub crocodilij nomine, ita lib. vij. agit dicens: Crocodilij ſemen acre eſt, atque odoratum, vrinam menſeſque ciens, itaque facultatem habet calidam, digerentem & exiccantem, ſuccus tum caulis tum ſeminis, vt quæ ſimilis ſint facultatis, nephriticos adiuuat, radix pectoris excreationibus valenter conducit, trahit vero etiam per nares ſanguinem, hæc Galenus. Quod vero charlina noſtra, per nares ſanguinem non trahat

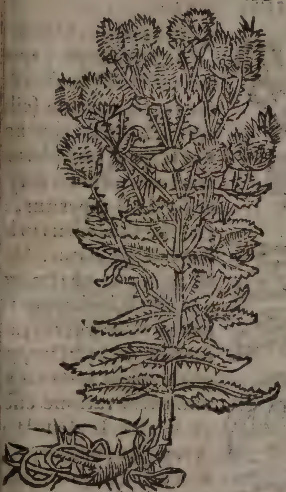
Galeni crocodilium.

hat, id loci ratione euenire credendum eſt.

DE DIPSACO.

Græcè, δίψακος: Latinè, labrum veneris, Hiſpanicè, cardencha, cardo pendeador: Italicè, cardo da cardar: Gallicè, chardon de cardeur: Arabicè, dibſacos: Germanicè, Karten diſtel.

Enarratio xI.

Dipſacũ ſiue labrũ veneris.

VVlgaris carduus dipſacos eſt, & à pharmacopolis, virga paſtoris dictus, quia virgis oblongis, aculeis denudatis gregem paſtores ducũt. Errat Mathæus Syluaticus, nonnullos alios imitans qui virgam paſtoris carduum, cum corrigiola ſanguinaria, ac cẽtumnodia dicta herba, confundit, ignorans hãc centumnodiam ſiue ſanguinariam, polygoniũ apud Dioſcoridem eſſe, non vero dipſacum, vt ſuo dicemus capite. Dicitur quoq; carduus iſte officinis, cardo fullonũ, ſiue carduus fullonius, uia rudes panni, veluti & pilei, huius echino poliuntur. Naſcitur autem in Hiſpania in aruis, maxima quidem opia, vt nulla prorſus indigeat cultura: in Italia vero, præſertim apud Bononienſes, maxima cura ſeritur, ac ea e cauſa, multi inter domeſticum & ſylueſtrem, differeniam faciunt, quum tamen nulla prorſus ſit, & in vtroque ui diligenter quærit, vermiculum in echino inuenit, cuus Galeni temperamentum inueſtigans, breuiſsime lib. j. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, ita dixit: Dipſaci ſpinę radix ex ſecundo ordine exiccatoria eſt,

habet

habetque nonnihil & abſterſorium.

DE SPINA ALBA.

Grycè, ἄκανθα λευκή: Latinè, ſpina alba: officinis bedeguar: Hiſpanicè, cardo ſylueſtre, que hecha alcachofres: Italicè, cardo ſylueſtre deli Carcioffi: Gal. artichau ſauluage: Arabicè, Bedeguar: Germanicè, Feh diſtel.

Enarratio XII.

Spina alba.

SPina alba, officinar bedeguar eſt, apud nonnullos ſylueſtris di cta cinara, carduus ſcilicet ſylueſtris alcicho flos ferens, qui plerun que in montibus, & ſyl uoſis locis reperitur, eius floribus variis in lo cis lac coagulatur. No eſt igitur vt pharmaco polę putãt, bedeguar ſy lueſtris roſæ fructus, au carduus benedictus, qu quam illius loco eo v non extra rationẽ eſſe vt ſuadet Braſauola i ſyrupo de eupatorio cõ ficiẽdo. Eſt igitur ἄκαν θα λευκὴ, id eſt ſpina alba Serapionis & Arabum bedeguar. Nam λευκάκανθα, id eſt alba ſpina, res eſt, cuiu inaduertẽtia Manardus errauit. Succhaha vero, nõ eſt be deguar, ſed poti⁹ apud Dioſcoridé Arabica, ſiue Aegypti ſpina, quãquã reuera, vtraq; ſoli ratione tantum interſe d ferant: nã bedeguar apud nos naſcit̃, ſucchaha vero apu Arabas reperitur, & ea de cauſa loco ſucchahe, bedegua recte accipi poteſt. An vero radices harum ſpinarum, in gredi debeant ſyrupum eupatorij Meſues: in dubium ve titur, Braſauolus eas vt pote aſtringentes reiicit. Mathio

lus vero Senenſis, acriter eum reprehendit. Ego vero, tametſi noſcam Braſauolum doctiſsimum, exercitatiſsimumque in re medica eſſe, vt cui ſingulis annis, quingẽti ſupra mille ægrotantes ſubiiciantur, non ſic tamen à Meſue diſcedendum putarem, quum reuera, ſyrupus iſte pro morbis diuturnis, & febribus longinquis, paratus ſit, quibus languentium ſtomachi, languidi, deiecti ac debiles & relaxati, ſunt facti, pro quibus roborandis, vel ſaltem non omnino deſtruendis, prædictæ radices conſulto huic adiiciuntur ſyrupo. Quibus quoque adde, quòd radix beleguar, id eſt acanthæ leuces, modice aſtringit, vt ex Galeno percipitur lib. vj. citato, ſic dicente: radix eius deſiccatoria eſt, & modice aſtringens, quamobrem & cœliacos & dyſentericos iuuat, & ſanguinis reiectiones cohibet, œdemataque illitu contrahit, ac dentes dolentes iuuat, ſi decocto eius colluantur, ſemen tenuis eſſentiæ & calidæ facultatis eſt, itaq; potui dari ijs qui cõuelluntur, cõuenit.

DE AEGYPTIA, SIVE ARABICA SPINA.

Græcè, ἄκανθα ἀραβικὴ: Latinè, arabica ſpina, ægyptia ſpina, Arabicè, ſucchaha.

Enarratio XIII.

ARabica ſiue Aegyptia ſpina, Arabum ſucchaha eſt, quæ natali tantum à ſpina alba differt, nam hæc apud nos creſcit: illa vero apud Arabas & Aegyptios, vnde cognomina traxit. Loco igitur Arabicæ ſpinæ, quæ ad nos hodie non affertur, alba vti debemus. Cæterum Ruellius hic hallucinatur, credens vtique, Arabicam ſpinam, acaciæ arbuſculum eſſe, parum Galenni animaduertens verba, quæ ita lib. vj. habentur: Acãtha Aegyptia, quidam Arabicam vocant, ſimilis autem eſt ſpinæ albæ noſtrati, verum facultate validius aſtringente pariter & deſiccãte, Itaque profluuium muliebre radix eius iuuat, & alia quibus auxilio eſt, quæ apud naſcitur ſpina, ſed efficacius tamen omnia adiuuant: tum radix tum fructus: Hic vero & columellæ prodeſt, & iis quæ inflata ſunt, tum vlcera ad cicatricem ducit, mediocrem habens & non moleſtam aſtrictionem. Hæc Galenus, per quæ ſatis percipitur quòd *Ruellius hallucinatur.*

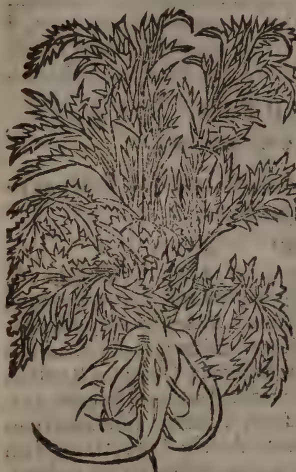
arbuſc

arbuſculum ferens acatiam,tametſi in Aegypto naſcatur ſpina hæc Arabica, ſiue Aegyptia ſpina de qua agimus, non ſit. Nec enim ignoro Oribaſium ac Aëtium viros graues,acatiam cum Aegyptia ſpina, idem facere, quos forſan Ruellius ſecutus eſt,ſed vt dixi,non ſine errore.

DE SCHOLYMO.

Græcè, σκόλυμος: Latinè, ſcolymus, carduus, cinara: Hiſpanicè, cardo de comer, cardos: Italicè, cardoni: Gallicè, artichaut: Arabicè, ſacolomas: German. Artiſchauu.

Enarratio XIIII.

Carduus.

Etſi carduorum multa & varia ſint genera, carduus tamen abſolutè dictus,is eſt,qui in victus vſum venit; & lautioribus menſis, pro ſigillandis ac roborandis ſtomachis apponitur. Nã apud vniuerſam Hiſpaniam frequens carduus iſte habetur,qui hibernis menſibus terra obruitur,& albus ac delicatiſsimus redditur. At in germania raro carduus iſte conſpicitur.Porro in Flandria Hiſpanorum diligentia, qui huiuſcemodi delitiis multum delectantur, non infeliciter prouenit,præſertim apud Brugas, & Antuerpiam. De quo Plinius candide vt ſolet,inquit lib. xix. cap. 4.& iam ne in herbis diſcrimen inuentum eſt, & ſubdit,& in iis aliqua ſibi quoque naſci tribus negant, caule in tantum ſignato vt pauperis menſa non capiat,ſyluestres fecerat natura horridos,vt quiſque demeteret,paſſim,ecce altiles ſpectantur aſparagi,& Rauenna ternis li-

bris

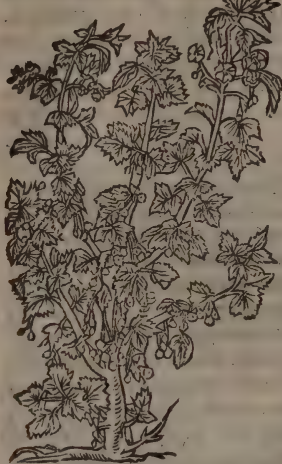
ɔris rependit,heu prodigia ventris,Mirum eſſet nõ licere
:arduis pecori veſci, non licet plebeis , item, cap. viij.e-
uſdem voluminis , inquit, poterant videri dicta omnia
uæ in pretio ſunt,niſi reſtaret res maximi quæſtus , non
ine pudore dicenda . Certum eſt quippe, carduos apud
Carthaginem magnam Cordubamq; præcipue,ſeſtertia
ena milia è paruis iis reddere,quoniam portenta quoque
errarum in ganeam vertimus,etiam ea quæ fugiunt,qua
rupes conſciæ. Cęterum Galenus de iſto ita tradit lib.
iij.de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: Ra- *Scolymi tẽperatura.*
ix eius,ſi quis illam in vino coctam bibat,graueolentem
rinam abundanter elicit,fœtorique alarum medetur,ſuc
us enim eius eſt purgatorius , calfacit porro ſecundo &
ompleto ordine,aut tertio incipiente,ſiccat vero ſecũdo.

CONSTANTINVS.

C Arduorum duplex eſt differentia. Sunt enim ſylueſtres,& ſatiui: Sylueſtrium vt placet Plinio lib.xxj.cap.23.duo ſunt nera,vnum fruticoſius à terra ſtatim. Alterum vnicaule craſſi- , & vtrique folia pauca ſpinoſa,muricatis cacuminibus. Sed al- r florem purpureum mittit,inter medios aculeos, & celeriter ca- ſcentem,& abeuntem cum aura: ſcolymon Græci vocant,de quo .xxij.cap.ſimili ſic tradit: Scolymon quoque in cibos recipit ori- s,& alio nomine limonion appellat. Frutex eſt nunquam cubi- li altior, criſtisq; foliorum ac radice nigra,ſed dulci, Eratoſtheni oque laudata in pauperis cœna. Cicadæ ea florẽte ſunt acerrimi ntus vt teſtatur Alceus,& Heſiodus: ἦμ☉ ἢ σκόλυμός τ' ἀνθεῖ ὶ ἠχέτα τέττιξ. Scolymi autem carduorum generis,radicẽ etiam ſcendo eſſe decoctam Idem author eſt Plin.lib.xx.cap.16. Qui de tu carduorum Hortenſium diligenter præſcribit lib.xix.cap.8. quamuis ſcolymi nomine apud Græcos,carduorum omne genus ntineatur, tamen ſpecies quædam eſt, vt ex citatis locis liquet, æ priuatim ſcolymos dicitur , quam ſecundo de Alimentis Ga- nus diſcernit à cinara,quæ itẽ ſatiui cardui generis eſt, ſcolymon im ſtatuit inter εὐστόμαχα, cinaram vero inter κακόχυμα quod atis expendiſſet Mathiolus vir non ſine honoris præfatione no- nandus , non dixiſſet in huius capitis Comm.in Dioſcoridem, lenum carduum cinaram appellaſſe. De cinara quod meminer- n,nominatim nullibi Dioſcorides tractauit, aut Plinius: niſi de c planta intelligas, quod dixit lib.viij.cap.27. Ceruum herba naræ venenatis pabulis reſiſtere. De Cinara ita cecinit Columel-

la lib,

la lib.x. hiſpida ponatur Cinara quæ dulcis Iaccho Potanti ve-niat, nec Phœbo grata canenti. Ipſam plantam loco ſuperius ad-ducto, vocari tradit Galenus κινάραν per Iota & , κυνάραν per ypſilon, cuius quaſi capita σπονγύλυς nominat. Alexandro veri Tralliano eſt ἀρτύτικὰ, nosq; vocamus artichauls: fructus videlicet Cinaræ, de qua etiam meminit Iulius Pollux libro vj.

Poterium.

DE POTERIO.

Græcè, ποτήριον: Latinè, poterion.

Enarratio decima quinta.

POterion & neurax idem eſt frutex, qua quam Paulus differente faciat, eſt verò, poterio Hiſpanis familiaris car duus, ſub nomine dict habitus, qué Cornariu Germanus vir doctiſſi mus, ſua voce, *ſchlehe* appellari tradit.

CONSTANTINVS.

DE Poterio agit Galenus lib.viij. ſimpl. ſub titulo neurado: quæ ita dicta eſt, quod neruos abſciſſos conglutinet. Phrynio etiam vocata à Plinio, quia rubetarum venenum depellit. Han deſcribit Plin. lib.xxvij.cap.12. meminit item lib.xxvj.cap.12 & lib.xxv. cap.10. Cornarius quem Amatus ſequitur, poterio nulla ratione cõtendit eſſe prunũ Syluestrẽ, quæ ſpinus eſt Virg

DE ACANTHIO.

Græcè, ἀκάνθιον: Latinè, acanthium.

Enarratio XVI.

VIdetur hodie Acanthion, foliis minoribus acanthæ ſed lanuginoſis, & aliquantulum per ambitum ſpi noſi

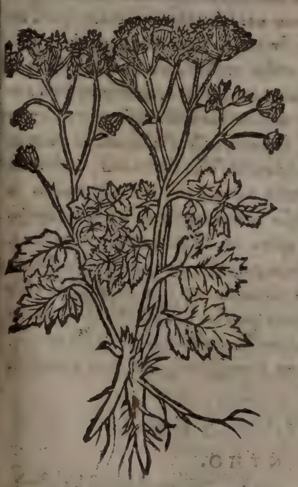
noſis,quæ manibus fricata, fabarum viridium, ex ſe ſpirant odorem, vt in horto probi viri Azaioli Ferrarienſis experti ſumus, ſed in planta iſta, non tanta reperitur lanugo,vt ex illa, veſtes bombycinis ſimiles parari poſſent, alibi tamen reperiri credendum eſt. At bombaſium ſiue Goſsipium, in planta naſcitur ſpinoſa, quam Dioſcoridem nouiſſe, ex hac deprehendi poteſt ſimilitudine,cuius ſemen tuſsi, & pectoris ægritudinibus prodeſt, calidum enim eſt, & emolliens, ac ſemen genitale augens, nam Goſsipium vſtum, ſanguinis fluxiones conſtringere,certiſsimũ eſt. Porro de Acanthio, Galen.breuiſsime lib.vj. adducto,ita meminit. Radix huius & folia facultatis ſunt excalfactoriæ, vt & iis qui conuelluntur, auxilientur.

Goſsipium quid.

DE ACANTHO.

Græcè, ἄκανθα: Latinè, acathus: Hiſpa. yeruagiguante, branquua vrſina: Italicè, acantho: Gal. acanthe, ou branch' vrſine: Germanicè, Beren klauu.

Enarratio XVII.

Acanthus hortenſis.

DIximus ab hinc multis annis, id quod & nunc affirmamus, acanthum Græcorum, officinarum brancam vrſinam eſſe, quum adamuſsim inter ſe conueniant, nec aliqua in parte differant: Quæ ideo branca vrſina dicitur, non vero hircina, vt nonnulli, contendunt, quia eius folia ſimilitudinem quandam, cum vrſorum anterioribus pedibus gerunt. Hęc quoq; depicta in colũnis & marmoribus antiquiſsimis hodie cerni-

Brancha vrſina, acãthus eſt.

tur, vnde marmoraria à Romanis olim dicebatur. Hodie quoq; in pateris, & auleis, hoc eſt pannis depictis tapetariè, huius folia effigiata videntur, ſunt enim vt paucis dicam, folia hæc lactucacea, cubitalia, ſubnigra, pinguia, palmaris latitudinis, inciſuris quibuſdam magnis diuiſa: ex quorũ decocto clyſteres quoq; paſsim componuntur, & vt tradit Gal. lib. vj. de Faculta. ſimpl. medic. huius folia mediocriter digerentem facultatem obtinent. At radix exiccatoria eſt leuiter inciſoria, & tenuiûm partium.

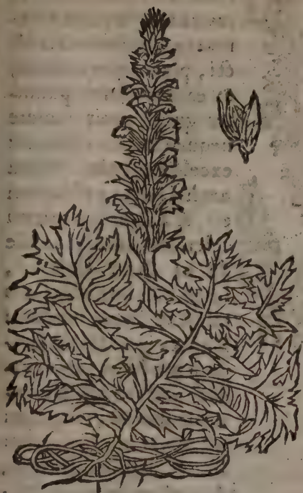
CONSTANTINVS.

Achantus quem Dioſcorides ἄκανθαν vocat, & Galenus lib. vj. Simplicium ἄκανθον, καὶ παιδέρωτα καὶ μελάμφυλλον: Plinio lib. xxij. Cap. 22. Achantos dicitur: Achantos inquit, eſt topiaria & vrbana herba, elato longoq; folio, crepidines marginum, adſurgentiumq; puluinorum toros veſtiens. Duo genera eius ſunt, aculeatum & criſpum, quod breuius: Alterum læue, quod aliqui pæderota vocant, alij melamphyllon. dictamq; marmorariam apud veteres Romanos acanthum ſcribit Amatus, ſed auſim ſacramento contendere, melioris notæ ſcriptorem, cuius opera legantur, nullum hoc vnquam ſcripſiſſe. Nam marmaritis herba, ita appellata quòd in marmoribus creſcat, ab acantho diuerſa Plinio lib. xxiiij. Cap. 17. à quo etiam aglaophotis dicitur. Nec tamen ignoro vel ex Vitruuij de architectura libr. iiij. cap. 1. in opere ſcalptili Acanthum magno in honore fuiſſe. Callimachus enim in columnis Corinthijs capitula Acanthi folijs exórnauit. Sed etiam in manucalatis poculis eius herbæ placuit elegantia. Virgilius in Bucol. & molli circum eſt anſas complexus Acantho. In limbis etiam veſtium pro mæandro aſcita eſt. Idem author Aeneidos j. Et circumtextum croceo velamen acantho. Quinetiã quia lentus eſt acanthus caulibus maxime vitilibus, & ſequacibus, ideo olim atq; etiamnum regnat, in opere topiario: ob id à Virgilio mollis dictus 4. Georgicon: Ille comam mollis iam tùm tondebat Acanthi. Et ibidem: nec ſera comantem Narciſſum: aut flexi tacuiſſem vimen Acanthi.

DE SYLVESTRI ACANTHO.

Græcè, ἀγρία ἄκανθα: Latinè, Acanthus ſylueſtris, branca vrſina ſylueſtris.

Enarra

Achantus Syluestris.

Enarratio decimaoctaua.

HAec hodie quoque conſpicitur, aſpectu triſtior, quàm prima, cui folia nigriora & ſtrictiora videntur.

DE ONONIDE.

Græcè, ἄνωνις: *Latinè, ononis, anonis: Hiſpanicè, gatilhos, gathinos: Italicè, bonaga: Gallicè, bugranes, & bugrundes: Germanicè,* Heuu hechel, oder ſtallkraut.

Enarratio XIX.

NOrunt hanc anonidem, vel ononidem, dictam herbam, laboratores, ob id quòd eorum aratra illius implicitis radicibus remorentur, vnde remoræ aratri nomen traxit, quæ plerunque (ſilente Dioſcoride) flore purpureo ornatur, raro tamen luteo, & de ea Plinius libro vigeſimo ſeptimo, capite quarto, ita tradit: Anonim, quidam anonida malunt vocare ramoſam, ſimilem fœnugræco, niſi fruticoſior, hirſutiorque eſſet, odore iucundo, poſt ver ſpinoſa, in iis autem vltimis verbis, aut Plinius emendandus eſt, aut omnino errat, quum aſſerat, poſt ver ſpinoſa, nam Theophraſtus, autumno ſpinoſam fieri meminit, id quod ita eſſe, experientia teſtatur: legendus itaque mihi Plinius videtur ad iſtum modum, poſt æſtatem *Plinius emendatur*

Anonis.

ſpinoſa. Cæterum, huius radice medici veterinarij, mulomedici dicti, plerunque vtuntur, ex ea decoctum parantes quod equis meiere nequeuntibus offerunt: excellens enim contra nephriticam paſsionem eſt, & à cruciatu calculi celerrime liberat: vnde de ea dixit Galenus, libro octauo voluminis citati ad iſtum modum: Radix eius calfacit, quodam modo in tertio ordine abſtergitq; & nonnihil incidit, itaq; non tantũ vrinas prouocat: ſed & lapides frangit, & cruſtas detrahit, præterea ad dolores dentium, qui oxycrato in quo fuerit cocta colluuntur.

DE LEVCACANTHA.

Græcè, λευκάκανθα: Latinè, leucacantha, alba ſpina.

Enarratio x x.

LEucacantha & acanthaleuce multum inter ſe differunt, vt ex Dioſcoride, Galeno, Paulo, ac Plinio, facile deprehendi poteſt. Nam acanthaleuce id eſt ſpina alba, Serapionis bedeguar eſt, vt ca. 12. ſuperiori diximus. Leucacantha vero, id eſt alba ſpina, de qua ad præſens agitur, longe res alia eſt, & cuius exacta notitia haberi non poteſt, ob prætermiſſam ipſius à Dioſcoride & Plinio hiſtoriam: vt tamen coniecturis aſſequi poſſumus, arbuſcula quædam, leucacantha dici debet, ſepes maxime exornans, quæ pyri folia habet, fructum vero nigrum, baccis liguſtri ſimilem, ex quo pictores viridem quendam ſaturum colorẽ parãt, vt cap. de Rhãno meminimus. Proinde Ruellius hic dupliciter errat, primo quòd cum Manardo, leucacan

leucacantham ab acanthaleuce non ſeparat:ſed rem vnam eſſe credidit: Secundo, quòd arbuſculam hanc rhamnum eſſe deſcripſerit. Cæterum, ſi frutex iſte dictus, alba ſpina non ſit, proculdubio, quæ illa ſit ignoratur. De qua Galenus ſeparatim à ſpina alba, caput præfixit, & eius verba lib. vij. huic dicato negotio ita legũtur: huius radix amara eſt, ac proinde incidit, exiccatque in tertio ordine: calfacit autem in primo. *Ruellius errat.*

DE TRAGACANTHA.

Græcè, τραγάκανθα: Latinè, tragacantha, ſpina, Gallicè, Dragant, eſpine à bouc: Arabicè, Alcuted.

HVIVS GVMMI.

Tragacanthum gummi, Hiſpanicè, Arabicè, alquitira: Italicè, gomma draganti: Gallicè, gomme dragant: Germanicè, Dragant.

Enarratio XXI.

HVius plantæ liquor, gummi dragacanthum, vel tragacanthum officinis dicitur: quod ex Creta & Peloponneſo præcipuè aduehitur, & de eo Gal. lib. viij. excitatis ita dixit: Tragacantha emplaſticam facultatẽ ſimilem gummi obtinet, nec non obtuſiorem acredinem: ac ſane ſimiliter illi deſiccat. *Gũmi dragacanthũ.*

DE ERYNGIO.

Græcè, ἠρύγγιον: Latinè, Eryngium, Hiſpanicè, Cardo corredor: Italicè, Iringo: Gallicè, Panicault, ou chardon teſtu: Germanicè, Manns treuu, Brachendiſtel.

Enarratio XXII.

ERyngium naſcitur paſsim in campeſtribus & aſperis locis, carduus officinis ſatis notus, centum capita alioquin dictus, ob multa capita, quæ in ſumma continet parte, nam Plinij centum capita, diuerſa res ab eryngio iſto eſt, vt etiam apud ſerapionem deprehenditur, qui per centum capita, inguinalem herbam, ſiue aſter Atticum apud Dioſcoridem intelligit:

Eryngium.

Hallucinantur certe qui hanc ſecacul eſſe putāt, quum ſecacul Arabum, Dioſcoridis polygonatum eſt, noſtratum vero, herba dicta, ſigillū beatæ Mariæ, vel ſigillū Salomonis: quam alij geniculā vel genichellam appellant, & cuius radices, hodierni pharmacopolæ, ſuccharo pro inſtimulanda venere, veluti radices Eryngij parant, quibus ego pro irritanda vrina vſus ſum & feliciter ſucceſsit. De Eryngio vero Galenus libro ſexto ita dixit: Calore quidem eſt temperatum, non paruam tamen ſiccitatem ſortitur, conſiſtentē in tenui ſubſtantia.

DE ALOE.

Græcè, ἀλόη: La. aloe: Hiſ. hierua baboſa: Ital. herba di aloe Ara. ſaber: Gal. Perroquet: Ger. Alepatick.

LIQVOR ALOES.

Aloe: Hiſpanicè, azeure: Italicè, aloe, Gall. aloe.

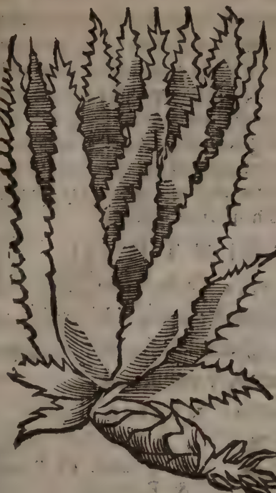
Enarratio XXIII.

NOn ſolum hodie herba Aloes, in hortis & feneſtris ſeritur, ſed in multis mercatorum officinis ſuſpenſa videtur, ſuccum ex ſe glutinoſum deſtillans, quem aloem appellamus, vnde Hiſpani à continua deſtillatione, illam, herbam baboſam, appellitant, tam enim herba hæc deſcriptioni Dioſcoridis reſpondet, vt in eius pictura immorari non ſit opus. Affertur autem bona aloe, ex Indiæ quadam inſula, Socotora dicta, vnde Succotrina Aloe appellatur, & cæteris anteſertur, Iocinoris modo concreta, ruffa, ſplendens, friabilis, ac egregie amara, quæ

Aloe ſuccotrina optima.

Aloe orificia venarū aperit.

vt tra

Aloë.

vt tradit Meſue, venarum orificia aperit, in qua re, immerito Manardus ac Fuchſius eum vellicant, quum experientia ipſa verũ dixiſſe Meſuem atteſtatur, vt AntoniusMuſa Braſauola optime dixit, & Guiliel.Puteanus euidentiſſimis rationibus probauit,& nos ipſi ita eſſe nouimus,quę vt tradit Meſue,pituitam, & bilẽ expellit,& ab illis,caput & os ventriculi mũdificat, & confert iuuamẽto magno, doloribus eorũ, & inflãmationi ſtomachi, imò qui cõtinuo ea vtitur, nõ ſentiet in corpore ſuo, nec inſtrumentis ſenſuum ſuorum ægritudinem, quæ non ſit facilis ſanatu,& præſeruat à putrefactione:ita vt etiam cadauera,præcipuè cũ myrrha mixta,& aliis,incorrupta ſeruet. Caue ergo inquit Meſue, dare Aloen in temporibus frigidis, excoriat enim, ex ſolutione educit ſanguinem. In quibus verbis,Meſue à Manardo quoq; reprehenditur,& merito ſane,quanquã Braſauolus pro Meſue ab errore vindicando,rationes adducit,quas tanquam ficulneas dimittimus,quũ revera, aloe ſecurius in hyeme quàm æſtate operatur,& validius in æſtate, ſanguinẽ per ora venarum aperta detrahit quàm in hyeme, vt cuiq; vel mediocriter in re medica exercitato notũ erit. Vt tamen Aloes temperaturam,& illius dotes,apud Galenũ deſcriptas noſcamus,ipſum in præſenti audiamus,qui ita lib.vj. trâdit: Hæc herba optima in India naſcitur, cuius liquor eſt id quod ad nos importatur, cognominatum Aloe,medicamentum ad plurimas res, propter ſiccitatẽ mordicationis expertem vtile,quod quidem aſtringit modice, ſed fortiter amarũ eſt,ac proinde ſubducit ventrẽ. Eſt autem *Meſue errat.*

tertij ordinis exiccantium: calfacientium autem, aut primi intenſi, aut ſecundi remiſſi. Ad hæc vero, gratum eſt ventriculo medicamen, vt ſi quod aliud, & ſinus glutinat, ſanat vlcera quæ ægrè ad cicatricē perduci poſſunt, & maxime quę in ano ſunt, & pudendo: confert ſimiliter ſi maceretur aqua, ad eorū phlegmonas, nec nō eas quæ in ore, naribus, oculiſq; oboriuntur, in ſumma repellere & digerere ſimul poteſt, cum hoc vt paulum extergeat, quantum videlicet vlceribus puris non ſit moleſtum.

Aloes temperatura.

DE ABSINTHIO.

Græcè, ἀψίνθιον: Latinè, Abſinthium, abſinthium Ponticum, abſinthium Romanū: Hiſpanicè, aſentios, aloſna: Italicè, aſſenzo: Gal. Aluyne: Arab. Aſſintbium: Germanicè, Vvermuot.

Enarratio XXIIII.

Abſinthium.

ABſinthiū vulgare, idem cū Pontico, & Romano Abſinthio eſt, quia in nihilo inter ſe quàm natali tantum differant, quo factū eſt, vt Galen. libris Methodi medendi, aliquando herbas diuerſas facere videatur, quum tamen eadem ſit: in Ponto tamen procerius creſcit, cuius facultates & temperamentum ille libr. vj. de Facul. ſimpl. medica. ita proſequitur: abſinthium aſtrictoriam, amaram & acrem qualitatem ſortitur, excalfaciens, extergens, roborans, & exiccans: proinde bilioſos ventris humores deiicit: ac per vrinas euacuat: Verum contentam in ventre pituitam, nihil adiuuat ſumptum ſic

ſic nec in thorace aut pulmone contineatur: Nam aſtringens in eo facultas quàm amara, valentior eſt. Eſt autem calidum in exceſſu primo, ſiccum vero in tertio: at ſuccus longe quàm herba eſt calidior.

DE SERIPHIO.

Græcè, ἀψίνθιον θαλάσσιον: Latinè, ſeriphium, Abſinthium marinum: Hiſpanicè, aſſentios marinos, aloſna marina: Italicè, aſſenzo marino: Gallicè, barbotine.

Enarratio xxv.

Naſcitur ſeriphium nō ſolum prope mare, ſed in multis Italiæ hortis, ſemine onuſtum: vnde Fuchſium, hanc non nouiſſe herbam, certum eſt, quum in ſuo Herbario, quibuſdam ſiliquis ornatam eam depictam propoſuerit: & de ea ita tradit Galenus lib. viij. Simplicium, quū inquit: Seriphium abſinthio eſt tum ſpecie, tum guſtu ſimile: Cæterum, non æque aſtringit: ſed calfacit valentius, nec nō amaritudinem quandam ſalſuginoſam refert, ventriculoque eſt infeſtum: magiſque abſinthio lumbricos enecat, calfacit itaque ſecundo ordine intenſo, ſiccat autem in tertio. **Seriphium**

DE SANCTONICO ABSINTHIO.

Græcè, ἀψίνθιον σαντόνικον: Latinè, ſantonicum abſinthium: Gallicè, Aluyne de Xaintonge.

Enarratio xxvi.

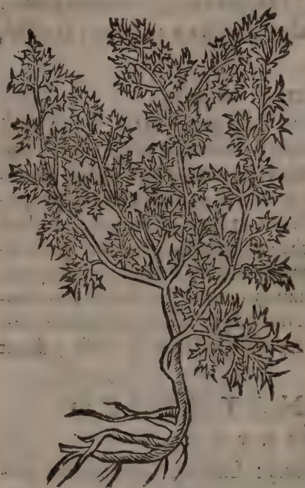
Dicitur Abſinthium Santonicum, à Santonibus Galliæ populis, apud quos plurimum gignitur. Cuius ſemen à ſantonico, corrupte ſanctum deductum eſt, quod hodie ſaccaro incruſtatur, pro vermibus puerorum interficiendis, & ea de cauſa, ſemen lumbricorum appellatur. Cæterum, qui Serapionis, tanabel, ſemen hoc interpretātur, omnino errāt: quia canabel Serapionis, arenoſa quædam terra eſt, à cœlo pluuiæ tempore cadens, non vero ſemen plantæ, quæ non ſolum contra vermes in vſu habentur, ſed etiam pro figulinis vaſis glutinandis.

DE ABROTONO.

Græcè, ἀβρότονον : *Latinè*, *abrotonum* : *Hiſpanicè*, *abrotano*, *hierua lombriguera* : *Italicè*, *abrotano*: *Gallicè*, *auroene ou garderobbe*: *Arabicè*, *Keſum*: *Germanicè*, Schoſs vuurtz.

Enarratio XXVII.

Abrotonū.

Abrotonum.

VVlgata & inter cō-munes herbas, abrotonum habetur, cuius fœmina & mas ſunt: fœmina, infima ſiue ſylueſtris cypreſſus, in hortis naſcens eſt, quæ ſantolina vel camphorata nonnullis quoq; appellatur. Mas verò, vbique reperitur, de quarū virtutibus, Galen. lib. vj. de Facultat. ſimplic. medic. inquit: Abrotonum calidum & ſiccum eſt facultate in tertio receſſu aut ordine, qui ad temperatam naturam expenditur, ſitum, valde ſiquidem eſt amarum, qui ſapor, quum terrenæ eſſentiæ ſit, à largo eſt calore extenuatus: porrò, ſi quibus per circuitus redeunt rigores, ante inuaſionem rigorum ex abrotono confrices, minus vtiq; concutientur ſubitoq; in ſenſum caloris percipient. Quòd abrotonum etiam lumbricos perimat, par quidem eſt, quum ſit amarū: cæterum & digerendi & incidendi quandam vim habet, ipſoq; abſinthio maiorem, quandoquidem pauciſsimæ acerbitatis particeps eſt abrotonū, haud autem exiguæ abſinthium: vnde inimicū ſane eſt ventriculo abrotonū, veluti etiam ſeriphium, gratum verò & amicum abſinthiū, per ſe quippe amarū omnifariam eſt infenſum ventriculo, auſterum

Campho-rata.

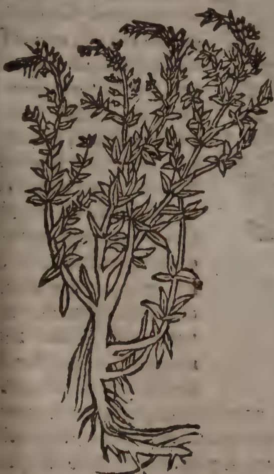
verò

rò, aut acerbum, aut in ſumma aſtringens, amicum & miliare. Et ſubdit: abrotonum vſtum, calidum ſiccumq; cultate eſt, magis etiam quàm cucurbita ſicca vſta, & ethi radix, illa enim vlceribus humidis ſimul & citra legmonem callo induratis conueniũt, ac proinde ma- me præputij vlceribus congruunt: At cinis abrotoni, ceribus omnibus mordax eſt, atq; iccirco ex oleo ali- o tenui, cicino ſcilicet, aut raphanino, aut Sicyonio, t veteri, & maximè Sabino, ad alopecias accõmodatur. um barbam tardius naſcentem, in eorum aliquo, nec inus lentiſcino maceratum elicit.

DE HYSSOPO.

ræcè, ὕσσωπος: *Latinè, hyſſopum: Hiſpanicè, hyſſopo, Hiſſopilho: Arabicè, Iuſa: Italicè, Hiſſopo: Gallicè, hyſſope: Germanicè*, Hyſop.

Enarratio XXVIII.

Hyſſopum.

HYſſopus officinis communis & vulgaris eſt herba, quam Dioſcoridis & Græcorum hyſſopum eſſe, vel ne, multi dubitabãt: quia capite de origano Heracleotica, legunt, ſecundum Marcelli verſionẽ, folia hyſſopi habet, non tamen vmbellam hyſſopi modo: rotæ figura, in quibus verbis videtur hyſſopum, vmbellã modo rotæ habere: ſed reuera, textus iſte verus eſt, cui tamẽ falſa verba hæc adiecta ſunt, hyſſopi modo, quum Dioſcorides in flore origani nullam faciat ſimilitudinẽ cum yſſopo, ſed potius in folio tantum, proinde hyſſopum

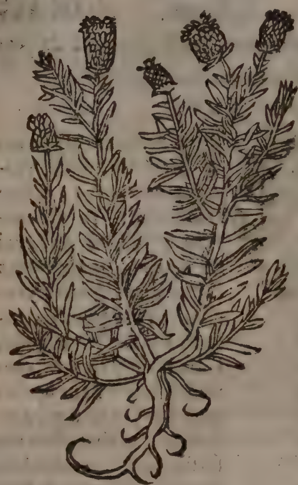
vuulg

vulgarem, Græcorum hyſſopum eſſe, non eſt dubium, d qua Galenus lib. viij. de Facul. ſimpl medi. breuiſsime i dixit: Deſiccat & excalfacit tertio ordine, ſed tenuium e partium hyſſopum.

DE STECHADE.

Græcè, ςιχὰς καὶ ςοιχὰς: *Latinè*, *ſtœchas*: *Hiſpanicè*, *cantueſſo*: *Luſitanicè*, *roſmarinho*: *Italic*, *ſteca*: *Gallicè*, *ſtechas*: *Arabicè*, *aſtuchude* *Germanicè*, Stichas kraut.

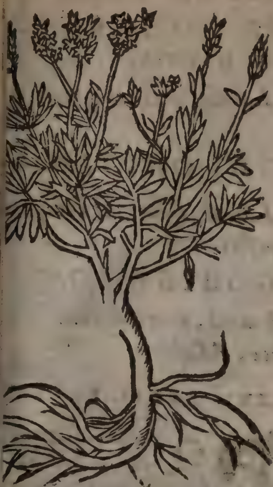
Enarratio XXIX.

Stœchas.

NOn vbiq; ſtœch reperitur, quam plaſiarij genitiuo caſu chados appellant, in Venetiis vbi maxim herbarum & ſimplicit confluxus eſt, veluti F tariæ, nunquā huius f res, ſed tantum denu tas ſpicas cum nonn lis ſtipitibus, videre tui. Eſt enim herba i fruticoſa, in vniuerſa H ſpania admodū freque quam Luſitani, roſma num appellant: in G lia quoque frequent eſſe, Dioſcorides teſ tur: imò huius her nomenclatura, ſtœch ab inſulis Stechadib prope Maſsiliam ſitis, contrahitur, ex qua ſyrupus i officinis paratur, & cum aromatibus & ſine illis: ex ill quoq; floribus, conditum, capiti, ventriculo & matri conueniens, cum ſucchero vel melle conficitur. De ca Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium me camentorū ita inquit: Stœchas amara eſt, & mediocri

ſu

Spica.

Lauendula.

aſtringens, quum nimirum ex terrena eſſentia frigida igua, & extenuata altera terrena copioſa, conſtet, quare ſtructione liberat, extenuat, extergit, roboratq; & cera & vniuerſum corpus: cæterum, herba illa à nonllis ſtœchas citrina dicta, longe alia res eſt, de qua alibi monem habituri ſumus. Eſt porro ſtœchadi, herba lio, & figura perſimilis, abſq; flore tamen; quam pleriq; ſpulam vocant, optimi ſane odoris, & cuius radix, iris odorem maxime refert, & eam in vnguento martone iniiciunt. *Criſpula herba.*

DE ORIGANO HERACLEOTICO.

ræcè, ὀρίγανος ἡρακλεωτικὴ: *Latinè*, *Origanum Heracleoticum*: *Hiſpanicè*, *Oreganos*: *Italicè*, *Origano*: *Gallicè*, *origan*; *ou mariolaine ſauuage*: *Arabicè*, *ſandenegi*: *Ger.* Vvolgemuot, doſten.

DE

DE ASININA ORIGANO, ONITIDE DICTA.

Græcè, ὀρίγανος ὀνῖτις: *Latinè*, *onitis origanus*, *aſinina origanus.*

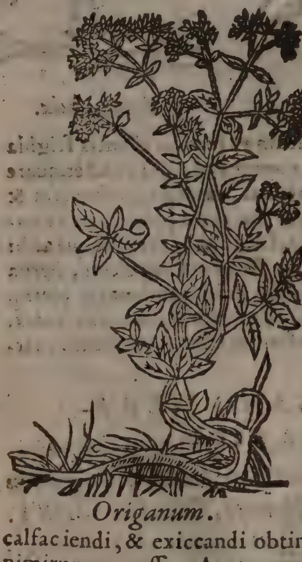
DE SYLVESTRI ORIGANO.

Græcè, ἀγριορίγανος : *Latinè*, *ſylueſtris Origanu*, *vulgo*, *origano campeſtre.*

DE TRAGORIGANO.

Græcè, τραγορίγανος : *Latinè*, *tragoriganus*, *hircina origanus*: *Gallicè*, *Maſtic.*

Enarratio XXX. XXXI. XXXII. XXXIII.

Origanum.

origani quatuor genera.

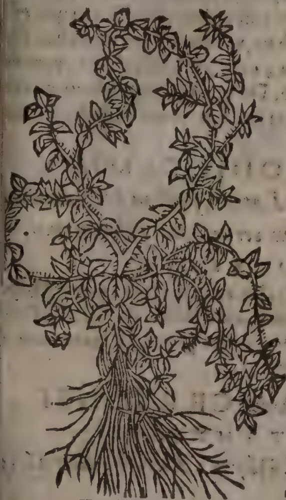
QVatuor origani genera à Dioſcori deſcribuntur, quoru præſtantius,& verius, ſ ueſtre eſt, quod nulli quàm in Hiſpania hu uſque mihi videre co tigit: in Gallia vero, Germania ac Italia, g nere quodam vtũtur n adeo tamen potente bono. Habent tamen o gani vt refert Galen libr.viij. de Facultatib ſimplicium medicame torum has ſequentes d tes, Heracleotica quide efficacior eſt Onitid agreſtis tamen eſt vale tior vtraq;, omnes ve incidendi, extenuandi calfac iendi, & exiccandi obtinent facultatem, in tert nimirum exceſſu, At tragoriganus etiam quippia aſtringit.

D

DE PVLEGIO.

Græcè, γλήχων: Latinè, pulegium: Hiſpanicè, poleios, poeyos: Italicè, pulegio: Gallicè, pouliot: Germanicè, Poley, hertz poley.

Enarratio xxxIIII.

Pulegium.

OLim verò cum nonnullis doctiſsimis viris, ac diligentiſsimis ſimplicium medicamentorum inueſtigatoribus, in dubiū vertebam, num pulegiū vulgare, Dioſcoridis & Græcorum pulegiū eſſet. Sed nunc re exactè cōtēplata, pro firmo tenemus, in idē conuenire, nec ī aliquo inter ſe differre, Cuius duo genera reperiūtur, alterum flores albos, alterū verò purpureos ferēs: illū marem, iſtū verò fœminam Pli. lib. xx. cap. 14. appellat. Sed Fuchſius in hoc errat, credens, pulegium fœminā, purpureos flores gerens, nepitham eſſe, quum revera res inter ſe differentes ſint, vt experientia ipſa indicat: de quo Galenus lib. vj. Simplicium ita inquit: Glechon id eſt pulegium herba, quandoquidem acris & ſubamara eſt, valde extenuat, & calfacit. Quare & illita rubricat, & exulcerat ſi diutius hæreat, quinetiam humida, craſſa, & lenta, ex thorace & pulmone excreatu facilia facit, menſesq; mouet.

Pulegium.

Fuchſius errat.

DE DICTAMNO.

Græcè, δίκταμνος: Latinè, dictamnum, Dictamnus Cretenſis, vulgo dittamo: Arabicè, Bari.

Enar

Enarratio xxxv.

Dictamnus.

AFfertur è Creta inſula dictamnus, foliis pulegij, ſubrotundis, & tomento quodam deſuper veſtitis, qua nulla quantumcunque paupercula aromataria ſit, in Italia iam hodie caret, tam enim frequens, ac continua illius aduectio eſt. Cæterum, quod Dioſcorides inquit, ferunt in Creta vulneratis telo capris, eius herbæ cibo, tela cuſpideſque omnes ex corpore decidere, hodie verum eſſe nouimus, eſt certe hærba hæc, vt refert Theophraſtus lib. ix. de Plantarum hiſtoria, cap. xvij. mirabilis, præſertim pro partu accelerando. De qua Galenus lib. vj. citato ita tradit: Tenuiori eſſentia conſtat quàm pulegium: cætera illi ſimile.

DE PSEVDODICTAMNO.

Græcè, ψευδοδίκταμνον: Latinè, falſum Dictamnum Hiſpanicè, pulegium ceruinum, poleo cerual.

Enarratio xxxvi.

Pſeudo dictamnum.

HAec in Hiſpania & Italia comperitur, quam Hiſpani, pulegium ceruinum appellant. De quo Galenu libro ſuperius citato, inquit: At pſeudodictamnum a omnia imbecillius exiſtit.

DE ALTERA CRETENSI DICTAMNO.

Græcè, ἕτερον εἶδος δικτάμνου: Latinè, altera Cretenſis dictamnus.

Enarratio xxxvii.

Tertia dictamnus.

NOn ſolum in hortis hodie altera hæc Cretenſis dictamnus videtur: ſed etiam in fictilibus ad feneſtra frequenter reponitur, folio creſonis, flore pulchro, purpureo, & qui fricatus odorem ex ſe refert, qualem e flore narantij oriri videmus.

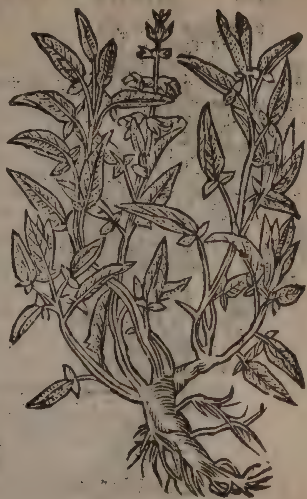
DE SALVIA.

Græcè, ἐλελίσφακον: Latinè, ſaluia: Hiſpanicè, Italicè, ſaluia, ſalua: Gallicè, ſauge: Arabicè, Eliſacos: Germanicè, Salbey.

Ena

Saluia maior.

Saluia minor.

Enarratio XXXVIII.

NVllus extat hortulus, quantumcunque pauperculus, qui non ſaluia ornetur, adeò vbique frequens eſt, nam & ſylueſtris quoque non minus obuia eſt, quæ variis in locis fructum quendam gignit, gallæ omnino ſimilem, paruum tamen, & colore ſubalbidum: de qua Galenus breuiſsime dixit libro vj. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Eleliſphacos, id eſt ſaluia, euidenter excalfacit, ac leuiter ſubaſtringit. *Saluia.*

DE MENTA.

Græcè, ἡδύοσμος ἥμερος: *Latinè, Mentha: Hiſpanicè, hierua buena, ortelana: Italicè, menta: Gallicè, mente: Arabicè, nahanaha: Germanicè*, Müntz.

Enarratio XXXIX.

VBique menta nota eſt, quæ quia in hortis ſemper reperitur, Hortulana ab Hiſpanis nonnullis appellatur. *Menta vnde dicta.*

Menta ſatiua.

Menta ſatiua altera.

Dicitur porro menta, quòd odore ſuo mẽtem & venerem excitet, vt ex Galeno & Dioſcoride facile percipi poteſt, quanquam Plinius lib.xx.cap.xiiij. oppoſitum dicat, non ſine tamen errore, vt ex Galeni ſequentibus iis verbis, facile percipitur, quæ ita habent: Tam menta quàm calamintha, guſtu acris, & facultate calida eſt, ex tertio calfacientium ordine: infirmior tamen eſt menta, & minus excalfacit: cæterum mediocriter ad venerem excitat, id quod omnibus accidit, quæ humiditatem ſemicoctam & flatuoſam continent, At calamintha, quum valentius calfaciat & exiccet, habet etiam quiddam amarum in ſe, ac acerbum: quare illo quidem lumbricos perimit, acerbitate verò, ſi cum oxycrato bibatur, recentes ſanguinis reiectiones reprimit: Subſtantia eſt, vt ſi qua alia herba, tenuium partium. Cæterum Galenus hic mea ſententia per calamintham, mentẽ ſylueſtrem, dictam mentaſtrum intelligit, de qua ſermo ſubſequitur.

Menta ſylueſtris mentaſtrũ eſt.

Conſtan

CONSTANTINVS.

ERrorem ſuum congeminat Amatus Luſitanus Plinium culpans, & abſurdo conſectario, ex detortis Dioſcoridis & Galeni verbis concludens Menthæ falſam etymologiam. Nam quæ poteſt eſſe abſurdior conſequentia quàm hæc Amati? Dioſcoride ac Galeno authoribus, mentha ad venerem ſtimulat: ergo mentem emonet. falſa enim hæc eſt antecedens enunciatio: Omnia quæ ad venerem incitant conturbant mentem; ſiue vt ipſe loquitur excitant. Sed demus hoc pronunciatum verũ eſſe ac neceſſarium. An continuo ſequitur? Igitur in menthæ etymo lapſus eſt Plin. At ſanè Amate noſter, vt verè potius & libere dicam, quàm accuſatoriè aut aſſentatoriè, hæc eſt linguæ Græcæ, ſinon vtriuſq;, pudenda ignoratio, ac in euoluendis bonis authoribus imitandi magis, quam criminandi cauſa, ſupina negligentia. Menthæ enim nomen Græco fonte defluxit, quod à vocabulo quo Græcis mens ſignificatur, tam lõge abeſt, quam quod maxime. quod ne gratis dixiſſe videamur, age laudentur authores. Cratinus apud Pollucem lib. vj. Onomaſtici, τυρῷ καὶ μίνθῃ παραλεξάμενος καὶ ἐλαίῳ. Mentha ſiquidem eodem Polluce teſte, non ſolum dicta eſt ἡδύοσμον, ſed etiam μίνθα καὶ μίνθα, tametſi apud eundem corruptè legatur μίθα, à Minthe Plutonis ſcorto (aliisq; Cocyti filia) in hanc plantam, vt fabulantur poetæ, conuerſo: quod cum Polluce teſtatur Ouidius Metamorph. lib. x. An tibi, inquit, quondam Fœmineos artus in olentes vertere menthas Perſephone licuit? Et Galenus lib. vj. ſimpl. ἡδύοσμον, inquit, quam nonnulli μίνθην, vocant. ſcitè igitur dixit literatiſſimus Plinius: Menthæ nomen ſuauitas odoris apud Græcos mutauit, cum alioqui mintha vocaretur, vnde veteres noſtri nomen declinauerunt. Quæ Plinij verba leguntur lib. xix. cap. 8. non, vt falsò citat Amatus, libro xx. cap. 14. Illic enim non de menthæ nomine agit, ſed de Menthaſtro quod ſylueſtris mẽtha eſt, differens ſpecie foliorum, quaſi figura ocimi, pulegij colore, propter quod quidam Sylueſtre pulegium vocant. Sed tamẽ indidem ſuam calumniam in Plinium, Amatus adornauit. Ibidem enim hæc ſunt verba Plinij: menthæ ipſius odor animum excitat, & ſapor auiditatem in cibis: ideo embammatum mixturæ familiaris. vides vnde compoſitæ inſidiæ, & conſuti doli? Ac vt, quod Plin. ipſe animum excitare, Pliniomaſtix mentem excitare dixerit, in hac ſignificatione (ſi dijs placet) Latinius. Nimirum literatè tu quidem Amate ſcilicet, tuq; illiteratè naturalis hiſtoriæ parens atque reſtitutor. Certe quidẽ o noſter Luſitane, (vt hoc ſemel aduerſus omnes Plinij

obtrectatores dicatur, qui vt viatores cum ſudum apparuit, platani ramos defringunt, ſub quo tempore pluuio latuerant: aut vt orobanche, vitis, vel cucurbita, plantas arboresq; per quas creuere ſuffocant: ſic Plinium iſti ſuffocanei palmites ſupplantare nituntur & concerpere, à quo & eius ordinis ſcriptoribus, latrocinantur omnia) iſtud eſt cum laruis luctari: & Cyri pædiam conuellere. Sed hoc ſatis, ſuperque ſit. Mentha autem à Græcorum explanatoribus grammaticis, etiã κακὴ βοτάνη, dicta eſt, id eſt, herba noxia: non aliam ob cauſam, quã quòd ἀσυλληψίαν ὀργάζεται. id eſt, conceptus impedit, vt mihi teſtis eſt Dioſcorides, & Plinius qui eam generationi tradit reſiſtere lib. viceſimo, capite decimoquarto.

DE MENTASTRO.

Græcè, ἄγριον ἡδύοσμον: Latinè, mentaſtrum, menta ſylueſtris: Hiſpanicè, Italicè, mentaſtro: Gallicè, mentaſtre: Germanicè, Roſs müntz.

Enarratio XL.

MEntaſtrum ſylueſtris menta eſt, quæ potiſsimum in aquoſis creſcit, folio hirſuto, lanugine caneſcente, odore grauiori, quàm primi ſiſymbrij, ex qua lauacra quotidie parantur, & de illius natura, ac viribus, Galenus capite de menta, ſub calaminthæ nomine verba fecit.

DE NEPETA, SIVE CALAMINTHA.

Græcè, καλαμίνθη: Latinè, calamintha, nepita, Arabicè, calamentum: Gallicè, calament: Hiſpanicè, laneuada: Italicè, nipotella: Ger. Rorn müntz.

Enarratio XLI.

TRes calaminthæ ſpecies à Dioſcoride in præſenti deſcribuntur, quarum ſecunda, nepeta ſiue nepita eſt, non vbiq; naſcens, ſed magis in regionibus calidis, vnde in Germania rariſsime videtur. Eſt enim herba hęc parua, gracilis, folio pulegij, flore vero purpureo, albicante, paruo, odoré ex ſe gratiſsimum expirante. Altera vero ſpecies, herba cataria appellatur, eo quòd ea cati maxime oblectantur, quam Ferrarienſes quoq; ſua voce neueda appellant, quum tamen vox hæc neueda, non huic

cãtariæ,

Calamintha.

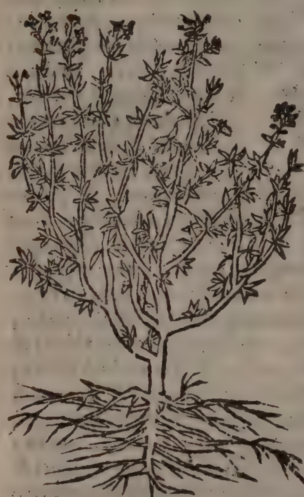
catariæ, ſed à nobis di-ctæ cõueniat: melius igi-tur eam vniuerſæ Italiæ reſiduum, herbam catariam appellat, quàm Ferrarienſes, & Longobardi nepetam, quum vt diximus, nepeta ſiue nepita, prima à nobis deſcripta eſt, à Dioſcoride verò ſecunda. Tertia quoq; ſpecies reperitur, quam propriè calamẽtum pharmacopolæ vocant, herbam lõge à duabus diuerſam, nec multum à ſiſymbrio differentẽ. Omnes tamen iſtæ herbæ eaſdem ferè vires obtinent, de quibus Galenus cap. I. lib. vij. de Facult. ſimplic. medic. ita tradit: Calamintha, id eſt nepita, eſſentia quidẽ eſt tenui, temperie autem calida & ſicca quodãmodo in tertio ordine. Eſt enim acris guſtu, paulumq; amaritudinis obtinet, extrinſecus admota, primum quidem valde excalfacit & mordicat, cutemq; exugit, poſtremo etiam vlcus efficit; in corpus autem intro aſſumpta, tũ ipſe per ſeſe ſicca, tum etiam cum melicrato, perſpicuo calfacit, atq; ſudoresciet, omneq; corpus tum digerit, tũ exſiccat. Icciroo ea contra rigores repetentes per circuitũ nonnulli vtuntur, ſicuti & contra iſchiadicos morbos, trahit enim quæ in profundo hærent ad ſuperficiem, totumq; adeo articulum excalfacit, & cutem non obſcure adurit, menſeſq; tum epota, tum appoſita admodum efficaciter prouocat, ac denique elephanticis etiam probe auxiliatur: præterea, cicatricibus atris candorem reſtituit, & ſigillata digerit. Prꝍſtat autem in huiuſmodi, vbi in vino decoxerimus, ipſam emplaſtri ritu apponere, & viridem magis quàm ſiccam: at ſicca ad venenatarum beſtiarum morſus aſſumitur, veluti etiam cauteria, & quæcunque medicamẽta calida ſunt & acria.

Succus eius aut infuſus, aut epotus, aſcaridas, lumbricos, & aurium vermes enecat, ſic & conceptū interimit, eiicitque: igitur incidendi quidem ei vis adeſt, ob calorem, tenuitatem, amaritudinem: abſtergendi verò propter ſolam amaritudinem: quare aſthmaticis atque ictericis conuenit, ad omnia tamen dicta, montana efficatior exiſtit.

DE THYMO.

Græcè, θύμος: *Hiſpanicè, tomilho: Italicè, thymo: Gallicè, Thyn: Arabicè, haſce: German.* Thyn.

Enarratio XLII.

Thymum.

THymus vulgaris & nota herbula eſt, aliquando flores purpureos, nonnunquàm verò albos producens, quibus apes multū oblectantur, mel inde facientes. Nam thymus purpureos flores habens, melior eſt, ac ſecurior, quanquam qui albos emittit validior ac potentior cenſetur. A nigro porro thymo abſtinendum eſt, vt ſuadent nōnulli, quia venenoſum omnino ſit medicamen. Naſcitur autē ſuper thymo, capillus quidam implicitus, epithymus hodie appellatus, cuius copiam Salmanticēſes maximam habent, ad ripas fluuij Tormidis, nō longe à fano diuæ Mariæ: De quo libro iiii. ſuus habetur ſermo. Nunc verò thymi vires, ac temperamentum audiamus è Galeno, libro vj. de Facultat. ſimplic. medicamen. qui ita ait: Thymus incidit, & calfacit vehementer, ob idque vrinam & menſes prouocat, fœtum euellit, potus viſcera expurgat, educendis ex thorace & pulmone confert, ac denique excalfacit exiccatque in tertio ordine.

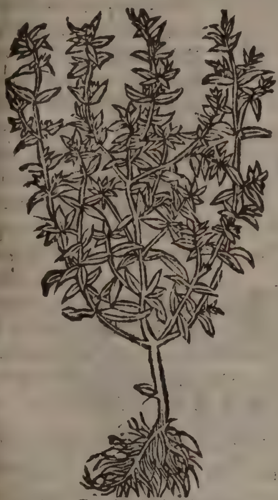
Epithymus.

DE

DE THYMBRA.

Græcè, θύμβρα: *Latinè, thymbra, ſatureia, cunila: Hiſpanicè, ſegurelha: Jtalicè, coniella, ſauoregia: Gallicè, ſarriette: Arabicè, ſabater: Germanicè,* Saturey, Zuuibelyſop.

Enarratio XLIII.

Satureya.

THymbræ, ſeu cunilæ, duæ ſunt ſpecies, vna hortenſis ſeu ſatiua, culinæ deſeruiens: altera verò agreſtis, ſiue ruſtica cunila quæ proprie thymbra dicitur, & maiori acrimonia quam prima ornatur: de qua Galenus nullã facit mentionẽ: At Paulus lib. vij. ſuæ medicinæ, ita de cunila refert: Cunila vtraq; ſiccat & calfacit in tertio ordine: hinc etiã oleum in quo decoquitur, rigores febrium circuitu remeantes diſcutit, flores idem præſtant, quorũ decoctum menſes citat, & fœtus extrahit, quæ verò in humidis regionibus naſcitur, odore grauior & inefficacior eſt.

DE SERPILLO.

Græcè, ἕρπυλλος: *Latinè, ſerpillum: Hiſpanicè, ſerpolho, ſerpam: Jtalicè, ſerpillo: Gall. ſerpolet: Arabicè, Nemen: Germanice,* Quendel.

Enarratio XLIIII.

SYlueſtre & hortenſe reperitur ſerpillum, varie tamen, quia nonnunquam hortenſe humoris copia curuum, humi ſerpit, vnde nomen à ſerpendo ſibi vendicauit. Ali-

Serpyllum.

quando verò in altũ ſurgit, & in rectum attollitur, quę quoque ſylueſtri euenire percipimus, quo factum eſt, vt Dioſcor. in præſenti cũ Plin. lib. xx. cap. 22. concors & vnanimis ſit, nec in aliquo inter ſe differant: Nam Dioſcorides quia Serpillum hortenſe per terram reptare: ſylueſtre verò in altũ erigi vidit, ita chartis mandauit: Plin. verò, quia in ſuo ſolo, contrario euenire vidit, memoriæ comendauit ſerpillum ſylueſtre ſerpere, hortenſe verò in altum creſcere: vtcunq; tamen de eo Gale. lib. vj. de Facult. ſimpl. medic. ita breuiſsime dixit: vſq; adeo calfacit, vt vrinas & menſes moueat: eſtq; & guſtu admodum acre.

DE SAMPSVCHO.

Græcè, σάμψυχον: *Latinè*, *ſampſuchus*, *amaracus*: *Hiſp. maiorana*: *Ital. Perſa, maiorana*: *Gal. mariolaine*: *Arabicè, merzenius*: *Germ.* Maioran.

Enarratio XLV.

Est proculdubio, ſampſuchus, amaracus odorifera, maiorana hodie dicta herba, nam altera amaracus fœtida, reperitur, quam Dioſcorides parthenium & vulgares cotulam fœtidam appellant. De præſenti verò, agit Galenus breuiſsime lib. viij. de Facultat. ſimplic. medic. quum inquit: Sampſychon tenuium partium, & digerẽtis eſt facultatis, deſiccat enim & excalfacit, ordine tertio.

CONSTANTINVS.

Ἀμάρακος καὶ ἀμάρακον Theophraſto lib. j. de cauſis plantarum, Σάμψυχον Dioſcoridi, καὶ σάμψυχος Polluci lib. vj. Eſt amaracus Virgilio lib. j. Aeneid. Nam vt author Plinius lib.

xx.

xxj.cap.11. Amaracum Diocles medicus & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus et Syria ſampſuchum: ex quo fit vnguentum ſampſuchinum, id eſt amaracinum, vt ipſemet exponit libro xxj. cap.22. Tamen de amaracino oleo & ſampſuchino, diſtinctis tractat capitibus Dioſcorides: ac de ſampſucho atque amaraco tamquam differentibus plantis, diuerſis locis ſcripſerunt Galenus & Paulus Aegineta, ſed eorum amaracus, ab alijs creditur Marum eſſe Dioſcoridis, quod noſtra lingua maſtic dicimus, ab alijs verò parthenium: quorum opinioni magis aſſentior. Galenus enim tametſi (vt nec etiam Paulus) parthenij, aut mari inter ſimplicia non meminerit, Marum ab Amaraco apertè diſcernit libro primo, de Antidotis in compoſitione hedychroi.

DE MELILOTO.

Græcè, μελίλωτος: Latinè, melilotus, ſertula campana: Hiſpanicè, corona de rei, Italicè, Gallicè, melilot: Arabicè, Alchilelmelich: Germanicè, Edler ſtein klee.

Melilotus.

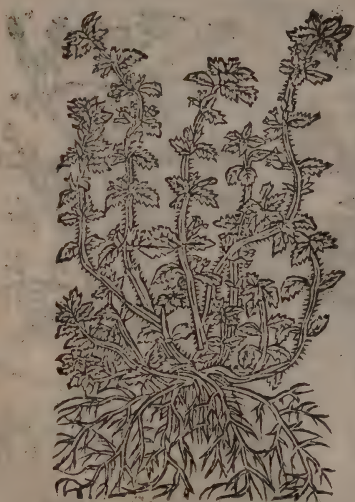
Melilotus Italica.

Enarratio XLVI.

NVſquam quod equidem obſeruauerim, melilotum verum quàm in Hiſpania vidi, flore luteo, vel potius melleo, vnde forſan nomen traxit, & illo quidem in orbem coronæ modo conſito, vnde Corona regia, dicta eſt herba; non niſi optimum, ac iucundum ex ſe ſpirans odorem: Nam herba iſta, quæ paſsim pro meliloto à pharmacopolis vſurpatur, tantum à vero abeſt meliloto, quantum cancer ab anguilla. Porro in Calabria, & Neapolitano regno, verum quoq; naſci certum eſt, quod Dioſcorides vt diligentiſsimus inueſtigator, non ſiluit: de eo tamen Gal. lib. vij. de Facul. ſimpl. medi. ita tradit: Melilotum quiddã habet aſtringens, digerit tamẽ, concoquitq́; copioſior enim in eo eſt ſubſtantia calida quàm frigida.

DE MARO.

Græcè, μάρον: Latinè, Maron, Gallicè, l'herbe du maſtic. Enarratio XLVII.

Acinos.

COnſpicitur marõ herba, apprime deſcriptioni Dioſcorid. reſpõdens & quã Colimbrienſes, bonarũ literarũ ſtudioſi habẽt amaraco ſimilem folio origani, admodum odoriferã, & amarã. De qua Gale. lib. de Antidotis mentionẽ tantum facit quum dicit in Italiæ ſicuti alias quaſdã herbas creſcére vidi, ita & amaracum, porro hæc planta à maro per multũ odore vincitur, &c.

DE ACINO.

Græcè, ἄκινος: Latinè, Acinus.

Enar

Enarratio XLVIII.

ACinos vt Ruellius credit, vulgare baſilicũ eſt, quod in Aegypto vt ex Plinio percipitur lib. xxj. cap. 15. & 27. flores non emittit.

CONSTANTINVS.

Ακινος, ſiue ἄκινος Dioſcoridi, Plinio eſt acinos, quam & epipetron tradit vocari his verbis lib. xxj. cap. 15. Et Aequinoctio naſcens aphace, acinos quam epipetron vocant, quæ nunꝗuam floret. quæ lectio verior mihi videtur quã hæc apud Theophraſtum de hiſtoria plantar. libro vij. cap. 8. ἔνια δὲ καὶ ὅλως ἀνανθῆ, καθάπερ καὶ τὸ ἐπίμετρον. id eſt, quædam enim prorſus non orent, vt & epimetron. De acino etiã hoc modo Plinius lib. xxj. cap. 27. Acinum & coronarum cauſa & ciborũ Aegyptij ſerunt: ademq; erat quæ ocimum, niſi hirſutior ramis ac folijs eſſet, & dmodum odorata. Ciet menſes & vrinas. Quibus locis apertè ſtenditur Baſilicum noſtrum acinum non eſſe, quia illud floret ore albo, nec folijs aut ramus eſt hirſutum, ſed ipſum Ocimaſtrum otius eſt, de genere Ocimi: & multo ſanior eſt opinio doctiſſimi lathioli Senenſis, cui ſubſcribimus.

DE BACCHARI.

Græcè, βάκχαρις: Latinè, Baccharis.

Enarratio XLIX.

NOrunt iam hodie officinarum mangones, aſarum à bacchari multum differre, quum tamen, antea eas herbas confunderent. Quid vero ſit baccharis, non ſatis conſtat: nam Leonicenus ſcarleam herbam, quam galli riſtam Hiſpani, & multi àlij appellant, eſſe dixit, cui amen non accedimus, quum & ſi inter ſe ſimilitudinem quandam foliis habeant, radicibus tamen omnino differunt. Quia ſcarlea, nec elleboro nigro radices ſimiles habet, nec cinnamomo odore referentes, imò eas albicantes, ſubtiles, & inodoras conſpicimus: faciunt etiam d hæc, quòd ſcarlea, quæ domeſtica & ſylueſtris comperitur, ad orminium Græcorum magis accedit, vt proprio dicemus capite. Non præteribo tamen vnum in præſenti, quòd mulieres Hiſpanicæ, contra puerorum faſcinationes ſemine ſcarleæ continuo vtuntur, & vt ipſæ aiunt, non ſine quidem optimo ſucceſſu & maximo iuuamento, quæ vires olim bacchari tribuebantur, vt canit Virgilius. *Baccharis.*

Bacchare

bacchare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Ruellius porro, baccharim in Gallia reperiri, eamq; à ruſticis, mariæ chirothecas appellari, contendit, quam nos, quum diligenter in Gallia queſiuiſſemus, à ſcarlea minime abeſſe nouimus. Cæterum de bacchari, Galenus, quod equidem teneam, in libris Simpliciũ nullam facit mentionem. Paulus tamen ita de ea loquitur libr. vij. ſuæ medicinæ: Baccharis odorata eſt herba ſimilis cinnamomo, coronaria & acris, huius radicis decoctum meatus obſtructos aperit, vrinam & menſes citat, folia ipſius quum ſint aſtringentia fluxionibus opitulantur.

DE RVTA.

Græcè, πήγανον: *Latinè*, *ruta*: *Hiſpanicè*, *arruda*: *Italicè*, *rutta*: *Gallicè*, *rue*: *Arabicè*, *ſadeb*: *Germanicè*, Rauten.

Enarratio I.

Ruta.

Ruta.

TAm nota & vulgaris ruta eſt, vt ex ea, quum rem obuiam & omnibus manifeſtam indicare volumus, prouerbium vſurpetur, dicendo: ruta notior eſt quæ domeſtica, ſiue ſatiua, & ſylueſtris reperitur: Satiua non adeo ingrata guſtui eſt, imò eã vniuerſa Italia, inter herbas acetarium componentes, miſcet. Sylueſtris verò ſua ſponte naſcitur, ſimilis omnino domeſticæ: ſed ſapore & odore grauior, & conſequenter viribus potentior. Sed animaduerte quòd ſylueſtris hæc rut long

longe alia eſt, ab hac ſubſequenti ſylueſtri ruta, quam harmel, ſiue armala Græci vocant, vt inferius ſequenti capite dicemus, potens enim ruta eſt contra venena, vt ex Plinio elicitur lib. viij. ſuæ naturalis hiſtoriæ, cap. 19. & valida contra faſcinationes, vt ab Ariſtot. libro Problematum deſumitur, cuius temperamentum, Galen. lib. viij. de Facultat. ſimpl. medic. ita proſequitur: Peganon, id eſt ruta, aggreſtis quidem, in quarto ordine excalfacit: domeſtica verò in tertio. Eſt autem non ſolum guſtu acri, ſed amaro: ex quo ſane, digerere, incidereq; craſſos & lentos humores poteſt, atq; mouere vrinas, quin & tenuiũ eſt partium, flatusque extinguit, quare ad inflationes competit, ac Veneris appetentiam inhibet, digeritq; atq; exiccat ſtrenuè.

DE SYLVESTRI RVTA.

Græcè, πήγανον ἄγριον: *Latinè, ruta ſylueſtris, Arabicè, Harmel, armel: Germanicè*, Vvildraut.

Enarratio LI.

CONſulto prætermiſimus, huius capitis magnam partem, quum illa ſuppoſititia huic capiti ſit, & ex duobus aliis capitibus decerpta, videlicet, ex capite de hyperico, & aſcyro, vt cuiq; conferenti manifeſtum erit, imò nonnulli extant codices, tam Græci quàm Latini, in quibus caput ita incipit: Vocant & aliqui agreſtem rutam, &c. vt merito & nos ex iiſdem quoq; verbis, capitis initium fecerimus. Hæc enim ruta ſylueſtris, longe alia eſt ab ea ſylueſtri ruta, quam capite ſuperiori deſcripſimus, quum ſylueſtris ruta ſuperioris capitis, vt diximus vulgatiſsima ſit: hæc vero Capadociæ, & Aſiæ, particularis, quam harmel, ſiue armel aut armala Græci vocant: vnde fœdiſsimè, Mathæus vere Syluaticus, & alij Luminarij dicti, errant, credentes, quòd Harmel, cum litera H, ſcripta, ſignificat ſemen cicutæ, cum A vero rutam, res proculdubio abſurda, & à veritate multum aliena, quum ſiue cum H, ſiue cum A, ſcribatur litera, ſemper Harmel vel armel, rutam iſtam ſylueſtrem ſignificat, vt ex Auicenna, & Serapione deprehendi quoq; poteſt. Animaduertant igitur deinceps pharmacopolæ, quum pillulas fœtidas, & aggregatiuas componunt, ne illis pro harmel, ſemen cicutæ adiiciant, quum venenoſum & mortiferum ſit,

ſit, ſed potius immiſceant ſemen rutæ ſylueſtris. Sed vnde error iſte ortus fuerit, vt pro ſemine rutę ſylueſtris, ſemen cicutæ acceperint, nunc dicam. Nam Auerrois lib. v. ſui Collectorij ita inquit: Armel vel alharmel, id eſt cicuta, calida eſt, & ſicca in tertio ordine, craſſos & viſcidos, ac lentos incidit humores, & ob eam vim vrinas mouet, & menſes ſubducit, ex quibus verbis, ſatis clarum eſt quod halmel cicuta ſit, quibus nos facillime reſpōdemus, quod textus ille Auerrois corruptus eſt, quum loco rutæ cicutæ ſcriptum ſit, & quod verum ſit patet, quia cicuta frigida eſt, & ſomnifera, & textus inquit, pro vt Galenus lib. vij. de Facultatibus ſimplic. medica. capite moly. Harmel tenuium eſt partium, & calida tertio ordine, vnde craſſos humores & lentos diſſecat, ac digerit, & vrinam mouet. Ex quibus verbis ſatis conſtat, quòd Harmel Auerrois ſit ruta ſylueſtris, ſiue moly Galeni, quam quoq; harmolam Galenus & Græci appellant, vnde ſatis claret, quòd typographi, vel correctoris incuria factum ſit, vt pro ruta cicuta ſcriptum ſit, quia verba ſubſequentia, temperaturam atteſtantia, rutæ reſpondent, & non cicutæ: quia vt diximus, cicuta mortifera eſt, & quarto ordine frigida nō vero calida, vt harmola eſt; quemadmodum ex lib. vij de Facul. ſimpl. medic. comprehenditur, vbi Galenus, vltimo capite prædicti libri, ita inquit. Moly hoc quidam vocant, peganon agrion, hoc eſt rutam ſylueſtrem, nonnulli harmolan, Syri beſaſan, ſicut Cappadoces Moly quia radicem habeat nigram, & florem lacteum, vis eius tenuium partium eſt, & calida tertio ordine, vnde & craſſos humores ac lentos diſſecat, & digerit, ac vrinam mouet. Cæterum quæ herba hæc ſit, pauci norunt, nos tamen poſt longam inueſtigationem, eam inueniſſe credimus, quæ proculdubio, non alia eſt; quàm herba quędam, hodie in Italiam & Galliam, ex alieno orbe aduecta, flores ſimiles caryophyllis producēs, quandoq; mellei coloris, nonnunquam vero, lutei, aut crocei, lacteiue, quos vniuerſa Italia vltramarinos caryophyllos appellat, nam ab vna radice plures virgas & longas herba iſta emittit, in quarum ſummitatibus, capitula ſiue flores dicti caryophyllis perquam ſimiles naſcuntur.

Auerrois locus caſtigatus.

DE

DE MOLY.

Græcè, μῶλυ: Latinè, Moly.

Enarratio LII.

MOly vt fertur, à Mercurio deo inuenta herba eſt, incantationibus & veneficiis accommodata, vt ex Homero, decima Odyſſeæ rapſodia, & Ouidio in Transformationibus colligitur, non minuſq; à Plinio capite vigeſimoquinto libri quarti, quæ bulboſa & nigra radice ornatur, vt Ouidius loco citato dixit, ad iſtum modum: Moly vocant ſuperi, nigra radice retentum. flore vero quandoq; vero rubro ornari, ex Homero, tum etiam Græcis medicis, colligitur. Nam Homerus flore albo moly depinxit, & Ouidius illi ſubſcribens dixit, Pacifer huic florem dederat Cyllenius album. Hæc vero hodie, non habetur, nec quæ ſit dignoſcitur: non deſunt tamen aliqui herbarum inueſtigatores, qui eam in agro Neapolitano naſci contendant. *Moly.*

DE PANACE.

Græcè, πάναξ ἡράκλειος: Latinè, panax heraclius: Arabicè, ſteuſir.

Enarratio LIII.

PAnax heracleon, ſiue panaces Herculeon, ab Hercule illius inuentore, ſic dicta herba, in monte Gargano, ſancti Angeli dicto, apud Apuliam naſcitur, quæ in multis Italiæ hortis quoq; conſpicitur, folio ficulneo, ſiue platani, ex qua liquor, opoponax dictus extrahitur. Cuius vires Meſue exacte proſecutus fuit, quanquam, nõ recte ibidem dicat, panacem iſtum folio ferulæ inſigniri. *Opoponax liquor.*

DE PANACE ASCLEPIADE.

Græcè, πάναξ ἀσκληπιὸς: Latinè, panax Aſclepias, Arabicè, panax Aſchilibet.

Enarratio LIIII.

PAnaces aſclepion, hodie non videtur, illius tamen inuentorem Aeſculapium fuiſſe audio.

DE PANACE CHIRONIO.

Graecè, πάναξ χειρώνιος: Latinè, panaces Chironion, Arabicè, fanax caromon.

Enarratio LV.

HAec verò à Chirone repertore dicta eſt, quæ quoq; hodie difficulter videtur.

DE LIGVSTICO.

Græcè, λιγυστικὸν: Latinè, liguſticum.

Enarratio LVI.

Liguſticum.

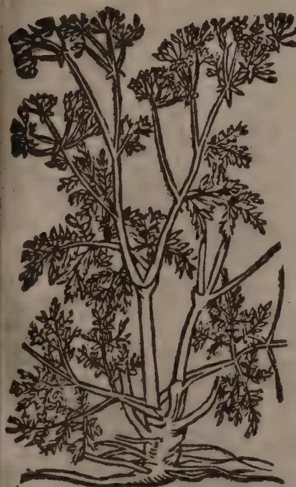
LIguſticum, appella[...] Galenus libiſticum[.] Nam alpibus Liguri[æ] herba familiariseſt, vnd[e] nomen traxit quæ quoq[;] hodie in Italiæ hort[is] paſsim videtur, imò ei[us] ſemen, officinis totiu[s] Italiæ vulgatiſsimũ iã[m] eſt, ſed aduertendum e[ſt] quòd liguſticum hoc d[e] quo agimus, nõn eſt li[...] uiſticum vulgare, herb[a] ſcilicet apij figuram re[-] ferens, quum hoc de qu[o] agit Dioſcorid. ſertul[æ] campanæ folia habea[t] minime verò apij. D[e] quo Galen. libro ſept[i]mo, de Facultatibus ſin[-] plic. medicament. ita i[n]quit: libiſtici radix & ſemen ex genere excalfacientiu[m] ſunt, adeò vt & menſes cieant, & vrinas prouocent, fl[a]tusque extinguant.

DE PASTINACA ERRATICA.

Græcè, σταφυλῖνος ἄγριος: Latinè, paſtinaca erratic[a]. Arabicè, gezar: Hiſpanicè, canaorias blanqua[s] Itali[cè]

Italicè, paſtinaqua: Gallicè, paſtenades: Germanicè, Vuild paſtiney, vogel neſt.

Enarratio LVII.

Paſtinaca.

Paſtinacam præcipuè ſylueſtrem Dioſcorides deſcribit, quia natura potẽtior, & viribus validior quàm ſatiua eſt, cuius radix alba eſt, & in campis paſsim creſcit: ſatiuam tamen culinæ deſeruientem omnes habent: iis proxima tum figura ſapore ac viribus radix altera eſt, quę quãdoq; ſanguinei coloris, quandoq; lutei, nonnunquam verò nigri conſpicitur, quã Hiſpani propriè canaoriam, Itali verò, carotam, appellant. Verum multi hodie falluntur, credentes paſtinacam erraticam, daucum eſſe; Nam etſi viribus, & temperatura, herbæ fere æquales ſint, vt recte vna alterius vice poni poſsit, herbæ tamẽ differentes ſunt, ſed cum hoc quoq; non ab re eſſet fateri, quòd daucus verus, paſtinacæ ſylueſtris quoddam ſit genus: de quibus ſuo loco, ſermo habendus eſt. Cæterum, Galen. lib. viij. de Facultat, ſimplic, medica, de ſtaphilino, id eſt paſtinaca, ita tradit: Satiua imbecillior, agreſtis ad omnia potentior eſt. Vrinas menſeſq; prouocat, abſtergitque nonnihil, quum herba quidem tota, tum vel maxime ſemen & radix.

DE SESELI MASSILIENSI.

Græcè, σέσελι μασσαλεωτικὸν: *Latinè, ſeſeli Maſsilienſe: Officinis, ſiler montanum: Vulgo, ſiler montano: Arab. ſiſalios: Ger.* Vvelſcher ſteinbrech.

Maſſilienſe ſeſeli.

Creticum ſeſeli.

Enarratio LVIII.

Siler montanum. QVod officinæ hodiernæ ſiler montanum appellant, vt mea fert opinio, ſeſeli Maſsilienſe eſt, quia omni ex parte, inter ſe maxime reſpondeant. Naſcitur enim, in hoc Anconitano monte, fœniculi ſimilitudine.

DE SESELI AETHIOPICO.
DE SESELI PELOPONNESIACO.
DE TORDYLIO, ID EST CRETICO SESELI.

Enarratio LIX. LX. LXI.

Seſelis tres ſpecies. RAro tres iſtæ ſeſeliós ſpecies, in officinis videntur, quia ad nos non portãtur, de quibus omnibus ſimul ita tradit Galen. lib. viij. de Faculta. ſimplic. medic. dicens: Adeo excalfacit tum radix, tum fructus, vt moueat vrinas: eſt etiam tenuium partiũ, vt comitialibus morbis, & orthopnœis competat: Cæterũ ſeſelim herbam à ceruis inuentam eſſe, tradit Ariſtoteles lib. ix. de Natura animaliũ, cap. 5.

cap.5. dicens: Ferarum quadrupedum, cerua maxime prudentia pręſtare videtur, tum quia circa ſemitas pariat, quo ſcilicet beluæ propter homines minus accedunt, tũ etiam quia cùm peperit, in volucrum primum exedit, mox ſeſelim herbam petit, quam cum ederit, redit ad prolem.

DE SISONE SIVE
SINNO HERBA.

Græcè, σίσων: Latinè, ſiſon.

Enarratio LXII.

SIſon, in Syria exiguum naſcens ſemen eſt, quòd nec in Hiſpania nec Italia quòd ſciam creſcit.

Aniſum.

DE ANISO.

Græcè, ἄνισον: Latinè, aniſum: Hiſpanicè, matahalua, Arabicè, anexiſum: Italicè, aniſo: Gallicè, anis: Germa. Aniſs.

Enarratio LXIII.

ANiſum, tam herba quàm ſemen, ſatis cognoſcitur. De quo Galenus lib. vj. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita inquit: Aniſi ſemen calfacit, & ſiccat in tertio ordine, proinde vrinam mouet ac digerit, flatusque ventris reprimit.

DE CARO.

Græcè, κάρος: Latinè, carum. Officin. careum, carui: Hiſpanicè, alcarauea, alcorouia: Italicè, carui: Germanicè, Vviſsen kümel.

Enarratio LXIIII.

KArum ſiue kareum, vocant pharmacopolæ carui, ſemen ſatis notum, ventoſitates diſſoluens, quod bubulis carnibus iurulentis, præſertim cum braſsica conditis dicatur, & illius vires Galenus lib.vij, de Facultatib, ſimplicium medicamentorum ita ſcribit: Cari ſemen calfacit, & exiccat, tertio quodammodo ordine, moderate acrem poſsidens qualitatem, itaque & flatus extinguit, & vrinas ciet, tum ſemen tum planta.

CONSTANTINVS.

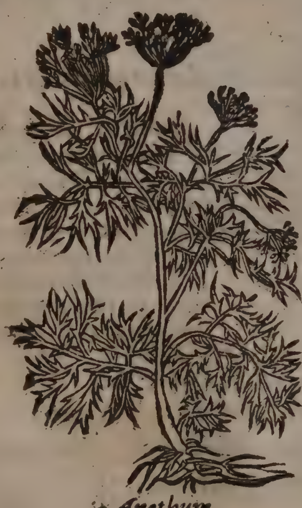
REcentiores Graci, vt Simeon ſethi, Carum vocant καρβάδιον, quod tamen Nicolaus Myrepſus interpretatur pa cuminum athiopicum.

DE ANETHO.

Græcè, , ἄνηθον: *Latinè, anethum*: *Hiſpanicè, eneldo, endros*: *Italicè, anetho*: *Gallicè, anet*: *Arabicè, Sebet*: *Germanicè*, Dyllen.

Enarratio LXV.

Anethum.

Anethum.

ANethum, ſatis not eſt herba, quæ hor tos ſuo odore magnific exornat, & eius ſeme in continuo eſt vſu. D qua Galenus libr. vj. d Facult. ſimplic. medica ita tradit: Adeo excal facit anethum, vt haber dum ſit aut ſecundi or dinis intenſi, aut terti remiſsi, exiccantis vero ordinis eſt ſecundi inci pientis, aut primi finie tis: itaq; merito in ole decoctum digerit, dolo rem ſedat, ſomnum con ciliat, crudos humore concoquit, vſtum auten tertij ordinis, tum cal facientium

facientium, tum exiccantium fit: proinde vlceribus nimis humidis prodeſt, potiſsimum iis quæ in pudendis conſiſtunt: At quæ in præputio ſunt inueterata, ea probe cicatrice inducit. Cæterum, viride humidius & minus calidum eſt, itaq; magis concoquit, & ſomnum conciliat: ſed minus diſcutit.

DE CYMINO.

Græcè, κύμινον ἥμερον: *Latinè, cuminum: Hiſpanicè, cominhos: Italicè, cimino: Gallicè, cumin: Arabicè, Camum: Germanicè*, Roemiſch kümich.

Enarratio LXVI.

Cyminum, ſemen vulgatiſsimum eſt, quod Hiſpanum Galenus ſæpe deſiderat, & ex ordine tertio calfacientium facit.

DE CYMINO RVSTICO.

Græcè, κύμινον ἄγριον: *Latinè, cuminum ſylueſtre: Gallicè, cornuette, officinarum conſolida regalis: Germanicè*, Vvilder kümich.

Enarratio LXVII.

Cyminum ſylueſtre, hodie in officinis, ruſticum cuminum appellatur, de quo in generali, libro ſeptimo, de Facultat. ſimplic. medicament. ita breuiter dixit: Cymini ſemen calfacit in tertio ordine, vrinam mouet, extinguitque flatus.

DE SEMINE AMMI DICTO.

Græcè, ἄμμι: *Latinè, ammi, cyminum æthiopicum: Vulgò, ameos: Arabicè, nanochach.*

Enarratio LXVIII.

Ammi.

AMmi cuius gignendi caſus, ammeos eſt, ſemen album, & exiguum eſt, quod origani ſaporem & odorem habet, & nūc ex Alexādria affertur quod amomum appellant, falſo tamen & corruptè, quum pro ammi, amomum pronunciant, nam amomum vt dixi, botruoſum tanquam vua minuta eſt. Eſt enim ſemen ammeos ſimile ſemini aniſi, quod vt dixi nunc ex Alexandria afferri incipit, ſub nomine amomi, & illud Ferrarienſes, apud officinam Nicolai Nicolutij à pinea, videre poſſunt, nam Venetiis, in omnibus fere officinis, iam hodie proſtat. De quo Galenus libro ſexto, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita tradit. Eius ſemen eſt admodum vtile, quum enim ſit ſubamarum & acre, conſtat ipſum & digerere, & prouocare vrinas: calfacit autem, reſiccatq; in tertio ordine intenſo.

DE CORIANDRO.

Græcè, κόριον, κορίανον : *Latinè*, *Coriandrum* : *Hiſpanicè*, *culantro*, *cœntro* : *Italicè*, *Coriandro*: *Gallicè*, *Coriandre* : *Arabicè*, *Rasbera* : *Germanicè*, Coriander.

Enarratio LXIX.

COriandrum, herba eſt communis & Hiſpaniæ hortis familiariſsima, quia ea illic omnes, tanquam

ſtoma

Coriandrum.

ſtomacho, & capiti conueniente, ac aromatica, viridi vtuntur, vnde mirari ipſe ſatis nō poſſum, quòd præter Hiſpanos, cæteræ quidem nationes tanquam fœtidam ac peſſimi ſaporis, ab ea abhorreant, reiiciantue illam, eius tātum ſicco ſemine contentæ, ſed quum in hac re contemplor in mentem venit, quòd priſci Coriandri eſum maxime vituperant, imo illum inter venena reponunt, vt ex Dioſcoride, libro ſexto, capite nono percipitur, & multo magis ex Nicandro, in ſuis Alexipharmacis, vbi de Coriandro ita canit.

Quod ſi noxia quis biberit Coriandra repente
Ablato exagitur ſenſu ſtridenteq; voce
Edit acuta velut furioſæ iubila bacchæ,
Seu Stygiæ iniecto quaſi percitus angue Megæra,
Contra hæc ex dulci de pramnia vina racemo,
Vt madido ſpumans fudit vindemia prælo,
Diluat infuſo tamen hæc maris vnda catino,
Quin & inanitis Gallinæ partulus ouis.
Confractis ſalſam teſtis ſuperinijce ſpumam,
Qua veſiens cepheus ſe ſeruat & interit eſca,
Piſcantes pueri ſtructis vbi fraudibus illi
Inſidiantur aui, ſic vt capiatur ab his, dum
Albentem ſequitur, non prouida in æquora ſpumam.

In iis enim carminibus Nicander Coriandri venenum, atq; illius antidotum deſcribit, vnde credendum eſt, emanaſſe, vt populus hanc herbam pro venenoſa habeat, repudiatue, illius tamen ſemine contentus. Sed revera contrarium euenit, quia coriādrum, herba optimi eſt odoris,

& ſaporis, grata ſtomacho, & capiti, ita vt inter medicamenta cordialia, digna ſit adnumerari, & non ab re, vniuerſa Hiſpania, ea tam ſæpe in iuſculis, & conditis vtitur, ex cuius eſu, nullus vnquam, noxam aliquam percepit. Proinde crederem ipſe, quum antiqui coriandrum venenoſum dicant, non hoc domeſticum intelligant coriandrum, ſed magis herbulam quandam, cicutariam dictam, folio ſimilem coriandro, quæ in vniuerſum frigida eſt, vt ſua frigiditate interimat: vel aliter reſpondemus, quod priſci illi, de ſylueſtri intelligunt coriandro, non vero de domeſtico. Nec obſtat quòd Plin. lib.xx.cap.quoque 20. dicat, coriandrum ſylueſtre non reperiri, quia falſum hoc eſſe, nunc in Italia deprehẽdimus, quum coriandrũ ſylueſtre cõperiatur, quod ſua ſpõte, nullo interueniẽte ſatore, in aruis & campis naſcitur, & creſcit, vt hic Anconę, non procul ab vrbe conſpicimus, vnde quotannis mulierculæ colligentes: ad pharmacopolas, vendendũ portant. Verũ, ad coriandri temperaturã accedamus, in qua Gale. à Dioſcoride diſcrepat: nam Hippocrates, vt primo illũ adducamus lib.ij.de Diæta, id eſt victus ratione, ita de coriandro tradit: Coriandrũ calidum eſt, & aluũ ſiſtit, & ructum acidum ſedat, & ſomnũ conciliat, ſi poſtremũ edatur. Hęc Hippocrates: Qui vt inibi videtur, de herba loquitur, non verò de ipſius tantũ ſemine. Libro verò de Affectionibus, ſiue illius ipſe ſit author, ſiue Polybus, ita quoque de coriandro teſtatur: ſtomacho gratũ eſt, & per aluum ſecedit, tum coctũ tum crudum. Dioſcorides porro, vt videtis, coriandrũ, refrigerandi vires habere ita tradit, vt ſiquis copioſiore vſu eo vtatur, nõ leui periculo mente tentabitur, vt de hoc coriandro vulgari loqui lib.vj.videatur. Sed hoc falſum eſſe Gal. indicat, quum coriandrũ calidum eſt, non verò frigidũ, vt ex eius percipitur verbis, quæ ita habent lib.vij.de Facul.ſimplic.medic. Hanc herbam refrigeratoriã eſſe, Dioſcorides prodidit, quòd miſta pani aut polentæ, illitaq; eryſipelas curet, quanquam certe exactum aliquod eryſipelas, quod vtiq; inflammatũ eſt, & flauum, haud vnquam à tali cataplaſmate perſanabitur, ſed illud tantũ quod refrigeratũ iam fuerit. Coriandrum itaq; ex contrariis facultatibus conſtat, plurimũ habens eſſentiæ amaræ, quæ tenuium partium eſt, & terrena: Nec parum

Coriandrum ſylueſtre.

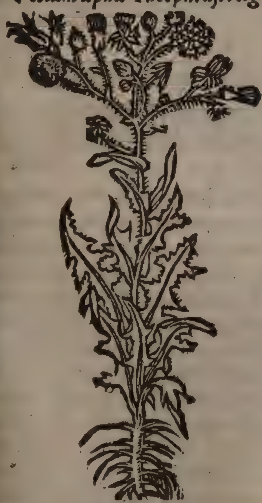
Coriandri temperatura.

etiam

etiam aqueæ humiditatis obtinet, quæ tepentis eſt facultatis. His adiunctum eſt quoque aſtrictionis pauxillum. Quod autẽ longe à refrigeratione abſit coriandrum, hinc conſtat, quòd chœradas, ſiue ſtrumas, cũ lomẽto diſcutiat, id quod nullum refrigerantiũ medicamentorũ facere eſt aptum. Hæc Galen. Quibus clare percipitur, ipſum cõtra Dioſcoridẽ aſſeuerare, coriandrũ eſſe tẽperatura calidũ, non verò frigidũ. Sed reuera, cõciliatio facilis ex Galeno deſumitur, qui coriandrũ, ex compoſitis facultatibus, non verò vna tantũ frigida, inſigniri tradit. Cõponitur igitur coriandrũ ex partibus quibuſdã calidis, quæ in ſuperficie habentur, & ea de cauſa ſtrumas & duros tumores diſſoluit, vt Galen. contendit, cæteræ verò coriandri centrales partes, terreæ ſunt & ſtypticæ, natura frigidæ, inter quas aqueæ quoq;, vt tradit Gale. inueniũtur: cæterũ Auicenna, ne illũ prætereã, cũ Dioſcoride cõtra Galen. agit, vt apud illum quis legere poterit libro ij. ſui Canonis, cap. 140. *Auicenna.*

CONSTANTINVS.

Nicandri ſcholiaſtes in Alexiphar. *Coriandri, ſiue coriani, vt etiam apud* Theophraſt. *legitur* κορίαννον, *duo genera ſtatuit, Hortenſe & Syluestre, quorũ ſatiuũ ſuaueolens, & gratũ. Syluestre verò Hortenſi ſimile, folijs latiorib. & longioribus, floribus, radicibus, adnatúq; copioſũ, quod quouis modo aſſumptum & ingeſtum lethale ſit.*

Hieracium.

DE HIERACIO MAIORI.

Græcè: ἱεράκιον μέγα: *Latin. hieraciũ maius.*

Enarratio LXX.

Hieracion herba, vt placet Plin. lib. xx. cap. vij. vbi lactucę varia enumerat genera, ab accipitre ſuũ nomẽ traxit, quoniam accipitres, eam

ſcalpendo, & eius ſuccum oculis admouendo, ab eis obſcuritatem quum ſentiunt, diſcutiant, quę quoque lactuca erratica vocatur, variis in locis obuia. Cæterum hieracites, apud Galenum, lapis quidam eſt, profluentem ex hæmorrhoidibus ſanguinem ſiſtens, vt libro nono de Facultatibus ſimplicium medicamentorum legitur. *Hieracites lapis.*

DE HIERACIO MINORE.

Græcè, ἱεράκιον μικρόν: Latinè, hieracium minus: Hiſpanicè, coyon de galho hierua.

Enarratio LXXI.

HAec verò, potius chondrillæ ſimilis eſt herba, quàm maiori hieraceo, quæ per terram tracta folia habet, ex quorum medio, tenellum cauliculum emittit, in cuius ſuprema parte, nonnunquam verò inferiori, tuberculum quoddam concretum naſcitur, & illud quidem tenerum, ſucco ſum, & guſtui perquam gratum, quod ideo pueri Hiſpaniæ auidiſsime comedunt, & herbam teſticuli galli appellant: quum enim ad ſtatum herba iſta venit, lacte abundat, & ea de cauſa meritò inter lactucas reponitur.

DE APIO SATIVO.

Græcè, σέλινον κηπαῖον: Latinè, apium hortenſe: Hiſpanicè, perexil: Luſitanicè, ſalſa: Italicè, petroſemolo: Gallicè, perſil: Arab. carfi: Germ. Epffich.

Enarratio LXXII.

SElinon hortenſe, ſiue apium ſatiuum, noſtrum vulgare petroſelinum eſt, cuius rami (teſtante Plinio) largis potionibus per iura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent, quod hodie ita eſſe quoque percipimus, & vt tradit Galenus lib. ij. de Facultat. alimentorum cap. 52. vrinas mouet, ad quod opus vſitatiſsimũ eſt, nam & ſuaue eſt, & ſtomacho gratum. Nec hæc tantum de herba ipſa, intelligas opus eſt, ſed etiam de ipſius radice, ac ſemine. Calidum enim petroſelinum hoc vulgare in ſecundo ordine eſt, & ſiccũ in medio tertij, vt meminit Galen lib. viij. de Facult. ſimplic. medic. dicens: Adeo calidũ eſt vt & vrinam & menſes cieat, flatus quoque digerit, & magis ſemen quàm herba. Oreoſelini & hippoſelini ſimili *Temperatura.*

Apium.

vis exiſtit: Verum hippoſelinũ imbecillius eſt: oreoſelinum valentius. Hæc Galenus. Cæterum, an apiũ hoc ſit funebribus cibariis dicatũ, quod ideo multi ab eſu hominum explodebant, ſimul quia morbũ caducũ excitabat, ignoratur: credere tamen eſt, longe aliud eſſe, vtpote apium vulgare, Dioſcoridis petroſelinũ, quod comeſtum, caput tentat, & morbum caducum incitat: ita verò ſe rem habere, certiſſimus ſum, nec rationes quæ ab Aegyptiis, & Hebræis deſumi poſsũt hoc potiſsimum indicantes, in medium afferre eſt neceſſe.

DE PALVSTRI APIO.

Græcè, ἐλεοσέλινον: Latinè, apium paluſtre, paludapium: Hiſpanicè, perexil dagoa: Italicè, petroſemolo del aqua: Arabicè, aſalis: Gallicè, perſil de mareſts.

Enarratio LXXIII.

PAluſtre apium, petroſelinum noſtrum eſt, in aquis tamen naſcens, ad omnia ferè potens ad quæ hortenſe. Caueant tamen Hiſpani, ne herbam illam in aquoſis potiſsimum naſcentem, quam rabacias appellant, apio vulgari ſimillimam, paluſtre hoc apium eſſe credant, quum illa, vt dixi, Sion eſt, de qua libro ij. ſermonem fecimus. Naſcitur enim hoc de quo agimus, aquaticum petroſelinum in lacubus, quoq; & locis paludoſis, ſimile omnino hortenſi, vel ſatiuo dicto apio, quòd nos petroſelinum, communi voce appellamus. Cæterum hippocrates libro

de Affect

de Affectionibus, paluſtre apium ſatiuo maiorem vim habere, memoriæ commendauit.

DE OREOSELINO.

Græcè, ὀρεοσέλινον: Latinè, montanum apium: Hiſpanicè, perexil montiſino, ſalſa ſaluatiqua: Italicè, petroſemolo aggreſte: Gallicè, perſil de montaigne: Arabicè, acraſelinum: Germanicè, Peterſilgen, peterlin.

Enarratio LXXIIII.

Oreoſelinon. EST verò, vt breui dicam, oreoſelinon, hodiernum petroſelinum in montibus naſcens, herba herbariis nota, parum à petroſelino communi differens, vnde legendum crederem, in hoc capite, ad Theophraſti mentem, cum Plinio lib. xix. cap. viij. hoc modo: circa quem, ramuli, & capitula cicutæ ſimilia, multo tamen tenuiora, in quibus ſemen oblongum, acre, tenue, odoratum, cymino ſimile comperitur, nec obſtat, quòd in pluribus exemplaribus Dioſcoridis, capitulorum papaueris fiat mentio, quia vice, κωνείῳ, id eſt cicutæ, corruptè, μηκωνίῳ παρεμφερῆ, legitur. Habet igitur oreoſelinum, cicutæ folia, vt ex Plinio reſtituimus.

DE PETROSELINO.

Græcè, πετροσέλινον: Latinè, petroſelinum.

Enarratio LXXV.

PEtroſelinum Græcorum, officinarum apium eſt, quod & vulgares apium appellant, & cuius ſemen, herba, & radices, ſyrupos ingrediuntur aperientes, & decoctiones exornant diureticas. Eſt enim tertij ordinis tum excalfacientium, tum deſiccantium. De quo plura capite ſeptuageſimoſecundo, ſi recte teneo, dixi.

CONSTANTINVS.

LVſitanus ſine ratione contendit Dioſcoridis petroſelinon eſſe vulgare apium, quum iam verum petroſelinon multis rei herbariæ ſtudioſis innotuerit, diuerſaq; ſit planta ab apio vulgari, vel à pimpinella quam Hieronymus Tragus nobis profert, pro petroſelino Macedonico Dioſcoridis.

DE HIP

DE HIPPOSELINO, QVOD OLVS ATRVM DICITVR.

Græcè, ἱπποσέλινον: Latinè, hippoſelinon, oluſatrum, equapium: Arabicè, ſalis: Gallicè, ache, Ruell. leueſche, Mathiolo.

Enarratio LXXVI.

VT enim coniecturis aſſequi poſſumus, Hippoſelinon, leuiſticum officinarum eſt, nam liguſticum, aliam rem eſſe diximus. Porro admonendus hic à me candidus lector eſt, quia in hoc Dioſcoridis textu Græco, nulla nigredinis in radice mentio fit, proinde expungēda illa ſunt verba: à Marcello Virgilio ſupperaddita, foris nigra, quum extra Dioſcoridis mentem interpoſita ſint, vt optimè quoq; Manardus adnotauit, qua tamē de cauſa Marcellus, illa duo addidit verba, dicā, quia Theophraſtus ſuo hippoſelino, radicem quoq; nigram tribuit, dicens; hippoſelinum radice ornatur craſſa raphano ſimili, & illa quidem nigra, vt apud illum eſt legere, lib. vij. de Plantarum hiſtoria, cap. 6. Sed revera Marcellus in hoc lapſus eſt, credens vtiq; quòd hippoſelinon Theophraſti, idem ſit cum hippoſelino Dioſcoridis, quod ſanè falſum eſt, quum potius inter ſe multum differant: vt cuique vtriuſque deliniationem conferenti manifeſtum erit. Cæterum, hippoſelinon ex ſecundo ordine calfacientium, tertio verò exiccantium eſt. ***Marcellus errat.***

DE SMYRNIO.

Græcè, σμύρνιον: Latinè, ſmyrnion: Italicè, Macerone, Arabicè, Seniruion.

Enarratio LXXVII.

QVod enim iudicium hodie de apiis tradimus, tale quidem ab hinc quindecim annis in lucem emiſimus, à quo Ruel. Gallus, Fuchſius Germanus, ac alij immerito proculdubio euariant. At Ferrarieſes ferè omnes, veluti & Mathiolus Senenſis in vniuerſum nobiſcum agunt. Eſt igitur ſmyrnion, apium Macedonicum, quum inter ſe multum conueniant, & de quo Galenus ita dixit, lib. viij. de Facultat. ſimplic. medic. Smyrnium ex eodem genere

genere cum apio eſt, & petroſelino: fueritque apio quidem validius, imbecillius verò petroſelino, itaq; & vrinas & menſes proritat, calidum ſiccumq; tertio ordine. Cæterum, præter iſtas apiorum ſpecies, plures aliæ repe- riuntur, inter quas Archangelica, ſiue Imperatoria dicta, primatum obtinet, herba hortis admodum familiaris, calida & ſicca, tertio ordine, atque inde morbis opitulatur frigidis, contra quartanam magno datur iuuamento, partus faciles reddit, & cerebrum expurgat, ac illud à ſuperflua humiditate liberat. Dicitur verò imperatoria quia medium folium, ex tribus quibus ornari videtur coronam imitatur, quia in tres diuiditur partes, altera verò folia duo, à lateribus exiſtentia, in duas tantum, vt demum, medium dictum folium, inter illa duo tanquam corona medium ſit, appareátve.

Archangelica imperatoria dicta.

DE ELAPHOBOSCO.

Græcè, ἐλαφόβοσκον: Latinè, elaphoboſcum, pabulum ceruorum.

Enarratio LXXVIII.

INter herbas, quæ non facile in hominum cognitionem veniunt, elaphoboſcum eſt, quam nos ſedulo inquirentes, poſt longam tandem inueſtigationẽ inuenimus. Nam quum Ferrariæ mihi contigerit herbatum ire cum non nullis viris doctiſsimis, & rerum naturalium diligentiſsimis inquiſitoribus, inter quos, mihi nominandi veniunt Ioannes Falconerius Anglus, vir mea ſententia, cum quouis doctiſsimo herbario conferendus, & qui pro dignoſcendis herbis, varias orbis partes perluſtrauerat, quarum plures & varias, miro artificio, codici cuidam conſitas, & agglutinatas afferebat: Alter verò, Gabriel Mutinenſis philoſophus doctiſsimus, & cui ob plures eius dotes, & variam doctrinam, hodie publice Dioſcoridem interpretandi munus datũ eſt Ferrariæ, elaphoboſcum inter plures alias herbas offendimus, cuius folium nõ adeo oblongum erat, duum digitorũ latitudine, aliquantulum aſperum vt lanugine cooperiri quis diceret. Nam caulis huius bicubitalis cernebatur, rubricans, cuius flores tũc videri non fuit poſsibile. Hanc verò herbam Ruellius Gallus

in G

in Gallia frequentē eſſe, & Gratiam Dei appellari tradit, à qua vnguentum de Gratia Dei dictum, nomen ſibi vendicat, vt apud Petrum de Largellata chirurgum non aſpernendum videre eſt, quo omnes chirurgici, in vulneribus capitis paſsim vtuntur. At licet in Gallia herba hæc Gratia Dei dicatur, in Italia tamen longe alia herba, pro Gratia Dei indicatur, & quam Iacobus Manilius, ſuo Luminari deſcribit dicens: Herba Gratia Dei apud modernos herbarios, ſic eſt vocata, & eſt herba, cuius longitudo eſt vnius palmi, aut parum plus, folia habet ſimilia hyſſopo, florem verò inter folia paruum, cuius color tendit de bicoloribus ad album & purpureum, ſicut herba quæ dicitur volubilis, quæ in vineis naſcitur, radicē habet paruam, nam apud nos in pratis valde abundat, & cognoſcitur propter ſaporem foliorū, in quibus eſt amaror ita potens ſicut in centaurea minori, & maiori. hactenus Iacobus Manilius in ſuo Luminari maiori. Hodie verò hanc quoque naſci percipimus locis paludoſis & aquaticis, folio hyſſopi, ſed latiori, flore verò albo. Qua de ea cauſa multi eam ſylueſtrem hyſſopum appellare non dubitant, ſed falsò, quia herba hæc illa vera eſt, Gratia Dei dicta herba, prædictum ornans vnguentum, ſapore cum quadam ſtypticitate, amara, & quæ comeſta potentiſsime bilem deponit, & vlcera facillime ſanat. Cæterū, non me præteriit, quòd Plinius elaphoboſco folia hippoſelini id eſt oluſatri dicauit, vt apud illum eſt legere lib. xxij. eiuſdem numeri capite: quāquam Manardus libro ſuarum Epiſtolarū nono, epiſtola tertia, locum iſtum emendare ac reſtituere conetur, reuera tamen Plinius recte inquit, quum ſiquis folia in caule nata conſpexerit, quodam modo oluſatri referre percipiet, de qua Galenus lib. vj. de Facult. ſimplic. medic. ita tradit: excalfacit & tenuium eſt partium, ob idq; exiccat maxime in ſecundo ordine.

Herba Gratia Dei.

Plinius defenditur.

DE FOENICVLO.

Græcè, μάραθρον: *Latinè, fœniculum: Hiſpanicè, funcho: Italicè, finocchio: Gallicè, fenouil: Arabicè, ragenigi: Germanicè,* Fenchel.

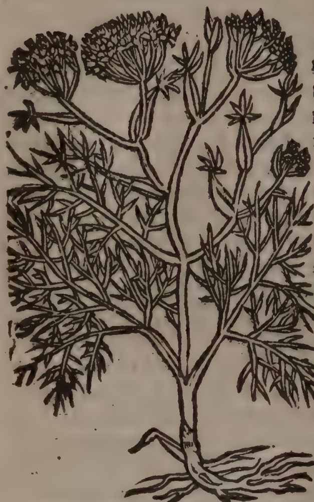
DE SYL

DE SYLVESTRI SIVE ERRATICO FOENICVLO.

Græcè, ἱππομάραθρον: Latinè, ſylueſtre fœniculum.

Enarratio LXXIX. LXXX.

Fœniculũ.

Fœniculum.

SEritur paſsim fœniculum, in Italiæ hortis, quod caule turgeſcente colligitur & eſui dicatur. Lac enim potiſsimum fœniculum generat, & oculorum claritatem iuuat, vt teſtatur Plinius, præſertim eius in caule cõcretum gummi, quod calidioribus in regionibus reperitur, præcipuè in Hiſpania, vt recte admodũ notat Dioſcorides: Eſt enim herba hæc, ac eius ſemen, & radices, in continuo vſu medico: Nam ſylueſtre fœniculum in campis errat & naſcitur, de quorum natura, ita tradit Galen. lib. vij. de Facultatibus ſimplic. medicament. Marathrum, calfacit in tertio ordine, deſiccat verò in ſecundo, proindè lac gignit, auxiliatur ſuffuſis, menſeſque & vrinas promouet. Radix & ſemen hippomarathri amplius quàm domeſtici ſiccãt, quare & ventrem videntur ſiſtere, poſſunt etiam & calculos frangere, curare ictericos menſeſque & vrinas mouere: minimè tamen lac gignere.

DE DAVCO.

Græcè, δαῦκος: Latinè, daucus: Hiſpanicè, dauco cretico: Italicè, dauco: Arabicè, gezar: Germanicè Bervuurtz.

Enarr

Enarratio LXXXI.

DAucus verus non ſolum ex Creta aduehitur,ſed Hiſpaniæ & Italię frequens eſt,quem Hiſpani,daucum vel Cretenſem daucum appellant,naſcitur autem potiſsimum apud Colimbricenſes in Luſitania prope fanũ diuæ Mariæ ab Spe dictæ,quanquam pharmacopolæ illius loci non ita illum facile noſcant.Eſt & quoq; aliud genus,quo paſsim pharmacopolę vtuntur,quibus tertium addere eſt, quod Hiſpani vis nagam appellant,& illius vmbellis pro dentifriciis optimis vtuntur. Verum falluntur qui daucum, ſylueſtrem paſtinacam eſſe cõtendunt, quum ſylueſtrem paſtinacam, ſi quis recte Galenum animaduerterit à dauco aliam rem eſſe inueniet, vt ex vj.& viij. libro de Facultat. ſimplic. medic. clare res elici poteſt, in quibus, de iis tanquam rebus diuerſis, diuerſa capita faciat, à quo nec Dioſcorides in præſenti diſsidet. Proinde daucum à paſtinaca ſylueſtri rem diuerſam eſſe in confeſſo eſt. Cæterum,cum iis fateri quoq; eſt Daucum ſylueſtris paſtinacæ ſpeciem eſſe. De quo Galenus lib.vj. citato ita tradit: Domeſticus eſui aptior, ſed imbecillior, acrẽ calidamq; facultatem ſortitur,ac proinde etiam extenuat: At radix, ſane flatuoſum quid obtinet, ac venereum, ſemen autem domeſtici quidem & ipſum quandam ad venerem ciendum potentiam poſsidet: agreſtis verò plane flatu caret, ac proinde vrinam menſeſque ciet, quæ verò ſubſequuntur de ſemine dauci per otium legito. *Vis naga dauci genus.*

DE DELPHINIO.

Gracè, Δελφίνιον: Latinè, delphinium herba.

Enarratio LXXXII.

DElphinium herbam, conantur multi eam indicare, ſed falſo, quia folia, delphinorum figuram nullam habent, in Gallia porro naſci Ruellius tradit,cui fides habenda eſt, quum & in Hiſpania herba iſta creſcat, cubitalis altitudinis & maioris, caule rotundo innodo, ramoſa, folia delphino piſci ſimilia habens, florem vero purpureum, violæ, quam cheiri Arabes appellant, ſimilem: nam ſemen, in ſiliquis quibuſdam paruis recondit, vt optimi ſcholaſtici Colimbrienſes in Luſitania videre poſſunt, quum illic herba iſta feliciſsime creſcat, præcipuè *Delphiniũ*

prope fontem Reginæ dictum, non procul à cœnobio ſanctæ Claræ dicato. Nam & apud Oliſiponam in maxima quoq; copia reperitur. Huius vero herbæ, nec Galenus, nec Paulus, Oribaſiuſue, vllam fecerunt mentionem. Qua de cauſa, caput hoc Dioſcoridi ſuperadditum eſſe, multi arbitrati ſunt, & hoc magis, quia in nonnullis Dioſcoridis exemplaribus caput iſtud deeſſe notabant: ſed vt cunq; ſit, caput hoc legitimum & germanum apud Dioſcoridem eſſe, pro firmo habemus, quia in omnibus exemplaribus hucuſq; à nobis viſis reperiatur. Qui delphinum ſenam eſſe putant, omnino errant, quum ſena longe alia ſit res, nec cum delphinio ſimilitudinem aliquam habeat. Nec minori errore deprehenſi ſunt, qui ſenam alypon, aut empetrum putarunt: imò irridendi proculdubio ſunt, qui contendunt apud Dioſcoridem, ſenæ mentionem vllam factam eſſe, ſub quocunq; dicant nomine, vt olim ſenex bonus Vincentius Caprilis medicus Ferrarienſis mecum contendebat: Cui non aliud dedimus reſponſum, quàm quòd contentio hæc ſua, antiquas ſuas ſapere videbatur, vt ex plurimis, quas Manardus libris ſuarum epiſtolarum interpoſuit, iudicare quis poterit. Ruellius porro Dioſcoridem, Galenum, Paulum, Aëtium ac Plinium miratur de ſena mentionem nullam feciſſe, quum, vt ille putat, Theophraſtus illis ætate prior, de ea locutus fuerit, ac eam graphice depinxerit, ſub coluteæ nomine libr. iij. de Hiſtoria ſtirpium, cap. xvij. At Ruellius (bona viri pace dixerim) errat, vt ex infra dicendis quiſq; facillime deprehendere poterit, quia colutea à ſena multum differt, de qua Theophraſtus loco citato ita inquit: Colutea quoque lipare proprie traditur, arbor magnitudine præſtans, fructum in ſiliqua ferens magnitudine lentis, qui oues mirum in modum pinguefacit: naſcitur ſemine & fimo præcipue ouillo, & ſubdit: habet folium non abſimile fœnogræco, germinat primo vnicaulis triennio maxime, &c. quæ proculdubio, cum ſena in nihilo conueniunt. Nam SENA herba eſt in Liguria & Hetruria frequentiſſima, & quæ ſingulis annis, in campis ſeritur, & colligitur; & ex ea magnum vectigal, ac quæſtum populi illi faciunt, altitudine cubitali, ramoſa, folio vero oliuari, ſed minori, flore luteo, multis complicato venulis, ad rubrum

Delphiniũ non eſt ſena.

Ruellius.

Ruellius errat.

Sena herba.

brum vergentibus, in quo poſtea folliculus pendet arcuatus, renum modo, ab vtroq; latere planus & veluti compreſſus, in quo ſemina clauduntur, tanquam vuarum acini, nam folliculus iſte facillime à vento percuſſus in terram cadit, quia pediculo pendet ſubtili, & eum paſtores, vt Serapio adnotat, colligunt. Quæ verba Ruellius aduertens, ſenam coluteam Græcorum eſſe dixit. Sed reuera fallitur Ruellius, quia colutea arbor eſt, ſena vero planta, per vnum tantum permanens annum, item colutea folia habet fœnugræci, ſiue trifolij, ſena autem potius oliuæ: item, colutea & ſi luteum producit florem, non tamen ſimilem braſsicæ flori, qualem ſena producit: quibus adde, colutea in folliculis ſemen latum lenti ſimile includit: Sena vero ſimile potius vuarum acinis, vt facile quis, ex iis collatis, differentiam inter vtrãq; ponere ſciat. Quæ vero hæc ſit arbor colutea dicta, poſſet quis quærere, cui breui reſpondemus, illam eſſe, quam nonnulli rei ruſticæ ſcriptores, alburnum appellarunt: Itali vero & nonnulli Hiſpanorum, aorno vocant, quam ego, primo Mechliniæ, celebri ciuitate Brabantiæ, ac media inter Anthuerpiam & Louanium bonarum literarũ nobilem academiam, vidi, & vt verum fatear, primo intuitu, ſenam eſſe putaueram: ſed quum poſtea, ſenam herbam & non arborem deprehendi, ab ea diſceſsi opinione. Non deſinam tamen, vnum fateri, quòd colytea à Theophraſto eodem libro, capite decimoquarto, deſcripta, ſenæ magis reſpondere videatur, quàm colutea, de qua ſupra, ita enim de colytea loco citato Theophraſtus tradit: Colytea folio ſalici vicina eſt, ramoſa, folioſaq; in totum ampla, fructum in ſiliqua ſicuti legumina gignit, eaq; lata, non anguſta, ſemen incluſum, paruulum, non magnum, durum modice. Hæc enim colyteæ deſcriptio, proculdubio ſenæ conuenire videtur, vt iure quis dicere poſsit, colyteam Theophraſti, noſtram eſſe ſenam. Sed age ſiue ſit vt nos putamus, ſiue non ſit, vt Auerroi placet, dubio procul, ſena medicina eſt, multis digna laudibus, de qua Actuarius Græcus author ita tradit. Senæ à Barbaris appellatum, ſiliquoſus ille fructus eſt, qui circa noxam drachmæ ponduſculo ſumptus, pituitam & bilem purgat, & vt tradit Meſue, calidum eſt in principio ſecundi

Colutea arbor.

Colutea arbor alburnum dici tur.

Colytea.

Colytea Theophraſti noſtra eſt ſena.

Senæ vires.

gradus, ſiccum vero in primo. Quæ verba forſan ad ſenę ſiliquam ſiue folliculum referri debent, quia de foliorum temperatura ita ſubdit: & folia ſunt in primo calida, & vniuerſaliter Senæ eſt abſterſiuum mundificatiuum, conuenienter & reſolutiuum, & inferius inquit: Solutione educit cum facilitate melancholiam, & choleram aduſtam, & mundificat cerebrum, cor & epar, & ſplenem, & membra ſenſuum, & pulmonem, & confert ægritudinibus eorum, & aperit oppilationes viſcerum, & confert vtenti eo in iuuentute, & generat gaudium, cauſam autem triſtitiæ amputat, & ponuntur folia eius in lauacris ad caput, & proprie cum camomilla, & confortat cerebrum, & neruos, & ſecundum eius omnem adminiſtrationem, addit inuiſum, & corroborat auditum, & eſt medicina bona febrium melancholicarum, & antiquarum, cuius infuſionis doſis eſt, ad vnciam vnam: ſed nos hodie abſq; noxa vlla vncias quinq; & ſex Serapionis con ſilio ægrotis præbemus. Verum hic dubitatur, an ſiliquę dictæ folliculi ſenæ, potentiores in operatione ſint, quàm folia, vel contrà: Secundo, an ſenæ noceat ſtomacho, vel non: Tertio, an pituitam ſena euacuet: Quarto, quomodo infuſum ſiue decoctio dicta ſenæ parari debeat. Ad primum igitur reſpondentes, dicimus, quòd Actuarius, de folliculis ſiue ſiliquis, vt pote potentioribus tantum loqui videtur, non vero de ipſius foliis ſenæ: qua de cauſa Meſue, qui ab Actuario multa mutuatus in ſuum opus eſt, inquit, Melior, id eſt potentior in euacuando, pars ſenæ eſt folliculus, deinde folia, in quibus eſt virtus debilis valde, & melior folliculus eſt, cuius color accedit ad viriditatem & ſubnigredinem quandam, & in quo eſt de amaritudine res modica cum ſtypticitate, & qui eſt magis completus, &c. In quibus verbis, ſatis liquet apud Meſuem folliculos ſenæ, viribus potentiores eſſe, quàm ipſius folia, quem ſecutus quoq; eſt Antonius Muſa Braſauola, qui vt tradit expertus eſt, Decoctum ex folliculis ſenæ, validius operatur, quàm ex foliis paratum, quibus & nos quoq; non poſſumus non ſubſcribere, quum experimentum facientes, ſæpe ex folliculis paratum decoctum, potentius inuenimus, quàm quod ex foliis ornabatur: nec nobis ratio deeſt, quia pars, vbi ſemen ad conſeruat

Senæ folliculi an potentiores ſint quàm folia.

ſeruationem ſpeciei occluditur, potentior eſſe debet, quàm folium: igitur folliculus cum toto ipſo ſemine potentior ac validior dicendus eſt. Manardus vero contrarium dicit, nec aliquam rationem præter experientiam adducit. Inquit enim decoctum ex foliis ſenæ, potentius multo eſſe, quàm ex folliculis parato. Fuit certe Manardus Ferrarienſis vir doctiſsimus, & cuius iudicium, non ſic ſpernendum facilè putarem, quo fit, quum ſenam deſcribo, ſoleam ipſe partem mediam folliculorum & mediam quoq; foliorum addere, quod in componendo decocto à pharmacopolis factitatũ iri deſidero. Ad ſecundum, an ſena ventriculo noceat, reſpondet Meſue, dicens: eſt ſolutionis debilis & tardæ, & debilitat ſtomachum, verum confortatur eius operatio in permiſcendo cum eo aliquid ex rebus acutis, ſicut zingiber, proprie & ſal gema, & ſal Indus, & medicinæ cordiales cum eo, & ſtomachicæ felicitant opus eius. Hæc Meſue, cui Actuarius contrarius videtur, quum dicat, contra noxam drachmę pondere ſumi, cui ratio quoq; ſuffragatur quia in ſena amaritudo quædam parua coniuncta ſtypticitati reperitur: qui ſane ſapor Galeno authore lib. iiij. de Simplicibus, tantum abeſt, vt obſit ſtomacho, vt potius illi iuuamentum ac robur magnum præſtet, vt ab abſinthio argumentum deſumi quoq; poteſt. Nec enim cõfugere eſt, dicendo, quòd in ſena, alia quædam extranea reperitur qualitas, ab illis dictis, prout in Epimelide amaro & ſtyptico reperitur, quemadmodum Libro ſexto citati voluminis legitur, qui & ſtomacho nocet & capiti dolorem affert, iis de cauſis crederem ipſe, ſenam ſtomacho nullam noxam aut detrimentum afferre poſſe: vt tamen maiori cautela operemur, & medicorum vulgarium ſcrupulos fugiamus, conſulimus, vt ſenæ aliquid ſemper ventoſitatem reſoluens admiſceatur, vt docet Meſue, & Braſauola conſentit. Ad tertium, an pituitam ſena expurget, reſpondet Meſue, ſenæ cum facilitate educit melancholiam, & choleram aduſtam, Serapio vero abſolutè bilem purgare dixit. Quibus cõſentire videtur Auerrois, qui quinto libro ſui Colliget, omnino negat ſenam poſſe purgare pituitam. Actuarius tamen vir Græcus & *Sena an pituitã expurgat.*

magnæ authoritatis, & cui ego plurimam tribuo fidem, ſenam purgare pituitam inquit, cui & experientia aſtipulatur quotidiana, quæ indicat ſenam pituitam remouere, præſertim in morbo Gallico, & febribus quotidianis, veluti & atrabiliarios humores.

Sena purgat pituitam.

Ad quartum, Quomodo infuſum ſiue decoctum ſenæ, parari debeat, reſpondemus, quòd varij varie parant: pro illius tamen præparatione, Sena ex Alexandria adducta eligatur, quæ Liguſtica aut Ethruſca præſtantior eſt. Ea igitur habita, eius decoctum aut infuſum dictum ſic paretur.

R. Folliculorum foliorum ſenæ, vnciam vnam: Polypodij, drachmas duas: Paſſularum, vnciam mediam: Sebeſten, numero decem: Pruna pinguia Damaſcena, numero octo: Zingiberis, drachmam mediam: Florum boraginis communis: Violarum: Roſarum rubearum: Naphæ, id eſt floris narantiorum, añ.3.i.

Modus autem conficiendi, talis ſeruari debet: Accipe polypodium optime contuſum, recens quercinum, ac paſſulas, pruna & ſebeſten, & in olla vitreata continente libram vnam & mediam aquæ omnia iniiciantur, & ad lentum ignem, parum ferueant: quibus poſtea ſuperaddas ſenam, cum prædictis floribus, & zingiberis radicem quæ ſimul quoq; ebulitione vna, vel altera feruere permittas: ac ollam optime obturatam, ab igne depoſitam, per aliquot horas ſinito, poſtea fortiter exprimito, ac mellis roſacei colati vncias quatuor illi admiſceto. Hęc enim completa eſt decoctio ſenæ, quæ variis aliis modis parari ſolet, & plerunq; abſq; melle roſaceo, quia cum aliis miſcetur ſyrupis, vt ſyrupo roſaceo ſolutiuo, ſyrupo de fumo terræ, ſyrupo de epithymo, vel quouis alio, ſed ſæpe cum rhabarbaro datur, vel manna, aut caſsia fiſtulari, aut alio ſimili medicamento purgante, imo ſenam multoties adiungi fa-imus, ſero caprino, boragini, floribus cordialibus & fumi terræ, veluti, iuri capi, aut gallinæ, caſtratiue, prout intentio noſtra eſt: Sed & aliquando puluiſculum ipſius ſenæ, pondere triũ vel quatuor drachmarum in iure, vel ſtillatitia aqua, aut pulticula propinamus: Cæterum, infuſi ſiue decocti prædicti ſenæ quantitas, ad vncias ſex deſcribitur quæ tuto ſine læſione, & pueris, &

Infuſionis ſenæ pondus.

ris, & vtero gerentibus, ac ſenibus in omni temporis conſtitutione dari poteſt.

CONSTANTINVS.

SEna Alexandrina ſiue orientalis ſiliquares fructus ferens, vt habet Actuarius, quam Serapio cap.58. habohanifa vocat & Meſue Abalzemer, planta eſt indicta antiquis ſcriptoribus, tum Græcis, tum latinis, non enim, κολοιτία, ἢ κολυνέα, nec κολυτέα, ἢ κολωτέα Theophraſti lib.j. & tertio de histor. plant.I. Colœtia vel colycea, nec Colutea aut Colotea (ſic enim legendum ex emendatiorum codicum fide) Eſt enim eodem authore & colycea arbor circa Idam, & altera ſolio ſalicis, quã Pliniј ſtaphylodendron eſſe multi falsò contendunt: quùm Plinius ipſe lib.xvj.cap. ſimili, arborem eſſe deſcribat trans Alpes ſimilem aceri albo materia, ſiliquas ferentem, & in ijs nucleos ſapore nucis auellanæ: quæ omnia diuerſa ab hac Colycea Theophraſti. Nec magis ipſius Colutea arbor Liparæ peculiaris, poteſt eſſe vulgaris ſena, quã vocamus etiam baguenaudier: quia hæc frutex humilis eſt, illa verò arbor procera. Sed iſta communis ſena, potius connumeranda eſt inter ſolani veſicarij genera. Miror autem cuius authoritate contendat Amatus Luſitanus, Coluteam Theophraſti latinorum eſſe Alburnum: cùm ſciamus Plinium lib.xvj.cap.38. Alburnum vocaſſe, partem illam in arboribus, quam adipis loco natura tribuit. Ipſius hæc verba: Atque in toto corpore arborum, vt reliquorum animalium, cutis, ſanguis, caro, nerui, venæ, oſſa, medulla, pro cute cortex. Proximi pleriſq; adipes: ij vocantur à colore alburnũ: mollis ac peſſima pars ligni, etiam in robore putreſcens, teredini obnoxia, quare ſemper amputabitur. Et lib.xvj.cap.40. robur exalburnatum vocauit, cui alburnum detractum. Ab Alburno autem diuerſum eſt, vt hoc in tranſitu dicatur, viburnum, planta videlicet, inter vitilia, & ob id à Virgilio in Bucol. lenta nominata vno hoc carmine, nec, alibi, aut alijs authoribus memorata quod ſciam: Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi. Ea eſt quam lantanã vocat. Italia, & Gallia noſtra viorne: at aorno vulgò dici malè ſcripſit Amatus Luſitanus Coluteam Theophraſti.

DE PYRETHRO.

Græcè, πύρεθρον: *Latinè, Pyrethrum, & ſaliuaris herba: Hiſpanicè, pelitre: Italicè, pirethro: Gallicè, pied D'alexandre, ou pyrethre: Arabicè,*

Macharcaraba, Germanicè, Bertram.

Enarratio LXXXIII.

Pyrethrum.

PYrethrum, herba cũ ſua radice, in continuo medico vſu, pro maſticatoriis, & dentiũ doloribus ſedandis eſt, quæ hucuſq; à me abſq; vmbella ſemper viſa eſt. Proinde crederem ipſe, in hoc capite, ita eſſe legendum, ſcilicet, in pyrethro flores, vmbellæ modo rotundi ſunt, vt in camomilla apparent, de qua Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita tradit: Radix eius cauſticam poſſidet facultatem, qua dẽtes refrigeratos mitigat, porro ad rigores ante periodum cum oleo confricatur, ſtupidoſque & reſolutos adiuuat.

DE ROSMARINO.

Græcè, λιβανωτὶς : *Latinè, roſmarinus : Hiſpanicè, romero : Italicè, roſmarino : Gallicè, Roumarin: Arabicè, almeriem : Germanicè*, Roſsmarin.

DE CANCHRY.

Græcè, κάγχρυ : *Latinè, canchrys, fructus libanotidis*,

Enarratio LXXXIIII. LXXXV. LXXXVI.

LIbanotis, à Libano, hoc eſt thure, nomen ſibi traxit, quia vna eius ſpecies thus redoleat. Primam ſpeciem millies vidimus, & cuius fructus canchrys appellatur, & in

& in eo ſemen obcluditur: Secundam vero ſpeciem, non eſt difficile inuenire: Tertiam autem coronariam dictam, paſsim in ſyluis & montibus creſcere, cum cæteris ſpeciebus nouimus, & ita apud Hiſpaniam frequẽter, vt non temere multi illic, pro calfaciendis furnis, altero vtantur ligno. Eſt enim libanotis ſiue roſmarinus, frutex topiarius, ſimul & coronarius omnibus ſatis notus. De quo ita Galenus lib. vij. de Facul. ſimpl. medic. tradit: Libanotides tres exiſtunt, vna ſterilis, duæ fructum ferentes. Omnes vero emollientis, digerentis, incidentis & abſtergentis ſunt facultatis, ſuccus tum radicis, tum herbæ miſtus melli, obtuſam oculorum aciem ab humorum craſſitudine emendat: decoctum eius, quam rorem marinum appellant, potum regio morbo auxiliatur. Hęc Galenus. Ex floribus roriſmarini, conditum ſaccaro paratur, ventriculo roborando accommodatum, & matrici conuenientiſsimum, quod Simon Genuenſis, dianthos appellat, quaſi peculiariter flores iſtos, anthos Græci appellarent, quod falſum eſſe omnes norunt, dicuntur tamen flores iſti ab Arabibus: alkhilil. *Conſerua dianthos. Alkhilil flores.*

DE SPHONDYLIO.

Græcè, σπονδύλιον: Latinè, ſpondylion: Gallicè, panay ſauuage: ou Auſtruce.

Enarratio LXXXVII.

SPondylion, ſiue ſphõdylion, herba, in paludoſis & aquaticis naſcitur locis, folio platani, ſiue panacis, caule fœniculi, aliquando cubitali, in quo vmbella albi conſpicitur floris, qua decidente, ſemen innaſcitur ſeſeli montano perſimile, latius tamen ac albidius, ſquamoſiúſve, ſapore quodã ingrato, quo multi ſileris montani loco vtuntur. Nam radix illi, raphano æqualis eſt, alba & grati odoris, quo verò nomine herba iſta apud Hiſpanos appelletur, Chriſtophoro Oroſcio medico probatiſsimo, & olim apud Salmanticenſes, condiſcipulo noſtro, inquirendum committimus, nos vero vt qui ab hinc decem & octo annis, ſponte ab Hiſpania diſceſsimus, non ſic in omnibus herbarum nomina tenere poſſumus, huius tamen vires, proſecutus eſt Galenus, lib. viij. de Facult. ſimplic. medic.

ad iſtum modũ dicens: Fructus eius acris & incidens eſt, itaque ad aſthma & comitialem morbum, aptum eſt medicamen, prodeſt & aurigini: At radix vltra iam dicta, fiſtularum callos tollit, ſi ſit circumraſa, floris ſuccus, ad diuturniora aurium vlcera conueniens reponitur.

CONSTANTINVS.

Plinius lib. xij. cap. 26. ſpondylion comparat cum quodam genere ferulæ, aitque ab illo tantum differre folijs, quia ſunt minora & platani diuiſura. Non niſi in opacis gigni, ſemen eodem *nomine ſilis ſpeciem habere, medicina tantum vtile. Spondylij verò medicinas exequitur lib. xxiiij. cap. 6. Hæc autẽ planta eſt, quam pro Acantho oſtendebant ſeplaſiariorũ medicinæ, quamq; ne pro branca vrſina vſurpent pharmacopolæ, ipſos diligenter admonet eruditiſsimus* Fuchſius, *tametſi in ſuo herbario ſpondylion pro ſecunda Acanthi ſpecie propoſuerit.* Lege eius lib. de Comp. Medica.

DE FERVLA.

Græcè, νάρθηξ: Latinè, ferula: Hiſpanicè, cananheia: Italicè, ferola: Gallicè, ferule.

Enarratio LXXXVIII.

Ferula. Naſcitur Ferula in regionibus calidis, potiſsimum in inſulis Canariæ, Portugallia, ac vniuerſa Hiſpania non niſi procere, & nodoſe, lanceæ altitudine, quã Hiſpani, à ſimilitudine quam cum cannis in altitudine habet cannam, & loco ferulæ, corrupte freſcham, dicunt. Eam igitur cannam ferulam appellant, cuius plures videntur ſpecies, ſed duæ præcipue, altera lanceæ altitudine, altera verò humilis, anetho perſimilem habens vmbellam, quibus folia fœniculi modo inſunt. In Apulia porrò, proceram quoq; ferulam naſci, certũ eſt, ex qua interim dum viret, paſtores, meditullium oui vitello perſimile, vt audio, extrahunt, ac ſub cineribus coctum, pipere non iniucundo ſapore, pro irritanda venere mandunt, de qua Galen. lib. viij. de Facultat. ſimplic. medic. ita inquit: Narthex, id eſt ferula eius ſemẽ calfacit, & tenuat, medulla autẽ aſtrictionis eſt particeps, vnde hæmoptoicis, & cœliacis conuenit.

CONSTANTINVS.

Ferulam arborum generi aſcribit Plinius *libro xiij. cap. 2: quoniam quarundam natura (ſicut ipſe diſtinguit) lignũ omne corticis loco habent, hoc eſt forinſecus, ligni autem loco fungoſa:*

goſam intus medullam, vt ſambuci: quædam verò inanitatem, vt harundines. Ferula eo authore calidis naſcitur locis, atque trans maria, geniculatis nodata ſcapis, cuius ipſe duo genera ſtatuit, vti & Theophraſtus lib. vj. de. Hiſtoria plantarum, nartheca aſſurgentem in altitudinem, nartheciam verò ſemper humilem. A genibus exeuntia folia maxima, vt quæque terræ proxima. Cetero inquit, natura eadam, quæ anetho, & fructui ſimilis, nullibi fruticum leuitas maior: ob id geſtata facilius, baculorũ vſum ſenectuti præbet. vt autem idem author prodidit lib. xx. cap. 23. ferula ſemen ſimile habet anetho. Et quæ ab vno caule diuiditur in cacumine, fœmina putatur. Caules eduntur decocti, commendanturq́; muſto ac melle, ſtomacho vtiles: locoque citato ferulæ multas in medicina cõmoditates recenſet. Sed mirũ illud eſt quòd ferulæ aſinis gratiſſimæ, eodem Plinio teſte. lib. xxiiij. cap. 1. cæteris verò iumentis præſentaneo veneno. nec minoris eſt miraculi, quòd ferularum natura vſqueadeo murenis infeſta ſit, vt ea ſolum contactæ expirent, quod etiam apud ipſum legitur. lib. xx. cap. 23. ſicuti hoc ipſum lib. xv. cap. 28. quod in papyris & ferulis, ſpinaque alba, caulis ipſe pomum ſit. At ſemen ferulæ in Italia cibum eſſe, condiri quippe, durareq; in vrceis, vel anni ſpatio, ipſemet author eſt Plinius lib. xix. cap. 9. quo loco inquit, duo genera ea ſunt, Caules & racemi: corymbiam hanc vocant, corymboſq́; quos condiunt. Verum vt ad herbariæ ſtudium prouocentur iuuenes, ſine cuius, ſaltem mediocri cognitione, humanioris literaturæ principes ſcriptores non poſſunt intelligi, iſta proponam exempli gratia, quæ de ferula ab ipſis tradita. primùm de ναρθηκοφόροις apud Platonem in Phedone, id eſt, de Bacchi miniſtris, quod ferula Baccho dicata: vt teſtis Plinius noſter libro xxiiij. cap. 1. cur etiam Ion poeta apud Pollucem Onomaſtici decimo dixerit, ψαφαρὸν νάρθηκα; aut quod ſapit antiquitatem, cur poetæ, vt Aeſchylus & Heſiodus, ἐν κοίλῳ νάρθηκι Promethei furtũ, vt loquitur Virgilius, potius fuiſſe prodant, quàm in alia plantarum? Quid ſibi vult Iuuenalis cùm dixit Satyra j. Et nos ergo manum ferulæ ſubduximus? Aut Martialis per illud lib. x. ferulæq; triſtes Sceptra pædagogùm ceſſent. Aut quid tandem innuit Columella vocans, nec manibus mites ferulas: & alibi, ferulasq́; minaces? Quare non minimi vſus ſimplicium cognitio.

DE PEVCEDANO.

Græcè, πευκέδανος: Latinè, peucedanum officinar.

fœnic

fœniculum porcinum: Hiſpanicè, heruatum: Italicè, peucedano: Arabicè, harbatum: Germanicè, Harſtrang.

Enarratio LXXXIX.

PEucedanum, omnium conſenſu, officinarum fœniculum porcinum eſt, herba coma ſpiſſa, ac ſubtili fœniculi modo creſcens, quod verò deſcriptioni omni ex parte non reſpondeat, id in cauſa eſt, quia in Sardinia, ac Samothrace, & Arcadia, laudatiſsimum creſcens Dioſcorides magis quam noſtrum deſcribere videtur: cuius vires, ac temperaturam Galenus ita libro viij. tam ſæpe repetito deſcribit, dicens: ſuccus eius admodum excalfacit, & digerit, eſtque tenuium & incidentium partium, quare omnibus neruorum affectibus creditur opitulari, tum morbis in pulmone & thorace ex craſsitudine humorũ ortis. Nec verò intra corpus ſumptus duntaxat, ſed olfactu etiã prodeſt, ad hæc ſæpe foratorũ dentium dolores, cauitati impoſitus, protinus mitigauit, quin etiam induratos liene iuuat, ad quæ omnia, licet etiã vti radice, quæ & ſquamas celerrime ab oſsibus detrahit, & arida illita vlceribus cõtumacibus remedium eſt optimum, minus quidem quàm ſuccus excalfaciens, nempe in ſecundo ordine iam completo, deſiccans verò in tertio incipiente.

DE MELANTHIO.

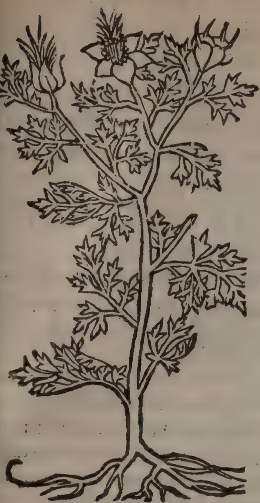
Græcè, μελάνθιον: Latinè, melanthium: Arab. Sunis Officinis, nigella Romana: Gallicè, poyurette, ou nielle: Hiſpanicè, alipiure, axenuz: Italicè, nigella ortelana: Germanicè, Schvuartz rœmiſcl Coriander.

Enarratio XC.

Melanthiũ non eſt vulgaris nigella.

FAlluntur, qui nigellam in ſegetibus naſcentem, folio porraceo, ſemine nigro, & rotundo, Græcorum melanthium eſſe putant, quum Græcorum melanthium, ſemen paruum ſit, ſubnigrum, guſtu aromaticum, cum quadam acuitate, ob qua Luſitani noſtri ſemen hoc aliud piper appellant, quo mulieres frequentiſsimè contra matricis, & ſtomachi vitia, maxime vtuntur: hoc enim ſ

m

Melanthium ſatiuum.

Syluestre.

ıen illud eſt, quod medici contra capitis deſtillationes otiſsimum laudant, nec ſic facile reperitur, quia nõ niſi ıtum creſcat, aliud verò ſubcitrinum granum, in non iſsimili planta naſcitur. Quod aliqui nigellam quoque ppellant, ſed nos ipſum potius inter cardamomi genera bro primo numerauimus, nam in tritico repertam niellam pſeudomelanthium, ad Hippocratis mentem apellare quis poterit, quam Itali ſua voce, gittone, vel ruoolam nominant, & eam Leonardus Fuchſius non ſine rrore, pro lolio depinxit, ſed de Melanthio ita Galenus nquit lib. vij. de Facult. ſimpl. medic. Melanthium excalacit & ſiccat in tertio ordine, eſtque amarũ atq; tenuium artium, quare catarrhos ſanat, in linteo admotum, atque ſsiduè olfactum, flatus potum extinguit, lumbricos necat; non eſum modo ſed etiam foris applicitum, leras, clauos, atque myrmecias exterit, orthopnœam iuat, & menſes prouocat, in ſumma verò vbi ſectione, xterſione, deſiccatione, excalfactione eſt opus, præſtan-

Melanthiũ ſubcitrinũ.

Gittone.

Fuchſius errat.

ſtantiſsimum id remedium exiſtit.

DE LASERPITIO.

Græcè, σίλφιον: *Latinè, laſerpitium, laſer: liquor Cyrenaicus, Officinis, belzuinum, aſſa dulcis: Hiſpanicè, menzoin: Italicè, belgioino: Gallicè, Benioiun: Germa.* Meyſter vurtz.

SVCCVS SILPHII IN SYRIA NASCENTIS.

Græcè, ὀπὸς σιλφίου: *Latinè, ſuccus medicus, & parthicus, liquor Syriacus: Officinis, aſſa fœtida, ſtercus diaboli, vulgò, aſſa fetida: Germanicè,* Teüffels dreck.

Enarratio XCI. XCII.

Cirenaicus ſuccus. Syriacus.

EX planta ſilphio, ſiue laſerpitio dicta, liquor pretioſiſsimus, & in honore maximo ab antiquis habitus, & hodie quoq; ita receptus eiuſdem cum planta nominis colligebatur, cuius duæ erant differentiæ. Nam Cyrenaicus & Libycus, tanquam odore præſtans & ſyncerus, primas obtinebat: Syriacus verò, tanquàm odore viroſus ac fœtidus, poſtremas. Hanc verò differentiam apud Dioſcoridem factam, inter laſerpitium odoratum, & fœtidum animaduertentes Arabes, ſic poſtea eam operibus ſuis indiderunt, corruptè tamen pro laſere, aſſam ſcribentes, & illius alteram odoriferam conſtituunt: alterā verò fœtidam: Odoriferam verò Aſſam eā dicunt, quàm nos benzuinum appellamus: fœtidam verò, ſeruato nomine, aſſam fœtidam, quàm quoq; multi, ob tetrum, & immenſum quem habet fœtorem, ſtercus diabolicum vocarunt. Cæterum authore Hippocrate lib. iiij. de Morbis non longe à principio, in Ionia & Peloponneſo, hodie Morea regione dicta, ſilphium nunquam repertum fuit fieri enim non poteſt, inquit ille, multis fruſtra iam id tentantibus, vt in Ionia: aut Peloponneſo ſilphium naſcatur: At in Lybia ſua ſponte naſcitur, non enim eſt neq; in Ionia neq; in Pelopōneſo, eiuſmodi humor, qui ipſum alere poſsit, &c. quæ ad materiam noſtram multum faciunt, à nobis in præſenti prætermiſſa. Vt receptui igitu canan

:anamus, ſilphium ſiuē laſerpitium odoratum, noſtrum *ſilphium*
ſt belzuinum, præcipue ſubnigrū cum quodam rubore, *odoratum*
uòd Luſitani noſtri à boninas appellant, vt capite de *belzuinū.*
Myrrha copioſe diximus: Nam viroſum laſerpitium, aſſa
œtida eſt, quod & in Syria ſagapeno & chalbane, aliíſve
ummis variis adulteratur, & fœtidum euadit. Quòd ve-
ò laſerpitium odoratum belzuinum eſſe dicam, hæ me
ermouent rationes, quia benzuinum ſatis odoriferum
ſt lucidum, tranſparens, ad ruborē inclinans, guſtui gra-
ùm, & quod ſi lauetur, quoquomodo albicat, quæ omnia
laſerpitio conuenire certum eſt: hoc verò nonnulli ex re-
entioribus ob dulcē quem habet ſaporem, dulcem aſſam
ppellarunt. At aſſam fœtidam, laſerpitij ſpeciem eſſe,
llius atteſtatur odor, modo quis naribus, eam per ſpa-
ium admotam habeat: tunc enim, qui huius periculum
ecerit, deprehēdet, aſſam fœtidam, odorem belzuini non
bſimilem, dereliquiſſe. Affertur autem belzuinum, ex
ndiæ vaſtiſsima regione, præcipuè Sumatra inſula, quàm
Taprobanam dicunt, vbi arborem benzuinum ferentem,
ncolæ laſarum appellant: vt Ludouicus Romanus teſta-
ur, & Luſitani noſtri cōfirmant, de quo Galenus lib. viij.
e Facultat. ſimplic. medic. ita tradit: Silphij liquor cali-
iſsimus eſt, necnon folia, caulis, & radix, ſtrenue etiam
unt calida, omnia tamen flatulentæ magis eſſentiæ ſunt,
c proinde difficilia concoctu, foris autem impoſita cor-
ori efficaciora, liquor præcipuè admodum trahentem
acultatem poſsidens, attamen & excreſcentias exterit,
c quandam liquandi vim poſsidet.

DE SAGAPENO.

*Græcè, σαγάπηνον: Latinè, ſagapenum: Officinis, ſe-
rapinum: Arabicè, ſachabenigi.*

Enarratio XCIII.

SAgapenum officinarum Serapinum eſt, liquor ſcilicet
ferulaceę herbę, vt Dioſcoridi & Galeno placet, vt verò
Meſue, ex arbore oleandro ſimili deſtillans gummi eſt,
uod raro ad nos ſyncerum & purum ex Orientali plaga
dfertur, quanquam ex Apulia nunc licet minoris nomi- *Serapinū*
is adferri quoque incipiat. Cæterum, Serapinum aluum *aluum ſub*
bducere, Arabes inuenere, & ea de cauſa, ex illo catapo- *ducit.*
tia,

tia, pro euacuandis craſsis, viſcidis & tenacibus humoribus, veluti & ſeroſis præparant, vnde Meſue de illo ita tradit: ſerapinum calidum eſt in tertio, ſiccum verò in ſecundo ordine: & ſubdit, ſolutione educit humores viſcoſos, & phlegma groſſum, & aquam citrinam, & eius proprietas eſt mundificare cerebrum & neruos, & adducere materias eorum, & conferre ægritudinibus eorum frigidis, &c. Galenus libro de Antidotis, notas quibus verum ſagapenum ab adulterato & falſo dignoſci debet, deſcribit, dicens breuiter: verũ ſagapenum, ſtatim aqua rigatũ ſoluitur, quod non tale eſt eliqueſcit minime, & ſubdit: Sciendum autem eſt, chalbani partem in ſagapenũ degenerare, ſicut etiam optima caſsia, in cinnamomum tranſit, & vt tradit lib. vij. de Facult. ſimpli. medic. Sagapenum liquor eſt calidus, & tenuium partium, ſicuti & alij liquores, ſed abſterſionem quandam obtinet, qua oculorum cicatrices expurgat, extenuatq́; : ſuffuſionibus etiam & hebetudinibus oculorum quæ à craſsitie humorum proueniunt non malum eſt medicamen. At planta ex qua prouenit, ferulæ aſsimilis, imbecilla eſt, & inutilis.

DE EVPHORBIO.

Græcè, εὐφόρβιον: Latinè, euphorbium: Hiſpanicè, alforuiam, alforſion: Italicè, euforbio: Gallicè, euforbe: Arabicè, farbion.

Enarratio XCIIII.

Euphorbium. VVlgare & commune, officinis gummi euphorbium eſt, quod Iuba Mauritaniæ rex in monte Athlante inuenit, & herbam arboreſcentem, vnde effluit nomine ſui medici, euphorbij dicti, & Antonij Muſæ ſui fratris, medici Auguſti Imperatoris, euphorbiam appellauit, quæ vt placet Dioſcoridi ferulacea eſt, quanquam Plinius foliis achãtinis potius ornari tradat, non tamẽ ſine textus menda, vt ſuſpicor, quum loco, foliis narthicis, id eſt ferulę, achantinis, ſcriptum fuit, ſed quòd ita Plinius emendandus ſit Pintiano viro doctiſsimo, & maximo Plinij inſtauratori, olim in bonis literis apud Salmanticenſes præceptori noſtro, committimus, non minusque Ioanni Ferdinando, vnico literarum ornamento, & apud Colum- *Plinius reſtituitur.*

bricer

bricenſes publico bonarum literarum profeſſori, diſcernenda permittimus. Meſue tamen, folia polij marini eam habere tradit, ſed vtcunq; res ſe habeat, vero euphorbio nõ caremus, quod vt tradit Meſue, cætera omnia gummi genera, calfaciendo & ſubtiliando excedit: calidum enim & ſiccum vt illi placet in quarto gradu eſt, & calidius & ſubtilius omni eo quod calfacit ex gummis, & eſt in eo virtus aduſtionẽ faciens, &c. At Dioſcorides, & Galenus, euphorbiũ, vim purgatoriam habere, non nouerunt: Paulus verò, Aëtius, ac Actuarius maxime: de quo Actuarius libello ſuo, de Cõpoſitis medicamẽtis, ita tradit: Pituitam ſubducit, ſed potentius aquam, eſt autem celerrimum, & maxime ignea vi flagrans, vnde colicis, & aluum frigidiorem habentibus datur: cæteros vehemẽter conturbat, ſitim maxime ciet, nonnihil ex odoratis ſeminibus ei eſt commiſcẽdum. Modus triobolaris ex aqua mulſa, præſtat autem cum melle cocto in catapotia digerere, hactenus ille. A quo poſtea Arabes deſumentes, ex euphorbio pilulas parare ceperunt, aſciti morbo, id eſt aquoſæ hydropi, vtiles. Porro recens euphorbium, & vnius anni, fortiſſimum eſt, & cuius drachmę tres, in potu hominem vrendo interficiunt, quum verò ſextum annum tranſcendit, vires in vniuerſum amittit, & in totum elangueſcit: vnde Galenus hæc ſciens lib. iij. de Compoſitione medicamentorum ſecundum genera, ita de euphorbio tradit: Euphorbium ſane cùm principio bonum fuerit, & probe ſit repoſitum etiam anno tertio adhuc vim aliquam retinet, interim anno quarto: quinto autẽ & ſexto iam exoluitur: deinde procedente tempore in totum elangueſcit, & vt libro vj. de Facultatibus ſimpli. medicament. de eo quoq; tradit: virentem & tenuiûm partium facultatem ſortitur.

Euphorbium purgat.

Euphorbij ætas.

DE CHALBANO.

Græcè, χαλβάνη: Latinè, galbanum: Arab. bezard.

Enarratio XCV.

VVlgatiſſimum & tetri odoris galbanum eſt, quod chartilaginoſum ad ammoniaci ſimilitudinem, deſideratur: de quo Galenus libro viij. de Facultatibus ſimplicium medic. ita dixit: ſuccus eſt plantæ ferulaceæ, molliendi & digerẽdi vi: calfacit enim ordine tertio incipiẽte,

Galbanũ.

aut completo ſecundo, ſiccat verò ſecundo incipiente.

DE AMMONIACO.

Græcè, ἀμμωνιακὸν: Latinè, ammoniacum: Hiſpanicè, aguaxaque: Gallicè, ammoniac: Arabicè, aſſach.

Enarratio XCVI.

POtius Ammoniacum, quàm Armoniacum, liquor iſte appellandus eſt, quia vt tradit Dioſcorides, in Libya, ad Ammonis Iouis templum naſcitur, vnde & nomen trahere certum eſt: cuius duæ ſpecies ſunt: altera præſtans, Thrauſma dicta, thuri perſimilis, qua olim antiqui pro parandis ſuffitibus vtebantur, & ea de cauſa, Ammoniacum thymiama, à Paulo & Aëtio plerunq; appellatum comperimus. Altera vero ſpecies, phyrama dicitur, minus bona, harena & calculis permixta, quam dubio procul, commune noſtrum Ammoniacum eſſe crederem. Iis vero Plinius libro duodecimo, capite vigeſimo tertio ſubſcribit, quum dicat. Ergo Aethiopiæ ſubiecta Africa, Ammoniaci lachrymam ſtillat in harenis ſuis, inde etiam nomine Hammonis oraculo iuxta quod gignitur arbor, quam metopion vocant reſinæ modo aut gummi. Genera eius duo, Thrauſton maſculi thuris ſimilitudine, quod maxime probatur, alterum pingue & reſinoſum, quod phyrama appellãt: de quo Galenus libro ſexto de Facul. ſimpl. medic. ita tradit: Ammoniacum, cuiuſdam ferulæ eſt lachryma, intenſam emolliendi vim poſsidens, adeo vt articulorum tophos diſſoluat, & lienes induratos ſanet, & chœradas per halitum digerat.

Ammonia cũ thymiama dicitur

DE SARCOCOLLA.

Græcè, σαρκοκόλλα: Latinè, ſarcocolla: Hiſpanicè, lancarotes: vulgò, ſarcocolla: Arabicè, anſarot.

Enarratio XCVII.

SArcocolla lachryma, ſiue liquor denſatus, officinis familiaris eſt, quæ ideo ſarcocolla dicitur, quia mirifice carnis vulnera, agglutinet porro, ad ruborem inclinantem, & mannæ thuris ſimilem, cum quodam amarore guſtatam, laudat Dioſcorides: Plinius vero eam potius albam, quàm rubram eligit. vt lib. xiij. cap. 11. apud ipſum quis legere poterit. Tu vero pharmacopola, ſi optimam dignoſc

Sarcocolla amara optima.

dignoſcere cupis, eam guſta: quòd ſi amaram inuenies, optimam eſſe dicas. Cæterum, ſarcocollam vim purgatoriam habere, Mauritanorum inuentum eſt, & vt tradit Meſue, ſolutione educit phlegma crudum, & humores craſſos, & proprie quod eſt in iuncturis & anchis, & mundificat cerebrum, & neruos, & pulmonem, & confert tuſsi, & aſtmati, & eſt ex rebus conferentibus ſenibus, & proprie phlegmaticis, &c. Calida enim in ſecundo ordine eſt: Sicca vero in fine primi, & vt tradit Galen. lib. viij. Simplicium, mixtam vim habet, ex emplaſtica quadam ſubſtantia, & paucula amara, itaq; citra morſum deſiccat, ac proinde glutinare vlcera valet. *Sarcocolla purgat.*

DE GLAVCIO.

Græcè, γλαύκιον: Latinè, glauciũ: Arabicè, memithe.

Enarratio XCVIII.

GLaucium Græcorum, vocant factionis Mauritanicæ medici memitham, vt ex Serapione deprehenditur, & ita eſſe res ipſa clamat, quum præter quòd vulgata in officinis memitha ex Syria adferatur, in parte exteriore rubra eſt: in interiore vero lutei eſt coloris, ſapore amaro, & odore tetro: quibus addimus, quòd oculorum affectibus mirum in modum ſubuenit, vt omni ex parte affirmandum ſit, hanc memitham, cuius vſus frequens eſt, glaucium eſſe. *Memitha.* Quòd vero memitha ſucchus chelidonij non ſit, aut cornuti papaueris, exploſum iam eſt, vnde fœde admodum Serapionis interpres hallucinatus eſt, quum ſuccum chelidonij, memitham eſſe dixerit, quum reuera ſuccus herbæ Syriacæ ſit, quæ licet in Syria naſcatur, apud Louanienſes quoq; eam gigni nouimus Dioſcoridis delineationi omnino reſpondentem, de qua Galenus lib. vj, de Facult. ſimplic. medica. dixit ita: Aſtringit cum quodam faſtidio, tum adeò inſigniter refrigerat, vt ſolum ſæpe eryſipelata, ſi valentia nõ fuerint, curare poſsit, conſtat enim ex aquea terreaque ſubſtantia, vtraq; frigida.

DE GLVTINO.

Græcè, κόλλα: ξυλοκόλλα: Latinè, glutinum: Hiſpanicè, grudel: Italicè, colla de carnicio: Gallicè, colle: Germanicè, Bepp.

Enarratio XCIX.

Glutinum ex bubulo corio.

GLutinum quod ex bubulo fit corio, notum eſt, Rhodium Dioſcorides laudat: At nos Hiſpanum Salmanticenſe, apud pontem paratum non procul à domo Celeſtinæ mulieris famoſiſsimæ, & de qua legitur in comœdia Caliſti & Melibeæ, cæteris anteponimus. Cæterum huius Galenus quod ſciam, in ſuis libris Simplicium, nullam fecit mentionem: illius tamen, quod ex farina paratur, pro libris agglutinandis, meminit, lib. vij. ſic ad iſtum modum dicens: Gluten quo ad libros præparant ex ſimilagine & garo, emplaſticæ cõcoctoriçq; facultatis exiſtit.

Gluten ex ſimilagine

DE GLVTINE PISCIVM.

Græcè, ἰχθυόκολλα: Latinè, Ichthyocolla, piſcium gluten: Hiſpanicè, colla de pece: Italicè, colla di peſce: Gallicè, colle de poiſſon: Arabicè, gara: Germanicè, Mundt leim.

Enarratio C.

ET hoc quoque ſatis eſt notum, cuius quoque Paulus meminit.

CONSTANTINVS.

GLutinum ſiue Græcis collan, authores nominant, quo tenaci nexu res conglutinantur & cohærent, quæ alio modo coire & coniungi aptius non poterant. Glutinamenti autem cum ſimplex ſit ratio, multiplex tamen glutinis materia: quia non omnibus compingendis & coagmentandis rebus Glutinoſa compoſitio vna ſuffuiat, aut corporis vnius quantumuis lenti & ſociabilis impermixta natura. Chryſocolla enim quam Plinius ſanternam vocari ſcribit lib. xxxiij. cap. 5. niſi legendum ſit ſanteriam, ferruminatur aurum, glutinum vero eſt argilla ferro, cadmia æris maßis, alumen laminis, reſina plumbo, & marmori, ſed plumbum nigrum albo iungitur, ipſumq; album ſibi oleo. Item ſtannum æramentis, ſtanno argentum. In arboribus etiam ex quibus opera inteſtina fiunt, Glutinis magna ratio (vti etiã docet Plin. lib. xvj. cap. 43. Quia in omni genere & glutinum abdicant quædam, & inter ſe & cum alijs inſociabili glutino, ſicut robur. Sed nec ferè cohærent, niſi ſimilia natura, vt ſi quis lapidem lignumq; coniungat. Quo factum vt glutini diuerſa genera neceßitas excogitarit, ad humanæ vitæ artificia, quæ poſtea ad ſuos

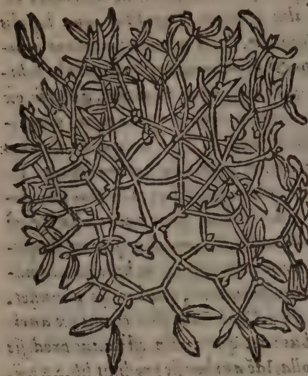
vſus

vſus nonnulla ex parte tranſtulit medicina. Eſt enim lithocolla qua vtuntur in agglutinandis præcipuè marmorum fragmentis cum reliquo corpore: quæ lapide pario conſtat, ſiue marmore & glutino taurino. Eſt etiam alia glutinis compoſitio, quæ lapidis duritiem ſuperat ſimul atq; inaruit. Calx vino extinguitur, tunditur, additurq; ſuillus adeps & ficus: omniaque vnà probe ſubiguntur. Aliud genus eſt hoc quo cæmentarij vtuntur, quod fit ex picis Græcæ, piceæ reſinæ, ac pulueris laterum mixtura, duriſſimum dum frigidum eſt ac firmiſſimum, ſed ſi incaleſcat non ita fidele. De glutino autem chartarum quomodo parari debeat, legant glutinatores apud Plinium lib. xiij. cap. 12. Glutini alia genera quæ etiam in medicina locum habent, ſunt taurocolla Græcè dicta, ſiue xylocolla: & Ichthyocolla. Taurocolla quæ & ſimpliciter Græcè colla, vt author Ariſtoteles libr iij. de hiſtoria animalium, fit ex coriorum boum mucoſo lentore, quòd in ijs abundet. Plinius vero lib. xxviij. cap. xvj. Glutinum fieri tradit ex auribus taurorum & genitalibus: nec quicquam efficacius prodeſſe ambuſtis. Nunc de Ichthyocolla, Idē author ſic prodidit lib. xxxij. cap. 7. Ichthyocolla appellatur piſcis, cui glutinoſum eſt corium, idemq; nomen glutino eius, hic Epinyctidas tollit. Quidam ex ventre nō ex corio fieri tradunt Ichthyocollam, vt glutinum taurinum. Et ab eo laudatur pontica quæ cutem erugat & extendit, cuius vicem hac in parte poteſt explere quæ à noſtris dicitur colle de bouche: parata ex mollua, piſce diuerſo à ſalpa aut Ichthyocolla cetacei generis. Glutinum deniq; & Ichthyocollam adinuenit Dædalus Plinio teſte libr. vij. cap. 56. parandi ratio ad vitrum etiam Glutinandum exponitur à Cardano libr. de varietate.

DE VISCO.

Græcè, ἰξὸς: Latinè, viſcum: Hiſpanicè, viſco: Italicè, viſchio: Gallicè, glu: frutex, guy, Arabicè, Dabach: Germanicè, Vogelleim, & miſtel *vocatur frutex.* Enar. c1.

DE viſco in præſenti ait Dioſcorides, quo aucupes pro irretiendis auibus vtuntur, naſcitur autem pluribus in arboribus, præcipue quercu, vnde viſcum quercinum per excellentiam eſt dictum: naſcitur quoq; ſuper alias arbores, quorum acinis turdi veſcuntur, ac poſtea in illis cacantes, inde viſcum enaſcitur, vnde prouerbium *Viſcum.* *Prouerbiū*

hoc ortū eſt, turdus ipſe ſibi malū cacat. Verum ex Syria viſcum quoq; Venetias in magna copia affertur, quod ex ſebeſten paratur, & à multis Damaſcenum viſcum appellatur, non minus quoq; ex hibiſci radicibus aqua maceratis viſcum conficitur, vnde Poëta, aues fallere hibiſco dixit. Eſt autem hibiſcum, biſmalua, ſiue malua viſcū dictum. Sed hic adnotādum eſt, quòd ligni viſci, in operibus artis medēdi, longe plurimus eſt vſus, vt Gētilis Fulginas, ac Iacobus de Partibus, in vſum duxerunt, & ipſum ob præclaras illi inſitas vires, lignū ſanctæ crucis appellarunt, credunt enim, ac perſuaſum ſibi habent, contra epilepſiam, ac apoplexiam, & paralyſim, multum lignum hoc præſtare, tum intus epotum, tum vero in collo appenſum. Rurſus meminimus, quum de Chamæleone egimus, quòd ixia, ſiue viſcum, ad radices vtriuſq; Chamæleonis naſcens, ἰξίας eſt, veneni quoddam genus, quod Dioſcorides deſcribit libr. vj. huius voluminis, cap. xxj. At Galenus de viſco, ità libr. vj. de Facultat. ſimplic. medic. meminit: Ixos, id eſt viſcum, ex plurima aërea & aquea, paucisſima terrena ſubſtantia conſtat, quare ex alto humores extrahit, eosq; diffundit, & digerit, tempus autem vt calfiat poſtulat.

Viſcum.

Lignum viſci.

Ixia. ἰξίας venenum.

DE APARINE.

Græcè, ἀπαρίνη: Latinè, aparine: Hiſpanicè, preſera: Italicè, ſperonella: Gallicè, grateron: Germanicè, Klebkraut.

Enarra

Enarratio CII.

Aparine.

EX iis herbis, quę primo occurſu herbariis ſe offerunt, apatine eſt, herba ſepibus & leguminibus familiaris: præcipue lentibus, plurimis ſerpẽs ramis, & illis quidem quadratis, hirſutis, veſtibus facile hærentibus: in quorum medio, rotæ quædam, tanquam in calcaribus conſpectæ, ex ramuſculis prodeunt, veluti quoq; in rubea naſci videmus: vnde multi, hanc herbam, rubeam minorẽ, aut ſylueſtrem rubeam appellari non dubitabant: quum tamen, revera rubea minor, longe alia ſit herba, radicem vtpote rubram habens: qua aparinem carere, certum eſt. Pandolphus autem Collinutius aparinen, lapariam vocari ſcribit, & mercurialis foliis veſtiri contendit, non ſine ingenti tamen, ne dicam pudendo errore. Huius porro herbæ ſucco, multi tanquam præſtantiſsimo medicamine conſtringente vtuntur, & vt tradit Galenus lib. vj. de Facult. ſimplic. medi. modice extergit, & deſiccat, habetq; nonnihil ſubtilium partium.

Aparine.

Collinutius errat.

DE ALYSSO.

Græcè, ἄλυσσον: Latinè, Alyſſon, rubea minor, Plinio incognita.

Enarratio CIII.

VAria de alyſſo iudicia referuntur, Nam Plinius lib. xxiiij. cap. xj. non procul à rubea differre alyſſum contendit, vt eius hæc indicant verba: Erythrodanus, id eſt rubea tinctorum, diſtat ab eo qui alyſſon vocatur, fo-

liis tantum, & ramis minoribus, quippe nomen accepit, quòd à cane emorſos, rabiem ſentire non patitur: potus ex aceto adalligatuſque: ex quibus verbis, ſatis conſtat, alyſſum apud Plinium, rubeæ tinctorum herbam perſimilem eſſe, ſed re vera, Dioſcoridis alyſſon, à rubea multum abeſſe videtur, quia exiguus frutex alyſſon eſt, folia habens circinata, ſecundum quæ fructus exigui ſunt, duplicis clypeoli figura, in quibus ſemen eſt, in latitudinem ſe æqualiter explicans, quæ omnia rubeæ non conuenire, notius eſt, quàm explicari poſsit. Ruellius vero, alyſſum, ſylueſtrem canabem eſſe opinatur. Aëtius quoq;, ſermone primo, ſuæ medicinæ, alyſſum aliam herbam à dictis facit, quum dicat: Alyſſon aiunt eſſe ſideritim herbam appellatam, quæ iuxta vias naſcitur, vbique purpureum florem habens, & folia craſsiora: nomen inuenit, ex eo quòd commorſis à cane rabido mirabiliter ſuccurrit. Nos vero, poſt tantam doctorum hominum diſſentionem, & longam de hac re inueſtigationem, concludimus, quòd Dioſcoridis Alyſſon, eadem eſt herba, cum alyſſo à Plinio deſcripto, quæ proculdubio alia non eſt, quàm rubea minor dicta: non tamen ea, quam vulgares rubeam minorem appellant, nam rationabilius autem alyſſon rubea minor appellari meret, quàm vulgata herbula illa aparines ſimilitudinem gerens, quum & ſi ambæ radices rubras habeant: Alyſſon tamen præter radicis ruborem, ſimilitudinem in foliis magnam, cum foliis rubeæ tinctorum poſsidet, vnde hęc, rubea minor potius appellari debet: De qua Galenus libro vj. Simplicium ita tradit: Nuncupata eſt herba hæc alyſſon, quòd mirifice iuuet morſos à cane rabido, ſed rabienti quoque data ſæpe in totum ſanauit, ob totius ſubſtãtiæ ſimilitudinem, ſiccat autem digeritque mediocriter: ac præterea detergit nonnihil, qua ratione vitiliginem & ephelim purgat.

Alyſſon rubea minor eſt.

DE ASCLEPIADE HERBA.

Græcè, ἀσκληπιὰς: *Latinè*, *Aſclepias*: *Germanicè*, Schvualben vuurtz.

Enarra

Enarratio CIIII.

Aſclepias.

LOnge alia herba apud Ferrarienſes aſclepias monſtratur, quàm hedera terreſtris, non eſt igitur aſclepias, hedera terreſtris, vt multi falsò putant: nec illa altera foliis laurinis, ſed acutioribus veſtita, quã vicetoxicum vocant, vt Leonardus Fuchſius in ſuo prægrandi vaſtoque Herbario putauit: quo nomine verò, vera aſclepias apud vulgares vocaretur, expiſcare non valui: qua de cauſa, proprio tantũ nomine eam inſignitam dimittimus, de qua Galenus libro ſexto citato breuiſsime ita dixit: Huius nondum nos periculum fecimus. *Aſclepias.*

CONSTANTINVS.

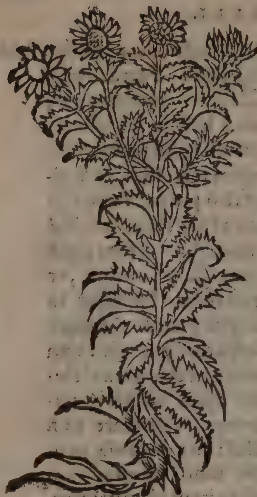
MAthiolus & Amatus immeritò diſcedunt à Fuchſij ſententia, cui etiam ſubſcribit Hieronymus Tragus, verior enim pictura nulla dari poteſt, nec vlla planta quæ magis Aſclepiadis notis omnibus reſpondeat, quàm eſt illa hirundinaria ſiue vicentoxicum Officinarum, cuius picturam illi proferunt. Viuam plantam multoties cũ Dioſcoridis deſcriptione & Plinij lib. xxvij. cap. 5. collatam omnibus numeris reſpondere comperimus. De ea Galen. lib. vj. ſimplic. Paulus lib. vij.

DE ATRACTYLIDE.

Græcè, ἀτρακτυλὶς: Latinè, atractylis, fuſus agreſtis.

Enarratio CV.

DEſudant aliqui multum in demonſtrãdo, quòd atractylis non ſit altera cartami ſylueſtris ſpecies, ſed revera fruſtra, quum atractylis, cnici id eſt cartami ſylue- *Atractylis*

Atractylis. 1.

Atractylis. 2.

ſtris, prima ſit ſpecies, vt ex Plinio facillimè deprehendi tur, lib.xxj. cap.xv. ad iſtum modum dicente: Sed Aegy ptij maximè celebrant cnicon Italiæ ignotam, ipſis au tem oleo, non cibo gratam, hoc faciunt ex ſemine eius differentia prima ſylueſtris, & ſatiuæ: ſylueſtrium dua ſpecies, vna mitior eſt, ſimili caule: tamen rigido, ita que & colu antiquæ mulieres vtebantur ex illis, quan quidam atractylida vocant, ſemen eius candidũ, & gran de, amarum, &c. Ex quibus liquido conſtat, atractylida primam ſylueſtris cartami ſpeciem, à Plinio vocari, cuiu hiſtoriam, plenius capite ſequẽti, eiuſdem libri deſcripſit cùm dicat: ſcolimus quoq; floret ſero & diu, à corna co lore tantum rufo diſtinguitur, & pinguiore ſucco, iden erat atractylis quoq; niſi candidior eſſet, & niſi ſangui neum ſuccũ funderet. Nec enim Theophraſtus lib.vj. d Hiſtoria plantarũ cap.iiij. à dictis diſsidet, quin potius il lis aſtipulatur, quũ atractylida, inter ſylueſtris cartami ge nera adnumeret, & ex illius inciſis foliis, ſanguineũ ſuc

Atractylis prima ſpecies ſylueſtris cartami.

cui

cum efflui tradat: Hanc verò opinionē ſequitur doctiſſimus Ruellius, cui quoq; fauere videtur Aëtius ſermone primo ſuæ medicinæ, vbi atractylida, cnicum ſylueſtre interpretatur, vt demū concludere debeamus, quòd atractylis ſylueſtris cartamus ſit. Secunda tamen cnici ſylueſtris ſpecies, carduus benedictus eſt, quem alij carduum ſanctum, alij verò herbam Turcam appellant, multis proculdubio dotatum viribus, nam contra omne genus veneni valere fertur, ſimulque contra peſtem: hodie verò illius magnus, & frequens eſt vſus, pro vino vel aqua ex Guaiaco ligno, contra morbum Gallicum conficiendo, nec ſane immeritò, quia exiccandi ac maligna vlcera curandi vires inſignes obtineat. *Secūda ſpecies cartami ſylueſtris carduus benedictus.*

CONSTANTINVS.

Mathiolus Senenſis medicus maximi nominis, de Atractylide planè contrariam habet ſententiam, veriorem, necne, alibi ſtatuemus. Eius omnia argumenta, ſed interuertens, ſibi ſuo iure vendicat, vt conſueuit Amatus Luſitanus, ſuppreſſo etiam nomine authoris, quod eſt plagiarium. At in medio poſuit Deus omnia campo: verum, non tamen vt furari, ſed apertè ſumere & mutuari vnicuiq; liceat: quod hic noſter minimè facit.

DE POLYCNEMONE.

Græcè, πολύκνημον: Latinè, polycnemon.

Enarratio CVI.

SEmel mihi tantum polycnemonem herbam, videre contingit, & eam quidem, apud Ioannem Falconerium Anglum, quam libro ſuo, variis referto herbis agglutinatam habebat, Dioſcoridis deſcriptioni apprime reſpondentem: cuius vires ac temperaturam, Galenus vno verſu complexus eſt, dicens: polycnemon deſiccat, & excalfacit, ſecundo exceſſu, itaq; & ipſum vlcera glutinat.

DE CLINOPODIO.

Græcè, κλινοπόδιον: Latinè, clinopodium, pes lecti, montanum pulegium: Gallicè, pouliot de montaigne: Germanicè, Vverbel doſt.

Enarratio CVII.

Clinopodium. Pes lecti.

CLinopodium idem eſt, ac pes lecti, ita dicta herba: quia flores ſuos per interualla vt in marrubio, ac rotas, lecti pedes referentes, habeat: cui nomina vulgaria, vt nobis ignota, prætermittimus: qui verò ea tenuerit in lemmate ſcribat ac in medium proferat. At Galenus de clinopodio ita lib. vij. de Facultat. ſimplic. medicament. tradit: Clinopodium excalfaciendi vim obtinet, ſed nondum adurendi, eſt verò etiã eſſentia ſubtili, ponatq́; ipſum quiſpiã in tertio ordine excalfacientiũ tum reſiccantium.

DE LEONTOPETALO.

Græcè, λεοντοπέταλον: Lat. leontopetalon Officin. pata leonis: Gallicè, patte de leon: Ger. Levuen tapp.

Enarratio CVIII.

Leontopetalon.

PLinius capite vndecimo, lib. xxvij. ita de leontopetalo tradit: Leontopetalon, alij rhapeion vocant, folia braſsicæ, caule ſemipedali, alæ multæ, ſemen in cacumine, in ſiliquis ciceris modo: radix rapo ſimilis, grandis nigra, naſcitur in aruis: Radix aduerſatur omnium ſerpentium generibus ex vino pota; nec alia res celeriu proficit, datur & iſchiadicis. Hactenus Plinius. Cæterum hæc in aruis non ſolum conſpicitur, ſed hortis perquam familiaris eſt, quam nõnulli patam leonis appellant, præſertim illius radicem nodoſam, nigram, rapę æqualem, de qua ita dixit Gal. lib. vij. de Facult. ſimplic. medic. leontopetali radice maximè vtimur: digerendi facultatem; & exiccandi excalfaciendiq́; in tertio ordine poſsidet.

Pata leonis.

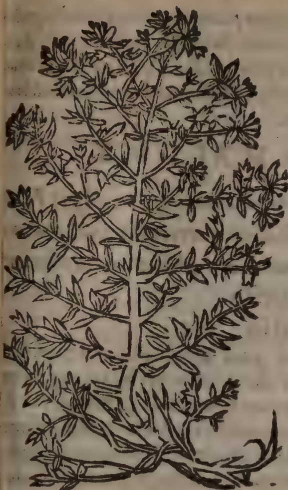
DE TEVCRIO.

Græcè, τεύκριον: Latinè, teucrion.

Enarratio CIX.

ADeo Teucri hiſtoria, pimpinellæ herbæ, acetarii familiari, reſpondet, vt contumax, & rudis dicendu ille ſit, qui in hanc nõ condeſcenderit ſententiam. Eſt igitur teucrium pimpinella herba, ideo pimpinella dicta quòd odore, citrullum pipinum, vel peponem dictum, referat, vnde dubio procul, crederem, quòd huic herbæ no

me

Teucrium. 1.

Teucrium. 2.

ıen, ab aliquo Hiſpano vel Græco homine impoſitum ıerit, quia citrullus pepo, apud Hiſpanos, Græco ſeruato omine, pipinus dicitur: & quia herba iſta, citrulli ſiue pini odore dotata eſt, inde illi pimpinellæ nomē inditum ſt. Dictis accedunt, quòd pimpinella teucrium ſit, quia, ltra quòd delineatione reſpondent, viribus quoq; ſunt ares, vt merito concludendum ſit, quòd vulgaris pimpiella teucrion Græcorū ſit: cuius vires Galenus lib. viij. e facultatibus ſimplicium medica. ita enarrat: Incidit & enuium eſt partiū, quare lienes ſanat, ac exiccat quidem n tertio, calfacit autem ſecundo ordine.

CONSTANTINVS.

Hoc Amati paradoxon decretum de Teucrio, propria abſurditate reuincitur: cùm nemo ferè ſit herbarius, qui non veum Teucrion ſiue Teucriam Plinio, hermion & ſplenion vocaam nouerit, ſpargentem iuncos tenues, folia curua, auſtero ſaore, καὶ ἄκαρπον: quæ omnia deſiderantur in pimpinella, cuius tiam ridiculam ſuo more, etymologiam profert Amatus. Pimpi-

nellæ

nella ſemen gignit: nec trixaginem plantam etiam optimè cognitam, refert. Quò melius quæ verior ſit opinio poßis liquidò ſtatuere, legendus cum Dioſcoride Plinius libro xxv. cap. 5. qui eius herbæ etiam meminit libro xxvj. capite octauo, & Galen. libro octauo ſimplicium medicament.

DE CHAMAEDRY.

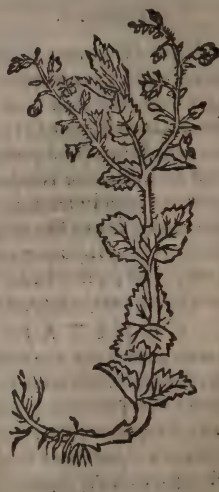
Græcè, χαμαίδρυς: Latinè, chamædrys, trixago: Hiſpanicè, chamedreos: Italicè, querciuola, chalamandrina: Gallicè, germandree: Arab. damederios: Germanicè, Gamanderlin.

Enarratio CX.

CHamædrys genitiuo caſu apud pharmacopolas chamædreos dicitur: latiniores verò, trixaginem vocant, quæ eadem cum chamærope ſiue gamandrea eſt vulgaris herba iſta eſt, chamædrys ita dicta, quòd infim quercus videatur, quam Itali tanquam antidotum à peſt præſeruans, ieiuno ſtomacho comedunt, & vt tradit Gale

Trixago. 1.

Trixago. 2.

nus lib.viij.de Facultat.ſimplic.medic. Vincentem habet qualitatem amaram, & quodammodo acrem, quare merito lienes colliquat, vrinas & menſes prouocat, craſsitudinem humorum incidit, viſcerumque obſtructiones repurgat, calfacit itaque & deſiccat tertio ordine, plus tamen calfacit, quàm ſiccat.

DE LEVCADE.

Græcè, λευκὰς: *Latinè, leucas.*

Enarratio CXI.

QVod in hoc capite principiũ deeſt, teſtatur Marcellus Virgilius, & quòd ita ſit, ratio indicat, quia quum le montana egit Dioſcorides, de domeſtica prius egiſſe redendum eſt: cui adde, quòd Marcellus ipſe affirmat, ſe ta capitis initium, in quodam Dioſcoride Latino, inueiſſe, Leuces duæ ſunt ſpecies, altera domeſtica, altera erò agreſtis, ſiue montana, Montana in hoc genere, & ætera. Sed quæ hæc ſit herba ambigitur, quia Dioſcories illius exactam prętermiſit hiſtoriam. Ruellius tamen, c ante eum Hermolaus Barbarus Venetus patritius, heram in vineis naſcentem, mercuriali perſimilem, & quam leriq; atriplicem ruſticam appellant, leucada eſſe cõtenunt, de qua Galenus lib.vij.de Facultatibus ſimplicium ıedicamentorum ita tradit: leucas acrem poſsidet facul- ıtem, exuberantem, temperaturã verò calidã ſiccamque a tertio quodammodo ordine.

DE LYCHNIDE.

ræcè, λυχνὶς: *Latinè, lychnis, bellaria, lychnis coronaria: aliqui*, Donner nægelin, oder bluotz trœpflin.

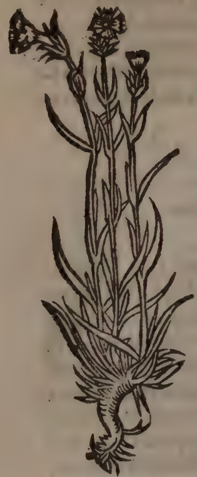
DE LYCHNIDE AGRESTI.

Græcè, λυχνὶς ἀγρία: *Latinè, lychnis agreſtis.*

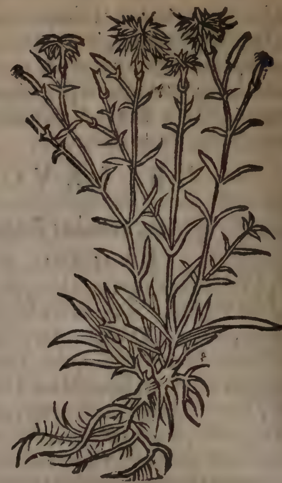
Enarratio CXII. CXIII.

VTraque lychnis nobis nota eſt, nã coronaria in hortis frequens videtur, folio calendulæ herbæ, ſed magis hirſuto, latóve, quod viride, oleo inunctũ in flammam *Lychnis herba.*

ad

Lychnis ſatiua.

Sylueſtris.

ad ignem accenditur, vnde nomen traxiſſe videtur: flc
verò purpureus huic ineſt, inodorus, aſpectu gratus, ſim
lis violæ cheiri Arabibus dictæ, à qua ſylueſtris non mu
tum abhorret. Cæterum, Plinius, lychnida coronariar
inter roſas connumerat: Sylueſtrem verò, antirrhinur
eſſe credit: extra tamen omnem dicendi rationē, vt cui
mediocriter in re herbaria exercitato notum erit: At c
lychnide, ita vt ſolet tradit Galenus libro ſeptimo hu
operi dicato: ſemen eius calidum & ſiccum eſt, ſecund
quodammodo, aut etiam tertio ordine.

Plinius errat.

CONSTANTINVS.

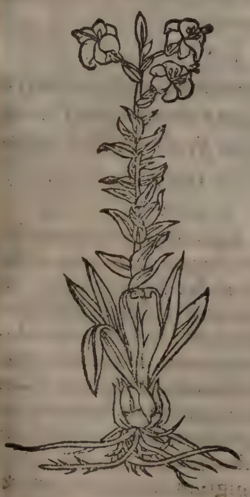
Alia eſt lychnis, alia verò lychnitis. Lychnitis enim quæ
thryallis & phlonis dicta eſt, tertia ſpecies eſt phlomi, id e
verbaſci: de qua Dioſcorides lib.iiij. cap.104. & Plinius lib.xx
cap.10. De lychnide verò herba coronaria, hoc capite Dioſcorid
& Plinius lib.xxj.cap.4. in quo de roſis agit, cuius hæc dictio:
& quæ Græca appellatur à noſtris, à Græcis lychnis, non niſi
humi

humidis locis proueniens, nec vnquã excedens quinque folia, violæ magnitudine, odore nullo. Eſt & alia gracula appellata, à conuolutis foliorum panniculis, nec dehiſcens niſi manu coacta, ſemperq; naſcenti ſimilis, latiſsimis folijs. Et lib. xxj. cap. 11. lychnis & Iouis flos inter æſtiuos flores numerantur. Idem vero Plin. lib. xxv. cap. 10. ſic inquit: Antirrhinon vocatur ſiue anarrhinon ſiue lychnis agria, ſimilis lino, radice nulla, flore hyacinthi, ſemine vituli narium. quo loco apparet quàm Amatus impudẽter, aut ſaltem imperitè Plinium reprehendat: Siquidem ipſe Dioſcorides lib. iiij. cap. 33. diſertis verbis ſcribit Antirrhinon, anarrhinon & lychnida agreſtem vocari, ſemine vituli nariũ. Se reuocet igitur meritò Luſitanus, & Plinium immerentem calumnia exoneret.

DE LILIO.

Græcè, κρίνον: Latinè, lilium: Hiſpanicè, cebolla ſecen, Italicè, giglio bianco: Gallicè, lis: Arabicè, ſuſen, Germanicè, V veiſs Ligen, oder gilgen.

Enarratio CXIIII.

Lilium.

Lilium vulgare & officinis cõmune, ſub lilio albo eſt, ex quo oleum paratum, mulieribus familiare habetur, cuius radix bulboſa emplaſtrum maturans apprime adornat, & de illius viribus Galenus lib. vij. de Facultat. ſimplic. medica. ita tradit: Lilij flos temperaturã miſtam obtinet, partim ex tenui, partim ex terrena eſſentia, partim ex aquea, eaq; temperata, quare quod ex eo conficitur oleum, digerendi, emolliendiq; citra morſum facultatem ſortitur, vnde fit, vt *Lilium.*

vteri ſit duritiebus aptiſsimum. Porro radix foliaque per ſe trita, deſiccant, abſtergunt, & digerunt moderatè: proinde quoq; ambuſtis competunt. Radicem ergo toſtam, ac dein roſaceo cõtritam, ambuſtis, quoad obducatur cicatrix, imponũt, quum ſit etiam vlcerum aliorum remedium. Emollit præterea vteros, menſesque prouocat: iterum, quum aut vitiligines, aut pſoram, aut lepram, aut achoras, aut aliquid id genus extergere volumus, commiſcemus illi aliquod aliorum medicaminum validius extergentium, cuiuſmodi eſt mel: impoſuimus verò etiam quandoq; & foliorũ ſuccum cum melle & aceto coctum, eratq; reſpectu vtriuſq; portio ipſius ſucci quincupla: atq; ita conficiebatur inſigne medicamentum ad omnia vlcera, quæ exiccari abſq; morſu poſtulant. Hactenus Galeni verba. Cæterum lilium alterum Italiæ hortis familiare, & ſua lingua martagum dictum, flores albo ſimiles, ſed croceos mittens, quod Plinius lib. xxj. cap. 8. petilium appellat, huius ſpeciem eſſe pro firmo teneo: Vnde Fuchſius reprehenſione dignus eſt, qui lilium hoc aſphodelum fœminam eſſe contendit, quum reuera, longè à deſcriptione abeſt, vt conferenti manifeſtum erit.

Martagũ. Petilium.

DE BALLOTE.

Græcè, βαλλωτὴ: Latinè, marrubium nigrum, marrubium fœtidum: Hiſpanicè, marroios negros: Italicè, marrobbio nero: marrobbio fetido: Gallicè, marrubin noir: Germanicè, Schvuartz andorn.

Enarratio CXV.

Ballote.

ITa ballote ſiue marrubium nigrum meliſſæ herbæ foliis ſimile eſt, vt intuenti inter vtranq; diſcernere difficile ſit, & niſi dubio procul odor eſſet diſpar, alterum ab altera ſeparans, vnam pro altera herbarij eradicarent, fœtida enim herba marrubiũ nigrum eſt: meliſſa verò odoratiſsima: non minus quoq; marrubium nigrum hoc galiopſi perſimile eſt, ſed flore differentia percipitur. Nam galiopſis, flores rubricantes ac purpuraſcentes habet: nigrum verò marrubium, albos, cuius naturam Galenus, ſiluit: Paulus tamen de illo, ita lib. vij. ſuæ medicinæ dixit: Ballote, quod alij marrubium nigrum dicunt, acris eſt, &

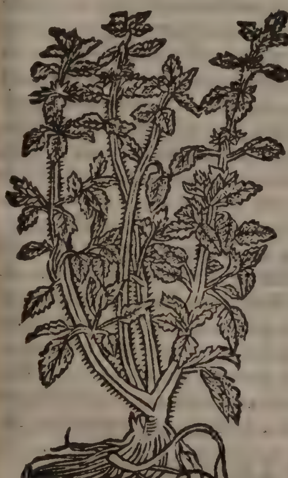
abſter

abſterſoriæ facultatis, impoſitum cum ſale, rabidi canis morſibus medetur.

DE MELISSOPHYLLO.

Græcè, μελισσόφυλλον: *Latinè, Meliſſa, citrago, melitæna, apiaſtrum: Hiſpanicè, torongil, hierua cidrera: Italicè, herba roſa, cedronella, meliſſa: Gallicè, meliſſe: Arabicè, Bedarungi: Germanicè,* Meliſſen.

Enarratio CXVI.

Apiastrum.

GRæcorum meliſſophyllon, noſtra eſt meliſſa, quę ideo citrago dicitur, quia citri odorem habeat. Hęc enim vt Arabibus placet, quibus non parum medicos debere, doctiſsimi homines fatentur, quia medicinam ipſam ampliarũt, cordialiſsima herba eſt, vt apud Auicennam legimus libello ſuo de medicinis cordi faciẽtibus, & vt Serapio teſtatur, animam lætificat, & ieiuno ſtomacho comeſta, ventriculo frigido, & humido, confert: nam virtutem concoctricẽ illius roborat, & cerebri quoq; obſtructiones aperit: cordis quoq; imbecillitati cõfert, & cardiacam affectionem curat: non minus quoq; ſolicitudines, vmbras, timores, ac animi ſimiles affectus, à Melancholia & atra bile ortos, remouet: qua de re, non ſolum aqua per campanam extracta paſsim in officinis parata habetur, ſed etiam ſyrupus ex illius ſucco, quem cum ſuccharo,

charo, meis monitis, præclaris in ciuitatibus, in quibus diu egi, confici curaui, reperitur. Calida enim & ſicca ſecundo ordine meliſſa eſt, vt tradit Auicenna, loco à nobis citato, cuius quoq; Galenus lib. vij. de Facultatibus ſimplic. medic. meminit.

DE MARRVBIO.

Græcè, πράσιον : *Latinè*, *Praſium*, *marrubium*: *Hiſpanicè*, *marrois*, *marruios*: *Italicè*, *marrobio*: *Gallicè*, *marrube*: *Arabicè*, *faraſio*: *Germanicè*, Andorn, oder gotts vergiſs.

Enarratio CXVII.

Porrum. PRaſium, marrubium eſt, praſſum vero porrum, cuius inaduertentia Plinius ſæpe in errorem labitur. Eſt autem marrubium herba vulgaris & officinis admodum familiaris, ex qua eclegma contra pectoris vitia paratum habetur, non minus quoq; ſyrupus ad eadem valens, praſinus dictus, vbique proſtat, qui ad tuſsim antiquam, aſthma, & longas pectoris ægritudines, à craſſa viſcida, & glutinoſa materia pendentes, multum facit, nō minus quoq; iecinoris, & viſcerum interiorum obſtructiones potenter aperit, illas præcipuè quæ à longis febribus originem & labem quandam contraxerunt. Quia vt tradit Galenus lib. viij. Simplicium, praſium amarum quum ſit, iecur ac lienem liberat obſtructione, thoracem & pulmonem expurgat, ac menſes promouet, ſed illitum etiam detergit & digerit: Calfacit itaq; ſecundo exceſſu completo, ſiccat autem tertio ineunte aut completo, ſucco eius ad aciei oculorum claritatem vtuntur cum melle, per nareſq; auriginem purgat, ipſumq; ad inueteratos aurium dolores adhibent.

Marrubij temperatura.

CONSTANTINVS.

PLinium conſummatæ lectionis & eruditionis authorem, perpetim, vt eius verbo vtar, aut vt Varronis, indeſinenter vellicat Luſitanus, caſim quidem & punctim petens, nequaquam tamen feriens, vt malus gladiator veteranum militem. Praſium inquit hic, marrubium eſt, praſon verò porrum, cuius inaduertentia (ſic enim Pliniomaſtix inartificialiter loquitur, credo quia inaffectata verborum veritas, iuxta Quintilianum) Plinius in errorem

rem ſæpè labitur. Vt autem conſtet quàm falsò ſuggillet Plinium Luſitanus, luculenter Græcè ſcientem, ex ipſo Plinio teſtimonia producam. Marrubium inquit lib. xx. Cap. 22. pleriqué inter primas herbas commendauere, quod Græci praſion vocant. Et libro xxxvij cap. viij. de topazio loquens, & duo eius genera faciunt, praſoidem atque chryſopteron ſimilem chryſopraſio: Eius enim tota ſimilitudo ad ſuccum porri dirigitur. Ac in eodem capite: vilioris eſt turbæ praſius, cuius alterum genus, ſanguineis punctis abhorret, tertium virgulis tribus diſtinctum eſt candidum. Præfertur his chryſopraſius, porri ſuccum & ipſa referente, ſed hæc paulum declinans à topazio in aurum. Iam ne tibi videtur Amate, Græcorum linguam ſatis caluiſſe Plinius, vt praſi & praſij, id eſt, porri & marrubij ſignificationem poſſet exprimere, & alterum ab altero diſtinguere? Imo verò hoc ſciebat, atque amplius quod fortaſſe neſcis, vel ab ipſo didiciſti: lib. xx. cap. 17. Origani genus quod & praſion vocent Græci, et onitin. hoc quid ſit expendas, & ad verbi notationẽ, quãuis palleas ſemper, notabiliter expalleſcas. Diſce mecum adhuc ex eodem, quo ego præceptore vti conſueui, eſſe & maris fruticem phycos, & quia folia habet colore viridi, praſon et Zoſtera vocari, lib. xxxvij. cap. 8. de quo Dioſ. lib. iiij. cap. 100

DE STACHY.

Græcè, στάχυς: *Latinè*, *Stachys*, *Hiſpanicè*, *yerua olodera*: *Luſitanicè*, *hierua do ſouto*: *Germanicè*, Feld andorn, riechen der andorn.

Enarratio CXVIII.

EST Stachys, herba inter cæteras herbas, odorem ſuauiorem, & præſtantiorem habens, qua de cauſa, Hiſpani à ſuaui illo odore, illam oloderam ſua voce, id eſt odoriferam appellant, quo fit, nos in lemmate quoque ipſam herbam odoratiſsimã appellare non dubitauimus, in vniuerſum enim, foliis meliſſæ herba iſta ſimilatur: ex quibus odor vt dixi ſuauiſsimus expirat, quam in Italia hucuſq; nunquam mihi videre contigit, Plinius porro, vt in hac re ſolet, hallucinatur, dicens Stachym folia porri habere, quum potius marrubij, dicere debuerat: Sed ille vocis vicinitate deceptus eſt, quia pro praſio, id eſt marrubio, praſſum id eſt porrum, interpretatus eſt, & de illius viribus Galenus ita tradit libro octauo de Facultat. ſimplic.

Stachys.

Plinius hallucinatur.

ſimplic.medicament.Stachys guſtu eſt acri & amaro,tertiique calfacientium ordinis, vnde menſes rationabiliter prouocat, facit tamen abortum, atq; ſecundas eiicit.

CONSTANTINVS.

SVperiori animaduerſione, oſtendimus Plinium praſi, & praſij apud Græcos non ignoraſſe differentiam: nec vocum germanitate deceptum vnquam fuiſſe, ſed (vt quiuis poteſt alius vel etiam doctiſsimus) corrupti codicis vitio & culpa. vti illi accidit libro xxiiij.cap.15.cùm dixit: Ea quoque quæ ſtachys vocatur porri ſimilitudinem habet, longioribus folijs, pluribusq;, & odoris iucundi, colorisq; in luteum inclinati.cùm dicere debuiſſet marrubij. non porri. Sed legit Plinius (vt eſt indubitabile) πράσα, *pro* πρασίῳ, *qui procliuis error eſt & ignoſcendus, quem effecit vnius literæ detractio. Remittat igitur ſupercilium Amatus Luſitanus, nec fines excedat modeſtiæ: præſertim cum hoc erratum, non ignorantis linguam Græcam Plinij, ſed mendoſi exemplaris, perſpicacibus Matthioli Senenſis oculis, non ſuis inſpexerit. Atq; vt vterque horum, imo verò omnes perſpiciant, & indubitanter credant deprauati libri culpam fuiſſe: præter ea quæ ſuperius pro ipſius Plinij excuſatione protulimus, adijciemus argumentum euidentiſsimum iſtud, quòd dixerit, paucis admodum verſibus antea quàm de ſtachy loqueretur: Ampelopraſon in vinetis naſcitur, folijs porri. Quid hac notatione & interpretamento clarius?*

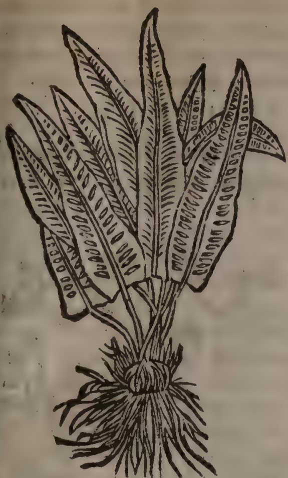
DE PHYLLITIDE.

Græcè, φυλλίτις : *Latinè*, *phyllitis*, *lingua ceruina*: *Hiſpanicè*, *lengoa ceruina*: *Italicè*, *lingua ceruina*: *Gallicè*, *langue de cerf*: *Germanicè*. Hirtz zung.

Enarratio CXIX.

Phyllitis lingua ceruina eſt.

SI quis exactè phyllitidis hiſtoriã introſpexerit, omnino inueniet phyllitim eandem cũ lingua ceruina eſſe, quam peruerſe admodum multi ſcolopendriã appellant, quia ſcolopendria, apud Græcos, aſplenium eſt, Mauritanorum verò ceterach. Sed quòd phyllitis ſit lingua ceruina, hæc atteſtantur notæ, prima, quia lingua ceruina, rumicis oblongiora ſpecioſioraq; folia habet, aliquando numero quinq;, aliquando verò ſex. Et plura, & illa quidem lineis illis tranſuerſis, rubricantibus inſignita, quæ tanquam vermiculi apparent. Secunda, quia lingua ceruina

Phalangium.

uina in puteis & vmbroſis locis plerunq; naſcitur. Tertia, quòd in ea quoq; ſapor acerbus reperitur. Quarta, quòd nec caulem nec florem aut ſemen ex ſe emittit, quæ omnia phyllitidi cõuenire, ſatis clare percipitur, nec enim moueor ob id quòd Ruellius, Leonicen. ac Fuchſius, linguam ceruinam hemionitidem eſſe dixerunt, quia revera, lingua ceruina phyllitis eſt, quæ nihil omnino cũ ſplene habet, nec illius, aut viſceris alterius apperit obſtructiones, imo potius compeſcit, ac cõſtringit, vt eius indicat ſapor: qualitas quæ nunquam errare ſinit, quia tamen pro ſcolopẽdrio, linguam ceruinam, in vſum multi trahebant, factũ eſt inde, vt eas vires, ſcolopendrio ſiue aſplenio aut ceterach dicto, debitas, linguæ ceruinæ tribuiſſent. Nouiſtis enim aſplenium ſiue ceterach, lienis minuendi inſignes vires habere, quibus contrarias lingua ceruina poſsidet, vtpote conſtringentes ac obſtruentes, vt eius ſapor ſatis teſtatur, de qua Galenus lib. viij. de Facult. ſimplic. medic. ita tradit: Phyllitis acerba quum ſit, merito & diarrhœas & dyſenterias epota iuuat.

DE PHALANGIO.

Græcè, φαλάγγιον: *Latinè*, *phalangium.*

Enarratio c x x.

PHalangion vt meminit Galenus, trifolij ſpecies eſt, ſic phalangion dicta herba, quia phalangiorum morſibus medeatur. Nam aliter impoſita, aut applicita, ſimilia inducere ſolet ſymptomata, quæ à phalangij animalis morſu oriri ſolent, quæ vero herba hæc ſit, hodie ignoratur, *Phalangion.*

ratur,de qua ita quoque Galenus lib.viij.de Facultatibus ſimplic.medic. meminit, dicens: phalangites ſic dicitur, quòd morſis à phalangis auxilio ſit, Eſt autem facultatis tenuiûm partium,& exiccantis,quare tormina lenit.

DE TRIPHYLLO.

Græcè,τρίφυλλον: Latinè,trifolium: Hiſpanicè,angellina treuol: Italicè,trifoglio: Gallicè, treffle: Germanicè, Klee.

Trifolium. 1.

Trifolium. 2.

Enarratio CXXI.

QVi herbam Mauram, flauram, vel plantam leonis dictam, trifoliũ eſſe putarunt, omnino hallucinati ſunt,quum herba matura illa dicta, trifolium odoratum, Dioſcoridis cytiſus eſt: nam trifolium hoc Dioſcoridis, trifolium in pratis naſcens eſt, cuius tria genera paſsim videntur, alterum foliis rotundis & magnis: alterũ verò acutis:tertium autem foliis quoque rotundis ſed minoribus,

bus,quæ omnia,floribus lacteis, quandoque rubris, nonnunquam verò purpureis ornantur,& illa Plin. libro xxj. cap.9. deſcripſit, dicens: Folio coronat & trifolium, tria eius genera, minyanthes vocant Græci, alij aſphaltion, maiore folio,quo vtuntur coronarij: Alterũ acuto, oxytriphyllon: Tertium ex omnibus minutiſsimum, de quibus, cap.35. libri.xviij. tradit,quòd imminente tempeſtate,inhorreſcunt. Cæterũ Scribonius Largus,genus quoddam trifolij,apud montes Lunæ ſe vidiſſe inquit, præſertim quum Britannicum ſecaret iter, quod in Italia nunquam antea cõſpexerat. Erat enim dictis ſimile, ſed folio omnino acuto, vt in ſpinam terminari videretur, lanuginoſo & craſſo, nam caulis illi duorum pedum altitudine & amplior erat, quod genus trifolij nos hucuſque nunquam vidimus: Nam Trifolium,de quo in præſenti agimus,& pratenſe appellamus,primo rutã olet, poſtea verò quum ad cõſiſtentiam peruenit,bitumen olet,& odoratiſſimum eſt, De quo Nicander,in Theriacis,ita cecinit: *Scribonius Largus.*

A tribus hinc dictam folijs,ſi ſumpſeris herbam,
Non leue præſidium contra illa venena pararis,
Sunt & qui minyanthes eam, ſunt qui tripetelon
Appellant,qualis loto eſt apparet imago,
Et ſimiles rutæ,donec viget,edit odorem.
At flores vbi magna ſuos adnataq; membra
Cœperit,ingratum ſolet eructare bitumen
Collectum illius ſume,& bene contere ſemen.
Appoſiti quantum breue vas comprehendit aceti,
Atque bonum aduerſus ſerpentes ebibe potum.

De hoc vero Galen.lib.viij.de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita meminit,dicens: Triphyllum,calfacit & ſiccat in tertio ordine, vt bitumen, cui odor eſt. Proinde potum laterum dolores ab obſtructione natos iuuat,& vrinam menſeſque prouocat.

DE POLIO.

Græcè, πόλιον: Latinè, polium, polium montanum: Hiſpanicè, hierua vſſa: Italicè, polio montano: Arabicè, giade: Gallicè, pouliot de montaigne.

Enarratio CXXII.

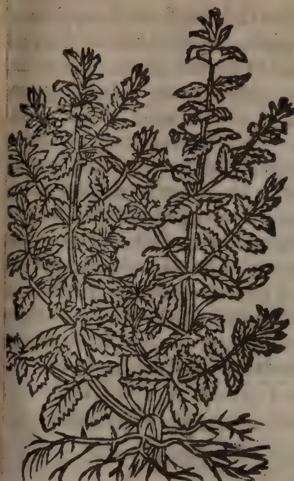
DEcipiebantur annis elapſis pharmacopolæ, in colligendo polio montano, quũ illius vice herbam quandam ramoſam lino ſimilem, & ſemine quodam rotundo ornatam accipiebant: nunc verò in veri polij montani cognitionem omnes ferè iam deuenerunt, in cuius ſummo, capitulum paruum cano hominis capillo ſimile apparet. Cæterum, Plinius, polium cum tripolio manifeſto errore confundit, vt probe oſtendit Leonicenus in epiſtola ad Hermolaum Barbarum, ter enim tripolium in die, floris colorem mutat, vt Dioſcorides lib. iiij. tradit: non verò polium vt Plinius ſcribit, lib. xxj. cap. vij. imò quod peius eſt, quòd quæ floribus tripolij tribuuntur, ipſe Plinius foliis polij condonat. Scripſit autem de polio Galenus lib. viij. citato, ad iſtũ modum: Amarum eſt, ac modicè acre. Obſtructione itaq; omnia viſcera liberat, vrinamque & menſes promouet: at viride magna etiam vulnera glutinat, & maximè ſpecies eius fruticoſa, aridum ſanat rebellia vlcera, præcipuè quod minus eſt, & ſubdit Polium minus, acrius & amarius eſt, quàm maius, adeò vt ex tertio ſit ordine deſiccantium: ex ſecundo verò completo calfacientium.

DE SCORDIO.

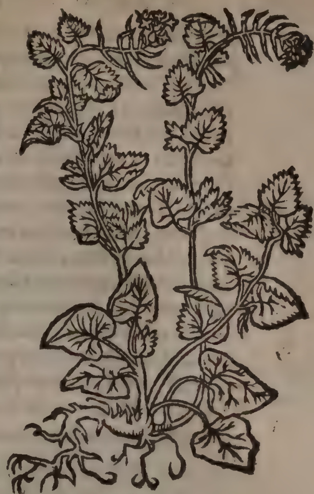
Græcè, σκόρδιον: *Latinè*, *ſcordium*: *Arabicè*, *ſcordeon*: *Gallicè*, *ſcordeon*, *ou chamaras*: *Hiſpanicè*, *ſcordio*: *Germ.* Vvaſſer batteng, oder lachen batteng.

Enarratio CXXIII.

EXploſus ab officinis error ille eſt, quòd ſcordiõ allium ſylueſtre eſſet, qui ſanè error non aliunde ortus fuit quàm ex nominum vicinitate: eſt enim ſcorodon, allium ſcordion verò, herba folio trixaginis, in aquoſis plerunq naſcens, qua de cauſa, aquatica trixago dicta eſt. Huiu enim folium fricatum, allia ſubolet, cuius cauſa alliaria dicta eſt herba, & quæ in theriaces compoſitione immitt debet, non verò allium ſylueſtre. Eſt quoq; altera herba alliaria dicta, quòd eius quoq; folia manibus tractata, al- *Alliaria herba.*
liorum

Scordium.

Alliaria.

iorum odorem expirent, cubitalis enim & amplior herba ſta eſt, folio atriplicis armolæ dictæ. Cæterum, optimum ſcordion ex Creta affertur, vt tradit Galen. libro de Anti-dotis primo, ad iſtum modum: ſcordiũ optimum ex Creta nobis aduehitur, quod quidem cadauera ſupra ipſum iacentia, diutiſsime tueri à putredine proditur.

DE TVSSILAGINE.

Græcè, βήχιον: Latinè, tuſſilago: Officin. vngula caballina: Hiſpanicè, vnha de aſno, farfara: Italicè, farfara: Gallicè, pas d'aſne: Germanicè, Roſs huob, oder brandtlattich.

Enarratio CXXIIII.

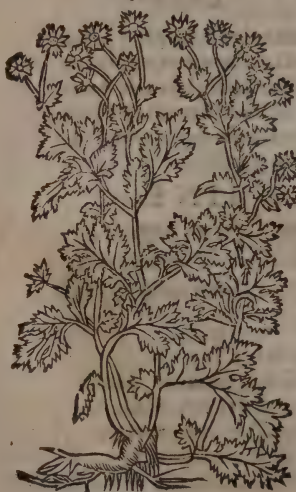
Bechion ea eſt herba, quam officinæ farfaran, ſiue farfarellam, aut vngulam equinam, vel caballinam appellant, quæ mirum in modum tuſsi ſuccurrit, præſertim, ſi per infundibulum eius fumus ad prunas ſuſcipiatur & deuoretur, non immerito recẽtiores ea in multis pectoris

vitiis

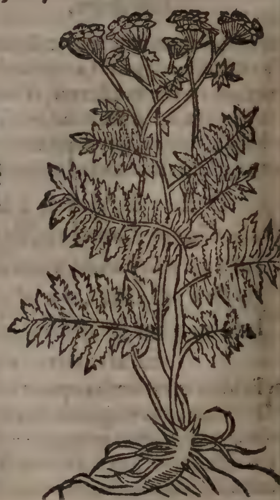
vitiis hodie vtūtur, & vt refert Galenus ſexto Simplicium, bechium inde adeo nuncupatum eſt, quòd bechas, hoc eſt, tuſſes & orthopnœas iuuare ſit creditū, ſiquis folia arida, aut radicem in prunis vrens aſcendentem inde fuliginem inſpiratu attrahat. Eſt autem modicè acris, vt ſine noxa moleſtiáve omnes thoracis abſceſſus credita ſit rumpere. ſane folia virentia partes cruda phlegmone obſeſſas illitu extrinſecus adiuuant, nempe ob aqueæ ſubſtantiæ admiſtionem, qua omnia viridia teneraque participant, alia plus, alia minus. Nam ſicca bechij folia acriora ſunt quàm vt phlegmonis cōueniat. Hæc Galenus. Ad radicem verò tuſſilaginis maturæ & cōpletæ, inchoâte hieme, lana quædā reperitur, ex qua cocta, ignis fomentum, eſca dicta paratur, quæ celerrimè, tacto ilice lapide cū ferro, accenditur, & eam Germani paſsim in nundinis vendunt.

DE ARTEMISIA.

Græcè, ἀρτεμισία: Latinè, artemiſia: Hiſpanicè, artemiſa: Italicè, artemiſia: Gallicè, armoiſe, & herbe S. Jan: Germanicè, Beyfuoſs.

Artemiſia maior.

Minor.

SECVNDA TENVIOR ARTEMISIA.

Græcè, ἀρτεμισία λεπτόφυλλος; Latinè, tenuior artemiſia.

Enarratio CXXV.

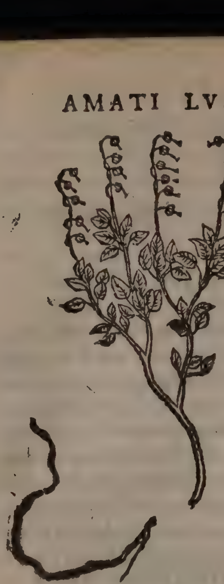
ARtemiſia ab Artemiſia, vxore Mauſoli regis, quæ ſibi hanc herbam vendicauit, dicta eſt, & eſt duplex. Altera, latifolia hortenſis, odore acuto, ſapore verò amaro: Altera verò matricaria dicta tenuifolia, à Græcis leptophyllos appellata, nec enim in eam imus ſententiam, quòd matricaria hæc parthenium ſit, vt Mathiolus contra omnes ferè grauiſsimos medicos cõtendit, quum reuera, tenuifolia artemiſia, vulgaris matricaria eſt, nam parthenium bruſaculum, herba fœtida camomillæ ſimilis eſt, vt ſuo dicemus loco. Galenus tamen de artemiſia ita lib. vj. Simplicium tradit: Duplex eſt, vtraq; tamen calfacit ſecundo ordine, intenſo autem primo, aut ſecundo remiſſo deſiccat, eſtq; tenuium partium, vnde calculis renum, vteriq; fomentationibus haud mediocriter congruunt. Hæc Galenus. Cæterum ſequens caput, cui titulus eſt, de tenui folia artemiſia, vt alienum, & in multis codicibus non repertum prætermittimus. *Mathiolus errat.*

CONSTANTINVS.

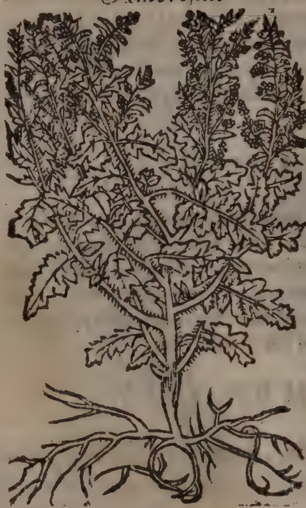
NIhil certius quàm illud caput de Artemiſia Leptophyllo aſcitum & ſpurium eſſe: cuius fidem facit vetuſtiſsimum exemplar Græcũ Dioſcoridis, in bibliotheca regia de Fontaine de bleau, in quo illud caput non legitur: teſtes etiam Mathiolus & Tragus, quorum authoritatem plurimi facio, Laterem itaque lauat Amatus, & quotquot ſuper hac re diſceptant.

DE AMBROSIA.

Græcè, ἀμβροσία: Latinè, ambroſia: Gallicè, herbe à vin.

Ambroſia.

Botrys.

Enarratio centeſi-
ma vigeſima-
ſexta.

GRæcorum ambroſia, recentiorum tanacetum eſt, de qua Galenus breuiſsime ita libro ſexto Simplicium locutus fuit: illita vim habet aſtringentem, ac repellentem.

CONSTANTINVS.

ABſurda admodum op nio & iam exploſa à Marcello Virgilio, quo authore non cognoſcitur Ambroſia, falſo tamen id aſſerente. Plinius allegat inte artemiſiæ genera: vt tanacetum Tragus, inter anthy lidis ſpecies. nos hoc controuerſum in alio opere componemus.

DE BOTRY.

Græcè, βότρυς: *Latinè*, botrys: *Gallicè*, *pymen*: *Germ*. Türckiſche beyfuoſs.

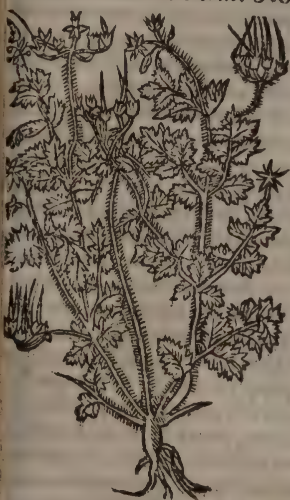
Enarratio CXXVII.

HAec ſuperiorum ſpecies quædã eſ odorifera: quã vniuer ſi Germani inferiores prope diem diui Ioãni colligunt, eamq́ue inte veſtes ſuas panni pretio ſiſimas

ſiſsimas, quibus maxime abundant, interponunt, quam Galenus tacuit, ſed Paulus lib. ſuo ſeptimo ita de ea dixit: botrys, quam alij ambroſiam, alij artemiſiã dicunt, planta eſt inſigniter odorata. Hæc cum vino pota, ſubrecta ceruicem ſpirantibus quos orthopnoicos appellãt ſuccurrit.

DE GERANIO.

Græcè, γεράνιον: *Latinè, geranium*: *Hiſpanicè, pico de ciguenha, aguyas pampilhos*: *Italicè, roſtro di grua*: *Gallicè, Eguille à berger, pied de coulomb, herbe Robert*: *Germ.* Storkenſchnabel.

Geranium. 1.

Geranium. 2.

Enarratio CXXVIII.

PLinius libro vigeſimo ſexto, capite vndecimo, Geranij tria facit genera, quorum vltimum, apud Dioſcoridem primum deſcriptum geranium eſt, quod anemonis folia habet, & inter ea, oblongas quaſdam acus, ciconiæ aut gruis roſtro perſimiles, vnde herba nomen accepit:

nam

nam radicem rotundam poſsidet,& illam quidem albam: ſecundum vero genus geranij Plinij, idem eſt, cum ſecundo, à Dioſcoride deſcripto, folio maluæ, ſed minori, & acubus quoq; illis inſignitum, quod multi pedem columbinum appellant, herbam duorum cubitorum, quam nonnulli, ſed falſo amomum quoq; vocant, cuius alteram nouimus ſpeciem, à multis dictam momordicam, reliquam vero dictam robertianam, ſiue robertam, quam Ruellius, non ſine errore Mirrhida apud Dioſcoridem eſſe credidit, quum Mirrhis, longe alia eſt herba, vt quarto libro latius dicemus. Aduertendum tamen eſt, quòd primum genus geranij, apud Plinium delineatum, noſtratum acus muſchata eſt, quia inter ſe, cum foliis, tum odore, & ſapore conueniunt, ideo enim acus muſchata dicta herba, quia præter quod acus illas, gruis roſtrum, referentes habeat, moſchi odorem ex foliis exſpirat, vnde moſchata potius quam muſchata dicēda herba eſt, quam quoq; falſo Ruellius primum genus geranij apud Dioſcoridem putauit, quia vltra quòd foliis non conueniant, radicæ quoq; differunt: Nam primum geranium Dioſcoridis radicem habet rotundam, acus vero moſchata, ea caret: vt eas inter ſe differre, certum ſit. Quare, vt noſtram ſententiam tandem interponamus, dicimus, quòd primum geranium Plinij noſtratum eſt, herba acus moſchata dicta: primum verò geranium Dioſcoridis, vltimum eſt Plinij, herba vbiq; vulgaris: ſed ſecundum geranium Dioſcoridis, ſecundum quoq; eſt Plinij, herba pes columbinus iam ab herbariis dicta, cuius duæ ſpecies ſunt altera dicta robertiana herba, altera vero momordica. Vulnerariæ omnes iſtæ herbæ ſunt, quarum decoctum & puluis, contra inteſtinalem rupturam in potu multum prodeſt: De quibus omnibus Galenus libris Simplicium nullam facit mentionem: Paulus tamen libr. vij. ſuæ medicinæ, breuiſsime ad Dioſcoridis mentem ita dixit: Geranium id quod foliis reſpondet anemonæ, radicē habet eſculentā quę cū vino denarij modo pota, vteri inflatione diſſoluit, altera geranij ſpecies ad medicinā inutilis eſt.

Momordica. *Robertiana.* *Roberta herba.*

DE GNAPHALIO.

Græcè, γναφάλιον: Latinè, gnaphalium.

Enarr

Enarratio CXXIX.

GNaphalion, centumculus, vel centumcularis, aut tomentum herba dicitur, folia habens tenuia, alba, & mollia, imò tota ipſa herba albicat, & mollicula eſt, & ea de cauſa, vice tomenti, à multis vſurpatur, quæ ab Anconitanis herba zigi appellatur, & ea pro reſtauranda inteſtinali ruptura, & conſtringenda aluo, ac glutinandis recentibus vulneribus, chirurgici paſsim vtuntur, quam Plinius quoq; lib.xxvij.cap.10.ita deſcribit quum dicat: gnaphalion, alij chamæzelon vocant, cuius foliis albis mollibusq; pro tomento vtuntur, ſane & ſimilia ſunt, datur in vino auſtero ad dyſenteriam, ventris ſolutiones, menſesq; mulierum ſiſtit, infunditur autem tenaſmo: illinitur, & putreſcentibus vlcerum. Cæterum Hiſpani, Luſitani præcipue hanc herbam hirundinum vocant, an forſan quia ea hirundines ſuos exornant nidos.

Gnaphalion. *Cẽtumculus tomentum herba* *Herba Zigi.*

CONSTANTINVS.

GNaphalion non eſt centumculus vt vult Luſitanus: diuerſa enim planta eſt, à Gnaphalio centumculus, quem his verbis depingit Plinius lib.xxiiij.cap.15. Itali centumculum vocant roſtratis folijs, ad ſimilitudinem capitis penularum, iacentem in aruis, Græci autem clematidem. Cuius egregius effectus ad ſiſtendam aluum in vino auſtero. poſtrema hæc clauſula de viribus centumculi, quia reſpondet cum his quæ ab eodem Plinio traduntur lib.xxvij.cap.10.de gnaphalio, effecit vt Geſneri viri compri miseruditi hæſitationem, Amatus in aſſeuerationem conuerteret. Ille enim libro à ſe conſcripto de hiſtoria plantarum, Gnaphalion centumculum eſſe dubitanter protulit, hic vero aſſeueranter, & id quidem cumulatè: ſcilicet gnaphalion centumculum eſſe, vel centumcularem, aut tomentum. Copia hæc, ſed inepta, ne quid dicam grauius. Non etiam Gnaphalion eſt ea planta, quam non minus doctus, quàm diligens Fuchſius, cuius etiam aſtipulator Luſitanus, pro gnaphalio demonſtrat, nam ea, teſte Mathiolo medico, & in re herbaria principe, potius eſt impia dicta herba, quam itidem fons literarum Plinius delineat libr.xxiiij.cap.19. Equidem, vt ingenue fatear quid ſuper hac re ſenſerim, in ſuam ſententiam me ferè perduxit Hieronymus Tragus, & ipſe non leuiter in plantarum inquiſitione verſatus: qui pro vero gnaphalio oſtendit hoc harundinacei generis, ſiue, vt ipſe habet, iuncei

graminis, quod in vliginoſis prouenit, caule terete & enodi, quodq; fert obbam & paniculam lanuginoſam, tomento molliſſimo, & candidiſſimo Goſſipij modo. præter authoritatem viri cum ratione coniunctam: hoc accedebat, quòd me legere meminęram, Apud antiquos tomenti duplex fuiſſe genus: Leuconicum, quod fiebat ex lana alba conciſa: Aliud Circenſe ex harundinibus ad ſtibadia, vel ſtramenta plebeiorum in circo Romano. Cuius teſtimonium apud Senecam de beata vita, & Martialem lib. xiiij. quo loco inquit:

Tomentum conciſa palus Circenſe vocatur:
Hoc pro Leuconico ſtramine pauper emit.

Cauſa vero cur ab hac hæreſi deſciſcam, ea eſt, quòd de tomento in panicula, nulla quæſtio ſit: ſed de albore ac mollitie foliorum, quæ tomenti vicem ob hoc expleant. quæ omnia in hoc calamo quem proponit Tragus, deſyderantur: tametſi plauſibilior & acceptior eius opinio videri poterat, quòd typhæ paluſtris etiam harundinis hiſtoriam, gnaphalio ſubiungat Dioſcorides: qui tam breuiter atq; conciſè hoc ipſum percurrit, vt commodùm intergnoſci queat, ab eo traditis notis (vt regula Lesbia cuiuis parieti) quàm plurimis alijs plantis, ſe ſe accommodantibus. Plin. verò qui ſolet omnes difficultatis nodos expedire, hunc de gnaphalio magis conſtringit, & fere reddit inexplicabilem. Etenim cum dixerit lib. xxvij. cap. 10. Chamæzelon vocari, lib. xxv. capite 9. Chamæzelon vocat Quinquefolium, Quinquefolium inquit, nulli ignotum eſt, cum etiam fraga gignenda commēdetur. Græci vocant pentapetes, ſiue chamæzelon, ſiue pentaphyllon. Quare ne in errorem inextricabilem incidamus, ſi in rebus ita perplexis aliquid inconſideratè ſtatuerimus, adhuc ampliandum cenſeo.

DE TYPHA.

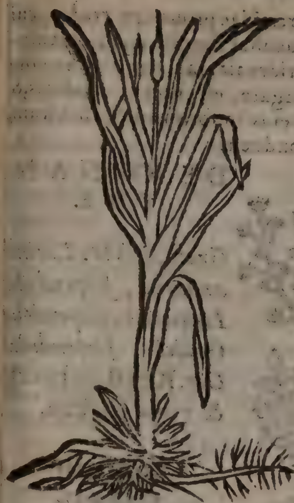
Græcè, τύφη: Latinè, typha: Hiſpanicè, boherdo, iunco ama corocado: Italicè, mazaſorda: Gallicè, roſeau à maſſe, marteau, ou ionc marin: Germanicè, Moſs kolben, oder narrenkolben.

Enarratio CXXX.

Typha & tipha differunt.

TYpha genus quoddam frumenti dicitur: At typha, iuncus quidam leuis, lacubus & paludibus familiaris, in altum creſcens, & enodis eſt, in cuius ſummitate pappus quidam denſus apparet, quem pueri, manu car-

pentes

pentes, per aërem tanquã paſſerculos mittunt, & illum Itali, mazam ſurdam appellant, ea de cauſa, quia ſi contigerit in aurem cadere, ſurdaſtrum hominem reddit: cæterum è radicibus typhæ, folia enaſcuntur, quibus ſedilia muliebria & puerilia texuntur, non minusq; phialæ, & œnophora veſtiuntur, de qua nullam quod equidem obſeruauerim, mentionem Galenus aut ipſius ſimia Paulus fecere: infimæ tamen plebis homines, in nonnullis locis, ſuas culcitras typha interius albeſcente, vice goſſipij, aut lanæ implent. Medetur enim panicula illa, ſiue pappus, ambuſtis præſertim ſi adipe excipiatur.

Typha.

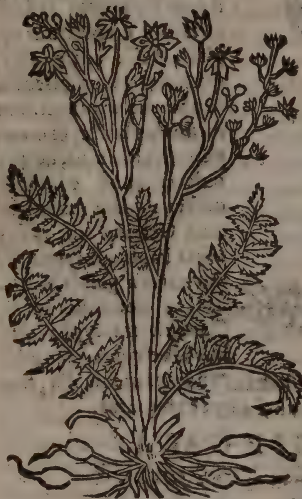
DE CIRCAEA.

Græcè, κιρκαία: Latinè, circæa.

Enarratio CXXXI.

QVæ nam circæa hodie ſit herba, ignoratur, quæ ideo circęa dicitur, quia Circe famoſiſsima incãtatrix, ea multoties ad veneficia ſua vtebatur, de qua Plinius ad Dioſcoridis mentem lib. xxvij. cap. viij. ſic inquit: Circęa, ſtrychno ſatiuo ſimilis eſt, flore nigro, puſillo, paruo ſemine, vt milij, naſcente in quibuſdam corniculis, radice ſemipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, guſtus calidi, naſcitur in apricis ſaxis, diluitur in vino, biburque: ad dolorem vuluæ & vitia. macerari oportet in ſextariis tribus quadrantẽ radicis tuſę per noctẽ & diem. Trahit eadem potio ſecundas ſemine, lac minuit in vino aut mulſa aqua pota. In iis enim vltimis verbis Plinius Dioſcoridi cõtradicit, quum dicat, lac circæam minuere, *Plinius contradicit Dioſcoridi.*

nam Dioſcorides potius circa lac prouocare tradit, cui Galenus quoq; lib. vij. de Facultat. ſimplic. medicamentorum fauet, dicens: Dioſcorides ait, radicem eius ex vino dulci potam, ſecundas purgare, eſt enim boni odoris, & calfactoria: ſemen autem eius in ſorbitione exhibitum, ad lactis generationem conducit.

Oenanthe.

DE OENANTHE.

Græcè, οἰνάνθη: *Latinè œnanthe, filipendula Hiſpanicè, filipendola Gallicè, filipendula Ger.* Rot ſteinbrech & vuild garben.

Enarratio CXXXII.

OEnanthe multorum conſenſu, recentiorum filipendula eſt. E[illegible] quoque altera œnanth[illegible] vitis ſylueſtris flos, d[illegible] qua ſuo loco plura.

DE CONYZA.

Græcè, κόνυζα: *Latinè, conyza, pulicaria; Hiſpanicè attadegua; Italicè, conyza: German.* Hunds aug dürrvuurtz.

Enarratio CXXXIII.

OB oculos maiorem & minorem conyzam habemus quas hucuſq; perpauci nouerunt. Eſt enim conyz[illegible] minor, herba ſarmentoſa, ad ſummum cubitali altitu[illegible] dine creſcens, caule rotundo, & hirſuto, à quo plure[illegible] ramuli prodeunt foliis acetoſæ paruæ ſimilibus, ſed c[illegible] cinatis, reſinoſis, ac boni odoris; in quorum ramulorum ſummitatibus flos luteus, camomillæ flori æqualis, ſe[illegible]

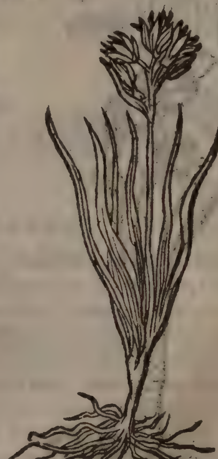
ſapo

ſaporis acuti ad amaritudinem tendentis videtur: Maior vero conyza duplo maior creſcit, folio oliuæ craſſo, reſinoq;: ex quo odor grauis, non adeo iniucundus oritur, in cuius ſummitate flos quoq; minori non abſimilis naſcitur. Creſcunt autem herbæ iſtæ vbiq; præſertim hic Anconæ non procul à muro, quæ menſe Auguſto florent, & de illis ita Galenus lib. vij. de Facul. ſimpl. medi. tradit: Coniza & maior & minor adſimilis ſunt, tum temperaturæ, tum facultatis, guſtu amaræ & acres, luculenter autem excalfaciunt, ſiue quis folia cum teneris ramulis parti infricet, ſiue vbi oleo incoxerit, eo vtatur, ſiquidem rigores per circuitum redeuntes ſanare tale oleum videtur. Conſimilis quoq; flores ſunt facultatis, quos quidem nonnulli ex vino propinant, ad educendos menſes, atq; pellendũ fœtum. Eſt & tertiũ conyzæ genus in locis humidioribus naſcẽs vtriſq; illis graueolẽtius & imbecillius: at primæ memoratæ calfaciunt & ſiccant in tertio ordine. *Conyza temperatura.*

DE HEMEROCALLI.

Hemerocallis.

Hemerocalles.

Græcè, ἡμεροκαλλὶς: Latinè, ſylueſtre lilium, lilium pallidum: Hiſpanicè, lirio amarilho: Italicè, giglio ſaluatico gialo: Gallicè, lis ſauuage: Germa. Geel gilgen, goldt vuurtz, heydniſch bluom.

Enarratio CXXXIIII.

Hemerocallis.

HEmerocallis, lilium ſylueſtre eſt, pallidum florem habens, quod in aruis & incultis vineis naſcitur, radice bulboſa ad luteum vergente, qua de cauſa Hiſpani lilium pallidum, aut luteum lilium appellant. Qui hemerocallim lilium conualliũ eſſe putarunt, omnino errant, de quo capite de ephemero plura legito: ſed de hemerocalli, ita tradit Galenus lib. vj. de Facul ſimpl. medicamẽ. Hemerocalles radicem habet lilij radici ſimilem, & figura & viribus: prodeſtq; vt illa, igni ambuſtis, nimirum tum leuiter digerens, tum nonnihil aſtringens.

DE VIOLIS LEVCOIS DICTIS.

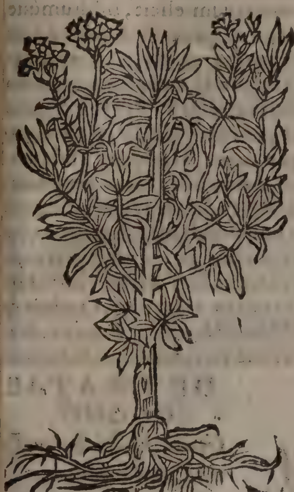

Leucoium luteum.

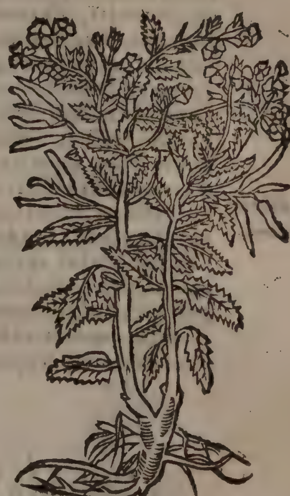

Leucoium purpureum.

Græcè, λευκόιον: Latinè, leucoion, viola alba, viola matronalis: Arabicè, keiri: *Hiſpanicè, alilis, violetas amarilhas, violetas blãquas: Italicè, viola giala e biancha: Gallicè, violes, violiers, giroflees: Germanicè,* Geel violen.

Leucoium luteum.

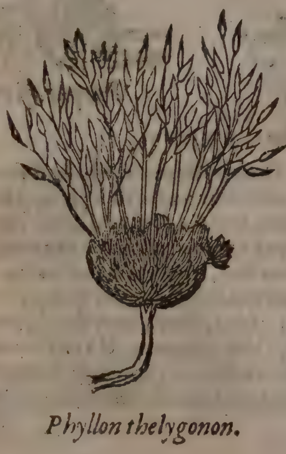
Purpuraſcens.

Enarratio CXXXV.

Violæ quæ leucoia Græcis dicuntur, ab Arabibus keiri appellantur, cuius differentiæ ſunt plures, aliæ albæ, à quibus potiſsimum leucoia dicuntur; aliæ purpureæ: aliæ vero luteæ, quæ cæteris primatum obtinent, & in muris, & veteris parietibus, frequentiſsime naſcuntur. Hæc vero omnes, tum qualitatibus, tum quoq; viribus contrariæ ſunt violis nigris, ferrugineis dictis, quæ propria & abſoluta voce, violæ dicuntur, & veris initio iuxta muros & ſepes, & inter dumeta, non ingrato odore, purpureo colore naſcuntur, frigidæ natura, de quibus *Leucoion. Keiri.*

lib.iiij.ſermo habetur. Hæc vero quibus de agimus, calidæ ſunt, & morbis muliebribus familiares, de quibus Galenus libr. vij. Simplicium, ita tradit: Leucoion extergit ac tenuium eſt partium, plus tamen flores, ac præcipuè qui ſunt ſicciores: hi quippe & oculorum craſſas cicatrices extenuant, præterea menſes, eorum decoctum mouet, ſecundas, & partum emortuum elicit, bibitumque facit abortum, maxime amarum quum ſit: Quòd ſi eius vires multa miſtione aquæ frangantur, erit contra phlegmonas, & difficilia vlcera commodū medicamen: ſemen etiam eſt eiuſdem facultatis, radiceſq; ſimiliter, niſi quod hæ ſunt craſsioris eſſentiæ, terreæq; magis, cum aceto tamen lienes induratos perſanant. Hactenus Galenus.

Keiri purpureum. Cæterum ſcire licet, quòd planta ſiue frutex purpureas violas ferens, quas Dioſcorides in præſenti deſcribit, poſt tertium ætatis annū flores non ſimpliciter purpureos, ſed albedine mixtos, ac emaculatos mittit, tā viſui gratos, vt cum caryophyllis, floribus cōmunibus certare, nō ſolum pulchritudine, ſed odoris ſuauitate videantur. Quibus de cauſis, ab omnibus in fictilibus ad feneſtras aluntur, & in omniū manibus frequentiſsimè veris tempore habentur.

Phyllon thelygonon.

DE CRATAEOGONO.

Græcè, κραταιόγονον: Latinè, cratæogonon.

Enarratio CXXXVI.

QVæ hodie cratęogonos ſit, ignoratur.

DE FOLIO, HERBA.

Græcè, φύλλον: Latinè, phyllon, folium: Germanicè, Ein blat.

Enarratio CXXXVII.

HAnc Ruellius alteram perſicariā eſſe credidit, quo verò iudicio, alij iudicent, Eſt verò hodie

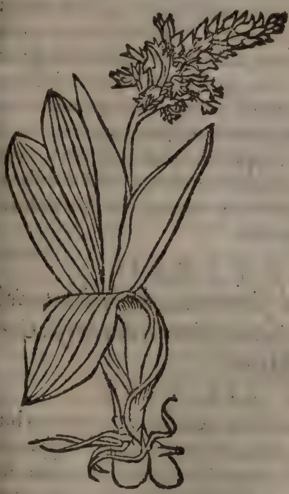
hodie herbula quædam, vnico tantum ornata folio, inde vnifolium dicta, ſemen racemoſum, ſerpentis ſimilitudinem ferens, ex qua oleum conficitur, pro glutinandis vulneribus accommodatiſsimum.

DE ORCHI.

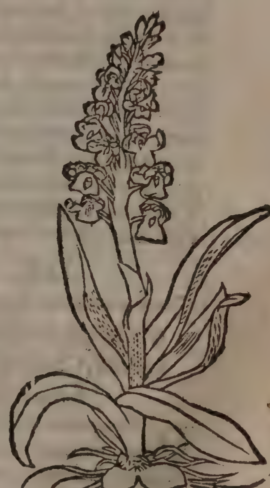
Græcè, ὄρχις: Latinè, teſticulus canis: Hiſpanicè, coyon de perro, hierua, ſed corrupte, ſatyrion: Arabicè, chaſtalkel: Gallicè, ſouppe au vin, ou couillon de chien: Germanicè, Rag vurtz.

ALTER TESTICVLVS. CANIS.

Græcè, ὄρχις ἕτερος: Latinè, alter teſticulus canis: Germanicè, Knaben kraut.

Orchis.

Cynoſorchis.

Enarratio CXXXVIII. CXXXIX.

Palma chriſti herba.

NOn ſolum duo hæc genera teſticuli canis in officinis habentur,ſed plura alia,inter quæ,palma Chriſti herba reponi debet,ſic ab herbariis dicta,quia ſimilitudinem in radice cum humana palma habet, quam quoque Auicenna,digitum citrinum appellat,cuius folia punctis quibuſdam,veluti ſtigmatibus, decorantur. Verum Leonardus Fuchſius, in ſuo vaſtiſsimo Herbario, hanc inter Satyriones reponit,ac depingit: quem quoque imitari video,fratres Meſues Antidotarij enarratores, non ſine errore tamen:quia ſatyriones,vnica tantũ naſcuntur radice, & illa quidem bulbóſa,pomi magnitudine:non verò duabus,vt illi delineant: Reuera tamen ad errorem paruum conniuendum fortaſsis eſt, quum ſatyrionis loco, quodlibet genus teſticuli canis, accipi poteſt,quia eaſdem fere communes vires obtineant,præſertim, ad venerẽ irritandam,& pruritum libidinis excitãdum, calidæ enim & ſiccæ radices digiti citrini ſunt,& vt Auicennæ placet, in ſecundo ordine.At de teſticulis canis Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita tradit: Orchis,id eſt teſticulus canis,radici eius bulboſę & geminæ,vis ineſt humida,& calida, guſtantibúſq; dulciuſcula. Cæterum maior radix multam habere videtur humiditatem excrementitiam,& flatulentãm:quapropter epota venerem excitat: Minor verò,quũ ad calidius & ſiccius vergat,tantum abeſt vt ad coitum ſtimulet, vt etiã cohibeat, & reprimat. Eduntur bulborum more,toſtæ,ſub nomine vt diximus ſatyrionum hodie.

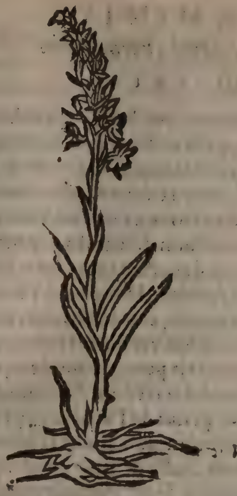
Fuchſius errat.

DE SATYRIO.

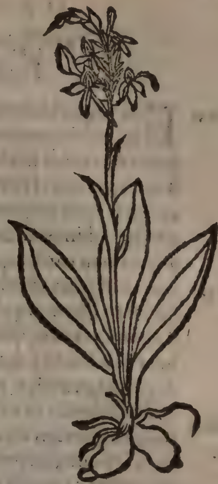
Græcè,σατύριον: Latinè,ſatyrion: Arabicè,iatarich: Gallicè,ſatyrion:Hiſpanicè,ſupinos de rapoſa: Germanicè, Creutz bluom.

Enarratio CXL. CXLI.

DEſiderantur hodie veri ſatyriones,vnum tantum bulbum pro radice habentes, ſic ſatyriones,à ſatyris ſalacibus animalibus dicti,quorum loco,teſticuli canum herbæ ſuperiori capite deſcriptæ ſuſcipiuntur ſic dictæ, quia duos habeãt bulbos canum teſticulis ſimiles.Verum,cùm

Satyrium trifolium.

Baſilicum.

Dioſcorides dicat,in hoc textu.141.Venerem ſatyrionem ſtimulare,ſi quis manu tantum radices eius geſtauerit, in mentē venit herba illa,de qua Theophraſtus dixit,lib.nono de Cauſis plantarum,capite vigeſimo,ad iſtum modũ: Ad rem autem Veneream mirum in modum herba pollebat,quam Indus attulerat:non enim ſolum edentibus, ſed etiam tangentibus tantum genitalibus vim dixere vehementem adeo fieri, vt quoties vellent coire, valerent,& quidem qui vſi fuerunt duodecies egiſſe dixerunt. Indum autē ipſum,qui vel magno,atq; robuſto corpore erat, ſeptuageſies aliquando coiuiſſe fatentē licuit audire,verum emiſsionem ſeminis guttatim fuiſſe,demumq; in ſanguinem deueniſſe:& cętera. Porro de ſatyrionibus ita meminit Galenus libro octauo,de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: Satyrion,triphyllon,humidum calidumque eſt temperie,ob idq; dulce, recrementitiam tamen & flatuoſam humiditatem poſsidet, quo circa ad venerem incitat.

Herba venerea.

DE

DE ORMINIO.

Græcè, ὄρμινον: Latinè, horminum.

Enarratio CXLII.

Orminium. EST proculdubio, orminum, ea herba quam hodie omnes communi voce galli criſtam ſiue ſclaream, aut Sancti Ioannis herbam appellant, quæ hortenſis & ſylueſtris reperitur. Hortenſis folia latiora & albidiora ſunt, agreſtis verò nigriora & ſtrictiora, ex quibus Luſitani intinctus ad incitãdum ſtomachum deiectum parant, vtriuſq; tamen caulis, quadrangulus eſt, & in reliquis Dioſcoridis hiſtoriis apprime reſpondent. Hanc verò Plinius deſcribens libro vigeſimo ſecundo, capite vltimo, manifeſtiſsime errauit, quum loco horũ verborũ: Horminum habet folia ſimilia marrubio: dixit porrò cõfundens, vt ſæpe diximus, praſiũ, & praſſum. Aduertẽdum diximus tamen, quòd Galenus in calce libri primi de Facultatibus alimentorum, alterum citat horminum, quod inter frumenti genera reponit, de primo verò, nullã penitus quod equidem ipſe obſeruauerim mentionem fecit: Paulus tamen, quæ à Dioſcoride de illo tradita ſunt, breuiter ſic deſcripſit, libro ſuo ſeptimo, dicens: Orminon marrubio ſpecie ſimile eſt, calidum, mediocriter ſiccum & abſtergens, venerem igitur ſtimulat, & oculorum craſsities cum melle repurgat, tumores laxos diſcutit, & extrahit aculeos, ſylueſtre domeſtico eſt valentius.

Plinius errat.

Orminium Galeni.

CONSTANTINVS.

ILla planta quam vocamus Toute bonne, ou orvale, & Hal ſcarleam, caulem ſæpè profert bicubitalem, folia multò maiora quàm marrubij, & calyculos ſurſum tendentes, ſemenque etiam rotundum ſylueſtris; quæ omnia cum hormini deſcriptione diſcordant: non poteſt igitur horminum eſſe ſcarlea, aut gallitricum dictum. Errat igitur Ruellij & Fuchſij aſſectator & aſtipulator Luſitanus. Verum horminum oſtendit Mathiolus.

DE HEDYSARO.

Græcè, ἡδύσαρον: Latinè, ſecuridaca: Hiſpanicè, yerua que ahoga las lenteias: Gallicè, graue, ou febue de loup: Germa. Vnkraut der linſsen.

Enarratio CXLIII.

SEcuridaca ciceris folia habet, flores luteos, & ſiliquas corniculorum figura inflexas, intra quas ſemen eſt ancipiti ſecuri ſimile, & illud quidem amariſsimum, ita vt triticum vel frugis quoduis aliud genus: in quod miſceri contigerit, amariſsimum quoq; reddat, de qua Galenus libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita dixit: huius ſemen amarum & ſubacerbum apparet, ob idq; potum ſtomacho gratum exiſtit, viſcerumq; obſtructiones expurgat, idem præſtant totius fruticis germina. *Securidaca.* *Pelecinus.*

DE ONOSMA.

Græcè, ὄνοσμα: Latinè, onoſma.

Enarratio CXLIIII.

NAſcitur Onoſma plerunq; inter rapunculos, ſua ſponte in aruis naſcentes, ita illis ſimilis, vt ſæpe interdum parua eſt, pro illis eradicetur, poſtquam verò adulta eſt, & illi folia maiora facta, hirſuta aliquantulum apparent, quam nos Ferrariæ in horto magnifici Azaioli, ſcholaſticis indicauimus, humi enim ſerpit, nec aliud præter folia emittit. *Onoſma.*

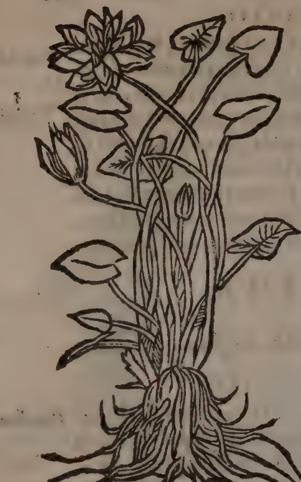
DE NYMPHAEA.

Græcè, νυμφαία: Latinè, nymphæa alba: Officin. nenuphar album: Hiſpanicè, guolfam del rio blanquo: Italicè, nenuphar biancho: Arabicè, nilofar: Gallicè, nenuphar, ou roſes d'eſtang: Germanicè, Vveiſs ſeebluomen.

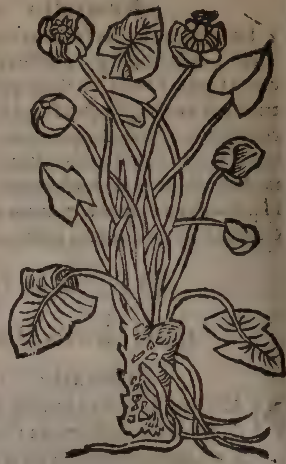
DE ALTERA NYMPHEA.

Græcè, νυμφαία ἄλλη: Latinè, altera nymphæa, lutea nymphæa: Officin. nenuphar luteum: Hiſpanicè, Luſitanicè, figuos del rio amarilhos, golfan amarilho: Italicè, nenuphar giallo: Germanicè, Geel ſeebluomen.

Enarra

Nymphæa lutea.

Nymphæa alba.

Enarratio CXLV. CXLVI.

Nenuphar NYmphæa Græcorum, nenuphar corruptè ab Arabibus appellatur, cuius album & luteum, in paludibus lacubus, & aquarum ſtagnis reperiuntur folio lato, amplo, ſuper aqua natante, ſed flore roſeo, aliquando albo, quandoq; verò luteo, ex quo aqua per campanam elicitur, & inter cordiales frigidas adnumeratur. Non minus quoque ex eo ſyrupus conficitur, febribus peſtilétibus, & acutis conuenientiſsimus, veluti vnguentum, quo cordis regio, loco epithematis cordialis, dum opus eſt, inungitur, & vt tradit Galenus lib. octauo de Facultatibus ſimpliciū medicamentorum: Tum radix eius, tum ſemen, deſiccandi citra morſum vim habet, itaq; vétris profluuia, ſemenque immodice profluens ſiſtit: At cui adeſt candida radix, ea & muliebri medet̃ profluuio, ex vino nigro & auſtero epota, vtraq; auté abſtergédi quandã vim poſsidet, quare maceratæ quidem aqua, ſanant alphos, liquida verò pice, alopecias, ad hæc tamé aptior eſt ea cuius radix eſt nigra.

DE

DE ANDROSACE.

Græcè, ἀνδρόσακες: Latinè, Androſaces.

Enarratio CXLVII.

EX herbis quæ ſupra lapides naſcuntur, Androſaces eſt, quam ſemel tantum vidi, & eam in muſæo ſuo mihi monſtrauit Antonius Muſa Braſauola vir cum quouis doctiſsimo conferendus, quam ex Illyrico ad illum aduexerant, erat enim herbula tota candens ſuper ſaxo naſcens, capillis albiſsimis loco foliorum ornata, digitalis altitudinis, in ſummitatibus quorum, capitula quædam valde parua cernebantur, in quibus ſemen continebatur. Nam cirros illos, ſiue capillos guſtu ſalſos, cum quodam amarore, tunc eſſe deprehendimus, de cuius viribus ita Galenus tradit, lib. vj, tam ſæpe citato: Amara & acris eſt herba, poteſt autem reſiccata ebibitaque tum ipſa, tum fructus eius magnopere prouocare vrinam, & nimirum etiam digerere & deſiccare. *Androſaces herba qualis ſit.*

DE ASPLENIO.

Græcè, ἄσπληνον: Latinè, aſplenium, ſcolopendrium, offic. cæterach: Hiſpanicè, doradilha: Italicè, Scolopendria, Gallicè, ceterach: Arabicè, Scolofendrion: Germanicè, Ceterach, *&* neſſel farn.

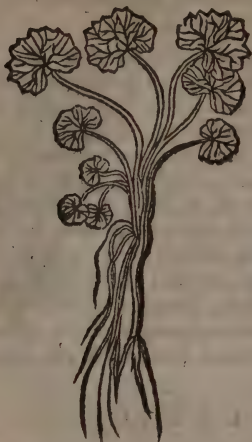
Enarratio CXLVIII.

ASplenium, ſiue aſplenum, aut ſcolopendrium, vel ſcolopendria, Arabum cæterach eſt herba, non vero lingua ceruina, vt multi olim putabant. Nam lingua ceruina vt diximus, phyllitis apud Dioſcoridem eſt, quæ lienis potius obſtructiones claudit, quàm abſumit: cæterach vero ita lienem minuit, & eius oppillationes aperit, vt circa Cortinam vrbem, vt author eſt Vitruuius, pecora propter abundantiam aſplenij, multa ſine ſplene inueniantur, de quo Galenus lib. vj, citato, ita inquit: Aſplenum tenuium eſt partium, non tamen calida eſt herba, hac vtiq; ratione, lapides frangit, & lienes liquat.

DE HEMIONITIDE.

Græcè, ἡμιονῖτις: Latinè, hemionitis,

Enarratio CXLIX.

Hemionitis.

VT capite de phyllítide diximus, perperam Ruellius, Manardus,& ante eos Leonicenus, opinati ſunt, quòd vulgaris lingua ceruina, hemionitis eſt, quum reuera lingua ceruina, quã corruptè admodum ſcolopendriam vocãt, phyllitis vt dixi eſt, hemionitis verò herba eſt linguæ ceruinæ ſimilis, ſed lunata, quam nobis, Gaſpar de Gabrielis nobilis Patauinus, primo Ferrariæ indicauit, quæ quoq; in locis vmbroſis & puteis naſcitur; de qua Plinius ita lib. xxv. cap. 5. dixit: Inuenit & Teucer eadem ætate teucrion, quã quidam hemionitim vocant, ſpargentem iuncos tenues, folia curua, aſperis locis naſcentẽ, auſtero ſapore, nunquã florentem, nec ſemen gignit, medetur lienibus,&c.

CONSTANTINVS.

AMatus Luſitanus perperam legit apud Plinium libro xxv. cap. 5. hemionitim: legendum enim cum correctis exemplaribus hermion, quam etiam lectionem ſe reuocans agnoſcit Mathiolus Senenſis in Dioſcoridem capite de hemionitide, vbi Plinium in erroris ſuſpitionem vocat, quòd lib. xxvij. cap. 5. aſplenum vocarit hemionion: creditq́; ipſe Mathiolus, vt eius verba declarant, hemionium ſignificare hemionitidem, ſed tantus vir hoc in loco altùm dormit, & fas opere in tanto aliquando ſomnum obrepere, ſolum enim Plinius Dioſcoridi aſtipulatur, per ipſius incedens veſtigia. Diſertis enim verbis Dioſcorides tradidit aſplenum, hemionium vocari, capite de Aſpleno.

DE ANTHYLLIDE.

Græcè, ἀνθυλλίς: Latinè, anthyllis.

Enarra

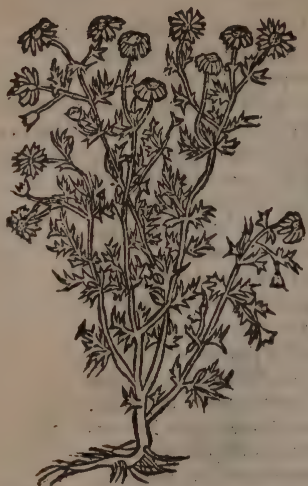
Enarratio CL.

OMnis cinis qui ex Syria aduehitur, pro conficiendo ſapone, & vitro, ex herba anthyllide combuſta conficitur, quam herbam & cinerem, Mauritani alkali appellant, ignorantes hodie multi quòd cinis iſte aduectus ex Syria, alkali ſit, ſalem tamen concretum ex lixiuio huius cineris reſultantem, ſalem alkali dicunt: Cinerem vero, alumen catinum. Naſcitur autem herba iſta, non ſolum in Syria, ſed optima apud Hiſpanos in regno Valentiæ: veluti in Gallia & Italia, præcipue maritimis in locis: Variat tamen, quum altera craſſa ſit, ſua ſponte naſcens, quam Valentini propria voce, bordam vocant, ex cuius cinere ſapo paratur, quo etiam pictores, cyaneum colorem parant. Hæc enim ſecunda Anthyllis Dioſcoridis eſt: Altera vero ſeritur dicta præſtantior, quam quoq; ſua voce, barrilham appellant, & eam Dioſcorides capite de Traho, ſiue Trago, libro quarto depinxit. Tertia vero, in lacubus naſcitur maritimis, quæ rara inuentu eſt, cæteris tamen nobilior, præcipue pro vitro conficiendo, quam Salicorniam nominant, & non ſeritur, nec vult ſeri. Adnotandum tamen eſt, quòd cùm herbæ iſtæ ad ignem vruntur, quòd eliquantur, & tanquam plumbum fluunt, poſtea vero, quum refrigerantur, concreſcunt, & cineres globati manent. Vnde ſi cinerem alkali verum eſſe, quis experiri voluerit, in ignem illum coniiciat decet, quod ſi eliquabitur, & ebullierit, verum eſſe dicet: ſi minus, contrà. Sunt enim omnes iſtæ herbæ ſapore ſalſæ, prope mare naſcentes, quæ foliorum loco, grana quædam tritici modo confecta habent, quæ quum matureſcunt, ad ruborem quendam tendunt, vt capite de Traho, ſiue Trago, lib. iiij. dicemus. Omnes certæ herbæ iſtæ, abſtergendi vires obtinent, ac ſtigmata & maculas faciei delent, & vt tradit Gal. lib. vj. de Facul. ſimpl. med. Anthyllis vtraq; modice deſiccat, vt & vlcera glutinat: atque chamæpity aſsimilis eſt: ſubtiliorum eſt partium, magis que detergit, præterea comitialibus competit.

Alkali. *Salalkali.* *Alumẽ catinum.* *Salicornia herba.*

DE ANTHEMIDE.

Græcè, ἀνθεμίς: Latinè, Anthemis: Hiſpanicè, macella, manzanilha: Italicè, camamilla: Gallicè,

Chamomilla ſatiua.

Chamomilla ſylueſtris.

Camomille : Arabicè, Babunegi : Germanicè, Camillen.

Enarratio CLI.

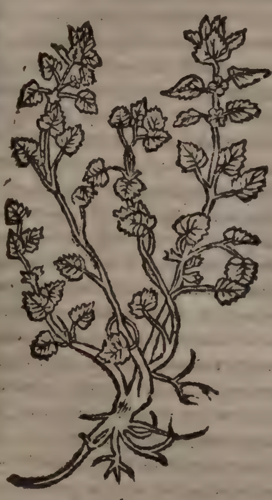
CHamomilla vulgaris eſt herba: At quæ flores luteos habet, raro videtur: de cuius viribus Galenus libro tertio de faculta. ſimpl. medic. cap. 9. ita tradit: Eſt & chamæmelum tenuitate quidem roſæ perſimile: calore vero, ad olei vires magis accedens, homini tum familiares, tum temperatas. Quapropter laſsitudini, vt ſi quid aliud, in primis confert, doloresq́; ſedat, præterea tenſa remittit & laxat, mediocriter dura emollit, conſtipataq́; rarefacit, ad hæc febres quæ citra viſceris inflammationem infeſtant, concoctas diſcutit, ac diſſoluit, & potiſsimum quæ ex cutis denſitate & humoribus bilioſis proueniunt, ob idq; Soli à ſapientiſsimis Aegyptiorum eſt conſecratum. Eſt autem hypochondriis gratiſsimum, quibus etiam lini ſemen eſt gratum, minus tamen quam chamæmelum,

ſum, quum & minus calidum ſit, & eſſentiæ craſſæ: Libro vero ſexto eiuſdem voluminis, ita quoq; de eo tradit; chamæmelum calfacit & deſiccat in primo ordine, eſtq; tenuium partium, ac proinde digerendi, laxandi, & rarefaciendi vim obtinet.

DE PARTHENIO.

Græcè, παρθένιον: *Latinè, parthenium, cotula fœtida, amaracus fœtida: Hiſpanicè, manguarca: Italicè, bruſaculo: Gallicè, cotula fetida: Arabicè, Achuen: Germanicè*, Vvilde camillen, krotten dill.

Enarratio CLII.

Parthenium.

REcte admodũ Dioſcorides, quum de chamomilla egit, de parthenio ſermonem fecit, quũ revera, parthenium, chamomilla erat, niſi fœtor in parthenio inuentus indicaret: Vnde cotula fœtida herba dicta eſt, quam Hiſpani ſimul & Luſitani, magorcam, ac ſi dixiſſes, Heu quod ardet; appellant, Quæ vox non multum abeſt, ab ea per quam Italicè indicatur, bruſaculũ, id eſt, ardet culum. Proinde errant, qui parthenium, matricariam eſſe credunt, inter quos Mathiolum Senenſem, reponere eſt: Quia parthenium, cotula vt dixi fœtida eſt, vt capite de Arthemiſia quoque meminimus, in ea enim odor viroſus, & amaror intenſus reperitur, vt guſtanti & olfacienti, experiendum committimus. Proinde ſi Ma- *Partheniũ cotula fœtida eſt.*

thiolus, iterum experiri voluerit, non dubitamus, quin in noſtram eat ſententiam, eſt enim quoq; parthenium Parietaria dicta herba, de qua ſuo loco diximus. Fuchſius autem in ſuo Herbario cotulam fœtidam cum matricaria confundit, vt legenti notum erit.

CONSTANTINVS.

HOmonymum & , vt Martianus loquitur, pluriuocum eſt nomen hoc parthenium, ſicuti etiam tradidit Galenus in gloſſematibus Hippocratis*: quo authore parthenion vocatur anthemis, & helxine, & linoZoſtis, & amaracum.* Hoc *ipſum confirmat Plinius lib. xxij. cap. 17. helxine inquit, etiam dicitur perdicium & parthenion: & lib. 15. cap. 5. linoZoſtis, ſiue parthenion, ſiue mercurialis dicitur.* Nec *de alia intellexit planta quàm de parthenio cùm dixit lib. xxv. cap. 7. Mulieres quoque hanc gloriam affectauere. In quibus Artemiſia vxor Mauſoli, adoptata herba quæ antea parthenis vocabatur. de hoc autem parthenio de quo agit Dioſcorides, mihi videtur intellexiſſe Plinius lib. xxj. cap. 30. cùm ita inquit: Contra parthenium, alij leucanthen, alij tamnacum vocant, Celſus apud nos, perdicium & muralium. Naſcitur in hortorum ſepibus flore albo, odore mali, ſapore amaro: ad inſidendum decoctum in duritia vuluarum, & inflammationibus &c. quo loco pro tamnacum legendum ex Dioſcoride & Galeno, amaracum: & odore malo, vice odore mali. Apud eundem libro xxj. cap. 15. cùm parthenion cenſeatur inter herbas vulgares in cibo, de qua intellexerit meritò anquirendum, equidem intelligo de mercuriali locutum.* Nunc *vero quæ planta ſit parthenion* Dioſcoridis, *de quo etiam apud* Theophraſtum *lib. 7. de hiſtoria plantarum, inter peritiſſimos rei herbariæ non parua oritur contentio: alijs matricariam eſſe quam vulgò vocamus eſpergoutte pro certo affirmantibus, ex quorum numero* Mathiolus Senenſis*: alijs verò contendentibus eſſe cotulam fætidam, vt* Amatus Luſitanus*, cuius ſententiæ hoc in loco calculum meum adijcio. alibi enim cauſam oſtendam fuſius.* In *preſentia ſatis ſit hæc ratio, quod cotula fœtida Græcum etiam nomen ſeruet apud aliquas nationes, vt apud* Northmanos *meos, à quibus cotula fœtida vocatur amareuque, ou amoureuque, quod nihil aliud eſt quàm amaracum, id eſt parthenion: quod graueolens eſt & σμικρόφυλλον apud* Hippocratem*, quæ notæ non cadunt in matricariam. Hæc autem alibi, vt dixi, magis explicatè & diſtinctè.*

DE

DE BVPHTHALMO.

Græcè, βούφθαλμον: Latinè, Buphthalmus, offic. bouis oculus, cappacorania, criſpula herba: Hiſpanicè: ben mequeres amarilho: Italicè, occhio di boue herba, chriſpula: Gallicè, œil de beuf: Arabicè, bihar: Germanicè, Rindſaug.

Enarratio CLIII.

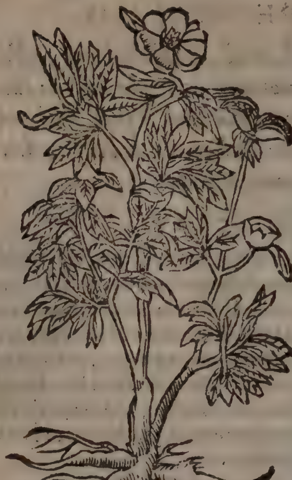
IN demonſtranda herba iſta errat Fuchſius, veluti plures alij, quum tamen non difficilis inuentu ſit. Naſcitur enim in pratis & iuxta vias, folio chamomillæ, flore vero toto luteo, vnde nomen accepiſſe creditur. Hæc vero criſpula à multis dicitur, vnguentum exornans, marciaton dictum, & de ea, ita Gal. tradit lib. vj. de Facultat. ſimpl. medic. Buphthalmos, flos eius floribus chamæmeli eſt, tum maior, tum acrior: vehementiuſque digerit, adeo vt & durities ſanet, cerato miſtus. *Buphthalmos. Oculus bouis herba. Criſpula herba.*

DE PAEONIA.

Græcè, παιονία: Latinè, Glycyſida, pæonia: Hiſpanicè, roſa del monte, roſa albardeira: Italicè, peonia: Gallicè, pinoeſne: Arabicè, feonia: Germanicè, Vene diſche roſen.

Enarratio CLIIII.

PAeonia tam maſculus, quàm fœmina, tum ſemina rubra, tum etiam nigra mittens, vbique vulgaris eſt, de qua Galenus lib. vj. de Facultatibus ſimplicium medic. ita tradit: Radicem habet leuiter aſtringentem cum quadam dulcedine: At ſi pluſculum dentibus mãdas, acrimoniam item quampiam ſubamaram ſubeſſe percipies, proinde menſes ciet ex melicrato, amygdali pota quãtitate, expurgat porro etiam iecur obſtructum & renes, vẽtriſq; ſiſtit fluxiones, ſi in aliquo auſtero vino cocta ſumatur. Eſt præterea omnino reſiccatoria, quare ex collo pueris ſuſpenſa, meritò comitialem morbum perſanat, idque aut *Pæonia.*

Pæonia.

aliquem à ſe fluorem, per infantuli inſpirationem immittens, aut aërem aſsidue mutans, atq; alterum reddens. Nam hoc pacto ſuccus Cyrenaicus Columellam phlegmone affectam iuuat, & melanthium frictum palam catarrhos & coryzas deſiccat, ſi quis id in calidum linteum rarum liget, aſsidueque calorem ex eo per inſpirationem in nares attrahat, quin etiam ſi compluribus linis, & maximè marinæ purpuræ, collo viperę iniectis, illis viperam præfoces, eaque poſtea cuiuſpiam collo obuincias, mirifice profueris: tum pariſthmiis, tum omnibus iis quæ in collo expullulãt, pæonia itaq; & exiccat: & tenuium eſt partium, calfacit autem mediocriter.

DE LITHOSPERMO.

Græcè, λιθόσπερμον : *Latinè*, *Lithoſpermon*, *offic. lachryma*, *lachryma Mariæ* : *vulgo lachryma ſimiente* : *Arabicè*, *Culb*: *Germ.* Marien trahen.

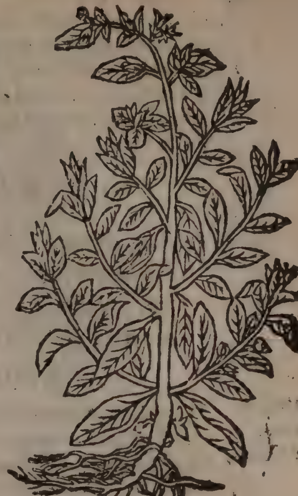
Enarratio CLV.

Lithoſpermon lachrima eſt.

Litho Spermon nõ eſt milium Solis, vt hucuſq; omnes omnes ſeplaſiarij, & vulgares medici putarunt: Quũ milium Solis, phalaris eſt, vt capite ſequẽti dicetur: lithoſpermon verò, ſemen album, rotundum, durum, lapidoſum magnitudine ciceris, quo mulieres ſuos indices quibus preces, & patres noſtros ad deos fundunt, parant: & ipſum Italicè præcipue, lachrymam Mariæ appellat. Naſcitur enim ſemen hoc, vt tradit Dioſcorides, & viua ipſa herba indicat, prope ſummitatem iuncei cuiuſdam ramũſculi,

Lithoſpermon maius.

Minus.

ſculi,à quo quoq; per medium perforatur iunco ipſo,tanquam ſpica.in ſumma parte apparente, De qua Plinius libro xxvij.cap.11.admiratus,ſic tradit:Inter omnes herbas lithoſpermo nihil eſt mirabilius. Aliqui ægonychon vocant,alij dios pyron,alij heraclion,herba quincũcialis fere foliis duplo maioribus quàm rutæ, ramulis ſurculoſis, craſsitudine iunci,gerit iuxta folia ſingulas veluti barbulas,& in earum cacuminibus,lapillos candore, & rotũditate margaritarum magnitudine ciceris, duritia verò lapidea. Ipſi quà pediculis adhæreant cauernulas habent, & intus ſemen.Naſcitur in Italia,ſed laudatiſsima in Creta, nec quicquam inter herbas maiore quidem miraculo aſpexi,tantus eſt decor,velut aurificum, arte alternis inter folia candicantibus margaritis,tam exquiſita difficultas lapidis ex herba naſcentis,iacere atq; humi ſerpere, authores tradunt. Ego vulſam non hærentem vidi: Iis lapillis drachmę pondere potis vino albo,calculos frangi,pelliq; conſtat,& ſtranguriam diſcuti,nec in alia herbarum fides *Plinius.*

 eſt,

eſt: At de iſta herba, quòd ſciam, Galenus libris Simplicium, nullam fecit mentionẽ. Paulus tamen, vt ſolet, egregie ita de ea diſſerit: Lithoſpermon, quod alij dioſporon, alij heraclion, vocant, herbæ aëtonychi dictæ ſemen eſt lapideum, album, quod cum vino albo potum calculos frangit, & vrinas eiicit.

DE PHALARIDE.

Græcè, φάλαρις: *Latinè*, *phalaris*, *milium Solis*: *Hiſpanicè*, *miyo del Sol*, *hierua*: *Italicè*, *milium ſolis*: *Gallicè*, *gremil*, *ou herbe aux perles*: *Germanicè*, Meer hirſch.

Enarratio CLVI.

Milium Solis. Phalaris.

HAec officinarum milium Solis eſt, granum ſcilicet emittens herba, candidum, longum, milio perſimile, quæ in vniuerſa Italia frequens admodum eſt, & vbiq; naſcitur, pluribus compoſita ramulis, in quibus folia oliuæ, parua ſed hirſuta conſpiciuntur, & de illius viribus, ita tradit Galenus lib. viij. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Phalaridis tum ſuccus, tum ſemen, tum folia potari vtiliter creduntur ad veſicæ dolores, ceu in ſeſe habeant tenue quiddam & calidum.

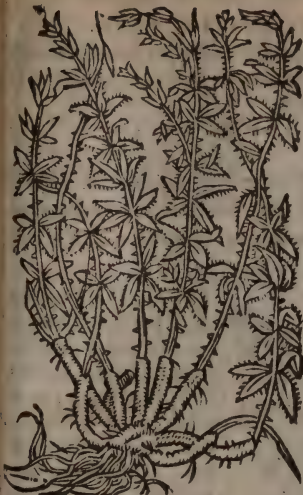
DE ERYTHRODANO.

Græcè, ἐρυθρόδανον: *Latinè*, *rubia tinctorum*: *Hiſpanicè*, *laruuia*, *à ruiua*: *Italicè*, *robbia da tingere*: *Gallicè*, *Garance*, *Arabicè*, *Paue*: *Germanicè*, Roete.

Enarratio CLVII.

Rubea tinctorum.

NOtiſsima omnibus rubea tinctorũ eſt, cuius rubra radice, panni lanei & ſericei inficiuntur, & de illius viribus, Galenus ita lib. vj. de Facultatibus ſimplicium medica. dixit. Eſt autem tinctorum rubia radix acerba & amara: quare lienem & iecur expurgat, & vrinas craſſàs multas,

Rubia ſatiua.

Rubia ſylueſtris.

Lonchitis prior.

tas, & interdum ſangui-nolẽtas promouet, quin & mẽſes ciet, extergitq́; mediocriter, proinde vitiligines albas cum aceto illita iuuat.

DE LONCHITIDE.

Græcè, λογχῖτις: *Lati. lonchitis, lanceola.*

DE ALTERA LONGHITIDE.

Græcè, λογχῖτις ἑτέρα: *Latinè, altera lonchitis, altera lanceola.*

Enarratio CLVIII. CLIX.

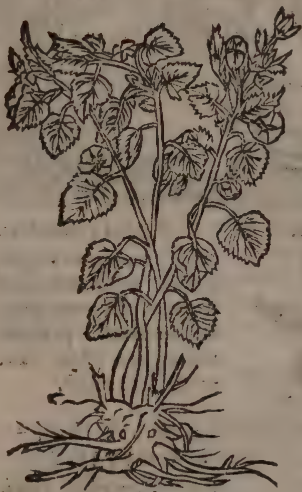
Secundam pingit Mathiolus.

NVllum hucuſque inuenire medicum potui, qui mihi vnam vel alteram lōchitidem indicare potuiſſet, proinde ſilentio eas præteribo.

DE ALTHAEA.

Græcè, ἀλθαία: *Latinè*, *Althæa*, *agreſtis malua*, *Ibiſcus*, *Hiſpanicè*, *maluauiſco*: *Italicè*, *maluauiſco*: *Gallicè*, *guimmauues*: *Germanicè*, Ybiſch.

Enarratio CLX.

Althæa.

DIcitur althęa, id eſt medica, quia plures facultates medendi habeat, herba omnibu vbiq; familiaris, de qua eclegma id eſt loch & cum aromatibus, & ſine illis, in officinis contr pectoris & pulmoni vitia proſtat, & vt tradi Galenus libro vj. citato facultate digerendi, laxandi, phlegmone liberandi, mitigandi, & con coquēdi difficiles coct affectus eſt prædita. Cæterum, radix & ſemen quàm folia, & tenuiorum ſunt partium, magis quam exſiccatoriam & exterſoriam facultatem oſtendunt, vt vitiligines detergant, & ſemen, renum calculos frangat: At radicis decoctum, ad dyſenteriam, diarrhœam & ſanguinis reiectionem eſt aptum quum nimirum etiam nonnihil aſtringat, hæc Galenus. Verum ſcire licet, quòd ebiſcus ſiue hibiſcus, ex iis herbis eſt, quarum radices, foliis potentiores ſunt, vt tradit Galenus libro ſecundo de Facultatibus alimentorum capite 61.

D

DE ALCEA.

Græcè, ἀλκέα: Latinè, Alcea, Officinis, herba Vngarica, herba Simeonis, ſylueſtris malua: Hiſpanicè, malua de Vngria, malua monteſina: Italicè, Malua ſaluatica, buon viſchio: Gallicè, Guimauue ſauuage, ou ruſtique: Germanicè, Sigmars vuurtz

Enarratio CLXI.

Alcea.

ALcea inter maluas plerunq; naſcitur, nec immerito, quia ſemine, flore, caule, & folio, maluæ ſimilis eſt, eſt tamen illi folium maiuſculum, ac magis communi malua diuiſum, cuius radix vnice pro curanda dyſenteria commendatur, vt Dioſcorides fatetur, & Paulus illi ſubſcribit, libro ſeptimo ad iſtum modum dicens: Alcea ſylueſtris maluę & hæc genus eſt, in vino pota inteſtinorum torminibus & rupturis medetur, multo magis ipſius radix. Galenus de iſta lib. Simplicium, nullum præfixit, quòd equidem ſciam caput: credere tamen eſt, inter maluas, lib. vij. eam collocaſſe.

DE CANNABI SATIVA.

Græcè, κάνναβις ἥμερος: Latinè, Cannabis ſatiua: Hiſpanicè, canhamo, canauo domeſtico: Italicè, Canape domeſtico: Gallicè, chanure: Arabicè, Canab. Germanicè, Hanff.

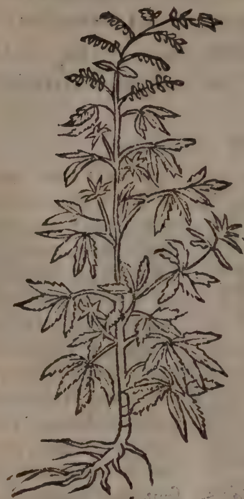
DE

DE CANNABI SYLVESTRI.

Græcè, κάνναβις ἀγρία.

Enarratio CLXII. CLXIII.

Cannabis ſatiua.

Cannabis.

CAnnabis ſatiua vulgaris eſt, excellens tamen apud Hollandos naſcitur, ex qua linei panni Hollandiæ dicti, quos Itali, de renzo appellant, fiũt. Huius porro ſemen comeſtum, hominibus genituram extinguit, gallinis verò auget, videmus enim gallinas rigida hieme hoc ſemine paſtas, oua parere, id quod aliis ſemẽ non comedentibus, nõ euenit: & vt tradit: Gale. lib. vij. de Facultat. ſimplic. medic. cannabis ſemen adeo flatus diſcutit exiccatque, vt ſi argius edatur, genituram abſumat. In fine vero libri j. de Facul. aliment. de illo quoq; ita tradit, multum autem calefacit, ideoq; ſumptum paulo largius caput ferit, vaporẽ ſurſum ad ip ſum mittens calidum ſimul ac medicamentoſum. Ex quibus Galeni verbis, ſatis clarè liquet, quàm perperam agant ij, qui ſemen hoc cõtra epilepſiam, ac capitis affectiones dent. *Cannabis ſyluestris.* Cannabis ſylueſtris, ſua ſpõte in aruis naſcitur, nec enim eſt, vt multi rentur, ea herba quam multi pro eupatorio hucuſq; arripiebant.

DE ANAGYRI.

Græcè, ἀνάγυρις: Latinè, Anagyris: Hiſpanicè, Anagyro: Italicè, eghelo.

Enarratio CLXIIII.

NAſcitur anagyris arbor in ſyluis, quæ multorum ſpectaculo in hortis quoq; ſeritur, procere enim creſcit.

ſcit, folio, quàm viticis, maiori, flore racemoſo, aureo, pendente, viſui grato, ſed omnino tetri odoris, ſemen in ſiliquis ſeruat, ſubnigrum, renum figura, vomitum maxime prorritans, de qua Galenus libro ſexto de Faculta. ſimpl. medic. ſic dixit: anagyris frutex eſt grauiter olens, & digerentis, excalefacientiſq; facultatis, cuius folia viridia tumores reprimunt; at reſiccata, incidentis ſunt, exiccantiſq; potentiæ: ſimilem fere vim habet eius radicis cortex: Semen autem ſubtiliorum eſt partium, vomitum tamen prouocat.

DE CEPAEA.

Græcè, κηπαία: Latinè, Cepæa herba: Germanicè, Vuild purtzel. Enarratio CLXV.

HAc ad littora arenoſa præcipue naſcitur, portulacæ perquam ſimilis, quam Galenus ſiluit, ſed Paulus de ea ita dixit: cepæa portulacæ ſimilis eſt, folia ipſius contra veſicæ ſcabies vtiliter bibuntur, radix cum aſparago, quem myacanthinum appellant, pota, vrinæ ſtillicidia, quæ oppleto vrinario meatu fiunt, abigit. *Cepæa herba.*

DE ALISMATE.

Græcè, ἄλισμα: Latinè, Aliſma, Damaſonium: Officinis barba ſyluana, plantago aquatica, fiſtula paſtoris: Hiſpanicè, herba fiſtola: Italicè, piantagine aquatica: Gallicè, plantain aquatiq: Germanicè, Vvaſſer vuegreich, froſchloeffel. Enarratio CLXVI.

ALiſma ſiue damaſonium, doctorum hominum conſenſu, aquatica plantago eſt, quā barbam ſyluanam, ſiue fiſtulam paſtoris, pharmacopolæ appellant: Naſcitur enim aquoſis in locis, & lacubus, & eam Luſitani noſtri, cannam fiſtolam herbam ſua voce appellant: cuius duas ſpecies meminit Plinius capite decimo, lib. xxv, ſic dicēs: Item aliſma quam alij damaſonion, alij lyron appellant, folia ei plantaginis, niſi anguſtiora eſſent, & magis laciniosa, conuexaq; in terram, aliàs & venoſa, ſimiliter caule ſimplici, & tenui, cubitali, capite thyrſi, radicibus denſis, tenuibus, vt veratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus, naſcitur *Planta incognita Mathiolo.*

ſcitur in aquoſis: Alterum genus eiuſdē in ſyluis nigrius, maioribus foliis,&c.De cuius viribus Galenus ita meminit,libr.vj.citato:Damaſonij decoctū radicis,calculos renum cōminuit, quare abſterſoriæ facultatis eſt particeps.

DE ONOBRYCHI.

Græcè, ὀνοϐρυχὶς: Latinè,onobrychis,opaia.

Enarratio CLXVII.

Onobrichē ipſi nouimus. NVllus ex multis, quibuſcum verſatus ſum medicis, pro dignoſcendis herbis, hucuſq; mihi onobrychim monſtrare valuit,de qua Plinius,libr.xxiiij.cap. 16. dixit, Onobrychis folia habet lentis,longiora paulo,florem rubentem,radicem exiguam & gracilem,naſcitur circa fontes,ſiccata in farinæ modum & inſparſa vino albo ſtrangurias finit, aluum ſiſtit, ſuccus eius perunctis cum oleo ſudores mouet,& vt refert Galenus, lib.viij.Simplicium, rarefaciendi,digerendiq; vim obtinet, proinde folia eius virentis illita,phymata digerūt, arefacta verò,& cum vino pota,ſtrangurias ſanant, ſudoresq; eliciunt, cum oleo inuncta.

DE HYPERICO.

Græcè, ὑπέρικον: Latinè, hypericum: Officin. mille perforata: Arabicè, keiofaricon: Hiſpanicè,coraçonzilho,mil furado: Italicè, perforata: Gallicè, millepertuis: Germa. Sant Iohans kraut.

Enarratio CLXVIII.

Hypericō. HYpericon, officinis familiariſsima eſt herba, quæ ideo mille perforata,quia folia pertuſa ac crebris foraminibus perforata habeat,in cuius lectione,male & corruptè Marcellus Virgilius Græcum exemplar ſuum,habebat,hypericum ornari flore albo,violæ matronali ſimili, quia in melioribus,& emendatioribus exemplaribus,flore luteo hypericū,albæ violæ ſimili,ornari legamus.Proinde non eſt,quòd quis in hac re deinceps dubitet, veluti multi hucuſq; hæſitantes,rutam ſylueſtrem albo flore cōpoſitam,pro hypericone accipi contendebant, vt doctiſ- *Mathiolus Senenſis.* ſime ſane Mathiolum Senenſem hic adnotaſſe legimus, communis autem perforata, hypericon quoq; dicta, Dioſcoridis

ſcoridis hypericum eſt,in quo quoq; Plinius,errore comprehenditur,libr.xxvj.cap.8.quum dicat hiſtoriam Dioſcoridis deſcribens: hyperici ſemen in ſiliqua claudi nigrum, quod cum hordeo matureſcit, quum tamen Dioſcorides hoc nō aſſerat:ſed potius hypericum ſiliquam habere non adeo hirſutam,in rotundo oblongam,magnitudine hordei,in qua ſemen nigrum clauditur,odore reſinę: Sed vltra quod Plinij error ſatis patet, ex hoc quoque conuinci poteſt,quia hordeum in fine Maij exiccatur,hypericonis verò granum,in fine Iulij.Ex hypericone, quaſi ſupra remedio,dicta herba,oleum cōficitur ſaluberrimum, & ad multos vſus accōmodatum,cuius confecturam, elegantiſsime apud Ioānem Agricolam Ammonium, ſic deſcriptam comperio: Sume,cacumina hyperici ad quantitatem trium vnciarum,& in vinum odoratum infundantur,trium dierum & noctium curriculo, mox duplici vaſe optime obturato bulliant,denique exprimantur,& abiiciantur cacumina, in eodemq; vino eandem quantitatem cacuminum hyperici infundito totidem diebus & noctibus:poſtea adde terebinthinæ vncias tres, olei veteris vncias ſex,croci ſcriptulum vnum,miſceantur hæc, & in duplici vaſe coquātur,quo ad vinum euaneſcet, poſtea in vitriato vaſe,vitreóue ſeruato.Eſt enim oleū hoc, coxendicis dolori accommodatiſsimum,vlcera immedicabilia ſanans,& vt tradit Galenus de ipſa herba,lib.viij. de Facultatibus ſimpl.medicamen.calfacit & ſiccat,eſſentia tenui, adeo vt menſes vrinaſque prouocet,illitum viride,ad cicatricem omnia perducit vlcera: ſiccum contuſumq; ſi inſpergas,mollia,humida,& putrilaginoſa ſanabis,ſunt qui & iſchiadicis bibendum propinent. *Oleū de hypericone.*

DE ASCYRO.

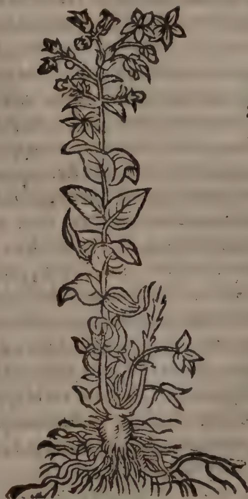
Græcè,ἄσκυρον: Latinè,aſcyron; Vulgò herba hircina: Gallicè, ſupparu: Germanicè, Hartavu.

Enarratio CLXIX.

Aſcyron, planta nobis ſatis eſt cognita,quam vulgares herbarij, herbam hircinam appellant, pluribus autem & viticoſis protenditur ramis,in quibus folia ſunt matris ſyluæ foliis ſimilia, inter quæ, ſemina quædam ciceris magnitudine naſcuntur, viridia, reſinoſa, tetri odoris, *Herba hircina.*

odoris, vnde hircina herba ſit dicta, creditur. Cuius meminit Galenus, quum de androſæmo libro ſexto Simplicium agit, dicens: Planta eſt fruticoſa androſæmum, natura duplex, vnum enim dicitur aſcyron, ſpecies hyperici: alterum à quibuſdam appellatur Dionyſias. Eſt autem ſemen eorum purgatorium, foliorum vero facultas modice extergens, & deſiccans, vt & ambuſta curare credantur: cæterum in vino auſtero decocta, vinum ipſum vulnerum grandium glutinatorium efficiunt.

DE ANDROSAEMO.

Androſæmon.

Græcè, ἀνδρόσαιμον: *Latinè*, *androſæmum*, *hyperici ſpecies*: *Germanicè*, Ruonradt, & rotharthavu.

Enarratio CLXX.

Errat Andreas Lacuna. HAnc Euritius Cordus, vulgatum hypericum eſſe putat, quē hodie quoq; imitatur Andræas Lacuna Secobienſis, in epitomen à ſe redacto Galeno, ſed reuera falſo, quia hypericū Dioſcoridis, cū noſtro cōuenire certū ſit. Eſt igitur androſæmum, hyperici altera ſpecies, cuius vires ſuperiori capite, ex Galeno audiuimus.

DE CORI.

Græcè, κόρις: *Latinè*, *coris*: *Altera ſpecies hyperici Germanicè*, Erdkiuer.

Enarratio CLXXI.

Coris. COris pro chamæpity ab aliquibus vſurpatur, tam enim inter ſe herbæ iſtę conueniunt, ſimileſue ſunt cuius Galenus, libris Simplicium non meminit; Paulus tamen

tamen libro ſeptimo ſuæ medicinæ, ita de ea tradit: Coris herba, quam alij vocant hypericon, acris eſt, & odorata: ſemen eius ad vrinam & menſes ciendos bibitur. Succurrit & phalangiorum morſibus, item ad opiſthotonon cum oleo inungitur.

DE CHAMAEPITY.

Græcè, χαμαιπίτυς: Latinè, chamæpitys, abiga, aiuga: Officin. iua arthetica: Hiſpanicè, Luſitanicè, pinilho: Italicè, iua, chamepitio: Arabicè, hameſitheos: Gallicè, iue muſcate: Germanicè, Yelenger yelieber.

DE ALTERA CHAMAEPITY.

Græcè, χαμαιπίτυς ἑτέρα: Latinè, altera chamæpitys: Officin. iua moſchata: Vulgò, iua moſchata.

Chamæpitys 1.

Chamæpitys 2.

Enarratio CLXXII. CLXXIII.

CHamæpitys, in officinis gignendi caſu, Chamæpiteos appellatur, ab aiuga vero, ſiue abiga, vel ibiga corruptè iua hodie dicitur: Altera vero minutioribus foliis reperitur chamæpitys, boni odoris, ac ea de cauſa à ſeplaſiariis iua moſchata vocatur, notæ enim hæ ſunt herbæ, & à ſeplaſiariis in frequenti vſu habitæ: quarum vires, proſecutus eſt Galenus, libro octauo de Facultat. ſimpl.medic.ad iſtum modum dicens:chamæpitys magis amara eſt quàm acris; quare abſtergit, purgatq; viſcera, magis quàm calfacit, proinde auriginoſis,& quibus facile iecur obſtruitur, bonum remedium eſt, quin & vrinam, & menſes ducit, tum pota, tum illita cum melle, viridis vulnera magna glutinat: vlcera putreſcentia ſanat: durities vberum diſcutit. Eſt enim in ſiccando tertij ordinis,in calfaciendo,ſecundi.

Finis Libri Tertij.

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI DE MEDICA MATERIA, LIBRVM QVARTVM,

Enarrationes Doctoris Amati Luſitani Medici in Italia celebratiſsimi.

*

DE BETONICA.

Græcè, κέςρον: *Latinè, Betonica, Vetonica, ſerratula: Hiſpanicè, bretonica: Italicè, betonica: Gallicè, betoine: Arabicè, chaſtara: Germanicè,* Braun betonick.

Enarratio Capitis Primi.

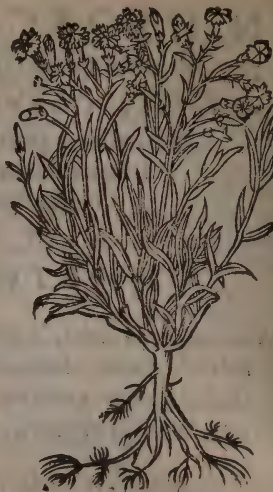
ADEO eſt communis, & vulgaris, herba Betonica, vel Vetonica dicta, vt eam indicare, vel delineare non ſit opus. Vocatur vero ſerratula à nonnullis, vt teſtatur Plinius, quia circumcirca in modum ſerræ diuiſa eſt: De cuius viribus ac laudibus, libellum Antonius Muſa, Cæſaris Auguſti medicus, deſcripſit. Cæterum, errat Otho Brunphelſius, qui betonicam, flores albos habentem, herbam paralyſis eſſe dixerit, quanquam, vt noto, tomo vltimo erratum fateatur. Non minus quoque Auerrois, in præſenti accuſandus venit, qui lib. v. Colliget, betonicam calidam & ſiccam in quarto gradu conſtituit, quum tamen eius ſapor amarus indicat ſecundũ non excedere, vt rectè admodum elici poteſt ex Galeno lib. vij. de Facultat. ſimplic. medic. vbi de ea ita loquitur: Ceſtrum, id eſt betonica, vim habet incidendi, vt guſtus indicat, eſt enim ſubacris & amariuſcula, quare calculos renum frangit, pulmonem, pectus, &

Otho Brũphelſius errat.

Auerrois errat.

Betonica.1.

Betonica. 2.

iecur expurgat, menſes promouet, comitialibus prodeſt, rupta conuulſaque curat, omnibuſq; beſtiarum morſibus illita auxiliatur, poſtremo acidum ructantibus & iſchiadicis bibita prodeſt. Cæterum, hodie ex herba iſta, ſyrupus à ſeplaſiarijs paratur, quem Ferrarienſes prætermittunt, nec eo vnquam ante me vſi fuerunt, quum tamen in omnibus ægritudinibus frigidis, ſed præcipue capitis, inter cæteros ſyrupos primatum obtineat, non minus quoque ex ea vnguentum, ac etiam cerotum conficiuntur, quibus nunc chirurgici maxime vtuntur.

DE BRITANNICA.

Græcè, βρεταννικὴ, *Latinè, Britannica: Offic, biſtorta.*

SECVNDA BISTORTA.

Græcè, βρεταννικὴ δευτέρα : *Latinè, Heptaphyllon, ſeptem folium, biſtorta ſecunda, tormentilla: Hiſpanicè, Sette enrama: Italicè, ſettifoglio herba, la tormentilla: Germanice*, Genſs ampffer.

Enar

Enarratio II.

Britannica.

QVum de Britannica doctorũ hominum varia inquirerẽ iudicia, nõ aliud extorquere valui, quàm quod britannica, biſtorta herba ſit, acetoſæ magnę ſimilia folia habens, nigriora tamen, & cuius radices varie cõſpiciuntur, nam quandoque ſubtiles apparẽt, aliquando verò craſſæ, rubricantes, & tortuoſæ, de qua Plin. lib. xxv. cap. 3. ita dixit: In Germania trans Rhenum, caſtris à Germanico Cæſare promotis, maritimo tractu, fons erat aquæ dulcis ſolus, qua pota, intra biennium dentes deciderent, compagesq; in genibus ſoluerentur, Stomacacen medici vocabant, & ſceletirben. Ei malo reperta auxilio eſt herba, quæ vocatur britannica, non neruis modo, & oris malis ſalutaris, ſed contra anginas quoque & ſerpentes, folia habet oblonga, nigra, radicem nigram, ſuccus eius exprimitur, & ex radice, florem vibones vocant, qui collectus priuſquam tonitrua audiantur, & deuoratus ſecuros in totum reddit. Friſij quà caſtra erant, noſtris demonſtrauere illam. Miror quidem quæ nominis; eſſet cauſa, niſi forte confini Oceano Britãniæ veluti propinquæ dicauere: non enim inde appellatam eam quoniam ibi plurima naſceretur, certum eſt. Cæterum eſt & alia biſtorta, herba ſatis vulgaris, & pentaphylli ſpecies: quæ nonnunquam quinque, aliquando verò ſeptem emittit folia, & ideo biſtorta dicta quoq; quia eius radix tormentilla appellata, cũ prædicta ſimiles habeat poteſtates vireſve. Eſt enim vt obiter dicam radix hæc craſſa, breuis, plena granis, ad ruborem

Hanc opinionem refutat mathiolus.

inclinans: quæ veluti prima aſtringentem vim habet, & ad omnia quæ denſari ſyrupus vtilis eſt, priuatim verò, vino auſtero pota, tum etiam ſuper aluum, ac renes, aceto mixta, & admota, fœtum ſolitum per abortum perire, retinet, & ſeruat: eius quoq; puluis cum ſucco plantaginis, iis propinatur, qui vrinam retinere non valent, non minus quoque ſuper vulnera, puluis eius reſperſus, ad cicatricem facillime ea perducit, demum menſes muliebres ſupprimit, & choleram morbum compeſcit. Porro tormentillam contra omne genus veneni, præſtantiſsimum antidotũ, recentiores affirmant, qua de cauſa, ab ea aquam per elambicum parant, veluti ex radicibus decoctum, imo multi graſſante peſte, cõditum ex iſta radice parant, quo ieiuno ſtomacho muniti, luem peſtilentem minime formidant. Contra dyſenteriam quoque radicem iſtam multum prodeſſe fertur, imo internum omne vlcus, ad cicatricem ducere, tum epota ad foris applicita creditur. De Britãnica verò, ita meminit Galenus lib. vj. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Huius folia aſtringentia ſunt, & vulnerum glutinatoria, ſimilia agreſtibus lapathis, at expreſſus ex illis ſuccus perinde natus eſt aſtringere, videturque ſanare iam putreſcentia.

DE LYSIMACHIA.

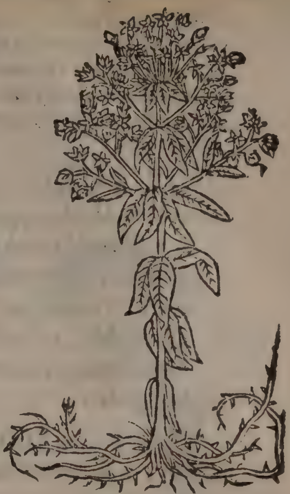
Græcè, λυσιμάχιον: *Latinè*, *Lyſimachia*, *ſalicaria*: *Hiſpanicè*, *liſmacho*, *Gallicè*, *Chaſſeboſſe*: *Germanicè*, Vveiderich.

Enarratio III.

LYſimachion ſiue Lyſimachia, frequens & multis cognita herba eſt, quæ aquoſis potiſsimum locis gaudet. Naſcitur enim ad ripas Padi, magna in copia, flore quandoq; ruffo, aliquando verò aureo, folio verò ſalicis, ſed viridiori, nam huic cauliculi cubitales ſunt, & maiores, fruticoſi, tenues, ac nodoſi, & vt paucis dicam, perſicariæ omnino ſimilis herba iſta eſt. Vnde Leonicenum, ac poſt eum Ruellium Gallum erraſſe, clarũ eſt, quum corniolam herbam, qua infectores pro tingendis lanis vtuntur, lyſimachium eſſe crediderunt, Nam reuera corniola longe

Ruellius errat.

Lyſimachia. 1.

Lyſimachia. 2.

longe à lyſimachio alia eſt herba, quam luteam quoque nonnulli appellant, & Hiſpani ſimul & Luſitani Lirium infectorium ſua voce dicũt: Itali verò Cerretam, vel bragliam, in qua nec ſalicis folia videntur, nec in eis aliqua percipitur ſtypticitas, imò in ea potius cauliculi & folia lini conſpiciuntur, vt liquido conſtet, corniolam Lyſimachiam non eſſe. Lyſimachium verò nos verum nouiſſe, nouit vniuerſa Ferraria, ad quam, quicunque de re herbaria, veluti de bona medicina exactã notitiam habere deſiderat, accedat conſulo: Sunt enim Ferrarienſes, cœleſti quodam influxu fauente, medici doctiſsimi, ac rerum naturalium cognoſcendarum diligentiſsimi, qua de cauſa, apud eos, per ſex annos, nunquam pœnitendos commorati ſumus. Dicitur verò lyſimachion quia Lyſimachus rex eam primo inuenerit, vt teſtatur Plinius li.xxv.cap.7. dicens: Inuenit & Lyſimachus herbam Lyſimachiam, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Eraſiſtrato, folia habet ſalicis viridia, florem aureum, fruticoſa, ramulis erectis,

 odore,

odore graui, gignitur in aquoſis. Vis eius tanta eſt, vt iumentis diſcordantibus iugo impoſita, aſperitatem cohibeat, & vt inquit Galenus lib. vij. de Facult. ſimpli. medic. Superantem aſtrictionem ſortitur, per quam omnes ſanguinis fluxus reprimit, tum pota, tum cataplaſmatis modo admota.

DE POLIGONO MASCVLO.

Græcè, πολύγονον ἄῤῥεν: Latinè, Polygonon centinodia, ſeminalis herba, corrigiola, proſerpinaca, ſanguinaria, ſanguinalis: Hiſpanicè, cien nudos corriola: Italicè, corrigiola, centinodia: Gallicè, Corrigiole, ou herbe aulx innocens: Arabicè, Caſialrabagi: Germa. Vveggraſs, denngraſs, vueg dritt.

DE POLIGONO FOEMINA.

Græcè, πολύγονον θῆλυ: Latinè, Polygonon fœmina, ſanguinalis fœmina, corrigiola fœmina, centinodia fœmina: Germanicè, Klein ſchaffthеuu.

Enarratio IIII. V.

Polygonũ. TAm maſculus quàm fœmina, polygonon, ſiue centinodia dicta herba, officinis familiaris eſt, quę ideo ſanguinaria vel ſanguinalis dicitur, quia ſanguinem vndecunq; fluentem maxime conſtringit compeſcitue. Maſculum quia ſerpit, humiue repit, Apuleius *Proſerpinaca.* proſerpinacam appellat, quam aliquis potius fœminam nominaret. Alteram vero in altum creſcentem, maſculum. Sed revera, quæ humi ſerpit, maſculi denominationem habens, viribus potentior eſt, vt ex Galeno didicimus, lib. viij. de Facultatibus ſimpl. med. ad illum modum dicente. Vti aſtrictionis eſt particeps: ita in eo frigidum aqueum vincit, vt ſecundo exceſſu refrigeret, aut etiam initio tertij. Itaq; æſtuanti ventriculo, eryſipelati, atq; calidis phlegmonis, ſi illinatur frigidum, auxiliatur, ſiſtit præterea vniuerſas fluxiones, qua ratione videtur exiccatorium: quare ad herpetas, vlceraq; bonum remedium eſt: quin etiam cruenta vulnera glutinat, auriumq; puri & vlceribus confert,

ſtillic

ſtillicidio & ſtranguria affectis exhibitum, vrinam mouet, vt Dioſcorides ait, fœmina ad omnia mas præſtat.

DE POLYGONATO

Græcè, πολυγόνατον: *Latinè, Polygonatũ, Offic. geniculata, fraxinella, ſecacul, ſigillum Salomonis, ſigillum Mariæ: Hiſpanicè, fraxinella: Italicè, fraſſinella: Gallicè, Signet de Salomon ou genouillée: Germanicè*, Vveiſs vuurtz.

Poligonatum mas. *Fœmina.*

Enaratio VI.

Polygonatum, hodiæ fraxinella, ſiue geniculata appellatur, pratis frequens herba, & Italiæ quoq; hortis ſatis familiaris, quam Manardus Secacul Arabum eſſe autumat, reclamante tamen Mathiolo Senenſe, Reuera tamen, polygonatum, ſiue fraxinella, à ſimilitudine quam cum foliis fraxini habet, dicta, Secacul eſt, cuius radices ſaccharo pro irritanda libidine, à multis parãtur, **Poligonaton.**

& vt tradit Galenus lib.viij.de Facul.ſimpl.medic. Aſtrictionis pariter & acrimoniæ habet quippiam, cum faſtidioſa quadam amaritudine. Quare non vſq; adeo eſt veſcum, Sunt qui radicem eius illinant vulneribus, alij eo næuos in facie detergunt.

DE CLEMATIDE.

Græcè, κληματ͂ις : *Latinè*, *Clematis*, *vincaperuinca*: *Hiſpanicè* : *peruinqua* : *Italicè*, *prouenca* : *Gallicè*, *Eſperuenche*, *ou Lyſeron* : *Germanicè*, Ingrien, oder ſingrien.

Enarratio VII.

Clematis.

Clematis prima, vt hiſtoria clamat, officinarum peruinca eſt, herba humi ſerpẽs, & qua hortulani, & hortorum mulierculæ, herbarum faſciculos ligãt, viciuntue, vnde illi peruincæ nomen inditum eſt. Cæterum, quidam peruincam chamædaphnẽ eſſe contendebant, non ſine tamen errore, quia chamædaphnes, alia vt dicemus eſt herba. De hac vero clematide, Galenus in medio capitis de clematide, libro ſeptimo de Facult. ſimplic. medic. ita dixit: Dicitur etiam clematis illa herba, quam nonnulli polygono idem appellant, quæ tantum abeſt vt exulceret, vt profluuiis, & dyſenteriis cum vino pota auxilietur, manſaq; dentium dolores mitiget, ac deniq; doloribus vteri in peſſo admota ſit vſui.

Clematis.

DE

DE ALTERA CLEMATIDE.

Græcè, κλημα̃τὶς ἑτέρα : *Latinè* , *Altera clematis, ambuxum*, *flammula*: *Hiſpanicè*, *Italicè* , *flammola* : *Gallicè* , *Viorne* : *Germanicè* , Vvald raeben Lynen.

Enarratio VIII.

HAec vero ab Herbariis, flammula dicitur, quia flammæ modo vrit, exulceratue: An vero alio nomine à flammula Hiſpani herbam iſtam vocent, mihi non ſuccurrit, nobis vero herba ſatis nota eſt, quæ validiſsime linguam rodit: in ſecunda tamen editione huius libri, viri doctiſsimi Hiſpani, quibus herbarum nomina vulgaria in promptu ſunt, lemmati ea addere poſſunt, vt pharmacopolis, & aliis exteris nationibus, herbarum integram cognitionem præſtent: porro huius naturam, & vires, Galenus initio capitis citati, ita proſequitur, dicens: Huius folia acrem & adurentem obtinent Facultatem, adeo vt lepras excorient, fuerit itaq; in quarti ordinis excalfacientium initio.

DE POLEMONIO.

Græcè, πολεμώνιον: *Latinè*, *Polemonium*.

Enarratio IX.

FErrarienſium cõſenſu, polemonium ruta capraria eſt, herba vbiq; nota, & quam omnes ob raras eius dotes, plurimi faciunt: quum vero Ferrarienſes dico, intelligatis velim, Leonicenum, Manardum, ac Muſam Braſauolam, ex quibus vltimus, ſe frequentiſsime per huius herbæ ſucci potum, obſeruaſſe tradit, plures peſtilentia correptos, in ſanitatem reſtitutos, id quod Dioſcorides quoq; fateri videtur, quum contra ſerpentes, & venena valere tradat. Quibus de cauſis, ex huius ſucco, Aloe, Myrrha, & Croco, contra puerorum vermes ſingulare paratur vnguentum. Nec eſt, quòd Mundella Brixienſis, vir mea ſententia doctus, ſed in praxi parum inſtructus, Braſauolam in hac re vellicet, quum ex variis ſimplicibus eandem vim habẽtibus, vnum medicamentũ componere, apud

Contradicit Mathiolus, nullã tamen depingit.

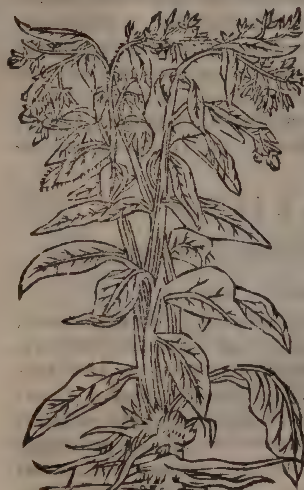
apud medicos nouum non ſit. De polemonio Galenus lib.viij.de Facul.ſimpl. medi.ita inquit: Polemonium tenuium partium eſt, & deſiccandi vim obtinet, vnde quidam radicem eius cum vino, ad Iſchiadas, dyſenteriam, lienemq; induratum propinant.

DE SYMPHYTO PETRAEO.

Græcè, σύμφυτον πέτραιον, Latinè, Symphytum petræum, conſolida: Hiſpanicè, Suelda: Italicè, Simphyta conſolida: Gallicè, Bugle: Germanicè, Stein gunſcl.

Enarratio x.

Symphytũ Petræum.

Symphyton Petræon.

EX herbis, quas Ioannes Falconerius Anglus, ſecum afferebat, Symphytũ petrẹum erat quam conſolidam nonnulli appellant, quæ vt teſtatur Ruellius, familiaris Gallis admodum eſt, & eam ſua lingua, buglam vocant: in Italia quoq; naſci, cum Paulo Caſtiliono medico affirmamus, quanquam Mathiolus nunquam eam ſe vidiſſe tradat: de cuius viribus Galenus lib. viij. de Facul.ſimpl. medi. ita dixit: Habet quandam vim incidendi, qua collectum in thorace pulmoneq; pus expurgare poteſt, ac ſimul contrahendi facultatis eſt particeps: qua reiectionibus ſanguinis auxiliatur, eſtq; humidum, ac non immodice calidum, vnde & dulce apparet, ac odoratu iucundum: Ad hæc, manſum ſitim extinguit, & arteriæ ſanat aſperitates, liquet igitur ipſum etiam & digerere & conſtrin

conſtringere poſſe: vnde & enterocæliis imponitur, & ad conuulſa & rupta cum oxymelite bibitur.

DE ALTERO SYMPHYTO.

Græcè, σύμφυτον ἄλλο: Latinè, ſymphytum alterum, conſolida maior, alum, ſolidago: Hiſpanicè, ſuelda maior: Italicè, conſolida maggiore, alo: Gallicè, conſyre, & oreille d'aſne: Germanicè, Vval vvurtz.

Enarratio XI.

HAec, omnibus conſentientibus, conſolida maior eſt, quæ flore non ſolum luteo, ſed rubro, & albo ornatur, cuius radicem, tum intus, tum extra, contra rupturas, caſus, ac vulnera, hoc tempore medici frequentiſsimè adhibent. Dicitur verò, conſolida maior, alterius minoris reſpectu, quã falſo multi ſeplaſiarij, pro petræo ſymphyto vſurpare minime verentur, iis Germani, ſaniculam addunt, quinquefolio, aut fragariæ perſimilem herbã quam diapenſam quoq; vocãt, quia eius folium in quinq; partes diuiſum habet, vnde multi inter pentaphylli genera eam reponunt, cuius radix alba mira nodorũ concatenatione implicita, ad eoſdẽ dictos effectus valet, eſt quoq; præter dictas, alia conſolida, quam margaritam aliqui, alij verò primulam veris, nonnulli verò herbam ſancti Petri, herbam paralyſis, vel clauium herbam appellant, hortis familiariſsimã, vtpote flores iucundos, ex albo rubricantes, ac oculis gratos emittentem. Eſt quoq; altera conſolida, regia vel regalis dicta, herba mira pulchritudine obuia, quæ flore purpureo, violæ magnitudine ornatur, & quam Germani militis calcar appellant, quia calcaris ſimilitudine, corniculum, eius flos in infima ſui parte emittat. Huius herbę flores, oculorũ ardori opitulari tradunt, præcipue ſi piſti, ac aqua roſacea excepti, deſuper apponatur, paratur quoq; ex herba ipſa decoctum, quod multum valere ſcimus, ardoribus tuſsis, inflammationibus, veneno, ac cholericæ paſsioni, non minus quoq; vrinæ retentioni, renum calculo, & coxendicis dolori prodeſt, demum pro aluo purganda à multis vſurpatur. De altero verò Symphyto, quod magnum appellat, loco citato Galenus ita tradit:

Conſolida maior.

Sanicula

Margarita.

Conſolida regalis.

tradit: Symphytum magnum, ſimilem dicto vim habet cæterum neq; videtur dulce, neq; odoratum. Eſt verò ſecundum viſcoſitatem mordacitatemq; ſcillæ ſimile.

DE HOLOSTEO.

Græcè, ὁλόστιον: Latinè, holoſteon.

Enarratio XII.

HAllucinantur, qui Holoſteum piloſellam eſſe autumant, quum inter ſe maxime, vt conferenti manifeſtum erit: nam piloſella folia oliuæ emittit, albis onuſta pilis, vnde nomen traxiſſe certũ eſt, cuius quoq; ramuſculi ſerpunt, lanuginoſi, piloſiue, in quibus flores lutei naſcuntur, nam radices tametſi illi graciles inſint, longæ tamen non ſunt, ſed perbreues admodum, vt inter ſe differre certum ſit: Non ab re tamen eſſet, nec contra rationẽ actum, ſi quis vice holoſtei, piloſellam acciperet, & ea vteretur, quia vtraq; aſtringendi vires habet: ita enim piloſella potenter adſtringit, vt animalia, præcipuè pecora, quæ illam paſcuntur, ob reſtrictos ventres, de vita periclitẽtur: vnde paſtores hoc ſcientes, præcauent ſuos greges à campis & pratis herba iſta ſcatẽtibus. Caue tu tamen optime lector, ne Auriculam muris, piloſellam quoq; dictam, hanc piloſellam eſſe autumes, de qua nunc ſermonem habemus. Cæterum, eſt holoſteon, ea herba quam rura, molle gramen, vel canis denticulum appellant, quæ humi ſerpit, foliis, viticuliſque coronopo, aut gramini ſimilibus guſtu aſtringentibus, radice alba, prætenui vſq; in capillamenti ſpeciem protracta, longitudine quatuor digitorũ, de qua Galenus lib. viii. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita tradit: Oloſteum deſiccandi vim obtinet, cum aſtrictione, ideoq; propinatur ad rupta.

CONSTANTINVS.

GRæcus codex Dioſcoridis ante octingentos annos conſcriptus, conſecratuſq; bibliothecæ regiæ, munere illuſtriſſimi viri domini d'Aramont regis legati apud Mahumetanos, in pictura holoſtei, mihi notiſsimam herbam oſtendit, quam ab effectu herbarij vocant herniam, noſq; vulgò de l'herbe au turc. hæc explet omnes notas holoſtei apud Dioſcoridem & Plinium, qui ipſam plantam ita deſcripſit lib. xxvij. cap. 10. Holoſteon ſine duritia herba, ex aduerſo appellata à Græcis, ſicuti fel dulce (nam, vt in ſupplemen-

to

to linguæ Græcæ omnium primi adnotauimus, ex Cælio. Aureliano, lib. iij. Chronion cap. j. multa contrariæ interpretationis vocabulum ſumpſerunt, vt fella quæ Græci γλυκέα, vocant, cum ſint amariſsima) tenuis vſque in capillamenti ſpeciem, longitudine quatuor digitorum, ceu folijs anguſtis, aſtringens guſtu. Naſcitur in collibus terrenis, vſus eius ad conuulſa, rupta in vino pota, vulnera quoq; conglutinat. Nam & carnes coguntur addita. legendum verò ex authoritate Galeni & Plinij holoſteon (vt etiam in prædicto manu ſcripto Dioſcoridis exemplari legitur) non autem Oleſtion, vt in impreſſo Græcè codice.

DE STOEBE.

Græcè, ςοιβὴ: Latinè, ſtœbe, colymbas, phleon.

Enarratio XIII.

PRætermittit Dioſcorides ſtœbes hiſtoriam tanquam herbæ vulgaris, & omnibus notæ, quæ Theophraſto phleos eſt, herba fruticoſa, aculeata, tum caule, tum folio, ſemine molli, rubido, radice tenera, quam oues vtiliſsime comedunt, nec alibi quàm in aquaticis naſcitur. Galenus verò libro primo, de Antidotis, vbi de vinis ſermonem facit, inquit: patrem ſuum, ad cõſeruanda vina imbecillia & aquoſa, ne quoque aceſcerent, ſtœbe copioſa, calida, apud domum calidiſsimã vaſa plena vino cooperiebat, & aſſecutus fuit id quod ſperabat, & ſubdit: porro herba quæ apud nos naſcitur fruticoſa, admodum eſt calida, acris, & odoratum quippiam reſipiens. Vocant ipſam incolæ colymbadem, nonnulli ſtœben, ad vini conſeruatioñe aptiſſimam, & cætera. Libro quoque de Fœtuum formatione, ſtœben herbam, iecori aſsimilat, quum dicat, ipſa propria hepatis ſubſtantia, de qua antea dixi, in orbem circumnaſcitur, & media fiſſurarũ ſpatia ad ſimilitudinem ſtœbes herbæ explet, atq; ita quidem exortus ex inferiore vena, in ſimis huius viſceris partibus fiunt. Hæc Galenus. In quibus ſtœben herbam iecori ſimilẽ facit, at quæ illa hodie ſit, ignoratur: In Græcia tamẽ, vulgarem herbam eſſe, Græcus quidã medicus mihi retulit. Multi verò ſtœben, ſcabioſam eſſe dixerunt, ſed falſo, quia ſcabioſa aculeata herba non eſt, imò folia erucæ multidiuiſa, ac ſubhirſuta habet, flores verò cæruleos, albicantes: item, ſcabioſa naſcitur in campis, & ſiccis locis: ſtœbe verò in aquoſis, vt liquid

Stœbe.

Scabioſa herba.

liquido conſtet ſcabioſam non eſſe ſtœben. Proinde Pandectarius, in hac, vt in aliis ſæpe ſolet, hallucinatur, credens vtiq; ſtœben ſcabioſam eſſe. Sed nos Matthæũ iſtum Syluaticum, cum ſuis erroribus miſſum facimus, & ad ſcabioſæ facultates accedamus, quæ ita habent: Scabiem & pſoram curat, non decoctum vel ſolum aqua ebibita, ſed etiam vnguentis eius ſuccus mixtus, qua de cauſa purgat, & abſceſſus rumpit, ac carbunculos curat. De ſtœbes vero viribus, ita tradit Galenus lib. viij. de Facul. ſimplic. medic. Fructus eius & folia aſtringunt citra mordacitatem, deſiccantq; in tertio fere incipiente ordine, quare decoctum eorum iniicitur dyſentericis, auribusq; pure fluentibus, quod etiam magna vulnera glutinat, præcipuè cum vino atro & auſtero. Valenter enim deſiccat omnes præter naturam humiditates: folia viridia illita erumpentem ſanguinem ſupprimunt, ſuffuſionibusq; oculorum ex ictu medentur.

DE CLYMENO.

Græcè, κλύμενον: Latinè, clymenum.

Enarratio XIIII.

Clymenos herba.

CAule tantum, clymenos à ſaponaria vulgari, differre videtur, quia clymeno, caulis fabaceus quadrangulus ineſt: Saponariæ verò rotundus, ac nodoſus, vtriq; tamen eadem ſunt folia plantaginis: cæterum clymenum mulierculæ Luſitaniæ, apud quas, præ cæteris nationibus, Romanorũ voces ſeruatas inuenio, ſua voce, ſexafriguam, vel ſaxifragã appellant, vnde in mentem venit, quòd non ab re eſſet, herba hac, quadratum caulem habente, quam nos clymenũ dicimus, ſaponariæ veræ loco vti, quia vera ſaponaria ſaxifragia dici poteſt, quia calculos veſicę frangit, & eos cum vrina pellit: imò Mathiolus Senenſis, vir mea ſententia, in re herbaria veluti cæteris medicinę partibus, ſatis inſtructus, pro vera ſaponaria, hanc quadrangulum caulem habentem recipit, & eam clymenum eſſe dicit, De qua Galenus, nullam libris Simpli. mentionem fecit, veluti nec Paulus: Plinius tamen libro XXV. cap. 7. hanc à rege Clymeno, vnde & nomen traxit, inuentam contendit, cui, quæ periclymeno debebãtur, non ſine errore tribuit.

Mathiolus Senenſis.

Plinius errat.

CONST

CONSTANTINVS.

CVm hominis ſit oris duriſſimi, & perfrictæ frontis, in re aperta mentiri, ſubit mirari Amati Luſitani (cui ſane alioqui, ſua etiam laus debetur) ingenium atq; audaciam, quem Mathioli viri inſigniter docti, authoritatem ementiri non pudeat: nec idquidem ſemel, ſed ſæpius, vti facit hoc in loco de Clymeno; quam plantam ſibi incognitam eſſe ingenuè confitetur ipſe Mathiolus, contenditq; non eſſe ſaponariam: iure quidem, nam pleriq; iam veram clymenon mecum agnoſcunt, longe diuerſam à ſaponaria, vt in alio opere graphica ipſius pictura, teſtabimur. Immeritò tamen Plinius à Mathiolo, ita culpatur; Hanc inquit, vt Plinius memoriæ prodidit lib. xxv. cap. 7. inuenit rex Clymenus, vnde & nomen herbæ. Quo in loco idem Plin. Clymeno perperàm illa omnia reddidit, quæ Dioſcorides periclymeno aſſignat. hactenus Mathiolus, cuius poſtrema clauſula plane falſa eſt (quod tamen cum tanti viri bona venia dixerim) optimè enim Dioſcoridis veſtigijs inſiſtens Plinius, periclymenon diſtinxit à Clymeno: ſed pro diuerſitate authorum quos ſequitur, Clymenon duplicem deſcribit. in ſecunda non diſſentit à Dioſcoride, in prima tantum ſpecie, non omnes, vt inquit ipſe Mathiolus, ſed quaſdam periclymeno attributas notas à Dioſcoride, Clymeno aſcribit Plinius, pro plantarũ, aut ſcriptorum differentia & varietate. Quæ omnia vt plana faciam, Plinij locos ſuper hac re adducere operæ pretiũ eſt. lib. xxvij. cap. 12. Periclymenos fruticat & ipſa, ex interuallo, duo folia habens, ſubcandida, mollia. In cacumine autem ſemen inter folia durum, & quod difficile euellatur. Naſcitur in aruis ac ſepibus, conuoluens ſe adminiculis quibuſcunq;, ſemen eius in vmbra ſiccatum tunditur, & in paſtillos digeritur. Hi reſoluti dantur in vini albi cyathis tribus, tricenis diebus, ad lienem: eumq; vrina cruenta, aut per aluum abſumit, quod intelligitur à decimo (Dioſcorides habet ſexto) ſtatim die. vrinam cient & folia decocta, quæ & orthopnoicis proſunt. Partum quoque adiuuant, ſecundasq; pellunt pota ſimili modo. At verò lib. xxv. cap. 7. ſic inquit, Clymenos à rege appellata eſt, hederæ folijs, eramoſa, caule inani, articulis præcincta, odore graui, & ſemine hederæ, ſyluestribus & montoſis naſcens. Quibus morbis pota medeatur, dicemus (nempe lib. xxvj. cap. 8.) ſed hic indicandum eſt, dum medeatur ſterilitatem pota etiam in viris fieri. Græci plantagini ſimilem eſſe dixerunt, caule quadrato, folliculis inter ſe implexis, velut in polyporum cirris. Et ſuccus autem in vſu, vis eius ſumma in refrigerando. Hactenus

PP Plinius

Plinius, quem etiam, vt debitorem creditor appellat, & obtorto collo pertrahit Luſitanus, ipſe qui totus eſt in ære Mathioli, ex cuius non mutuatitia, vt loquitur Gellius, ſed ſurreptitia pecunia, ſuas facultates exornat, & amplificat.

DE PERICLYMENO.

Græcè, περικλύμενον: Latinè, periclymenos: Officin. volucrum maius, mater ſylua, vinciboſcum: Hiſpanicè, madre ſylua: Italicè, matri ſelua: Gallicè, ſuccetz, ou cheurefeuille: Germanicè, Geyſs blatt, ſpeck oder vualdgilgen, vnd zeünling.

Enarratio XV.

PEriclymenos, omnium doctorum hominum voto, Matriſiluia eſt, quia omni ex parte inter ſe maxime reſpondent, quam quoq; nonnulli caprifolium appellant, ſed reuera non ſine errore: quum caprifolij nomen pyxacanthæ Dioſcoridis magis conueniat: Sed huius erroris Matthæus Syluaticus author fuit, quem ſubticere ſatius eſt. Cæterū ex periclymeni ſiue matris ſyluæ ſucco, optimum confici ſolet cerotum capitale, quod medici & chirurgici iuniores miris extollunt laudibus, At Ioannes de Vigo, non aſpernendus chirurgus hanc herbam, crurium vlceribus, multum valere ſcriptū reliquit, qui remedium hoc, à Galeno lib. viij. accepiſſe fatetur, ſed ſua pace bona dixerim, non ſine menda, quum apud Galenum hoc non reperiatur, vt ex ſuis verbis percipitur, quæ ita habent: Fructus eius & folia adeo vehementer incidunt & calfaciunt, vt ſi diutius bibantur vrinam ſanguinolentam efficiant, principio tantum vrinam mouentia, foris cum oleo illita etiam excalfaciunt. Iuuant & lienoſos, & difficulter ſpirantes, competens menſura eſt, drachmæ vnius cum vino, deſiccat etiam ſemen (& vt quidem tradunt) ſi liberalius bibatur, ſterilitatem inducit,

Ioānes de Vigo errat

DE TRIBVLO.

Græcè, τρίβολος: Latinè, tribulus: Hiſpanicè, abroyos, abrolhos ſpinas: Italicè, tribolo: Arabicè, haſach: Gallicè, maeres, ſaligots, & chaudetrapes.

DE

DE TRIBVLO AQVATICO.

Græcè, τρίβολος ἔνυδρος: Latinè, Tribulus aquaticus: Hiſpanicè, abroyos delhagoa: Italicè, tribolo aquatico, caſtagne del aqua: Gallicè, triboli aquatici: Germanicè, Vvaſſer nuſs.

Enarratio XVI.

NOrunt terreſtrem tribulum, qui excalciati in pratis ſecus flumina, & in domorum areis vagantur. Humi enim ſerpit herba hæc, cuius folia minuta portulacæ figura ſunt, inter quæ ſpinæ tribuli dictę, magnitudine ciceris naſcuntur. Cuius alteram ſpeciem Theophraſtus lib. vj. de Hiſtoria Plantarũ, cap. 5. facit. Eſt præter terreſtrem tribulum, alter aquaticus, ob id quod in aquis tã dulcibus, quàm maritimis naſcatur, dictus, qui ſupernatat & triangularis magnitudine caſtaneæ apparet: qua de cauſa, Mantuani & Ferrariẽſes, imò omnes ferè Longobardi, tribulos iſtos, caſtaneas aquaticas appellãt, vel potius forſan ob id quòd caſtanearum ſaporem in guſtu referant, ex quibus quoq; peregrini ſuas coronas parant, vt collo ſuſpenſis melius hypocriſim ſuam oſtentent. Nam Venetiis apud Riuum altum tribuli ij venduntur, & marini dicuntur. Naſcuntur enim, vt ſæpe vidimus in lacubus prope Clodiũ portum. De quibus Galenus lib. viij. de Facult. ſimplic. medi. ita inquit. Tribulus ex humida eſſentia modice frigida, & ſicca non mediocriter, cæterum ſimiliter frigida conſtat: Vnde contra phlegmonarũ generationes, & cõtra omnes influxus congruit: porro terreſtris ipſius fructus, quum tenuium ſit partium, potus renum calculos conterit.

Tribulus terreſtris.

Tribulus aquaticus.

DE SAXIFRAGA.

Enarratio XVII.

TAmetſi ſaxifraga verbum Latinum quàm Græcum potius referre videatur, cuius cauſa, caput hoc multi cum Marcello adiectitium Dioſcoridi eſſe putarunt: nihilominus tamen verum & germanũ eſſe atteſtatur quod in omnibus Dioſcoridis exemplaribus reperiatur. Quæ tamen hodie ſaxifraga Dioſcoridis ſit, multi non aſſequuntur, quum illius vice, herba quadam inter ſaxa plerunq; naſcente vtantur, quæ pimpinellæ ſimilis videtur,

Saxifraga

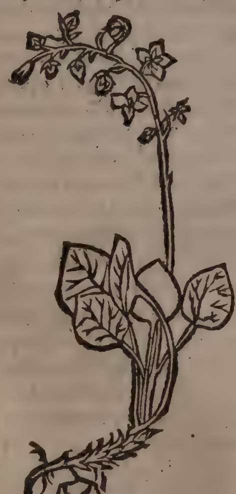
Sed in hoc differunt, quia pimpinella habet pilos: Saxifragia verò illos non habet, vnde notum euadit, quòd recentiorum ſaxifragia, apud Dioſcoridem non eſt ſaxifraga, quia Dioſcoridis ſaxifraga epithymo potius, quàm pimpinellæ ſimilis eſt. Revera tamen, Dioſcoridis ſaxifraga, epithymo omnino reſpondens in Italia conſpicitur, qua in minuendo renum & veſicæ calculo, ac lotio euocando, non infelici ſucceſſu operamur, cæterum de empetro alibi caput habetur.

CONSTANTINVS.

SVppoſititium & ſpurium eſt illud caput de ſaxifragia, non enim in antiquis Dioſcoridis exemplaribus legitur. Quin hæc quæ à falſario quodam, interpoſita ſunt de ſaxiphragia, ita deprauatè & corruptè Græcè traduntur, vt qui hæc interiecta & non legitima non poteſt agnoſcere, neſciat planè quid diſtent ara Lupinis. Plinius vocat Adiantum ſaxifragum, quòd calculos comminuat, libro xxij. capite 21.

DE LIMONIO.

Græcè, λειμώνιον: *Latinè, limonium, beta ſylueſtris: Hiſpanicè, aſelga monteſina: Gallicè, bette, ou reparee de pré: Ger.* Vvald mangolt.

Limonium.

Enarratio XVIII.

VT teſtatur Plinius, lib. xx, cap. viij. limonium beta eſt ſylueſtris, quãquam Galenus, lib. ij. de Facult. alimen. nullam reperiri betã ſylueſtrem dicat, Reuera tamen, Limonium hodie variis in locis reperitur, folio paruo betam referente, caule cubitali, & maiori, ſubtili, ſimili corneolæ, ſiue luteæ dictæ herbæ, Sed ſemine omnino

omnino onuſto, cui radix alba raphani ſimilitudine ineſt. Cæterum, non ſunt audiendi medici illi, qui contendunt Limonium apud Paulum Aeginetam, fructum vulgo limonem dictũ, eſſe, ineſt enim limonij herbæ dictæ ſemini vel fructui dicto, auſteritas quædam, ob quam limonem fructum eſſe falſo opinati ſunt: Vnde Galenus libr. vij. de Facul. ſimpl. medic. ita quoq; dixit: Eius fructum, vt pote acerbum, ex vino exhibent cœliacis, dyſentericis, & hæmoptoicis, iuuat & profluuium muliebre: Satis eſt oxybaphi menſura.

DE LAGOPO.

Græcè, λαγώπυς: Latinè, lagopus.

Enarratio XIX.

Lagopus.

IAm ſuccinctè ac breuiter de Lagopo loquutus eſt Dioſcorides, vt quæ illa ſit herba, difficile ſit diuinare, vt tamen coniecturis aſſequi potuimus, lagopũ, herbam illam, quam trinitatis appellant, eſſe, credendum eſt. Quæ ideo trinitatis herba dicitur, quia folia ſua maculata, in tres partes diuiſa, & longis pediculis à radicibus ortis, adalligata habeat, in cuius cubitali cauliculo, ineunte vere, cæruleus quidam flos peruincæ ſimilis naſcitur: nam radix huic multiplex eſt, ſubtilis & in nigrum rubricans. Cæterum hæc herba trinitatis, pes leporis dicitur, quia eius folium in tres partes diuiſum pedem leporis animalis referat: Quæ aluum reprimit, vulnera conſolidat, ac inteſtinali rupturæ prodeſt, præcipue ſi eius pulueris drachma in vino auſtero & ſtyptico bibatur.

Brunphelſius errat. *Mathæus Syluaticus errat.* *Caryophyllata.*

Quæ omnia, lagopo ex directo conuenire, certũ eſt. Cęterum hanc Trinitatis herbam, Otho Brunphelſius, extra omnem animaduerſionis modum, inter hepaticas repoſuit, qua ratione illi in hac re nulla præſtanda eſt fides. Item non minori errore comprehenſus videtur Matthęus Syluaticus, quum lagopum, caryophyllatam eſſe dixerit: quia lagopus in hortorum areis naſcitur: caryophyllata verò, in montibus longe à ſepibus & viis, quã multi quoque, ſanam mundam, alij herbam benedictam appellant. Dicitur verò caryophyllata, ſiue gariophyllata quia eius radix odorem caryophylli expiret: Quæ, vt mea fert opinio à Plinio, Geũ lib. xxvj. cap. 7. appellatur, Datur enim iis qui ex alto cadunt: Huius radix in puluerem redacta, per ſe vel conſolidæ adiuncta, ac in vino pota, certo iuuamento, ſtomachum quoq; roborat, ac fluxum omnem reſtringit, & ſolo odore ſpiritũ recreat, calida enim & ſicca eſt, vt eius atteſtatur ſapor & odor. Porro de lagopo, ita breuiſsime tradidit Galen. lib. vij. de Facult. ſimpl. medic. Facultatis eſt deſiccantis, adeo vt fluxus alui probè exiccet. Verum meminiſſe decet, eſſe alteram herbam trinitatis dictam, inter coronarias cõnumeratam, quam trinitatis appellant, quia in eius flore, trinus reperitur color.

Geum Plinÿ caryophyllata eſt.

Altera herba trinitatis.

CONSTANTINVS.

L*Agopus planta ignota eſt, quia à nemine deſcripta. Caryophyllata etiam quo nomine dicta ſit ab antiquis, incompertum eſt.* Mathioli *ſuſpitionem de* Geo *apud* Plinium, *in affirmationem arripuit* Luſitanus. *Illa verò planta etiam herba trinitatis dicta, à doctis hominibus creditur phlox, ſiue phlogion apud* Theophraſtum *lib. vj. de hiſtoria plantarũ & Plinium lib. xxj. cap.* 10. *nos vocamus menue penſee: Alteram herbam trinitatis pied* D'*alexandre, ou* D'*alouette, quæ Lagopus Luſitano,* Mathiolo *abſque nomine cap. de trifolio.*

DE MEDIO.

Græcè, μήδιον: Latinè, medion.

Enarratio xx.

DIfficile admodum eſt, medium herbam hodie dignoſcere, quum in Media naſci tantum credatur regione, ac id magis, quia quibus ornetur foliis non cõſtet. In quibuſdam enim exemplaribus, legimus, medium folia ſeridis

dis habere, in aliis vero iridis : vtcunque tamen , ne ordinem peruertamus,de eo Galenus,lib.7.de Facultat.ſimpl. medicamen. ita tradit : Radix quidem eius auſtera eſt, omnesque fluxiones cohibet, At ſemen tantum abeſt, vt id moliatur, vt etiam menſes cieat ; nimirum tenuium partium quum ſit, & facultate incidendi præditum.

DE EPIMEDIO.

Græcè, ἐπιμήδιον : Latinè, epimedium.

Enarratio XXI.

QVæ hæc ſit herba, mihi albo coruo rarior eſt, iis tamen quæ Dioſcorides de ea tradidit,ſubſcripſit Plinius, lib.xxvij. cap. 9.& vt de illius viribus tradit Galen. lib.vj. refrigerat moderate, cum aquea humiditate, vbetibus illitum,ſurrecta ea ſeruare poteſt,aiunt verò,ſi potu hauriatur,ſterilitatem parere.

DE XIPHIO.

Xiphion.

Græcè, ξίφιον : Latinè, Xiphium , gladiolus : Hiſpani . gladiolo de entre los panes : Italicè, monacuccie: Galli. glais ou, glaieul : Arabicè, Kaſiſlon : Germanicè, Schvuertel.

Enarratio XXII.

NAſcitur Gladiolus inter ſegetes vbiq; folio iridis, ſed breuiori, anguſtiori, venoſo, & cultri modo in mucronem deſinente, vnde nomẽ traxiſſe videtur. Caulem verò ex ſe cubitalem mittit, in quo purpurei flores, ordine bene diſpoſiti videntur, qui & ſi iridis figura ſimilentur, breuiores

tamen ſunt, nam radices huic rotundæ duæ ſunt, teſticulorum canis, dictis radicibus admodum ſimiles, quarum vna alteri ſubſidet. Plinius verò libro xxv.cap.11. per Xiphium, aquaticum gladiolum intelligere videtur, quia Xiphium, aquæ accolam dixit, quum tamen Dioſcorides, in aruis naſci tradat, de aquatica verò illa gladiolo, capite de acoro ſermonem habuimus: ſed multo ampliorem capite ſuo proprio de Xyride: At de Xiphio ita meminit Galenus lib. viij. de Facultat. ſimplic. medicamentorum. Xiphij radix maxime altera quæ ſuperior eſt, attrahit, digerit, deſiccatque.

Plinij xiphium.

DE SPARGANIO,

SIVE XIPHIDIO.

Græcè, σπαργάνιον: Latinè, Sparganium: Gallicè, pillette: Arabicè ſafarhe ramon.

Enarratio XXIII.

Sparganium ſpatula fœtida.

SParganion, ſiue Xiphidion, officinarum ſpatula fœtida eſt, quum inter ſe maxime cōueniant, vnde Mathiolum Senenſem hic errare certū eſt, quia ſparganium non eſſe ſpatulam fœtidam contendit, & eo magis, quia in ſpatula fœtida pilulas non comperiri in quibus ſemen claudatur dicat, quod falſiſsimū eſſe, qui ſpatulæ fœtidæ mediocrem notitiam habent: norunt, proinde ſparganium ſpatulam fœtidam eſſe certum eſt, cuius ſuccus hodie vnguentis, contra ſcabiem & pſoram miſcetur, & merito, quia, vt inquit Galenus lib. viij. de Facult. ſimplic. medic. Sparganium deſiccantis eſt facultatis.

CONSTANTINVS.

SParganion & Xyridem puto Luſitanū ne per ſomnium quidem vidiſſe, nihil enim certius his qui vtramq; plantā cognoſcunt, quàm ſpatulā fœtidam eſſe Dioſcoridis Xyridem: nō autem ſparganion. Ego quidem qui millies vtramq; plantam vidi in Anglia, & multis alijs locis, ſæpeq; contuli cum Dioſcoridis deſcriptione, doctiſſimo Mathiolo hoc in loco nō inuitè ſubſcribo, à quo quidem non deſciſcit Luſitanus, niſi vt aliquis eſſe videatur.

DE XYRIDE.

Græcè, ξυρὶς: Latinè, Xyris: Hiſpanicè, lirio ſpadanal: Gallicè, coſſue, ou glaieul ſauuage: Arabicè,

bicè, Caſoras: officinis, ſpatula fœtida: Germanicè, Vuandtleuſz.

Enarratio XXIIII.

Xyris.

NAſcitur Xyris aquoſis in locis, & hodie gladiolus purpurea, à flore purpureo appellatur. Altera autem gladiolus luteis floribus reperitur, cuius radix pro acoro à multis vſurpatur, vt capite 2. libri primi diximus. De xyride verò Galenus ita tradit, lib. viij. de Facultatibus ſimplicium medicamẽtorum. Xyris, tenuium partiũ, attractoriæ, digerendi, & deſiccandi facultatis eſt, cũ radix, tum multo magis fructus, qui quidem & vrinam ciet, & lienes induratos ſanare poteſt.

DE ANCHVSA.

Græcè, ἄγχουσα: Latinè, Anchuſa: Hiſpanicè, ſoagem: Italicè, Anchuſa: Gallicè, Orchanette, ou Anchuſe: Germanicè, Rot ochſsen zung.

DE SECVNDA ANCHVSA.
DE TERTIA ANCHVSA.

Enarratio XXV. XXVI. XXVII.

ANchuſæ omnes tres ſpecies norunt mulieres, quia earum ſucco radicum rubro, ſuas fucant genas. Ornantur enim per vniuerſum caulem, flore purpureo ad albedinem inclinante, bugloſſæ perſimili: De quibus Galenus lib. vj. de Facul. ſimpl. medic. agit, & illis lycopſim adnumerat, dicens: Anchuſæ quatuor ſunt ſpecies, Ono-

 clea,

clea, quam vocant, radicem habet admodum refrigerantem, deſiccantem, aſtringentem, & ſubamaram, corporibus condenſandis & modice extenuandis idoneam, tum abſtergendis quoq; & abluendis bilioſis & ſalſis ſuccis: quare aurigini & lienoſis eſt vtilis. Præterea cum polenta illita, iuuat eryſipelata, & abſtergit non modo epota, ſed etiam admota extrinſecus. Proinde aceto macerata, vitiligines & lepras ſanat: At folia ipſius herbæ imbecilliora radice ſunt, non tamen à reſiccatione & aſtrictione aliena: itaq; profluuium ſanant cum vino pota. Lycopſos nominata refrigerans etiam & ſiccans, ſimiliter eryſipelatis congruit, verumtamen radicem quàm onoclea magis aſtringentem ſortitur. Onochilo cognominatæ vis & calidior & medicamentoſior ineſt: quare eos qui à viperis morſi ſunt, admodum iuuat, tum illita, tum ſuſpenſa, tum eſa. Reliqua vero quæ quarta eſt, & parua, cæteris eſt calidior, amarior & medicatior: ac proinde ad latos lumbricos idonea, oxybaphi menſura cum naſturtio & hyſſopo epota.

DE LYCOPSIDE.

Græcè, λύκοψις: *Latinè*, *Lycopſis*, *Anchuſæ altera ſpecies*: *Germanicè*, Scharpffochſsen zung.

Enarratio XXVIII.

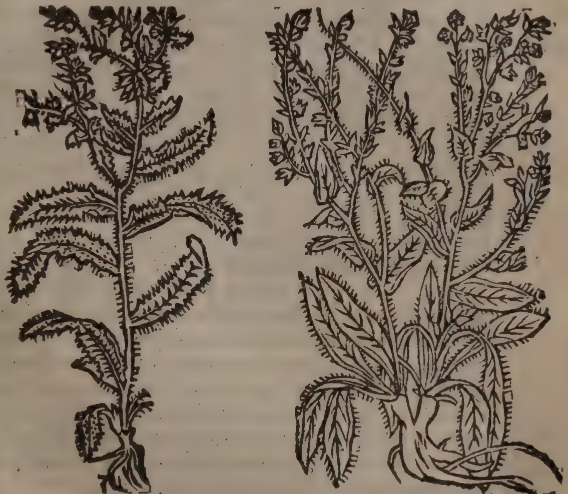
GAlenus quum de anchuſa egit, de lycopſide quoque tanquam anchuſæ altera ſpecie, ſermonem habuit, vt ex præcedente enarratione facile comprehendi poteſt. Ruellius tamen, aliorum iudicio, lycopſim eam eſſe herbam contendit, quam vulgares Italiæ pharmacopolæ cynogloſſam appellant: Sed revera falſo, quia inter ſe maxime differunt, vt conferenti notum erit. Iis adde, quod Plinius noſcens lycopſim herbam differentem à dicta cynogloſſa, lib. xxvij. cap. 11. ſeorſum de ea agit dicens: Lycopſis longioribus, quàm lactuca eſt foliis craſsioribusq; caule longo, hirſutis, adnatis multis cubitalibus, flore paruo, purpureo: naſcitur in campeſtribus, illinitur cum farina hordeacea, igni ſacro, ſudorem in febribus mouet, ſucco aquæ calidæ admixto. De prædicta vero cynogloſſa, lib. xxv. cap. 8. ſermonem habuit, quum dicat: Inungitur & cynogloſſos, caninas imitans linguas, topiariis oper

Ruellius errat.

operibus gratiſsima, aiuntq;, quæ tres thyrſos ſeminis emittat, eius radicē potam ex aqua ad tertianas prodeſſe, quæ quatuor, ad quartanas: Eſt alia ſimilis ei, & quæ ferat lappas minutas: eius radix pota ex aqua, ranis & ſerpentibus aduerſatur: vt liquido conſtet, lycopſim alteram herbam à prædicta cynogloſſa eſſe.

DE ECHIO.

Græcè, ἔχιον: *Latinè*, *Echion*, *Alcibiadion*, *Alcibiacum*: *Hiſpanicè*, *Yerua de la biuora*: *Luſitanicè*, *Chupamel*: *Italicè*, *la bugloſſa ſaluatica*: *Gallicè*, *Bugloſe ſauuage ou herbe à bouc*: *Germanicè*, Ochſsen zung.

Echium domeſticum. *Sylueſtre.*

Enarratio XXIX.

Echis Græcis, Vipera Latinis eſt, quæ ideo Echis herba dicitur, quia ſemen, capiti viperæ ſimile habet, multis ſatis nota, folio oblongo, ſtricto, aſpero, bugloſſo vulgari

vulgari ſimili, qua de cauſa multi ſylueſtrem bugloſſum appellant: imò Otho Brunphelſius, pro ſylueſtri bugloſſa, graphice eam depingit, quæ purpuraſcentes flores, ad ruborem tendentes, à medio caulis, verſus partem ſuperiorem habet, in quibus dulcedinem quandam pueri in Hiſpania ſugentes, percipiunt, vnde nomen herbæ impoſuerunt, quale in lemmate fiximus: Nam ſemen paruum eſt, nigrum viperino capiti perſimile, quod veluti & radix nigricans, digitalis craſsitudinis, viperarum morſibus, in potu ſuccurrit. Hanc vero Galenus ſiluit, libro ſuorum Simplicium, quanquam Paulus ad Dioſcoridis intentionem, de ea mentionem fecerit. Verum, Echion eadem eſt herba cum Alcibiadio, vt ex Dioſcoride percipitur, quãquam Plinium hoc ignoraſſe ſatis claret, vt eius indicant verba, quæ ita lib. xxvij. cap. 5. habent: Alcibion qualis eſſet herba apud authores non reperi. Sed radicem eius & folia trita ad ſerpentis morſus imponi & bibi iubent. Hactenus Plinius. Ex cuius verbis ſatis percipitur quòd quia alcibium eſſet ignoraſſet, imò quòd Echion non eſſet alcibion, ex libro vigeſimo quinto, cap. ix. eui dentiſsime comprehenditur, quum de Echio ita dicat Echios vtriuſq; generis pulegio ſimilis, foliis coronata drachmis duabus ex vini cyathis quatuor datur: item altera lanugine diſtinguitur ſpinoſa, cui & capitula vipera ſimilia ſunt, hæc ex vino & aceto.

Plinius errat.

CONSTANTINVS.

Memoria in homine permulta complectitur, non tamen omnia: & finita cùm ſit, rerum infinitatem non aſſequitur. quo fit vt minime mirum ſit, Plinium quem ex ſcriptis conſtat tenaciſsimæ memoriæ fuiſſe, hoc in loco obliuioſum videri, nec quidem iniuria: ſiquidẽ teſtatum, ſe Alcibion qualis eſſet herba, apud authores non comperiſſe. Et tamen præter Dioſcoridẽ, apud quem legendum Alcibion non Alcibiadion: etiam apud Nicandrũ in theriacis, luculentum hoc extat teſtimonium de alcibio.

Εσθλὼ δ' ἀλκιβίυ ἔχιος περιφράζεο ῥίζαν.

Τῆς καὶ ἀκανθοβόλος μὲν ἀεὶ περιστέφεται χαίτη.

Lege apud ipſum authorem reliquos ſeptem verſus. herba inquit ipſius Nicandri interpres Diphilus, vocatur Alcibios & echis: Alcibios quidem à repertore: Echis autem ab efficacia aduerſus viperas, hiſtoriaq́; authorem aduocat Demetrium. Nicander abl

voca

vocat ἐχίειον cuius duo genera facit. locus etiam in Theriacis, quo loco verſus incipit:

Ἔνθα δύω ἐχίεια πιφάσκεο.

Plinio autem prior refricuit memoriam, illi aurem vellens Senenſis Mathiolus. quod ſilendum non eſt, vel hac potiſsimum cauſa, vt imponam plagiario pudorem, iuxta Martialem.

DE OCYMASTRO.

Græcè, ὠκυμοειδές: Latinè, ocymoides, philitærium, ocymaſtrum, ocymum ſylueſtre, baſilicum ſylueſtre: Hiſpanicè, albahaqua monteſina, alfabega ſylueſtre: Italicè, baſilico ſaluatico: Gallicè, baſilic ſauuage: Germanicè, Vvild baſilig.

Enarratio xxx.

NAſcitur Ocymaſtrum, baſilicum dictum ſylueſtre, in ſegetibus plerunq;, folio ocymi, ramulis quadratis, hirſutis, & illis quidem dodrantalibus, in quibus flores albi (ſilente Dioſcoride) naſcuntur, quibus decidentibus, ſiliquæ dentatæ, hioſcyamo perſimiles, ſemine quodam nigro melanthio æquali plenæ conſpiciuntur. Quibus labiis admotis, pueri non tam Italiæ quàm totius Hiſpaniæ ſibilum edunt, & de eo Galenus vltimo capite libri octaui, de Facul. ſimpl. medic. ita dixit: Semen ocymoidis, tenuium eſt partium, & citra morſum, facultatis deſiccatoriæ. *Ocymaſtrũ*

DE ERINO, SIVE ECHINO.

Græcè, ἔρινος: Lat. erinon, echinos, ocymũ aquaticum, baſilicũ aquaticũ: Hiſp. alfahaqua, de lhagoa: Ital. baſilico aquatico: Gal. baſilic aquatique: Ger. Vuaſſer baſilig.

Enarratio xxxi.

QVi ex iſto capite expungere contendunt, hæc verba, lacteo liquore abundãt caulis & folia erini, omnino nunquam herbam iſtam ſe vidiſſe indicant, quæ proculdubio in aquaſtrinis naſcitur locis, plena non niſi liquoris lactei, & de ea Plinius lib. xxiij, cap. 7. ad iſtũ modum dixit: Herba quoq; quam Græci erinon vocant, reddenda in hoc loco propter gentilitatẽ, palmo alta eſt, cauliculis quinis fere ocymi ſimilitudine, flos candidus, ſemen nigrum *Hæc omnia ad verbum ex Mathiolo.*

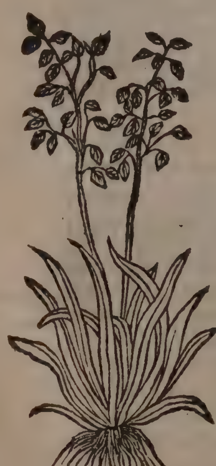
grum, paruum, tritum, cum melle Attico oculorum epiphoris medetur, vt cũ duabus drachmis cum cyathis Atticis quatuor, manat lacte multo & dulci, herba perquàm vtilis aurium dolori nitri exiguo addito, folia reſiſtunt venenis. Hęc enim vltima verba Dioſcorides ſiluit, quum tamen Nicander, in ſua theriaces cõpoſitione herbã hanc, vtpote contra venena valentem miſcuerit. Verum Galenus hanc non erion, ſed potius echinon appellat, nec mirum, quia in multis Dioſcoridis exemplaribus, ſic in lemmate, de echino legitur, de qua ille ſexto de Facultat ſimplic. medic. tradit: echini herbæ fructus, acerbus eſt ac proinde repellentis & exiccatoriæ facultatis, vtuntur eo ad oculorum fluxiones, & aurium.

DE GRAMINE.

Græcè, ἄγρωστις: Latinè, gramen: Hiſpanicè, gram gramenha: Italicè, gramigna: Gallicè, dent d chien: Arabicè, negen: Germanicè, Graſs.

DE CALAMAGROSTI.

Græcè, καλαμάγρωστις: Latinè, harundinaceũ gramen

Graminis 1. genus.

Graminis 2. genus.

DE GRAMINE PARNASSI.

Græcè, ἄγρωστις ἐν παρνασῷ: Latinè, gramen Parnaſi.

Enarratio XXXII. XXXIII. XXXIIII.

Graminis aliud genus.

Apprime dubio procul de gramine Plinius diſſerit, cuius prȩter iſtas à Dioſcoride citatas ſpecies, alias tres aculeati lib. xxiiij. cap. xix. ad iſtum modum deſcribit: Gramen ipſum eſt inter herbas vulgatiſsimum, geniculatis ſerpit internodiis, crebroq́; ab iis & ex cacumine nouas radices ſpargit, folia eius in reliquo orbe in exilitatē faſtigiantur. In Parnaſſo tantum hederacea ſpecie denſius quàm vſquam fruticante, flore odorato, candidoque. Iumentis herba non alia gratior, ſiue viridis ſiue in veno ſiccata, tunditur aſperſa aqua, Succum quoq; eius in Parnaſſo excipi tradunt, propter vbertatem, dulcis enim hic eſt. In vicem eius in reliqua parte terrarum ſuccedit decoctum, ad vulnera conglutinanda, quod & ipſa herba tuſa præſtat, tueturq́;, & ab inflammationibus placat. Decocto adiicitur vinum ac mel, ab aliquibus & thuris & piperis myrrhæq; tertiæ portiones: rurſusq́; coquitur in æreo vaſe ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta in vino torminibus medetur: & vrinæ difficultatibus, vlceribus veſicæ, calculos frangit, ſemen vehementius vrinam impellit, aluum, vomitioneſq́; ſiſtit, priuatim autem draconum morſibus auxiliatur, & ſubdit: Quod à graminum genere ſeptem internodia habet, efficaciſsime capiti contra dolores adalligatur, Quidam Gramen.

propter

Aculeatũ gramẽ triũ generum.

propter veſicæ cruciatus decoctum ex vino gramen ad dimidias è balneis bibi iubent. Sunt qui & aculeatum gramen vocant trium generum, cum in cacumine aculei ſunt plurimum quini, dactylon vocant, hos conuolutos naribus inſerunt, extrahuntq; ſanguinis ciendi gratia. Altero quod eſt aizoo ſimile, ad paronychia & pterygia vnguium, & cùm caro vnguibus excreuerit vtuntur cum axungia, ideo dactylon appellantes, quia digitis medeatur. Tertium genus dactyli, ſed tenuius naſcitur in parietibus aut tegulis: huic cauſtica vis eſt, ſiſtit vlcera quæ ſerpunt. Gramen capiti circũdatum ſanguinis è naribus fluxiones ſiſtit. Camelos autem necare traditur in Babylonis regione id quod iuxta vias naſcitur. Hactenus Plinius. Nos vero graminis primam ſpeciem communiſsimam, ac vbiq; vulgarem eſſe nouimus, & qua iumenta optima pabulantur, & ex ea aquam per campanam in officinis paratam pharmacopolæ habẽt, quia anguſtiis vrinæ prodeſt, & lapillos frangit: frigida enim aqua iſta eſt, veluti alkakengi, in ſummo pretio habenda, quum perpaucæ ſint medicinæ natura frigidæ, calculos frangentes, & vrinam elicientes.

Ruellius errat. *Leonicenus errat.*

Cæterum perperam dixerunt, Leonicenus & Ruellius, quòd gramen aculeatum in quinq; diuiſum penulas, & quo pueri è naribus ſanguinẽ prorritant, coronopus eſt, quum vt diximus, coronopus, herba cornu cerui, vel ſtella maris, appellatur. Nam de aculeato illo gramine, abunde Plinius citato loco meminit. Non minori quoq; errore, olim à me cõprehenſus eſt Otho Brunphelſius, quum in ſuis Tomis, gramen polygonion eſſe putauerit.

Brunphelſius errat.

Harundinaceum vero granum vulgatiſsimum quoq; eſt, naſcitur autem ad ripas fluuiorum, præcipue Eridani, Padi dicti, qui Ferrariam præterlabitur. Dulce autem hoc gramen eſt, & iumentis gratum, ex quo in farinam redacto, panes deficientibus frugibus parari poſſunt, & multo meliores illis, quibus Braſilij homines ali ſolent, non niſi ex puluere cuiuſdam arboris apparatis, ac piſtis, ad quam regionem vtpote nobis nouam, quum Luſitani noſtri, longa nauigatione fracti, appuliſſent, deficiente pane, ac omni genere cibariorum, coacti ſunt farinam illius arboris, pro pane, more incolarum in victu guſtare, ſed non ſine eorum magna iactura, quum ex multis

Panis ex ſcobe ligni.

multis perpauci euaſerint, & in patriam reuerſi ſunt. Gramen vero Babylonicum, aut Parnaſsi, à me hucuſq; viſum non eſt. De viribus tamen graminis ita meminit Galenus lib. vj. de Facult, ſimplic. medic. Graminis radix, modice frigida eſt & ſicca, mordacitatem quandam exiguam, & partium tenuitatem obtinens: At herba ipſa primo quidem receſſu refrigerat, in humiditate vero & ſiccitate exiſtens quam moderata, & ſubdit; Graminis eſculenti radix, modice frigida & ſicca eſt, proindeque cruenta vlcera glutinat: ipſa autem herba illita non vehementer refrigerat, in medio conſtituta humiditatis & ſiccitatis. Radici porro mordacitas & tenuitas quædam exigua ineſt, qua nimirum lapides frangit, ſi quis eam decoctam bibat: At ſemen alterius quidem, imbecillum eſt, eius vero quæ in Parnaſſo naſcitur, vrinam ciet, ac fluxus ventris & ſtomachi reſiccat, vis enim eius eſt exiccatoria, tenuium partium, & ſubacerba.

Gramen Babiloni-cum.

DE SIDERITIDE.

Græcè, σιδηρῖτις: Latinè, ſideritis: Arabicè, ſidrichis: Officin. tetrahit: & herba iudaica.

Enarratio XXXV.

Conſpicitur ſideritis hæc in nonnullis vallibus, folio aſpero, ſaluiæ magnitudine, tanquam marrubij albicante, & per circuitum tanquam quercus dentato, quod fricatum, ex ſe odorem, qualem ex citoniis optime maturis oriri videmus, emittit, quem Dioſcorides ſub intelligit, quum dicat, guſtu non iniucundo cum adſtrictione aliqua. Hác vero Fuchſius in ſuo Herbario, nouiſſe videtur, quanquam Mathiolus oppoſitum contendat: ſed revera Mathiolus eam nunquam vidit, quia ſi eam cognouiſſet, illius odorem ſuauiſsimum nunquam prætermiſiſſet. Porro Ruellius hanc Iudaicam herbam appellari contendit, quum tamen Iudaica herba apud Auicennam, erui herba ſit. Eſt tamen, altera quoq; herba Iudaica ſiue Pagana dicta, cuius caulis bicubitalis & maior eſt, colore ſubrufus, lucidus, & terſus, in quo folia oliuæ per circuitum minutim ſerrata apparent, Nam flores quoq; in herba iſta, facile euaneſcentes, ſed aurei coloris ſunt,

Fuchſius. Mathiol. Inconſe-quentia.

Aurea virga herba.

Sideritis.

vnde Aurea virga dicta quoq; eſt, qua chirurgici, & empirici cruenta vulnera glutinant, & fluxus compeſcunt. At de ſiderite ita tradit Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, Sideritis nonnihil abſtergit, ſed plurima pars eius eſt humida & mediocriter frigida, cum exigua aſtrictione, qua phlegmonem ſedat & glutinat. Sideritis autem Achillea, dictam ſuperans aſtrictione, ſanguinis eruptioni, dyſenteriæ, & muliebri profluuio eſt aptiſsima.

DE SIDERITIDE SECVNDA,

Enarratio XXXVI. XXXVII.

SIderitim ſecundam hucuſq; nunquam vidi, tertiam vero Heracleam dictam, ſub prædicto obſeruaui nomine, & ea mulieres, pro cruentis glutinandis vulneribus vtebantur.

DE ACHILLEA,

Græcè, ἀχίλλειος: Latinè, Achillea, Gallicè, herbe au charpentier, ou reueille paſteur, Arabicè, Demalochotten: Germanicè, Vuild garben.

Enarratio XXXVIII.

HAec merito ſideritis quarta ſpecies appellari meretur, quæ mille folium officinarum non eſt, quia mille folium ſtratiotes altera eſt, vt ſuo loco huius libri dicemus: Nec vero Achillea, vulgaris, & hortis familiariſsima

Achillea.

riſsima eſt herba: quia hæc Dioſcoridis Achillea tenui & minuto ornatur folio, adeo vt Ruellius eam vulgatum mille folium eſſe dixerit: vulgaris vero Achillea, herba bicubitalis eſt, hodie pro hortorũ ornamento habita, folio rotundo, diuiſo, flore verò vario, aliquando albo, aliquando purpureo, nonnunquam vero ſubnigro, quæ quoque pro agglutinandis vulneribus, ac conſtringendis membris diſſolutis vſurpatur. Eſt igitur Achillea hæc Dioſcoridis, herba pratis vulgatiſsima, & quæ à vulgari mille folio parum abeſt. Hallucinatur certe Serapio, qui ex Conſtantini authoritate credidit, ſanguinem draconis liquorem huius herbæ ſuccum eſſe, quum revera Sanguis Draconis, proceræ arboris, apud inſulas Maderiæ, & Canarias, olim Fortunatas dictas, creſcentis liquor ſit, quam arborem Hiſpani noſtri Draconariam, vel Draconem appellant, & illius rubrum liquorem, ſanguinem, vnde ſanguis Draconis liquor iſte dictus eſt. Quod ignorans Plinius, veri draconis animalis ſanguinem eſſe credidit, vt quinto libro, capite de cinabari, diuinis fauentibus gratiis, vberius dicemus. Cæterum, quum de Achillea agebamus, ad nos herba quædã aducta eſt, caput Aquilæ dicta, caulis ſubtilis, quadrati, dodrantalis altitudinis, in quo folia ſtricta, oblonga, hyſſopi modo ſunt, quibus à latere alia duo folia à caule orta hærẽt, in ſummitate vero caulis flores ſtechadis modo plures ſunt, in quorum infima parte alij flores naſcuntur, cum albedine rubricantes, per medium diuiſi, vt vnuſquiſq; illorum flos, ſerpentis caput referre videatur, vel potius Achillis caput, vnde

Serapio Hallucinatur.

Sanguis draconis quid.

Caput aquilæ herba.

nomen traxiſſe videtur. Hæc autem aſtrictoria herba eſt, & vt ſapore percipitur, frigida temperatura.

DE RVBO.

Græcè, βάτος: Latinè, rubus, ſentis: Arabicè, buleieh: Italicè, rouo: Hiſpanicè, carza: Gallicè, ronce: Germ. Brombeer, bramen.

Enarratio XXXIX.

Rubus mora.

Rubus.

RVbus mora ferens, in omnibus fere ſepibus videtur, & ex illius moris diamoron parari debet. Curent tamē pharmacopolæ ea immatura, veluti ipſius rubi flores, in officinis ſeruare: fluxus enim conſtringunt, & decoctiones omnes conſtringentes ornant. Vnde Galen. hæc noſcens, de rubo ita lib. vj. de Facul. ſimplic. inquit: Rubi folia, germina, flos, fructus, & radix, qualitate aſtringente neq; obſcura participant. Sed folia germinaq; recens nata plurimum in ſe habent ſubſtantiæ aqueæ, parum vero aſtrictionis, quare vulnera glutinant: At fructus maturus, non parum habet ſucci calidi temperati, quæ exiſtit dulcis, ob idq; & ob modicam aſtrictionem non eſt inſuauis guſtui: At immaturus acerbus eſt & validè exiccatorius, ac ſane vterq; reconditur, validius quàm recens deſiccans, flos eandem vim fructui immaturo poſsidet. Vtraq; ad dyſenterias, ventris profluuium, robur deperditum, ſanguiniſq; expuitionem ſunt idonea remedia. Radix præter aſtrictionem, non paucam

paucam habet ſubſtantiam in ſeſe tenuem, per quam & lapides renum comminuit.

DE RVBO IDAEO.

Græcè, βάτ⊗ ἰδαία: Latinè, Rubus Idæus.

Enarratio XI.

DIcitur Rubus Idæus, quòd in Ida mõte multus naſcatur, qui à prædicto differt, quia ſpinis careat, & eius mora rubra plerunq; ſunt, quandoq; verò alba & odorata, nonnunquam autem nigra, quæ paucioribusgranis conſtant, guſtui perquàm grata, vt ea ad ripas Padi vigintiquinq; milliaribus à Ferraria guſtauimus, præſertim, cùm Arioſtum virum doctiſsimum & grauiſsimum, ac Herculis illuſtriſsimi ducis Ferrariæ negotiatorē, Milliarij oppido à morbo liberauimus. Sunt præterea fragra fructus, moris ſimillima, ſed rubra, quæ in herba trifolio magno humi ſerpente naſcuntur, de quibus Virgilius ita cecinit.

Qui legitis flores, & humi naſcentia fragra.

Quæ Seruius eo loco, ob prædicta, terreſtria mora appellat, & ea Hiſpani iuxta ac Luſitani, murangaos, vel muranganos vocant. Galli autem des frayſes. Guſtui autem grata ſunt fragra, quæ apud Germanos inferiores, vino & ſaccharo mixta, in continuo victus vſu ſunt, veluti quoq; apud Anglos, & alias nationes, ſtomachum enim refrigerant, & deiectam appetentiam incitant.

CONSTANTINVS.

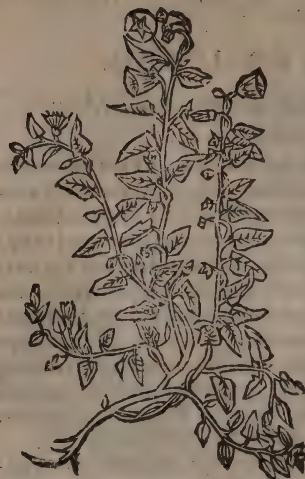
R*Vbus Idæus appellatus eſt, quoniam in Ida non aliàs naſcitur vt teſtis* Plin. lib. xxiij. *cap.* 14. *non poteſt igitur eſſe ea planta, quam vocamus framboeſier, & Itali vt inquit* Ma*thiolus* Ampomole. *Luſitani igitur palato fides abroganda, etiam vadibus datis. guſtatus ſapores diſcernit: Sed quæſtio de plantarum conuenientia, & cui conueniat deſcriptio.*

DE HELXINE.

Græcè, ἑλξίνη: Latinè, helxine, parthenium, parietaria, vrceolaris, perditium: Hiſpanicè, Italicè, parietaria, vitreola: Gallicè, paritoire: Germanicè, Tag vnd nacht.

Enarratio XLI.

Vrceolaris herba.

Helxine.

COmmunis herba Helxine eſt, muralis, ſiue parietaria dicta, quòd muris & parietibus adnaſcatur, & hæreat, quã Auicenna quoq; herbam vitri appellat, ob viriditatem forſan quandam, qua veluti vitrum ſplendeſcere videtur, vel potius, quia ea vitrea vaſa lauantur. Qua de cauſa Scribonius Largus eã vrceolarem, quòd tergendis vrceis idonea ſit, vocare non dubitauit. Hac iam medici in initio dolorum, tam frigidorum quàm calidorum, tanquã præſtantiſsimo remedio vtuntur: nec ſane abſque ratione: quum omnis dolor attrahit & ſua attractione inflammationem plerunq; minatur, quod opus parietaria ſua ſtypticitate, maxime materiã propulſando, ac locum roborando inhibet. Vnde Galenus de ea ita prudenter lib.vj.de Facul.ſimpl.medic.inquit: Helxine, quam parthenium vocant, abſtergit, conſtringitq; cum humiditate ſubfrigida, vnde phlegmonas incipientes vſque ad augmentum ſanat, maxime ſi calidæ fuerint, incipientibus etiam phygetlis cataplaſmatis ritu illinitur, ad auriumque dolores phlegmonoſos ſuccus eius inſtillatus, ſicuti ad pariſthmia Gargarizatus conducit.

DE HELXINE CYSSAMPELO.

Græcè, ἑλξίνη κυσσάμπελος: *Latinè, helxine cyſſampelos, conuoluulus: Arabicè, acſin: Hiſpanicè, cãpanela: Italicè, vilucchio: Gallicè, lizet, ou cam*panette:

panette: *Germanicè*, Mitelvuinden, vueingart vuinden.

Enarratio XLII.

REpit herba hæc, & vitibus ac ſepibus circumuoluitur, vnde cyſſampelos, id eſt hedera vitis appellatur: quæ dubio procul alia non eſt, quàm conuoluoli ſpecies quædam parua, flores albos, campanarũ modo in æſtate ferens, quam quoq; paruam volubilem appellamus, & de ea Plinius lib. xxj. cap. v. ſermonem fecit, ſub conuoluoli nomine dicens: Eſt flos non diſsimilis illi in herba, quam conuoluolum vocant, naſcens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantum referens, ac veluti rudimentum naturæ lilia facere condiſcentis. Hanc quoq; Seruius Grammaticus, non ſine errore liguſtrum appellauit: de qua breuiſsime Galenus lib. vj. de de Facultat. ſimplicium medicamentorum, ita tradit: Helxine altera cyſſampelos dicta, digerendi obtinet facultatem.

DE ELATINE.

Græcè, ἐλάτινη: *Latinè*, *elatine*: *Arabicè*, *athlint*: *Germanicè*, Erd vuinden.

Enarratio XLIII.

NIſi elatine altera ſyſſampelos epecies ſit: quæ illa ſit herba ignoratur. Ruellius porro in Gallia reperiri, & rapiſtrum campeſtre vocari tradit, quam ruſtici inter oxypora quoq; miſcent, & ea veſcuntur, de qua Galenus lib. vj. de Facul. ſimpli. medic. ita ſuccincte dixit: Elatine modice tum refrigerat, tum aſtringit. *Elatine.*

DE EVPATORIO.

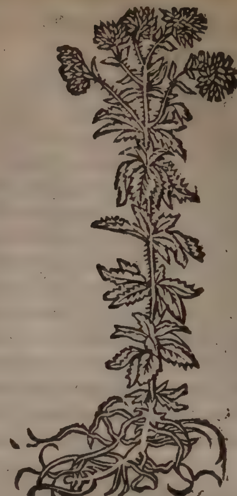
Græcè, εὐπατώριον: *Latinè*, *eupatorium*: *Officin. agrimonium*, *agrimonia*: *Arabicè*, *Caſat*: *Hiſpanicè*, *agramonia*: *Italicè*, *agrimonia*: *Gallicè*, *aigremoine*: *Germ.* Odermenig, Bruchvvurtz.

Enarratio XLIIII.

DIximus ab hinc multos annos, Græcorum eupatorium, Officinarum agrimoniũ eſſe: id quod ita eſſe, hodie quoq; confirmamus, quum revera, inter ſe maxime

Eupatorium 1.

Eupatorium 2.

reſpondeant. Proinde quum medicus Græcorum aliquam compoſitionem deſcripſerit, in qua eupatorium ingredi neceſſum fuerit, pharmacopolã admoneat decet, vt agrimoniam vulgarem, eupatorij loco iniiciat, quum revera, officinarum agrimonia, Græcorum eupatorium ſit. Deſcribit porro Auicenna alterum eupatorium, foliis cannabinis, quo hucuſq; omes pharmacopolæ pro vero eupatorio vſi ſunt. Naſcitur autẽ herba hæc prope riuos aquarum, altitudine trium cubitorum, foliis, vt dixi, cannabis, ſubalbidis, hirſutis, guſtu amaris, cui caulis ſubruber eſt, rotundus, ſolidus, multis alarum cauitatibus plenus, in ſummitate cuius flos in vmbellę modum ornatus, ex albo ruffeſcens, cernitur, qui facile plumæ modo exhalat. Eſt proculdubio herba hæc omnino medicinalis, obſtructiones aperiens, & quæ materias craſſas, ac viſcidas incidit, & attenuat, quam Ruellius ſed falſo, apud Dioſcoridem, hydropiper eſſe credidit, vt lib. ij. meminimus. Hanc igitur herbam pharmacopolæ, quum Auicennę compoſitio-

nes

nes parauerint, in quibus eupatoriũ ingreditur, accipere debent, non verò agrimoniam, aut eupatorium alterum. Vocant autem Hiſpani ſimul & Luſitani Auicennæ hoc Eupatorium, Guafete. Meſue quoq; alterum deſcribit eupatorium, officinis quoq; familiare, cuius flores, auri modo in vmbella lucent, quod, vt mea fert opinio, ageratum Dioſcorides appellat, & eo pharmacopolæ Meſues compoſitiones ornare debent, in quibus eupatorium miſceri debet. At de eupatorio præſenti agrimonio dicto, ita loquitur Galenus lib. vj. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Eupatorium tenuium eſt partium, incidendique & extergendi vim citra manifeſtam caliditatem obtinet, quo circa obſtructiones iecoris aperit, ineſt ei quædam aſtrictio, per quam robur viſceri addit.

CONSTANTINVS.

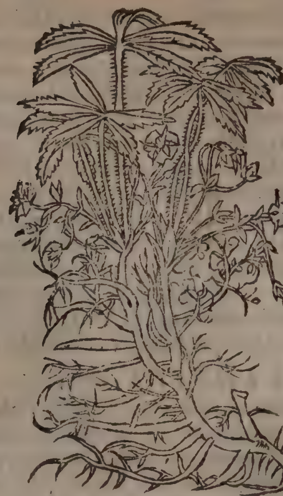
EVpatoria, vt vocat Plinius *lib.xxv.cap.6.quæ quoq; regiam authoritatem habet, non ſolum* εὐπατώριον *dicta eſt Græcè, Sed etiam* ἡπατώριον, καὶ ἡπατῖτις, *quaſi dicas iecoraria, vel hepataria. quia, vt etiam teſtis eſt* Alexander A*phro. probl. vlt. lib.j.iecur mirabiliter adiuuat.* Eius *apud authores triplex eſt diuerſitas:* Nam Eupatorium Græcorum, *eſt noſtra vulgaris aigremoine.* Eupatorium *verò* Auicennæ, *quo antea vtebantur medicinæ, quod hydropiper eſſe* Dioſcoridis, *cum* Ruellio *affirmauit* Tagaultius: *Canuaruolamq; in* Italia *vocari ſcripſit* Bacchanellus. *Tertium* Meſuæ *Eupatorium eſt, quòd* Ageratum *eſſe apud* Dioſcoridē *contendit* Mathiolus, *& vulgò giuliam vocari:* Fuchſius *verò gratia* Dei, *quæ gratiola eſt* Mathiolo, *falsò hyſſopi montani nomen ſortita.*

DE PENTAPHYLLO.

Græcè, πεντάφυλλον: *Latinè, pentaphyllon, quinque folium: Hiſpanicè, cinco en rama: Italicè, cinque folio: Gallicè, quinteſeuille: Germ.* Fünffinger kraut, oder Fünffblatt.

Enarratio XLV.

NAſcitur aquoſis locis, & ſecus aquarũ canales, pentaphyllon hoc, folio mentæ, ſed minori, & per ambitum ſerrato, in ſingulis enim pediculis, quinquefolia naſcuntur, vnde & nomen illi: Quæ à tormentilla differt,

Quinquefolium.

quia pẽtaphyllon quinq; potiſsimũ foliis conſtat, tormẽtilla verò ſeptem: item pentaphyllum in aquoſis naſcitur locis: tormẽtilla verò in montibus ſiccis: Pentaphyllon quoq;, radice ornatur ruffa, helleboro nigro perſimili. Tormentilla verò, vt capite de Symphyto diximus, multis implicita nodis, vt eas inter ſe differre, certiſsimum ſit, quod Manardus Ferrarienſis vir alioquin doctiſsimus ignorauit, porro de pentaphyllo Galenus lib. viij. de Facultatibus ſimplic. medicamẽtorum ſermonem habet, dicẽs, Radix eius deſiccat vehementer, nimirum in tertio ordine, citra mordicationem tamen, Minimum ſiquidem habet cum acrimoniæ, tum conſpicuæ caliditatis. Verum, præter quinquefolium dictum, in pratis eius duo altera genera videntur, omnibus vbiq; obuia.

Manardus ignorat.

DE PHOENICE HERBA.

Græcè, φοῖνιξ: *Latinè*, *phœnix*, *hordeum murinum*: *Hiſpanicè*, *alcacer del muro*, *auea del muro*: *Italicè*, *gioglio ſaluatico*: *Gallicè*, *yuraie ſauuage*: *Germanicè*, Taub korn, vnd meüſs korn.

Enarratio XLVI.

Phœnix herba.

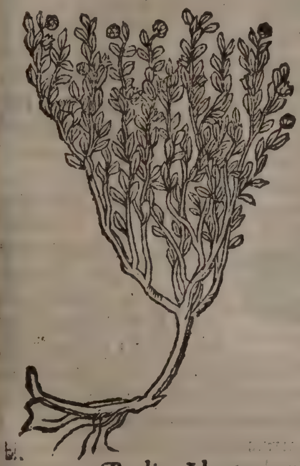
TAm ſimilis lolio, phœnix herba eſt, vt vnam pro alia niſi quis inſtructus fuerit, facillime arripere poterit: Differentia tamen eſt quòd phœnix foliola ſupra ſpicam non habet: lolium verò habet, vt capite de lolio diximus: item, phœnix ſupra muros, & domorum tecta naſcitur,

naſcitur, vnde murinũ hordeum dictum eſt: lolium verò inter triticum potiſsimum creſcit: Conſtringens enim medicamentum eſt, vt eius indicat ſapor, & vt tradit Paulus libro ſeptimo ſuæ medicinæ, in vino auſtero pota, omnes fluidos affectus ſiſtit.

CONSTANTINVS.

QVæ Phœnix Dioſcoridi, Phœnicea herba eſt, & murinum hordeum Plinio: quæ trita ex vino pota, præclarè ciet menſes, libr. xxij. cap. xxv. ſimilis penè eſt alia herba, quæ holcus dicitur, in ſiccis ſaxis naſcens, hæc ariſtas habet, in cacumine tenues, culmo quale hordeum reſtibile, circa caput alligata, vel circa lacertum, educit è corpore ariſtas: atq; ob id Ariſtidam vocarunt. De ipſa Plinius libro xxvij. cap.10.

DE IDAEA RADICE.

Radix Idæa.

Græcè, ἰδαία ῥίζα: Latinè, Idæa radix, Radix è monte Ida.

Enarratio XLVII.

NAſcitur Idæa radix in Ida monte, apud Cretenſes, quam nullus mihi hactenus mõſtrare valuit, & de illius viribus ita vt ſolet tradit Galenus: Admodũ guſtu eſt acerba Idæa radix, quare ſanguinis effuſiones, lienterias & dyſenterias, menſeſq; fluentes ſupprimit, tũ pota, tum etiam extrinſecus. *Radix Idæa.*

CONSTANTINVS.

QVæ Dioſcoridi idæa radix, Plinio Idæa herba: cui folia quæ oxymyrſinæ: adhærent his velut pampini, in quibus flos. Aluum menſeſq;, & omnem abundantiam ſanguinis ſiſtit. ſpiſſandi cohibendiq; naturam habet. lib. xxvij. cap. xj. At idæa, lau-

rus

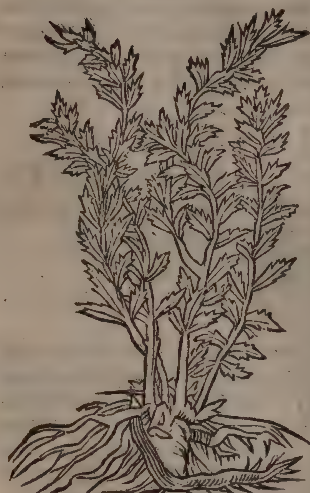
rus ſcilicet, Alexandrina eſt, eidem Plinio lib.xv.cap.30. Et Dioſcorid. libro iiij. capite 147. radix verò ſiue rhiza apud Hipp. quæ Dioſcoridi Onoſma.

DE RHODIA RADICE.

Græcè, ῥοδία ῥίζα: *Latinè, radix Rhodia: Germanicè*, Roſen vvurtz.

Enarratio XLVIII.

Rhodia radix.

Rhodia radix.

ADfertur hodie Rhodia radix è Germania, ſic Rhodia dicta, quòd roſarum odorem præ ſe ferat. Porro in Macedonia eam nobiliorem naſci Græci teſtantur authores: Sed in Italia eam quoq; non infeliciter naſci tradit Mathiolus Senenſis, cui placuit ſubſcribere, eo quòd huius radicis ac plantæ exactè proſequitur hiſtoriã deliniationémve, quã hactenus à nemine deſcriptam comperio: & eo magis quia illam in horto ſuo, Goritiæ, ſatam habere teſtatur: cui fides ampla habenda eſt, quum doctus, & harum rerũ diligentiſsimus ſcrutator ſit, inquit igitur: Radix Rhodia ex ſe caules emittit rotũdos, nonnihil concauos, ad ſummum cubitales, in quibus folia cernuntur oblonga: acuminata, tanquã portulacæ craſſa, ſed per ambitum minutim dentatata, in quarum caulium ſummitatibus, vmbella quædam viridis eſt, ſimilis illi quam in tithymallo naſci videmus: quæ quum ad ſupremũ maturitatis deuenit, & iam iam collapſura, rubra euadit. Cæterum radix iſta inæqualis eſt, craſſa, coſto ſimilis, quæ interdum viridis eſt, lenis & lucida in ſuperficie apparet, intus verò alba: Sicca vero, leuis redditur, ac ex alba

rubra

rubra in interiori parte effecta eſt,exterius verò ſquammoſa,quæ maſticata,vel piſta,ex ſe roſarum odoré ſpirat, vnde Rhodiæ,vt dixi,nomẽ traxit,Viuax enim radix hæc eſt,adeo vt etiam longo tempore è terra eradicata permaneat,modo locis non admodum ſiccis ſeruetur. Si poſtea terra obruatur ac plantetur, illico repullulare, & ex ſe germen mittere nõ dedignetur,tanta vtpote illi inhærens viuacitas. Naſcitur autem montibus altiſsimis, ſiccis,lapidoſis, & locis quibus vix terra illam cooperire valet. Hæc enim Mathiolus lingua ſua Ethruſca dixit, quæ nos in hanc vtcunq; reddimus, qui proculdubio in maximo deprehenditur errore, quum Rhodiæ radici temperatam tribuat naturã, ex Gal.authoritate, atq; ea de cauſa omni capitis dolori ſiue calido,ſiue frigido valere cõtendĩt,oblitus forſan,vir alioqui doctus,verborum Galeni quæ paucis interpoſitis verſibus deſcripſit,in quibus Galenus Rhodiam radicem,non temperatam deſcribit, ſed calidam in fine ſecũdi ordinis:aut initio tertij.Ita enim Galeni verba vt ſtudioſi videant,habent, lib.viij. de Faculta.ſimpl.medicamen. Rhodia radix, ea videlicet quæ in Macedonia naſcitur, tenuium partium, & digerentis eſt facultatis: In calfaciendo verò ſecundi ordinis cenſenda eſt,aut certe tertij incipientis.Hæc Galenus,Proinde Rhodiã radicem frigidis tantum doloribus capitis mederi,credendum eſt. *Mathiolus errat.*

CONSTANTINVS.

ITalicam linguam non ſatis caluiſſe mihi videtur Amatus Luſitanus: Quod teſtatur hæc clauſula,de radice apud Mathiolum: liſcia & lucida di fuori, quam ita conuertit: quæ interdum viridis eſt,& lenis & lucida apparet.quàm verò hoc non ſignificent illius linguæ citata verba, vide ipſius Mathioli latinam verſionem. In eo autem in quo Mathiolum carpit, ipſum ne putat Luſitanus adeo ſtupidum, aut obliuioſum in legendo, aut ſcribendo, vt cùm continentem periodũ relegeret,aut ſcriberet,quid antecedens contineret continuò obliuiſceretur? Sed profectò Luſitanus vel homo minimè acutus, vel ipſi Mathiolo infenſus & iniquus, non animaduertit illius viri modeſtiam: qui in re comperta, nolit tamen apertè Galeno contradicere. Nec enim credo Mathiolo minus exquiſitum palatum eſſe, quàm Galeno fuerit, vt ex guſtatu, de ſimplicium facultatibus iudicet: præſertim cùm vel ipſius æmuli teſtimonio, in ea re ſit exercitatiſsimus.

DE

DE HIPPVRI.

Græcè,ἵππουρις: Latinè,hippuris: Arabicè,dhenben alchail: Gallicè,queue de cheual,aſprele, ou prele, Hiſpanicè, coda de mula, rabo de mula: Italicè, coda di caualho, aſprella: Germa. Schafft hevu, kanten kraut.

Enarratio XLIX. L.

VTtraque Hippuris cauda equi dicta, in aquis naſcitur,& vbiq; familiaris eſt, Dicitur verò earum vna ſpecies aſprella, quia ea plerunque mulieres ſtannea vaſa expurgant, fricantue. Vnde Germani eam kanten kraut appellarunt,cõſtringit enim hippuris biloſum vomitum, & maxime exſiccat, ac ſcabiæ, veſicæ malo intolerabili eam mederi,experientia diutina compertum eſt. De qua Galenus lib.vj.de Facultat.ſimplic. medicam. ita inquit: Aſtringentem cum amaritudine facultatem poſsidet, ac proinde valenter exiccantem, ſed citra morſum, itaque vulnera etiam maxima glutinat, vel ſi perfectos eſſe neruos contigerit:prętereà vocatas enterocelas glutinat,nec non ſanguinis reiectiones, fluentes menſes, dyſenterias, cæteroſque alui fluxus coërcet: Succus verò eius prodeſt ſanguinis eruptioni per nares, & fluxui obnoxiis in ventre paſsionibus, ex auſterorum vinorum quopiam epotus:ac ſi febre teneantur, ex aqua.

CONSTANTINVS.

EQuiſetum hippuris a Græcis dicta (inquit Plinius lib.xxvj. capite 13.) & pratis vituperata nobis. Eſt autem pilus terræ equinæ ſetæ ſimilis. lienem curſorum extinguit &c. Eadem planta eſt quæ ab eodem vocatur equiſelis lib.xviij.cap.28. ſiliqua ait, etiam dira fœniſecis,inuiſa et equiſelis a ſimilitudine equinæ ſetæ. Idem alibi equiſetum ephedron & anabaſin vocat.

DE GRANO TINCTORIO.

Græcè,κόκκος βαφική; Latinè, coccus baphica, granum infectorium: Arabicè, charmen, et kermes: Gallicè, graine, vermillon, ou eſcarlatte: Hiſpanicè,grana para tennir: Italicè, grana da tingere: Germanicè, Scharlachbeer.

Enarratio LI.

NAſcitur hodie granum tinctorium primæ notæ,apud Luſitanos,vt quoque Plinius retulit, libro ix.cap.41. quod lentis magnitudine ex ilice quadam parua colligitur, & facillime in aceto irroretur, in vermiculum vertitur, vt ſæpe experientia compertum habeo. Huius grani duæ ſunt partes, altera medullaris ſiue interior, nobilior, quam grani puluerẽ appellant, duplo & triplo, quàm dicenda valens: Altera verò exterior corticoſa, quã caſcolham Luſitani, vel vt Plinius lib.xvj.cap.8. meminit,quiſquilium vocant. Eſt certe granum hoc infectorium apud Arabas khermes dictum,vt ex Serapione elici poteſt,nam karbiſinium quo floridus ille ruber color efficitur, longe alia res eſt. Naſcitur autem ad radices ſaxifragiæ, pimpinellæ ſimilis, non ſolum in Italia, ſed Polonia,& aliis variis regionibus : nec tantum ad radices prædictæ naſcitur herbæ, ſed ad radices farraginis, parietariæ & aliarũ herbarum, magnitudine, qua grana noſtra, quod ocyſsime quoq; in vermiculum vertitur,ni vt decet tractetur, vnde quidam coccum ſcolecion dici apud Plinium arbitrati ſunt, Sed hic ſcire decet, quod ab hinc ſex tantum annos, ex inſulis nouiter repertis carbiſinium in Hiſpaniam aduectum fuit,& inde in Italiam,tanti magiſterij, & coloris ſupremi, vt illius vncia vna ſuperauerit opus confectum libræ vnius vulgati carbiſinij:qua de cauſa, Venetiis ſericum carbiſino infectũ, viliſsimo pretio habetur:imò nigrũ, carbiſino,carius venditur. De Cocco verò, ſiue grana noſtra ita tradit Galen.lib. vij.de Facult. ſimpl.medic. Coccus baphicus,aſtringentem ſimulque amaram poſsidet qualitatem, Vtraque ſine morſu exiccat, proinde ad ingentia vulnera congruit, & ad neruorũ vulnerationes. Hæc Galenus, Nos verò, medicorum omnium conſenſu, granam, mulieribus ſolitis abortire, vel in abortum paratis, magno iuuamento,cum pari thuris pondere,in ouo recenti, bibendam propinamus.

Carbiſiniũ Hiſpanũ.

Mulierum abortientium remedium.

CONSTANTINVS.

COcci nomine, apud Græcos res duæ admodum diuerſæ ſignificantur. Nam vt author Galenus in Hippocratem, κόκκον ſine adiectione vocant granum gnidium,ſiue Cnidium,et granum infectorum. Tamẽ & ſeparatis diſtinctiſq; nominibus efferuntur: ſiquidem

ſiquidem Galenus apud ipſum Hippocratem, κόκκαλον ex Dioſco-ride (apud quem tamen hanc vocem nondum legi) exponit Coc-cum gnidium: Et per κόκκωνα apud hunc ipſum ſcriptorem, idem Galenus intelligit commune granum, hoc eſt tinctorium. Ne no-minum igitur affinitas imponat, paucis quid vtrumq; ſit, diſtin-guendum. granum Gnidium, quod et linon dicitur, fructus eſt fru-ticis Thymeleæ: de quo Dioſcorides lib. iiij. cap. 173. Et Plinius lib. xiij. cap. 21. à quo etiam, lib. xxvij. cap. 9. Cocco Gnidio color Cocci tribuitur, magnitudo grani piperis maior, vis ardens, itaque in pane deuorari, ne adurat cũ gulam tranſit. Huic inquit, vis præ-ſentanea contra cicutam, ſiſtit aluum. At verò fruticem granum ferentem, granumq; ipſum, quo lanæ coccineo colore inficiuntur, vocat Dioſcorides κόκκον βαφικὴν coccon baphicam. granum tan-tum vocat Plinius coccum, vt cum dixit lib. ix. cap. 41. coccum Ga-latiæ rubens granum, aut circa Emeritam Luſitaniæ in maxima laude eſt. Et lib. xxij. cap. 2. Iam verò infici veſtes ſcimus admi-rabili ſucco. &c. fruticem vero, Cocci ilicem nominat & quiſqui-lium, quod Amatus Luſitanus non videtur intellexiſſe. ſunt hæc verba Plinij lib. xvj. cap. 8. Omnes tamen has eius dotes ilex ſolo prouocat cocco: granũ hoc primoq; ceu ſpectes frutices paruos aqui-foliæ ilicis: quiſquilium vocant, penſionem alteram tributi pau-peribus Hiſpaniæ donat. Non tamen nego quin ex his verbis, iure quis poßit contendere granum quiſquilium appellari, non tamen, vt hoc demus, eo modo quo vult Luſitanus, vt grani exteriorem partem corticoſam quiſquilium ſignificet: ſed totum granũ ipſum indifferenter, quod etiam coccum ilicis, alibi vocat idem Plinius: vt lib. xxiiij. cap. 4. dixit: Coccum ilicis, vulneribus ex aceto imponi-tur. Eſt autem genus ex eo in Attica ferè, & Aſia naſcens, celer-rime in vermiculum ſe mutans, quod ideo ſcolecion vocant, impro-bantq;. Quæ Plinij verba integrè recitaui, vt pateat quàm negli-genter ipſum legant authorem, qui credunt, vt affert Amatus, ru-bens granum illud cuius infectu vſus eſt parando carmeſino co-lori, ſcolecion eſſe Plinij: cum hoc coccum ſit ilicis, illud verò tuber-culum quoddam rubrum & excrementum, non fructus, in qui-buſdam plantis concretum. Ad coccum ſcolecion reſpexit Beatus Hieronymus, cum κόκκινον reddidit vermiculum, quia illud vt teſtatur, & alibi loquitur Plinius, vermiculatur: Græcis eſt σκω-ληκῶσθαι, id eſt verminare, vt cum Corn. Celſo dixit Seneca natu-ralium Quæſt. lib. ij. Sed hæc ſatis de differentia aut indifferentia nominum, ſine quibus tamen res ipſa percipi nõ poteſt. Coccina au-

tem

tem, vt habet Martialis, aut vt Lampridius indumenta coccea, quæ ſcilicet cocci colorem imbiberant, qualis in roſis emicat, olim plurimi fecit antiquitas: vel hoc vno argumento, quòd coccum Imperatorijs dicatum paludamentis, etiam prodiderit naturalis hiſtoriæ ſcriptor lib. xxij. cap. 2. Nunc ex Cocci & berſilij fece, pigmentariorum lacha paratur ad rubrum ſaturũ: non autem illam lacham intelligo Arabum, quod cancamum eſt Græcorum, hodie ignoratum: ſed illam pictorum, De qua etiam egit doctiſſimus Fuchſius lib. de comp. Medicament. qui aliam lacham tradit ex Arabum ſecta, gummi ſcilicet Kermes, ſiue Alkermes, ex quo Carmeſinus color paratur. Narbonenſes, vt in Lemmate repoſuimus, Coccum vocant vermillon, noſque graine, ou eſcarlate.

DE TRAGIO FRVTICE.

Græcè, τράγιον: Latinè, Tragium.

Enarratio LII.

NAſcitur Tragium hoc non ſolum in Creta, ſed Hiſpania etiam, tam lentiſco ſimile, vt eum quoq; Hiſpani lentiſcum appellare non dubitent, in cuius deſcriptione Plinium non ſatis conſtare, vel ex hoc percipitur, quia libro decimotertio cap. 9. Tragium terebintho ſimile facit: libro vero vigeſimoſeptimo, capite vltimo, potius iunipero in vniuerſum æquale eſſe dicit: De cuius viribus, Galenus lib. viij. de Facul. ſimpl. medic. ita tradit; Tragij folia, fructus, lachrymaq;, trahentis digerentiſque ſunt facultatis. Eſt vero & tenuium partium, & facultate in principio tertij ordinis calida: Stipites & infixa corporibus extrahit, lapides frangit, menſes mouet, drachmæ pondere potum: Porro in Creta ſola naſcitur, lentiſco ſimile: Alterum minus, cuius folia ſcolopendrio ſimilia ſunt, viſitur quidem multis in locis, ſed non parum habet facultatis aſtringentis, vt & ad fluxionum affectus conueniat.

Tragium.

Plinius inconſtans.

DE ALIO TRAGIO.

Græcè, τράγιον ἄλλο: Latinè, aliud tragium.

Enarratio LIII.

HOc mihi ignotum eſt, de quo Galenus capite ſuperiori verbum habuit.

DE TRAGO, SIVE TRAHO.

Græcè, Τράγος: *Latinè*, *Tragus*, *Kali herba*: *Hiſpanicè*, *Soda barilha*: *Italicè*, *Soda*: *Gallicè*, *Sode*: *Germanicè*, Huenerbeer.

Enarratio LIIII.

VT capite de Anthyllide meminimus, Tragus altera ſpecies illius herbæ eſt, ex qua vitrum & ſapo conficiuntur, quam Hiſpani Valentini, Soſiani barrillam, vel Italica quoq; voce Sodam appellant, & eam Galli maximo queſtu quotannis ferunt. Sponte enim in litoribus maris naſcitur, herba fruticoſa, foliis carens, ſed multis abundans ramulis, ex quibus grana quædam tritico ſimilia pendent, primo viridia, poſtea vero quum ad maturitatem perueniunt, ſubrubra euadunt. Eſt enim tota hæc herba ſapore ſalſa, cum quadam aſtrictione mixta, quam exiccant, ac poſtea comburunt, & illius conflatum cinerem, cali, ſiue cinerem cali vocant: ex lixiuio vero huius cineris, ſal alkali reſultat: At cinis induratus ille, alumen catinũ dicitur. Quum enim anno à Chriſto nato milleſimo quingenteſimo, quadrageſimoſeptimo, menſe Maio, è Ferraria Anconam veniſſem, littora maris, prope Mangeuacam, hac herba cum crethamo ſcatere deprehendi, quam falſo Leonicenus libello ſuo de morbo Gallico apud Dioſcoridẽ telephium eſſe putauit. Quid vero Serapio per kali intellexerit, vſnem vocando, ignorare fatemur. Si modo hanc de qua agimus herbam non intelligit. Differt enim vſnen, ab vſnea, tametſi barbara ſunt vocabula, nã vſnen kali eſt, vſnea vero muſcus. Non prætermittendus quoq; eſt Ruellius, qui proculdubio, in dignoſcenda herba iſta, multum hallucinatus eſt, quum tragum iunci ſpeciem eſſe crediderit, cui quoq; Mathiolus Senenſis ſubſcripſit, nulla fultus ratione, quum è directo Tragus herba à nobis dicta ſit, & ex ea vitrum conficiatur, vt latius in ea diximus epiſtola, quam de hac re, ad illuſtrem ſimul ac Philoſophum inſignem, Alexandrum Manzolum Bononienſem ſcripſimus. Cæterum, Galenus hanc ſubticuit herbam, credens vtiq; eaſdem cum Anthyllide vires habere: ſunt enim eædem fere herbæ, vt dixi, Tragus

Vitrum ex qua herba conficiatur.

Leonicenus taxatur.

Ruellius errat.

Mathiolus errat.

Tragus & Anthyllis. Proinde ad Anthyllidis recurrite deſcriptionem, quum de Tragij viribus ſcire deſideratis.

CONSTANTINVS.

TRagos ſiue ſcorpio in totum ſpina eſt, nullum enim folium habet. vide Plinium libro xxij. capite 20. & libro xxj. capite 15. & libro xxvij. capite 13.

DE IVNCO.

Græcè, σχῖνος: Latinè, Iuncus: Hiſpanicè, Iunco: Italicè, giunco: Gallicè, Ionc: Arabicè, Dis: Germanicè, Bintzen.

Enarratio LV.

SVnt Iunci omnia genera notiſsima, quæ prope aquas naſcuntur, ſed acuminatus tanquam acus extrema habens; potiſsimum in maritimis conſpicitur, de quibus Galenus lib. viij. de Facul. ſimpl. medi. ita prodit: Quidam oxyſchœnos, alius oligoſchœnus, craſsior, laxiorq; oligoſchœnos, fructus huius ſomnum conciliat, Oxyſchœni autem duæ ſunt ſpecies, altera ſterilis, cuius nullus vſus in medicina: Altera quæ fert ſemen ſomni conciliatiuum, ſed minus quàm oligoſchœni, vtrunq; ſi cum vino bibatur, ventris fluxus deſiccat, & muliebre profluuium rubrum ſiſtit, Eſt itaq; eorum temperies compoſita ex terrena eſſentia leuiter frigida, & aquea leuiter calida.

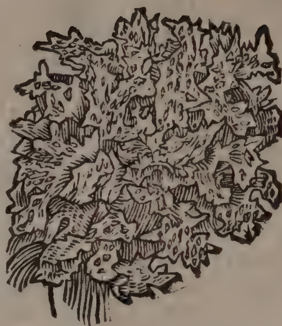
DE LICHENE.

Græcè, λειχὴν: Latinè, Lichen, Officinis, hepatica: Hiſpanicè, Hepatica, figadella: Italicè, Epatica figatella: Gallicè, Doumes, ou pourcoran, hepatique: Arabicè, Azes: Germanicè, Stein, oder brunnen leber kraut.

Enarratio LVI.

NAſcitur Lichen, prope puteos, & humentes lapides, ac aſperginoſas petras, quibus hæret, folio lato, in quo foramina, veluti oculi emiſsitij eſſent, cõſpiciuntur; Dicitur vero lichen, quia potiſsimum licheni, id eſt impetigini ſuccurrit, porro iecoraria, ſiue hepatica vocatur,

Lichen. *Pulmonaria.*

quia calidis eius morbis præ cæteris remediis, anteſignanum remedium eſt, Cuius Plinius duo genera facit, libro vigeſimo ſexto, cap.4. vbi Lichenis, id eſt impetiginis remedia proſequitur, dicens. Lichen verò herba his omnibus præfertur, inde nomine inuento; Naſcitur in ſaxoſis, folio vno ad radicem lato, caule vno, paruo, longis foliis dependentibus, hæc delet ſtigmata, teritur cum melle. Eſt aliud genus lichenis petris tantum adhærens, vt muſcus, qui & ipſe illinitur: hic & ſanguinem ſiſtit vulneribus inſtillatus, & collectiones illitus, morbum quoque regium cum melle ſanat ore illito & lingua: qui ita curantur, aqua ſalſa lauari iubentur, vngi oleo amygdalino, hortenſibus abſtinere, Lichenis vires ſic proſequitur Galenus lib. vij, de Facult. ſimplic. medic. Læchen, Læchenas curat, extergentem, modiceq; refrigerantem, ac ſiccantem obtinens facultatem, naſcitur enim in humidis roreq; perfuſis ſaxis.

DE

DE PARONYCHIA.

Græcè, παρωνυχία: Latinè, paronychia, vulgò bouinalis panaricius: Germanicè, Nagel kraut.

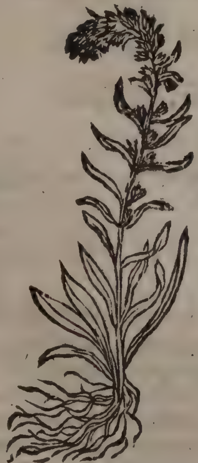
Enarratio LVII.

NAſcitur ſuper lapides, & truncos veterum arborum, paronychia herba, folio rotundo, & prope radicem maiori quàm in peplo conſpicitur, in ſummitate verò caulis paruus eſt, nec ex ſe lac aliquod emittit; Dicitur herba iſta paronychia, quia digitorum durities & reduuias, emplaſtri modo impoſita ſanat, & vt tradit Galenus lib. viij. de Facult. ſimplic. medic. paronychias & fauos ſanat, digeritq; ea quę diſcuti poſtulãt, calfacit enim & deſiccat in tertio ordine, eſtq; tenuium partium, & ſine mordacitate.

DE CHRYSOCOME HERBA.

Græcè, χρυσοκόμη: Latinè, chryſocome.

Enarratio LVIII.

Chryſocome.

CHryſocome, vt mea fert opinio, ea eſt herba quam amaranthũ vulgarè appellamus, & eam quoq; Dioſcorides, olim amaranthũ appellari meminit, quã hodie in hortis, & ad feneſtras, magna cura puellæ pro fucandis genis nutriũt, folia ocymi, flore ſpicato, ardentiſsimi cuiuſdam coloris purpurei, à quo herba iſta barba Iouis dicta eſt, quanquã & aizoon herba ſemperuiua dicta, à nõnullis barba Iouis dicatur, veluti quoque ſtœchas citrina, eſt enim flos iſte, vt dixi purpureus, inodorus, & inſipidus, quo mulieres genas ſuas ornant, & rubras efficiunt, quem quoque multi florem amoris vo- *Amaranthus.* *Flos amoris.*

cant,cuius radix vt tradit Galenus lib.viij.de Facultatib. ſimplic. medic. vincentes habet acrem & aſtringentem, qualitates:quare non admodum multi vſus eſt,quanquam cocta in melicrato perpneumoniis & morbis hepaticis auxiliatur. Sed & menſtruis purgandis eſt vtilis. Hæc Galenus. Proinde Ruellium ac Fuchſium erraſſe, manifeſtum eſt, quum herbam iſtam vino ebibitam, omnem fluxum conſtringere, ſcriptum reliquerint.

Ruellius errat. Fuchſius errat.

CONSTANTINVS.

Chryſocome ſiue Chryſitis, nõ habet latinam appellationem, palmi altitudine eſt,comantibus fulgore auri corymbis, radice nigra,ex auſtero dulci, in petroſis opacisq; naſcens.vide Pliniũ lib.xxj.cap. 8.& 20. Cordus Mentham putat ſarracenicam,ſiue coſtum vulgare,meliore ratione,quàm Amatus Amaranthũ vulgare:quid illud non aureo floret colore,ſed purpureo.Ruellio ſpecies eſt pulegij montani.Mathiolo Senenſi & mihi eſt incognita.

DE CHRYSOGONO.

Græcè, χρυσόγονον: *Latinè, chryſogonon.*

Enarratio LIX.

HAnc, natura ſibi reſeruatam habet, nec eſt aliquis qui eam demonſtrare valeat.

DE HELIOCHRYSO.

Græcè, ἑλίχρυσον, ἑλιόχρυσον: *Latinè, heliochryſos, Galeni amaranthus luteus.*

Enarratio LX.

HEliochryſim vocat Galenus amaranthum,quæ proculdubio officinarum ſtœchas citrina eſt, alioqui Genitiuo caſu, ſtichados citrina dicta herba,de qua Galenus lib.vj.de Faculta. ſimplic.medic.ita inquit: Amaranthum,facultatis eſt incidentis & extenuantis,quare coma eius cum vino pota fluxiones deſiccat, ſtomacho infeſta:

grumos

Elichryſum 1.

Elichryſum 2.

grumos etiam ſanguinis diſſoluere creditur, Hactenus Galenus: Vnde clare percipitur, Mathiolum Senenſem male Galeni hæc verba, ex Aëtio adducta, amarantho vulgari tribuiſſe, quum potius huic de quo agimus conueniat, nam amaranthus vulgaris flos amoris dictus, vt dixi, chryſocome eſt.

CONSTANTINVS.

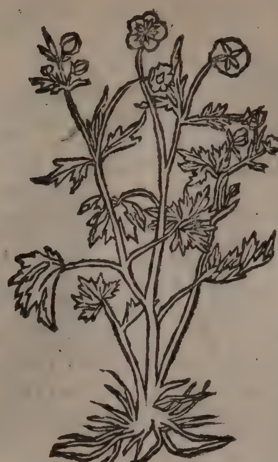
Mathiolus verum pingit heliochryſon, Erratq; Luſitanus. ſtæchas enim citrina non poteſt eſſe heliocyryſon, quia folia non habet abrotoni. Amaranthus autem vulgaris, eſt Plinij Amaranthus lib. xxj. cap. 8. nos vocamus paſſevelours cuius immortalis coma non marceſcit.

DE CHRYSANTHEMO.

Græcè, χρυσάνθεμον: *Latinè, chryſanthemum.*

rr 4 Enar

Enarratio L X I.

Chryſanthemum.

CHryſanthemon multorum Doctorũ hominũ iudicio, calendula noſtra eſt, quę ideo calendula dicitur, quia quolibet menſe, & ſingulis calendis, florere deprehendatur, qua de cauſa, Itali quoq; herbã iſtam, Florem omnium menſium, appellare ſolẽt. Circumvoluitur autem flos aureus huius herbę ad ſolis motum, ipſo enim apparente, flos apperitur, occultato verò, illico clauditur: qua de cauſa, ſolſequia, vel Solis ſponſa, à nonnullis dicitur, ab Hiſpanis verò miraculum. Sed animaduertendũ eſt, quòd non ideo calendula, iudicanda eſt Heliotropium, quia heliotropium vt diximus, cicorea herba eſt. Verum & alia conſpicitur calendula, quæ folia diuiſa habet, & magis ad Dioſcoridis deſcriptionem accedere videtur, vtraq; autem, eſui apta eſt herba, ac vt experientia videmus, aluum mouet. De qua Galenus libris de Facultatibus ſimplicium medicamentorum nullam prorſus fecit mentionem.

CONSTANTINVS.

FAllitur Luſitanus, quia Chryſanthemon Dioſcoridi, folia habet multis inciſuris diuiſa: Calendula verò minime, quæ caltha eſt grauis viola apud Plinium libro xxj. capite 6. qui ſolum Chryſanthemi obiter meminit lib. xxvj. capite 8.

DE AGERATO.

Græcè, ἀγήρατον: Latinè, ageratum, eupatorium Meſues: Vulgò, eupatorio di Meſue: Italicè, herba guilia;

giulia : *Germanicè* , Künigund kraut, vnd Vvaſſer doſt.

Enarratio LXII.

AGeratum, vt hiſtoria indicat, Eupatorium Meſues eſt, herba officinis ſatis familiaris, & quam ſeplaſiarij, cordatè admodum, vice eupatorij, in Meſues compoſitionibus iniiciunt. De qua Galenus libro ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, ita breuiter dixit: Ageraton, facultatem digerendi habet, & leuiter quadantenus à phlegmone liberandi.

DE VERBENACA RECTA.

Græcè, περιςερεὼν ὀρθὸς: *Latinè*, *periſtereon*, *verbenaca* : *Hiſpanicè*, *verbena* : *Italicè*, *verminacola*, *berbena* : *Gallicè* : *veruaine* : *Germanicè*, Hanen kamm.

DE VERBENACA SVPINA.

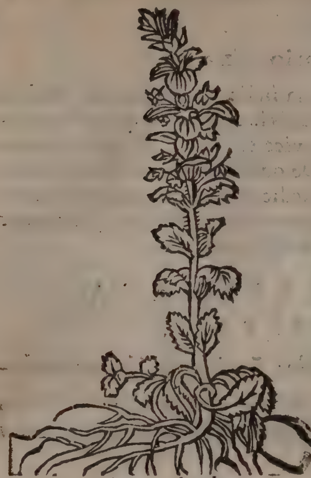
Græcè, περιςερεὼν ὕπτιος καὶ ἱερὰ βοτάνη : *Latinè*, *periſtereon ſupina* , *verbenaca ſupina*, *hierobotane* : *Hiſpanicè*, *verbena* , *vrgibaon femea* : *Italicè* , *verminacola femina* : *Germanicè*, Eyſen kraut, oder eyſen hart.

Enarratio LXIII. LXIIII.

PAſsim conſpicitur verbenaca, præcipuè aquaticis in locis, cuius recta ſiue mas: & ſupina ſiue fœmina, parum inter ſe differunt, nec enim in alio inter ſe differre, qui vtranque exacte nouit, percipiet, quam quòd recta, paucioribus foliis ornatur: ſupina verò multis, quæ omnino frondoſa eſt, ac ceſpitoſa: vtrique verò flos glaucus eſt, id eſt cœleſtis, cũ quadam albedine, coloris. Pro- *Verbena vtraque.*

 inde

Fuchſius in verbena errat.

Sacra herba.

inde Fuchſiũ in ſuo herbario, erraſſe certum eſt, vt qui verbenacæ rectæ florem lutei coloris tribuat. Non minori quoq; errore Othonem Brunphelſiũ, lapſum iam diu manifeſtauimus, qui ante Fuchſium, ſenetionem herbam vulgarem, pro verbenaca ſupina depinxit. Galenus noſcens vtranque eaſdem ferè vires habere, ita de verbenaca, libro octauo, de Facultatibus ſimplicium medicamẽtorum tradit: Periſtereon, dicens, vim habet hactenus deſiccantem, vt & vulnera glutinet.

CONSTANTINVS.

Sagmina vocantur verbenæ inquit Feſtus, id eſt herba pura, quia ex loco ſancto ſecabãtur à conſule, pratoréve, legatis ad indicendum bellum aut fœdus faciendũ proficiſcentibus. vide Plinium lib. xxij. cap. 2. & libro xxv. cap. 9. vbi etiam verbenacam vocat. Lege præterea Titum Liuium libro j. ab vrbe condita & lib. x. belli punici. Donatumq; in Andriam Terentij.

DE ASTRAGALO.

Græcè, ἀϛράγαλος: *Latinè, aſtragalus*: *Germanicè*, Erdmoren, Chriſtian vvurtz.

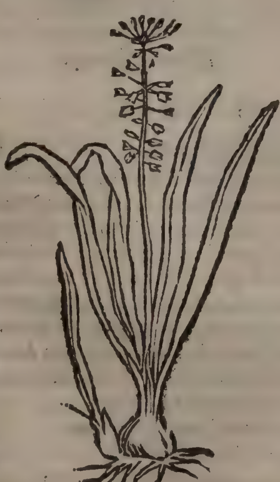
Enarratio LXV.

Astragali radices, familiares admodũ apud Germanos inferiores ſunt, quibus teuthones caſtanearũ vice, ſub cineribus coctis, veſcuntur; & nos ipſi apud quos per

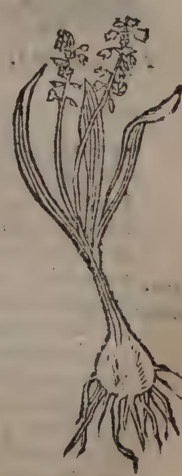
per ſeptennium egimus, aliquãdo guſtauimus, Sunt enim radices nigræ hæ, intus albæ rotundæ, nucum magnarum magnitudine, ex quibus aliæ radiculæ ſubtiles, oblongæ: murium caudis ſimiles prodeunt, ob quas Germani radices iſtas, caudam muris appellant, eas quoq; prope Venetias naſci audio, quarum folia, hucusque à me viſa non ſunt, ſed vt referunt, in vniuerſum Dioſcoridis hiſtoriæ reſpondent, & de illis Galen. lib. vj. de Facul. ſimpl. medic. ita tradit: Aſtragalos radices aſtrictorias ſortitur, quare non inſtrenue ſiccat, nam & vlcera glutinat, & aluum fluentem ſiſtit, ſi quis in vino decoctam radicem bibat.

DE HYACINTHO.

Græcè, ὑάκινθος: *Latinè*, *hyacinthus*: *Hiſpanicè, Luſitanicè*: *los mayos flores*: *Italicè, cipola canina*: *Gallicè, vaciet, ou oignon de chien*: *Germanicè*, Breünling.

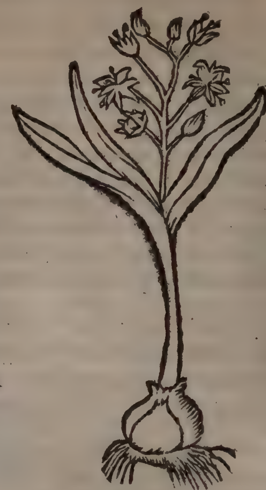
Hyacinthus 1.

Hyacinthus 2.

Hyacinthus 3.

Hyacinthus 4.

Enarratio LXVI.

Videtur hyacintus in omnibus fere pratis, folio & radice, ſimilis cepæ, caule cubitali, ſubtili, innodo, colore herbaceo, à cuius medio flores cærulei purpuraſcentes iucũdiſsimi odoris, in fine Martij, & Aprilis initio pulcherrimi cernuntur: qui quum ad maturitatẽ perueniunt, terram reſpiciunt, & diu vigent. Eſt quoque alter hyacinthus florem habens rubentem, ſimilem lilio, ſed notis quibuſdam emaculatũ, quẽ poëtæ ex ſanguine Aiacis ortum fabulantur, imò in illis notis ſiue literis, nomen Aiacis inſcriptum eſſe ita canit Ouidius libro x. Metamorph.

Hyacinthus alter.

Talia dum verò memorantur Apollinis ore,
Ecce cruor qui fuſus humi ſignauerat herbas
Deſinit eſſe cruor, tyrioq; intenſior oſtro
Flos oritur, formamq; capit, quam lilia, ſi non
Purpureus color his, argenteus eſſet in illis.
Non ſatis hoc Phœbo eſt. (is enim fuit author honoris)

Ipſe

Ipſe ſuos gemitus folijs inſcribit, & αι αι
Flos habet inſcriptum, funeſtaq; litera ducta eſt,

Sunt autem notæ iſtæ in floribus Hyacinthi repertæ non quidem literæ veræ, ſed maculæ quædam nigræ, vt in flore fabarũ quoque conſpiciuntur. Quum hęc ſcriberemus, vtriusque hyacinthi radices, è Conſtantinopoli aduectæ ſunt, ad magnificum & generoſum virum Ioannem Gondulanum, Patritium Raguſinum, quas præfectus nauis, ex horto Turcarum Imperatoris eradicaſſe teſtabatur: ſunt enim radices hę cepis ſimiles, ſed paruæ, non gratum quendam odorem ex ſe inſpirantes, quarũ magnam partem, per vniuerſam fere Italiam, amicis impartiuit, vt ſecundam ſpeciem, ac primam familiarem haberent: De quarum viribus, ita vt ſolet, tradit Galenus, libro octauo de Facultatib. ſimplicium medicamentorum dicens: Radix eius bulboſa eſt, deſiccans primo ordine: ſecundo autem aut initio tertij refrigerans, fructus leuiter extergit, aſtringitque: vnde & regio morbo laborantibus exhibetur in vino, ordine quidem tertio deſiccans, At in medio caloris frigoriſque conſiſtens.

DE PAPAVERE ERRATICO.

Græcè, μήκων ῥοίας : *Latinè, papauer erraticum, papauer rubrum : Arabicè, Thaxthax : Hiſpanicè, amapollas, papoullas : Italicè, papauero ſaluatico roſſo : Gallicè, coquelicoq : Germanicè*, Klapper roſen, oder korn roſen.

Enarratio LXVII.

CErnitur papauer rubrum, menſe Maio, & Iunio, prope ſegetes, in pratis, ita copioſe vt aliquando è longinquo, quis rubros pannos ſuper campos, ſtratos eſſe arbitretur, ex quibus rubris floribus, nonnulli ſyrupum contra pleuritim certo iuuamento parant, quorum quoque ſtillatitiam aquam, ruſtici in Hiſpania contra febres ardentes non infelici ſucceſſu bibunt: imò eoſdem flores tanquam ſaluti conuenientes, in victus vſu continuo habent, quod olim quoque à priſcis factitatum iri apud Theophraſtum lib. nono. de Plantarum hiſtoria. cap. 13, ſcrip

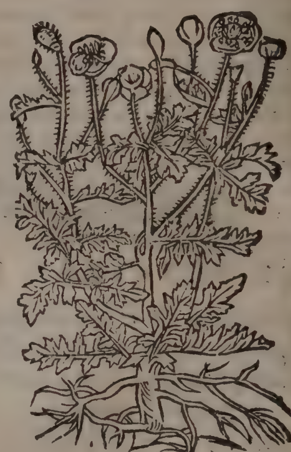
ſcriptum inuenio, præcipue, pro morbo comitiali præcauendo. Refrigerat papauer erraticum hoc, vt inferius ex Galeno dicemus.

DE SATIVO PAPAVERE.

Græcè, μήκων ἥμερος: Latinè, ſatiuum papauer: Arabicè, Chaſchas: Hiſpanicè, dormidera: Italicè, papauere bianco, papauere negro: Gallicè, pauot: Germanicè, Mag ſomen, oder mœn.

Papauer erraticum.

Papauer ſatiuum.

Enarratio LXVIII.

Papauer. ANimaduertat hic candidus lector quòd Dioſcorides album papauer tantum domeſticum, ſiue ſatiuum aut hortenſe appellat: nigrum verò ſylueſtre, hac tantum de cauſa, quia album papauer, ſic album à flore & ſemine albis, dictum, plerunq; in hortis ſerebatur, nigrum verò, ſua ſponte inter ſegetes, & legumina naſcebatur: At Plinius, lib. xix. cap. 8. non ſolum album & nigrum papauer ſatiuum

ſatiuum facit. Sed etiam tertium, de quo ſuprà ſermonem habuimus, & erraticum ſiue rubrum nominamus, ſub iis verbis: papaueris ſatiui tria genera, candidum, cuius ſemen toſtum in ſecundis menſis cum melle apud antiquos edebatur, hoc & panis ruſtici cruſtæ inſpergitur, adfuſo ouo inhęrens. Hactenus de albo Plinius, quod hodie quoque multi in victus vſu habent, & eduliis ſuis miſcent, de quo dixit Auicenna: Caue ne tranſcendas tale quale eſt papauer album, Somniferum enim mediocre album hoc ſemen eſt. Et ſubdit Plinius. Alterum genus papaueris nigrum, cuius ſcapo inciſo, lacteus ſuccus exprimitur. Tertium genus rhœam vocant Græci, id noſtri erraticum, ſponte quidem, ſed in aruis cum hordeo maxime naſcitur, ericę ſimile cubitali altitudine, flore ruffo, & protinus deciduo, vnde & nomen à Græcis accepit. Ex iis enim clare percipitur, quòd Plinius omnia hæc papaueris tria genera, domeſtica conſtituat. Cæterum, ex papauere, opium & meconium parantur, nam meconium differt ab opio, in hoc, quòd meconiũ ex foliis & calicibus ac herba ipſa, tritis, & expreſsis, ſuccus collectus, ac in paſtillos redactus eſt, quod opio ignauius eſt: opium verò, lachrima ſiue lac ex papauere nigro cultro inciſo, deſtillans, ac concretum eſt, quod ex Apulia hodie Venetias afferunt, quod reuera meconium potius, quàm opium appellari meretur. Verum, ne ſic illotis quod aiunt manibus, ab opio diſcedamus, ſcire decet, quòd amaritudo in opio reperta, non aliunde illi euenit, quàm à glaucio, vel ſucco agreſtis lactucæ, quibus plerunq; adulteratur, & illi miſcentur, vt quoq; Dioſcorides fatetur: ſi enim opio naturalis illa eſſet amaritudo, dubio procul calidum dicendũ eſſet, non verò frigidum, vt qui medicamentorum ſimplicium naturas, per regiam Galeni methodum ſciunt, exactè norunt. De papauere verò ita tradit Galenus, lib. vij. de Facul. ſimplicium medic. Quum quatuor eius inſignes ſpecies ſint, facultas omnium exiſtit refrigeratoria; cæterum, ſatiui ſemen mediocriter ſomnum conciliat, viſu candidum: proinde pani ipſum inſpergunt, ac mellę maceratum eſitant: At ex ſylueſtribus, eius quod rhœas dicitur, quia flos ipſius celeriter defluit, ſemen validius refrigerat, itaque nequaquam eo quis innoxie ſolo vti poſsit. Illius verò quod calicem

Opiũ meconium.

Opÿ amaritudo.

licem incidentem ſuſtinet, atrum exiſtit ſemen, medicamentoſumq́ue, atq; impenſe refrigerans: Quod autem longiorem emittit calicem, medicatiſsimum omnium eſt, admodumq́; refrigerans, idq́; omnibus partibus ſuis: adeo quippe refrigerat, vt ſtuporem ac mortem etiam inducat: eſt enim ex quarto & vltimo refrigerantium ordine.

DE CORNICVLATO PAPAVERE.

Græcè, μήκων κερατῖτις: Latinè, papauer corniculatum: Hiſpanicè, dormidera marinha: Italicè, papauere cornuto: Gallicè, pauot cornu: Germanicè, Geel œlmagen, oder geel Magſamen.

Enarratio LXIX.

Corniculatum papauer.

NAſcitur papauer cornutum ad littora maris, præſertim inter ſaxa, vt Piſauri & Anconæ, aliiſue maritimis locis deprehẽdimus, folio verbaſci inciſuris diuiſo, ſed flore luteo, quo decidẽte ſiliculæ oblongę phaſeolorum modo, tanquam cornicula naſcuntur, à quibus cognomentũ traxit: nã radix huius adeo parua eſt, vt facillime è terra eradicetur. Cæterum hallucinati ſunt multi, credentes glaucium quod Arabes memithe appellãt, huius cornicularis papaueris ſuccum eſſe, vt candide Dioſcorides indicat. Nam de cornicularis papaueris viribus, ita tradit Galenus lib. vij. de Facul. ſimpl. medic. Mecon ceratitis, id eſt papauer cornutum, vim habet incidendi, extergendi

tergendiq;.Itaq; radix eius in aqua ad dimidium decocta, hepaticos affectus adiuuat, folia & flores ſordidis & cõtumacibus vlceribus proſunt, ſed ea reiicere oportet vlceribus iam repurgatis, alioqui ſanam carnem exedent.

DE SPVMEO PAPAVERE.

Græcè, μήκων ἀφρώδης: Latinè, Spumeum papauer, Heraclium papauer, Herculeum papauer.

Enarratio LXX.

PApauer ſpumeum, niſi ſpecies quædam rhœadis papaueris, in aruis naſcentis, florem tanquam ſpumam album emittens ſit, quid ſit ignoratur, de quo Galenus quoq; breuiter dixit libro ſeptimo: Semen habet pituitam expurgans.

DE HYPECOO.

Græcè, ὑπήκοον: Latine, Hypecoum.

Enarratio LXXI.

QVi inter ſegetes diligenter quæſiuerit, Hypecoum certe inueniet: naſcitur enim folio rutæ, flore vero luteo, & paruo, ſed caule cubitali & ampliori, tenero, ac innodi, de quo Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita breuiter dixit: Refrigerat tertio ordine, parumq; à papauere diſtat. *Hypecoũ.*

DE HYOSCYAMO.

Græcè, ὑοσκύαμος: Latinè, Hyoſcyamus, Iuſquiamus, Appollinaris herba, altercum: Hiſpanicè, velenho: Italicè, dente caualino, diſturbio: Gallicè, Iuſquiame, & hanebane: Arabicè, Bengi: Germanicè, Bilſen, Bilſonien.

Enaratio LXXII.

IN Italia ex tribus Hyoſcyami ſpeciebus, quas Dioſcorides citat, vnam tantum mihi videre contigit, & illam quidem flores luteos habentem, reliquas vero duas, olim in Hiſpania conſpectas habebam, quas pharmacopolæ, corrupta voce, iuſquiamum appellant: ſoporiferæ enim omnes ſunt, ſed purpureos flores & nigrũ ſemen habens, cæteris periculoſior eſt, poſt quam luteos flores emitten- *Hyoſcyamus.*

Hyoſciamus.

tem, adnumerare eſt: Tertiam vero albam, cæteris innocentiorem dicimus. Nicander porro in ſuis Alexipharmacis, Contra hyoſcyami venenum, perbelle vt ſolet, diſſerit: & Galenus octauo libro de Facultatibus ſimplicium medicamentorũ ita de illius viribus tradit: Cui ſemen atrum eſt, inſaniam ac ſoporem inducit, cui vero mediocriter flauum, propinquam ei obtinet facultatem: vtrique tamen fugiendi ſunt, vt deleterij & inutiles, at cui ſemen & flos eſt candidus, ſanitate idoneus exiſtit, ex tertio quodammodo refrigerantium ordine.

DE PSYLLIO.

Græcè, ψύλλιον: *Latinè*, *Pſillium*, *pulicaris herba*: *Hiſpanicè*, *zargatona*: *Italicè*, *Pſillio*: *Gallicè*, *herbe aux puces*: *Arabicè*, *Bezer cothame*: *Germanicè*, Pſilien Kraut.

Enarratio LXXIII.

Pſyllium Pulicaris herba. Frequens & officinis vulgaris, pulicaris herba eſt, ſic dicta, quia ſemen pulicibus æquale habeat, quod omnes Pſillium vocant, & ex eo mucilagines infrigidantes parant: de quo Galenus lib. viij. de Facul. ſimpl. medi, ita dixit, pſillium ſemen habet admodum vtile, ex ſecundo refrigerantium ordine: in deſiccando vero & humectando, medium quodam modo eſt & ſymmetrum. Hæc Galenus, ex quibus ſatis patet, quàm perperam Meſue, de *Meſue errat.* viribus

Pſyllium.

viribus pſyllij ſentiat, quum dixerit, pſyllium quoad partes exteriores frigidum eſſe, quoad internas verò calidas & comburentes, in quarto gradu, quum revera pſyllium ſecundum ſe totum frigidum ſit, & ita frigidum, vt illud inter medicamenta ſua frigiditate internecantia medici collocare non dubitent, vt apud Dioſcoridem, vt cæteros ſileam medicos hoc affirmantes, legere quis poterit, libro ſexto, capite decimo.

DE SOLANO.

Græcè, στρύχνος κηπαῖος: *Latinè, Strychnon, ſolanum eſculentum, ſolatrum hortenſe: Hiſpanicè, Yerua mora: Italicè, ſolatro: Gallicè, morelle: Arabicè, hanab althaleb: Germ.* Nacht ſchatd.

Enarratio LXXIIII.

Solanum officinis ſolatrum dicitur, quod olim in cibum veniebat, & in hortis inter herbas eſui aptas ſerebatur, vnde ſolanum hortenſe, ſiue ſolanum eſculentum appellabatur: hodie vero vbiq; ſub nulla olitoris lege naſcitur, & vagatur, quod ſemen emittit paruum rotundum, primo viride, poſtea vero indifferenter rubrum vel nigrum fit. Huius vero herbæ ſucco, vbi opus eſt ſimul & conſtringere & refrigerare, frequētiſsime vtimur, & merito, quia Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplic. medicamentorum de eo ita tradit: Solanum eſculentum quidem aſtringit, refrigeratq; in ſecundo ordine. Recentiores

Solanum Solatrum.

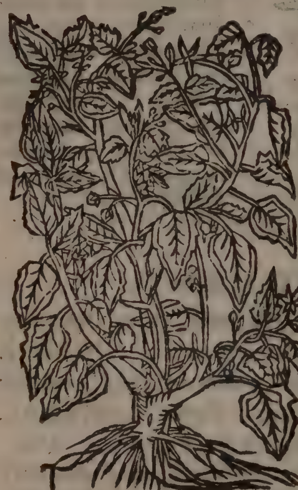
tiores vero, quia ſtrumas ſolanum hoc reſoluere animaduertunt, illi partes heterogeneas, ac quoque ſubtiles tribuunt.

Solatrum ſtrumas reſoluit.

DE SOLANO VESICARIO.

Græcè, στρύχνος ἁλικάκαβος: *Latinè*, *Halicacabon*, *ſolanum veſicarium*, *alkakengi: vulgò Arabica & Bexiga di perro*: *Gallicè*, *Baguenauldes*: *Germanicè*, Iuden kirſsen, oder ſchlutten.

Enarratio LXXV.

Solanum veſicarium.

SEcunda ſpecies ſolani, Halicacabum hoc eſt, quod Arabes corrupta voce, Alkakengi vocant. Dicitur quoq; planta hęc veſicaria, quia eius rubrum fructum, in veſicis, ſiue folliculis contentum habet, magnitudine ceraſi, de quo ita tradit Galenus lib. viij. de Facult. ſimpli. medic. At eorum quæ eſui nō ſunt, vnum quidem dicitur Alicacabum, fructum habens rubrum, acino vuæ perſimilem: & ſubdit: Alicacabum igitur, fructum fert ciendæ vrinæ idoneum, compluribusq; facultatibus quę ad iecur, veſicam, & renes accommodantur, miſcetur.

DE SOLANO SOMNIFICO.

Græcè, στρύχνον ὑπνωτικόν: *Latinè*, *Solanum ſomniferum.*

Enarratio LXXVI.

RAro verum ſolanum ſomniferum reperitur, & vt ipſe verum fatear id ſemel hucuſq; tantum vidi, ad ripas

ripas Belgici maris, folio cotonei arboris, flore rubente, cuius ſemen crocei coloris in ſiliculis paruis occludebatur, quod vero Officinæ ſolatrum ſomniferum vocant, differens ab hoc, de quo agimus, eſt: nam neq; croceum ſemen producit, neq; in ſiliquis occluſum, imò potius nigrum auelanarum magnitudine, merito tamen ſeplaſiarij & vulgares medici, hoc quoq; ſomniferum appellant ſolatrum, quia eaſdem fere cum Dioſcoridis ſomnifero ſolano vires habet, & eius ſemina egregie vrinam prouocant, & potentiſsime renes expurgant, ac ſomnum conciliant, & vt tradit Galenus citato loco, ſolani vero hypnotici, ſomni conciliatiui dicti, radicis cortex, ſi cum vino bibatur, ſomnum accerſit, drachmæ pondere ſumptus, exiſtens ſucco papaueris ſimilis, niſi quòd imbecillior, vtpote tertij refrigerantium ordinis, quum ille ſit quarti: huius ſolani ſemen vrinam ciēdi vim habet: ſi plus tamen duodecim corymbis hauſeris, dementiam aſciſcet.

DE SOLANO FVRIOSO.

Græcè, στρύχνον μανικόν: Latinè, Furioſum ſolanum.

Enarratio LXXVII.

Difficulter hæc reperitur herba, proinde de ea nihil quicquam dicam: nõnulli tamen agyrtarum, & herbariorum affirmant, apud montem ſancti Angeli prope Apuliam, qui latinè Garganus vocatur, reperiri. Ita enim ob oculos, eam Dioſcorides ponit, & ſuis coloribus depingit, vt non difficile eſſet, eam inter plures alias herbas dignoſcere, & de illa ita tradit Galenus libro Simplicium, inquiens: At tertium ſolanum quod ad inſaniam adigat, omnes manicum nominant, & ad medicationes intra corpus inutile eſt: nam ſi quatuor eius drachmæ offerantur, mortem inferent: ſi pauciores, inſaniam: vna certe innoxie ſumitur, nihil tamen vtile præſtat. At foris corpori illitum vlcera maligna perſanat: verum ad talia, radicis cortex præfertur, deſiccans ſecundo ordine iam completo, aut tertio incipiente: ſecundo autem incipiente refrigerans.

DE DORYCNIO.

Græcè, δορύκνιον: Latinè, Dorycnium.

Enarratio LXXVIII.

CHimici & ij qui profitentur ex Mercurio argentum conflare, hanc quotidie inquirunt herbam, & eam lunarem ſiue lunariam appellant, quia eius folliculus rotundus in quo ſemina conduntur, nocturno tempore ad radios Lunæ aperitur, & ita ſplendeſcere videtur, vt eam lucentem ſtellam è longinquo dixerit, quam incolæ ſic videntes, & diabolum putantes aufugiunt. Ea enim chimici argentum viuum Mercurium dictum, fixum ſtabileque reddunt, & ſtriges veneficia parant, ac dæmones irritant. Falſo certè Iacobus Manilius fabam inuerſam, quam Lunariam herbam appellat, apud Dioſcoridem, ſolanum ſomnificum eſſe dixit: Nam vt Euritius Cordus notat, hiſtoria omnino repugnat. Cæterum, Galenus lib. vj. de Facul. ſimpli. medic. ſub Dorycnidio, ita de iſta herba inquit: Dorycnidion aquea excellit frigiditate, quamobrem, pauculum quidem, ſoporem conciliat, pluſculum vero ſumptum, perimit.

CONSTANTINVS.

QVemadmodũ è republica Plato eſſe dicebat, monſtroſos partus non tollere: ſic portentoſas & abſurdas opiniones minime admittere, rei literariæ & ſtudioſorum communi imprimis conducibile eſſe arbitror, & ni fallor, multò iuſtius. Itaque meritò hæc Amati Luſitani (quem vtique ſua laude in alijs benedictis, fruſtrari minime deceat) vana opinio & monſtroſè prolata explodetur. Nam Dioſcoridis Dorycnion magno mortalium bono hac ætate ignoratum, Lunariam non eſſe herbariorum ſtatim deprehendet, qui vel pictam aut deſcriptã viderit à Lonicero, Fuchſio, & Mathiolo, cui duplex capite de hemionitide. Nam ea lunaria quam Ioſephus libro de Captiuitate deſcribit βαάρας nomine, à quo etiam deſumpſit Lonicerus de varia hiſtoria, omnem vincit admirationem naturæ, ſi non etiam hominum fidem. Vt autem tibi magis probem, quam futilis ſit hac in parte, Amati authoritas & ſententia de Dorycnio: lege quæ ſcripſit Plinius lib. xxj. cap. 31. & Nicander in Alexiphar. apud quem Dorycnion etiam melyſſophyllon vocat explanator Diphilus, hoc Auicenna vuam lupinam nominat, quo nomine ſtrychnon apud Græcos, explicat. Cælius Aurelianus libro Chronion.

DE

DE MANDRAGORA.

Græcè, μανδραγόρας: Latinè, mandragora, pomum terreſtre, pomum caninum, Circe: Hiſpanicè, mandracola: Italicè, mandragora: Arabicè, tabora: Gallicè, mandragore, & mandegloire: Germanicè, Alraun.

Enarratio LXXIX.

Mandragora.

NVnquam quod equidem meminerim, in Hiſpania mandragoram vidi: in Italia vero frequens eſt herba, præcipue Ferrariæ, vbi nullus ferè extat hortulus, in quo mandragora nō reperiatur. In cœnobio enim Charthuſianorum, apud quod, vnuſquiſq; monachus ſuum proprium & particularem hortulum habet, ita feliciſsime creſcit, vt nullus extet qui non hac decoretur herba: creſcit autem folio lapathi, lato, oblongo, per terram ſtrato, ad cuius radices poma quinq; vel ſex numero naſcuntur, magnitudine paruæ pilæ, coloris interdum vireſcunt herbacei: quum verò ad maturitatem perueniunt, lutei ſaturi efficiuntur. naſcuntur autem, vt obiter hoc attingamus, poma hæc pediculis ſemi dodrantalis altitudinis, ita appoſitè, vt vnumquodq; pomorū, homuncionem quendam, abſq; brachiis repræſentare videatur: qua de cauſa, Pythagoras mandragoram anthropomorphon, id eſt figuram hominis, appellauit. *Anthropomorphos.* Quem ſecutus Columella, mandragoram in ſuo horto, ſemihominem dixit, cui ſignatæ cauſæ, alteram addimus vulgarem: Quia mandragora,

gora, radicem in duas fibras, veluti duo crura, diuiſam habet, vnde quoq; ſemihomo appellatur. Hæc etiã Circe dicebatur, quia ea ad amatoria & veneficia, Circe famoſiſsima incantatrix paſsim vtebatur, & de ea, in Pentateucho legitur, quam Hebræi, dudaim, ſua lingua vocant. Ex huius verò radice, vinum mandragorite parandum Dioſcorides, & medici ſuadent, quod plerunq; propinant iis quibus ſecare, aut membrum aliquod vrere volunt, mirifice enim ſtupefacit. Iuſtum erit hic enarrare tyrannidem ac impoſturam nugiuendulorum ac impoſtorum hominum, qui homunculos quoſdam ex radicibus cannarum ſculptos, mulieribus ſterilibus, & nõ parturientibus, loco mandragoræ, non paruo vendunt pretio, Sculpunt enim hominis effigiem in cannarum, vt dixi, radice ita appoſitè & ſolerter, vt vbi opus eſt appareant capilli, vt in barba, capite, & pectine, Grana tritici quædam affingant, quæ cum radice ſimul terra obruta, plures, tenues, ac capillis ſimiles radices emittunt, ac inde tota ipſa radix, figura humuncionem repræſentat, quam è terra non niſi obturatis auribus eradicari poſſe, vel canis caudæ adalligatam, alta mente nugantur. Vendunt autem vnam vel alteram harum radicem, triginta, nonnunquam verò quadraginta aureis ducatis. Pereant igitur balatrones ij falſarij, quos vt Italia vniuerſa fert, ita tota Hiſpania eos fugat, & non permittit imperitum vulgus impoſturis circumueniri. Tertia verò ſpecies mandragoræ, Morion dicitur, quæ proculdubio melongena non eſt, vt nonnulli opinati ſunt. Eſt enim melongena vel melezana, fructus vbiq; familiaris, quem aliqui berengenam vel belongenam, alij verò Cupidinis pomum, vel inſanum pomum appellant, quod inter cucurbitas, & melones ſeritur, & victui non aſpernendum obſonium eſſet, niſi triſtes ac atrabiliarios gigneret humores, vt Auicennam adnotaſſe legimus. Huius porro altera ſpecies in Italia cernitur, pomum gignens luteum, quam ego morion eſſe dixiſſem, quia cum mandragora, magnam cum figura, tum viribus habet ſimilitudinem: dequibus Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita tradit: Refrigerat tertio exceſſu mandragora, nonnihil tamen pomis caloris atq; humiditatis ineſt, vnde ſoporem

Circe.

Impoſtura hominum.

rem

rem conciliant. Radicis cortex non tantum refrigerat, ſed etiam ſiccat, quod eo includitur imbecillimum eſt.

DE ACONITO PARDALIANCHE.

Græcè, ἀκόνιτον παρδαλιαγχὲς: *Latinè, aconitum interficiens leones, pardos, aconitum interficiens pantheras: Hiſpanicè, centelha: Italicè, aconito: Gallicè, tore: Ger.* Vvolffs beer, oder dollvvurtz.

Enarratio LXXX.

Aconitum.

PRima hæc aconiti ſpecies pardaliãches dicta, in multis reperitur locis, cuius radices nigras ad rubedinem declinantes, luporum venatores publice vẽdunt, & illis lupos interficiũt: Sed non ea de cauſa luparia dicenda herba hęc eſt, quum ſequens verè luparia denominetur, & radices non quidem ad ruborem inclinatas, ſed potius nigerrimas habet, quæ minus potenter lupos interficiunt, quàm huius de quo agimus aconito. Carnibus enim radices vtriuſque aconiti mixtæ, lupos interficiunt: Sed vt dixi, primi huius aconiti radices potentius eos interimunt. Ex vtriſq; quoq; & taxo, venatores conditum parant, quo ſagittas ſuas inficiunt, & toxicum appellant, quia Græci ſagittas telaq́ue ſua, toxeumata vocant, Aconitum hoc pardalianches, quia pardos, leones interimat, dicitur: cui folia aſpera cucumeris aſinini foliis ſimillima inſunt, de quo Plinius cum Dioſcoride, ita

Aconiti ſpecies duæ.

Toxicum vnde dictũ

lib. xxvij. cap.3. dixit: Aconitum folia habet cyclamini, aut cucumeris nõ plura quatuor ab radice leniter hirſuta: radicem modicam cammaro ſimilem marino, quare quidam cammaron appellauere: alij lycoctonon ex ea qua diximus cauſa: arida radix incuruatur paululum ſcorpionum modo, quare & ſcorpion aliqui appellauere: Nec defuere qui myoctonon appellare malint, quoniam procul & è longinquo odore mures necat. Naſcitur in nudis cautibus, quas aconas vocant, & ideo aconitum aliqui dixere, nullo iuxta, ne puluerem quidem nutriẽte, &c. Ex quibus ſatis clarè patet, quàm perperam Leonardus Fuchſius in ſuo Herbario, pro primo hoc aconito herbam Paris depinxerit, nam primum hoc aconitum, præſtantiſsimum vt dixi venenum eſt, vt eo inunctis muliebribus genitalibus, eadem die mortem inferat: Herba vero Paris, tantum abeſt vt venenum dicatur, vt potius contra quoduis venenum ſingulare ſit antidotũ, vt author ille qui additiones quaſdam pandectis adiecit, inquit, qui quoq; contra fatuitates & inſanias valere, commendat. Quibus nos addimus, quòd herba Paris, vnicum tantum emittit caulem, & illum quidem rotundum, duorum cubitorum altitudinis, in cuius medio folia quatuor, ſanguineo frutici ſimilia, & in crucem diſpoſita ſunt, in ſummo verò, alia quatuor quoque videntur parua, oblonga, in quorum medio fructus purpureus, rotundus, acino vuarum paruo ſimilis, vinoſus, albo quodã paruo ſemine plenus, cernitur. Nam radix capilloſa inter album & luteum colorem eſt, in qua ſcorpionis caudæ figura non cernitur, nec alabaſtri ſplendor aliquis, quæ duo in aconito reperiri Dioſcorides tradit. Cæterum Theophraſtus libro nono, de Cauſis plantarum, capite decimoſexto, inquit: olim aconitum ita componi, vt certis occidere temporibus poſsit, videlicet bimeſtri, trimeſtri, ſemeſtri, anno completo, nonnullum etiam biennio, quod nos hodie quoque fieri à nonnullis percipimus.

Fuchſius errat.
Herbariũ.
Lycoctonõ.

CONSTANTINVS.

Manardus & Leonicenus putarunt toxicum eſſe Auicennæ Napellum, quod refutat Mathiolus capite De toxico apud Dioſcoridem: ſed capite de Aconito videtur ſibi contradicere librarij culpa, qui negationem detraxit in verbis Mathioli. hic putat

Dioſco

Dioſcoridem ignoraſſe quid eſſet toxicon, nec, quidnam ſit aſſerit. Equidem Plinium ſequor qui libro xvj. cap. 10. de taxo loquens, inquit, hanc Seſtius Smilacem vocari dixit, & eſſe in Arcadia tam præſentis veneni, vt ſiquis ſub ea dormiat cibumúe capiat, moriatur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicunt venena, quæ nunc toxica dicimus, quibus ſagittæ tingantur. Aliã tamen Dioſcorides lib. vj. affert Etymologiam: toxicon enim deducit a ſagittis quæ τόξα Græce dicuntur vel τοξεύματα vt habet Aegineta, diſtinctiſq; capitibus ipſe Dioſcorides ibidem egit de taxo & toxico, cuius præterea meminerunt Plautus in Mercat. Et Ouidius 4. de Ponto Eleg. 7.

DE ALTERO ACONITO.

Græcè, ἀκόνιτον ἕτερον: Latinè, Lycoctonon, Hiſpanicè, mata lobo: Italicè, herba luparia, herba de la volpe: Gallicè, mortcloup, ou patelouine, Germanicè, Vvolffs vvurtz.

Enarratio LXXXI.

TRia huius aconiti genera facit Dioſcorides, quorum duorum hiſtorias non legimus, vnde credere eſt, vt pleriq; doctiſsimi viri credunt, textum iſtum corruptum & diminutum eſſe, quum in eo, tertij tantum Pontici aconiti hiſtoria legatur, quod paſsim folio platani multis diuiſo inciſuris cernitur: Caule vero ſilicis, flore luteo, & illo ampliore, quem ranunculus ſiue batrachion producit. Hanc vero herbam, lupariam communes appellant, ob id quod eius radices vt capite ſuperiori diximus, lupos potiſsimum interficiant. Alterum vero genus vulgare quoq; cernitur, folia ſtricta digitalis longitudinis habens, ad ſummum pro parte ſeptem. Tertium vero in monte Anconitano vidimus, folium rutæ ſimile habens, cæteris venenoſius, ac peſtilentius. Cæterum, adeo ſegniter, & frigide in examinandis ſimplicium medicamentis Auicenna ſe geſsit, vt illum in hac materia præterire conſultius eſſet, quod non aliunde euidentius percipi poteſt, quàm in aconito herba, quam multoties cum cicuta confundit, aliquando vero cum toxico, nonnunquam autem cum napello, vt abunde Ferrarienſes indicarunt, ac poſt eos Leonardus Fuchſius Germanus,

Lycoctonon. Luparia herba. Taxatur Auicenna. Taxatur Fuchſius.

nus, qui quoq; mea ſententia reprehenſione digni ſunt credentes vtiq; aconitum Græcorum, apud Auicennam napellum eſſe, quum revera multum inter ſe differant: quod noſcens Auicenna, de vtroq; aconito verbum fecit, vocans vtiq; vnum ſtrangulatorem Adip, id eſt animalis, ita apud Hiſpanos dicti, ac medij inter vulpem, & lupum, quod gregatim incedit, & leones comitatur, ob id quòd ex præda à leonibus derelicta comedit. Reperitur enim in Aphrica animal hoc Hiſpaniæ contermina, de quo alibi, Deo optimo maximo fauente, plura dicemus. Alterum vero aconitum ſtrangulatorem leonis pardi ſignat. At alibi de napello, tanquam ab aconito herba diuerſa, caput præfixit, vt iure dicendum ſit, napellum longe ab aconito differentem eſſe. Accedunt ad hæc, quòd Theophraſtus, libro nono de Plantarum hiſtoria, aconiti folium, & fructum nihil penitus nocere, ſed in radice tantum vim mortiferam habere tradat: Cui ſubſcribunt omnes recentiores, qui de Antidotis contra venena ſcripſerunt, vt Raſius, Alſaharanius, Conciliator, Guainerius & plures alij. Sed quia quæ non ſit herba napellus, diximus: nunc quæ ſit, dicamus, vt liquido conſtet, napellum ab aconito differentem eſſe. Eſt igitur napellus apud Auicennam deſcriptus, herba folia habẽs artemiſiæ maiori ſimilia, flores vero purpuraſcentes, qui interdum aperti non ſunt, cucullati apparent, & mortuorum capitibus ſimiles: quaſi volens natura per eos, herbæ mortiferam vim hominibus indicare, vt ab ea aſtinerent, vt in aliis pluribus quoque herbis cernimus. Nam poſtquam aperti flores iſti ſunt, galiopſis floribus ſimiles euadunt ſed maiores, qui cauli bicubitali hærent, in quo paruæ quædam ſiliculę quoq; videntur, in quibus ſemen nigrum admodum minutum occluditur, Huius radix, reti ſimilis eſt, non vero ſcorpioni, aut cirris marinarum ſquillarum: vt liquido conſtet, inter napellum & aconitum differentiam non mediocrem eſſe. Eſt item apud Auicennam, napellus Moyſis dictus, quem murem quendam eſſe ad radices napelli naſcentem dicit, & qui in vniuerſum, Antidotum contra omne genus veneni, & potiſsimum napelli ſit, quem multi celebres viri viderunt, & tanquam rem pretioſiſsimam, ac vnicum contra quoduis genus veneni remedium

Adip animal in Aphrica repertum.

Napellus ab aconito differt.

Napellus herba.

Napellus Moyſis.

remedium ſeruant, quo factum eſt, vt mulieres Hiſpaniæ, huius animalculi pedes, pro amuleto, contra faſcinationes, & epilepſiam, puerulis ſuis, collo ſuſpendant. Aduertat tamen bonus lector, quòd apud Plin. lib. xxvij. cap. 3. aconitum alterum, myoctonon id eſt mures interficiens appellari meminit, vt hac ſignificatione ductus, ne forſan in errorem labatur, credens vtiq; napellum Moyſis, aconitum quod mures interimit, ſit. Ex napello autem, compoſitio quædam alberzachali ab Arabibus dicta paratur, quæ (vt tradit Auicenna) capite de napello: ebibita, vitiliginem albam curat. Proinde qui Auicennam hac in parte vellicant, digni ſunt reprehenſione, non enim Auicenna, ebibitum napellum vitiliginem albam, aut vt ille inquit, albaras curare tradit, Sed potius inquit, quòd ex napello compoſitio alberzachali dicta, in certa ebibita doſi, albaras delet & curat, vt nouam Bellunenſis correctionem conſulere eſt. Demum de aconito ac illius viribus, ita tradit Galenus lib. vj. de Faculta. ſimplic. medica. Aconitum pardalianches, putrefacientis & deletoriæ facultatis exiſtit, quare in cibo potuq; fugiédum, & ſubdit: Aconitum lycoctonum, ſimilis prædicto eſt facultatis, ſed peculiariter lupos interficit, vt illud pardos.

Alberzachali compoſitio.

DE CICVTA.

Græcè, κώνειον: Latinè, cicuta: Hiſpanicè, Ceguda, caneuoria, ciguns: Italicè, cicuta: Gallicè, Cigüe ou Següe: Arabicè, Sucaram: Germanicè, Vvueterich, oder vuürtzerling.

Enarratio LXXXII.

VBique vulgaris cicuta eſt, ſed alibi frigidior, & veneноſior, quàm in Hiſpania aut Italia reperitur: cuius ſucco olim Socrates ſummus philoſophus iniuſte mortuus fuit: homini enim cicuta venenum eſt, pecudi vero & ſturno pabulum, de qua Galenus libro ſeptimo, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita breuiter

Cicuta.

uiter dixit: Conion, id eſt, cicuta, quod extremè ſane refrigeret, omnes norunt. Hęc Gal. Ego vero quandoq; cicutę radicem guſtans, eam valenter linguam rodere, ac vrere deprehendi, qua de cauſa illam calidam eſſe, in dubium trahebam, & niſi proculdubio vniuerſæ antiquitati contradixiſſem, illam calidam omnino aſſeuerarem: De qua quoq; Dioſcorides libro ſexto, capi. 11. ſermonem habet, & eam inter venena connumerat, cuius efficaciſsimum remedium, meraci, ac generoſi vini potio eſt.

DE TAXO.

Grecè, σμίλαξ: *Latinè*, *Smilax arbor*, *taxus*: *Hiſpanicè*: *Taxo*: *Ital. naſſo, taſſo*: *Gal. Yf*: *German.* Eyben baum. Enarratio LXXXIII.

Smilax, taxus arbor dicta, non ſolũ in vniuerſa Hiſpania ſed etiã maxima Italiæ parte creſcit, abieti cum figura, tum foliis ſimillima: humilior tamẽ aliquãtulo abiete eſt, rubras ferens baccas, illis ſimiles, quas agrifolium gerit. Venefica enim arbor hęc eſt, cui folia perpetuo hærent, de qua Virgil. cecinit, dicẽs: Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos. A taxo enim toxicum deductũ eſt, vt in aconito diximus. Cæterũ adeo peſtilẽs & mortifera arbor hęc eſt, vt eius vmbra ſubter dormientes enecet: hodie vero ex huius arboris ligno, ad antiquitatis imitationẽ arcus Punicei fere coloris parantur, quod quoq; ad ſcrinia, menſas, tabulas, & ſubſellia vſurpatur, de qua vt ab ea fugiamus tantum ſcribitur: referunt tamen nonnulli, innoxiam fieri, ſi in ipſam arborem, clauus æreus adigatur.

DE

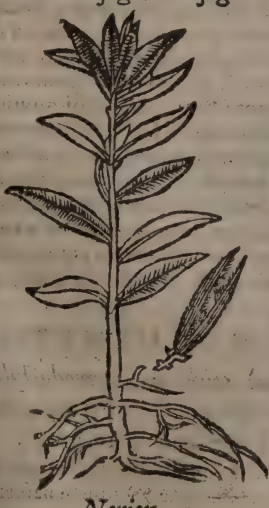
DE APOCYNO.

Græcè, ἀπόκυνον*: Lat. apocynon, braſſica canina: Hiſp. hauas de perros: Luſita. antramocos de quan: Ital. lupini canini.* Enarratio LXXXIIII.

REperitur herba hæc apud Hiſpanos frequenter, quæ ſiliquas quaſdam fabis, vel potius lupinis magnis ſimiles emittit, quo fit, ſua voce, lupinos caninos vel fabas caninas herbam iſtam appellent, quæ omnino venenoſa eſt, & eam populus maxime fugit, & timet. De qua Galenus, libro vj. de Faculta, ſimplic. medicament. ita tradit: Canibus iuxtà & hominibus eſt venenũ, herba grauiter olens, ob idq; vehementer calida, non tamen proportione deſiccat, itaq; illita admodum digerentis eſt facultatis.

DE NERIO.

Græcè, νήριον*: Latinè, nerion, rhododaphne, rododendrum: Hiſpanicè, adelfa, eloendro: Italicè, oleandro: Gallicè, roſage, ou roſagine: Germanicè,* Olander.

Nerion.

Enarratio LXXXV.

NAſcitur ad ripas fluuiorum nerion, perpulchras ferẽs roſas, quas Apuleius in aſinum verſus, veras roſas putauit, ſed vltimo diuerſas dignouit: planta enim fruticoſa hæc eſt, lauri folia habens, & illa quidem amariſsima, ex cuius virgis pueri in Hiſpania aclides, id eſt tela quædã, acutis ferris ornata parant, quæ in tauros eiaculantur. Cæterum, huius plantæ ligno, tactis aquis amaris, Moyſes dulces reddidit, vt credũt Hebræi; & de illius viribus,

bus,ita tradit Galenus lib.viij. de Facult. ſimplic. medic. Nerion rhododaphne, foris quidem illitus is frutex, digerendi vim obtinet: at ſi intra corpus ſumatur, virulentus homini & pleriſq; pecudibus eſt.

DE FVNGIS.

Græcè, μύκητες: Latinè, fungi: Hiſpanicè, hongos, cogomelos, turtulhos, cylherquas: Arabicè, hatar: Italicè, fonghi: Gallicè, champignons: Germanicè, Schvuemm.

Enarratio LXXXVI.

Fungi. FVngorum plures ſunt ſpecies, ex quibus, boleti in pratis plerunq; principio Aprilis naſcentes, primas obtinent, quos ego cum cæteris, tanquam noxios, ac peſsimi & frigidi nutrimenti reiiciendos conſulerẽ, vt curatione quadam Centuriæ primæ Curationum mearum abunde dixi. Cæterum, tantus eſt hominum hodie luxus guloſitásve, vt pro habendis quotidie fungis, lapides quoſdam excogitarint, quos in cellis vinariis, ſumma cura ſeruant, & eos terra cooperiunt, ſuper quos, ſingulis octo vel decem diebus, fungi naſcuntur, de quorum natura, ac malignitate tradit Galenus libro ij. de Facult. alimentorum, cap. 69. & libro de attenuante dieta, cap. 9. vbi omnium olerum, peſsimos eſſe fungos tradit. Libro verò ſeptimo de Facult. ſimplic. medicament. ita quoq; de illis diſſerit: Fungus, inquiens, frigida humidaq; admodum planta eſt, quare proxime ad enecantem facultatem accedit. Et ſanè inter eos ſunt, qui interficiant, maxime qui ex natura mixtam habent qualitatem putrilaginoſam, quibus Galeni verbis, tu addas, quales ſuilli fungi dicti ſunt, qui maxime venenoſi ſunt.

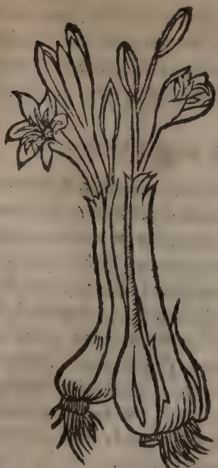
DE COLCHICO EPHEMERO.

Græcè, κολχικὸν: Latinè, colchicon, hermodactylus: Vulgò hermodactylos: Germanicè, Zeytloſs, oder Herbſtbluom.

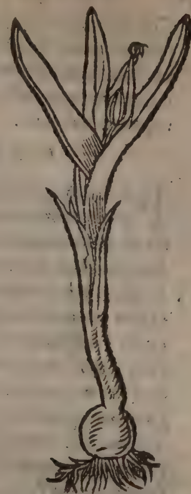
Enarratio LXXXVII.

DIcitur ephemerum, quòd vno interficiat die, præſertim Colchicon hoc, in Colchide prouincia naſcens, quo ſerui, tanquam refugium in deſperatione quærentes,

vteb

Colchicum 1.

Colchicum 2.

vtebantur. Eſt autem præſentaneum venenum, ad ſanguinem vſq; ſoluens, præcipuè vt dixi, in Colchide: in aliis verò regionibus, non ita venenoſum percipitur, quod vt Serapioni placet, Hermodactylus recentiorum eſt, quo plerunq; contra rebelles ac diuturnos articulorum dolores vtimur. Nec enim mirari eſt, ſi Paulus ſeorſum de hermodactylo, tanquam re à Colchico ephemero differente, ſermonem habeat, alibi verò de Colchico ephemero caput præfigat, quum id conſultò fecerit. Videns vtique ephemerum non adeo venenoſum eſſe, præcipue vbi hermodactylus dicebatur, ſed rei medicæ potius conducibile: qua de cauſa, de eo vt venenoſo, cum cæteris Græcis caput conſtituit: alibi verò tanquam de re ſibi nouiter comperta, & non admodum venenoſa, ſub hermodactyli nomine, verbum fecit, dicens. Hermodactyli radix & per ſe, & ipſius decoctum vim habet purgandi, priuatim & arthriticis, tunc quum humores defluunt exhibetur: verum ſtomacho nimis quàm aduerſatur. De ephemero verò

Colchico, ac veneno ſiſsimo, & exitiali lib. v. cap. 48. legere quis poterit apud ipſum. Eſt cæterum, hermodactylus vt Serapioni placet, calidus & ſiccus, in ſecundo ordine, cuius frequens vſus hodie contra morbum Gallicum antiquum habetur.

CONSTANTINVS.

PAulus Aegineta diſtinctis capitib. tractauit de hermodactylo & de Ephemeris, veluti plantis differentibus. Arabum familia & medicamentarij noſtri, his vocibus, vt in rerum indifferentia promiſcuè abutuntur. Actuarius autem & Nicolaus Myrepſus Arabum behen rubrum & album, cum iiſdem epithetis, hermodactylon vocant: non eſt tamen officinarum legitimum behen, ſed credit Fuchſius in medicamentaria atq; herbaria, preter alias ingenij dotes vir maximus, radicem eſſe polemoniæ. Meſue Hermodactylos in duo partitur genera: vnum quod radice conſtat ad digitalem longitudinem, illudq; behen eſt, non autem ephemeron non venenatum. Alterum radice rotunda, quod rurſus duûm eſt generum: vnum radice alba, craſſa, ac modicè dura, illudq; eſt officinarum hermodactylus, qui purgatoriam vim habet, craſſam pituitam vacuans: podagricis articulorumq; doloribus accommodatus. Alterum radice forinſecus nigricat, aut rubeſcit, in pratis per Autumnum ſe croceo flore veſtiens: hoc ipſum colchicon eſt ſiue ephemeron infectum & lethale: De quo in tranſitu attigit etiam Plinius, lib. xxviij. cap. 9. & ſub Ephemeri nomine, lib. xxv. capite vltimo: meminit item Plutarchus ephemeri pharmaci in vita Themiſtoclis, quod tamen de quouis ſubitario atque præſentaneo veneno intelligi poteſt. Nam colchicon & ephemeron de quo loquitur Nicander, ab hoc Dioſcoridis, longe aliud eſt: naphta nimirum, & oleum Medeæ, à quibusdam etiam petrolæum appellatũ. Sunt hæc verba Nicandri, in Alexipharmacis:

Ην δὲ τὸ Μηδείης Κολχίδος ἐχθόμενον πῦρ
Κεῖνο ποτὸν δέξηται ἐφήμερον, οὗ παρὰ χείλη
Δυσμενὲς ἀμφαλύκητος ἰάπτεται ἔνδοθι κνηθμός. &c.

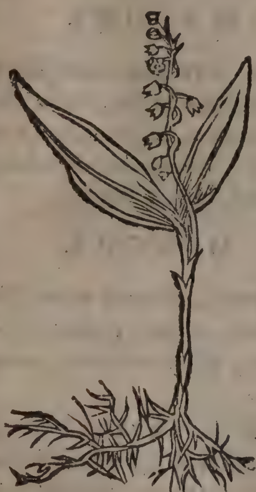
Eſt inquit, interpres Diphilus, pharmacon quod barbari naphtam vocant, quo quis oblitus, aut eius indumentũ, ſi in ſole ſtet, ignem concipit, nec ſecus quàm ab ardenti ignium vi abſumitur, cauſticam enim facultatem habet. Huius inuentrix fuiſſe videtur Medea: ob hoc & colchicon appellatur, quod & irin quidam dicunt, alij pharicon, alij ephemeron.

DE

DE EPHEMERO.

Græcè, ἐφήμερον: *Latinè*, *Ephemerum*, *ephemerum non lethale*, *Iris ſyluatica*, *Vulgò lilium conuallium*: *Germanicè*, Meyen bluemlin.

Enarratio LXXXVIII.

Ephemerum.

HOc vt Fuchſio Germano placet, lilium conuallis eſt, quo omnes horti hodie ornantur, & merito, quia eius flores, tanquam arbuti figura, eximiam referant redolentiam, odorẽ enim ex ſe emittunt, ſimilem illi quem narantij flores ſpirare ſolent, de quo Galenus lib. vj. de Facul. ſimplic. medicam. ita dixit: Ephemeron non venenũ illud, ſed quod iris ſyluatica nominatur, aſtringit quidem, eſtque ſuauis odoris, Quare & repellit, & per halitum digerit, Non inefficaciter autem radix eius in dentium dolore colluitur: At folia cocta in vino, phymatum augmento & ſtatui congruunt. *Diuerſum pingit Mathiolus & vt puto, verum.*

DE LENTE PALVSTRI.

Græcè, φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων: *Latinè*, *Lenticula paluſtris*, *lens aquatica*: *Hiſpanicè*, *lente yuela de ſtanque*, *lenteya dellagoa*: *Italicè*, *lente de i paludi*: *Gallicè*, *Lentille aquatique*: *Arabicè*, *Thaleb*: *Germanicè*, Vvaſſer linſen, oder meer linſen.

Enarratio LXXXIX.

Lenticula aquatica.

SVpernatat in aquis præcipue ſtagnoſis, lenticula hæc colore viridis, qua de cauſa, lẽticula paluſtris vel aquatica lenticula nominatur, de cuius viribus Galenus libro octauo de Facult. ſimpl. medicam. ita dixit: Humidæ frigidęque temperaturę exiſtit, vtrinque ex ſecundo ordine.

DE SEDO MAIORI.

Græcè, ἀείζωον μέγα*; Latinè, Aizoum maius, ſedum maius: Officinis ſemperuiuum maius, barba Iouis; Hiſpanicè, yerua puntera, ſempre viua: Italicè, ſempre viua; Gallicè, Iombarde, Arabicè, Beiahalalen: Germanicè,* Hauſs vvurtz.

DE SEDO MINORI.

Græcè, ἀείζωον μικρὸν*: Latinè, Aizoum minus, ſedum minus, ſemperuiuum minus: Gallicè, Triquemadame: Germanicè,* Maur treüblin, oder klein hauſsvvurtz.

Enarratio XC. XCI.

DIcitur aizoon, id eſt ſemperuiuum, quòd nec ingenti æſtu, nec atroce frigore vnquam moriatur, ſed ſemper in omni tempore viride, præcipue ſupra tecta antiqua & veteres muros vigeat. Frigida enim ac conſtrigẽs herba hæc eſt, medico vſui cotidiano veniens: At minus ſedum, vt ego opinor, faba craſſa, ſiue faba inuerſa, herba dicta eſt, natura frigida; nõ vero vermicularis, vt Mathiolus, & alij putant: quia vermicularis herba, ſapore acris eſt, natura vero calida, quæ duo minime ſedo minori conueniunt, quum vt dixi ſedum minus, natura frigidum, vt maius eſt. Cæterum, & planta ipſa deſcriptioni ex toto reſpondet, vt iure concludendum ſit, quòd faba inuerſa, ſiue craſſa dicta, minus hoc ſemperuiuum ſit, de quibus Galenus, libr. vj. de Facul. ſimplicium medicamentorum ita inquit: Aizoon vtrunque tum maius, tum minus deſiccat

Mathiolus errat.

cat

Semperuiuum.

Paruum.

cat quidem leuiter, vtpote aſtringens modicè: eſt tamen ex tertio ordine refrigerantium, in eóque aquea eſſentia præpollet: quare ad eryſipelata, herpetes, & phlegmonas à fluxione ortas accommodatur.

DE TERTIO SEDO.

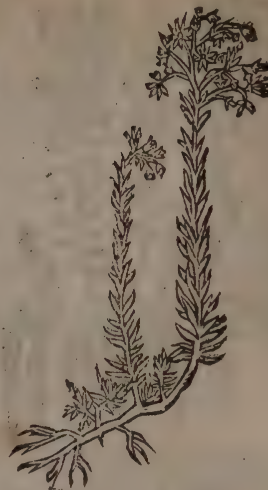
Græcè, ἀείζωον ἕτερον: Latinè, aizoon alterum, telephium, portulaca ſyueſtris, vermicularis herba: Hiſpanicè, vuas de perro yerua, la vermicular yerua: Italicè, herba granelóſa, la vermicolare: Gallicè, tette de ſouris, ou pain doyſeau: Ger. Maur pfeffer.

Enarratio XCII.

TErtium hoc ſedum, vermicularis eſt herba, natura calida, ſapore acris, cuius duæ ſpecies habentur, altera luteos habens flores, altera verò albos: hanc fœminam, illam vero maſculum, nonnulli appellant. Cæterum hæc ipſa telephium quoq; dicitur, herba de qua capite vltimo, *Vermicularis.*

Aizoon maius.

Minus.

libri ſecundi ſermo quoq; habitus eſt. Proinde caput hoc idem cum illo eſſe, certum eſt, quod Galenus tacite confirmare videtur, quum de hoc tertio ſedo, non alibi quàm ſub telephio, mentionem fecerit, dicens: Telephium, exiccandi & detergendi facultate eſt præditum, non tamẽ inſigniter calida, ſed forſan ſecundi ordinis. Deſiccat etiã ſecundo, intenſo tamen, aut tertij principio, proinde ad putrida vlcera congruit, & cum aceto vtramque vitiliginem ſanat, Hæc Galenus. Cæterum, huic noſtræ aſſertioni fauet hiſtoria in Aldino exemplari ſcripta, quę multa reſecata habet, & ita incipit: Tertium ſedi genus, folia habet oliuæ, multò tamẽ minora, numeroſiora, & tenera, coliculos rubentes ab vna radice multos, in terram procliues, qui commanducati ſucco abundant, glutinoſique & ſalſo ſapore ſunt, calefaciendi vis & natura illi eſt, acrimoniam habet, exulcerat, & ſtrumas cum axungia emplaſtri modo impoſita, diſcutit.

DE VMBILICO VENERIS.

Græcè, κοτυληδὼν: *Latinè, Cotyledon; acetabulum; vmbilicus Veneris, cymbalaria: Hiſpanicè, Luſitanicè, Scudetes, coucilhos: Italicè, cupertoiule, Gallicè, rondelette, ou eſcudes: Germanicè*, Nabel kraut.

DE ALTERO VMBILICO VENERIS.

Græcè, ἑτέρα κοτυληδὼν: *Latinè; Alterum genus vmbilici Veneris, cymbalion, alterum acetabulum: Germanicè*, Donnar bonen.

Enarratio XCIII. XCIIII.

HAerent parietibus & humectis locis, vtrunq; acetabulum, folio craſſo, rotundo, concauo, coxendicis figura, quæ frigida ſunt & combuſtionibus deſeruiẽtia: de quibus Galenus libro vij. de Facult. ſimplicium medic. ita inquit: Cotyledon, humidam, ſubfrigidam, obſcure aſtringentem; ac leuiter amaram obtinet facultatẽ, vnde refrigerat, repercutit, abſtergit, & diſcutit, itaque phlegmones eryſipelatodeas, & eræſipelata phlegmonodea perſanat, æſtuantiq; ventriculo commodiſsimum cataplaſma exiſtit. *Acetabulũ vmbilicus Veneris.*

DE VRTICA.

Græcè, ἀκαλύφη: *Latinè, Vrtica: Hiſpanicè, Ortiga: Gallicè, Ortie: Arabicè, Huniure, angiara: Germanicè*, Neſſel.

Enarratio XCV.

OMnibus Vrtica nota eſt, & illius omnia genera, de quorum viribus ita tradit Galenus libr. vj. de Facult. ſimpli. medica. Huius herbæ, tum fructus, tum folia, admodum digerentis ſunt facultatis, adeo vt phymata & parotidas ſanent, ſed & quiddã flatuoſum exhibent dum coquuntur quo extimulant venerẽ, & maxime vbi ſemen cum muſto bibitur. Quod non calfaciat vehementer, ſed *Vrtica.*

Vrtica 1.

Vrtica 2.

nimis tenuium ſit partium, teſtimonio eſt craſſorum ex pectore eductio, tum pruritus quem in partibus excitat, porro ſubducit ventrem titillatione magis quàm purgatione, in vniuerſum, quæ exiccari citra mordicationem poſtulant, ea conuenienter perſanat.

DE GALIOPSI.

Græcè, γαλίοψις : *Latinè*, *Galiopſis*, *vrtica labeo*, *vrtica fœtida* : *Hiſpanicè*, *vrtiga muerta* : *Italicè*, *Ortica fetida* : *Gallicè*, *Ortie morte*, *ou puante*: *Germanicè*, Vinſs augen, Taub neſſel.

Enarratio XCVI.

FAmiliaris vbique galiopſis herba eſt, quæ prope vias, ſepes, & domorum areas, folio & caule vrticæ, naſcitur, non tamen pungit, ſed multum fœtet, qua de cauſa, vrtica fœtida à multis dicitur. Cæterum, ita galiopſis baloto ſimilis eſt, vt primo aſpectu, herbarius vnam pro altera eradicabit: differunt tamen, quia galiopſis, flores habet

Galiopſis balote.

bet

Galiopſis.

bet purpuraſcentes, balotus verò albos: item, qui ſcrophulariam herbam officinis vulgarem, quam ferrariã, ſicariam, caſtrangulam, & mille morbiam vocant, Dioſcoridis galiopſim eſſe autumant, omnino falluntur: quia ſi per galiopſim Dioſcorides ſcrophulariam intelligeret, illius proculdubio radices non ſubticeret, quas nodoſas & turbinatas habet. Quibus adde, quòd galiopſis naſcitur in ſepibus, ſecus itinera, & in domorũ areis: Scrophularia verò, potius prope aquarum riuulos. Argumentum tamen cui innituntur, ij qui galiopſim ſcrophulariam eſſe dixerunt, hinc deſumunt: vident enim ſcrophulariam florem galeæ quodam modo ſimilem producere, vnde galiopſis nomen illi conuenire arbitrati ſunt: ſed reuera decipiuntur, quia, Galea Latinum nomen eſt, Galiopſis verò Græcum, vnde non credendum eſt, quòd nomen Græcum à Latino deductum ſit, vt olim Euritius Cordus patefecit, quem quoq; Mathiolus Senenſis ſequitur, & Fuchſium in hac re reprehendit, qui prædicta ductus ratione in ſuo Herbario, ſcrophulariam pro galiopſi depingit. Eſt igitur, vt in pauca rem totam conferamus, galiopſis prædicta fatua vrtica non vero ſcrophularia, vel vt Euritius augurat, & Mathiolus credidit, herba quædam vrticæ ſimilis, in cuius foliis lacteæ quædã maculæ conſpiciũtur, ob quas, Galiopſim herbam hanc dici, à Gala id eſt lacte, creditur. De qua Plinius lib. xxvij. cap. 9. eadem cum Dioſcoride dixit, & illius Galen. libris Simplicium nullam fecit mentionem, quanquam Paulus Aegineta vt ſolet, ita de galiopſi tradat: Galopſis vel Galiopſis, vrticæ

Scrophularia.

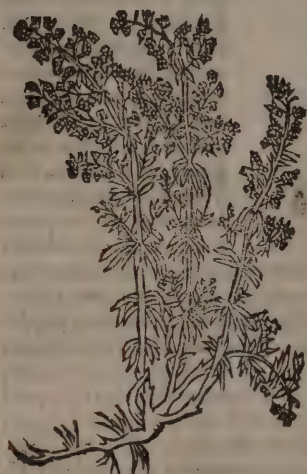
Fuchſius conuellitur.

ſimilis herba eſt, verum maiorem habet leuorem & odorem grauem, ſcirrhoſos tumores diſsipat & emollit, item ad vlcera ſerpentia facit, emplaſtri modo impoſita.

DE GALLIO.

Græcè, γάλλιον: *Latinè*, *Gallium*: *Hiſpanicè*, *Coaia leche*: *Gallicè*, *floraſtre*, *vel petit muguet*: *Germanicè*, Vnſer lieben frauuen vueg, vual, oder betſtro.

Enarratio XCVII.

Gallion.

CRucior quum herbam vulgarem, & mihi notiſsimam, & qua omnia fere prata ornantur, innominatam reliquerim, poſſunt autem huic veluti cōpluribus aliis nomina Hiſpanica indere viri doctiſsimi Hiſpani, veluti Chriſtophorus Oroſcius, qui apud Salmanticēſes non infelici ſucceſſu agit, Antonius Ludouicus Olyſsipponenſis, vtriuſq; linguæ doctiſsimus, ac alij complures, quorum nomina Centuriis curationum noſtrarū recenſemus. Cæterū gallium herba eſt ad ſummum cubitalis altitudinis, cuius caulis gracilis, foliolis ſtellæ modo diſpoſitis, ad aparine herbæ figuram, ornatur, in cuius ſummitate flos luteus, denſus, exilis, numeroſus, ac grati odoris eſt: lac enim herba hęc coagulat, & ea de cauſa Gallion dicta, veluti illa altera herba quam Ethruſci & Longobardi, preſſuram vocant, quæ lac contrahit, & inde caſeus dulcis dictus, conficitur. De gallio verò, ita vt ſolet Galenus lib. vj. de Facult. ſimplic. medic. tradit: Gallium

vnde

vnde nomen ſumpſit, quod lac coagulet, facultatem autem obtinet exiccatoriam, & ſubacrem, flos eius competere ſanguinis profluuiis videtur, & combuſtis mederi: eſt autem boni odoris, & coloris lutei.

DE SENECIONE HERBA.

Græcè, ἠριγέρων: Latinè, Erigeron, ſenecio: Hiſpanicè, bon varon: Luſitanicè, attaſtinha: Italicè, Cardoncello, Speiicioſa: Gallicè, ſeneçon: German. Grind kraut, creütz vvurtz.

Enarratio XCVIII.

Senecio.

ERigeron longè alia res eſt ab eryngio, cuius inaduertentia multi decepti ſunt, credentes, erigeronen carduum eſſe benedictũ, quum tamen eryngium vt lib.iij.diximus, carduus centum capitum dictus ſit. Eſt igitur erigeron herba vbiq; obuia ſenecio dicta: quæ plerunq; ſuprà muros, & parietes veteres naſcitur, altitudine cubitali, multos à ſe cauliculos emittente, quibus folia multidiuiſa ſunt, quę diuiſiones crucē referre videntur, vnde cruciata herba appellata eſt. *Cruciata herba.* Floret verò herba hęc initio veris floribus luteis, cito deliſcentibus & in pappos euaneſcentibus: vnde erigeron dicta eſt, quia vere flores ij humani capilli modo in ea caneſcant, vocant autem Græci ἔαρ ver: quibus γέρων ſenex dicitur vnde veris ſenex, vel ſenecio herba appellatur. *Brunphelſius errat.* Cæterũ, hanc falſo Otho Brunphelſius, pro altera ſpecie verbenæ in ſuo depinxit Herbario, vt iam diu patefecimus. Sed eſt quoq; altera herba, huic proxima,

xima,ſed procerior, vtpote caules tricubitales emittens, cuius ſucco medici Hiſpaniæ contra morbum Gallicum vtuntur,& eam Luſitani ſua voce, taſneriam, vel talaſneriam vocant, quam nonnulli vocum affinitate inſtructi, credunt, tanacetum apud authores deſcriptum eſſe, non ſine tamen ingenti errore,quum inter ſe maxime varient, vt conferenti manifeſtum erit. De erigero verò ita breuiſsime tradit Galenus lib.vj.de Facultat.ſimplic.medic. Erigeron refrigerat, & modice digerit.

DE TALICTRO.

Græcè, θάλικτρον: *Latinè*, *Thalictrum*, *thalietrum*: *Germanicè*, Heylblat.

Enarratio xcix.

FAlſo Ruellius, argentinam herbam, thalictrum eſſe dixit, quum argentina herba longe alia eſt vt ſuo diximus loco: at thalictrum hucuſq; quod ſciam non vidi, de quo Galenus lib.vj.de Facult.ſimpli.medica.ita dixit: Thaliethrum folia habet coriandro ſimilia, caulem craſſitudine rutæ,vis eis ineſt citra morſum exiccatoria,itaq; vlcera inueterata ad cicatricem perducit.

DE MVSCO MARINO.

Græcè, βρύον θαλάσσιον: *Latinè*, *Brion thalaſſion*, *muſcus marinus*, *Gallicè*, *mouſſe de mer*: *Arabicè*, *Thabel*: *Germanicè*, Meer moſs.

Enarratio c.

Corallina. OMnium doctorum hominum conſenſu,muſcus marinus officinarum corallina eſt, qua hodie pro depellendis puerorum vermibus, medici frequenter vtuntur: Merito enim corallina dicitur, quia cum corallo, ſimilitudinem quandam gerere videtur, vel quia cum eo plerunq; quoq; naſcitur: hic vero Anconæ in magna reperitur copia, cuius vires vermes interficiendi, antiqui ignorarunt, vt ex Galeno quoq; percipi poteſt, qui de eo libro ſextò de Facul.ſimpl.medic.ſermonem habet, & illi nullam ſimilem tribuit vim, dicens: Breon thalattion compoſitum eſt ex terrena & aquea eſſentia, vtraque frigida, ſiquidem & guſtum aſtringit,& calidisquibuſuis illitum, ea refri

ea refrigerat, adiuuatq;. Cæterum Hiſpani herbam iſtam malhorquinam appellant, quia primo ad illos, ex Maiorica, altera inſularum Balearium, aduecta fuit.

DE MARINA ALGA.

Græcè, φῦκος θαλάσσιον; Latinè, Phicos thalattion, alga, fucus marinus: Hiſpanicè, las ouas del mar: Italicè, Alga marina: Gallicè, vray, ou vrac, fueillet de mer, Coralline.

Enarratio c. I.

PHycos thalattios alga marina eſt, non ea tamen qua apud Muranum Venetiis vitrea vaſa parantur: nam & illa alga marina dici meretur, de qua Galenus lib. viij. de Facul. ſimpl. medic. ita tradit: Phycos ex mari exemptus & virens, ſiccat refrigeratq; in ſecundo ordine, habet enim quiddam modice acerbum.

CONSTANTINVS.

CVm nihil ferè notius ſit muſco marino, atque etiam marino fuco, his maxime qui in locis maritimis verſantur, nullum tamen interpretum adhuc comperi, tametſi multi multa ſuper hac re ſcriptitent, qui tam parabilia quàm ſalutaria hæc, vel per ſomnium nouerit: niſi tantũ ex lectione authorum, quos etiam credere præſtabilius, ac magis operæ pretium ſit, permulta probabiliter potius, quàm verè prodidiſſe. non vt quidem eorum eleuetur fides, verùm vt hac tuta diffidentia, noſtra in anquirendis tanti momenti rebus, deſidia caſtigetur. Eamobrem, apponam non ſolum quæ ex hiſtoria aliorum, de hiſce rebus didici: ſed etiam quæ frequenti inſpectione, & talium tractatione certò cognoui, quantum poſſum ex memoria repetere. Primo autem loco ponendum, bryon thalaßion, ſiue marinũ muſcum, Corallinam non eſſe quam depingit doctißimus Mathiolus. fruticoſa enim planta & ſurculloſa eſt Corallina, muſcus verò marinus herbula capillacea, & veluti villoſa, inſtar muſci arborum: congener ſiquidem huic eſt & forma, non tantum nomine ſimilis. albicante autem colore eſt aut rufeſcente, nõ autem herbaceo: tametſi etiam glauco conſpexerim: ſcopulis qui mari alluuntur concreſcit, radice nulla notabili: & ſæpè oſtreorum, gammarorum, ac mytulorum teſtis atq; operculis cum inueterauerint, adhæreſcere firmiter obductus cõſpicitur. cùm exaruit facilè confringitur, & friabilis exiſtit, quod in diuerſo in

fuco

ſuco marino accidit. Corallina autem frutex eſt & genus alterum phyci, ſiue fuci marini apud Plinium libro xiij. cap. 25. capillaceo etiam folio, ſimile fœniculo, quod in ſaxis naſcitur, & verno interit & Autumno. Phycos vero ſiue fucus marinus, qui etiam latinorum eſt alga, vocatur in Oceano Northmanico vray ou vrac à voce Græca βρύον. Nam bryon & algam, alterũ pro altero etiam, vt infra dicetur, vſurpat Plinius. Tria autem phyci genera exiſtunt, vnum folio eſt caricis, id eſt graminis, ſed æquabiliter lato, ac molliore, nec mucronato, vel acuto quale eſt agroſtis, quæ carex eſt Virgilio. nihilq; penè differt ab vlua paluſtri, de qua etiam paulò poſt, niſi colore, quem vlua habet praſium, alga verò ſubuiridem tendentẽ ad ruffum, quem planè induit in mari, cùm vel diu euulſum atque inueteratum, vel cum in aëre exaruit. Pollicari menſura latiorem non vidi, aut vlna vna longiorem. Stirps in noſtro mari nondum viſa eſt. Folia tantum vndis innatant figura ligulæ lõgioris, aut teniæ vittatæ in corollis lemniſcatis. Hæc algula eſt cui Dioſcorides in odore corallia comparat, cùm inquit, lib. v. cap. 139. ἔτι δὲ ὀσμὴν βρυώδη καὶ φυκίοις ἐμφερῆ ἔχον. De qua etiam intellexit Nicander cùm ait: βρύα λεπτὰ πολυφλοίσβοιο θαλάσσης. Qui etiam ſcitè admodũ in Alexipharmacis protulit, φυκιόεσσας ἀκτὰς: algoſas vias exponeret Plinius, id eſt litora. Nam vt etiã rei nauticæ peritiſsimus Virgilius expreſsit, ſcopulis illiſa refunditur alga: quod fit præſertim cùm tempeſtuoſum eſt, & ſæuit mare. Tunc abundanter litoribus eiectam & diſperſam ruſtici Aeſtate, vt fœniſeces (fœnum nam hoc marinum eſt) raſtellis accumulant, & in campo expoſitam furcillis verſant quoad perareſcat: deinde probe ſiccatam fœni inſtar in metas conſtruunt, aut comportant in fœnilia vel palearia. Eaque ſunt, quæ tum præparant pecorũ & boum hybernæ ſtabulationis ſtramenta. Ex eoq; qui hinc conficitur fimo, agros nimia defrugatione emaciatos & exinanitos ſtercorant læto ſegetum prouentu: tametſi alga ipſa per ſe, vt eſt è mari aduecta cum infinitate minutarum cochlearum (nos vocamus Virelys ſermone patrio) pro pinguiſsimo lætamine ſit, non ſecus atq; marga, quæ etiam noſtris hominibus Neuſtriæ, maximo in vſu eſt. Alium etiam vſum præſtat hæc algula tenuioris fortunæ hominibus: ea enim ſiccata, tomenti loco ſuas culcitras infarciunt. Quæ olim conſimiliter ipſius cognita commoditas in farciendis centonibus, viridisq; in caſtris locum habuit. Quod intelligitur ex Vitruuio, cuius hæc verba ſunt quæ ſubijciam, lib. x. de Architectura cap. 2. vbi de teſtudinis conſtructione loquitur: Circum tabulata collocentur

crates

crates ex tenuibus virgis creberrime textis, maximeq; recentibus, percrudis corijs duplicibus conſutis, farctis alga, aut paleis in aceto maceratis, circa tegatur machina tota. Sed quoniam Alga (de hoc enim genere precipuè intelligendum) comparatur vluæ paluſtri, cuius mentio apud Virgilium Aeneidos 2. cùm ait Sinon:

Limoſoq; lacu per noctem obſcurus in vlua
Delitui: Et lib. vj. eiuſdem operis, ipſe inquit poeta:
Tandem trans fluuium incolumes vatemq; virumq;

Informi limo, glaucaque exponit in vlua: Quid vlua dicendum item eſt. in quo fiet ſatis iam alga deſcripta, ſi tantum adiungam: Quod alga eſt mari, id paludi eſſe vluam, viſum Seruio Mauro Virgilij explanatori. Ipſa herba in vliginoſis & paluſtribus locis prouenit, ſine caule, folijs graminis ab imò ceſpite prodeuntibus, longioribus quidem, nec acutis in ſummo. in ſtagnis ſub aqua, recta, demerſa conſpicitur: cuius leuiſsimo aquæ motu vibrantur frondes. viridiſsimæ ſunt: figuræ ligulæ, euulſæ ab radice aquis fluitant. De vlua loquitur etiam Vitruuius lib. ij. cap. 1. cùm nonnullos ſcribit, ex vlua paluſtri componere tuguria tecta. ſed reuertamur ad phycos, ſiue algam, cuius alterum genus eſt latifolium, folio quidem orizæ ſed minime acuminato, verũ latitudine æquabili, & vndiq; ſui ſimili, quales phyluræ. ſplenium enim longiuſculum, aut faſciolam explicatam diceres cùm vndis ſupernatat. Hoc genus eſt, quod deſcribit Plin. lib. xiij. cap. vltimo, folio lato, colore viridi: congruitque optimè quod quoſdam ait, praſon & Zoſtera vocaſſe: talis ſiquidem huius color & forma. ſed mihi videntur herbæ folia, quæ fruticis eſſe ait. Ruſeſcunt arida & complicantur, reuireſcunt tamen aquæ impoſita & ſubitò ſe explicant ac diffundunt, vt accitus viuiſcere imaginetur qui nunquam ipſa viderit. Aliud eſt Algæ ſiue fuci marini genus quod mihi ſuffrutex videtur potius, quàm herba. hoc viſcum marinũ voco, tale per omnia niſi folio quod habet criſpæ lactucæ, & colore differat: nam ſurculis rubris germinat, ſubſtantia vero & toto aſpectu glutinum taurinũ ementitur. De eo locutus eſt etiam Plin. lib. xxvj. capite 10. his verbis quo loco tractat de podagra: liberat eo malo phycos thalaſſion, id eſt fucus marinus lactucæ ſimilis, qui conchylijs ſubſternitur, non podagræ modo, ſed omnibus articulorum doloribus impoſitus, priuſquam exareſiat. Tria genera eius latum & alterum longius, quadamtenus rubens: tertium criſpis folijs, quo in Creta veſtes tinguntur, omnia eiuſdẽ vſus, Nicander eam aduerſus ſerpentes dedit. Hæc Plinius, in quo bona ex parte Dioſcoridis

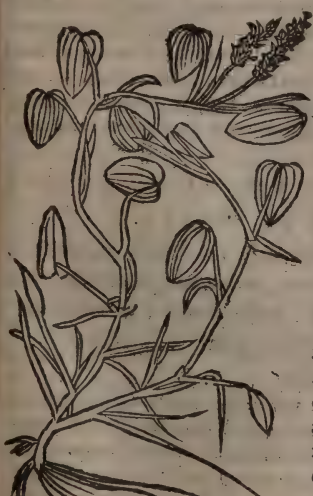
ſcoridis veſtigijs incedit. Item libro xxxij.cap.6. cùm inquit: Et Algam maris Theriacen eſſe Nicander tradit. Plura eius genera vt diximus, longo folio & latiore, rubente, aliove criſpo, laudatiſsimaque in Creta iuxta terram in petris naſcitur; tingendis etiam lanis ita colorem alligans, vt elui poſtea non poſsit. Et vino iubet eam dari. Iſtis compone quæ idem author ſcripſit lib.xxvij cap.8. Bryon marina herba ſine dubitatione eſt lactucæ folijs, rugoſa veluti contracta, ſine caule, ab ima radice exeuntibus folijs. Naſcitur in ſcopulis maxime, teſtiſq; terra comprehenſis, Præcipua & ſiccandi ei ſpiſſandiq; vis, & collectiones omnes inflammationesque cohibendi, præcipuè podagræ & quicquid refrigerare opus ſit. Adijcienda ſunt etiam, vt nihil deſyderetur, quæ tradidit idem ſcriptor lib.xiij.cap.25. hunc in modum: Naſcuntur & in mari frutices arboreſq;, minores in noſtro. Rubrum enim & totus orientis Oceanus refertus eſt ſyluis. Non habet lingua alia nomen, quod Græci vocant phycos: quoniam alga herbarum magis vocabulum intelligitur: hic autem eſt frutex: folia lata colore viridi gignit, quod quidam praſon vocant, alij Zoſtera. Alterum genus eiuſdem, capillaceo folio ſimile fœniculo, in ſaxis naſcitur, ſuperius in vadis haud procul litore, verno vtrumq; & interit Autumno. Circa Cretam inſulam nato in petris purpuras quoque inficiunt. Laudatiſsimũ à parte aquilonis, aut cum ſpongijs. Tertium eſt gramini ſimile, radice geniculata & caule qualiter calami. Aliud genus fruticum bryon vocatur, folio lactucæ, rugoſiore tantum, iam hoc interius naſcens. Hactenus Plinius: in quo lector obſerua quàm variè et quàm indiſtinctè quaſi ſe reuocans iſta omnia tradiderit. Phycos algam vertit & fucum marinum: alibi in alia lingua nomen habere negat. modoque herbam vocat & ſubinde fruticem: adde quòd Bryon & phycos alicubi confundit. Sed profecto (ſi verum fateri liceat) hæc omnia errata leuis ſunt momenti, modo quid res ipſa ſit apertè intelligatur, congeneres plantæ ſunt & propemodum viribus ſimiles. Sicequidem quantum ad me attinet, tanti viri leues errores aliquot, non vt quidam faciunt capitales, accuſare nequeo: cùm tot eius benedicta vehementer ſubeat admirari. Porrò vt hæc concludamus, adhuc dicendum de alga meminiſſe Theophraſtum in hiſtoria plantar. libro iiij. Ariſtotelem lib.vij. & viij. de hiſtoria animalium. Et præter citata ſuperius, Plinium lib.xxvj.cap.12. lib. etiam xxvij.cap.7. Item libro ix. cap.26. quando dixit: phycis ſola piſcium nidificat ex alga, atq; in nido parit. Quod deſumpſit ex Ariſtotelis de hiſtor. Animal.

lib.

li.ix. quo loco etiam phycos vertit Plin. algã: & Gaza fucam vbi phycis legitur. Verum hæc omnia in alio iuſto opere, & picta & deſcripta melius, quàm hic ſunt tumultuariè & vellicatim quidem ac ſaltuatim vt inquit Gellius, quaſi per ſatyram congeſta, lectorum oculis ſubijciemus. Quod virgula diuina fiet & repræſentabitur tum otioſè, tum conſideratè. Id nunc in hac lucubratione breuiſſima, mihi præripit librarij importuna feſtinatio. Quare hoc in hac aliena meßis recognitione, quod ſicilire interpretor, excuſabit benignus lector. & hoſtimenti loco à nobis accipiet in iam recepto opere, hoc ſuperpondium & auctuarium, quòd ſcripturi ſumus etiam de ſphæra ſiue pila marina propoſitaq́; pariter figura, vt Galenus intelligatur cùm de ea meminit lib.j. de compoſit. Medicamentorum: Et Ariſtoteles libro 9. de hiſtoria animalium.

DE POTAMOGETONE.

Græcè, ποταμογείτων: *Latinè*, *Potamogeton*: *Officinis fontinalis herba*, *Germa.* Lungen kraut, ſam kraut.

Potamogeton.

Enarratio CLI.

POtamogetõ, vt ego opinor, ea eſt herba, quam officinę hodiernæ pulmonariam appellant, eo forſan quia pulmonis vitiis opituletur: quæ folio conſtãt betæ hirſuto, notis albis emaculato, & prope fontes & aquoſos locos naſcitur, vnde fontinalis nomen traxit, de qua Galenus libro octauo: ita dixit: Potamogeton aſtringit & refrigerat ſimiliter polygono, ſed eſſentia eius craſsior, quàm polygoni eſt.

VV CON

CONSTANTINVS.

HErbariorum duplex eſt pulmonaria dicta: vna folijs laciniatis, & tota ſimilitudine pulmonem referentibus, in quercu & ſaxoſis locis naſcitur. Altera folio eſt Cirſij, ſiue borraginis, maculato albicantibus notulis, quæ locis opacis prouenit: non autem in aquis vt potamogeton, quod folium habet betæ, non admittenda igitur Amati opinio. Nemoque eſt herbariorum qui non verum potamogeton iam cognoſcat: præter notas quas illi Dioſcorides tribuit etiam ſpicatum, ob id vocatur à noſtris eſpyc D'eau. Eſt etiam aliud genus quod lagunculas profert, galli mei vocant Burettes ou courges d'eau: folio eſt plantaginis aquaticæ.

DE STRATIOTE AQVATICO.

Græcè, ςρατιώτης: Latinè, Stratiotes fluuiatilis, ſtratiotes aquaticus.

Enarratio CIII.

STratiotes in aquis ſupernatans, ſedo ſimile folium habet, quod vt creditur, non alibi quàm in Aegypto naſcitur, de quo Plinius lib. xxiiij. cap. 18. ita inquit: Celebratur autem & à Græcis ſtratiotes. Eſt ea in Aegypto tantùm, & inundatione Nili naſcitur aizoo ſimilis, ni maiora haberet folia: refrigerat mire, & vulnera ſanat ex aceto illita: item ignes ſacros ac ſuppurationes, ſanguinem quoq; qui defluit à renibus pota cum thure maſculo mirifice ſiſtit.

DE STRATIOTE, MILLEFOLIA DICTA HERBA.

Græcè, ςρατιώτης χιλιέφυλλος: Latinè, Stratiotes, mille folium: Hiſpanicè, milhoyas yerua: Italicè, mille foglio: Gallicè, mille fueille: Germanicè, Garben, ſchaff garben, oder ſchaffripp.

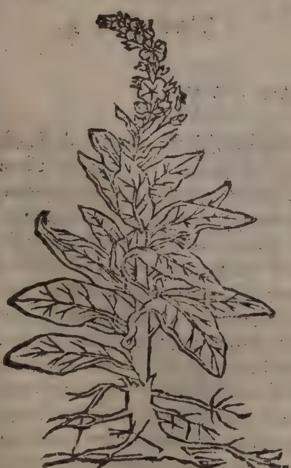
Enarratio CIIII.

Millefoliū. HAec enim herba eſt, quã hodie pharmacopolæ millefolium appellant, quũ ex directo deſcriptio illi conueniat, nec enim myriophyllon millefolium herba eſt, vt multi crediderunt. Naſcitur autem millefolium vulgare in pratis, locis ſiccis, & prope vias, non verò aquaticis locis,

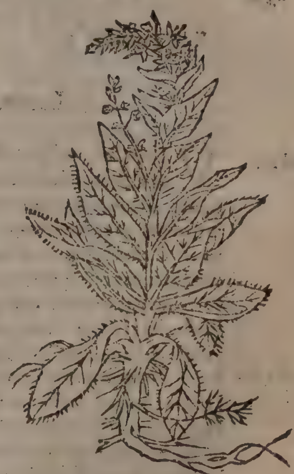
cis,vt myriophyllon, à cuius millefolij radice caules ſemicubitalis altitudinis naſcũtur,numero tres, quatuorve aut quinq;, in quibus folia ſunt auicularum pennis ſimillima,& ad ea multùm accedentia,quę ſylueſtre cyminum emittere ſolet. Cæterum in ſummitate caulium, vmbellæ albæ ſunt,quæ aliquàdo ruffeſcunt, vt iure dicendum ſit, terreſtre hoc millefolium officinarum millefolium eſſe, non verò myriophyllon. De quo Galenus lib. viij.de Facultatibus ſimplic. medic. ita tradit: Aquaticus ſtratiotes humida & frigida facultate eſt: terreſtris verò, nonnihil habet aſtrictionis, proinde & vlcera glutinat.

DE VERBASCO.

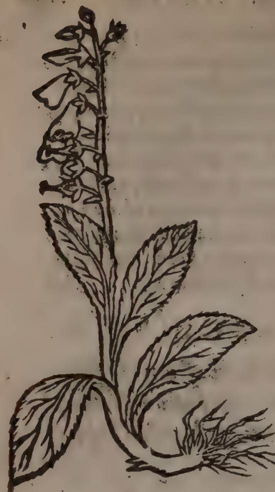
Græcè, φλόμος: Latinè, phlomos, verbaſcum: Offici. thapſus barbatus: Hiſpanicè, verbaſco: Italicè, taſſo barbaſſo: Gallicè, mollaine, ou bouillon blanc: Germanicè, vvullkraut.

Verbaſcum 1.

Verbaſcum 2.

Verbaſcum 3.

Verbaſcum 4.

Enarratio c v.

Verbaſcū. VErbaſci, vulgò taſsibarbaſsi dicti, duæ ſeplaſiariis notiſsimæ ſunt ſpecies, quarum altera flores albos habet, altera verò luteos, quibus pro ſedandis doloribus, tanquam medicamento anodino, & temperato ſæpe vtimur. Cæterum duas alias ſpecies huius verbaſci, Ruell. credidit, eas eſſe herbas, quas quidam herbas paralyſis, alij verò herbas primi floris appellāt, alteri quarum flos albus ineſt, alteri verò luteus, nā folia vtriq; criſpa admodū ſunt virgæ paſtoris dipſaci dicti, ſimillima, quas quoq; herbas *Herba primi floris.* Fuchſius, tanquam veras verbaſci ſpecies in ſuo depinxit Herbario: quæ dubio procul conſtringendi vires obtinēt. Porro ex verbaſco lychnia fieri poſſunt, vnde à Dioſcoride lychnitis, & thryallis appellatur. Cuius flores ruſtici in Italia, & nōnulli in Hiſpania, pro coagulando lacte vſurpant, & illius ſemine contuſo & pani vel caſeo mixto, Hi-

ſpani

ſpani pro interficiendis lacuſtribus piſcibus vtuntur: de quo Galenus lib. viij. de de Facult. ſimpl. medi. ita inquit: phlomus, id eſt verbaſcum eius duæ ſunt ſpecies: quædam enim foliis eſt candida, quædam verò nigra: Rurſus, albæ quidem mas eſt, cuius folia anguſtiora, fœmina cuius maiora viſuntur: Eſt & alia phlomus agreſtis, flores habens aureos & luteos, nec non alia quam phlomida appellant: Priorum duarũ radix acerba guſtu eſt, & fluxionum affectibus prodeſt, atq; adeo dentiũ doloribus: quãquàm folia digerendi vim habent, ſimiliter & aliarum folia, omnium quippe folia deſiccandi & detergendi vim poſsident.

DE AETHIOPIDE HERBA.

Græcè, αἰθιοπὶς: Latinè, Aethiopis.

Enarratio CVI.

Hæc in Aethiopia tantum naſcitur.

CONSTANTINVS.

Mathiolus antea ſcripſit incognitã, nunc verò poſtrema editione, eius inuentæ veram oſtendit effigiem.

Arctium.

DE ARCTIO.

Græcè, ἄρκτιον: Latinè, Arctium.

Enarratio CVII.

Arctium nõ eſt lappa minor, vt multi falſo credebant, quum lappa minor xanthion ſit Dioſcoridis, eſt verò arction herba vbiq; na- Arctium.

ſcens, cuius tenelli cauliculi in cibo cardorum vice vſurpantur. Folia etenim craſſa verbaſco ſimilia herba hæc habet, de cuius viribus ita tradit Galenus ſexto de Facultatibus ſimplicium medicamentorum libro, dicens: Arctium quod thapſo verbaſco eſt ſimile, radice tenera, candida, dulci, caule oblongo & molli, ſemine cymino ſimili: tenuium eſt partium, ob idq; facultatis modice exiccãtis & extergentis, quamobrem radix ac ſemen eius in vino cocta, quadantenus dentium dolores mitigant. Porro ambuſta & chimethla non horum modo decoctum, ſed & caules teneriores ſanare poſſunt.

DE PERSONACIA.

Græcè, ἄρκειον: Latinè, arcium, perſonacia, philanthropos, lappa maior: Officin. bardana: Hiſp. bardana, pagamacera maior: Italicè, lappola maggiore: Gal. glouteron: Germanicè, Groſs kletten.

Enarratio CVIII.

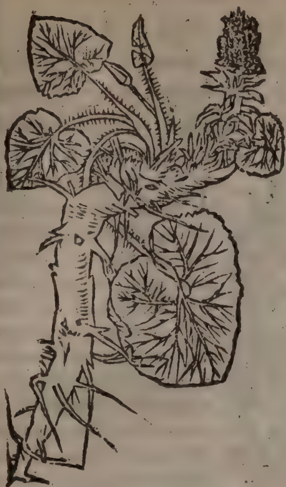
Lappa maior duplex

NAſcitur Lappa maior vbiq; cum caule, & ſine illo: Quæ autem cum caule naſcitur folia cucurbitæ, ſimilia habet, fructum verò rotundum, hirſutum, tenaci nexu veſtibus hærentem, vnde philanthropos herba dicta eſt. Cæterum, differt planta hæc à minori lappa, tum folio tum etiam fructu, vt capite de Xanthio dicemus. Quæ autem ſine caule naſcitur lappa, folia tantum habet lata, ampla, quibus multi vice branchæ vrſinæ, non ſine ingenti errore vtuntur, hanc verò de qua agimus, lappam maiorem appellamus, At qui aparinem lappam eſſe dixerunt omnino errarunt, vt ſuo diximus loco, de hac verò lappa maiori ita tradit Galenus libro ſexto, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Lappa maior digerit ſimul & deſiccat: aſtringit tamen nonnihil, vnde folia eius antiquis vlceribus proſunt.

Error multorum.

DE PETASITE.

Græcè, πεταςίτης: Latinè, petaſites: Germanicè, Peſtilentz vvurtz.

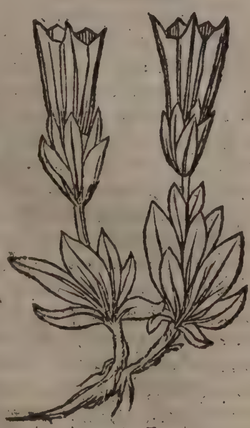
Petaſites.

Enarratio CIX.

NIſi Fungorum genus aliquod Petaſites ſit, quid nam ſit ignoramus, in Gallia porro eam naſci Ruellius tradit, pro qua Fuchſius lappam maiorem à nobis deſcriptam capite ſuperiori, in ſuo depinxit Herbario.

DE EPIPACTIDE SIVE elleborine.

Græcè, ἐπιπακτὶς: Latinè, epipactis, elleborine.

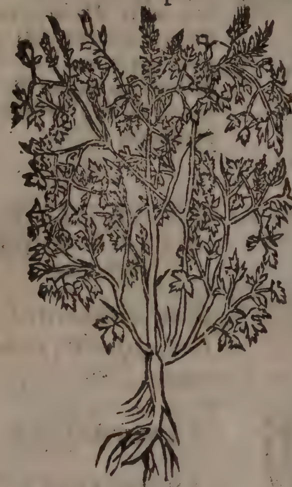
Epipactis.

Enarratio CX.

SImilis nigro helleboro, elleborines herba eſt, minutiori tamen folio veſtita; quam Ferrariæ in hortu Magnifici Azaioli nobilis Ferrariẽſis vidimus. Quum igitur Dioſcorides dicat, elleborines folia habet minima, intellige comparatione ad folia nigri veratri, ellebori dicti.

DE FVMARIA HERBA.

Græcè, καπνὸς: *Latinè, capnos, fumaria: Hiſpanicè, palomilha: Arabicè, ſaheteregi: Italicè, fumus terræ: Gallicè, fume terre: Germ.* Erdtrauch, oder tauben kropff. Enarratio CXI.

Capnos, ſeu fumaria.

FVmaria herba, officinis fumus terrę dicitur, quæ ideo à fumo denominationē traxit, quia eius ſuccus oculos clarificat, & in eo iniectus, veluti acutiſsimus fumus, multas euocat lachrymas, præclara enim & multis encomiis, ob raras eius dotes, digna eſt herba, quæ flauam bilem purgat, & aduſtos depellit humores, ac puriorem & mundiorem ſanguinem reddit, mirifice enim morbis bilioſis opitulatur, & iis qui ex ſanguine aduſto originem trahūt, vt morbo Gallico, pruritui, ſcabiei, ſerpigini, lepræ, pſoræ, elephantiaſi, quartanæ, & aliis variis, pro quibus, ex ea ſyrupus, ac per campanam deſtillata aqua, in officinis parantur. Cæterum ventriculum, iecur, & inteſtina, herba hæc roborat, & vnice obſtructiones aperit, vt ex Galeno percipitur, qui lib. vij. de Facult. ſimpl. med. ita tradit: Capnios, id eſt fumaria, acris, amarę, & acerbæ qualitatis eſt particeps, quamobrē vrinam bilioſam multamq; prouocat: ſanatq; tū obſtructiones, tum imbecillitates iecinoris: Succus eius oculorū aciē acuit, non parū trahens lachrymarū, veluti ipſe fumus, hactenus Gal. recentiores verò, vt Meſue, Serapio, & alij, nonnihil malignitatis huic herbę tribuunt, quam facile corrigi, aut cocco, aut paſſulis enucleatis, vel earū melle contendunt,

vt ve

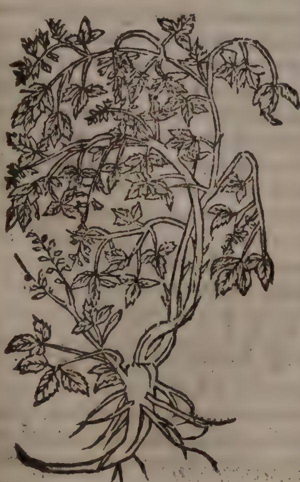
vt verò illius vires debiles efficaciores fiant, illi myrobalani, ſene, & aqua caſei, adiungẽda ſunt. Porro, ex floribus fumi terræ conditũ ſaccharo paratur, prædictis cõueniens affectionibus, quod curioſi pharmacopolæ paratũ in officinis habeant ſemper, velim. At huius ſucci doſis, in potu vt teſtatur Meſue ab vncia media ad duas vſq; propinari debet, decocti verò ab vnciis decem ad quindecim, pulueris verò à drachmis tribus ad quinq; : parum enim calida herba hæc eſt, ſicca verò in ſecundo gradu.

DE SATIVA LOTO

Græcè, λωτὸς ἥμερος : *Latinè*, *Lotos domeſtica.*

Enarratio CXII.

Lotus ſatiua, vt ego opinor, acetoſum trifolium eſt, cuius folia cordis figuram imitantur, & eum Plinius oxyn, lib. xxvij. cap. 12. appellat: recentiores vero panem cuculi, vel panem cuniculi, aut alleluyam vocant, quod ad reſtinguendã ſitim, & ſtomachum diſſolutũ à caliditate, recreandum multũ valere creditur: in hortis autẽ ſatum plerũq; reperitur, & vt tradit Gal. vt mediocriter concoquendi, ita etiam exiccandi vim poſsidet: demum in caliditatis frigiditatisq; cõiugio, media quodammodo lotos ſatiua hæc exiſtit.

Syluestris lotus.

DE SYLVESTRI LOTO.

Græcè, λωτὸς ἄγριος: *Latinè*, *Lotus ſylueſtris*, *trifoliũ ſylueſtre*: *Offi.* *melilotũ*: *Hiſp. Luſit.* *melgas*: *Ital. Gall. melilot*: *Ger.* Guldẽ klee oder ſteinklee.

Enarratio CXIII.

Sylueſtris Lotos, ſiue trifolium ſylueſtre, ea

eſt herba, quam, hodie vniuerſa fere Italia, Germania, ac Gallia, pro vero meliloto vſurpant; De quo Galenus citato loco ita dixit: Semen agreſtis loti, ſecundi eſt ordinis calfacientium, habetq; nõnihil abſterſorium: porro Aegyptiæ loti ſemen etiam in panes fingitur.

CONSTANTINVS.

Lotos arbor eſt & herba: arbor eſt Celtis, ſiue faba Græca Plinio, Ruellio agrifolium. Sed de hac Dioſcorides li. j. cap. 135. Theophraſtus de hiſtor. plan. lib. iiij. Plinius lib. 13. cap. 17. Ac Galenus 7. ſimpli. celebrauitq; Lotophagos Homerus Odyſſ. 9. Lotos vero herba & terreſtris & paluſtris eſt, quod Homeri interpres videtur ignoraſſe, qui tantum aquaticam agnoſcit, cùm Lotos illa roſcida quã Homerus (vt etiam rectè citauit Plinius lib. xxij. cap. 21.) inter herbas ſubnaſcentes deorum voluptati primam nominauit, campeſtris herba ſit. Locus eſt Iliad. ξ.

Τοῖσι δ' ὑπὸ χθὼν δῖα φύεν νεοθηλέα ποίην,
Λωτόν θ' ἑρσήεντα ἰδὲ κρόκον ἠδ' ὑάκινθον.

Huius generis loti herbarij nouem ſpecies obſeruant, inter quas reponunt ſertulam Campanam quæ melilotus eſt Dioſcoridis: in floribus differentia eſt, lutei & albi. Tertium & quartum genus Tragus refert ad Meliloton Serapionis. Eſt etiam Lotus trifolia quam idem Siliciæ, id eſt ſænigræci, ſylueſtre genus eſſe voluit. Ea eſt flore puniceo ex candidi & purpurei mixtura. Sexta Lotus eſt Sylueſtris, Fuchſio ſaxiphraga lutea, Trago Medica Dioſcoridis. Reliquæ ſunt, Melilotus vulgaris alijs lotus ſylueſtris, alijs lotus vrbana, quam Geſnerus Oxyn eſſe Plinij exiſtimauit, cuius opinionem improbat Mathiolus: Et lagopi duplex ſpecies inter quas eſt herba trinitas dicta. Iam ſequitur Lotos aquatica, de qua præter Theophr. lib. iiij. de hiſtoria plantarum, & Plin. lib. 13. cap. 17. copioſè meminit Herodotus lib. ij. Homerus etiã ipſam equorum pabulum facit lib. ij. Iliad.

ἵπποι δὲ παρ' ἅρμασιν οἷσιν ἕκαστος
Λωτὸν ἐρεπτόμενοι ἐλεόθρεπτόν τε σέλινον.

DE CYTISO.

Græcè, κύτισος Latinè, Cytiſus.

Enarratio CXIIII.

IN dignoſcenda Cytiſo herba, multi decepti ſunt, ignorantes quòd vera cytiſus, ea ſit herba, quam vulgus trifolium odoratum appellat, vt eius figura & odor atteſtantur,

tur, & qua equi & iumenta multum in eſu oblectantur. Cuius cauſa Itali eam trifolium caballinum nominant, imo ita ea beluæ delectantur, vt hordeum illius loco reſpuant, quod doctiſsime à Mathiolo Senenſi primo animaduerſum fuit, & non immerito Hiſpani, herbam, & Itali fœnum maxime laudant, in quibus cytiſum maximè abundare vident: de qua Plinius merito libr. xiij. cap. 22. ita tradit: Frutex eſt & cytiſus ab Ariſtomacho Athenienſi miris laudibus prædicatus, pabulo ouium: aridus vero etiam ſuum: Spondetq; iugero eius annuos perpluris vel mediocri ſolo redditus. Vtilitas herboſa, ergo & eo lætior ſatietas quod perquàm modico pingueſcunt, & quadrupedia, ita vt iumenta hordeum ſpernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior, ſuper omnia pecorum medicina à morbis omni vſu præſtante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atq; in aqua decoctum potui cum vino dari iubet, & firmiores celſioreſq; infantes fore, & cætera: De quo Galenus lib. vij. de Facul. ſimpl. medic. ita tradit: Cytiſi folia digerendi facultatem obtinent, aqueæ & temperatæ miſtam, vt malua.

Mathiolus Senenſis.

Cytiſus lac euocat.

CONSTANTINVS.

ERrantem Mathiolum hoc in loco, vt ipſe ſe retractans ſapienter confeſſus eſt, Amatus Luſitanus pace ſua dixerim, incautè & inconſideratè ſequitur, laudatq; intempeſtiuè in errorem incidens, in quem ille prius impegerat. Cytiſus enim trifolium odoratum eſſe non poteſt, quia trifolium odoratum herbarijs, vt Lonicero, nihil aliud eſt quàm Aſphaltion Plinij, & trifolium Dioſcoridis, quod ſingulis annis emoritur. Cytiſus verò Dioſcoridi frutex eſt, quem Plinius lib. xvj. cap. 40. Et lib. xvj. cap. 38. nec non Columella lib. v. cap. 8. inter arbores adnumerant. Equidē ipſum vidi in hortis Abbatiæ ſancti Germani Lutetiæ Pariſiorum, omnibus Dioſcoridis notis congruentem. Luculentius etiam accedit teſtis veram Cytiſi iam inuentam eſſe, Iacobus Dalechampius omnium quos vnquam mihi videre contigit doctiſſimus, atque amantiſsimus, ob hocq; animæ dimidium meæ. Is ita hanc plantam depingit: Cytiſus in hortis Franciſcanorum Lugduni viſitur, frutex vlnam altus, ramis multis, canis, folio perpetuo fœnigraci, flore piſi, luteo, nigris maculis compuncto, ſemine geniſtæ in corniculatis ſiliquis: floret hyeme tota vſq; ad Aequinoctium: Aeſtate ſiliquatur, fructum Autumno perficit: folia Erucam olent, & guſtata Cicer

recens

recens ſapiũt. hæc ille omnia curioſiſſima obſeruatione, vt eſt homo admirabilis induſtriæ, atq; diligentiæ. Sed etiam præter hæc quæ veriſſimè deſcripſit, radicis, quam erutam item aſpexi, notas appingam, vt completa ſit deſcriptio. ipſam pro fruticis proceritate, craſſiſſimam habet, albam in profundũ actam obliquando, omniumq; huiuſcemodi generis tenerrimam: quæ pro comperto euidens eſt ratio, cur tota hyeme floreat: tunc temporis videlicet, vegetali calore adaucto, & vberiore alimento, fructuoſam alioqui plantam, maximeq; obedientem præ teneritate radicis, proliciente ad fruticandum cùm minime ſit alſioſa. Namq; vti & teſtatur Plinius lib. xvj. cap. 38. tota oſſea Cytiſus, ſicuti item Ilex, Cornus, Robur, Ebenus, Morus, Lotos & quæ ſine medulla eſſe dixit. At è contrario, totum è carne corpus fico. Idem author fruticoſam eſſe teſtatur, vt alterum genus Ebeni quod tota India diſperſum eſt: Atq; hoc lib. xij. cap. 3. ſed lib. xvj. cap. 40. poſt loton, & robur exalburnatum, ſicciſſima ab ipſo ſtatuitur Cytiſus, cui nigricans color, & quæ proximè ad Ebenum accedere videatur. Cytiſo item non ſecus ac vlmo ramuloſa eſſe folia, ex eodẽ authore oſtendi poteſt lib. xvj. cap. 24. Quàm procera autem ſit probari quoque poteſt ex Galeno libro j. de Antidotis, ipſo ſiquidem authore, Cytiſus non plus ſe ſubijcit, vel altius aſſurgit quàm eſt myrti magnitudo. A rei Ruſticæ ſcriptoribus, Cytiſo & ipſi principatus datur in pabulis, non minus quàm Ocymum boum cauſa ſeri conſueto, vt mihi quoque teſtis eſt Plin. lib. xviij. cap. 16. Qui ſimiliter de hac planta affatim dixit inter frutices lib. xiij. cap. 24. Sed omnium auidiſſimè Cytiſum conſectantur capræ, quod & Theocritum non latuit: inquit enim is ſcienter & appoſitè:

Ἁ αἲξ τὸν κύτισον, ὁ λύκος τὸν αἶγα διώκει.

Quem imitatus non minus conuenienter, ſcientius etiam paulò, duabus notis appoſitis; Virgilius expreſſit: Florentem Cytiſum ſequitur laſciua capella. Expetitur item ab apibus, nõ aliter quàm meliſſophyllon, aut caſiæ, aut cerynthæ ignobile gramen. Quæ cauſa eſt, cur propter apum aluearia Cytiſum ſeri iubeat Plinius lib. xxj. cap. 12. Columella lib. ix. cap. 4. ſatiuum ponit & qui ſua ſponte. hæc quæ ſponte prouenit ſpecies, eſt ea quam deſcribit Marcellus empeiricus. Eius hæc eſt dictio: herba eſt vel frutetum, quod maxime circa ſepes vinearum naſcitur, Latinè Cytiſus dicitur, virgultis eſt ſubtortis vel curuis: folijs oblongis bene virentibus, floribus concluſis, oblongis, albis, vel galbineis, bene olẽtibus, id eſt mellito odore. frutetum ipſum ſemper virens æſtate atque hyeme. Pictura

ſtura quam profert Tragus pro Cytiſo Dioſcoridis, niſi quid me fallit, hoc Cytiſi genus exprimit. In ſumma locis adductis concludi poteſt Cytiſum & inter arbores, & inter frutices ſiue herbas cenſeri: generiſq; differentia à Plinio diſtingui, vt in arbore fœmineo vtatur in frutice maſculino: quod mihi obſeruatione indignum viſum non eſt.

DE LOTO AEGYPTIA.

Græcè, λῶτος ὁ ἐν αἰγύπτῳ: *Lat. Lotus Aegyptia.*

Enarratio CXV.

HAnc hucuſq; non vidimus, eam tamen ſpeciem fabæ Aegyptiæ ignami dicti, eſſe, pro re certa teneo, cuius quoq; radices, in victus vſu, hominibus ſunt, & de ea Theophraſtus lib. iiij. de Hiſtoria plantarum, cap. 10. ſermonem habet: Galenus quoq; vbi de loto agit, ita tradit: Porro Aegyptiæ loti ſemen etiam in panes fingitur: cæterum lotus hæc Aegyptia, proprie Andacocha eſt, non vero quæuis altera loti ſpecies, vt multi putant.

Lotus Aegyptia.

Andacocha lotus Aegyptia eſt.

DE MYRIOPHYLLO.

Græcè, μυριόφυλλον: *Latinè*, *Myriophyllon*, *mille folium aquaticum*: *Germanicè*, Vvaſſerfenchel, oder vuaſſergarb.

Enarratio CXVI.

MYriophillon nõ eſt millefolium vulgare, vt abunde capite de Stratiote terreſtri, mille folio dicto diximus. Hæc herba in paluſtribus naſcitur locis, nõ multum vulgari millefolio abſimilis.

Myriophillon.

DE MYRRHIDE HERBA.

Græcè, μύῤῥις, *Latinè*, *Myrrhis*: *Vulgo cicutaria*: *Gallicè*, *perſil d'Aſne*: *Germanicè*, Vvildkoerblin kraut.

Enarratio CXVII.

NOn eſt cerefolium myrrhis, vt iam diximus. Eſt vero Myrrhis herba cicutaria dicta, cerefolio admodum ſimilis, & vbiq; obuia, qua Salmanticenſes abundant, & de illius viribus, ita meminit Galenus lib. vij. de Facul. ſimpl. medic. Radix eius eſt odorata & dulcis, menſeſque

Myrrhis cicutaria herba eſt.

ſeſque mouet, necnon thoracem atq; pulmones purgat, calfacit itaq; ſecundo ordine, cum partium tenuitate.

DE MYAGRO.

Græcè, μύαγρος, Latinè, Myagros, melampyron, triticum nigrum: Gallicè, Cameline, camamine.

Enarratio CXVIII.

Myagros. REfert Ruellius libr.iij.de Natura ſtirpium, cap.126. myagrum in Gallia naſci, & in cāpis ſeri, à Galliſq; camelinam, vel cameminam appellari. Cæterum dicitur quoq; melampyron, id eſt nigrum triticum, herba hæc, ex cuius ſemine oleum exprimitur non ſolū lucernarum luminibus, ſed pauperū condimentis conueniens. In Belgica quoq; regione nouimus nos plantam ſeri ramoſam, folio hederaceo, gallinis, & alitibus dicatam, quia eius ſemine maxime gallinæ oblectantur, & ex eo quoque promiſcue cum aliis ſeminibus, oleum exprimunt, de quo Galenus lib.vij.de Facult.ſimpli.medic.ita tradit: Oleum quod ex ſemine ipſius funditur, emplaſticam facultatem obtinet.

DE OENAGRA.

Græcè, ὀνάγρα: Latinè, Onagra.

Enarratio CXIX.

Oenagra, Onagra. NEc in Hiſpania aut Germania, Italiáue, vnquam herbam hanc videre potui, quæ ad domandos equos & alia cicuranda animalia optima procul dubio eſſet, De qua Galenus lib. viij.de Facul.ſimpl.medic.ita tradit: Onagri radix arefacta vinoſum quiddam redolet, maximeque ad vini facultatem accedit.

DE CIRSIO.

Græcè, κίρσιον: Latinè, Cirſion.

Enarratio CXX.

Bugloſſa. ADeo Cirſion noſtræ vulgatæ bugloſſæ reſpondet, vt omnino fatendum ſit, eandem eſſe herbam, cui ſententiæ Ruellius quoque patrocinatur, & merito: quia vidēmus bugloſſam aliquando triquetrum habere caulem, ſpinoſum, ex cuius floribus neſcio quid euaneſcit, vt animaduertenti notum euadet: nam in cæteris ita inter ſe reſpon

Cirſium.

reſpondent, vt ſpectanti nulla dubitandi maneat occaſio. Proinde Mathiolum in hac re, minus bene dixiſſe crediderim, cum cirſium alteram herbam à bugloſſa eſſe contendat. Dicitur vero cirſion, quia varicibus conueniat: Nam vt tradit Andreas Herbarius, eius radix vbicunque varices infeſtant, religata, dolores finit. Hodie vero ex ea cum ſyrupus, tum ſtillatitia aqua, in officinis habentur, febribus, & in aduſtionẽ inclinatis humoribus cõducẽtes: nõ minus quoque ex huius herbæ floribus cordialibus, conditum ex ſaccharo paratur, conſerua cordialis dicta. *Mathiolus errat.*

CONSTANTINVS.

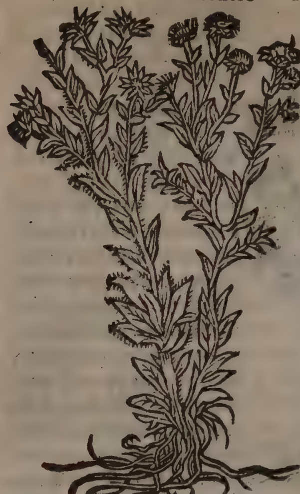
Officinarum bugloſſum ſpecies eſt Echij, etiam Fuchſio teſte, cui caulis rotundus, cùm in Cirſio triangularis ſit, habetq; Cirſion ab imò folia roſea, & in ſummo capitula in pappos abeuntia: quæ etiam duo in bugloſſo vulgari deſyderãtur. Nimis pertinaciter igitur, Luſitanus Mathiolo et rationi reſſragatur: dum ſequitur Ruellium. De Cirſio egit Plinius lib. xxvij. cap. 8. à quo lib. xxv. cap. 8. Bugloſſos boum linguæ ſimilis: cui præcipuum quod in vinum deiecta animi voluptates auget, vocatur Euphroſy on quod officinarum eſt borrago. hanc adhuc Angli in conuiuiis vino ſemper admiſcent conciliandi saporis gratia, & animi exhilarandi cauſa: quod vtrumq; ſæpè præſtare compertum ſit.

DE ASTERE ATTICO.

Græcæ, ἀςὴρ ἀττικός: *Lat. Aſter Atticus, inguinalis herba, inguinaria, bubonium: Vulgò ſtellaria herba, alibi o herba: Ara. aſtaraticon Ger.* Sternkraut.

Enarra

Enarratio CXXI.

Aſter Atticus Inguinalis.

NAſcitur vbiq; herba iſta, quam nonnulli pharmacopolarū, filium ante patrem vocant, & eam alibiū vulgares appellant, vt Leonicenus doctiſsimus vir, in eo libello, quē de morbo Gallico edidit, indicauit. Aduertendum tamen, quòd Serapio, herbam iſtam inguinariam, cum eryngio confundit, quanquam tamen non ſine errore ingenti. Dicitur vero aſter Atticus ſtellaria herba, quòd foliola ſtellarum modo diſpoſita habeat, de qua Galenus lib. vj. de Facultat. ſimpli. medicamento. ita tradit: Aſter Atticus, partim quidem digerens eſt, partim autem refrigerans, verum id non adſtringit. Eſt & alia herba ſtellaria quoq; dicta, quam multi Alchimillam, alij vero pedem leonis appellant, quæ maluæ folia habet, ſed duriora, neruoſiora, ac magis criſpa, in quibus per circumferentiam extremitates octo dentatæ ſunt, & ita diſpoſitæ, vt cùm folia ex toto aperta ſunt, ſtellæ modo eradiare videantur: nam huic caulis in altum creſcit, ex quo ramuli pluresenaſcuntur, in quorum ſummitatibus, flores quidam ſtellæ modo diſpoſiti ſunt, qui ex luteo vireſcunt: Porrò illius radix digitalis craſsitudinis eſt, longitudinis vero dodrantalis & amplioris. Naſcitur autem herba hæc Maio menſe, floret vero Iunio. Multis dotata viribus herba hæc eſt, de qua Author ille qui ad Pandectas additiones adiecit, ita inquit: Stellaria herba naſcitur in montibus Appennini, quæ folia maluæ gerit, & mirabilem habet proprietatem, ſcilicet ad reddendas ſteriles mulieres, fœcundas: illis quolibet mane coclear vnum prædictæ

herbæ,

herbæ, in puluerem redactæ, cum brodio capi, vel vino generoſo, per viginti dies, in potu propinando, Quibus nos addimus, modo mulieres ſteriles fiant & non concipiant, quia ob lubricitatem humorum, ſemen genitale non retinent. Eſt enim herba hæc conſtrictoria, & ea de cauſa, eius ſiccæ herbæ puluis, iis qui ex alto cadunt, ſecuriſsimo iuuamento conceditur, modo in decocto eiuſdem herbæ, vel aqua ſtillaticia detur, non minus quoque contra enterocelas valet, & muliebres menſes cōſtringit, imò ita mulierum genitalia cōſtringit huius herbæ decoctum, aut ſtillaticia aqua, vt corruptas æque ac virgines reddat, modo ſuper decocto ad aliquot inſedeant dies, non minus quoq; pendentes mamillas, rotundas, ac duras, contractáſue reddit.

DE ISOPYRO.

Græcè, ἰσόπυρον : *Latinè*, *Iſopyron.*

Enarratio CXXII.

Ignoratur hodie, quæ Iſopyron herba ſit.

DE VIOLA PVRPVREA.

Viola purpurea.

Græcè, ἴον πορφυροῦν: *Lati. Viola purpurea: Hiſpanicè, Violetas: Italicè, viole mamole: Gal. violette de Mars: Arab. ſonofrig: Germanicè*, Blauu viol, oder Mertzen violē.

Enar. CXXIII.

NOn minus ornamentum violæ, quàm roſæ Officinis hodie præbent, quæ non ſolū purpureæ, ſed etiam albæ, & inodoræ frigidioribus quibuſdam locis naſcuntur: Ex violis multoties *Viola purpurea. Syrupus violatus ſolutiuus.*

 in

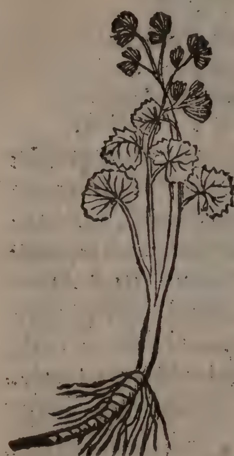
in infuſione repetitis, ſyrupus violaceus ſolutiuus, non minoris vis, ac ſyrupus roſaceus ſolutiuus, ſiue multarum infuſionum dictus, conficitur, quo in pleuritide, ac pectoris vitiis, pro expurganda aluo, ad quatuor vſq; vncias, vtimur. De viola ita meminit Gal. li. vj. de Facul. ſimpl. med. Ios, id eſt, viola, eius folia aqueam & ſubfrigidam ſubſtantiam ſuperantem poſsident, proinde tum per ſe, tum cum polenta illita, calidas phlegmonas mitigant, imponũtur, & ori ventriculi æſtuanti, & oculis. Plura vero de violis apud Meſuen legito.

DE CACALIA HERBA.

Græcè, κακαλία: Latinè, Cacalia.

Enarratio CXXIIII.

Cacalia herba.

Cacalia.

QVæ Acacali conueniunt, Cacaliæ Plinium tribuiſſe deprehendimus: nouimus autem nos, acacalim fruticem ericę non abſimilem, fructum rotundum, album, margaritis ſimillimum ferre, vt primo libro diximus. Quæ omnia Plinius cacaliæ libro xxv, cap. II. tribuit, dicens: Cacalia ſiue leontiçe vocatur ſemen margaritis minutis ſimile, dependens inter folia grandia, in montibus ferè, huius grana quindecim in oleo macerantur, atq; ita aduerſo capillo caput inungitur: porro Galenus de cacalia ita ſub cancano tradit, libro ſeptimo, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Radix cancani, craſſam emplaſticamque & exiccantem habet eſſentiam, ſed mordacitatis expertem, quare macerata vino ſicuti tragacãtha, & lincta, aut commanſa, arteriæ aſperitates ſanat.

Cancanus Galeni, cacalia eſt.

DE

DE BVNIO.

Græcè, βούνιον: Latinè, bunion, napum, ſcopa regia.

Enarratio CXXV.

NOn vbique vt multi autumant bunion naſcitur, quod ex Argenta, quum apud Ferrarienſes agebamus, ad nos delatũ eſt, caule quadrangulo ſubtili, folio verò apij, nam radicem omnes prætermiſerunt, quam ipſe hucuſq; non vidi, ob cuius forſan cum rapis & napis ſimilitudinem, multi raporum ſimul genus eſſe dixerunt. cæterum huius decoctum purgationibus fœminarũ, veſicæ & vrinæ, vtile eſſe, certum eſt, & vt tradit Galenus libro vj. de Facultat. ſimplic. medicam. adeo excalfacit, & vt vrinas moueat, & menſes prouocet. *Bunion.*

DE PSEVDOBVNIO.

Græcè, ψευδοβούνιον: Latinè, pſeudobunion, falſum bunium.

Enarratio CXXVI.

HAec herba, ab Italiæ herbariis viſa non eſt, naſcitur autem in Creta tantum, cuius ſemen contra venena efficaciſsimum medicamen eſt, & ea de cauſa Antidotis miſcetur. *Falſum Bunium.*

DE CHAMAECYSSO.

Græcè, χαμαίκισσος: Latinè, chamæcyſſos, terreſtris hedera, Vulgo hedera terreſtris: German. Grundreb, oder Gundelreb.

Enarratio CXXVII.

HAec niſi illa ſit herba, quam terreſtrẽ herbam, & terreſtrem hederam appellant, quæ illa ſit ignoratur, de qua Galenus lib. viij. de Facult. ſimplic. medic. ita tradit: Chamæcyſſos, flos eius admodum amarus quum ſit, iecur obſtructum aperit, daturque & coxendice laborantibus: Cæterum Ruellius, hanc à ſe in Gallia viſam, longe à terreſtri & viticoſa illa dicta herba differente teſtatur. *Chamæcyſſos. Hedera terreſtris.*

DE CHAMAELEVCE.

Græcè, χαμαιλεύκη: Latinè, chamæleuce, chamæpeuce: Germanicè, Seuvdannen.

Enarratio CXXVIII.

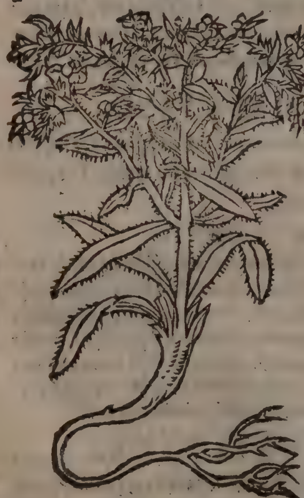
Chamæleuce.

TAmetſi indifferenter caput hoc, de chamæleuce vel chamæpeuce legatur, Plinius tamẽ tanquam de rebus diuerſis ſermonem habet, libro xxiiij.cap.15. de Chamæleuce ſic dicens: Chamæleucen apud nos farranũ, ſiue farſugium vocant, naſcitur ſecus fluuios, folio populi, ſed ampliore, Radix eius imponitur carbonibus cupreſsi, atq; is nidor per infundibulum imbibitur, in vetere tuſsi. De Chamæpeuce verò, ita inquit: Chamæpeuce laricis foliis ſimilis, lumborum, & ſpinæ doloribus propitia eſt. Quæ herba, cum iis quæ à Dioſcoride dicuntur, multum conueniunt, vt iure dicendum ſit, chamæpeucen Plinij, herbam eſſe de qua Dioſcorides in præſenti agit. Galenus tamen ſub Chamæleuce, lib.viij. de Facultatibus ſimplic. medicamentorum ita tradit; Chamæleuce, calfacit quodammodo tertio ordine, ſiccat primo.

Chamæpeuce Plinij chamæleuce Dioſcoridis eſt.

DE BVGLOSSO.

Græcè, βούγλωσσον: *Latinè*, *bugloſſus*, *borrago*: *Hiſpanicè*, *borraienes*, *borraies*: *Italicè*, *borragine*: *Gallicè*, *bourrache*, *ou bourroche*: *Germ.* Borretſch.

Bugloſſum.

Enarratio CXXIX.

Borrago.

DIoſcoridis & Græcorum bugloſſus, noſtratum eſt borrago, De qua carmina ita feruntur:

Ego ſum borrago quæ tria dona ago,
Gaudia ſemper ago, ſemper vireſco, & in omni tempore creſco.

Ex ea

EX ea ſyrupus paratus habetur, non minus aqua per campanam elicita, ac ex floribus conditum cum ſucharo, inter cordiales dictas conſeruas primatũ obtinens. Cæterum, ob id quòd lætitiam bugloſſus inferat, multi Græcorũ nepenthen bugloſſum eſſe dixerunt, inter quos Eraſmus Roterodamus in ſua Moria, nominandus venit. Galenus verò de bugloſſo, lib. vj. de Facut. ſimplic. medic. ita tradit: Humidæ calidæq; temperiei eſt, vinisque iniectum hilaritatis cauſa eſſe creditur, ſed gutturis etiam lenit aſpredinem, ſi melicrato coctum ſumatur. *Bugloſſum nepenthes.*

DE CYNOGLOSSA.

Græcè, κυνόγλωσσον: Latinè, cynogloſſa, canis lingua, Hiſpanicè, viniebla, lenguoa de perro: Italicè, lingua di cane: Gallicè, langue de chien: Germanicè, Hundſszung.

Enarratio CXXX.

VEra cynogloſſa, omnes Hiſpaniarũ ſeplaſiarij vtuntur, quam ſua voce, vinieblam vocant: ſecus autem Italiæ mangones, qui cynogloſſam alteram lata folia habentem pro vera vſurpant. Eſt autem vera cynogloſſa herba folia oblonga, craſſa, & hirſuta habens, quæ rotæ modo, inſtar Solis depicti, abſque caule, flore, & ſemine apparet, ex qua pillulæ de cinogloſſa dictæ, pro euocando ſomno parari debent: frigida autem natura herba hæc eſt: de qua Galenus nullam quod ſciam mentionem fecit, libris ſuorum Simplicium. *Cynogloſſa.* *Vera Cynogloſſa.*

DE PHYTEVMATE.

Græcè, φύτευμα: Latinè, Phyteuma.

Enarratio CXXXI.

HOdie hæc ignoratur, quæ apud Venerem deam forſan reperiri poſſet, quum amori tantum conueniat.

DE LEONTOPODIO.

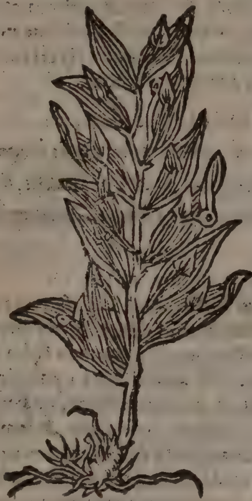
Græcè, λεοντοπόδιον: Latinè, leontopodion.

Enarratio CXXXII.

ET hanc quoque Venus ſibi ſeruatam occultatamq; habet, quia amorum veneficiis valere tantum dicitur.

DE HIPPOGLOSSO.

Græcè, ἱππόγλωσσον: Lat. hippogloſſum, Ital. bonifacia, biſlingua: Hiſpani. lengoa de caualho: Gallicè, langue de cheual, ou boniface: Germanicè: Zepflin kraut. Enarratio CXXXIII.

Hippoglosson.

Hippogloſſus. HIppogloſſum differentē eſſe herbam, à lauro Alexandrina, ſatis ex Dioſcoride percipi poteſt, qui vtriuſque hiſtorias differentes facit, tum etiam quia viribus, diſpares eas quoque conſtituit. Eſt enim hippogloſſus ſiue hippogloſsidion, eadem cum lauro Alexandrina, niſi quòd plerunq; in hippogloſſo ex maiori & vero folio, minus folium ex medio nō oriatur: quod ſi illi ineſſe aut naſci contigerit, nunquam inter illa duo folia, fructum rubrum illum gigni videbitur, qualem in lauro Alexandrina oriri percipimus: & ea de cauſa, laurus Alexandrina à Theophraſto epiphyllocarpos nominatur, quia intra duo folia fructum rubrum ciceris magnitudine fert, quàm nonnulli maſculum, hanc verò Hippogloſſum de qua agimus fœminam appellitant, cuius foliorum vel radicis puluis, drachmæ pondere in potu, contra matricis præfocationes valet, veluti contra inteſtinalem ramicem, quanquam in initio potius obeſſe quàm prodeſſe appareat: & ea de cauſa, primis diebus brachiali ligatura optime faſciandus eſt æger, vt ſuæ renitatur potentiæ, ſed poſtea paucis interpoſitis diebus, mirum in modum agglutinat, conſolidatque.

cir Alexandrina.

Epiphyllocarpos.

DE

DE ANTIRRHINO.

Græcè, ἀντίρρινον: *Latinè, antirrhinon, anarrhinon, bucranion: Hiſpanicè, cabeza de ternera: Italicè, antirrhino: Gallicè, moron violet, ou oeil de chat: Germanicè*, orant.

Enarratio CXXXIIII.

NAſcitur variis in locis antirrhinon, herba folio maiori anagallidis, fructũ verò paruo, ſed vituli capiti perquàm ſimile, vnde nomen traxit, quam apud Belgas primo mihi mõſtrauit Simon Soſienſis pharmacopola diligentiſsimus. Qui antirrhinon, apparine ſimilem faciunt, omnino errant, in qua re non minus Plinius taxandus venit, quũ antirrhinon lino aſsimilat, eamq; lychnim agriam appellat. Nam etſi antirrhinon flore purpureo lychnidi ſimillimo inſigniatur, non ea tamen de cauſa, antirrhinon lychnis ſylueſtris dicenda eſt herba: quum tantum inter ſe differant, quantum penicillum ab arca. De qua Galenus lib. vj. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita inquit: Semen habet inutile, eſtque cum bubonio ſimilis facultatis herba.

DE CATANANCE.

Græcè, κατανάγκη: *Latinè, catanance: Hiſpanicè, unhas de gato: Italicè, vnge de gatto herba.*

Enarratio CXXXV.

NAſcitur catanance in maceriis, & prope vineas, ſiliculis aduncis, paruis, quæ quum exiccantur, tanquam milui aut cati vngues apparent, qua de cauſa, Hiſpani, herbam hanc cati vngues appellant: ſecundam vero, hactenus non vidi, non eſt tamen biſtorta vt Ruellius falſo credidit, vtramque verò ad amorũ veneficia valere, illisque ad eundẽ effectum, Theſſalas mulieres vti Dioſcor. teſtatur.

CONSTANTINVS.

CAtanancen theſſalam herbam quam Plinius libro xxvij. cap. 8. deſcribere ſuperuacuum putat, cùm ſit vſus eius ad amatoria tantum, in pratis de Gentily Lutetiæ Pariſiorum agri atque territorij ſæpe vidi: cantabricam ipſam vocant herbarij. Cuius alibi picturam & deſcriptionẽ proferemus ex diligentia do-

ctiſſimi & mihi amiciſſimi viri Iacobi Dalechampij. *Nam quam Lonicerus pro* Catanance *oſtendit, eſt ſpecies Iſatidis.*

DE TRIPOLIO.

Græcè, τριπόλιον: *Latinè, tripolium, Serapionis turbit.*

Enarratio CXXXVI.

VOcat Serapio tripolium turbit, quod hodiernum non eſſe turbit tam album quàm nigrum, officinis commune, vel ex hoc ſatis probari poteſt, quia radix à Barbaris & Mauritanis hominibus turbit dicta, & hodie ſeplaſiariis vulgaris, abſq; odore eſt, nec in ea feruidus aliquis ſapor percipitur: imò ſi Actuario viro Græco, & doctiſsimo fides habenda ſit, à quo Meſue multa mutuatus eſt, & ſuo inſeruit operi: fatendum proculdubio eſt, turbit album radicem eſſe alypi herbæ, nigrum verò turbit, pityuſæ, vt propriis capitibus abunde diximus. Cæterum Plinium confudiſſe tripolium cum polio, ac quæ tripolio debebantur, polio non ſine ingenti errore tribuiſſe, certum eſt. De tripolij verò viribus ita tradit Galenus libro viij. de Facultat. ſimplic. medica. Tripolij radix guſtanti acris eſt, & facultate calida in tertio exceſſu.

DE ADIANTO.

Græcè, ἀδίαντον: *Latinè, adianton, capillus Veneris: Hiſpanicè, culantrilho de pozo: Luſitanicè, avenqua:* Italicè, *capel Venere: Gallicè, capilli Veneris: Germanicè,* vuidertod, fravuenhar.

Enarratio CXXXVII.

ADiantum officinis hodie capillus Veneris dicitur: cuius duę ſpecies habētur, & de illis Plinius lib. xxij. cap. 21. ſermonem habet, dicens: Aliud adiāto miraculum, æſtate viret, bruma nõ marceſcit, aquas reſpuit, perfuſum merſumque ſicco ſimile eſt, tanta diſſociatio deprehenditur. Vnde & nomen à Græcis, alioqui frutici topiario. Quidam callitrichon vocant, alij polytrichon, vtrunq; eſt ab effectu. Tingit enim capillum, & ad hoc decoquitur in vino cum ſemine apij adiecto oleo copioſe, vt criſpum denſumq; faciat: defluere autem prohibet. Duo eius genera, candidius & nigrum breuiusque. Id quod maius eſt

polytr

Adiantum.

Politrychon.

polytrichon,aliud trichomanes vocant.Vtriq; ramuli nigro colore nitent, foliis ſilicis,ex quibus inferiora aſpera ac fuſca ſunt. Omnia autem è contrariis pediculis denſa inter ſe ex aduerſo:radix nulla,vmbroſas petras,parietũq; aſpergines, ac fontium maximè ſpecus ſequitur, & ſaxa manantia,quòd miremur, cum aquas nõ ſentiat,calculos è corpore mire pellit, frangítque, vtiq; nigrum. Quã de cauſa potius quàm quòd in ſaxis naſceretur, & à noſtris ſaxifragum appellatũ crediderim, &c. Ex quibus videtis, Plinium dixiſſe,adiantum ideo appellari, quoniam etiam aqua aſperſum non madefiat,quem tamẽ effectum,harum rerum maximus experimentator Antonius Muſa Braſauola,falſum eſſe deprehẽdit,cui & nos quoq; aſſentimus, qua de re,adiantum potius dici ex puteis quos coronat,& propter id madida nõ eſt,vel quia nunquã attingat aquas, credendum eſt: pectoralis enim herba hæc eſt,& vt refert Galenus in calore & frigore adiantum ſymmetrum eſt, ſiccat tamen & extenuat,& digerit,caput ex alopecia glabrum

Adiantum cur dicatur.

Adianti tẽperatura.

brum capillis veſtit, ſtrumas & abſceſſus digerit, potum lapides frangit, viſcidorum craſſorumque è pectore pulmoneque excreationibus non mediocriter confert, ac denique ventris profluuium ſiſtit.

DE TRICHOMANE.

Græcè, τριχομανὲς: Latinè, trichomanes, polytrichum, callitrichum: Hiſpanicè, politrico: Italicè, politrico: Gallicè, polytricon: Germanicè, Vvidertodt, abthon, oder ſteinfeder.

Enarratio CXXXVIII.

HAec altera adianti ſpecies eſt, trichomanes dicta, quam quoq; polytrichum, quia multas trichas, hoc eſt capillos faciat, appellant: vel potius, callitrichũ, quia pulchras trichas emittat. Falluntur quidam, qui callitrichum, polytrichum, ac trichomanem tanquam tres differentes herbas faciant, inter quas ſaluiam quandam transmarinam, herbam folia lata habentem oſtendunt: quum tamen, callytrichum, polytrichum ac trichomanes vna tantum ſit herba, hodie officinis, polytrichum dicta. Porro ſi quis trichomanem capillum Veneris eſſe contenderit, adiantum vero officinarum polytrichum, non multum reſiſtemus, quum vt dixi vtraque eaſdẽ habeat vires: vt teſtatur Galenus lib. viij. de Faculta. ſimpl. med. dicens: Trichomanes eadem præſtat quæ adiantum.

DE XANTHIO.

Græcè, ξάνθιον: Latinè, xanthium, lappa minor: Hiſpanicè, lappa menor: Italicè, grapellas, lappola menor: Gallicè, gloutteron, ou grapelee: Germani. bettlers leuſs, oder klein kletten.

Enarratio CXXXIX.

NAſcitur lappa hæc minor paſsim, prope vias, & exiccatos lacus, folio atriplicis, fructu verò hirſuto, oliuæ

Xanthium.

oliuæ magnitudinis, qui quum exiccatur tenaciter hæret, non adeo tamen potenter, vt fructus perſonaciæ: nam fructus perſonaciæ rotundus vmbilici figura eſt: Xanthij vero oblongus, oliuæ æqualis: item, perſonacia folia habet ampla: Xanthion vero circinata tanquam atriplicis, naſturtium odore referentia, de quo Galenus libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: ita breuiter tradit: Xanthij ſemen digerendi vim obtinet.

DE AEGILOPE.

Græcè, αἰγίλωψ: Latinè, ægilops, feſtuca: Italicè, ſquala: Hiſpanicè, vna ſuerte d'auena monteſina: Gallicè, coquiole: Arabicè, danſir: Germanicè, Dauber habern.

Enarratio CXL.

Aegiplops

QVi ægilopem auenam eſſe credunt, omnino falluntur. Eſt enim ægilops herba frequenter inter hordeum & auenam conſpecta, folia hordei habens, caulem auenæ, in cuius ſummo grana multa gerit, colore rubra, inter quæ ariſtæ veluti capilli exeunt, & de ea Galen. lib. ſexto, de Facultat. ſimplic. medicam. ita tradit: Digerendi vim obtinet, exiſtens leuiter acris, vnde phlegmonas induratas, & ægilopas ſanat.

DE BROMO.

Græcè, βρῶμος: Latinè, bromos, auena ſylueſtris:

Hiſpanicè,

Hiſpanicè, auea monteſinha: Italicè, auena ſaluatica: Gallicè, balle, & haueron: Germanicè, Vvild habern.

Enarratio CXLI.

PRæfixit Dioſcorides lib. ij. caput de auena domeſtica, ſiue ſatiua: nunc verò de ea quæ ſua ſponte in aruis naſcitur agit. Eſt enim bromos aliud nihil quàm auena, de qua quoq; hic egit, vt cautos nos redderet, quòd Aegilops alia ſit herba, à bromo auena dicta. Naſcitur igitur auena ſterilis, in campis ſimilis ſatiuæ, ſed grano maiori, nigriori, ac hirſuto, de qua quoque Plinius libro xxij. cap. 25. memoriam fecit.

DE GLAVCE.

Græcè, γλαῦξ: Latinè, glaux.

Enarratio CXLII.

Glaux.

COntendit Ruellius Gallus, in eo libro quem de herbarum & ſtirpium natura edidit, quòd glaux ea ſit herba quam rutam caprariam, galeguam, ſiue giarcam multi appellant: ſed re vera falſo, quum giarca polemonium ſit, vt ſuo diximus capite. Quæ verò glaux herba ſit, non ſatis conſtat, de qua Galenus lib. vj. de Facultatibus ſimplic. medicam. ita tradit: Glaux herba ex lacticiniis quum ſit, calida quodammodo humidaque fuerit.

Polemonium giarca eſt.

DE POLYGALO.

Græcè, πολύγαλον: Latinè, polygalum: Hiſpanicè, Luſitanicè, piorno.

Enarratio CXLIII.

Polygalũ.

POlygali tametſi Dioſcorides perbreuẽ fecerit hiſtoriam vt coniecturis tamen aſſequi poſſum: frutex ille eſt, plures à ſe virgas geniſtæ perſimiles emittens, in quarum ſummitate flos aurei coloris cernitur: optimi ſane odoris. Vocant autem fruticem iſtum Hiſpani piornum, ſapore amariſsimum, ex quo magna pars Italię ſcopas parat: nec enim dubitandum eſt huius florem lactis abundantiam facere, tam enim ſuauis odoris eſt, & gratus.

DE OSYRIDE.

Græcè, ὀσυρὶς: Latinè, linaria.

Enarratio CXLIIII.

OSyris multorum conſenſu linaria herba eſt, de qua officinarum ſeplaſiarij cantant, Eſula lacteſcit, ſine lacte linaria creſcit. Hæc verò, vrinalis alio dicitur nomine, de qua Plinius lib. xxvij. cap. 12. ita inquit: Oſyris ramulos fert nigros, tenues, lentos, & in iis folia nigra ceu lini, ſemenq; in ramuſculis nigrũ initio, dein colore mutato rubeſcens, &c. In quibus verbis, Plinium aberraſſe ſatis conſtat: quum quæ foliis Dioſcorides tribuit, ille potius ad ſemen referat, vt conſideranti notum erit. De Oſyride verò ita meminit Galenus lib. viij. de Facultatib. ſimplicium medicamentorum. Amara eſt, & aperiendi vim obtinet, quare iecur obſtructum adiuuat.

Oſyris linaria.

Vrinalis.

Plinius errat.

DE SMILACE ASPERA.

Græcè, σμῖλαξ τραχεῖα: Latinè, ſmilax aſpera, hedera Ciliſſa: Hiſpanicè, Luſitanicè, biguorda: Italicè, hedera ſpinoſa, rouo ceruino: Germanicè, Scharpffe vuind.

Enarratio CXLV.

SMilax aſpera, proprie hedera eſt, horrida tamen ſpinis, & ea de cauſa eam Theophraſtus lib. iij. de Plantarum hiſtoria, capite vltimo hederam Ciliſſam, vel Ciliciam appellat, dicens: Hedera ita ſe habet, Smilax, id eſt hedera Cilicia amplexi caulis, ipſa quoque aſſurgit, fructus aculeatus, & velut præhorridus, folium hederæ paruum ſine angulo, iuxta pediculi retinaculum, humectum, peculiare, quod medium illum callum qui inſtar ſpinæ animantium ſecat, prætenuem habet & interualla ſtaminea, non ex eo porrecta, vt cætera, ſed circa eum in orbem circumacta, ab annexu pediculi ducit, ad caulem vero foliorum internodia conſumantem. Villus ab eiſdem pediculis, atq; folia tenuis, ſeq; conuoluens dependet: flos candidus, ſuauiter olens, verno proueniens tempore: fructus proximus herbæ ſolano, atque melothro, & maxime vuæ labruſcę vocitatę: racemi penſiles vt hederæ ſunt, verum

ad la

Smilax aſpera.

ad labruſcam potius accedunt: nam de eodem puncto pediculi acinorum exeunt, colore fructus rutilus eſt, nucleos inuniuerſum quidem binos continet, quanquam grandior ternos, & paruulus vnum. Nucleus durus admodum eſt, & colore forinſecus niger, peculiare racemis, quod per latera caulium ſepiunt, poſtremoque caulis, racemus omnium maximus propendet, ſicut in rhamno, & rubo, vnde fit, vt extremo fructifera, & latere large fructifera iſta ſpectetur. Hæc Theophraſtus de ſmilace aſpera, quæ proculdubio, vbiq; folio volubilis ſed aſpero, & ſpinis horrido, arboribus circumvoluitur, vnde ab Italis ſtracia brague appellatur, ex cuius floribus albis odoriferis mulieres Hiſpaniarum aquam per campanam eliciunt, inter odoriferas aquas non poſtremas laudes habentem, & eius aſparagos Itali in continuo victu habent. De cuius viribus Galenus lib, vij. de Facultat. ſimplicium medic. ſub Smilace trachea, id eſt aſpera, ita inquit: Variis clauiculis ſuis, arboribus circumuoluitur, folia eius & acria guſtanti, & vtenti calida exiſtunt.

DE SMILACE LENI.

Græcè, σμίλαξ λεῖα: Latinè, ſmilax lænis, conuoluolus, volubilis: Hiſpanicè, la campanella corriola maior, correguela maior: Italicè, voluchio maggiore: Gallicè, liſet: Germanicè, Vvind.

Enarratio CXLVI.

LEnis Smilax, ea eſt herba quam officinæ hodie volubilem maiorem appellant: cuius quoq; recentiores plures

plures alias faciunt ſpecies, præter illam alteram cuius capite de ciſſampelo meminimus, inter quas lupulus nominandus venit, quẽ Plin. ſalitarium lupulũ vel repticium lupum, ob id quòd ſalices, & alias ſcãdat arbores appellat, dẽ quo nos plura aliàs diximus, & ex eo ſyrupus in officinis concinnatus habetur. Cæterũ ſmilax lenis, eaſdem fere cum aſpera vires obtinet, vt teſtatur Galenus citato loco.

DE RVSCO.

Græcè, ὀξυμυρσίνη, μυρσίνη ἀγρεία: Latinè, oxymyrſine, ruſcus, ſylueſtris myrtus: Hiſpanicè, ius barba, gil barbera: Luſitanicè, ſſolinhadeiro: Italicè, pongi topi: Gallicè, freſionc, & houſſon.

Enarratio CXLVII.

RVſcus à ſeplaſiariis & pharmacopolis hoc tempore, bruſcus dicitur, frutex folia myrti habens, ſed acuta, ſpinoſáve, fructum verò rubrum: cuius radices in vſu medico quotidie veniunt, & illis pro obſtructionibus aperiendis merito vtuntur. Cæterum, fruticem iſtum Græci ſylueſtrem myrtum appellant, à quo cubeba carpeſium vocatum, longe vt dixi abeſt, cuius inaduertentia Arabes hallucinati ſunt, vt Ferrarienſes primo indicarunt.

DE LAVRO ALEXANDRINA.

Græcè, δάφνη ἀλεξάνδρεια: Latinè, laurus Idæa, laurus Alexandrina: Ara. gar Alexandriæ: Hiſpanicè, lauro Alexandrino: Italicè, lauro Aleſſandrino: Gallicè, laurier Alexandrin: Germanicè, Halſs kaut, haucklatt.

Enarratio CXLVIII.

DIffert Laurus Alexandrina, ſiue Idæa laurus, ab hippogloſſo, quia laurus Alexandrina, fructum in medio folij, altero foliculo coopertum, rubrum ciceris magnitudine fert: hippogloſſus verò ſterilis eſt, nec fructum emittit, vt ſuo diximus loco. De daphne verò Alexandrina, ſiue lauro Alexandrina, ita Galenus prodit, libro vj. de Facultat. ſimplic. medic. Daphne herba quam Alexandrinam appellant, euidenter eſt calida, acris, & ſubamara, *Laurus Alexandrina.* *Hippogloſſus.*

potáq;

potaq; tum vrinas, tum menſes prolicit, Hactenus Galenus. Cæterum herbæ huius folia, longe quàm ruſci ſunt maiora, quod propter hoc dictũ velim, quia in nonnullis exemplaribus per Marcellum verſis, minora folia quàm ruſci, herbã iſtam habere legitur, non ſine menda tamen.

Emẽdatur Marcellus.

DE DAPHNOIDE.

Græcè, δαφνοειδὲς : *Latinè*, *Daphnoides*, *laureola*: *Hiſpanicè*, *laureola* : *Italicè*, *laureola* : *Gallicè*, *Laureolle* : *Arabicè*, *daphnides* : *Germanicè*, Zeilant, vnd ſeidelpaſt.

DE CHAMAEDAPHNE

Græcè, χαμαιδάφνη : *Latinè*, *chamædaphne* : *Italicè*, *chamedaphne*: *Hiſpanicè*, *laurel baxo*, *laureoleta*, *Arabicè*, *Chamedaphnes*.

Enarratio CXLIX. CL.

SVb eodem capite de daphnoide, & chamędaphne, quaſi herbis ſimilibus, & eaſdem fere vires habentibus, Galenus ſermonem fecit, vt apud ipſum eſt legere lib. vj. de Facult. ſimplic. medic. ſub ſequenti ordine: Chamædaphne, perſimilis quidem eſt viribus daphne Alexandrinæ: Sicuti & quod daphnoides vocant; verum qui daphnoidem laureolam dictam, mezereon eſſe credũt, omnino falluntur, quũ mezereon longe alia ſit res, vt capite de chamælæa dicemus. Eſt enim laureola, herba ſiue frutex cubitalis altitudinis folia laurina habens, quæ linguam & fauces feruido quodam ſapore erodunt vrúntve, cui flores albi purpuraſcentes inſunt, & eam pharmacopolæ fere omnes ſatis cognitam habent. Huic affinis chamædaphne eſt, quæ vinca peruinca nõ eſt, vt multi falsò rentur, quia vinca peruinca, vt diximus clematis eſt: Vocat tamen Plinius libro xxj. cap. 11. vincam, chamædaphnem, hac tantum de cauſa, quia folia laurina habet, Sed re vera, Chamædaphne alia eſt herba, ſcilicet cubitalis altitudinis, ramulo ſingulari creſcens, folio tenui, lauri ſimilitudine, vt ipſemet Plinius deſcribit lib. xxiiij. cap. 15. Quæ omnia vt noſtis, à peruinca abſunt, vt liquido conſtet, chamædaphnẽ non eſſe peruincam, quum potius clematis peruinca ſit.

Mezereon chamælea eſt.

DE

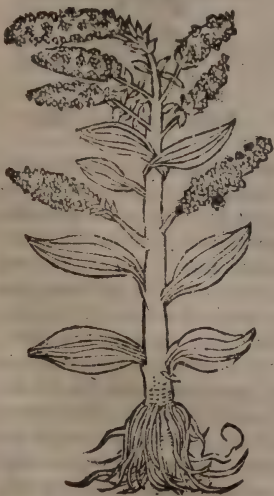
DE HELLEBORO ALBO.

Græcè, ἐλλέβορος λευκός: *Latinè*, *Helleborus albus*, *veratrum album*: *Hiſpanicè*, *verdegambre blanquo*: *Italicè*, *elleboro bianco*: *Gallicè*, *ellebore blanc*, & *veraire*: *Arabicè*, *Cherbachem*: *Germanicè*, Vveiſs nieſs vvurtz.

DE HELLEBORO NIGRO.

Græcè, ἐλλέβορος μέλας: *Latinè*, *Helleborus niger*, *veratrum nigrum*, *melampodium*: *Hiſpanicè*, *verdegambre negro*, *elleboro negro*: *Italicè*, *elleboro negro*: *Gallicè*, *ellebore noir*: *Germ.* Chriſtvurts.

Enarratio CLI. CLII.

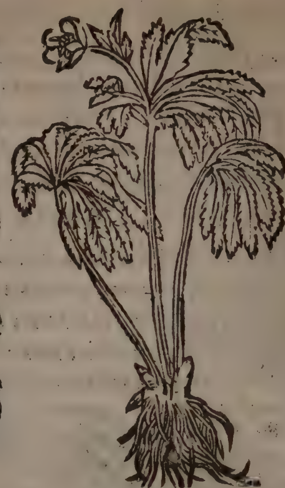

Helleborum album 1.

SCribitur Helleborus & Eleborus, ſed Horatius cũ duplici l, ſcribere videtur, cùm dicat, Expulit helleboro morbum, bilemq́ue meraco. Cuius duo genera ſunt, album & nigrum, vtrunque ſatis notum. Album folia plãtaginis, lata ad albedinem inclinata habet: nigrum vero folia nigra herbacei cõloris, ſtricta, quibuſdam partita diuiſionibus, qđ non ſolum floribus purpuraſcentibus reperitur, ſed etiam albicantibus, & ſubluteis. Sed animaduertẽdum eſt, quòd genera hęc hellebori nigri, habentia flores albicantes, vel ſubluteos, viribus impotentiora ſunt, & minus obnoxia, quàm illius flores purpuraſcentes poſsidentis: vtcunq; tamen, albi & nigri

Helleborum album 2.

Helleborum nigrum.

Hellebori radices,in vſu medico frequenter veniunt,quibus priſci indiſcriminatim vtebantur, non plus albi radices quam nigri ægrotis dando, Sed albi potius pro euocando vomitu:nigri vero pro aluo ſubducenda. At recentiores & medici ab hinc trecentis annis,nigrum exhibent helleborum,album tanquam venenum formidantes, quo factum eſt,vt Meſue in ſuis Simplicibus dicat,Albus corporibus noſtri temporis eſt moleſtus, imo eſt eis ſicut venenum proprie præfocans: nigri autem vſq; ad tempora noſtra virtus tolerabilis eſt, licet adhuc difficilis. Ex Iunioribus quoq; Mathiolus Senenſis, nigrum albo periculoſiorem facit, quia ita experientia depræhenditur,quum tamen hodie boni practici nigro correcto tanquam diagridio continuo vtantur:Cuius correctio hæc eſt,ex pulueris elebori nigri, drach.1.cinnamomi, fœniculi, aniſi, maſtichis ana ℈ ß. puluerizentur omnia ſubtiliter, & fiat puluis. Alij vero Meſue patrocinantur: quia ita quoque experientia venarunt, quæ ſane diuerſitas nō aliunde orta

eſt, quàm ex regionum diuerſitate, vna enim in regione albus potentior nigro eſt, altera vero niger albo. Plures autem nouimus herbas, quæ vno in loco ſuas exacte ſeruant naturas, alibi vero ab illis degenerarunt, vt in cicuta videre eſt: quinimo in animalibus quoq; id euenire certi ſumus, vt de ſerpentibus, araneis, & aliis variis animalculis, quæ regionibus frigidis venenoſa non ſunt, alibi vero veneno non carent; vtcunq; tamen, ab eorum ſubſtantiis, tanquam ab exitiali veneno fugiedum ſuaderem, quum vterque periculoſus ſit, & naturæ infeſtiſsimus. Solet tamen multis parari modis helleborus, quos ego nunc prætermitto, modo recitem id quod à nonnullis factitatum iri animaduerti: pomum enim accipiunt, quod multis hellebori nigri radicibus tra[n]sfigunt, ac ſub cineribus coquunt, à quo poſtea radicibus detractis, in hyeme poſt longam ſyruporum propinatione, quartana rebelli affectis, comedendum tribuunt, quod valentiſsime purgat: & breui omnes fere quartana, & morbis eradicatu difficillimis, vexati liberantur. Compleri autē hoc opus poſſet, non tantum in pomo, quantum raphano, aut citonio, vt de ſcamonea Galenus lib. j. de Alimentorum facultatibus ſuadet agendum, vbi iubet excauata interiori cotonei parte, ſcammoneam imponi, & aſſari: poſtea vero concedit ipſum pomum mandi & nō ſcammonium: nam & in pane in furno excocto, hoc quoq; fieri poteſt, vt cæteros plures alios præteream parandi modos. Cæterum dicitur helleborus, vel helleborum, ab Helleboro fluuio prope Anticyram vbi optimus reperitur: niger tamen helleborus vt teſtatur in præſenti Dioſcorid[e], melampodion à Græcis appellatur, ob id quòd credatur, Melampum paſtorem illum inueniſſe, ac furentes Prœti filias curaſſe, cui ſubſcribit Plin, lib. xxv. cap. 5. vbi adamuſsim de vtroq; helleboro ſermonem habet. Coturnices ali helleboro, veluti ſturnos cicuta, Galenus memoriæ commendauit, quod prius ab Ariſtotele dictum fuiſſe legimus, & à Theophraſto eius diſcipulo receptum, & ea de cauſa, coturnices in cœnis ſuis antiqui prætermiſerunt; Cætera vero de helleboro prætermittimus, de quo Hippoc. libellum ſcripſit, & multa libris Aphoriſ. & de Morbis populariter vagantibus, dixit: & de eorum viribus ita dixit

Galenus, libro ſexto de Facultat.ſimpli.medicamen.tam albus quàm niger helleborus, extergentis calfacientiſq; eſt potentiæ, quamobrem ad alphos, lichenas, pſoras, lepraſq;, accommodi ſunt, Quin etiam niger ſi in fiſtulam callo induratam infundatur duobus tribúsue diebus, callum detrahit, dentibus prodeſt cum aceto colluentibus: Sunt autem in tertio ordine excalfacientium & deſiccantium: porro niger guſtu calidior eſt, Candidus amarior. Ex helleboro, ſyrupus hodie in nonnullis paratur officinis, qui contra morbum Gallicum difficilem & rebellem multum valet.

DE SESAMOIDE MAGNO.

Græcè, σησαμοειδὲς μέγα: *Latinè*, *ſeſamoides magnum*: *Germanicè*, leüſs kraut.

DE SESAMOIDE MINORI.

Græcè, σησαμοειδὲς μικρὸν: *Latinè*, *ſeſamoides minus*.

Enarratio CLIII. CLIIII.

VT verum fateamur, hucuſq; à nobis herbæ iſtæ viſæ non ſunt, Patauij tamen reperiri olim mihi dixit Gaſpar de Gabrielis, nobilis Patauinus, vir ſingulari doctrina præditus, & herbarum ac ſimplicium maximus indagator, cui fides ampla tribuenda eſt: hodie verò ibidem quoque reperiri certus ſum, præſertim in eo horto quem Illuſtriſsima Reſpublica Venetorum, Herbis & fruticibus dicauit, vt in eo tanquam in promptuario quodam, omnes quoad fieri poſsit, plantæ ſatę, ab omnibus videantur, & temporis neceſsitate, contra quemuis morbum, eas carpere poſsint.

DE SYLVESTRI CVCVMERE.

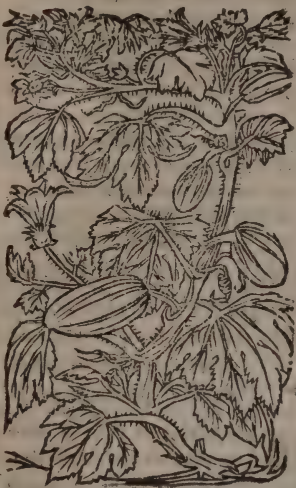
Græcè, σίκυς ἄγριος: *Latinè*, *cucumis agreſtis*, *cucumis anguinus*: *Arabicè*, *Cheſe allimar*: *Hiſpanicè*, *cogonbrilhos amargos*: *Luſitanicè*, *pipinos de ſancto Grigorio*: *Italicè*, *cocomeri ſaluatici*: *Gallicè*, *coucombre ſauuage*, *courge d'Aſne*: *Germanicè*, vuild cucumer.

DE

DE SVCCO CVCVMERIS SYLVESTRIS.

Græcè, ἐλατήριον: Latinè, elaterium: Vulgò, elaterio.

Enarratio CLV.

Cucumier ſylueſtris.

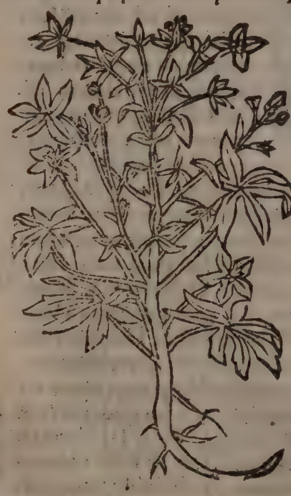
NAſcuntur Cucumeres agreſtes, vbique ſimili in planta, qua naſci ſolent cucumeres magnitudine glandis, qui facillime quum tanguntur, exiliunt, ſaltantúe, ex quorum ſucco elaterium paratur medicamentum maſſæ modo concretum, officinis familiare, præcipuè pro exoneranda aluo, cui ætatem Dioſcorides à biennio ad decennium vſque purgationibus accommodatam tribuit: quum enim decem annos ſupergreditur ineptum effici & purgationibus inutile tradit, quod adnotaſſe credendum eſt, propter Theophraſtum, qui libr. ix. de Plantarum hiſtoria capite decimoquarto, inquit: elaterium eo melius fieri quo vetuſtius, imò ex medicamentis nullum ſtare, quod longiore æuo duret quàm elaterium, ità vt eius vires ad ducentos vſq; annos vigeant, contendit, quinquaginta vero annorum elaterium lucernas ardentes extinguere ibidem Theophraſtus tradit, quo experimento verum à falſo deprehenditur. Interdum enim in eo humiditas aqueaviget, optimum eſt elaterium, qua lucernas extinguit, quod nos quoq; verum eſſe experti ſumus. Proinde textum iſtum Dioſcoridis corruptum eſſe pro re certa tenemus, quia loco illorum verborum, quum eius proſequitur probitatis ſigna: quod-

Dioſcorides emaculatur.

quæ lucernis admotum, facile eas extinguit: dicit facile accenditur: vt iure quis errorem iſtum in Dioſcoride eſſe dicat. De qua Galenus lib. viij. de Facul. ſimpl. medicamẽ. ita tradit: Tum ipſe, tum eius ſuccus quem elaterium vocant, aut ex foliis & radicibus preſſus, perutilis ad medicationes exiſtit. Elaterium itaq; menſes ciet, fœtumq́; perimit applicatum, ceu alia omnia amara & tenuium partiũ: Summe ſiquidem eſt amarum, calfacitq́; in ſecundo ordine, ac proinde etiam digerit, Sic enim eo angina laborantes inungunt quidam cum melle aut oleo veteri: bonum item eſt regio morbo affectis infuſum cũ lacte in nares: ſimiliter dolores capitis ſanat. Radicis atq; foliorũ ſuccus ſimilem, ſed imbecilliorem facultatẽ ſortitur. Radix etiã abſtergit, digerit, emollitq́;. Cortex potentius deſiccat: cætera vero de elaterio apud Meſuen legito.

DE STAPHIDE AGRIA.

Græcè, σταφὶς ἀγρία: Latinè, ſtaphis agria, herba pedicularis, pituitaria, vua ſylueſtris: Hiſpanicè, fabaz, paparraz: Italicè, ſtaphuſaria, ſemence de frati: Arabicè, Alberas: Gallicè, ſtaphiſagrie, ou l'herbe aux poulx: German. Bilſmüntz, oder leüſs ſomen.

Staphis agria.

Enarratio CLVI.

Staphis agria. Pedicularis herba. Vua taminia.

Dicitur Staphiſagria pedicularis herba, quoniam eius commune ſemen & officinis familiare pediculos enecet. Hanc Cornelius Celſus libr. iij. capite xxj. & alij nonnulli medici, vuam taminiam vocant, ſed falsò, quia vua taminia, vitis eſt nigra, de qua ſermo in hoc libro haben-

dus eſt, de hac vero ſtaphidagria, ſub agreſti vua, Galen. lib.vj.ſermonem fecit, quum dicat: At agreſtis, vehementer acris exiſtit, adeo vt ex capite purget, abſtergatque valenter. Itaq; ad pſoram accommoda eſt, ſed & vrendi vim habet.

DE THAPSIA.

Græcè, θαψία: Latinè, thapſia: Hiſpanicè, Luſitanicè, otom: Italicè, Gallicè, thapſie.

Enarratio CLVII.

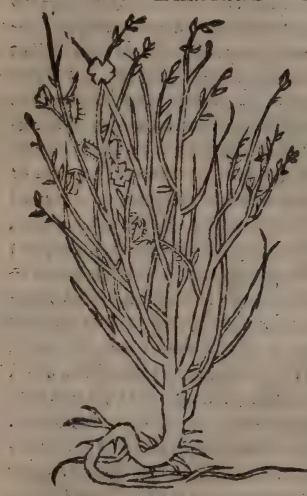
Dicitur Thapſia quia in Thapſio inſula prope Siciliã abunde proueniat, & in ea primo inuenta fuerit, quæ variis aliis in locis creſcit, vtpote apud montem Garganum, Sancti Angeli dictum, prope Apuliam, non minus in Hiſpania, Luſitaniaque feliciſsime naſcitur, præcipue apud Conimbricenſes, prope fanum diui Antonij, vt alios ſileam locos, Dioſcoridis hiſtoriæ in vniuerſum reſpondens, quam ibidem à thapſià, corrupta voce, Tom appellant mulieres, & eam ad fugandos dæmones vſurpant, & ea de cauſa de ea quoq; prouerbium circumferunt, quod ſic noſtra lingua ſonat, Eu ſom otom, quæ odiabo fuge; donde euſom, & Latinè ita dici poteſt, Ego ſum thapſia, ex qua præſente, dæmones aufugiunt: Cæterum, hanc omnes ſcholaſticos Conimbricenſis academię, veluti cæteras cognouiſſe herbas, non dubitarim, quum præceptore Reinoſio viro grauiſsimo, ac doctiſsimo vtantur, quem, quũm primũ ex Italia in Hiſpaniam reuocatus eſſet, apud Almediam oppidũ, interueniente fratre meo Petro Brandano, inuiſi, vt tanti hominis amicitiã mihi conciliarem. Sed vt ad thapſiam reuertar, Theophraſtus lib.ix.de Plantarum hiſtoria, cap.22.de ea ſermonem habet: non minus Plinius lib.xiij.cap.20.ita quoq; de ea tradit: Nero Cæſar, inquiens, claritatem thapſiæ dedit, initio ſui Imperij, quia nocturnis graſſationibus, emaculatam faciem trahens, illam thapſia, thure & cera illinebat, & contra famam ſequenti die cutem ſynceram circunferebat. Porro ex thapſia Galenus libris Methodi medendi, initio deſtillationum, à capite in pectus, & ſubiectas partes cadentiũ, emplaſtrum ad cutem materias reuocans deſcribit. Eſt enim Thapſia.

thapſiæ pars præcipua radix, de qua Galenus libro vj. de Facultat. ſimplic. medic. ita tradit: Thapſia acrem habet ac valenter excalfacientem facultatem cum humiditate coniunctam: quare ex alto violenter extrahit, & quod extraxit, digerit, celeriter tamen corrumpitur.

DE SPARTO.

Græcè, σπάρτιον: Latinè, ſpartum, geniſta: Hiſpanicè, geneſtra, gieſta, gieſteira: Italicè, geneſtra: Gallicè, geneſt, & geneſt d'Eſpaigne: Germanicè, Pfrimmen.

Enarratio CLVIII.

Sparton.

GEniſtam hic deſcribit Dioſcorides, aureos flores producentem quam priſci ſpartũ ſiue ſpartiũ appellabant: Cuius virgæ natiuo lentore infragiles ſunt, & illis ruſtici vites, & faſciculos ligant, imò Itali ex illis aqua maceratis, fila pro ſaccis & chordis conficiendis parãt. Inſunt enim geniſtę phaſelorum modo ſiliquæ, in quibus ſemen lentis modo clauditur: gallinis admodum infeſtum: Nam flos vt dixi, aureo quodam fulgore à longinquis apparens eſt, tametſi albus quoq; videatur, qui mirum in modum aluum exoluit, & de illius natura, ita tradit Galenus lib. viij. de Facul. ſimpl. medic. Sparti (quo & vites alligant) tum fructus, tum ſuccus virgarum valentem trahendi vim poſsidet, reliqua vero de geniſta apud Meſuen legito.

Spartum. Eſt ſpartum ſiue ſpartium, hodie longe aliud à geniſta, quod

quod in Betica regione Hiſpaniæ parte, præcipuè regno Morſienſi naſcitur: veluti in Algarbia apud Luſitanos, Aphricæ contermina, frutex iunci aculeati modo, in aceruis ſponte ſua naſcens, abſq; folio, ſemine, & flore: nam virgæ huic ad ſummum cubitales ſunt, ſolidæ, ad frangendum difficiles, vinculorum vſui præcipuè, ex quibus cordæ, funes, cameli, & nauium ornamenta parantur: nec minus in ipſa Algarbia & Bætica regione, ex iſto ſparto, infinitus ſportularum, & corbium, calaſthicorúmue numerus, pro deferendis ficubus, & paſsis, aliiſúe mercibus, ad vniuerſam Germaniam, Pruſsiam, & Boëmiam, Galliam & Scythiam fiunt, hodie verò ſpartũ hamato ligno conuolutũ, eradicatus, veluti quoq; Plinij tempore, oſſeis ſiue ligneis conamentis, euellebatur, vt cap.2.lib.xix.vbi exacte ſparti huius hiſtoriam proſequitur, meminit: fuit enim ſpartum hoc poſt Theophraſtum, Græcis notum, vt ibidem Plin.teſtatur, & lib.xxiiij.cap.9. in quo quæſitum proponit, num geniſta Græcorum ſpartum ſit, de quo Homerus dixit, nauium ſparta diſſoluta, Cui breuiter reſpondet, certum eſſe, nondum eo tempore Africanum vel Hiſpanum ſpartũ in vſu fuiſſe, vt credendũ ſit, geniſtam, Græcorum ſpartum eſſe, noſtrũ verò ſpartum, illis ignotum eſſe, nec de eo vllá poſteritati reliquiſſe memoriam.

DE SILYBO.

Græcè, σίλυβον: Latinè, ſilybum.

Enarratio. CLIX.

Silybon quæ ſit ſpina ignoratur hodie.

DE GLANDE VNGVENTARIA.

Græcè, βάλανος μυρεψική: Latinè, balanos myrepſica, myrobalanus, glans vnguentaria, Ben Arabum: Hiſpanicè, auellana de la India: Vulgò, ben.

Enarratio. CLX.

NAſcitur glans vnguentaria quam Græci balanon myrepſicam, ſiue myrobalanon appellant, frequentiſſime, non quod equidem nouerim in Hiſpania, ſed potius in India, vnde ad nos adfertur, fructus perſimilis auella-

nis agreſtibus triangulatis, vel potius piſtaciis, aut integro cappari triangulari, ex cuius nucleo, oleum de Ben dictum, vnguentarij hodie ad priſcorum imitationem parant, vt libro ſecundo diximus: vocant enim oleum de ben, quia Arabes & Mauritani, vt Serapio & Meſue glandem iſtam vnguentariam ben appellăt. Fieri enim oleum hoc debet, ex nucleis, vt diximus, minime vero ex corticibus aut putaminibus, vt Theophraſtus contendit. Cæterum, medici qui in India degunt glandem iſtam vnguentariam, in potu, ad ſubducendam aluum, & prouocandum vomitum, ægrotantibus propinant, ſimul enim glans hæc opus iſtud complet, & vt tradit Galenus lib. vj. de Faculta. ſimpli. medicamen. ſucco eius qui calidus eſt, vnguentarij vtuntur. Reliquiæ autem vnde expreſſus eſt ſuccus, vincentem habent qualitatem amaram, cui admiſta eſt quædam aſtrictio, proinde extergentem, incidentem, contrahentem & ſtipantem effectum poſsident. Quod ſi quis carnem eius drachmæ pondere, cum mellicrato bibat, medicamen experietur vomitorium. Sæpe etiam per infernam aluum ſubducit largiter, ſed lienes liquat, iecurque indureſcentia: ad quorum viſcerum expurgationem, ex oxycrato ipſam exhibere conſueuimus. Ex aceto etiam lepras, pſoras, lentes, vitiligines, ionthos, ephelim, exanthemata, achoras, alioſque id genus cutis affectus exterit. Abſtergentem itaq; & incidentem cum aſtrictione obtinet facultatem. Cortex autem eius, admodum aſtrictorius exiſtit.

DE NARCISSO.

Græcè, νάρκισσος: Latinè, narciſſus, lirion: Vulgò, narciſo: Arabicè, narces: Gallicè, porrion: Germanicè, narciſſen rœſslin.

Enarratio CLXI.

Narciſſus. PLinius lib. xxj. cap. 9. Narciſsi inquit duo genera in vſu medici recipiunt, vnum purpureo flore, & alterum herbaceum, hunc ſtomacho inutilem, & ideo vomitorium, aluo quoque ſoluentẽ, neruis inimicum, caput grauantem, & à narce narciſſum dictum, non à fabuloſo puero. Hæc Plinius. In quibus animaduertitis, narciſſo flores

Nacriſſi 2. genera. *Narciſſus luteus.*

purpureos,vel herbaceos tribuiſſe, quum tamen Dioſcorides in præſenti,candido flore ſuum narciſſum cum aliquantulo medio croceo ornari tradat, ex quo ſatis conſtat,narciſsi plures & varias ſpecies eſſe, vt nos quoque re ipſa experti ſumus, videntes Ferrariæ,ac Venetiis narciſſos variis inſignitos coloribus. Theophraſtus porro libro vj.eiuſdem numeri capite,tradit, narciſſum ſolum in autumnali æquinoctio florere:quod falſum eſſe experientia indicat,quum in æquinoctio vernali florere quoq; deprehendamus,imò ter aliquando in anno flores emittere narciſſum,compertum eſt,de quo Galenus lib.viij.de Facult. ſimplic.medic. ita tradit: Eius radix deſiccat adeo vt vel maxima tendonum vulnera glutinet,habet verò quiddam abſterſorium,& attractorium : plura verò alia,& illa quidam fabuloſa apud Ouidiũ legito, qui narciſſum croceo flore nitere, candido verò ambiri iis carminibus cecinit.

Nuſquam corpus erat,croceum pro corpore florem
Inueniunt,foliis medium cingentibus albis.

Quę proculdubio ad Dioſcoridis mentem ſcripta ſunt.

DE

DE HIPPOPHAE.

Græcè, ἱπποφαὲς: *Latinè, hippophaes.*

Enarratio CLXII.

TAmetſi hippophaẽs exactè à Dioſcoride delineetur, hactenus tamen quæ illa ſit herba, ab omnibus ignoratur.

DE HIPPOPHAESTO.

Græcè, ἱππόφαιϛον: *Latinè, hippophæſton.*

Enaratio CLXIII.

Et hæc quoque quæ ſit herba ignoratur.

CONSTANTINVS.

HIppophaes & Hippophæſton plantæ non ſunt incognitæ, vt credit Amatus Luſitanus: nam vtraq; omnibus Dioſcoridis notis congruens in Angliæ & Scotiæ litoribus inuenitur: multisq; alijs in locis maritimis, vt exiſtimo, ſi quis perquirat diligenter. Nam & in Italia inuentum hippophaes teſtatur Mathiolus vir grauiſsimus: ſicuti & hippophæſton in littore Monpeſsulano frequentiſsimum eſſe, obſeruauit Iacobus Dalechampius Cadomenſis medicus, Lugduni medicinam faciens maxima cum celebritate nominis et gloria: quique, propter eruditionem in eo viro commemorabilem, mihi pernecessarius atque coniunctiſsimus exiſtit. his teſtimonijs vtor, ne quis maliciosior rem commentitiam eſſe ſuſpicetur. Rufus medicus etiam de hippophae & hippophæſto meminit libello de purgantibus medicamentis, quem de Græco conuertimus. Sed aduertendum quòd hippophæſto in purgando valentiores vires tribuat: E diuerſo Dioſcorides hippophaes fortius exiſtimet. Plinius lib. xxvj. cap. 8. hippopheon etiam epithymon vocat. Ab eodem lib. xxj. cap. 15. hippophaes dicitur hippophyes, ſpinis geniculatum, cui tributa proprietas, quòd & fructum ſpinoſum habet. Galenus in vocibus Hippocratis hippophaes ϰαὶ ϰνάφον ϰαὶ ϛύβον *dici adnotat. ſed hippopheon & ſtyphon legit Phauorinus. Plin. lib. xvj. cap. 44. hippophaes etiam hippophæſtum vocat, ſpinam fulloniam, calyculis inanibus, folijs paruis, radice alba, cuius ſuccus ad detractiones in comitiali morbo ſit vtiliſsimus. Libro tamen xxvij. capite 10. ita ſcripſit: Hypophæſton (legendum Hippophæſton) naſcitur in ſpinis ex quibus fiunt ænea (locus corruptus. Cornarius legit pila) fulloniæ, ſine cauliculo, ſine flore, capitulis tantum inanibus, & folijs paruis, multis, herbacei coloris, radiculas*

diculas habens albas, molles. Succus earum exprimitur Aeſtate ad ſoluendam aluum, tribus obolis, maxime in comitialibus morbis, & tremulis hydropicis. contra vertigines, orthopneas, paralyſeis incipientes. Idem author libro xxij. cap. 12. hippophaes & hippophæſton, ſub his nominibus Hippophyes & Hippope, mihi videtur deſcripſiſſe addita etiam vocabulorum notatione. Eius hæc verba: hippophyes in ſabuloſis maritimisq; naſcitur, ſpinis albis, Hederæ modo racemoſa eſt, candidis & ex parte rubentibus acinis. Radix ſucco madet, qui aut per ſe conditur, aut paſtillis farinæ; hæc bilem detrahit obolo ponderis, ſaluberrimè cum mulſo. Et altera hippope, ſine caule, ſine flore, folijs tantum minutis, huius quoq; ſuccus hydropicis mire prodeſt. Debent accommodatæ eſſe equorum naturæ, neque ex alia cauſa nomen accepiſſe &c. Apud Theophraſtum libro ſexto, de hiſtoria plantarum legitur hippophyon quod interpretes vertunt lappaginem. lib. autem nono, hippophaos vocatur ab ipſo ſpiſſatus ſuccus tithymali: ſed legitur in exemplari Græco hippomanes, quod etiam plantam eſſe cecinit Theocritus in Pharmaceutria, cui ſe opponunt interpres ex Ariſtotelis decreto libro vj. de hiſtor. animal. Plinius lib. xxviij. cap. 11. & libr. viij. cap. 42. Virgiliusq; Aeneidos 4. & 3. Georgicôn.

DE RICINO.

Græcè, κίκι: Latinè, cici, ricinus, croton: Officin. catapútia maior, cherua maior, granum regum, palma Chriſti: Arabicè, cherua: Hiſpanicè, figueira de l'inferno: Italicè, giraſole, fagiuolo Romano, fagiuolo Turcheſco, miraſole: Gallicè, palma Chriſti: Germanicè, Vvunderbaum.

Enarratio CLXIIII.

Dicitur ricinus planta hæc, ob ſimilitudinem quam eius fructus cum ricino animali ſordido habet, quod canes, aſinos, equos, boues, ac potiſsimum capras & hircos infeſtat, & ſua voce Hiſpani carrapatum, Itali verò zeccam, appellant. Eſt enim planta hæc in altum creſcens, vt ſæpe arboreſcat, caule arundineo, folio ficus,

Ricinus.

cus, qua de cauſa Hiſpani eam, ficum inferni vocant, veluti Arabes cheruam maiorem, aut catapútiam maiorem. Meſue porro, inter ſua ſimplicia abbemeſuch, id eſt granum regis vocat, & ex eo libro ſecundo, oleum ricininũ fieri tradidimus, & vt inquit Galenus libro ſeptimo, de Facultatibus ſimplicium medicamētorum: vt fructus eius expurgat, detergit, & digerit, ſic etiam folium, ſed vndequaque debilius, oleum quod ex ſemine conficitur, calidius atque tenuius eſt, quàm commune oleum, ac proinde potentius digerit.

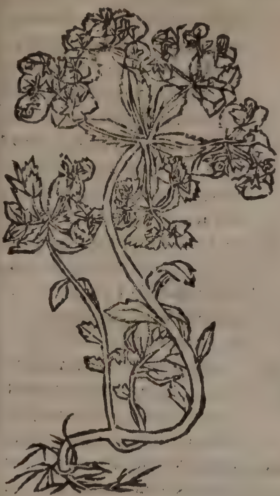
CONSTANTINVS.

Complures ſunt cauſæ quas alibi exponam, cur vix perſuaderi poſſum Cici Dioſcoridis plantam eſſe, quam vulgò vocamus palmam chriſti. Cici vt refert Herodotus *libro ij. vocant Aegyptij, & Græci* Συλλικύπρια. *arbor ipſa ricinus, & Græcis croton dicitur, à ſimilitudine animalis canibus infeſti, nos vocamus* Tiques, *fortè à Græco vocabulo (nam & crotonem & tixin ſiue trixin vocant græci)* Homerus *κυνοραιστὰς appellat, & interpres κρότωνας & τριβίνια.* De Ricino *vide Plinium libro 15. cap. 7. & lib. xxiij. cap. 4.* Theophraſtum *lib. j de hiſtoria & lib. xx. de cauſis plantarum. Galenum in gloſſis* Hippocratis. *& adhuc Plinium libro, xvj. capite 22,*

DE SEPTEM TITHYMALI GENERIBVS.

Græcè, τιθύμαλος: *Latinè, tithymalus, eſula: Hiſpanicè, leche treſna: Luſitanicè, aleitaria hierua:* Arabicè,

Arabicè, xauſer: Italicè, lactaria herba: Gallicè, reueille matin: Germanicè, Vvolffsmilch.

Tithymalus 1.

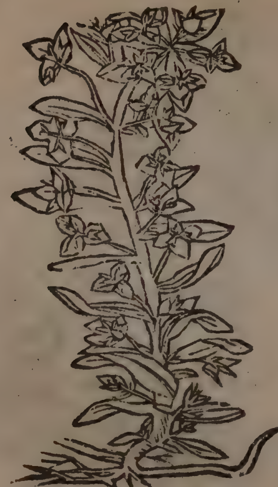
Tithymalus 2.

Enarratio CLXV.

SEptem connumerantur tithymalorum genera, vltra plura alia à nobis cognita quæ ordine recenſebimus. Eſt igitur primum eorum genus ſequens, Charatis, ſiue Cometes, aut Amygdaloides, à foliis amygdalarum dictus, quod alij cobion appellitant, & eum nos multoties vidimus, & vbiq; reperitur, folio lathyris, minoris cataputiæ dictæ.

Secundus tithymalus, myrtites, quaſi myrtaceus vocatur, quia foliis myrti pungentibus tamen ornetur, vnde melius myrſinites vel caryites quoque appellari ſolet, & quem Manardus, Leonardus Fuchſius, & alij non pauci, vulgare officinarum turbit eſſe putant, quia vt referunt herbarij, & circulatores, ac radiciſecæ, turbit hoc, ex planta folia myrto ſimillima habente excauant, potiſsimum

apud

Tithymalus 3.

apud mõtem Garganum prope Apuliam.

Tertius, Paralius maritimus, ſiue tithymalus, vel lactariolus dicitur, quem Hetruſci piſcatores, Mauram herbam appellant, & illius radice piſces interficiunt, ex ea eſcam parantes, veluti ex platyphyllo, ſeptimo nominando tithymalo.

Quartus Helioſcopos id eſt, ſoliſequus, quia capitula cũ Sole circum agit dicitur, variis in locis repertus.

Quintus, Cypariſsias nominatur, qui, vt mihi videtur, & res ipſa teſtatur, eſula minor eſt, officinis ſatis familiaris herba, quam Meſue alſebram minus vocat, porro alſebram maius, pityuſa Dioſcoridis eſt, vt ſequenti dicemus capite.

Sextus, dendrodes, quaſi arboreſcens tithymalus eſt.

Septimus, platyphyllos, id eſt latifolia habens, dicitur, verbaſco ſimilis herba& qua Hiſpani hodie quoq; pro interficiendis piſcibus vtuntur: & eam Itali torum taglium ſua voce appellant. Cæterum de horum tithymalorum viribus, ac natura, legito Meſuem capite de Alſebram, & Galenũ lib. viij. de Facultat. ſimplic. medic, qui ſequenti modo tradit: Tithymali omnes, vincẽtem habent acrem, calidamque potentiam, cum amaritudine quadam, validiſsimus eorum eſt liquor, dein fructus, & folia, poſtremo radix: Hæc aceto incocta, ſanat eroſorum dentium dolores: liquor in ipſa foramina inditur. Cæterũ ſi aliam partam contingat, continuo adurit vlceratque illam, ex quarta exiſtens calfacientium ordine, qui ad exurentia pertinet. Sic pilos quoque & verrucas, & myrmecias, & pterygia, & thymos, cum oleo inunctus ſuccus euellit, deter

detergitque lichenas & pſoras, propter amaritudinẽ, nec non vlcerum phagedænica, anthracodẽ, & gangrænode, quia valenter calfacit, & deſiccat, aliquando iuuare poterit. Ad hæc, fiſtularum callos eximit, prædicta omnia folia & fructus præſtare poſſunt, ſed imbecillius, quibus ſanè & ad piſces in aqua ſtagnali capiendos, vti aſſolent, celerrime enim ab illis ad vertiginem acti, ac ſemimortui redditi, ad aquæ ſuperficiem feruntur. Porrò quũ ſeptem ſint tithymalorum genera valentiſsimus eſt quem characiam maremq; nominant, & fœmina nuncupata myrſinites: & qui in petris naſcitur arboreſcens: deinceps qui phlomo aſsimilis eſt, & cypariſsias, dein marinus, ac denique helioſcopius proportione autem facultatis ipſorum, & cinis & lixiuium exiſtet.

DE PITYVSA.

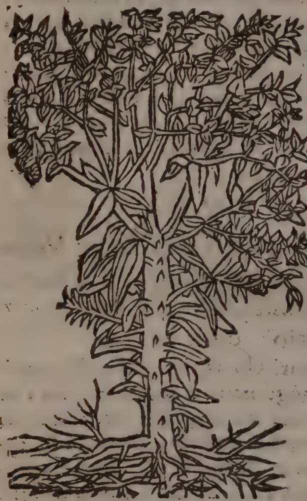
Græcè, πιτύουσα: *Latinè*, *pituyſa*: *Officin. turbit nigrum*: *Arabicè*, *ſcebran*: *Vulgò eſula maior, turbit negro*: *Germanicè*, düffelsmilch.

Enarratio CLXVI.

NAſcitur pluribus & variis locis pityuſa, ſimilis omnino cypariſsiæ, ſed longe maior & procerior, & ea de cauſa, cypariſsim minorem eſulam, hanc verò maiorem appellamus, quam Meſue & Auicenna, alſebram & ſcebram maius appellant, vt ex Serapione facile percipi poteſt, qui ad verbum ea quæ Dioſcorides pityuſæ tribuit, ille ſuo ſcebram condonat. Huius verò radix vt placet Actuario, turbit nigrum eſt, quod hodie ex monte Gargano apud Apuliam, multis & variis abundante herbis aduehitur, intus aliquantulũ album; exterius verò ex ſubruffo nigrum, natura peſsimum, & omnino aſpernendũ. Album verò turbit, vt idem Actuarius in eodem libro de Compoſitis medicamentis teſtatur, radix alypi eſt, quod ex orientali regione Turcæ & Hebræi, hodie ad nos portant, natura optimum, & quod ſeplaſiarii vt habeant ſoliciti eſſe debent, pityuſæ radice, vt infeſtiſsima relicta: de qua Galenus lib. viij. de Facultat. ſimplic. medic. inquit: Viribus eſt ſimilis tithymalo, ſuccumque ſortitur ſimilem, & ſimiliter purgat.

DE LATHYRI.

Græcè, λαθυρὶς: *Latinè, lathyris, cataputia minor: Arabicè, mendana: Hiſpanicè, tartago: Italicè, cacapuzza: Gallicè, eſpurge: Germanicè*, Spring kraut, ſpring kœrner.

Lathyris.

Enarratio CLXVII.

NOta lathyris eſt herba, officinis cataputia minor dicta, cuius grana viginti potentiſſime pituitam purgant, & illis ruſtici pro ſubducenda aluo frequentiſſime in Hiſpania & Italia vtuntur: & de illius natura, Galenus libro ſeptimo, de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, ita dixit: Et ſucco & purgatoria vi tithymalum refert, niſi quòd ſemen appareat dulce, licet maximè ſit purgatorium.

DE PEPLO.

Græcè, πέπλος: *Latinè, peplus, eſula rotunda: Hiſpanicè, mala leche yerua: Luſitanicè, maleitas herua: Italicè, eſola ritonda: Gallicè, reueille matin des vignes: Germanicè*, Klein hundsmilch.

Enarratio CLXVIII.

NAſcitur peplos ſiue peplum, in vineis, prope vias, & in hortis folio paruo, ſimili rutæ, ex quo lac emanat apprime purgans, & ea de cauſa, Luſitani & alij Hiſpani, herbam iſtam malum lac appellant, quam pharmacopolę ro-

tundam

tundam eſulam vocant,& de ea Galenus lib.viij.de Facultatibus ſimplic.medicam.ita tradit: Succum habet ſimilem tithymalis,quum in aliis,tum quia purgat ceu illi.

DE PEPLIO.

Græcè, ϖεπλὶς: Latinè, peplion, peplis.

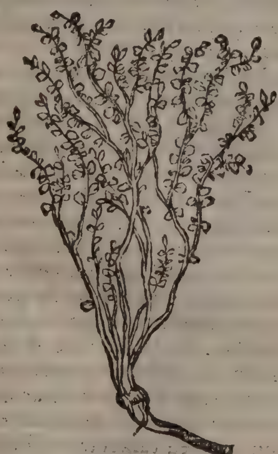
Enarratio CLXIX.

NAſcitur peplion non multum abſimile à peplo, prope mare, & alia varia loca, folio rotundo aliquantulum circinnato: caule verò ſubruffo, lactis liquore pleno, de cuius viribus, Galenus citato loco,ita inquit: Etiam fruticulus hic ſuccũ habet vt tithymali,validumq;, non tamen admodum vtilem,radix eius videtur ſuperuacanea,ſemen vtile eſt,& flatulentum pepli ſemini ſimiliter purgans.

DE CHAMAESYCE.

Græcè, χαμαισύκη: Latinè, chamæſyce, peplum minus: ficus terreſtris.

Enarratio CLXX.

Chamæſyce.

NAſcitur Chamæſyce vbiq; herba parum à peplo, præterquam paruitate differens, qua de cauſa, minus peplum appellari meretur, de qua Galen.libro octauo, de Facultatibus ſimplicium medicament. ita inquit: Chamæſyce abſtergendi ſimul & acrem vim poſsidet, itaq; acrochordonas & myrmecias caules eius teneriores intriti, quique ex eis profluit liquor, auferũt, cum melle craſſas oculorum cicatrices detergũt: hebetudinẽ viſus à craſſitie ortam, adiuuant: ſicuti & ſuffuſionũ principia. Hæc Galenus. Verum caue

tu lector candide ne decipiaris, quia chamæciſſos longe alia eſt herba, quàm chamæſyce, vt ex capite 127. deprehendere potes.

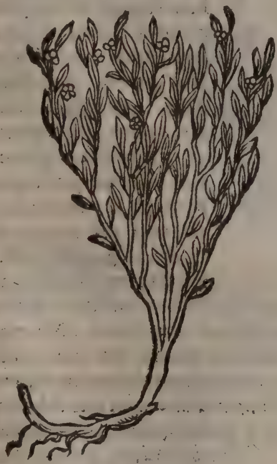
DE SCAMMONIA.

Græcè, σκαμμωνία: Latinè, ſammonion, ſcammonia: Arabicè, ſachmunia: Vulgò ſcammonee.

Enarratio CLXXI.

Scãmonia. SAtis nota ſcammonia eſt, baſis & calcar omnium ſoluentium medicamentorum, quæ cotoneo cocta, diagridium dicitur. Eſt enim ſcammonia, ſiue ſcammoniũ, ſuccus ſiue liquor radicis volubilis cuiuſdam, quę in Aſia, Myſia, & Syria, ac Iudæa naſcitur, quanquam in Apulia, non poſtremæ notæ proueniat: quæ verò ex Aſia affertur ſcammonia primatum obtinet; Syriaca verò non ita bona eſt. Cæterum, bona ſcammonia vt dicatur, has notas habeat neceſſe eſt. Leuis ſit ſcammonia oportet, pellucida, fungoſa, taurino glutini colore ſimilis: vt tenues habeat diſcurrentes lineas linguæ admota lacteſcat: vltimo loco ſignum hoc collocandum eſt, ſcilicet vt admota linguæ albeſcat, lacteſcátve, quia & adulterinæ permixtæ liquori lactariæ herbæ. Illud quoq; eueniat, vt teſtatur Dioſcorides, quod in præſenti animaduertant pharmacopolæ velim, ne ſic hoc tantum contenti ſigno, in bona eligenda ſcammonia decipiantur: nam quum eam ſputo madefaciunt, & in lac verti vident, illico optimam eſſe aſſerant, quum tamen per ſe ſignum hoc ſolum fallax ſit: cæteris verò notis adiunctum, veriſsimũ. Proinde hoc ante oculos habeant decet, quum nullum hodie ſit medicamẽtum quo frequentius vtantur, quàm ſcammonia, cuius optimę & Aſiaticæ Dioſcorides, ad ſcriptulos quatuor concedit, imò ipſius drachmam vnam ſimul cum duobus ſcriptulis nigri veratri, & integra aloës drachma, ad optimam obtinendam purgationem tribuit. Hodiernæ verò & communioris ſcammoniæ, decem vel ad ſummum quindecim grana, efficaciſsimè purgant: vnde ſatis percipitur hanc adulterinam, & lacte liquoréve tithymali permixtã eſſe: ſed ſcammoniam & alia ſimilia medicamenta per ſe abſq; correctione vlla ægrotantibus dare peritus medicus cauere debet, qualia ſunt hellebo rus, colocynthis, euphorbium

bium, eſula laureola, tithymalorum ſeptem genera, & alia plura, quæ non ſolum homines, ſed etiam bruta enecant, de quibus Galenus ſemper quum loquitur, inquit: Purgãtium omnium medicamentorum naturam corporũ quæ purgantur naturis contrariam eſſe, quod minime benedictis medicaminibus euenire certum eſt, vt caſsię fiſtulari, mannæ, thamarindis, paſſulis Corinthiacis, myrobalanis, rhabarbaro, ſyrupo roſarum ſolutiuo, ſyrupo violaceo ſolutiuo, ſene, & aliis ſimilibus, quæ impropriæ medicinæ dicuntur. Cæterum, vnũ in præſenti non præteribo, quod Actuarius memoriæ cõmendauit, dignum ſane vt omnes medici præ oculis habeant, ſcilicet quòd ſcammonia iuribus & brodiis miſcenda non ſit: ita enim inquit ille: Scammonium non cenſeo iuribus inferendum, quod experientia compertum eſt, id cum ipſis conciliari non poſſe, quod hodierni medici animaduertant ſuadeo, vt non ſcammonium aut pilulas iuribus eliquatas in potu tradant, quum inde multis mors ſubſequatur: vt Venetiis vidimus & Ferrariæ in Samuelo Abarbanelio, qui ob epotas ſic pilulas vitam cum morte commutauit. *Scãmonia in iure lethalis.*

Chamalaa.

DE CHAMAELAEA.

Græcè, χαμαιλαία: Latinè, oleaſtellum, chamælea: Arabicè, mezerion: Vulgò, mezereon: Gal. boys gentil.

Enarratio CLXXII.

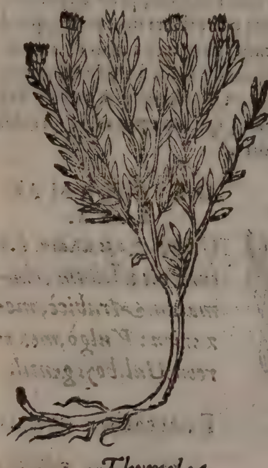
Chamælæa officinarum mezereon eſt, planta circulatoribus, & pſeudomedicis familiaris, qua corpora exſoluendo excarnificant, ex ea verò pharmacopolæ pilulas parant, quibus medici

medici aſcitẽ morbum propulſant. Caueat tamen lector, ne pro chamælæa chamæleontam intelligat: de chamælæa vero ita tradit Galenus lib viij. de Facultatibus ſimplic. medic. Chamælæa vincentem habet qualitatẽ amaram, quare admodum ſordida vlcera, & quæ maximis inducta ſunt cruſtis, purgare cum melle eſt potens.

DE THYMELAEA.

Græcè, θυμελαία: Latinè, thymelæa: Hiſpanicè, thoruiſco: Italicè, pepe montano: Gallicè, lin ſauuage: Germanicè, Kellers halſs.

Enarratio CLXXIII.

Thymelæa.

EſT thymelæa planta nobis ſatis cognita, virgas ſingulares, & plures, cubitales, à radice mittens, quarum cortices pro ligandis ſcopis & faſciculis deſeruiunt, in quibus folia chamælææ ſunt, ſed minora, lentiſci figurã imitantia: nam huic fructus piperis magnitudine ineſt primo viridis, poſtea, vero quum ad maturitatem peruenit, ruber euadit, & quo perdices & auiculę auidiſsime veſcuntur: & ea de cauſa, ruſtici Hiſpaniarum, ſingulis annis, prope infinitas dixerim auiculas hoc ſemine, curuatis virgis & quibuſdam lineis diſpoſitis venantur: Ob magnam enim quam thymelæa cum chamælæa ſiue mezereone habet ſimilitudinem, multi chamælæam mezereon minus appellant. Eſt enim huius ſemen apprime ſoluens, vt teſtatur Dioſcorides, quod granũ cnidion dici, latius lib. ij. adnotauimus.

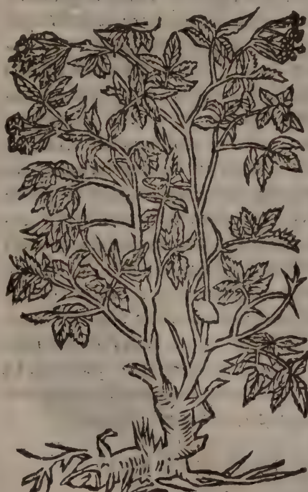
DE

DE SAMBVCO.

Græcè, ἀκτῆ : *Latinè*, *ſambucus* : *Arabicè*, *Tafacti*: *Hiſpanicè*, *ſabugo*, *ſabugueiro*, *caninero* : *Italicè*, *ſambuco* : *Gallicè*, *ſuc*, & *ſuſeau* : *Germanicè*, Holder.

DE EBVLO.

Græcè, χαμαιάκτη : *Latinè*, *ebulus*, *humilis ſambucus*: *Hiſpanicè*, *hiezguos*, *indios* : *Italicè*, *ebulo*: *Gallicè*, *hyeble*: *Germ.* Attich, oder nilderer, holder.

Sambucus.

Enarratio CLXXIIII.

ARboreſcit ſambucus vbique ex vmbella flore albo & odorato; ex quo aqua per campanam extracta, ac fronti applicita, capitis dolores mitigat, non minus quoque ſuccus ex cortice radicis expreſſus potentiſsime vomitum prorritat; ab hydropicis aquam depellit. Ebulus vero chamęactæ id eſt humilis ſambucus herbæ modo, bicubitalis altitudinis, ad ſummum creſcit, folio amygdalino, planta in vniuerſum vſui medico conuenientiſsima, cuius radicis ſuccus ęadem præſtat quæ ſambuci, vltra quæ pituitam quoque iuncturis adhærentem craſſam & viſcidam purgat; decoctum quoq; totius herbæ pedum œdemata à longinquis morbis contracta reſoluit. Cæterum, in dubium

vertitur cuius temperaturæ ſambucus & ebulus ſint: cui quæſito Dioſcorides ita primo reſpondet, eadem ſambuco & ebulo uis eſt, ſiccant, adſtringunt, refrigerantque & aquas è corpore pellunt. Actuarius quoque libro de Compoſitis medicamentis, ita cum Dioſcoride tradit: Sambucus & ebulus refrigerant, aquas trahunt, ſtomacho aduerſantur: horum folia olerum more igni decocta eduntur: ad pituitam bilemq; detrahendam, radicis in vino decoctæ vſus, hydropicis cõfert. Ex quibus ſatis percipitur, quòd ſambucus & ebulus; frigidã ſortiantur tẽperaturã,

Auicenna. Quibus Auicenna in oppoſitum eſt, qui lib. ij. ſui Canonis, cap. 619. ſambucum calidum & ſiccum in tertio gradu potius conſtituit. Nos vero ne in hac re à teſtibus contra teſtes diſcurramus, Galeni regiam viam ſequentes, quantum ab harum plantarum odore, ſapore, & ipſis operationibus venire poſſumus, inuenimus eas potius ad caliditatem declinare, quàm frigiditatem. At quia caliditas, primum ordinem non ſuperat, pro quo inueniendo opus eſt ratiocinatione, nonnulli frigidas eſſe dixerunt, ſed quòd ita ſe res habeat, atteſtatur Galenus lib. 6. de Facult. ſimpl. medic. dicens: Vtraque potentiam habet & deſiccandi & conglutinandi, nec non digerendi modicum: in iis enim vltimis verbis, Galenum illis modicam tribuiſſe caliditatem, quum dicat digerendi modicum potẽtiam habet, ſatis claret. Nec enim Auicenna nobis in hac re contrariatur: quũ citato loco (vt mea fert ſententia) nõ de ſambuco hoc agit, ſed potius de ſambac: hoc eſt hiaſmino, vel vt verius dicã, de violis, quas Keiri Arabes appellant, vt ex ſuis verbis, facile percipere quis poterit, In paſſiuis vero qualitatibus, potenter plantas iſtas exiccandi facultatem habere omnes concedunt.

DE PYCNOCOMO.

Græcè, πυκνόκομον: Latinè, pycnocomum.

Enarratio CLXXV.

Picnocomon & ſi ſuis lineamentis & coloribus exacte Dioſcorides depingat, quæ tñ illa ſit herba ignoratur.

DE

Apios.

DE APIO HERBA.

Græcè, ἄπιος: *Latinè, raphanus ſylueſtris, apios: Hiſpanicè, vna ſuerte de rauano ſylueſtre: Gall. raue ſauuage: Germa.* Erdnuſs.

Enarratio CLXXVI.

APios herba ſic dicitur, quia ſimilẽ pyro radicem habet, naſcitur autem inter hordeum exacte Dioſcoridis hiſtoriæ reſpondens, qua in Gallia ruſtici famis tempore, vt teſtatur Ruellius, veſcuntur.

Colocynthis.

DE COLOCYNTHIDE.

Græcè, κολοκυνθὶς: *Latinè, colocynthis, cucurbita ſylueſtris: Arabice, chandel: Hiſpanicè, Italicè, coloquintida: Gallicè, colloquinte, & courge ſauuage: Ger.* Vvilder kürbſs, coloquint.

Enarratio CLXXVII.

COlocynthis, corrupte coloquintida hodie appellatur, officinis ſatis familiaris, cuius vires ac earum correctio-

nem legito apud Meſuem in ſuis Simplicibus, Ex illa tā-men trochiſci parati in officinis habētur, quos Alandach appellamus, quibus in clyſteribus, cōtra colicos affectus, & rebelles dolores paſsim vtimur, magno profecto iuuamento. De colocynthide ita refert Galenus libro ſeptimo de Facultatibus ſimplicium medicament. Guſtu amara eſt, vehementerque purgatoria facultate prædita: Ipſius virentis ſuccus intritus iſchiadicis prodeſt.

DE EPITHYMO.

Græcè, ἐπίθυμον: Latinè, epithymum, flos thymi: Hiſpanicè, cabelhos, flores del thomilho: Italicè, epithimo: Gallicè, teigne de thym.

DE ALTERO EPITHYMO.

Græcè, ἐπίθυμον ἕτερον: Latinè, cuſcuta, caſſuta, podagra lini: Hiſpanicè, ſirgo de rapoſa, rabo de rapoſa: Italicè, cuſcuta: Gallicè, barbuette. Germanicè, Filtzkraut oder flachſs ſeiden.

Enarratio CLXXVIII.

SOlent hic herbarum inquiſitores, longas componere diſceptationes: quas nos prætermittimus, rem paucis, vt ſolemus, abſoluentes. Eſt igitur epithymon, ſiue epithymus, crinis tanquam palliolum, thymum ambiens, vel potius flores thymi. Naſcuntur autem potiſsimū capilli iſti, tanquam inuolucrum ſuper thymo qui eaſdem cum floribus thymi vires habent, & ea de cauſa, authores nonnunquam per epithymum flores thymi intelligunt, nonnunquam verò crines ſupercreſcentes in thymo cū ſuis floribus. Naſcitur epithymus iſte Salmanticæ (vt cæteros ſileā locos) ad ripas fluminis Thormidis, & ſi recte memini, prope ſacellum Sanctæ Mariæ dicatum: Verum, & ſi potiſsimum epithymus ſuper thymo naſcatur, & ea de cauſa epithymus quaſi in thymo dicatur: ſuper aliis tamē herbis naſcitur, vt tradit Actuarius vir Græcus doctiſsimus: naſcitur autē in ſatureia, & ſtœba herbis, epithymbrū inde dictum, cum reliquo eaſdem facultates habens, infirmiores tamen, de quo Galenus, lib. vj. de Facult. ſimp. med. inquit.

quit: Epithymum thymi facultatem habet ad omnia efficacius: exiccat & calfacit in tertio gradu. Meſue verò tractatu ſuo de Simplicibus, poſtquam de eo multa ſecũdum Galeni doctrinam dixit, ita quoq; de illius viribus tradidit, inquiens: Prærogatiuam habet educere ſuper omnibus ſolutione educentibus melancholiam, educit enim ſine moleſtia & facile, curat melãcholiam morbum, epilepſiam, & timorem, imo omnes morbos à melancholia ortum trahentes depellit, vt cancrũ, lepras, ſcabies, quartanas, ſplenis oppilationes, & huius generis alios. Doſis eius in decoctione, eſt in potu à drachmis quinq;, vſq; ad xx. & pulueris eius à drachmis tribus, vſq; ad vij. eius tamẽ vſus in æſtate, non adeo ſecurus, vt in hieme eſt. Eſt & alius epithymus rubens, qui capillorum modo abſq; radicibus creſcit, & aliis obuoluitur circunligaturve plantis, præcipue lino, & ea de cauſa, podagra lini appellatur, quam Plinius caſſutam aliquando nominare non dubitauit, quanquam lib. xxvj. cap. 8. illum quoq; inter epithymi genera cõmemorat, Cæterum falluntur Eurit. Cordus, Otho Brunphelſius, ac Manardus, credentes cuſcutam androſacem eſſe. Eſt enim androſaces herbula ſuper ſaxis & lapididibus naſcens, quam ſemel apud Antonium Muſam Braſauolam, anno milleſimo quingenteſimo, quadrageſimo quinto, die verò xx. Octobris vidi, quæ à cuſcuta multum abeſt, & albiſsima ac tenuiſsima fila, veluti capillos, ſuper ſaxo habebat, vt ſuo diximus loco. Habet autem cuſcuta eaſdẽ cum primo epithymo vires, quę quoq; iecoris obſtructiones aperit, & ſanguinem mundificat.

DE ALYPO.

Græcè, ἄλυπον: Latinè, alypon, alypia, turbit album, turbit Orientale: Vulgo, turbit di Leuante.

Enarratio CLXXIX.

Actuarius libro de Compoſitis medicamentis vbi de triphera minori agit, inquit Alypum turbit album eſſe, quod ex Oriẽtali plaga ad nos aduehitur, habet enim huius ſemen vim bilem atram purgandi, radix verò pituitam, de qua Paulus Aegineta, lib. vij. ſuæ medicinæ, ita dixit: Alypi ſemen bilem atram per inferiora purgat, pari

epithymo menſura ſumptum cum ſale & aceto, verum tamen inteſtina leniter exulcerat. Item capite eo quo medicamenta atram bilem purgantia deſcribit, inquit: Alipi ſemen inferius atram purgare bilem, pari epithymo menſura cum ſale & aceto, dictum eſt, inteſtina verò, ſi fidẽ Dioſcoridi accommodamus, leuiter exulcerat. Eſt verò meo iudicio, quę nũc alypias vocatur: exhiberi debet in mulſa.

DE EMPETRO.

Græcè, ἔμπετρον: Latinè, empetron, calcifraga: Gallicè, percepierre: Germanicè, Stein raut.

Enarratio CLXXX.

EMpetri hiſtoriam tam ſuccinctè narrauit Dioſcorides, vt quæ illa ſit herba, difficile ſit addiuinare: olim verò quum apud Anthuerpiẽſes agebam, apud quos, magna diligentia, ſimplicia medicamẽta inueſtigabam, Cornelius medicus Anthuerpienſis mihi herbam ceſpitoſam, ſapore ſalſam, prope mare naſcentem, obtulit, quam empetrum eſſe contendebat: Nam & paſtor qui illam ad eum attulerat, iureiurando affirmabat, oues quum male haberent, ad illam tanquam ad certum ſalutis aſylum confugere: cuius eſu munitæ, morbum propulſabant, & immunes manebant: Interpoſitis verò poſtea nonnullis annis, eundẽ Cornelium huius herbæ memoriam feciſſe comperi, præcipue, in quadam epiſtola quam commentariis Hieremiæ Triuerij, Louaniẽſis medici, viri doctiſsimi ſuper Aphor. affixit, & de ea ita dixit Galenus, Ad ſolas purgationes eſſe videtur commodum, bilem ac pituitam educẽs, iuuat tamen ad alia guſtu ſalſum exiſtens.

DE SYLVESTRI VITE.

Græcè, ἄμπελος ἀγρία: Latinè, vitis ſylueſtris, Officinis viburnum: Italicè, dafne, Lienen: Gallicè viorne, ou hardie. Germanicè, Speckreben lienen.

Enarratio CLXXXI.

DIcitur Vitis agreſtis planta hæc, ob id tantum quia racemoſum fructum rubrum, vitis inſtar gerit, quum tamen figura & viribus multum ab agreſti vite differat: folia

Vitis ſylueſtris.

folia enim huic non vitis ſed ſolani potius ſunt, vires verò calidiſsimæ cauſticæ ac depilatoriæ, quibus de cauſis mulieres Italiæ, & Hiſpaniarum huius plantæ fructu, pro rubricandis genis maxime vtuntur. At vera vitis ſylueſtris, tantum abeſt, vt ſolani folia habeat, vt ea potius vitis ſint, quibus non cauſtica aut adurens, depilatoriáve vis ineſt: ſed frigida potius & conſtringens: de hac vero de qua agimus, ita refert Galenus lib. vj. de Facultat. ſimplicium medicamentorum: Racemi eius extergendi vim poſsident, ac proinde cutis extimæ vlcera purgare poſſunt, ſed aſtrictionem quandam ſortiuntur extrema germina, quæ & ſale condiri aſſolent, Hæc Galenus. Hodie verò Itali, prę-ſertim Anconitani, eius aſparagis turionibus dictis, maxime vtuntur.

DE VITE ALBA.

Græcè, ἄμπελος λευκὴ: *Latinè, ampelos leuce, vitis alba, bryonia: Hiſpanicè, Nueza, anorca: Italicè, zucca ſaluatica: Gallicè, feu ardant, couleuuree: Arabicè, feſtre: Germanicè,* Schmervvürtz.

Enarratio CLXXXII.

DIcitur Vitis alba, à ſeplaſiariis hodiernis, bryonia, cuius radix craſſa alba in vſu medico eſt, de qua Meſue tractatu de Simplicibus, ſub alfeſcera mentionem fe-

Vitis alba.

cit, Galenus verò lib.vj. de Facul.ſimplic.medic. ita de ea tradit: Prima huius germina vere edi ſolent, edulium propter aſtrictionem ventriculo acceptum; Cæterũ ſubamaram & modice acrem aſtrictionem poſsident: quare & vrinam modice cient: At radix & abſtergentem & deſiccantem vim habet, & moderate calidam, quamobrem & lienes induratos liquat epota, cum ficubuſque poſita foris, pſoram & lepram ſanat. Porro fructus eius, racemi ſpeciem præferens, iis qui coria depſant eſt vtilis.

DE VITE NIGRA.

Græcè, ἄμπελος μέλαινα: *Latinè*, *Vitis nigra*, *Hiſpanicè*, *Luſitanicè*, *congorca*: *Italicè*, *tamaro*: *Gallicè*, *eſpece de coleuuree*, *Arabicè*, *Faſerſin*: *Germanicè*. Vvald reben, lynen, oder lenen.

Enarratio CLXXXIII.

HAec illa planta eſt, cuius fructum, vuã tamminiam appellamus, & ex qua quoq; cauliculi aſparagorum modo, pro victusvſu colliguntur, quam Luſitani reliquiq; Hiſpani ſua voce, congorcam, id eſt quaſi vitem albam appellant, vocant enim vt dixi, vitem albam, norcam, hanc vero conorcam, & corrupte congorcam, quæ omnia ad Galeni mentẽ nominata ſunt, vt mirer Luſitanos hucuſq; rerum nomina tam incorrupta & ad Græcorũ &

Romanorum mentem, reſeruata habeant, ita enim Galenus citato loco tradit: Vocatur autem hæc vitis nigra, proprie bryonia, prædictæ ad omnia ſimilis, niſi quòd imbecillior.

CONSTANTINVS.

ERrat Mathiolus Senenſis vir alioqui meo iudicio maximus, quem ſequitur Amatus Luſitanus, & ipſe de literis optime meritus. Non enim, vt eorum vterq; falsò cenſet, vitis nigra quæ bryonia proprie dicta Galeno, eſt latinorum vua taminia. Sed aut labruſcæ genus Plinio, aut ſtaphis agria (id eſt pedicularis Scribonio largo, & Plinio etiam pituitaria dicta) Cornelio Celſo eſt vua taminia. hic ſiquidem lib. iij. cap. 21. σταφίδα ἀγρίαν exponit vuam taminiam. Sic namq; legendum, non tyminiam. Plinius verò lib. xxiij. cap. 1. aſtaphidem ſiue ſtaphidem agriam, vuam taminiam falsò vocari aſſerit: cùm tamen vuæ taminiæ lib. xxvj. cap. 13. tribuat, quæ Galenus agriæ ſtaphidi libro de Compoſ. Medic. ſecundum locos. Idem Plinius lib. xxiij. cap. 1. labruſcam ampelon videlicet agriam, vuam taminiam nominat: quo loco etiam lapſus deprehenditur, nam ampelon agriam de qua agit hoc capite Dioſcorides, confudit cũ ampelo agria quæ propriè eſt labruſca, œnanthem ferens: de qua peculiariter egit ipſe Dioſcorides, lib. v. cap. 2.

DE FILICE.

Græcè, πτέρις: *Latinè*, *Filix*, *Hiſpanicè*, *fechos*: *Luſitanicè*, *feitos*: *Italicè*, *felce*, *Gallice*, *feugere*: *Arabice*, *Sarax*: *Germanicè*, Vvaldtfarn mennlin.

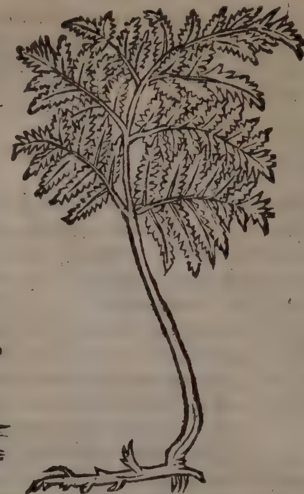
DE FILICE FOEMINA.

Græcè, θηλυπτερὶς: *Latinè*, *fœmina filix*: *Hiſpanicè*, *fechos hiembra*: *Italicè*, *felce femina*: *Gallicè*, *Oſmonde*: *Germanicè*, Vvaldfarn vueiblin.

Enar

Filix Mas.

Fœmina.

Enarratio CLXXXIIII. CLXXXV.

Filix tam maſculus, quàm fœmina, vbiq; creſcunt, De quibus Galenus lib.viij.de Facultatib.ſimplic.medic. ita tradit: Radix eius latum lumbricum perimit, ſi in melicrato pondere drachmarum quatuor bibatur. Quare ipſam partum viuum necare, mortuum autem expellere, non eſt mirum, ſiquidem amara exiſtit, paulumque aſtrictionis obtinet, vnde validè vlcera deſiccat, citra morſum tamen, cui ſimilem vim habet Thelypteris.

DE POLYPODIO.

Græcè, πολυπόδιον : *Latinè, Polypodium, filicula: Hiſpanicè, filipodio, polypodio: Italicè, polipodio: Gallicè, polypode: Arabicè, Bisberg: Germanicè,* Engelſueſs.

Enar

Enarratio CLXXXVI.

NOta Polypodij radix officinis eſt, cuius folia pennata filicis modo ſunt, & ea de cauſa, à Romanis Filicula dicitur: naſcitur autem optimum polypodium in quercubus, qua de cauſa, à medicis continuo quercinum in ſuis compoſitionibus deſcribitur: quod vero ſuper lapides naſcitur, non ita bonum eſt, humiditatem enim ſuperfluam indigeſtam (vt Meſue tradit) gignentem in corpore ventoſitatem, & ſubuerſionem, ac nauſeam poſsidet: Imò de omni polypodio tradit idem Meſuæ, corpora maxime extenuare, deſiccare, ac ea ad nauſeam & ſubuerſionem trahere; quæ Manardus Ferrarienſis non ferens, contra Meſuem inſurgit, dicens magis credendum eſſe Auerrhoi dicenti polypodium eſſe ſecuram medicinam, & epithymo meliorem, quàm Meſue vel Plinio, qui ab eo ſtomachum offendi affirmant. Eſt enim Polypodium calidum in primo gradu, vt eius indicat ſapor. Cuius doſis ad integram vnciam eſt, de quo Galenus lib viij. de facultatib. ſimplic. medicamen. ita inquit: Dulcem ſimul & auſteram vincentem obtinet qualitatem, vt facultatis ſit citra morſum admodum exiccantis, & vt tradit Meſue, ſolutione educit choleram nigram, cum facilitate, & phlegma groſſum, & mucilaginoſum, & materias iuncturarum, & confert colicæ ſecundum omnem modum adminiſtrationis eius, & duriciei ſplenis, & proprie cum epithymo, & ſale Indico, & cōfert ad melancholicas febres, & proprie cum aqua mellis, & ſanat ſciſſuras quæ fiunt in manibus. Meſue. Manardus

DE DRYOPTERI.

Græcè, δρυοπτερίς: *Latinè*, *Dryopteris*, *filix quercina*: *Hiſpanicè*, *fechos de ſobre, el robre*: *Italicè*, *felce di quercia*: *Gallicè*; *Feugere de cheſne*: *Germanicè*, Eich farn.

Enarratio CLXXXVII.

DRyopteris, filix in quercubus naſcens eſt, folio parum inciſo, radicibus implexis, hirſutis, dulcibus cum quadam acerbitate, vel vt tradit Galenus, dulcis, acris, amara, & in radice etiam acerbā exiſtit: habet autem facultatem putrefaciēdi, proinde pilis glabrā cutim efficit.

DE CNICO.

Græcè, κνῖκος: *Latinè, cnicus, cartamus, crocus ſylueſtris: Hiſpanicè, alacor, ſemente de papagaios:* Italicè, *cartamo, ſaffarano Saracineſco: Gallicè, ſaffran baſtard, ou ſauuage: Arabicè,* Chartom, *Germanicè,* Vvilder garten ſaffran,

Enarratio CLXXXVIII.

Cnicus.

CArtami ſemen, in vſu medico habetur, & ex eo conditum quoddam in rotulis ad mentē Guidonis, pharmacopoliorum ſeplaſiarij componunt, de quo Galenus libro vij. de Facultat. ſimplic. medic. ita inquit: Cnici ſemine duntaxat ad purgationes vtimur, eſtque tertij ordinis excalfacientium, ſi quis foris eo vti volet, Meſue verò illum potius calidum in primo ordine cōſtituit, ſiccum vero in ſecūdo, & vt tradit ſolutione educit phlegma per ventrē & vomitum, & ſimiliter aquoſitates, & valet ad ægritudines ex eis, ſicut eſt colica, & clyſterizatus valet ſimiliter, & mundificat pectus & pulmonem, & proprie lohoc prædictum, & alij modi adminiſtrationis eius, & clarificat vocem, & ſimiliter oleum ipſius, & vſus ipſius in ſpermate augmentum efficit: flos vero eius cum aqua mellis remouet icteritiam, doſis eius à drachmis quatuor, vſque ad aureos quinque, & floris eius, à drachma vna, vſque ad aureos duos.

DE

DE MERCVRIALI.

Græcè, λινόζωστις : Latinè, Linozoſtis, Mercurialis; Hiſpanicè, mercuriales, vrtigua muerta : Italicè, mercorella : Gallicè, Mercuriale : Germanicè, Bengel kraut.

Mas.

Fœmina.

Enarratio CLXXXIX.

FRequenti in vſu clyſteriorum, Mercurialis tam maſcula quàm fœmina hodie venit, de qua Plinius abunde lib.xxv.cap.5. dixit. Cæterum à nobis ſyrupus de ſucco mercurialis excogitatus eſt, quo bilem & aquoſos humores abſq; noxa vlla, quatuor vnciarum pondere, euacuamus. Fit quoq; ex tenellis mercurialis cauliculis, peſſulus, qui oris matrici admotus menſes & ſecundas prouocat: familiare enim apud Hippocratem remedium eſt, vt libro de Natura muliebri, & de morbis muliebribus comprahenditur. Galenus porro libro ſeptimo, de Facultat.

Mercurialis.

Syrupus de ſucco Mercurialis.

ſimplic.medicamen.ita inquit de linozoſtide: Ea vtuntur omnes ad ſubductiones alui duntaxat, quanquam etiam admota, valenter digerit.

DE CYNOCRAMBE.

Græcè, κυνοκράμβη: Latinè, cynocrambe, canina braſſica, mercurialis canina: Hiſpanicè, verça perruna: Italicè, mercorella canina: Gallicè, mercurialle noire: Germanicè, Vvildbengelkraut.

Enarratio CXC.

Cynocrambe.

CYnocrambe, id eſt canina braſsica, ea eſt herba, quæ mercurialis folia habet, & prope foſſas, muros, & vias naſcitur, altitudine duorũ & trium cubitorũ. Quapropter errat Ruellius, quum cynocrambẽ atriplicem ſylueſtrẽ eſſe credidit, quum Dioſcorides capite de Atriplice, de domeſtica & ſylueſtri ſermonem habuit. Eſt præterea alia herba atriplici ſylueſtri æqualis quę fricata ſemen genitale redolet, & ea de cauſa, ſpermaria herba appellatur. Huic quoq; altera ſimilis eſt herba, Vuluaria dicta, quæ fricata ac manibus tractata, fœtidum & putidum ex ſe expirat odorem, qualem ex putidis piſcibus ſalitis & inueteratis attolli nouimus. Soluunt autem omnes iſtæ herbæ, & matrici auxiliantur male affectæ.

Ruellius errat.

DE

DE HELIOTROPIO MAIORE.

Græcè, ἡλιοτρόπιον μέγα: Latinè, Scorpiurus, heliotropium maius; Officinis Herba cancri, ſolaris herba, verrucaria maior: Hiſpanicè, tornaſol, yerua de las verrugas: Italicè, herba de i porri: Gallicè, Tourneſol, herbe au chancre.

DE HELIOTROPIO MINORE.

Græcè, ἡλιοτρόπιον μικρὸν: Latinè, Heliotropium minus: Officinis ſolaris minor, verrucaria minor: Gallicè, veruette, ou herbe aux porreaulx.

Enarratio CXCI. CXCII.

QVi Chalendulam heliotropium hoc eſſe credunt, miro comprehenduntur errore, quum chalendula (vt dixi) chryſanthemum eſt, cuius flores caudæ ſcorpionis minime reſpondent. Dicitur vero heliotropium, herba cancri, ob duo: Primo, quia florem ſimilem caudæ cancri poſsidet: Secundo quia mirum in modum cancris, & vlceribus malignis, cancroſisúe auxilium præſtet: minor vero verrucaria, ita dicta, quia ſemen verrucarum ſimilitudine habet. Prope lacus, & ſtagnantes aquas naſcitur: quam ſimul cum prima, Antuerpiæ mihi monſtrauit Chriſtiernus Morcienſis, ſingularis doctrinæ vir, & qui Pariſiis publice Matheſin profitebatur: quem nos, quum Antuerpiam veniret, vt inde in Daniam nauigaret, per quatuor menſes remorati ſumus, à quo multa & præclara didicimus, vna cum Iodoco Valareo viro Antuerpienſi, trium linguarum peritiſsimo, & cuius induſtria hodie Quintus Calaber Latinus legitur, vt plura alia taceam opera, per hunc doctiſsimum virum compoſita: aderat quoque eo tempore nobiſcum Hieronymus Luſitanus medicus, qui hodie apud Indos, regis Luſitaniæ mandato, magna cum gloria artem medicam exercet,

ſimul enim præclaro viro illi Chriſtierno, diſcipuli facti ſumus.

DE SCORPIOIDE.

Græcè, σκορπιοειδὲς: *Latinè*, *Scorpioides*:
Gallicè, *Souuenez vous de moy*.

Enarratio CXCIII.

SCorpioidem quoq; apud Belgas vidimus, folio minoris heliotropij, ſemine ſcorpionũ caudæ perſimili, vnde nomen traxit. Non eſt ſcorpioides chalendula, vt multi putarunt, ſed de Scorpioide ita tradit Galenus, libro octauo de Facult. ſimplic. medic. excalfacit ordine tertio, deſiccat ſecundo.

Finis Libri Quarti.

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI DE MEDICA MATERIA, LIBRVM QVINTVM,

Enarrationes Doctoris Amati Luſitani Medici in Italia præſtantiſsimi.

*

De Vite vinifera: *Germanicè*, Vveinreben.

Enarratio Primi Capitis.

Vitis vinifera.

VITIS planta Baccho, ſiue Libero, Noe patri dicto, dicata, vbique vulgatiſſima eſt, ex qua vuæ pendent, & ex illis diuinus ille liquor, vinũ dictum paratur: frigida enim omni ex parte vitis eſt, cuius capreoli comeſti ſtomacho calido magnũ præbent oblectamentũ, & ex illis, nos ante agreſtæ ortum, ſuccum cum aqua roſacea extrahere facimus, quo pullos gallinaceos, vice agreſtæ, principibus & dominis, comedant conſulimus. Vitis. Porro, aqua ex vite amputata, deſtillans, veluti quoq; concretum gummi, vrinam cit, & faciem pulchram reddit. Vitem quoq; ſiccam, ſarmentum practici appellant, quo ignito, cauterij vice, verrucas extirpare ſolemus, & illius

cinis, vnguentis præcipuè ad morbum Gallicum facientibus, non minus ac thamariſci miſcetur.

De Labruſca.

Enarratio II.

Oenanthe Capite quinto ſequenti lege de Oenanthe.

De Vuis: *Germanicè*, Vveintraub, vueinbeer.

Enarratio III.

Vua. RECens vua collecta, ac roſcido humore madefacta, & comeſta, ſtomachum turbat, & aluum ſubducit, penſilis verò, in qua maior humoris ſui pars exaruit, optima eſt, & in optimum vertitur nutrimentum: ab vua tamen nutrimentum acquiſitum, facile euaneſcit, vt recte admodum meminit Galenus, exemplum à pinguibus vinearum cuſtodibus deſumens. Cæterum inter horæos fructus, vua primatũ obtinet, ſecundum locum, ficus habet.

De Vua paſſa: *Germanicè*, meertreüblin.

Enarratio IIII.

Vua paſſa VVa paſſa, ſiue ſole exiccata, magnopere à Galeno laudatur, præcipuè pro pectoris ac iecoris affectionibus, modo abſque ſeminibus in cibo detur: nam ſemina ſiue interna grana ſua pectus conſtringunt, & obſtructiones parant; qua de cauſa Galen. libro ſeptimo, de Compoſitione medicament. ſecundum locos, cap. 2. in ſuis arteriacis, ad thoracis morbos, compoſitis, paſſas exacinari iubet; ſuadetque earum carnem tantum comedendam, id quod libro octauo ſequenti prædicti voluminis, corroborat dicens: vuas paſſas ad thoracis & iecinoris affectus, ſpecifica virtute quadam, vel vt aiunt à tota ſubſtantia, valere modo à granis & ſeminibus ſuis exacinata patiens comedat. Quibus Galé. verbis Alexander Trallianus ſubſcribit, veluti Aëtius, qui paſſas vuas ſeminibus repurgatas, peculiare iecinoris alimentum eſſe tradunt, à quibus Auicenna ſumens Fen decima libri tertij, inquit: Vua paſſa à tota ſubſtantia iecori conuenit, ſuple tu, ſeminibus munda, exacinata dicta. Quo factum eſt, vt medici hoc tempore, ſummo conſilio, vuam paſſam Corinthiacam, abſque

abſque ſemine natam ægrotis concedant, quæ ieiuno ſtomacho ſumpta, prius aqua vel vino merſa, trium vnciarum pondere, aluum mouet, & purgat: quæ verò ſeminibus ornatur vua paſſa, ſtomachum roborat, vt teſtatur Galenus libro de Facile parabilibus, eo præcipuè capite, quo de capitis dolore ob vini potum orto, agit, vbi animaduertendum eſt, quòd vua paſſa ante cibum, vt corpus moueat, abſque ſeminibus comedi debet, vt verò ſtomachum roboret, cum illis: à cibo verò, cum granis & ſemine integra edi debet, nam & ſtomachum roborat, & aluum ſubducit: vt de cotoneis & pyris, auſteriſque fructibus Galenus hiſtoriam enarrat.

De Oenanthe: Germanicè: Vvildreben.

Enarratio v.

Est œnanthe, vt alibi diximus, & Secretarius Florentinus ignorauit, ea herba, quam filipendulam pharmacopolæ appellant, nunc verò, œnāthe fructus eſt vitis ſylueſtris floreſcentis, quem officinæ labruſcam vocant, ſua natura conſtringentem, ſtomacho conducibilem: qua de cauſa inter medicamenta ſtomachica perſæpe miſcemus.

De Omphacio, id eſt agreſta: Germanicè, Agreſt.

Enarratio vi.

Omphacium, id eſt ſuccus vuæ acerbæ, vbiq; paratur: in æreo porro vaſe ad Solem concretus, magno iuuamento contra oculorum nebulas, ac ſcabricies paratur, quo ſæpe ipſe vſus ſum. Videant tamen iuniores medici, quum agreſtæ ſuccum febricitantibus concedunt, ne plus iuſto ſalitus ſit, nam ſic ſalitus, vt plerunque paratur, febres acuit, & corpora plus iuſto ſicca reddit.

De Vino.

Enarratio vii.

Vinum vbique ſuas habet laudes, quod odore, ſapore, colore, dignoſcitur, & vt Eraſmus Roterodamus, olim viua voce ſuperaddebat, fama: bonum enim & generoſum vinum ſuſpenſa hedera non habet opus, quod contra cicutam & alia frigida venena, meracum ac po-

tens præſtantiſsimum antidotũ eſt, vt olim Angelus Politianus ad medicorum mentem exacte expoſuit. Non minus quoq; vinum vinoſum œnodes ſiue polyphorum dictum, id eſt multam ferens aquam; & multiferum dictum, poſt eſum melonum, & fructuum frigidorum bibi debet, vt ex Hippocrate clare percipitur, libro de Affectionibus quum dicat: Quicunque cibi aut flatum, aut æſtum, aut morſum, aut repletionem, aut tormen faciunt, à talibus liberat vinum meracum inſuper potatum; proinde videant iuniores medici, Auicennæ & Arabum ſectatores, qui contendunt, ſuper ſimiles fructus aquam potius bibi, quàm vinum debere. Cæterum hic Dioſcor. de Vetuſtis vinis primo ſermonem facit, pro quo ſcire licet, quòd vetuſta vina ea dicũtur ad Dioſcoridis & Græcorum mentẽ, quæ quindecim vel viginti excedunt ætatis annos. Mediæ autẽ ætatis vinum apud illos dicitur, quod ſeptem ad decem vſque annos continet, vt hic ex Dioſcoride percipitur, quum dicat: quæ media ætate ſunt tutiſsime bibuntur, qualia ferè ſeptimo anno ſunt. Quibus verbis Galenus ſubſcribit libro vij. Methodi medendi, vbi vinum ſex annorum tanquam medium inter nouum & vetus laudat, quod idem fecit libro quarto, de Compoſitione medicamentorũ, per genera: vbi de epulotico medicamento ex collectaneis Primionis agit, quum dicat: Etenim recens vinum penitiora corporis non permeat, vetus acre & mordax eſt; ergo ætate medium potius eſt, quod plurimum intra quinque & decem annos conſiſtit. Hæc Galen. In quibus clariſsime inquit, vinũ mediæ ætatis ad decennium vſque protendi. Cuius axioma, non ſic ſuperficietenus ab omnibus intelligatur, velim, quum illud veritatem teneat in vinis potentiſsimis, & diu perdurantibus, qualia Hiſpaniarũ ſunt; quæ ad triginta & quadraginta annos, perdurant, & vires ſuas potentiſsimas, ac valentiſsimas, ſeruant, veluti duo illa vina, quæ nobis Magnificus Ant. Muſa Braſauola guſtanda dedit, è cellario ſiue cella vinaria, illuſtriſſ. ducis Herculis Eſtenſis, quorum alterum 150. annorum erat; alterum verò ducentorum. Nam de vinis debilibus & oligophoris, id eſt pauciferis, nullam in dilutione aquam ferentibus, falſum eſſe dictum putarem, qualia ſunt Galliæ vina, aut Ferrarienſia

aliáve;

aliáve Hiſpaniæ ſuſpenſa, ſic dicta, quia in alto enaſcũtur, quæ per duos ad ſummum perdurant annos, hanc noſtram ſententiam veram eſſe confirmat Galenus comment. tertio in librum Hippocratis, de Ratione victus acutorum morborum, enarratione prima; vbi inquit, quòd ætas & tempus in vinis non ſunt attendenda, ſub iis ſequẽtibus verbis: Non enim ob tempus, inquit: vina vel iuuãt, vel lædunt, ſed ex propriarum differentiarum mutatione id habent, ergo quum de vinorũ agimus differentiis, temporis mentionem facimus per accidens, & non proprie nec primum. Vina igitur vetuſta ſanitati aduerſantur, modo diluta non ſumantur: noua verò & recentia, corpus inflant, ægrè concoquuntur, ac grauia, & tumultuoſa faciunt inſomnia. Nec eſt quòd aliquis mihi obiiciat, Teuthonas, & inferiores omnes Germanos, aſſuetos potu vini noui, & recentis, muſti dicti, eſſe, quum illi non ſine noxa, & corporum ſuorum iactura, vinum illud Rhenenſe recens ebibant, facillimè enim à quouis morbo moriuntur, nec ad ſenectutem, eorum vllus immunis aut ſanus peruenit, quod millies illis obieci, Hiſpanos noſtros, & Italos aliosque exteros mercatores, cum quibus Anthuerpiæ magnam contrahunt familiaritatem, à tali vſu præcauendo. Porro vinum Cretenſe, quod ex vuis ſole ſiccatis conficitur, hodie Maluaticum ab inſula vnde primo fortaſsis afferebatur, dicitur, potens, & generoſum, quod ſtomachum diſſolutum reficit, & vires amiſſas facile recuperat. At Albanum, non quòd equidem putem Antiquorum, ſed ſic apud Ferrarienſes nominatum vinum, colore album, natura frigidum, quod (mea ſententia) potentius quàm aqua infrigidat: Nam aqua ſuis qualitatibus tantum infrigidat. Albanum vero vinum ſua ſubſtantia, & præter hoc, auſteritate quadam, quod vinum Galenus intelligit, quum vinum continuo febricitantibus cõcedat, vt Centuriis curationum noſtrarum abunde diximus, ad quem locum lectorem relegamus, vt cætera quæ de vino deſiderantur, ibi legat.

Nouum vinum. *Vinum Cretenſe.* *Albanum.*

De Vino melitite.

Enarratio VIII.

Hodie vinum hoc non paratur, facile tamẽ parari poſſet.

Vinum melitites.

De Mul

De Mulſo.

Enarratio IX.

Mulſum. NEc hoc quoq; paratur hodie, quod à melitite parum differt, vt meminit Dioſcorides capite ſuperiori.

De mulſa ſiue melicrato: Germanicè, honigvuaſſer.

Enarratio X.

MVlſam aquam, melicratum, ſiue hydromel, hodie aquam mellis vocamus, quæ ex octo aquæ partibus, vna verò mellis paratur: quanquam & fortior & leuior parari poteſt, vt libro de Ratione victus in morbis acutis legitur.

De Aqua.

Enarratio XI.

Aqua non debet ponderari. *Aqua fontana an pluuiatili ſit melior.* AQua fontana, vel fluuiatilis, pondere, vt bona ſit, conſiderari non debet, vt recte admodum Plinius adnotat, quæ vt corpus noſtrum ingreditur, inter cæteras aquas primatum obtinet. Si vero vt elementum, ac frigida, & tenuis conſideretur, pluuialis præcipua eſt: proinde multi quum aquam tanquam potum conſiderant eam fontanam vel fluuiatilem, ſummis laudibus extollunt, pluuiatilem vituperantes, vt Plinius, & alij celebres viri, quum vero aquam tanquam elementum conſiderant, pluuialem maxime laudant, vt Hippocrates & Paulus. Cæterum, de aqua & eius facultatibus, legito Galenum, li. j. Simpl. cap. quarto, quinto, ſexto & ſeptimo.

De Aqua maris.

Enarratio XII.

Aqua marina. AQua marina, dulci grauior eſt, & ea de cauſa, naues in mari ſecurius nauigant, quàm in fluuiis, vt Galenum quoque adnotaſſe legimus libris de Facultatibus ſimplicium medicamentorum. Verum, aqua marina clyſteri iniecta, aluum expurgat, & dolores coxendicos curat, ac ſerpentia vlcera remoratur. Sed in præſenti, vnum non prætereundum eſt, quod Dioſcorides in fine huius

capitis

capitis attingit, videlicet, quum dicat: Verum tamen poſt purgationem, gallinaceorum, piſciumue eſculentum ius dandum eſt, ad infringendam eroſionis eius acrimoniam: quæ verba intelligatis velim, ad Hippocratis & Galeni mentem lib. ij, de Ratione victus in morbis acutis; & libro, Quos purgare, qualibus medicamentis, & quando oporteat, vt illico poſt epotum pharmacum, ius gallinaceorum, vel piſcium, ptiſanamue, æger abſorbeat, vt eius pharmaci vis acrimoniaue infringatur debilitetúrue, & conſequens oris ventriculi læſio ab eodem pharmaco euitetur, vel vt tradit Galenus citato libello: Aſſumpto pharmaco conducit mox ſuper ſorbere cremorem ptiſanæ, vt qui id quod in tranſitu affixum, applicitumq́; eſt, abſtergere, & deorſum trahere, qualitatem vero medicamenti, particulis inſidentem, contemperare & inalterare poſsit. Eſt hæc ratio O viri prudentiſsimi, propter quam priſci illi medici, tam fortia medicamenta dare ægrotantibus audebant; quia pharmaco ab ægrotante ebibito, illico cremorem ptiſanæ ſorbendum illi dabant, ob quem medicamentorum acredo, venenoſitaſúe obtundebantur, & à membris ſuperioribus & nobilibus, ad inferiora deſcendebant, non vero vt hodie inſcij putant, & conciliator monet, quia antiquitus aureo illo ſeculo, homines robuſtiores & maioribus viribus præditi quàm nunc ſunt, erant: quum idem nunc ſit mundus qui antea erat, nec vllus immutatus ſtellarum ordo, vt meminit Galenus libello illo, Quòd optimus medicus ſit & philoſophus. Sed hoc noſtro tempore medici, nacti meliora & ſecuriora medicamenta, tantum abeſt, vt illico poſt epota illa, ptiſanam aut ius aliquod ebibendum propinent, vt potius abſoluta purgatione, ius ſimplex pulli gallinacei, aut ptiſanam concedant, quod opus ſummopere laudamus, quia quum licebit comedere, licebit prius abluere, interim dum tamen pharmacum operatur, ptiſanam vel alium potum amplius non dabimus, ne actio medicamenti exoluatur: vt quoq; Auicenna ſubſcribit dicens: Oportet vt potionatus nõ comedat vel bibat, donec medicamentum ſuam conficiat operationem.

Exponitur Hippo. & Galenus.

Cur medici priſci tã fortibus medicamẽtis vtebantur.

De Thalaſſomelle.

Enarra

Enarratio XIII.

Thalaſſomel. THalaſſomel hodie non conficitur: facile tamen & paucis nummis parari poſſet.

De Aceto.

Enarratio XIIII.

Acetum. ACetum natura ſua tenue, refrigeratorium, exiccatoriumque eſt, ac conſtringens, vt Galenus tradit libro primo Simplic. cap. 18. 19. 20. 22. 23. 24. tenues enim & ſubtiles partes obtinet, quas aliquando calidas eſſe inquit, quum tamen cap. xxiij. prædicti libri, non calidas, ſed potius ſubtiles, acutas & frigidas eſſe, innuere videatur, quum dicat: Acetum non proinde quòd mordax eſt, calidum iudicandum eſt, ſed tenue vt aër borealis. In quibus verbis, dicere videtur, quòd ſubtiliores aceti partes, quibus fit penetratio, calidæ non ſunt, ſed potius illis ſimiles, quas boreas ventus poſsidet ſiccas & acutas, ac penetrantes, minime verò calidas, ob id verò ſequẽti cap. 24. dicit: Sed igitur fuerit, tenue, refrigeratorium, exiccatoriumque acetum dixiſſe, omiſsis ſuper illis rationibus nimis phyſicis, quæque magis ad naturam rerum ſcrutantes attinent. Quòd verò maxime conſtringat cap. 18. prædixerat, in quo eorum redarguit inſcitiã, qui credebant acetum inſtar cauterij calidum eſſe, quia ſanguinis fluxus ſiſtere videbant, non aduertentes, illud non vi cauſtica agere, ſed aſtrictione potius & refrigeratione, vt eius indicant verba. *Acetũ conſtringit.*

De Oxymelite. Oximel.

Enarratio XV.

ET ſimplex & compoſitum Oxymel hodie in officinis paratur: non tamen ad Dioſcoridis citatum modum. *Oxymel.*

De Oxalme. Germanicè, Lack.

Enarratio XVI.

Oxalme. Oxalme, ſalmuria acetoſa hodie dicitur.

De Thymoxalme.

Enarratio XVII.

Thymoxalme. Ex thymo herba & aceto, thymoxalme conficitur.

De Aco

De Aceto ſcillitico.

Enarratio XVIII.

Acetũ ſcillinum.

ACetum ſcillinum, ſiue ſcilliticum dictum, in officinis hodie paratur non minus ac oxymel ſcilliticum quoque nominatum.

De Vino ſcillitico.

Enarratio XIX.

Vinum ſcilliticum.

Hodie non paratur: parari tamen poſſet facillime.

De Vinis aqua marina concinnatis.

Enarratio XX.

NVllibi vina hæc noſtro hoc æuo parantur, ne à quoquam concinnari, nec audiui.

De Vino cotoneorum. Rütten vvein.

Enarratio XXI.

EX cotoneis, cytoniis, ſiue cydoniis dictis, hodie conditum ſaccharo vel melle concinnatur: & ſine illis, quod caro cydoniorum vocatur: Vinum vero facile ex illis parari poſſet, non minus ac miua dicta ex illis vbiq; parata.

De Hydromalo.

Enarratio XXII.

Non paratur, ſed paucis expenſis parari poſsit.

De Omphacomele.

Enarratio XXIII.

Omphacomel.

LOco huius, ſyrupus de agreſta cum ſuccharo paratus, in officinis habetur, quo frequentiſsimè contra febres tertianas vtimur.

De Vino ex pyris.

Enarratio XXIIII.

Vinum ex pyris. Conditum ex pyris.

VInũ ex pyris & pomis, hodie in Gallia apud Hiſpanos conficitur: veluti pluribus aliis locis, ex pyris porro conditum cum ſaccharo, cordialiſsimum, adiecto pauco moſcho & ambaro, nobiles Hiſpaniarum parant.

De Vino œnanthino.

Enarratio XXV.

Non paratur.

De Vino malorum granatorum. granaten vuein.

Enarratio XXVI.

Vinũ granatorũ acidorum. *Oxyſaccha ra.*

HOdie ſuccus ex acidis pomis granatis, vinum dicitur granatorum, quod ad arcendam ſitim febricitantium in continuo vſu eſt: Nam & ſuccharo ſuccus iſte ad ignem inſpiſſatus, Oxyſacchara appellatur, quę ſimplex & compoſita quoq; ornatur.

De Vino roſaceo. roſen vuein.

Enarratio XXVII.

Vinum roſaceum.

EX vino & roſis, balauſtiis, & pomis cupreſſi, ac roſmarino, adiectis aliis conſtringentibus, vt myrto, galla, ſummitatibus rubi, lentiſco, abſinthio, & aliis ſimilibus, vinum roborans membra debilia & vlceribus affecta, quotidie paratur.

De Vino ex baccis myrti.

Enarratio XXVIII.

Vinum ex baccis myrti.

HOdie non paratur, parari tamen conſonum eſſet, quum magnum pluribus ægritudinibus afferat commodum.

De Vino myrteo.

Enarratio XXIX.

Nec hoc quoq; paratur.

De Lentiſcino, & terebinthino vino.

Enarratio XXX.

Non parantur, imò multi terebinthum non norunt.

De Palmeo vino.

Enarratio XXXI.

Palmeum vinum.

PAlmeo quodam vino Indici homines, in potu vtuntur. At turcæ quoq; ex dactylis, & paſsis vuis aliiſque rebus, potum parant, quod vini vice accipiunt, & eo non raro inebriantur.

Do vino ex caricis confecto.

De vino reſinato.

Enarratio XXXII. XXXIII.

REgionibus frigidis, & vbi vina debilia ſunt, & facile aceſcunt, vinum hoc paratur.

DE

De vino ex pineis nucibus condito.

De vino ex cedro, ac aliis fructibus confecto.

De vino picato.

Enarratio XXXIIII. XXXV. XXXVI.

VAſis picatis, id eſt pice illitis, vinum in Hiſpania reconditur, quod eaſdem vires ac à Dioſcoride citatum, habere, certò crediderim.

De vino abſinthite : Germanicè, Vvermuot vveyn.

Enarratio XXXVII.

IN vniuerſa Germania vinum ex abſinthio nunc paratur, præcipue Mechliniæ prope Louanium, vbi ſæpius illud pitiſſauimus.

De vino hyſſopite : Germanicè, Yſop vveyn.

Enarratio XXXVIII.

Non paratur.

De pluribus & ex diuerſis plantis conditis vinis.

Enarratio XXXIX.

EX pluribus quoque, & aliis variis nobis cognitis herbis, quarum priſci nullam habuerunt cognitionem, Vina ſimiliter parari poſſunt, vt ex euphragia contra oculorum vitia : ex ſena, contra atrabiliarios affectus : ex ligno Indico Guaiaco dicto, contra morbum Gallicum: ex radice cinarum contra deſtillationes, veluti ex altera radice, nunc demum in lucem aduecta, ſalſa pirrilha dicta, ad prædictas affectiones.

De vino aromatite : Germanicè, Hippocras.

Enarratio XL.

AD huius imitationem, Hippocraticum dictum vinum, vel claream, Officinæ parant.

De vinis, pluribus diuerſiſque odoramentis conditis.

Enarratio XLI.

MVlta huiuſmodi vina parturientes mulieres præparant.

De varijs vinis ex variis herbis confectis.

Enarratio XLII.

FAcillime omnia hæc vini genera parari poſſent, quæ dubio procul rei medicæ magnum afferrent ornamentum; Multa tamen hodie, vt audio parari incipiunt, de quibus omnibus Arnaldum Villanouanum conſulito, in eo præcipue tractatu, quem vinis dicauit.

De varijs lapidibus metallicis, & primo de Cadmia: *Germanicè*, Gravver hutten rauch.

Enarratio XLIII.

Cadmia Tutia vulgaris eſt.

CAdmia, genus illud metallicum eſt, quod hodie Tutiam ſiue pompholygem omnes medici appellant; nec eſt quod quis miretur, quũ res ita ſe habeat, vt ab hinc quindecim annis monſtrauimus, quanquam hodie quidam maxime ſibi aroget, quod primo ita ſe rem habere inuenerit. Eſt igitur cadmia botryitis, id eſt acinoſa, granuloſáve, ac cerulei coloris, communis tutia, quæ in æris fornacibus fit, quum enim æris fauilla ſurſum fertur, & ferreis trabibus, quas aceſtides vocari Dioſcorides tradit, inſideat, fit inde vt in dies magis & magis augeſcat, & in corpus euadat, cuius infima pars, ob inſeſſum ſuper illis ferreis virgis, concaua efficitur & fiſtuloſa: nam pars ſuperior illius, cerulei eſt coloris, granuloſa, ſiue acinoſa, vnde Græci botryitim appellarunt, nam tota ipſa ponderoſa, grauis, ac metallica percipitur: Cæterum hucuſque cadmia iſta in officinis pro tutia, & pompholyge, habita & recepta eſt, hac forſan de cauſa, quia facilius eius habebatur copia, quã veræ tutiæ aut pompholygis, Sed quod pompholyx aut officinarum vulgata tutia, Græcorum pompholyx aut ſpodium non ſit, vel ex hoc tantum ſatis percipitur, quia Græcorum pompholyx & ſpodium puluiſculi ſunt, qui facillime volant, non verò corpus æneũ, graue, quale cadmia eſt, & officinarum tutia. Eſt igitur vt receptui canamus, Tutia aromatariorum, apud Græcos cadmia dicta, De qua Galenus lib. ix. de Facultat. ſimplic. medic. ita tradit: Cadmia fit, vbi in fornacibus æs paratur, nempe tota terra, aut lapide ex quo æs gignitur, in ſublimem partem fornacis egerente veluti fuliginem aut fauillam quandam, In argenteis etiam metallis ſimili ſecretione efficitur. Quin & ex pyrite lapide in fornacibus

Tutia vulgaris nõ eſt põpholix.

vſto fit cadmia. Cæterũ abſque fornace in Cypro cadmia inuenitur,quam iure quiſpiam lapidem vocet,At eius quę combuſta eſt,aliam botryitin,aliam placitin medici nuncupant, Botryitin quidem , quæ in æditioribus ipſius fornacis muris colligitur : placitin verò , quæ in humilioribus: Ac liquet ſane botryitin partium eſſe tenuiorum, craſsiorum verò placitin,vtranq; autem vi deſiccandi, ac mediocriter digerendi præditam , Quæ autem colligitur in fornacibus , igneæ qualitatis neceſſario etiam aliquid habet:Merito itaque eam abluentes,medicamen efficiunt mediocriter tum deſiccans,tum extergens abſque mordicatione,vtile ad caua vlcera præhumida , & putreſcentia, quæ in oculis & in toto corpore habētur. Igitur reſpicieñtes ad temperatam & mediam inter omnes exceſſus naturam,leuiter deſiccatoriam abſterſoriamque cadmiæ ineſſe facultatem dicimus : In caliditatis autem & frigiditatis differentia cadmia quodammodo temperata exiſtit. Galenus libro quarto de compoſitione medicamentorum ſecundum genus,ita quoque tradit : Reuocanda (inquiēs) ad memoriam ſunt ea quæ citra morſum exiccant : cuiuſmodi complura metallica exiſtunt . Meminiſſe etiam oportet,combuſta,& lota,acrimoniam , quam prius habebant,amittere,ac proinde ipſis vtēdum eſſe,in ijs qui molli carne ſunt præditi,admodumque ad ſentiendum prompti,nec nõ cacochymi. Nã in alijs corporibus illita etiam vſurpare licebit, ſiccam igitur modice,Lemnia ſphragis, Cadmiaque pręſertim quæ ſponte naſcitur,quam ſub æſtiuo Sole pluribus diebus ex aceto,aut vino giluo pellucidoque interea exiccantiorem reddo.

Combuſta lota acrimoniam amittunt.

De Pompholyde, & Spodio: Germanicè. VVeyſſer hüttenrauch.

Enarratio xxxx.

Pompholyx,vt diximus nõ eſt tutia, nam tutia cadmia eſt,vt capite ſuperiori adnotauimus. Eſt igitur põpholyx puluiſculus duorũ modorũ,alter albiſsimus,qui pompholyx id eſt bulla dicitur: Alter vero ſubalbidus, Spodiũ vero puluiſculus quoque eſt in prædictis æris fornacibus inuentus,ponderoſior tamen ac cineritij coloris , qua de cauſa cinerula vocatur, de quibus dicere ſolebat Galenus, ſe

Põpholyx bulla eſt. Spodium cinerula dicitur.

ſe nūquam vſum fuiſſe ſpodio,quū large illi ſemper pompholyx ſuppeteret. Vidimus enim nos,tres iſtos pulueres Ferrariæ,quos,vnuſquiſque hodie quoque apud Antoniū Muſam Braſauolam videre poterit, quum omnia ſimplicia varijs ſcriniolis diſpoſita apud ſe reſeruata habeat, & ea omnibus magna animi liberalitate videnda promat; Cæterum,ſcire licet, quòd ſpodium Græcorum, ab Auicennæ & Arabum ſpodio differt:nam ſpodium Græcorū, vt dixi in æris fodinis repertus puluiſculus cineritij coloris eſt,qui veneni naturam habet,& per exteriora tantum admoueri debet: ſpodium verò Auicennæ, ex radicibus quarundam cannarum combuſtis tantum fit, quod per os tuto exhiberi poteſt. Ex quibus prædictis radicibus Turcæ,& homines qui è Græcia ad nos veniunt, vaſa quædam confecta pro deferendo vino & aqua portant. Naſcitur autem canna iſta potiſsimum apud Vuandalos, à quibus hodie verum Auicennæ ſpodium ad nos adducitur. Proinde non putent pharmacopolæ quòd ſpodium Arabum ex omni harundinis radice parari poſsit, quum ex ampliſſima quadam harundinis radice,quæ apud Vuandalos potiſsimum vt dixi naſcitur, conficiatur. Eſt enim Vuandalorum regio, olim Romania dicta, in Thracia contenta, quæ hodie Turcarū Imperatori Solymanno paret,& Regem proprium Chriſtianum habet. Qui quum hæc ſcriberemus, nos per literas hortatur, vt ad eum accedere dignemur, vt apud eū medici officio fungeremur: cui obedire difficillimum eſt,quia regio illa,diſpar complexioni meæ eſt, vt pote frigidiſsima, nam trigeſimum octauum ætatis meæ annum perago, pro qua tuenda, vt pote declinante, calidam regionem incolere neceſſum mihi eſt. Item quia rex ille vitæ diſcrimini quotidie expoſitus ſit: quibus adde populi ruditatem,ac barbariem fœdiſsimam quæ omnia homini politico, difficillima, & quaſi mors altera, reputanda ſunt, & tanto magis quum ibidem homo ex libero ſeruus efficitur. Ob horum enim plurima, quum à Rege Poloniæ, interueniente probo viro Iacobo Thebaldo, Illuſtriſsimi Ducis Ferrariæ, apud Venetos vigilantiſsimo Oratore, vocatus etiam eſſem, à profectione tali me retraxi, tenui mea fortuna contentus. Cæterum de pompholyge, & ſpodio, ita tradit Gale. lıbr.ix. de

Spodium Auicennæ.

Vuandalorum regio.

de Facul.ſimp.med. Pompholyx fit & in æris fornace, veluti & cadmia, fitq; & dum in fornacibus cadmia vritur, nimirum ab ipſa cadmia in tectum fornacis quadam fauilla aſcendente, quæ dum colligitur eſt pompholyx, Nam quod reflectens in pauimentum recidit, nominatur ſpodium, cui videtur ſimilem habere facultatem, quod antiſpodium appellant. At ego illo vſus ſum nunquam, quum large mihi ſemper pōpholyx ſuppeteret. Nec enim quiſquam vbi hæc adſit, ſpodio vti velit, nedum antiſpodio: Eſt autē pompholyx medicamentum prope omnium quæ citra morſum deſiccant, ſi elota fuerit, præſtantiſſimum, Quamobrem ad vlcera cancroſa idonea eſt, & ad omnia maligna. Itaq; inditur collyriis quæ ad oculorum imponuntur fluxiones, quæque bullas in eis natas curant, præterea ad pudendorum & ſedis vlcera, optimum eſt remedium. *Spodium Galeni.*

De Antiſpodio.

Enarratio XLV.

ANtiſpodium, ac dixeris pro ſpodio, vel vice ſpodij: Quia igitur antiquitus, ſpodium nō ſic facile habebatur, illius loco multa antiqui excogitarunt, quæ cum ſpodio vires pares haberent, qualia ſunt à Dioſcoride hic citata, quæ tu per ocium cognoſces, quibus tu addas, ex harundinis cuiuſdam radice, ad Auicennæ mentem confectum, vt præcedente capite dixi, non minuſque ex elephanti oſſe combuſto concinnatum, vt alia prætercam. *Antiſpodium.*

De Aere cremato: Germanicè, Gebrant ertz, oder kupffer ſtein.

Enarratio XLVI.

AEs Vſtum vbique paratum habetur, de quo Galenus libro nono de Facultat. ſimpl. medicamen. ita tradit: Chalcos cecaumenos, id eſt, æs vſtum, habet & acrimoniam quandam, ſed & aſtrictionis eſt particeps, proinde ſi lauetur, pulcherrimum eſt medicamen cicatrici inducendæ, quæ quoq; idem Galenus libro quinto eiuſdem voluminis prædixerat, capite 14. prope finem. *Aes vſtum*

De Flore æris: Germanicè, kupfferbraun.

Enarratio. XLVII.

Flos æris non eſt viride æris.

FLos Aeris, non eſt vt multi putant, viride æris: eſt igitur flos æris, pars quædam ſubtilis granuloſa, quæ ex ære ignito, & aqua reſperſo, in ferreo coopertorio aſcendit, quum enim æs feruentiſsimo illo ardore ebullit, aqua frigida extinguitur: Cuius vapor in ferreo coopertorio aſcendit, & ibi frigiditate condenſatur, ac granuloſus & ſubrutilus euadit, qui flos æris nuncupatur: & de eo Galenus libro nono de Faculta. ſimpli. medicamen. ita dicit: Chalcuanthos, id eſt flos æris, tenuioris eſſentiæ eſt quàm aut æs vſtum, aut ſquama: quare ex eo factis collyriis extergunt, auferuntque ſuperciliorum magnas aſperitates.

De Squama æris: Germanicè, Kupfferſchlag.

Enarratio XLVIII.

Squama æris.

SQuama æris, pars illa æris eſt, quæ cum percutitur exilit, & illius lauaturam exacte Dioſcorides docet.

De Squama chalybis, dicta Stomoma: Germanicè, Stahel hamerſchlag.

Enarratio XLIX.

Stomoma.

STomoma Græcis, idem eſt Latinis, quod enſis vel cultri acies quo ſcinditur, vnde credendum eſt, quòd Squama Stomomatis, ſquama chalybis ſit, hodie Azzali dicti: Nec eſt quòd quis obiiciat Dioſcoridem: quum Dioſcoridis hiſtoria per Marcellum deſcripta corrupte legatur, vbi inquit: Habet & ſquama æris, quam ſtomoma dicunt, eaſdem vires, nam reuera ſquama ſtomomatis, chalybis ſquama eſt, vt ex Galeno quoq; percipi poteſt libro nono de Facultatib. ſimplic. medicamentorum, quum dicat: Squama, alia eſt æris, medicamen multo vtiliſsimum: Alia ferri, & ſtomomatis, alia deniq; quam nonnulli vocant Helitin: Atque omnes ſane vehementer ſiccant: cæterum, helites principem in deſiccando locum obtinet, nam ſubtiliſsimæ omnium ſubſtantiæ eſt, nimirum quæ æruginis nonnihil aſſumpſerit: maiorem obtinet aſtrictionem ſquama ferri, & hæc etiam maiorem ſtomomatis, quamobrem ad contumacia vlcera meliores ſunt, quàm ſquama æris, & hæc etiam valentius helitis. Omnes

autem ſquamæ non inſtrenue mordaces ſunt, quare eſſentia ipſarum non eſt admodum tenuis, ſiquidem inter ea quæ parem vim poſsident, minus eſt mordax quod eſt tenuius, hæc Galenus. Ex quibus ſatis clare percipitur, quòd ſquama ſtomomatis ſquama æris non ſit: ſed potius vt diximus chalybis, quæ ex chalybe in incude percuſſa, vel in mola quum acuitur, cadit.

CONSTANTINVS.

STomoma Ariſtoteli libro iiij. Meteor. nihil aliud eſt quàm puriſsimum ferrum, defecatum & recoctum. Idemq; quod acies Plinio libro xxxviij. cap. 15. & 16. hoc vulgò vocamus acier. ſed multi falſo putant (inter quos etiam doctiſsimus Mathiolus & eius interpres Amatus Luſitanus) id per chalybem ſignificari: vt Stomoma & chalybs idem ſignificent, in quo vulgarem opinionem ſequi, mihi potius videntur, quàm doctorum. Nam inter ferrum & chalybem authores nullam ponunt differentiam: vt ex Virgilio liquet. 8. Aeneid. vulnificusq; chalybs vaſta fornace liqueſcit: Et Ouid. 4. Faſt. Aes erat in pretio, chalybis iam forma placebat. Chalybes enim populi erant quos Alizonas vocat Homerus, quique poſtea Chaldæi dicti ſunt teſte Strabone Geographiæ lib. xij. à quibus ferrum etiam chalybs vocatum eſt, quia apud eos magnæ erant ferrariæ: proptereaq; dixit Virgil. At Chalybes nudi ferrum: &c. Et Cratinus apud Pollucem à loco χαλυβικὸν στόμωμα dixit: & ἐν χερσὶ χαλύβδιον στόμωμα. Daimachus etiam in Obſidionalibus, ſtomomatis genera ſtatuit Sinopicon, Chalybdicon ad fabrilia opera idoneum, Laconicon ad limas, terebras, ſtylos, & ad latomorum inſtrumenta: Lydion verò & ipſum ad limas vtile, & cultros, & nouaculas, & ſcalpella. Plinius ſtomoma eſſe voluit lib. xxxiiij. cap. 11. ſquamæ alterum genus ſubtilius, ex ſumma ſcilicet lanugine decuſſum: ſed melius dixiſſe videtur, cùm ait lib. xxxiiij. capite 15. ſquama ferri in vſu eſt ex acie aut mucronibus maxime ſimili. Nam hæc ſquama decuſſa ex acie, propriè eſt ſtomomatis ſquama de qua loquitur Dioſcorides, Galenus libro ix. Simplicium, atque Aetius lib. ix. cap. 48. & lib. x. cap. 11. & libro xiiij. cap. 24. Pollux præterea lib. x. vocat στόμωμα σιδήρου ipſum ſtomoma. ſed Plinium in errorem pertraxit Cornelij Celſi authoritas, qui lib. vj. cap. 6. in Cleonis collyrio ita poſuit: ſquamæ æris quod στόμωμα appellant. &c. φολίδα τοῦ χαλκοῦ cum Hippocrate, aut λεπίδα τοῦ χαλκοῦ cum Dioſcoride dixiſſe oportuit. Caſtigandus etiam obiter error ſummi philoſophi Hieronymi Cardani, qui

libro quinto de ſubtilitate, ſquamam ferri cum ſtomomate confundit. tradit enim ſquamam ferri ſtomoma appellari.

De Raſili ærugine, quam Viride æris vocant: Germanicè, Spongruen.

De Aerugine ſcoletia, id eſt vermiculari ærugine.

Enarratio L. LI.

Viride æris.

RAſa, ſiue raſilis ærugo, hodie officinis Viride æris appellatur, quod Hiſpani Verdete, quaſi dixeris viride, vel cardanilium, aut æris orin vocant. Itali vero ſua voce, Verde rame vocitant, ex quo Lanphrancus inſignis Chirurgus aquam parare docet, pro virgæ curandis vlceribus. Scoletia vero ærugo ſiue vermicularis dicta, hactenus à me non eſt viſa, de cuius viribus Galenus libr. ix. de Facultat. ſimpli. medic. ita tradit: Guſtantibus acrem exhibet qualitatem digerens, detrahens, & liquans non teneram modo, ſed & duram carnem. Hallucinantur igitur qui talia medicamenta Epulotica appellant: hoc eſt, quæ cicatricem inducant, quum nimirum epulotica pharmaca contrahant, conſtipent, & in calli morem ipſam carnem indurent, Quin & guſtam mordicat ærugo, non tantum vlcera, quod ſi pauculum eius cerato non pauco admiſceas, id quod ex ambobus miſtum eſt, citra morſum exterget.

Epulotica medicamẽta quæ ſint

CONSTANTINVS.

QVod Dioſcorides ἰὸν vocat & æruginem Plinius, Vitruuius ærucam nominat, atque etiam æruginem: nos Galli verd de gris, quæ vox eſt ſeplaſiæ. nam viride æris dicunt medicamentarij. parandi modum docet Plinius libro xxxiij. cap. xj. Vitruuius 7. cap. libri xij. Et Cardanus libro v. de ſubtilitate. Paratur item æruca lamellis æreis defoßis intra vinacea, ſuper affuſo vino aliquo fugiente & vapido.

De Ferri rubigine: Germanicè, Eiſen roſt.

De Scoria ferri, Germanicè, Sinckelſtein.

Enarratio LII. LIII.

Ferri rubigo.

INeſt ferro veteri rubigo, de qua hic agit Dioſcorides: cæterum ferrum igne candens, in aqua vel vino extinguitur, & contra ventris profluuium, ac choleram morbum,

bum,& lienis affectiones, vtiliter aqua vel vinum ipſum conceditur:Verum ſcoria ferri nota eſt,quæ ſic ab Hiſpanis Scoria quoq; appellatur,ab Italis vero loppa, vel ferri ſpuma,aut ſtercus ferri, Latiniores verò ferri recrementum eam dicunt: manet enim ſcoria ferri hæc, in fabrorum ferrariorum fornacibus tanquā ſpongia,quæ poſtea nullatenus ferruminari aut in ferrum verti poteſt:De quā Galenus libro ix.de Facultatibus ſimpliciū medicament. ita dixit: Scoria omnis reſiccatorium eſt medicamen,potiſsimum autem ferri: Siquidem ad leuorem redigens ipſam in aceto quàm acerrimo, poſteaque decoquens,ad aures iampridem fluentes pure, ea vtor pro medicamento maxime exiccatorio. Cæterum hodie ex ſcoria ferri, electuarium quoddam in officinis paratur, apprime conſtringens & deſiccans.

Scoria ferri.

Electuarium de ſcoria ferri.

De Lotura plumbi, & eloto plumbo: Ger. Blei.
De Coctura plumbi, & cremato plumbo.

Enarratio LIIII. LV.

VRitur & lauatur plumbum hodie frequentiſsime in officinis, quod & in laminas ſubtiliſsimas redactū, pharmacopolæ quoque habent, quas medici, pluribus foraminibus perforatas, ſupra calidos renes apponi iubent,non minus quoque eryſipelatis, ac membris nimio feruore accenſis, eas ſuperponunt, pro quibus complendis rebus, ac vlceribus curandis, vnguentum quoque ex plumbo dictum myropolæ paratum habent. Vocant autem Hiſpani plumbum vſtum, Barbarorum Maurorum voce, azarcon.

Plumbum.

De Scoria, ſiue recremento plumbi: Germanicè, Bleiſchack.

Enarratio LVI.

TAmetſi pars hæc plumbi, ſcoria ſiue plumbi recrementum vocetur: non eſt tamen pars ſubſidens, vt in ferro, ſed potius tanquàm ſpuma, quum percolatur manens, denſa, dura, & tanquam vitrum tranſlucens, ad

Plumbi recrementū.

ruborem inclinans. De natura plumbi ita refert Galenus lib.ix.de Facultat. ſimplic.medicamen. Molibdos, id eſt plumbum, facultatis eſt refrigeratoriæ: Siquidem non modo multam habet ſubſtantiam humidam, à frigore congelatam, ſed & aëriam, paucam autem terream. Igitur quod plurimũ habeat eſſentiæ humidæ coactæ à frigore, indicium tibi eſto, quòd vbi admotum eſt igni celeriter funditur, fluitque. Quod verò & aëriæ ſit particeps, hoc habeto ſignum, Omnium quæ nouimus vnicum plumbum tum mole ipſa, tum pondere augetur, ſi condatur in ædibus ſubterraneis, aërem habentibus turbidum, ita vt quæcunq; illic ponantur, celeriter ſitum contrahant. Iam verò ſi in mortario plumbeo liquorem quemlibet plumbeo piſtillo contriueris, ita vt ex piſtillo ipſo, atque etiam mortario exprimatur etiam aliquis ſuccus, id quod ex vtroque conflabitur, multo erit frigidius, quàm liquor infuſus fuerat: cæterũ, ſi vis magis refrigeratorium medicamen efficere, oleum omphacinum, aut roſaceum, aut mellinum, aut myrtinum, ſit liquor is quem infundes, eritque remedium optimum ad ſedis phlegmonas cum vlcere aut rugis, & ad eas quæ in pudendis, teſtibus, vberibuſque conſiſtunt, ſimiliter aduerſus cæteras alias fluxiones quæ articulis accidunt, ſed & vlceribus rebellibus etiam vtile eſt: Nam ad cancros eo vtens, virtutem medicaméti miraberis. Quòd ſi celeriter multum ſucci plumbei velis colligere, conare in Sole terere, aut quocunque certe modo aëre excalfacto, Multo autem vtiliſsimum habebis medicamentum, ſi affuſo refrigerantium ſuccorum aliquo teras, vt ſemperuiui, cotyledonis, intybi, lactucæ, cõdrilles, pſillij, omphacis, portulacæ. In laminam etiam diductum plumbum, lumbiſque admotum, pollutionem per inſomnia coërcet, nimirum haud obſcurè refrigerans, ſed & bractea tenuis probe ganglio illigata, ipſum diſsipat. Illigabit autem probe quiſquis ab Hippocrate didicerit in ipſam noxam potius firmandum, quam hinc vel inde, porrò plumbum vſtum, ac dein ablutum, refrigerat, confertq; ad implenda vlcera, eademque cicatrice obducenda, Conuenit & chironiis dictis, & omnibus cancroſis vlceribus, Ante lotionem autem, vlceribus pertinacibus etiam auxilio eſt.

De Lap

De Lapide plumbario: Germanicè, Glantz.

Enarratio LVII.

MOlibdoides, id eſt, lapis plumbarius, in fodinis plūbi reperitur, quem aliqui plumbi matrem, aliqui verò venam plumbi, vel lapidem plumbi appellant, nonnulli verò marchaſite genus plumbarium lapidem eſſe dictitant, qui à prioribus in nihilo differunt. *Lapis plūbarius.*

De Stimmio: Germanicè, Spieſs glaſs.

Enarratio LVIII.

STimmi, vel ſtibium, à ſeplaſiariis hoc tempore, antimonium dicitur, ab Arabibus verò & Hiſpanis alcohol, quod mulieribus & chymicis ſatis notum eſt, Ex eo enim chymiſtæ oleum parant, quo argentum ad auri colorem redigere conantur, & ex illo quoque multi oleum pro malignis curādis vlceribus præſtantiſsimum parant. Verum, qui antimonium non fundi contendunt, omnino errant, quum revera, nō minus antimonium quàm plumbum fundi nouerimus, vt quiſque conſcius euadet, ſi quærat ab iis qui ſtannū tractant, & æs pro cymbalis & bombardis fundunt eliquantve, de quo Plinius libr. xxxiij. capite ſexto ſermonem habet, dicens: Vis eius aſtringere ac refrigerare, principalis autem citra oculos, nanq; ideo etiam platyophthalmum id appellauere, quoniam in collyriis mulierumq; epiphoris dilatet oculos, & fluxiones inhibeat oculorum, exulcerationeſque, &c. & vt tradit Galenus libro nono de Facultatibus ſimplicium medic. cum facultate deſiccatoria habet aſtrictionē adiunctam, quamobrem & ocularibus medicamentis miſcetur. *Stibium Antimoniū eſt, vel alcohol.*

De Molybdæna artificiali, Galena dicta: Germanicè, Teſt.

De Molybdæna foſſili, ſiue naturali dicta: Germanicè, Bley ertz, odertzvuitter.

Enarratio LIX. LX.

FActitiam & foſsilem molybdænam in præſenti Dioſcorides deſcribit, factitiam Plinius galenam vocat, quę aliud nihil eſt, quàm plumbum nigrum in fundo fornacis *Molybdæna factitia Galena eſt*

nacis vbi excoctum fuit aurum, vel argentum, ſubſidens, vt facile quis molybdænam hanc lythargyrium appellare poſsit. Solent enim metallarij artifices, quum glebas auri, aut argenti fundere volunt, in quibus non tantũ plumbi, vt fundi poſsint, reperitur, illis plumbum, vel venam plumbi adiungere, ex qua mixtione plumbum poſt aurum vel argentum excolatum, in ima fornacis parte manens molybdæna hæc factitia dicitur, Quæ eaſdem cum lythargyrio vires obtinet, vt quoque meminit Galenus. De hac verò Plinius libro xxxiiij. capite 16. ita dixit: Plũbi nigri origo duplex eſt, aut enim ſua prouenit vena, nec quicquam aliud ex ſe parit, aut cum argento naſcitur, mixtiſque venis conflatur. Eius qui primus fluit in fornacibus liquor, ſtannum appellatur: qui ſecundus, argentum: qui remanſit in fornacibus, galena, quæ portio eſt tertia addita venæ: hæc rurſus conflata dat nigrum plumbum deductis partibus duabus. Naturalis vero ſiue foſsilis molybdæna, plumbi eſt vena, ſiue plumbarius lapis, quanquam tamen proprie, colore, à lapide plumbario differat, quum molybdæna flaueſcit & ſplendet, molybdoides verò, id eſt lapis plumbarius, plumbeum inſequitur colorem: nec enim de hoc mirari eſt, quia vt recte adnotat Georgius Agricola, in ſuo dialogo de Metallicis, cui titulus eſt Bermanus, Vena iſta & ſi frequenter plumbei quaſi, & ſplendidi ſit coloris, reperitur interdum quoque nigra, interdum cærulea, interdum etiam iocinoris colore infecta, quam ad Plinij mentem idem Agricola, in vniuerſum, galenam vocat, ita enim de ea Plinius memoriam facit, lib. xxxiiij. capite 18. dicens: Eſt & molibdæna, quam alibi galenam vocauimus, plumbi & argenti vena communis: & vt tradit, capite 6. eiuſdem libri, Vena ſiue terra argenti excoqui nõ poteſt, niſi cum plumbo nigro, aut cum vena plumbi, quam Galenam vocant. Cæterum, hic non eſt immorari, cur Galena dicatur. Nam Marcellus Virgilius, galenam à Galitia, Hiſpaniarum prouincia denominationem traxiſſe, vbi multa reperitur, contendit: quem merito Georgius Agricola, vir doctiſsimus, & eloquentiſsimus, redarguit. Dicitur igitur, vt ipſe puto, terra ſiue vena iſta, Galena, corrupte à voce Hiſpanica Galana quæ vox pulchritudinem refert. Quia igitur vena iſta

Galena quid.

Molybdæna naturalis.

Georgius Agricola.

Galena cur dicatur.

aſpectu pulchra eſt, ea de cauſa Hiſpani apud quos in copia reperitur, Galenam ſiue Galanam appellarunt. Porro vtcunq; ſe res habet, ita de molybdæna tradit Galenus libro nono de Facultatib, ſimpl, medicamen. Molybdæna id eſt plumbago, ſimilem lithargyro vim poſsidet, tantum à media temperie ad frigidiuspaulum quid recedens, ſed neq; abſtergentis facultatis eſt particeps: vtrunque autem medicamentum liquari poteſt, celerrimeque, vbi oleo nonnihil aceti eſt additum, liquantur tamen etiam admiſta aqua, ſed coctione longiſsima. Vidi equidem molybdænam proiectam plurimum cum multis aliis lapidibus in ea via quę ad ergaſteria ducit à Pergamo. *Molibdæna Galeni.*

De Argenti ſcoria: *Germanicè*, Silberſchlacken.

Enarratio LXI.

HElcyſma Græcis, Romanis argenti retrimentum dicitur: quod vbi argentum funditur in magna cernitur copia, & Itali argenti loppam, Hiſpani vero argenti ſcoriam vocant, quam varij coloris cernunt, præcipue nigri ad cyaneum inclinantis: de qua Galenus libro nono prædicto, capite de Scoria ita inquit: Porro argenti ſcoriam proprie helcyſma appellant, verum emplaſtris quibuſdam reſiccatoriæ facultatis commiſcetur. *Argenti ſcoria.*

De Lithargyro, id eſt ſpuma argenti: *Germanicè*, Glet, oder ſilber glett.

Enarratio LXII.

LIthargyrum auri & argenti hodie pharmacopolę indicant, quum tamen ex argento ſolum colligatur. Eſt enim lithargyros, ſpuma quædam, ex plumbo ære & argento conflata, quæ in argento quum purificatur ſupernatat: Si enim ſpuma hęc, plũbi magis habeat, vt inde argenti colorem ducat, argenti lithargyrum dicitur: Si vero plus æris dominetur, lythargyrum auri, vel chryſitis appellabitur, de cuius viribus ita tradit Galenus lib, ix, de Facult, ſimpli. medica, Lithargyros deſiccat quidem, ſed omnium moderatiſsime: & ſecundum alias tum qualitates, tum facultates, quodammodo in medio conſiſtit, modica tamen aſtringẽdi, abſtergendiq; facultas ei ineſt. *Lithargyrũ auri & argẽti cur dicatur.* *Chryſitis.*

Cæterum

Cæterùm ad intertrigines femorũ vtilis medela eſt, iure itaq; medij ordinis in metallicis habebitur, proinde frequenter vtimur lithargyro ceu aliorum materia: ſicut in liqueſcentibus ad pleraq; medicamenta adhibemus ceram tanquam materiam mediam eorum quæ valentem poſsident facultatem.

DE CERVSSA.

Græcè, ψιμμίθιον: *Latinè, pſimmithium, ceruſſa: Hiſpanicè, aluayalde: Italicè, biacca: Gallicè, ceruſe, Arabicè, Aſſidegi: Germanicè,* Pleiv veiſs.

Enarratio LXIII.

Ceruſſa. Sandyx ceruſſa vſta eſt.

CEruſſa vbique paratur, præcipue ex aceto & plumbo, At Sandyx ceruſſa vſta eſt, quam ſandaracham, nonnulli verò minium appellant, de quibus Galen. lib. ix. de Facult. ſimplic. medic. ita inquit: Ceruſſa ſi ex acri aceto ſoluatur, guſtu tamen neq; acre erit neq; mordax, ſed emplaſticum, & refrigeratorium. Ceruſſa aduſta in ſandyca tranſit, medicamentum ſe ipſo tenuius, non tamen excalfaciens, phycos autem ſeruata ceruſſæ frigiditate, tenuitatem aſſumpſit.

CONSTANTINVS.

COnficiendæ ceruſſæ modum etiam docet Plinius lib. xxxiiij. cap. vltimo. Item Vitruuius libro vij. cap. 12. Ceruſſa verò cùm in fornace coquitur vt ibidem hic author inquit, mutato colore ad ignis incendium, efficitur ſandaracha. Id autem incendio didicerunt homines, & ea multo meliorem vſum præſtat, quàm quæ de metallis per ſe nata foditur. cui ſententiæ aſtipulatur Plinius libro xxxv. cap. vj. vbi inquit: Cæruſſa vſta, ſandaracha, ſandix, ſyricum. vſta caſu reperta incendio Piræi, ceruſſa in orcis cremata. Et Ibidem Sandaracha fit adulterina ex ceruſſa in fornace cocta (malè legitur, non in fornate) Color debet eſſe flammeus. &c. Quæ non legiſſe mihi videtur Mathiolus Senenſis cùm reprehenderet Fuchſium immeritò, quòd libro de Compoſitione medicamentorum dixerit ceruſſam vſtam etiam ſandaracham appellari. Eſt enim ſandaracha duplex foſsitia & adulterina ſiue factitia. Natiuam vocant officinæ arſenicum rubrum: Adulterinam verò ex ceruſſa vſtulata, pro verò minio vendunt. Et pigmentarij noſtri veram ſandaracham vocant maſsicot, adulterinam verò mine.

Tamteſi

Tametſi hæc parata induſtria ſandaracha, verum minium minimè ſit, quo quidem deſtituimur, nec vt errans voluit Fuchſius latinorum minium ſecundarium: quod aperte oſtendunt hæc verba Plinij lib. xxxiij. cap. 7. Steriles etiam plumbi deprehenduntur ſuo colore, nec niſi in fornacibus rubeſcentes, exuſtiq; tunduntur in farinam. Et hoc ſecundarium minium perquã paucis notum. & c. Nec ſolum ceruſſa vſta ſandaracha dicitur, ſed etiam ſandyx vt Dioſcoridi & Galeno. 9. libro ſimplicium. Aetius lib. ij. Sericum vt legit Hermolaus, vel Syricum vocat. Plinius tamen ſic diſtinguit libro xxxv. cap. 6. vt ſandaracha adulterina ſiue ceruſſa vſta, ſi torreatur, æqua parte rubrica admixta, ſandycem faciat. Quanquam animaduerto inquit, Virgilium exiſtimaſſe herbam id eſſe, illo verſu: Sponte ſua ſandyx paſcentes veſtiet agnos. De ſyrico verò ita ſubijcit: Inter factitios verò eſt & ſyricum quo minium ſublini diximus, fit autem ſinopide & ſandyce mixtis. Quo loco corrigitur Erratum in Pliniano codice, libro præcedenti xxxiij. cap. 7. vbi loquitur de ſecundario minio, Hoc ergo ait, adulteratur in officinis ſociorum, Item ſcyrico. Quonam modo autem fiat ſcyricum ſuo loco dicemus. Sublini autem ſcyrico minium compendij ratio demonſtrat. Quibus locis ſyricum et ſyrico legendũ ſine. c. At ſcyricum aliud eſt, Silis nempe genus de quo idem Plinius libro xxxiij. capite 12. Dicendum item eſt ſyricum, aut ſandycem per phycos apud Græcos non ſignificari, vt falsò cenſuit Fuchſius loco ſuperius adducto. Nam phycos à ſandyce apertè videtur diſtinxiſſe Galenus lib. ix. ſimplicium. Sed phycos meo iudicio, nihil aliud eſt quàm ceruſſæ elotæ compoſitio quædam ad fucum mulierum, ſiue vt Plautus vocat offuciam. Plinio enim teſte, Leuiſſima omnium ceruſſa ad candorem mulierum adhibetur. Atque hinc fucatæ mulieres dicuntur, & Martialis Sabellam vocat ceruſſatam. Nec tamen ignoro Dioſcoridem lib. iiij. cap. 100. longè aliter iudicaſſe, qui phycos quo pro fuco mulieres vtuntur, radiculam eſſe prodidit. Sed contra tanti viri authoritatem à me eſt Galenus, qui phycos ad ceruſſam retulit libro nono Simplicium.

DE CHRYSOCOLLA.

Græcè, χρυσοκόλλα: Latinè, chryſocolla, Offic. borax: Hiſpanicè, attincar: Italicè, borace: Arabicè, tincar. Gallicè, Bourrache: Germanicè, Borras.

Enarra

Enarratio LXIIII.

Chryſocolla. *Borax.* *Attincar.* CHryſocolla, id eſt auricolla, hodie officinis borax dicitur, Hiſpanis verò, Arabica, vt plerunq; fieri ſolet, voce, attincar, quæ & naturalis & artificialis comperitur: vtraque vero mulieribus pro decoranda facie, & auri fabris, ac pannorum infectoribus, nota eſt. ex India autem foſsilis hodie in Luſitaniam optima vtpote viridis coloris aduehitur, de cuius viribus ita tradit Gal. lib. ix. de Facultat. ſimplic. medic. Chryſocolla carnem liquat, non tamen valenter mordicat, quanquam ſit facultate admodum digerente, exiccanteque: præparare autē hanc chryſocollam debes tempore æſtiuo, aut aëre prorſus calido: vrinam pueri, mortario & piſtillo, vtroque ex rubro ære, contundens: hoc medicamentum aptiſsimū eſt vlceribus contumacibus, tum per ſe, tum aliis miſtum. Nam quanto plus quam chryſocolla metallica deſiccat citra morſum, tanto etiam ipſam excellit tenuitate. Hæc Gal. Hanc verò fictitiam chryſocollam quidam mercatores Olyſsipponenſes, Olyſsipponæ pararunt, longe alio ordine ab hoc Dioſcor. citato, ex qua, incomparabilē quæſtū ſibi compararunt, vt perfecte nouit Manuel Reinelius, vir medicus doctus, qui hodie apud Anthuerpienſes agit, *Manuel Reinelius medicus.*

De Armenio lapide.

Enarratio LXV.

Lapis Armenius. QVia ex Armenia lapis iſte aduehi ſolebat, Armenius dicitur: hodie tamen ex Germania non minoris notæ quàm Armeniacus, & eiuſdem fere coloris cum chryſocolla ad nos affertur, ex quo color viridis, ad cæruleum tendens paratur. Lapis hic atram bilem vnice purgat, vt Alexander Trallianus vir Græcus doctiſsimus, primo dixit, & Arabes omnes affirmarūt, quibus nunc practici ferè omnes fidem habent, imò Manardus Ferrarienſis hoc lapide Armenio, morbos ab atra bile ortos, magna cū gloria curaſſe teſtatur: Lauatur autem lapis iſte vt cæteri lapides, de quo Gal. lib. ix. de Facult. ſimplic. medic. ita tradit: Armeniacum vim habet extergentem cum leuicula tum acrimonia, tum aſtrictione, vnde merito miſcetur ocularibus facultatibus: præterea ipſo per ſe redacto in pollinem, atque ſicco, vtuntur ad pilorum in ſuperciliis *Alexāder Trallianus.*

incremen

incrementum, vbi prę humorum acrimonia partim excidunt, partim nec creſcunt, nec nutricantur. Cæterum huius purgatoriam vim Galen. non nouit, nec Dioſcorides, quia vt dixi, ex Græcis Alexander Trallianus, primo lapidem iſtum purgatorium eſſe, expertus fuit.

DE LAPIDE CYANEO.

Græcè, κυανὸς λίθος: Latinè, lapis cyaneus, lapis cæruleus: Officinis, lapis lazuli: Vulgo lapis lazuli: Arabicè, azul & laziuard. Germ. Laſurſtein.

Enaratio LXVI.

LApis cyaneus, Romanis cæruleus dicitur, quem hodie ſeplaſiarij lapidē lazuli appellant, & illum optimum dicunt, quem multis auri ſcintillis ornari vident, ex quo hodiernæ officinæ, pilulas pro depellenda atra bile componunt. Abluitur verò lapis iſte veluti Armeniacus, cui Galen. vires detrahendi ſiue deponendi concedit, & vt Arabes addunt, atram bilem, quod verum eſſe, experientia indicat: nec Fuchſius in ſuis Paradoxis audiendus eſt, qui contra Arabas inſulſe admodum contendit quòd lapis cyaneus atram bilem non deponat, argumentũ deſumens mere ficulneum, quod nec Dioſcorides, nec Galenus, aut Paulus, viri Græci, vnquam illi facultatem deponendi atram bilem dederunt, ignorans ille, vir alioqui doctus, multa Arabas poſt Galenum & Græcos, inueniſſe, quorum Græci nullam prorſus notitiam habuerunt, & eo magis, quia Galenus huic lapidi facultatem detrahendi tribuit, & vt experientia indicat, atram bilem. Cæterum, ex lapide iſto cyaneo ſiue lazulo dicto, color paratur cæruleus, quem vltra marinum pictores appellant, quia forſan, maris aquæ colorem ſuperat, illum verò hodie tam puriſsimum, ac ſaturum, Nicolaus Nicolutius pharmacopola Ferrarienſis, parat, vt aliquando vnciam, centum aureis ſcutatis vendat. De hoc verò lapide ita tradit Galenus lib. nono de Facultat. ſimplic. medic. Cyanos, id eſt cæruleus lapis, acrem poſsidet facultatem, ac tum detrahendi, tum digerendi quàm cinnabari potentiorem: ineſt quoque ei nonnulla aſtrictio.

Lapis cyaneus. Caruleus lapis lazuli. Fuchſius errat. Vltra marinum.

DE INDICO LAPIDE.

Græcè, ἰνδικὸν; Latinè, Indicum.

Enarratio LXVII.

Indicum. IMproprie lapis dicitur: propterea Indicum appellari, melius eſt, quo infectores lanarum potiſsimum vtuntur, & eum in lotio diſſoluunt. Eſt enim indicum hoc, ſuccus defecatiſsimus iſſatidis herbæ, concretus, ac inſpiſſatus, nam naturale indicum tanquam ſpuma ex harundinibus erumpens hucuſq; à noſtris compertum non eſt: Plinius vero vtriuſq; nullam fecit notitiam, vt ex illo facile comprehendi poteſt lib. xxxv. cap. 6.

DE OCHRA.

Græcè, ὤχρα: Latinè, Ochra: Hiſpanicè, terra roya, Italicè, terra gialla: Gallicè, Ochre: Germanicè, Ochergel, oder berggel.

Enarratio LXVIII.

Ochra terra rubra. OChra, terra rubra & lapidis modo concreta eſt, quia pigmentariæ officinæ fere omnes abũdant, & ea pictores pro colore vtuntur, veluti ſarcinatores pro ſignandis pannorum inciſionibus.

DE CINNABARI.

Græcè, κιννάβαρι: Latinè, cinnabaris, Officinis ſanguis draconis, Hiſpanicè, ſangue de drago: Italicè, Sangue di dracone: Gallicè, Sang de dragon: Germanicè, Bluot farb.

DE CINNABRIO FOSSILI, ET ARTIFICIALI.

Cinnabrium foſſile, minium naturale: Hiſpanicè, bermelhon de minera: Italicè, cinnabrio naturale; Germanicè, Berg cinober.

Cinnabrium artificiale, minium artificiale: Hiſpanicè, bremelhon artificial: Italicè, minio: Gallicè, Cinnabre & vermeillon: Germanicè, Cinober, oder minien.

Enarra

Enarratio LXIX.

Cinnabaris ſanguis draconis. Longas hic moliuntur authores digreſsiones, quas nos ſubticebimus, rem paucis concludentes, & eo magis quum de re clara & nobis obuia, ſermonem habeamus. Ait igitur in præſenti Dioſcorides de Cinnabari, id eſt ſanguine draconis, pro quo ſcire licet, quòd arbor quædam procera apud Hiſpanos, pręcipue in inſulis Maderiæ & Cannariæ naſcitur, quam illi præcipuè Luſitani draconem, ſiue draconarium vocant, ex qua lachryma quædam lucida & rubricans defluit, quam ſi fricueris & ea lineas duxeris, colorem profundiſsimũ ac ſanguinis oriri conſpicies. Qua de cauſa, nomen huic lachrymæ ſanguis draconis inditum eſt. *Sanguis draconis.* Ridiculoſum profecto eſt aſſerere: vt teſtatur Dioſcorides, cinnabarim draconis animalis ſanguinem eſſe, in quem errorem Plinium labi animaduertimus, vt apud ipſum videre eſt, libro trigeſimotertio, capite ſeptimo. Cæterum, exploſæ ſunt iam hodie rotulæ quædam, in officinis pendentes, quas ſanguinem draconis appellabant, & eas pro eo vendebant: componebant vero eas fallaces pharmacopolæ, qui nihil præter nigrum pro albo vendere ſemper ſolent, ex ſanguine hircino, ſorbis, ac laterum puluere, in vnum redactis, vel potius ex rubia tinctorum, bolo armeno, reſino, ac dragacantho ſimul mixtis. *Cinnabrium.*

Eſt porro in officinis cinnabrium, minium dictum, quod naturale & artificiale comperitur: naturale Hiſpanis & Germanis frequens, apud quos vomica argenti viui ſcaturit, quum in argenti viui fodinis potiſsimum naſcatur: lapis rubricans, grauiſsimus, non admodum durus, qui plerunque argento viuo plenus conſpicitur, corroſiuus, putrefactiuus, ac lethalis. Artificiale vero, ex argento viuo & ſulphure in igne conflatur: magni valoris & pretij apud Indos, & ea de cauſa, ex Luſitania in Indiam non niſi regis conſenſu portari poteſt, paratur vero apud Antuerpienſes magna copia, ex quo ceram rubram inficiunt, qua literas ſigillamus, & de illis Plinius citato loco loquutus eſt, quem legere ne pigeat.

DE ARGENTO VIVO.

Græcè, ὑδράργυρος: *Latinè, Hydrargyros, argen-*

tum viuum : *Hiſpanicè*, *azogne* : *Italicè*, *argento viuo*, *mercurio* : *Gallicè*, *vif argent* : *Arabicè*, *Zeibar* :*Germanicè*, Queckſilber.

Enarratio LXX.

MIſſum facimus, quod à Philoſophis & chymicis de argento viuo, Mercurio dicto, circunfertur. Eſt igitur hydrargyrum Græcis: Romanis aqueum argentum, vel ex ſuo cotinuo motu, viuum argentum dictum, quod naturale & artificiale inuenitur, ex quò vnctiones pro Gallica ſcabie incredibili iuuamento parantur: quas inſcij veram praxim ignorantes, vituperant, ignorantes argentum viuum ſuo pondere tantum lethale eſſe non verò qualitatibus, vt teſtatur in præſenti Dioſcorides, quum dicat: lethale potum argentum viuum eſt: pondere ſuo interanea diſrumpēs, à quo Plinius ſi quis interius animaduertat verba, libro xxxiij. cap. 6. non diſsidet, quin potius illius verbis vt plerunque ſolet ſubſcribit. Ita verò ſe rem habere, & argentum viuum venenum non eſſe quotidiana indicat experientia, quum tantum abeſt, vt venenum ſit, vt potius pro præſtantiſsimo antidoto, puerulis faſcinatis, & vermibus infectis, omnes medici Hiſpaniarū pondere ſemiunciæ, optimo ſucceſſu, in potu concedant, nec ex eo ſymptoma aliquod, per tam longum tempus oriri hucuſq; perceperunt. Vidimus enim nos, ſi mihi viſa referre liceat, puerum quendam decem annorum, plus libra vna argenti viui ebibiſſe, ex quo præter pondus nullum inde ſymptoma contraxit, clyſteribus tandē adiutus, totum cacauit, & liber abſque noxa vlla permanſit: occludebatur enim argentum viuum in quodam ſtricti orificij vaſe, in quo vinū antea recondi ſolebat, & ex eo puer ſæpe ebiberat, vnde ſemel vini vice integram librā, & plus argenti viui vt dixi deglutiuit. Hoc verò ſciens doctiſsimus Braſauolus, examine ſuorum Simpl. dixit, nos argentum viuum infantibus in vermiū ſemimortuis exhibuimus, & illico ſanati ſunt: nec Mundellę Brixienſi, qui contra illum inuehitur fides vlla habenda eſt, quum abſq; ratione & experimento loquatur: crederem tamen ipſe, argentum viuum arte paratum, quod Hermolaus proprie hydrar

Hiſtoria de argento viuo.

Mundella fallitur.

hydrargyrum vocari contendit, corrodens, ac exulcerans eſſe, quod Galenus tantum nouit, & illius nullum habuit experimentum, vt lib. ix de Facultat. ſimplic. medic. fatetur, ad iſtum modum dicens: Hydrargyros, non eſt ex ſponte naſcentibus medicamentis, ſed ex iis quæ parantur, veluti pſimmithium, ærugo, pſoricum, lithargyros. Cæterum, interimatne deuoratum aut admotum extrinſecus, nondum feci periculũ: lib. tamen iiij. eiuſdem dicti voluminis, cap. 18. illud inter medicamenta eroſione interimentia adnumerauit: facile enim credere eſt, arte factum viuum argentum, non eam nanciſci benignitatem, quam ſua ſponte in fodinis fluens poſsidet, imò naturale hoc argentũ viuum, quum ignem perſentit, ex benigno, corrodens efficitur, quod in ſublimato, ex eo parato, vel argento ſublimato dicto, abundans argumentum habemus, quod ad hominum perniciẽ excogitatum fuit, Cæterum, cuius temperaturæ argentum viuum ſit, ſub iudice lis eſt, à teſtibus enim cõtra teſtes res agitur, & à rationibus contra rationes. Ego vero frigidũ & ſiccum eſſe, pro firmo crediderim: At Dioſcorides hic tradit, minutiſsima autem ramenta epota, auxiliari nocumentis ab argento viuo derelictis: tametſi in nonnullis exemplaribus verba hæc non legantur, quæ annotata velim, vt animaduertant nonnulli recentiorum, qui cùm nihil præter calumnias norint, vt multa, ita auri vſum deteſtantur, quum tamen ipſi magis vituperio digni ſint, quòd eo careant, ignorantes aurum rem nobiliſsimam ac cordialiſsimam eſſe, præcipue ſi candens igne, iuribus aut deſtillatis, vinóue demergatur: Opitulatur enim vt Serapio & Auicenna credunt, morbis melancholicis, cordis palpitationi, non ſolum ſic paratum, ſed etiam in puluerem redactum. Sunt enim variis in locis aurifodinæ ex quibus aurum foditur, ſed puriſsimum obrizum dictum, raro inuenitur, quod noſtri Hiſpani à tibar, aurum defecatiſsimum ac puriſsimum è regione ſic Tibar dicta, appellant. Non eo infitias tamen, nos Hiſpanos plurimo abundare auro, præſertim eo inter Tagi fluminis arenas reperto, merito enim aurifer Tagus appellatur fluuius hic, quia inter ſuas arenas multum & prope infinitum dixerim aurum, trahat, vt abunde expertus ſum, apud Ferrariam oppidum, quòd

Temperatura.

Aurum optimũ medicamẽtũ.

Tagus aurifer.

Tagus præterlabitur quatuor leucis à Caſtello albo, propria mea patria diſtans, imò vt verum fatear, pauca extant flumina apud Luſitanos, quorum arenis aurum mixtum non ſit, non adeo tamen purum, vt à Tibar dictum, nec ita infimum, vt quod ex Peru, terra paucis ante annis inuenta, aduehitur, ex quo cauterium paratum candens, minus mordicat, & fiſtulas facilius ſanat, vt ex Plinio prius didicimus, libro trigeſimo tertio, capite quarto.

De Rubrica ſinopide: Germanicè, Bergroetel.

Enarratio LXXI.

Rubrica ſinopis. *Georgius Agricola.*

RVbrica ſinopis, quam milton Græci vocant, ea eſt terra quam hodie multi vice boli Armenici vſurpant, & eam Ioannes Manardus epiſtola prima, libri quarti ſuarum epiſtolarum à ſe Venetiis viſam paſtillorum forma teſtatur, veluti Georgius Agricola, quam ſibi Baptiſta Opizo ibidem Byzantio aduectã oſtenderat: Terra enim eſt rubrica ſinopis, denſa, grauis, Iocinoris colore, non calculoſa, ſibi concolor, & copioſe cùm diluitur ſe diffundit, quam Luſitani noſtri in maxima habent copia, præcipue apud Stremozium oppidum, ex qua vaſa pulcherrima fiunt, quæ quum labiis admouentur, ita hærent, vt difficulter niſi aqua madefiant auelli poſſint, deſiccandi enim ac aſtringendi vires terra iſta habet, vt vice boli Armenici merito vſurpari poſsit. Cæterum, Mathiolus Senenſis immerito Manardum vellicat, quòd rubricam albam, id eſt exiguo rubore ornatam deſcribat, quũ tamen Theophraſtus exalbidam quandam rubricam deſcribat, quam Plinius quoq; minus rubentem vocat.

De Rubrica fabrili, quam Hiſpani almagri dicunt: Germanicè, Rœtel.

Enarratio LXXII.

Rubrica fabrilis.

HAec in Hiſpania abunde reperitur, quæ tanquam ſanguis inficit, & ſua voce Hiſpani almagre appellant, picturis admodum terra hæc deſeruit, parum ab ochra differens, imo vt inquit Dioſcorides, ex vſta ochra, rubrica fabrilis fit, ex qua mimi & perſonati, rubricati ſæpe

ſæpe incedunt, & pictores multa leuiter minimo ſumptu depingunt.

De terra Lemnia.

Enarratio LXXIII.

DE terra Lemnia, ſphragide, id eſt ſigillo inſignita, pauca dicturi ſumus, quia Galenus abundantiſsime libro nono Simplic. de ea dixit: Quam rubricã Lemniam quoque appellat, ob quod Plinius à Leoniceno facile defendi poteſt, quum terra Lemnia rubrica quoq; dicatur: tametſi rubrica proprie alia ſit terra, vt capite ſuperiori dictum eſt. Eſt igitur terra Lemnia vera: quæ à Lemno inſula, Stalimene hodie dicta aduehitur, non quidem in orbitulos ex albo rubentes, & characteribus Turcicis inſignitos, ſed illa potius quam ſub nomine boli armenici in quædam fruſta aut glebas, inde ad nos portant. Nam orbiculi illi effigiati ex eadem terra formantur: adiecta tamen arenoſa quadam argilla, ob quam orbiculi ſiue paſtilli illi albeſcunt, quos ſub terræ Lemniæ, vel terræ ſigillatæ nomine, hodierni mercatores vendunt: At ne bolo Armeno nos carere dicamur: imo quòd eo abundemus terram illam ſic gleboſam quam veram Lemniam eſſe diximus non ſub terra Lemnia, ſed potius ſub bolo armeniaco, vt inde quæſtum alterum faciant, ſed quòd terra iſta rubricans, bolus armenus hodie dictus butyroſus, vera terra Lemnia ſit, ipſa atteſtãtur ſigna, ob quæ omnes nunc doctiſsimi viri in hanc condeſcendunt opinionem: Quum igitur viri prudentiſsimi, ac vos boni pharmacopolæ terra Lemnia vti volueritis non quidem paſtillos literis Turcicis ſigillatos, accipere debetis, ſed potius glebas illas, quas ſub bolo Armeniaco Orientali, ementibus indicant venditores. Nam bolo Armeno vero nos carere certum eſt, quem eaſdem cum terra Lemnia vires habere, Gal. teſtatur, quum dicat, in illa magna peſte, quæ ſimilis fuit ei quæ Thucydidis tempore graſſata eſt, omnes qui hoc medicamẽ biberunt, breui curati ſunt, quibus autem nihil profuit, omnes mortui ſunt, nec aliquo alio medicamine curari potuerunt: ex quo perſpicuum eſt, quòd ſolum his qui incurabiles erãt, nihil profuit. Bibitur verò cum vino tenui modice mixto ſi ſine febre æger fuerit,

Terra Lemnia.

Bolus Armenus.

vel ſaltem parum febrierit, cum aquoſo autem ſi multum febrierit, nec tamen peſtilentes ipſæ febres vehementer calent, Hæc Galenus. Qui in eo loco Armeniam terram colore pallidam eſſe tradit. Cæterum de terræ Lemniæ viribus, Galenum conſulit citato à nobis loco, vbi ob eam nauigaſſe, & falſum deprehendiſſe, quòd ſanguis hircinus illi miſcebatur legimus. Cæterum, vt vera terra Lemnia abundamus, ita breui ſperamus, veram armeniacam habere, ab iis præſertim mercatoribus qui ex Ancona in Armeniam petunt, vt inde ex oppido Angoræ, vndulatas veſtes ſiue ſymballoticas aduehant.

DE CHALCANTHO.

Græcè, χάλκανθον: Latinè, chalcanthũ, atramentum ſutorium: Officin. vitriolum: Arabicè, alcalcadis: Hiſpanicè, capa roſa: Italicè, copa roſa: Gallicè, vitriol, & couperoſe: Germanicè, kupffervuaſſer, oder victriol.

Enarratio LXXIIII.

QVi Galeni libros de Compoſitione medicamentorum, ſecundum genera ſcire exacte deſiderat, atq; in illis emplaſtra, cerota, vnguenta, & quæ ſunt alia, ibidem deſcripta, vt decet componere exoptat, in iis primo exercitatum iri, neceſſe eſt, ex quibus chalcanthum, id eſt atramentum ſutoriũ ſe offert, vulgò vitriolum dictum, quod naturale, & artificiale eſt: naturale vbiq; cupa roſam, vel caparroſſam, tam Hiſpani, quàm Itali & Galli appellant, & variis conſpicitur coloribus. Nam alterum ex Germania aduehitur oculis gratum, coloris cærulei: Alterum verò Romanum eſt, non adeo tamen intenſi, & grati coloris: Tertium verò ex Cypro adfertur, quod quũ friatur aureas ſcintillas emittit. Ex omnibus verò, Romanũ Vitriolum, primas obtinet, ſecundas Cypricum, minus verò validum Germanicum, tam pro conficienda aqua forti argentariorum, quàm pro tingendis lanis, artifices experiuntur. Cæterum, monet Galenus, quòd poſt longum tempus chalcanthum chalcitis efficitur. quod experiẽtia deprehendimus, chalcanthum in chalcitem mutatum aliqua ex parte eſſe. Videmus enim partẽ exteriorem chal-

Vitriolum

canthi

canthi id eſt Vitrioli dealbeſcere, & cum albedine ad aliquam craſsitiē peruenire, interiori eius parte in ſuo proprio perſeuerante colore. De quo Galenus in epitomen redactus, per doctiſsimum Andręam Lacunam Secobienſem, olim apud Salmanticenſes condiſcipulum noſtrum, ita tradit Chalcanthos (qui in Cypro ex viridi quadam aqua concreſcit) extima ſui parte in chalcitim temporis proceſſu degenerat, habet autē cum aſtrictione maxima, caliditatem non vulgarem coniunctam: Vnde omnium maxime condire ſeruareque carnes humidas poteſt, nimirum caliditate humiditatem abſumente, aſtrictioneq; ſubſtantiam contrahente atque conſtipante, conſtringit itaq;, ſiccat, & contrahit in ſeſe totius ſubſtantiam carnis. Ex vitriolo, oleum hodie cōficitur, apud chymiſtas, quod potens cauterium eſt, cuius vna vel altera gutta, in aquis cordialibus merſa, multum cōtra peſtilentes febres valet, eas enim acetoſas cum quadam ſtypticitate reddit.

De chalcitide: Germanicè, Rot atrament.

Enarratio LXXV.

CHalcitis in ærariis fodinis comperitur: quæ vt diximus, ex chalcantho quoque efficitur: Exterior enim chalcanthi pars in chalcitidem vertitur, quum tamen interior illæſa permanet, & chalcanthum exiſtit. Dicitur autem chalcitis ab Arabibus colchotar quęquoq; in miſy transformatur: non eſt ergo colchotar vitriolum combuſtum, vt multi putant, quum potius vt dixi, chalcitis colchotar eſt: de qua Galenus libro nono de Facultatibus ſimplicium medicament. ita tradit: Miſtas habet aſtringentem acremq; facultates: cæterum, vincit acris, vtpote adeo vehemens, vt carnem vrat, nec non inducat eſcharam. Vſtum hoc medicamen minus mordicat, non tamen minus deſiccat, verum non parum aſtrictionis remittit: Itaq; melior eſt vndequaq; chalcitis tum aduſta, tum lota, quum euadat ſic minus mordax. *Chalcitis, colchotar.*

De Pſorico: Germanicè, Grindtruckne.

Enarratio LXXVI.

PSoricum medicamentum quoddam eſt, quod contra ſcabrities, & cutis aſperitates valet, nam & ſcabiem mirifice ſanat. *Pſoricum.*

De Miſy: Arabicè, zagi: Germanicè,

Gel atrament.

Enarratio LXXVII.

Miſy. Contendunt nonnulli quòd vitriolum Romanum, miſy ſit, quòd falſum eſſe, paucis indicatur: primo ex chalcitide miſy fit, non verò ex miſy chalcitis, vt ex Galeno didicimus: nouimus enim nos ex vitriolo Romano chalcitim fieri, proinde Miſy vitriolum Romanorum non eſſe certum eſt, quum ſi miſy vitriolum Romanorum eſſet, ex eo chalcitis fieri poſſet, quod impoſsibile eſſe, Galenus tradit. Faciunt ad hæc, quòd vitriolum Romanorum miſy non ſit, quia miſy durum eſt, auri ſpeciem præ ſe ferens, quod quum friatur aut eas ſcintillas ex ſe mittit, & ſtellarum modo ſplendet, quæ omnia minimè in vitriolo Romano comperiuntur, proinde vitriolum Romanum non eſſe miſy certum eſt: conſultius autem mea ſententia eſſet aſſerere, quòd ſori vitriolum Romanum eſt, quum vt chalcitis in miſy trãsformatur, ita ſori facile in chalcitim vertitur. Vtcunque tamen ſit, ſori, chalcitis, & miſy, tametſi figura, & compoſitione differãt, quia ſori craſsior eſt materia, ſubtilior verò miſy, media autẽ chalcitis: viribus tamen & natura eadem ſunt, vt ex Galeno libro nono de Facultatibus ſimpliciũ medicament. comprehenditur, quum dicat: In metallis ipſis, ſuper chalcitim naſcitur miſy, vt ærugo ſuper æs, Ac ſuſpicor etiam ſori longo tempore mutationem in chalcitim poſſe accipere. Quare mirum non eſt, tria hæc medicamina eiuſdem generе facultatis eſſe, ſori dico, & chalcitim, & miſy: tenuitate & craſsitudine inter ſe diuerſa: craſsiſsimum enim eſt inter ipſa ſori, tenuiſsimum miſy, mediam vtriuſque facultatem habet chalcitis. Adurunt vniuerſa hæc tria, & ſcharas efficiunt: attamen nonnihil etiam aſtringunt. Verum, miſy admotũ corporibus duris minus chalcitide mordicat, tametſi ea non minus ſit calidum, id quod beneficio tenuitatis ſortitur. Porro quum vtraq; hæc in decoctionibus fundãtur, & magis chalcitis, quàm miſy, ſori tamen non liqueſcit, nimirum quod lapidoſius ſit, & vehementius compactum: ſicuti rurſus miſy quia à conge-

nito

nito calore elaboratius eſt, ac proinde ſiccius chalcitide, iccirco merito quoq; liqueſcit ægrius: libro verò quarto, de compoſit. medicament. ſecundum genera ita quoque de illis tradit: Miſy autem & ſori, chalcitidi ſunt cognata: tenuius tamen miſy apparet, minuſq; mordax & vrens: craſsius ſori: & vtriuſq; ſiccat imbecillius, quemadmodum & ſtimmi maiorem aſtringendi ſiccandique vim, ac ſori poſsidet. Porro diphryges vlceribus ægre humoris vitio ad cicatricem venientibus, aptiſsimum medicamen exiſtit, valide namque ſiccat, etſi ſit mordax modice, ad hæc præter acrem tum qualitatem, tum potentiam, vim aſtrictoriam poſsidet.

DE MELANTERIA.

Græcè, μελαντηρία: *Latinè*, *melanteria*: *Arabicè*, *maltina*: *Hiſpanicè*, *aziche*: *Germanicè*, Gravu atrament.

Enarratio LXXVIII.

Nigerrima terra Melanteria eſt, quæ ſæpe in ſe aliquid continet argenti, porro ſulphurei coloris in Hiſpania frequens eſt, quam pro conficiendo atramento librario ſcribæ vſurpant, & eam Mauritanica voce azige, vel aziche, vocant, tametſi vox hæc Arabica, azige, omne genus atramenti ſub ſe comprehendat, de qua Galenus lib. nono citato, ita inquit: Valde quidem aſtringit aſtringentiaque omnia propemodum tenuitate ſuperat. *Melanteria.*

DE SORY.

Græcè, σῶρυ: *Latinè*, *ſory*: *Arabicè*, *alſuri*.

Enarratio LXXIX.

Sory, vt dixi vitriolum Romanum eſt, de quo capite de Myſi legito. *Sory.*

CONSTANTINVS.

Sory de quo etiam tractauit Plin. *lib.xxxiiij.cap.12. natiuum & foßile eſt, ac* Melanteriæ *cognatũ, colore fuſco ſubrufo, quod dum frangitur pinguiter nigreſcit. At verò quod ſeplaſiæ vitriolum* Romanum *vocant, Calchanti concreti genus eſt factitium, colore quidem praſio, aut cæſio. Ex hac vtriuſq; collatione euidenter apparet, quàm tota erret via* Amatus Luſitanus, *qui ſory vitriolum*

triolum Romanum eſſe credat. Sed ipſe errandi occaſionem arripuit ex verbis Mathioli Senenſis, ex quibus perperam intellectis ſuum dogma conſtruxit: rectius fortaſſe dicere potuiſſet Braſauolus vitriolum Romanum Soreos naturam magis referre, quàm Myſios, ſic enim ſonant ipſius Mathioli verba ex idiomate Italo conuerſa (commentario in Dioſcorid. cap. huius Lemmatis & argumenti) vnde largiter hauſit hic author, ſed tamen illius bona interuertens, ne furtum agnoſci poſſet.

De Diphrige: Arab. diphrigis: Germ. Ofenbruch.

Enarratio LXXX.

Diphriges. PAſsim & frequenter diphriges, in æraris fodinis apud Germanos conſpicitur: quum enim æs funditur in ima fornacis parte reſidens pars quædam conſpicitur, quam diphrigem eſſe certi ſumus. Ex Cypro verò diphriges antiqua illa, ad nos hodie non portatur: De qua Galenus ſummatim lib. ix. de Facult. ſimplic. medic. ita inquit: Miſtam habet tum qualitatem, tum facultatē, habet enim in ſeſe quiddam & mediocriter aſtringens & mediocriter acre: vnde vlcerum rebellium optimum medicamen eſt, Eo ſiquidem ad putreſcentia oris vlcera, ſiue per ſe ſiue cum melle, cum detracta erat ſpuma, tum ad anginam, vbi iam per aſtringentia medica conſiſtit: quod influebat, ac breuiter ad columellam præciſam, pudendiq́; & ani vlcera cicatrice obducenda, ſum quàm feliciſsime vſus. Porro, quo pacto adulterentur dictorum medicamentorum ſingula, non videtur pretium operæ ſcribere, quum talia poſſe diſcere homines ſceleratiſsimi in lucro ponant.

DE ARSENICO.

Græcè, ἀρσενικόν: Latinè, arſenicum, auripigmentum: Arabicè, arneth: Gallicè, arſenic, orpin, reagal: Hiſpanicè, oropimente: Italicè, orpimento: Germanicè, oporment.

DE SANDARACHA.

Græcè, σανδαράχη: Latinè, ſandaracha, arſenicum rubeum: Arabicè, zarnich: Gallicè, maſſicot: Hiſpanicè, fezes de oro: Germ. Reuſch geel.

Enar

Enarratio LXXXI. LXXXII.

ARſenicum, vagum nomen eſt, nam quoddã coctum arſenicum eſt, quod auripigmentũ vocamus, Aliud verò rubeum dicitur, quod ſandarachã foſsilem, ſiue Græcorum ſandarachã dixerimus, appellamus, vt tandem differentiam faciamus inter ſandaracham Græcorũ, & eam quam Arabes gummi iuniperi nominant, vt capite de Iunipero diximus, Tertiũ verò arſenicũ criſtallinum album eſt, riſalgalum dictum, quod naturale ſiue foſsile dictum, in eiſdem fodinis auripigmenti & ſandarachæ naſcitur, quanquam artificiale quoq; reperiatur ex auripigmento conflatum. Cæterum, Sandaracha hæc de qua agimus, eadem cum arſenico auripigmento dicto eſt, niſi quòd illa magis cocta & à natura elaborata videatur, ad quod arte quoq; ita eſſe deprehendimus, quia ſi auripigmentũ igni in catino admoueris, ita rubrũ euadet, vt ſandarachã eſſe dices, Hanc verò Græci per infundibulum ſuper prunas ignitas, in fumum redactam, contra pectoris vitia exhibent, vt capite de Iunipero diximus, ſed inſtabit aliquis, Meſue, & alij practici, inter præcedentes ſiue procatarcticas aſthmatis cauſas hanc vnam connumerant, fumorum eleuationem à ſulphure, auripigmento, & aliis metallis, quomodo igitur Sandarachã aſthmaticis cõuenire Græci dicant? Nos huic dubio dupliciter reſpondemus: primo quòd difficultas anhelitus duplex eſt, altera materialis, altera verò ſine materia: materiali Sandaracha conueniens eſt, craſſas lentas & tenaces materias, ſubtiliando & diuidendo, & hac de cauſa, recentiores, vt Nicolaus, ad Græcorum imitationem ex ſulphure cõpoſitionem aſthmaticis conuenientem præparant: in materiali verò, metallorum fumi maximè obſunt, imò ita obeſſe nouimus, vt metallarij, qui in fodinis metallum excauãt, inquiruntve, aſthmatici ferè omnes breui moriantur, ita vt apud fodinas illas Galliciæ, & Germaniæ, mulierem inuenire non ſit difficile quæ ſex & octo nupſerit viris. *Arſenicũ ſandaracha.*

DE ALVMINE.

Græcè, στυπτηρία: Latinè, alumen: Arabicè, ſcb: Gallicè, alun: Hiſpànicè, alumbre, alume: Italicè, alume:

alume: *Germanicè*, Alun.

Enarratio LXXXIII.

Alumen.

ALuminis multa & varia genera nouit Dioſcorides, quorum tria tantum deſcribit, ſciſsile, rotundum, & liquidum, hodie verò, ſex potius connumerantur, ſcilicet alumen roche, alumen plume, alumen fecis vini, alumen catini, alumen ſcaliole, & alumen zuccharinum: inter hæc autem hodie ſex habita aluminis genera, vnum tantum Dioſcoridis genus deſcribitur, quod plume dicimus, & ſciſsile eſt, Alumen porro roche, quod non procul à Roma excauatur, non ſic vt videtis effoditur, lapides enim primo ſunt duriſsimi rubri, & nonnulli ad albedinē tendentes, non adeo tamen duri, qui tanquam lapides communes: ex quibus parietes fiunt, ex vena ſiue fodina extrahũtur, quos poſtea tanquam calx in fornacibus, per duodecim vel tredecim tantum horas ardentiſsimo igne coquunt, nec longiori tempore ibidem permanere illos ſinunt, quum ex toto comburerentur, & inepta materia ad futurum alumen euaderent. Deinde vero ſequenti die quum frigidi lapides iam facti ſunt, ex fornacibus extrahuntur, & in acies quaſdam debito quodam ordine reponuntur, vbi per quadraginta longos dies adaquantur: tanquam viuæ calcis lapides, vbi quater vel quinquies, ſingulis diebus irrigantur, adeo vt intra tempus quadraginta dierum, vt diximus lapides in terram vertantur. Hanc poſtea terram, ſiue lapides in terram verſos, magnis æris cortinis, in aqua artifices ad ignem excoquunt, qui quum dextre terræ ſubſtantificam partem, ex qua alumen conflari debet, in aquam verſam eſſe norunt, terram ligneis inſtrumentis ad hoc paratis extrahunt, de nouo aliam terram predictæ aquæ addunt, ac ſic vt primo facientes, ter & quater, terram innouant, quouſque aquam in alumen verti pronam vident, quam poſtea per canales quoſdam fluere permittũt, & capſis ligneis excipiũt, vbi intra octo dies gelaſcit, & concreta efficitur, ac denſatur, & alumen roche dictum reſultat. Cæterum ex lapidibus rubris, alumen fortius efficitur, ex albis vero, minus forte, & magis lucidum, pro quo inficiendo ſerico, ac optimis & pretioſsimis lanis tingendis vſurpatur. Hoc verò alumen

Alumen quomodo paratur.

roche

roche Græcorum eſſe alumen nonnulli crediderunt, ſed mea ſententia alumen liquidum longe alia res eſt, Ex alumine roche, albumine oui, ac aqua roſacea, alumen zuccharinum paratur, quo mulieres pro dealbanda facie vtuntur, quod Græcorum rotundum non eſſe certum eſt, quum ex alumine roche zuccharinum fieri dixi, alumen vero catinum, ex herba alcali, Græcorũ vero dicta traho conficitur: vt libro quarto diximus. Porro alumen fecis ex vini fecibus continuatur, de quorum generum facultatibus, & natura, Galenus ita tradit libro nono de Facul. ſimp. medic. Alumen vehementiſsime adſtringit: cæterũ, quum ſit craſſarum partium, tenuius quodammodo eſt quod vocatur fiſsile, proximum eſt rotundum, & aſtragalotum: admodum craſſum eſt tum liquidum, tum placites, & plinthites dictum. *Alumen zuccharinum.*

CONSTANTINVS.

QVod vocamus Alun de plume, non eſt, vt vult Luſitanus, Alumen Sciſsile Dioſcoridis: Sed eſt potius Amiantus lapis, de quo præter Dioſcoridem lib. v. cap. 113. egit etiam Plinius libr. xxxvj. cap. 19. Alumen Sciſsile aſtringit admodum & grauiter olet authore Dioſcoride. Alumen plumæ non eſt aſtringens, ſed guſtu acre: nec igne conſumitur, quæ nota Amianto, ab ipſo Dioſcoride peculiariter tribuitur.

DE SVLPHVRE.

Græcè, θεῖον: *Latinè*, *Sulphur*: *Hiſpanicè*, *piedra ſuffre*: *Italicè*, *ſolfo*: *Gallicè*, *Soufre*: *Arabicè*, *Rabric*: *Germanicè*, Schuuefel.

Enarratio LXXXIIII.

SVlphur & viuum, id eſt ignem non attingens, & vulgare id eſt igne paratum, reperitur, ex quo oleum chymiſtæ ad multos frigidos morbos curandos, mirificum parant, & vt tradit Galenus libro nono citato, theon, id eſt ſulphur, omne trahendi vim poſsidet, eſtque temperamenti calidi, atq; eſſentiæ tenuis, adeo vt ad multa venenatorum animalium reſiſtat, ſi ſiccum ictui inſpergatur, aut cum ſaliua, aut vrina, aut oleo veteri, aut melle, aut reſina terebinthina illinatur: Quin & pſoras, & lichenas, & lepras non raro hoc medicamento cum reſina *Sulphur.*

terebinth

terebinthina ſanaui, Extergit enim omnes id genus affe-ctus, abſq; hoc vt in profundum repellat.

DE PVMICE LAPIDE.

Græcè, κίσηρις: Pumex: Hiſpanicè, piedra pomez: Italicè, pomice pietra: Gallicè, pierre ponce: Arabicè, fanech: Germanicè, Bimbs.

Enarratio LXXXV.

PVmex leuis, exuſtus, ac corroſus lapis eſt, quem ignes ardentiſsimi ſulphurei, ex profundiſsimis cauernis euomere ſolent, veluti in Aethna ac Veſeuo montibus fieri percipitur, hodie vero variis in locis lapilli ij repe-riuntur: quibus cerdones pro poliendis pellibus præcipue vtuntur, & Plinius varia de illis tradidit. Galenus porro nono citato libro, de pumice ita inquit: In ſarcotica me-dicamenta inditur, & ea quæ dentes extergunt, partim vſtionem non expertus, partim etiam exuſtus: quando-quidem aliis omnibus combuſtis ſimiliter, ſubſtantiæ te-nuioris efficitur: cæterũ, vſtione quiddam acquirit acri-moniȩ, quam rurſum lotione exuit. Videri autem poterit, & conciliare ſplendorem, non tantum facultate, ſed etiam aſperitate, veluti ſi ſmyrin, aut teſtam tritam admo-ueas: Eundem in modum cornua deuſta dentes reddunt ſplendidos.

CONSTANTINVS.

PVmicem, Dioſcoridi κίσηριν, Spongiam etiã vocauit Vitru-uius lib.ij.cap.6. quia vt ſpongia pumicoſa dicitur, ſic etiam pumex ſpongioſus: quod vt Virgilius dixit, hic ſit latebroſus, vel vt Ouidius, multicauus: fiſtuloſum diceret Plinius, *vel pumicis fiſtulantem vice. De pumice præter ea quæ ſcripſit* Dioſcorides *vide apud* Theophraſtum *lib.ix. de* Hiſtoria. *Pliniũ lib.xxxvj. cap.21. Et Galenum lib. ix. ſimplicium.*

De Sale: Germanicè, Saltz.
De Spuma ſalis.
De muria: Germanicè, Saltz lack.
De Flore ſalis.

Enarra

Enarratio LXXXVI. LXXXVII. LXXXVIII. LXXXIX.

SAl & marinus & foſsilis reperitur: Marinus in ſalinis ex aqua maris conficitur, & familiariſsimus victui hominum eſt, foſsilis vero ſiue mineralis, variis quoq; in regionibus naſcitur, qui lapis albus, denſus, grauis, criſtalli modo lucidus eſt, quem pharmacopolæ ſalem gemam appellant, nec enim ſal gema, alia res à ſale foſsili eſt, quo vniuerſa Turchia, ac magna pars Germaniæ, & Vngariæ, veluti Calabria, vtuntur. Cæterum, Ormuſium inſulam apud Perſas, regi noſtro Luſitanorum hodie ſubditam, ſalis fodinis vberrimis ſcatere, norunt Luſitani noſtri, id quod Plinius quoque ſcriptum reliquit, libro trigeſimo primo naturalis ſuę hiſtorię cap. 7. vbi Ormuſium, vt mea fert opinio Oromenũ appellat: ita enim eo loco Plinius legitur: Sunt & montes natiui ſalis, vt in Indis Oromenus, in quo lapidicinarum modo cæditur renaſcens, maiuſque regum vectigal ex eo eſt, quàm ex auro atque margaritis, &c. Eſt præterea ſal Hammoniacus, qui ex Cyrenaica regione vbi Hammonis oraculum olim erat, aduehebatur: naſcitur enim ibi ſub arenis, Luna illi multum fauente, quo vero hodie caremus, & illius vice adulteratum turbinatis quibuſdam maſsis exterius nigris ad nos afferunt, ſed præcipuè ex Germania. Corrupte enim pharmacopolæ armoniacum ſalem pronunciant, quum Hammoniacum ob Hammonis oraculum, vnde vehitur appellari debeat. Falſum quoq; eſt, quod illorum multi dictitant, ex vrina camelina ſalem iſtum hammoniacum parari, vt ex Plinio vnuſquiſq; latius diiudicare poterit. Eſt quoq; ſal Alkali, de quo libro quarto capite de Traho, abũde diximus. Dicitur quoq; in officinis ſal Indicus, qui dubio procul zuccharum candum, vel zuccharum in harundinibus concretum eſt, iis adiungere eſt ſalem nitrum hodiernum, ex quo puluis bombardarum, & aqua fortis argentariorum, & aurificum conficitur: qui ab antiquorum ſale nitro abeſt, vt capite ſequenti dicemus. Spuma ſalis ſequitur, quæ ad ripas maris, ſæpe poſt tempeſtatem, nocte ſubſequente frigida, ac concreta, reperitur. At muriam non aliam eſſe dicam quàm aquam copioſe ſalitam,

Hammoniacus ſal.

Sal alkali, Sal Indicus.

Spuma ſalis.

qua carnes & piſces longo tempore ſeruantur, vt ſecundo libro quoq; dixi. Florem vero ſalis, qui ſalinas frequentant, norunt. Porro de ſalis facultatibus, ac natura, ita tradit Galenus libro vndecimo de Facultat. ſimpl. medic. Sal eiuſdem generе facultatis eſt, ſiue foſsilis ſit, ſiue marinus, verum hoc differunt, quòd ſalis è terra effoſsi ſubſtantia magis compacta ſit, ac proinde in eo maior partium craſsities, & aſtringendi potentia. Marinus itaque affuſa aqua liqueſcit protinus, id quod non accidit foſsili. Eiuſdem ſpeciei cũ marino eſt, qui in ſtagnis quibuſdam ſalſuginoſis naſcitur: æſtate videlicet aquis ex iis æſtu abſumptis: cuiuſmodi eſt Tragaſius, non procul à Sminthio. Igitur quum qualitas ſalſa digerat ſimul & cõtrahat contractam ab ipſa ſubſtantiam Aphronitrum in hoc differt, quòd in ipſo vnum ſaporem exuperãtem ſit videre, quem vocant amarum, vim habentem digerendi: haud item contrahendi, vti ſal: Nam hic quicquid in corporibus humidum eſt, id totum abſumit, & quod reliquum eſt ſubſtantiæ ſolidæ, aſtrictione contrahit: ac proinde etiam conditura ſua carnes ſeruat, à putredineq; tuetur: Quippe quæ putreſcunt, excrementitium humorem continent, ſubſtantiamq; tum diſſolutam, tum minime compactam. Quibus ergo corporibus nulla prorſum ineſt ſuperflua humiditas, ceu melli optimo, & ſubſtantia ſolida & compacta eſt, vt lapidibus ea vt putreſcant eſt impoſsibile: Quare in iis ſalis non probatur vſus: ſed in illis tantum, in quibus ſuſpecta eſt putredo.

Flos ſalis.

De Nitro: Germanicè, Salniter, *De Spuma nitri.*
Enarratio XC. XCI.

Græcorum Nitrũ vulgare.

Græcorum verum nitrum album, Ferrariæ Gaſpar de Gabrielis vir nobilis Patauinus, & Philoſophus inſignis, nobis dedit, quod hodie doctiſsimus Braſauola apud ſe reſeruatum habet, & omnes illuc veniẽtes vident, quod antiquis frequens fuit, & rei medicæ vtile. Cæterum nitrum hoc Græcorum à noſtro hodierno ſale nitro differt, quo bombardarum & ſclopettorum puluerem, veluti aquam fortem argentariorum, conficiunt: nitri vero ſpumam hactenus nunquam vidi, de quibus vos per

otium

otium legite Plinium lib.xxxj.cap.10. Non minus quoq; Auguſtinum Ricchum Lucenſem, medicum longe doctiſsimum, in ea præcipue annotatione quam ſectioni ſecundæ operum Galeni indidit, quæ ipſe, & doctiſsimus iuxta ac grauiſsimus Trinchauelius, medicus Venetus, formula octaua Venetiis excudi curarunt: in qua annotatione Galeni textum ad hanc rem facientem, reſtituere, & à mendis liberare conatur: quem poſtea Andreas Lacuna Secobienſis, vir acri ingenio præditus, & qui Galenum feliciſsime in epitomen redegit, ita in priſtinum nitorem reddidit, dicens libr.ix. de Facultatib. ſimplic. medicament. Aphronitrum ab aphro nitri differt: nitri enim ſpuma medicamentum exiccatorium exiſtit, aſpectu triticeæ farinæ ſimilis, etenim alba eſt, non vt Aſiæ petræ flos cinericea: Aphronitrum vero farinæ ſpeciem non habet, neq; ſolutum eſt, ſed concretum & congelatum, quod quidem adeo extergit, vt non modo ſordes expurget, ſed etiam pruritum ſanet: At ſpuma nitri eiuſdem cum nitro eſt tum naturæ, tum facultatis, licet eſſentiæ tenuioris. Dictum autem eſt paulo ante in medio aphronitri & ſalis, facultatem nitri cõſiſtere. Aphronitro enim ſola ineſt vis detergendi: ſali vero etiam aſtringendi, ſed multo magis, quàm detergendi. libro vero xj. eiuſdem voluminis, ita quoq; de litro id eſt nitro, inquit: Oſtenſum eſt hoc medicamen in medio ſalis & aphronitri vires habere: qua verſione vniuerſam diremit dubitationem, vt cuiq; ſapienti notum euadet.

Aphronitrum. *Nitri ſpu-*

De ſece vini: Germanicè, Vveynheſen.

Enarratio XCII.

Ex fece vini combuſta, aluminis quoddam genus conficitur, vt capite de Alumine meminimus: At credendum eſt, per fecẽ vini, quoq; Dioſcoridem ſabuloſam ſiue terream illam partem, vaſis vinariis præſertim cuppis adhærentem, intellexiſſe: quam Tartarum hodie appellamus, & multi ad ciendam aluum iuribus infundunt, ſemunciæ pondere plus & minus.

Fex vini.

De Calce viua: Germanicè, Kalck, oder vngeleſchter kalck.

Enarratio XCIII.

Calx. CONficitur hodie calx, apud omnes fere Europæos, ex lapillo quodam fornacibus excocto, quæ tātiſper dum aqua non irrigatur: viua calx, ſiue aqua nō reſtincta calx dicitur, ex qua ſæpe lauata vnguentum contra ignis combuſtiones, & vlcera nonnulla, pharmacopolæ paratum habent. In India verò, hodie calcē ex oſtreis, & buccinorum, ac cruſtaceorum teſtis fieri certo ſcimus, quod Dioſcorides olim quoq; fieri non ſiluit. Cæterum, de calcis viribus, ita tradit Galenus libro ix. de Facultat. ſimpl. medicament. Titanos, id eſt calx viua quidem vehementer vrit, adeo vt cruſtas efficiat; extincta vero protinus etiam cruſtam molitur & ipſa; At poſt diem vnum & alterum minus vrit, minuſque inducere cruſtam poteſt: at verò temporis progreſſu prorſum nec cruſtam quidem gignere valet, tametſi etiamnum calfaciat, carnemque liquefaciat, porro ſi lauetur in aqua, ſuam mordacitatem exuit, efficitque nuncupatum lixiuium, at ipſa abſque morſu deſiccat.

De Gypſo: Germanicè, Gybſs.

Enarratio XCIIII.

Gypſum. GYpſum oui albumine exceptum, mirabiliter ſanguinem vndecunq; fluentem ſiſtit, potum tamen gypſum ſtrangulando perimit; proinde animaduertant hoc tempore homines, qui vino gypſum vt clarius reddant, ac potentius faciant, miſcent. Cæterum ne Galenum prætereamus, ita de gypſi viribus refert, libro ix. de Facultat. ſimplic. medicament. Gypſum quidem tum deſiccat, tum vires habet emplaſticas, quare ſiccis medicamentis quæ ad ſanguinis eruptiones accommodantur, vtiliter commiſcetur, nam ipſum per ſeſe lapidoſum fit, coactum & congelatum. Ac proinde diluendum eſt, oui tenui & candida albugine, quæ & ad ophtalmias eſt vtilis, admiſto illi tenuiſsimo farinæ triticeæ polline, qui reſidet in molarum parietibus, excipere vero quod ſic maceratum eſt, tenellis leporis pilis, aut qui perinde ſint molles, expedit.

De Sarmentorum vitium cinere: Germanicè, Reb eſchen.

Enar

Enarratio XCV.

SArmentorum vitium cinis, ad morbi Gallici vnguenta componenda vſurpatur: de quo Gal.lib.viij. de Facult. ſimplic.medic.in vniuerſali, ita tradit: Ex partibus cum terrenis,tum etiam fuliginoſis (quæ & tenues ſunt,& cum aqua in qua macerati prius fuerint cineres excolantur) conſtat; pro materiæ tamen combuſtæ differentia, cineris temperies variatur: Quare haud ſcio, qua ratione Dioſcorides, aſtringere cineres omnes prodiderit: quum ficulneus cinis eius modi omnis qualitatis ſit expers: nimirum ipſa arbore nulla parte ſui acerbam qualitatem reddente: At ex acerbis lignis confectus cinis nõ parum quidem aſtringit, meminiq; me eo aliquando ſanguinis ſuppreſsiſſe eruptionem, Verum nullus vnquam ad tale vti ficulneo audeat, ſiquidem hic acrimoniæ plurimum, vrentiſque facultatis obtinet, miſtæ abſterſioni. Eſt & calx cineris quædam ſpecies. Cæterum tenuioris eſſentiæ quàm qui ex lignis fit. Porro elota, medicamen eſt citra morſum deſiccans; magiſq; ſi bis terue lauetur. Cæterum ſi marina aqua abluta ſit, admodum digerit. *Canis ſarmentorum*

DE HALCYONIO.

Græcè, ἀλκυόνιον: *Latinè*, *Halcyonium*, *ſpuma maris*: *Hiſpanicè*, *ſpuma della mar*: *Italicè*, *alcionio*: *Gallicè*, *eſcume de Mer*, *merde de Cormarin*: *Arabicè*, *Zebd albhar*: *Germanicè*, meer ſchuuam.

Enarratio XCVI.

HAlcionium, hodierni ſeplaſiarij ſpumam maris appellant, nec immerito, quia Dioſcorides ita à nonnullis appellari meminit, cuius quinque genera in flexuoſo Anconitano mari iſto reperiuntur: præter quæ, & ſextum nouimus, globi modo rotundum, ſparti colore, molle, ac ſpongioſum: de quibus omnibus, ita Galenus lib. xj. de Facultá. ſimplic. medicamen. tradit: Halcyonia omnia detergunt, ac digerunt, qualitatem habentia calidam & acrem. Eſt autem eorum vnum denſum & graue odoris praui, olet enim piſces putridos, ſpongiæ in ſpecie ſimile: Alterum vero figura longiuſcula, leue, & rarum, *Halcion.*

odorem habens ſimilem phyciis: Aliud tertium vermi ſimile ſpecie exiſtit, colore purpureo, conſiſtentia molli, *Mileſium.* vocant id mileſium: poſt quæ quartum ſecundo quidem iam poſito ſimiliter & leue & rarum, verum lanis ſuccidis ſimile. Denique & quintum extima ſuperficie leui. Cæterum interna ſubſtantia aſperum, nullius odoris, guſtu tamen apparens acre. Quod ſane omnium halcyoniorum eſt calidiſsimum, adeo vt pilos deurere poſsit. Itaq; quum duo prima lichenas, alphos, pſoras, lepraſque adiuuent, præterea cutem ſplendidiorem efficiant; idem præſtare non poteſt hoc vltimo loco poſitum: nec enim proinde vt illa cutem duntaxat ſummam extergit, ſed etiam excoriat, ita vt vlcera inducat, porro quod tertio ordine recenſuimus, omnium tenuiſsimum eſt. Quare vſtum alopecias curat illitum cum vino, colore quidem fuluo, tenui tamen eſſentia: Quartum autem eiuſdem cum hoc ſpeciei vires obtinet, verum haud parum imbecilliores.

CONSTANTINVS.

Est etiam de genere Halcyonij pila marina, quam Northmani mei vocant vulgò pelote de Mer. Conglobata enim pilula eſt fluctuum agitatione continua, ſubhirta item & quaſi echinato inuolucro obducta, ſed capillaceis villis rufeſcentibus. in algoſis reperitur, atque etiam algæ odorem refert. Hanc ipſam, σφαῖραν θαλασσίαν vocat Ariſtoteles libro ix. de hiſtoria animalium quo loco nidos Alcedinum pilis marinis & ſpumis maris aſsimilat. ἡ δὲ νεοττία παρομοία ταῖς σφαίραις θαλαττίαις ἐστὶ, καὶ ταῖς καλουμέναις ἁλὸς ἄχναις. Meminit & Galenus, lib. j. de Comp. Medic. ſecund. loc. Nicolaus quoque Myrepſus in vnguenti Comp. ad ventris tineas. Ex recentioribus Fuchſius, Mathiolus, Cornarius, Dalechampius & ipſe literatiſsimus.

De adarce: Arabicè, adaraca.

Enarratio XCVII.

Conſpicitur adarcion in multis Hiſpaniæ paludibus, quod ſua voce Hiſpani Fluminis ſtercus appellare ſolent, ſiue fluminis lixum, & ad multos vſus ſeruãt, circa mare porro potentius inuenitur, quod vt tradit Galenus libro vndecimo, de Facult. ſimpliciũ medicamentorum: Eſſentia ſua veluti ſpuma eſt aquæ ſalſæ concreta, idque circa arundines & ſarragines. Eſt autem acerrimũ ſimulq; calidiſsi

calidiſsimum pharmacum, proinde & per ſe inutile. Verum commiſceri ſolet iis quæ vim eius retendunt, ſicque fit multo vtiliſsimum in iis affectibus, qui excalfieri poſtulant, foris impoſitum: nam id intra corpus ſumi impoſsibile eſt. Cætera verò apud Plinium legito, & illius defenſorem Collenutium: qui (mea ſententia) nugatur, quum duas ponat adarces.

De ſpongÿs: Germanicè, Bad ſchvuamm.

Enarratio XCVIII.

Notæ ſunt ſpongiæ, quibus præparatis, pro dilatãdis & aperiendis fiſtulis, ac præcluſis vlceribus, paſsim vtimur, nõ minuſq; pro admouendis fomentis, in quibus lapillus inuenitur, vt ſuo dicemus loco: At de ſpongia ita Galenus meminit in fine libri vndecimi de Facultatibus ſimplicium medicamentorum: Spongia vſta, acris eſt, & digerentis potẽtiæ, vtebatur ea præceptorum meorum quidam ad ſanguinis eruptiones, quæ manuali opera indigent: porro admouebat eam partibus ſanguine profluentibus etiamnum ardentem, vt & cruſta parti induceretur, & ipſum ſpõgiæ corpus, ceu operculum adhæreret: At verò ſpongia noua, non ſicut lana aut lanimentum, materia duntaxat eſt, quæ humores irrigandos excipiat, ſed etiam manifeſte deſiccat: quare vulnera glutinat, ſi aqua aut oxycrato, aut vino admoueatur imbuta, à qua ſane, quæ antiqua eſt, longo ſpatio relinquatur. *Spongia.*

De Corallio: Germanicè, Corallen.

Enarratio XCIX.

Album & rubrum corallium, omnes norunt, nigrum verò antiphates à Græcis dictũ, ſuperioribus diebus Ferrariæ & hic Anconæ vidimus, Aſtringẽdi autem & refrigerandi, omne coralli genus habet. Album tamen potentius: & ea de cauſa vbi refrigerare, ac magis conſtringere volumus albo vtimur. Cæterum Plinius capite ſecundo, libri trigeſimi ſecundi, ita de Corallio tradit. Quantum apud nos, Indicis margaritis pretium eſt, de quibus ſuo loco ſatis diximus, tantum apud Indos in corallio, nanq; iſta perſuaſione gentium conſtat. Gignitur quidem & in Rubro mari, ſed nigrius, Item in Perſico *Corallium*

vocatur iace, laudatiſsimum in Gallico ſinu circa Orchadas inſulas, & in Siculo circa Heliam & Drepanum. Naſcitur & apud Grauiſcas, & ante Neapolim Campaniæ, maximeque rubens, ſed molle: & ideo viliſsimum. erythris forma eſt ei fruticis, color viridis, baccæ eius candidæ ſub aqua ac molles: exemptæ confeſtim durantur & rubeſcunt, quaſi corna ſatiua ſpecie atque magnitudine. Hæc Plinius. In quibus ſupinus quidam error depræhenditur, quum dicat Coralliũ baccas quaſdam rubras emittit, veluti arbor cornus: norunt enim omnes qui corallium viderunt, in mari tanquam fruticem, & arborem naſci, in quo nullus gignitur fructus, ſed poſtea artifices baccas illas rubras parant, quas in coronas redactas, monilium, & torquium vice, mulieres geſtant. Cæterum, corallium vſui medico quotidie venit, quod Auicenna, inter medicamenta cordialia connumerat, & ea quæ gaudium, & lætitiam cauſare ſolent.

De Lapide phrygio.

Enarratio c.

Lapis phrygius.

PHrygio lapide iſto, hodie caremus, quo Galenus ſæpe vti ſolebat, vt tradit libro nono de Facultatibus ſimplicium medicament. dicens: Hoc ſemper vtor combuſto quidem ad vlcera putrida, idque ipſo aut per ſe, aut ex aceto, aut œnomelite, aut oxycrato: Ad oculos verò ex eo permiſto aliis medicamẽ ſiccum efficio: Valide enim deſiccat, habens quiddam aſtrictionis ſimul & mordicationis. Lapis hic potiſsimum ad veſtium tincturam vſurpari ſolebat, vt ex Plinio colligitur, libro xxxvij. cap. 19. quod & Dioſcorides non ſiluit.

CONSTANTINVS.

IGnorarem cum Mathiolo *Senenſi, Cornario, ac Luſitano, quis eſſet Phrygius lapis, niſi didiciſſem ex familiaris mei* Iacobi, *Dalechampij doctiſsimis in Dioſcoridem commẽtarijs, in quibus ſane plurima continentur, hactenus à nemine prodita: quaque alio in opere noſtro, tanti viri extremam diligentiam teſtabuntur, & iuuandæ mortalitatis potius, quàm ſuæ ad poſteritatem memoriæ prorogandæ deſyderium coarguent. ſoleo enim iocosè ac familiariter, ho*

ter, hominem alioquin in facienda medicina occupatiſſimum, tanquam immortalitatis nominis minime candidatum accuſare. Sed ſatis habebo eius verba tantum aſcribere: Officinæ duos lapides *lyncis monſtrant, alterum oblongum, teretem, mucronatum, qui* Belemnites *eſt. Alterum terreum, media natura inter lapidem & terram, pallidum, vel ſubfuſcum, candidis maculis & lineis notatum, aſpectu velut mucidum, qui* Phrygius *lapis eſt. Ineptè autem cum* Diphryge*, lapidem* Phrygium Pandectarius *confudit. vnde verò lapidis lyncis appellationem traxerint officinæ, haud dum ſcio. Succinum quidem à veteribus, qui vrinam id eſſe lyncis concretam falsò arbitrabantur, lyncurium nominatum fuiſſe, cuiuis notiſſimũ eſt. Hactenus, ſummus amicus noſter* Dalechampius*. Hunc lyncis lapidem* Officinarum*,* Amatus Luſitanus *abſurdè ſtatuit* Electri *ſpeciem eſſe.* Vide *ſuperius lib.* j. Enarr. *centeſima: meritoq; reprehenſus eſt à doctiſſimo* Fuchſio *lib.* j. de Compoſitione *medicament. Qui in eo libro* Phrygium *lapidem* Dioſcoridis*,* Officinarum *lyncis lapidem eſſe confirmat:* sed ex cuius *verbis, etiam ſi attentè & intelligenter audiatur, nihilo doctior euadas: quia nec finitè nec diſtinctè loquitur. Sic enim indiſtinctus & implexus eius eſt ſermo:* Non eſt autẽ *lyncis lapis dictus, niſi* Phrygius Dioſcoridis *nominatus, quòd illi omnes lyncurij notæ conueniant. Sed ne ſibi contradicere videatur* Fuchſius*, intelligendum eſt de lyncurio* Officinarum*, nec tamen de prima (cui obeliſci ſiue vt loquitur* Plinius*, veruculi figura) ſpecie, Sed de ſecunda quã vnam, lyncis lapidẽ in* Officinis *videtur agnouiſſe, pro earundem lyncurio &* Dioſcoridis *lapide* Phrygio*. Nam alibi idem* Belemnitem*, quæ in* Officinis *lapidis lyncis prima eſt ſpecies & magis vſurpata, à lyncis lapide diſtinguit his verbis:* Quum *lapis lyncis* Officinarum *non ſit, niſi* Phrygius Dioſcoridis *nominatus lapis, non debet ad præſentis* Antidoti *conſtructionem adhiberi, quod nullam in atterendis calculis vim habeat.* Pro *eo autem vtendum erit lyncurio* Dioſcoridis *& aliorum* Græcorum*, quod non eſt niſi ſuccinum: vel vt hodie vocant* Officinæ Charabe*.* Nam *illud mirificam in atterendo calculo vim obtinet, vt veteres teſtantur, & experientia recentiorum confirmat. Aut loco lapidis lyncis* Belemnites *vſurpandus erit, quem* Saxones Alpſchos *nominant. Siquidem & is non aliter ac* Iudaicus *lapis, quo etiam vice lapidis* Lyncis *vti licebit, lapidem frangit.* Tantum *cauendum, ne vulgarem, & vſitatum* Officinis *lapidem lyncis in eum vſum accommodemus.* Hactenus *doctiſſimus* Fuchſius*, in* Nicolai Myrepſi *Nephrocatharticum*

Antidotum. Equidem ſcio ex Galeno geoden lapidem, quia Belemnites harenam continet, Belemnitem etiam dictum. Sed euidens ratio ex facultatum vtriusq; differentia, de hoc genere cur minime loqui Fuchſius putandus ſit, ſed de lyncurij Officinarum priore ſpecie, tametſi eam tantum agnoſcat pro lyncis lapide, quæ Dioſcoridis eſt lapis Phrygius. De quo etiam lege Plinium lib. xxxvj. cap. 19. quo loco Phrygium tantum tingendis lanis vtilem dicit, quum multos eius vſus & in medicina Galenus proferat libro ix. Simplicium, & libro iiij. de Compoſitione Medicamen. Loc.

De Lapide Aſio.
Enarratio CI.

Lapis Aſius. LApis hic ad nos hodie non affertur, ſi tamen haberi poſſet, has dotes habet, quas Galenus deſcribit, libro citato nono, quum dicat: Aſius lapis, colore & conſiſtentia eſt topho ſimilis, friabilis, laxuſque, innaſcitur ei quiddam inſtar farinæ tenuiſsimæ, qualis in molarum parietibus adhæreſcit, appellant hoc medicamen petræ Aſiæ florem. Eſt verò tenuium partium, vt ſine morſu nimis fluidas carnes eliquet. At petra ipſa in qua naſcitur, actionis vehementia eſt inferior, habet etiã & ſalſedinẽ quandam ipſe Aſiæ petræ flos, ita vt inde videatur ducere originem, quòd eos ex mari in petrã reſidẽs, à ſole poſtea exiccetur.

CONSTANTINVS.

ASius vel Aſſius lapis ab Aſſo oppido Troadis, vel ab Aſia, idem eſſe videtur qui & ſarcophagus. De quo Plinius lib. xxvj. cap. 17. & lib. ij. cap. 96. Galenus libro ix. ſimplicium, Cornelius Celſus lib. iiij. cap. vltimo in cura podagræ: Aetius lib. vij. cap. 39. Oribaſius ſynopſeos lib. ij. Cardanus lib. v. de varietate rerum, Cornarius medicus maximi nominis lib. iiij. Comment. Med. cap. 4. Qui etiam in Emblematibus in Dioſcoridem, Aſium lapidem ignotum eſſe, magis confidenter, quàm verè, pronunciat. Nam & verum non ſemel vidi, & mecum nunc agnoſcit (cui in Simplicium cognitione, principem locum iuſtis vindicijs poſſumus adiudicare) Mathiolus Senenſis, tametſi antea ſibi necdum cognitum ingenue profeſſus. Florem autem Aſij lapidis halinitrum eſſe, quod vulgò dicitur ſalpetre, quàm falſa credulitate ſibi perſuaſerit libris de Compoſ. Medic. Fuchſius, vir alioqui de bonis literis tam benè meritus, quàm qui maxime, quiuis doctus vel ipſemet omnium optimè recognoſcet, ſi modo laudatos ſcriptores conſulere & relegere non

non dedignetur, quorum integra teſtimonia producere, nec mihi otium fuit, nec opinor neceſſe.

De Pyrite lapide, Marchaſita dicto: Germanicè, Riſs, oder ertzſtuoff.

Enarratio CII.

PYrites ſine dubio, Arabum Marchaſita eſt, quia quæ Græci de Pyrite dixerunt Arabes in ſuam linguam, ſub marchaſitę nomine trāſtulerunt. Animaduertendum tamen, quòd pyritarum plures ſunt ſpecies, quæ omnes percuſſæ ſcintillas edunt, & ea de cauſa, communes quoq; lapilli, quibus quotidie ignis excutitur, ſub pyrite reponi merentur. Cæterum, vt Auicenna doctiſsime nouit, marchaſita auri, argenti, æris & ferri, reperitur. Quæ verò hodie officinis vulgarior cernitur argentea eſt, deinde aurea, quæ ſtudioſis neceſſariæ ſunt, quum ferro percuſſæ ſcintillas edunt, & ſulphuratis cannulis ignem accendunt, nos verò marchaſitam in emplaſtris reſoluendi, ac excutiendi vim habentibus miſcemus, & vt tradit Galen. lib. ix. tam ſæpe repetito, calidam poſsidet facultaté, eoq; vtimur digerenti emplaſtro admiſto: adiicitur etiam ei & ſchiſtos: Ab hoc medicamine & pus ſæpenumero, & conſiſtentia grumoſa in ſpatiis intermediis muſculorum, nata, per halitum ſunt digeſta, niſi autem dum in vſum veniunt, pollinis inſtar comminuantur hi omnes lapides, vt profundum corporum quibus applicātur ſubeant, aſsimiles manent iſtis marinis fluuiatilibuſque arenis, quæ & ipſæ communem omnium lapidum vim poſsident. Siquidem exiccant tumentem ab aqua inter cutem carnem, ſi in ipſis excalfactis decumbat æger: non tamen ad aliud quippiam eis vtimur. *Pyrites Marchaſita.*

De Hæmatite, lapide ſanguinario dicto: Germanicè, Bluot ſtein.

Enarratio CIII.

FRequens apud Hiſpanos & Italos lapis hic eſt, qui ſanguinarius Romanis dicitur: nam Hiſpani, illū albim, vel aluim ſua lingua vocant, Itali verò vt audio abſolute, lapidem nominant, de cuius viribus ita tradit Galenus lib. ix. *Lapis hæmatites ſanguinarius.*

lib.ix.de Facultatibus ſimplic. medicament. Hæmatites & galactites lapides, à colorum ſimilitudine, quos repræſentant, ſic nominantur, ille ſiquidem ſanguinis, hic in ſuccum ſolutus, lacti videtur ſimilis: At melitites non à colore ſed à ſapore mellis talem nomenclaturam ſortitur. Quum igitur ſuccus omnis dulcis à temperato calore proficiſcatur, aſtringens verò à frigore, habebit ſane hæmatites lapis tantum frigiditatis, quantũ & aſtrictionis: Melitites verò tẽperatam caliditatem, ac mediã vtriuſque temperiem galactites. Merito itaq; ocularibus medicamentis lapis hæmatites miſcetur, ac ſolo eo vti poſsis ſuperciliis exaſperatis: ſiquidem cũ phlegmone ſint aſpera reddita, ex ouo ipſum diluens. ac ſi mauis, etiam per decoctum fœnigræci: ſin verò citra phlegmonem, ex aqua. Hic idem lapis ſimiliter in cote contritus, ſanguinem expuentibus conducit, vlceribuſq; vniuerſis. Porro ſuccus, redactusq; in tenuiſsimum pollinem, reprimit excreſcentia: ipſaq; oculorum vlcera ſolus per ſe cicatrice includit attritus, cæterum aut affuſus, aut inunctus.

De Schiſto lapide.

Enarratio CIIII.

Lapis ſchiſtos.

QVum lapis hic apud Hiſpanos naſcitur, non difficile eſſet illum hodie habere & illius proprium nomen capiti indere: ſed quum iam diu extra Hiſpaniam voluntarij exules ſimus, nõ ſic facile illius notitiam habere poſſumus. Doctiſsimus tamen Oroſcius, olim apud Salmanticenſes condiſcipulus noſter, hoc ſupplere poterit, qui vt audio, de hac re non nihil molitur, interim tamen dum eo caremus, eius loco hæmatite vti neceſſario eſt, quia eaſdem fere cum illo vires poſsidet, vt adnotat Galenus capite proprio, de Schiſto lapide.

De Gagate: Germanicè, Schuuartzer auguſtein.

Enarratio CV.

Lapis Gagates.

VVlgatiſsimus Gagates lapis eſt, quem Hiſpani Azauache appellitant, & ex eo pauperes, & mendici, Sanctum Iacobum petentes, ſanctorum quaſdam imagunculas, pileis & galeris ſuis affixas, inde portant. Lapis eſt enim niger, cruſtaceus, leuis, qui igne facillime accenditur, & ex ſe odorem bituminoſum expirat. Dicitur

autem

autem Gagas, à flumine ſic dicto in Lycia, prope cuius oſtia, lapis hic inuenitur. De quo ita tradit Galen. lib. ix. de Facultat. ſimpl. medic. Colore gagates eſt atro, qui vbi igni fuerit admotus, perſimilem bitumini odorem exhibet, confert autem ad diſcutiendos flatulentos tumores conſiſtentes in genu: diuturnoſque & ægre curabiles: ac præterea cruenta vulnera glutinat.

CONSTANTINVS.

Gagates lapis quem vulgò vocamus gayet, niger eſt planus, pumicoſus, non multum à ligno differens, leuis, fragilis, odore ſi teratur grauis, fictilia ex eo inſcripta non delentur. Quum vritur, odorem ſulphureum reddit. Mirumq; accenditur aqua, inquit Plinius libro xxxvj. cap. 19 oleo reſtinguitur. In quo confundit ipſe Plinius cum Thracio lapide, cui hoc peculiare cum bitumine tribuit Dioſcorides, & etiam Nicander, cuius verſus citat Galenus lib. ix. ſimplicium. Gagati enim ſimilis, non autem idem eſt Thracias ſiue thracius lapis, quem & Samothra.iam gemmam dixit Plinius lib. xxxvij. cap. 10. & Nicander θρηΐσσαν λᾶαν. Cum verò cecinit in Theriacis ἄλλοτ᾽ δ᾽ ἀζαλέην καίων ἐγγάγγιδα πέτρην, Complures docti, vt Philander & Lonicerus, non alium lapidem quàm Gagatem intelligunt: & recte quidem mea ſententia. Nam & ſcholiaſtes, Gagatis notis omnibus engangida (a quo, & gangitis dicitur, vt etiam à Strabone) deſcribit, excepto quod, & vt arbitror errans, huic lapidi herbaceum colorem attribuit: cùm ſit Gagates coracinus atq; nigerrimus, vt obſidianus lapis, cui admodum ſimilis exiſtit, nec tamen vnus atq; idem eſt, ſed ab eo diuerſus & alter omnino. Errantq; profecto qui ſecus exiſtimant: ex quorum numero nec poſſum eximere Fuchſium: in alijs infinitis locis licet recte ſentientem, quia hoc ipſum libris de Med. Comp. minus cogitatè ſcripſit & aſtruxit. Sed inter hos lapides, hæc intercedit differentia. Obſidianus lapis tametſi nigerrimus, proditur aliquando translucidus & ad vitri nigri naturam quam proximè accedere: quia vitro aſſimulabatur antiquitus: & ad eius ſimilitudinem in genere vitri, etiam obſidiana numerata. Gagates verò quamquam polituram patitur & nitet, non tamen translucidus vel perſpicuus vnquam viſus eſt: nec ipſum ementitur vitrum ſimilitudine. Adi Plinium libro xxxvj. cap. 26. quo loco legitur: Obſidianus lapis quem in Aethiopia inuenit Obſidius, nigerrimi coloris, aliquando translucidi, craſſiore viſu, atque in ſpeculis parietum pro imagine vmbras reddentem. &c. Sed recte ſenſit Georgius Agricola Gagatem

tem ſuccinum nigrum eſſe affirmans, & hoc nihil aliud quàm Bitumen foßile, quod concretu lapideſcit. Hoc priuſquam induruit terra eſt ampelitis, ſiue pharmacitis: de qua Dioſcorides & Galenus agunt ſeparatim. Sed indiſtinctè atque promiſcuè, hanc pro Gagate vſurpat Fuchſius, quod errore non vacat. Atque apud Theophraſtum γεώδεις ἄνθρακας, hoc eſt terreſtres carbones, Philander vir limati & politi iudicij, in Vitruuium Comment. hanc Glebam denotare contendit. Huic opinioni ſi quis reffragetur, fautorem & conſortem habet Cornarium conſummatæ lectionis authorem, Commentarijs in Dioſcoridem: Cuius item emaculandus eſt codex, in hoc capite de Gagate deprauatus, & correctus adhuc à nemine quod ſciam. Nam ex authoritate Galeni, Plinij & Nicandri, expoſitoris Diphili, legendum pro Cilicia, Lycia. Nam Lyciæ, non Ciliciæ, oppidum eſt Gagas, vt habet Dioſcorides, Plinius Gagæ, ſcholiaſtes Theocriti gangis & gangæ. Sed fluuius etiam Gagas Dioſcoridi, Galeno Gagates, Plinio Gagis dicitur.

De Lapide Thracio.

Enarratio CVI.

Lapis Thracius.

THracius lapis hodie ignoratur, de quo Galenus cum Nicandro ita inquit, capite ſuperiori de Gagate.

Si lapis vratur candenti Thracius igne,
Et poſt madefiat aqua, flagrabit totus ad idem.
Mox oleo affuſo penitus reſtinguitur, &c.

Nullius tamen eius in medicina vſus, niſi quòd ſuffitu abigit feras.

De Magnete lapide: Germanicè, Magnet.

Enarratio CVII.

Magnes lapis.

VEl nautis, & tonſoribus magnes lapis, notus eſt, quem Hiſpani petram iman: Itali vero, calamintam appellare ſolent, qui optimus eſt quum ferrum facile trahit, & vt tradit Galenus, hæmatiti aſsimilem vim obtinet. Cæterum, Fracaſtorius Veronenſis vir doctiſsimus, quum rerum multarum abditas cauſas libello quodam inquirat, hanc vnam proponit, quare magnes, polũ aſtrum ſemper reſpiciat, quo mediante, nautæ nunc nauigant: cui reſpondet, id in cauſa eſſe, ſub polo montes magnetis altiſsimos, quorum ſpecies per incredibilem diſtantiam vſq; ad maria noſtra, propagata, ad perpendiculum vſq, vbi

vbi eſt magnes, conſuetam attractionem facit. Vult igitur doctiſsimus vir hic, quòd magnes in perpendiculo nauigatoriæ pyxidis, ad polum ſtellam vertatur, quia attrahitur à potentia maiori montium magnetis, ita vt ſimilia omnia per ſe, ſe inuicem trahere dicat, ſed hoc in polo arctico, quod verum ſit dicatur; in antarctico vero falſum eſſe quis opinabitur.

CONSTANTINVS.

QVod Heraclius lapis, ſideritis, Magneſq; dictus ferrum ad ſe alliciat & trahat, tam certa & indubitata eſt experiẽtia, quàm hactenus incomperta ratio, & incomprehenſibilis vt arbitror. Tametſi in perquirenda & huiuſcemodi effectus aſsignanda cauſa, non parum multi, multùm diuq; laborarint. Quibus omnibus irritus ceſsit labor, vt Lucretio, Marſilio Ficino, Fracaſtorio, & Cardano magnis alioqui philoſophis & ſecretioris naturæ indagatoribus. Nam quòd Magnes ſolum ferrum vt voluit Aphrodiſeus, aut vt Plinius, in ſe liquorem vitri quoque vt ferrum trahat: Quod ipſum ferrũ contrarius lapis Theamedes, à ſeſe abigat: Quòd Adamas cum Magnete lapide in tantum diſsideat, vt iuxta poſitus ferrum non patiatur abſtrahi, aut ſi admotus Magnes apprehenderit rapiat, atque abſtrahat, pendet hoc totum ex rerum ſurdarum, ac ſenſu carentium conſenſu & concentu, aut odio & repugnantia, quam concordiam & diſcordiam in omnibus id genus, Sympathiam & antipathiam appellauere Græci. Cauſam horum indictam, vt omnium quæ agunt à forma præcipua ſiue vt inquit Galenus, à tota ſubſtantia, quæque nulla præceptione & methodo tradi queunt, ſolus, vt veriſsimè loquar, nouit, ſibique vni reſeruauit ille quod dixit Cicero, mundi effector molitorque Deus, & vt addo, optimus Maximus: non inuidentia quidem quæ in diuinitatem non cadit, ſed vt humana mens captus ſui imbecillitate diffiſa, ipſum vniuerſitatis authorem in quo omnis ſcientiæ immenſitas infinitaſq; continetur, agnoſceret, ipſumq; vti par eſt reuerenter coleret, & ſingulariter admiraretur. Quod vt ab ipſo domino exigitur, Sic ab vnoquoque obſequentiſsimè præſtandum ſit. Aptè igitur & congruenter vt illa ferebat ætas, hæc dixit Plinius: Numinum profecto muneris talis inuentio omnis eſt. Nec quærenda in vlla parte naturæ ratio, ſed voluntas: Quod nos qui Chriſtiani ſumus, parua correctione adhibita, totũ ad vnius Dei gloriam transferemus. De Magnete autem ſi plura noſſe cupies, conſule Theophraſtum de lapidibus, Lucretium lib. vj. Ciceronem

ronem j. de Diuinatione, Lucianum in Iconibus, Alexandrum Aphrodiſeum in problemata, Nicandrum, Plinium libr. xxxvj. cap. 16. & 26. libro etiam 20. cap. 7. & libr. xxxiij. cap. 14. Item lib. xxxvij. cap. 4. Celebratq; hūc inter gemmas Orpheus. Dixitq; Claudianus: Venerem Magnetica gemma figurat. Recentiores vt Albertum ante cuius tempora magnetis vſus in pixide nautica innotuit, conſultò omitto, ne omnes percēſere infinitum ſit. Dignum tamen ſcitu magnetis etiam genus eſſe quod argentum trahat. De quo Fracaſtorius: Et eſſe aliud quod ſemper vergat ad Auſtrū: Aliudq; quo ferrum illitū abſq; dolore vulneret. Cardanus lib. vij. de ſubtilitate.

De lapide Arabico.

Enarratio CVIII.

Lapis Arabicus. QVum de lapillis ſermonem habere ſtatueram, hinc inde omni data opera, eos inquirere, ac propriis oculis prius videre decreui, in qua inueſtigatione, ecce occurrit mercator quidam Raguſinus, harum rerum curioſiſsimus, ac indagator maximus, qui ducentos fere varios lapillos, apud ſe reconditos, & ex variis mundi partibus conquiſitos, pro theſauro habet, inter quos Arabicus lapis eſt, enſis manubrij forma, quem ille albam corniolam appellabat: albus enim lapillus hic eſt, intus maculis, non adeo tamen albis infectus, de quo Galenus libro nono de Faculta. ſimpl. medicamen. ita tradit: Lapis eſt elephanto ſimilis, deſiccantis abſtergentisq; potentiæ.

De Galactite, id eſt lactario lapide.

De Melitite.

Enarratio CIX. CX.

Lapis lactarius. Alectorius Melitites. LApidem lactarium hucuſq; non vidi, alectorium tamen in quo caput Herculis effigiatum erat, inter plures illos lapillos notaui: Melitites quoq; lapis à paucis viſus eſt, de quorum natura Galenus capite de Hæmatite abunde dixit.

De Morochtho lapide.

Enarratio CXI.

Morochthus lapis. pantaurius ET hic quoq; hodie ignoratur, pantaurū tamen lapidem in quo depicta erat charitas, inter illos lapillos vidi.

De Onyche, id eſt alabaſtrite lapide:

Germanicè,

Germanicè, Onychel.

Enarratio CXII.

ALabaſtrites notus eſt lapis, cuius plures ſpecies videntur, & de eo ita tradit Plinius libro xxxvj. cap.8. hunc aliqui lapidem alabaſtriten vocant quem cauant ad vaſa vnguentaria, quoniam optime ea incorrupta ſeruare dicitur: Idemque etiam exuſtus emplaſtris conuenit &c. Galenus porro libro nono huic dicato negotio, ita de alabaſtrite tradit: combuſtus in medicinæ vſum ingreditur, quidam eum bibendum dant ſtomachicis. *Onix Alabaſtrites.*

De Thyite lapide.

Enarratio CXIII.

QVum annis ſuperioribus Venetiis apud illuſtrem & magnificum dominum Didacum Mendozam Hortadum, in ea republica vigilantiſsimum oratorem Cæſareum agerem, frater eius Prorex apud Nouum orbem, ad eum nõnullos lapillos miſit, inter quos idolum quoddam erat ex thyite lapide fabrefactum, quod incolæ illi pro Deo adorabant, ſunt enim gentes idolorum cultores illæ, erat enim idolum illud fere cubitalis altitudinis, colore viridi, in cuius medio foramen profundum erat, nam latitudinem palmarem non excedebat, de quo lapide Galenus lib.ix.citato, eadem quę Dioſcorides dixit, tradidit. *Thyites lapis.*

De Lapide Iudaico: Germanicè, Iudenſtein.

Enarratio CXIIII.

NVlla hodie extat officina pharmacopolia, in qua pyxicula particularis, pro hoc ſeruando lapide iudaico non habeatur: tam enim omnibus familiaris lapis hic eſt, glandis magnitudine, candidus, & multis diſcurrentibus lineis ornatus, quo pro minuendo renum calculo medici hodierni vtuntur, & vt tradit Galenus citato loco, colore eſt candido, ſpecie concinna, lineas habens ceu torno ductas: vtuntur ad veſicæ lapides in cote ſoluentes, & ex aquæ calidæ tribus cyathis potui præbentes, præcipue vero ad eos qui in renibus hærent, eſt efficax. *Lapis Iudaicus.*

De Amiantho lapide: Germanicè, ſtein flachs.

Enarratio CXV.

Lapis amianthus. AFfertur hodie lapis amianthus ex Cypro Inſula, ſciſſili alumini ſimilis, quem ſæpe in ignem oleo prius inunctum iniecimus, & comburi vidimus, nulla prorſus illius parte amiſſa, qua de cauſa, multi lapidem hunc, lignum crucis, in qua Chriſtus pependit, eſſe aliis inculcant, de quo Plinium conſulito, libro trigeſimo ſexto, capite decimo nono.

De Sapphiro lapide, Germanicè, Saphir.

Enarratio CXVI.

Sapphirus lapis. SAphiri lapidis, duæ ſpecies hodie habentur, & cyanei, & albi coloris, album autem, ſapphirum aquæ appellant: Cyaneum vero, potiſsimum inter gemmas reponunt, ſed vtrunq; auro alligatum, collo mulieres appenſum geſtant, veluti in digitis ex eiſdem ornatos annulos. Cæterum Plinius lapidem cyaneum auri punctis ornatum, ſapphirum vocare videtur, vt apud ipſum eſt legere libro trigeſimo ſeptimo, capite nono. Noſtri vero temporis medici cum Arabibus, inter fragmenta cordialia ſapphirum quoq; reponunt, nec ſane immerito, quia Galenus libro nono de Facul. ſimplic. medicamen. eius potum ſcorpionum ictibus mederi tradit. Ex vena ſiue minera ſapphiri, mercator ille Raguſeus, vas quoddam habebat oculis gratiſsimum quod vt Gennacius quidam Luſitanus, qui mecum bis, vt tantam lapillorum varietatem dignoſceret, iuerat, duobus millibus ducatorum emi poterat, affirmabat. Erat enim lapis ille, ex quo vas componebatur duriſsimus, non niſi adamantis cuſpide elaboratus, coloris varij, quod ex vaſis Caroli Magni imperatoris eſſe, nonnulli contendebant.

De Memphite lapide.

Enarratio CXVII.

Lapis memphitis. HOc hodie caremus lapide, qui vtinam notus eſſet, vt eo chirurgici vterentur.

De Selenite: id eſt Lunari lapide.

Enarratio CXVIII.

Selenites, lapis Lunaris. INter eos lapillos, quos diligens ille Raguſeus ſeruabat, vnum rotundum, album, lucentem, in tenebris clari-

tatem

tatem emittentem vidimus, quem ille carbunculum verum & ex draconis capite extractum, nominabat: nam verum carbunculum gemmam, album eſſe, non vero rubinum rubricantem multi dictitant, veluti Morbodeus qui de lapidibus ſcripſit, & ante eũ plures alij. Erat enim lapillus hic mirus aſpectu, magnitudine vitelli oui gallinæ primiparæ, qui vt dixi albiſsimus erat, in tenebris ex ſe lucem emittens, nõ adeo tamen ingentem, vt cataphracti homines trecenti, coram eo illuminari poſsint, vt rudes putant. Cæterum, quòd lapillus hic, carbunculus ſit, ex draconis capite extractus, non crederem, quum magis inclinet animus, illum ſelenitem eſſe, candidum, pellucidum, minime ponderoſum, in Arabia naſcentem. Erat quoq; lapillus alter albus, vnguis humani magnitudine, qui ex ſe igneas quaſdam flammas emittebat, in tenebris quoq; lucens, quem ille orfanum appellabat, & de eo Albertus Magnus mentionem fecit, quanquam alij adamantis quoddam genus eſſe contendebant: vtcunque tamen ſit, ipſe inter præcipuas gemmas lapillum illum collocandum eſſe crediderim. De quibus, & pluribus aliis, à nobis viſis lapillis, libellum edere & in lucem emittere decreuimus, modo Deus noſtris faueat votis.

Lapillus mirus.

Orfanum lapillus.

De Iaſpide: Germanicè, Ein Iaſpis.

Enarratio CXIX.

IAſpidis plures, & variorum colorum ſpecies communiſsimæ ſunt, ex quarum altera pellucida, inter lapides illos, quos Dominus Didacus Mendocius Hurtadus, à fratre Prorege acceperat, ſpeculum erat, quod non aliud quàm Iaſpis lapis erat, & ille quidem craſſus, quem ob id generoſiſsimus vir ille bis per medium ſecari iubebat, vt ex vno lapide, tria euaderent ſpecula, non niſi clariora, ac magis pellucida. Erat enim lapis ille, ſi recte teneo communioris Iaſpidis colore, ſubſtantia duriſsimus: qua de cauſa, lapidicida eum ſecare, niſi magna pecunia eſſet donatus, recuſabat: plures enim ſerras in eo rumpi, inculcabat. Cæterum, ex Iaſpide terebinthizo, ob colorem ita dicto, clauam paratam vidi, quam Raguſeus ille, inter tanta lapidorum genera habebat. Porro balai gemma, cui Dioſcorides iaſpidis prædictã ſpeciem ſimilem facit,

Didacus Mẽdocius.

Balai gemma.

hodie balaxum dicitur, infimum quoddam rubinorum genus. Sed quum de Iaſpide loquimur, non decet hinc diſcedere, quin genus eius quoddam deſcribamus, quod apud Salatium oppidum iuxta Luſitaniam præcipue naſcitur; interdum coloris cyanei, nonnunquam vero viridis, oculis gratum, quod Luſitani ſua voce Azuleios appellant. Sunt enim lapilli iſti ædificiorum magnum ornamentum: & de quibus omnibus, ita tradit Gal. libr. ix. de Facultat. ſimplic. medicament. Ventriculum adhæſit, ipſiusq; os adiuuat. Porro Ophitem lapidem ſuſpenſum iuuare morſos à vipera tradunt, ſed eiuſmodi facultates non conſtant methodo. Veluti etiam quum hieracites & Indicus profluētem ex hæmorrhoidibus ſanguinē ſiſtunt.

Azuleium

De Aëtite: Lapide aquilæ dicto, Germanicè, Adler ſtein.

Enarratio cxx.

Aëtites, lapis aquilæ.

AEtites lapillus, vbique vulgaris eſt, ſub aquilæ lapide quem prægnantem lapidem nōnulli appellant, ob id quod intus lapillum alterum incluſum habeat, vt eo concuſſo facile audiatur, vel potius quod prægnantibus proſit. Aduehuntur vero hodie lapides iſti ex Apulia, magni parui & mediocres, diuerſorum colorum. De quibus Plinium legito, libro trigeſimo ſexto, capite vigeſimo primo, & Eraſmum Roterodamum in Chiliadibus, vbi de ſcarabæo & aquila doctiſsime ſermonem habet. An vero lapis iſte brachio alligatus fœtum ſubſtineat, genu vero ſuppoſitus illū prouocet, omnes priſci fatentur: nos vero ſuperioribus diebus periculum in parturiente facientes, nihil iuuamenti obtinuimus, vt teſtis fuit Franciſcus Barboſius, vir Auicenniſta, magna præditus experientia, & qui apud Indos per octodecim annos artem medicam exercuit, non ſine magno quæſtu & honore.

Eraſmus Roterodamus.

Franciſcus Barboſius.

De Ophite, id eſt Serpentario lapide: Germanicè, Schlangen ſtein.

Enarratio cxxi.

PLures ſerpentini lapides hodie cernuntur, colorē virides, duriſsimi, multis punctis maſculati. Sed quòd odorem qualem Dioſcorides ait, ſpirent, pauci hucuſque viderunt:

viderunt: Ego vero vaſculum quoddam vidi, ex lapide ophite iſto fabrefactum, quod quum fabricabatur, non inſuauem ex ſe ſpirabat odorem: contendebant verò nonnulli, vaſculum hoc ex illis eſſe, in quibus Imperatores Romani theriacam ſeruabant: nam & lapidem iſtum, contra ſerpentium morſus, & venenum valere Dioſcorides teſtatur: de quo & Galenum legito libro nono citato.

De Lapide ſpongiarum: *Ger.* Schuuammenſtein.
Enarratio CXXII.

Perpaucæ ſunt ſpongiæ, in quibus lapilli nõ reperiantur: de quibus ita tradit Galenus libro nono de Facul. ſimplic. medica. Frangendi vim obtinent, non tamen ita validam, vt lapides in veſica comminuant: Rumpunt eos tamen qui coguntur in renibus: veluti qui aduehuntur ex Cappadocia, cæterum lapillum ex rana terreſtri, bufone dicta, extractum, inter illos varios lapides, apud Raguſeum illum ſeruatos vidimus, quem nonnulli boracem lapidem appellant, quum tamen borax vt dixi, chryſocolla ſit. *Lapis ſpongiorum.* *Lapillus ex bufone.*

De Lithocolla: *Germanicè*, Steinleim.
Enarratio CXXIII.

Ex marmore, aut Pario lapide, admixto tauri glutino lithocolla fit. Eſt enim Parius lapis, marmor album ex Paro inſula è Cycladibus vna apud Aegeum mare, hodie Pario dicta. *Lithocolla.* *Parius lapis.*

De Oſtracite lapide: *Germanicè*, Topffſtein.
Enarratio. CXXIIII.

Oſtracitem lapidem non vidi, illius tamen vice, plures à me viſos enarrare poſſum, præcipue lapidem praſinum, quem ſmaragdi matrem, vel venam ſmaragdi, appellant, lapidem eutropium, lapidem ametiſtum, coloris floris ſtœchades Arabicę, lapidem phœnicis, niſi corniola erat, plaſma, album & nigrum, Chalcidonium, quem Hiſpani Leitor appellitant, & rotundum mulieres collo ſuſpenſum geſtant, nam lac generare credunt, lapidem felis baſilici, tanquam capparim coloris viridis, & plures alios quos ſubticeo ad præſens. *Oſtracites lapis.*

De Smyre lapide: *Germanicè*, Schmergel.

Enarratio CXXV.

Smyris. SMyris lapis,aurificibus,& Gemmariis, ac iis qui arma poliunt Smyrillus hodie dicitur: quo vitrum ab adamante diſcernunt, & vt tradit Galenus, vehementer quidem abſtergit. Quare ipſo ad annulos exſculpendos vtuntur: & ad dentes purificandos. Cæterum, lapis beryllus, albiſsimus lapis eſt, tanquam chryſtallus, quo multi tanquam ſpeculario vtuntur.

De Arena marina: Germanicè, Meer ſand.

Enarratio CXXVI.

Arena marina. ET hodie quoq; hydropici, arena marina obruti, vigente æſtu curantur.

De Naxio lapide.

Enarratio CXXVII.

NIſi naxius lapis is eſt quem artifices paſsim pro acuendis ſecuribus, & aliis inciſoriis ferreis inſtrumentis habent, quis ille ſit ignoro, quid tamen de eo ſenſerit Galenus capite ſequenti legito.

De Lapide geode.

Enarratio CXXVIII.

LApis geodes hodie ignoratur, de quo Galenus, ſimul & ramento cotis naxiæ, capite de Oſtracite, ſermonem habet, libro nono de Facul.ſimpl.medic.

De omni terra. 129.

De Eretria terra. 130.

De terra Samia.

Latinè aſtrum Samium, talchum: Hiſpanicè, Sclari mente.

Enarrio CXXXI.

TErra Samia duplex à Dioſcoride in præſenti deſcribitur: cui poſtea ſubſcripſit Galenus libro nono de Facultatibus ſimpl.medi.& Plinius libro trigeſimo quinto, cap.6.quorum altera Collyrion in præſenti nominatur: à Plinio Syropicon dicta: altera aſter Samius appellatur, quam Plinius aſtrum Samium vocat. Et eam vt nos opinamur officinæ talchum, Hiſpani vero ſclarimente vocitant:

tant:cruſtæ albæ ſimile, & quod nõ indigere lotione Gal. dixit, è longinquo enim vt ſtella ſplendeſcit, vnde ſtella terra vulgo, & græce aſter appellatur: ad poliendas autem facies mulieres ſępe alba hac cruſta vtuntur,& varios alios affectus complendos.

De lapide Samio. 132.
De terra Chia. 133.
De terra Selenuſia. 134.
De terra Cimolia. 135.
De terra Pnigite. 136.
De Cinere marinarum teſtarum. 137.
De terra rubra ex fornacibus. 138.
De Melia terra. 139.
De Ampelite terra. 140.

Enarratio.

OLim medici variis iis terræ generibus vtebantur: nunc vero hominum negligentia factum eſt, vt ea omnia ignoremus, & illis minime vti poſsimus.

De Fuligine pictorum.
De Atramento librario.

Enarratio CXLI. CXLII.

DE iis libro ſecundo abunde diximus: proinde nunc ſuperſedemus huic quinto & vltimo libro finem imponentes.

Finis Quinti & Vltimi Libri.

Lugduni,

Excudebat Vidua Balthazaris Arnolleti.

CHALCOGRAPHVS
Lectori. S.

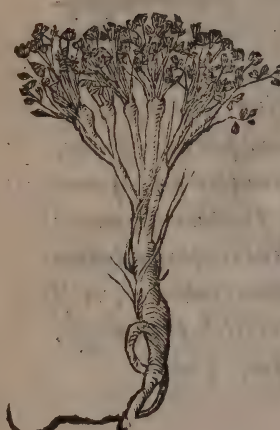
EN tibi Lector, plantarum quaſdam Icones, numero triginta, quas vltra priores omnes, ad natiuam effigiem proximè accedentes, ſumma fide ac diligentia, denuo cælauimus. Earum exemplar nacti ſumus opera Iacobi Dalechampij, Lugdunenſis medici doctiſsimi, qui non ſegnem in ea re operam dudum nauauit. Hæc te ideo monitum volumus, vt ſi quid ex his cõmodi retuleris, ei ſoli gratias agas, noſq́; tui ſtudioſos eſſe cognoſcas, Vale.

F

ICONES, NVMERO TRIGINTA, STIRPIVM NONDVM deliniatarum, quarum vires in hoc Dioſcoridis libro expreſſæ ſunt, vt ex libris & Enarrationibus annotatis patebit.

*

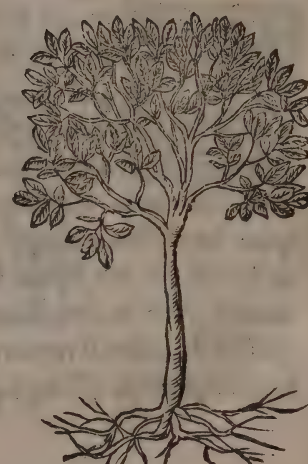
MEVM.

Libro primo.

Enarratione III.

TEREBINTHVS.

Libro primo.

Enar. LXXXII.

CISTVS.

Libro primo.

Enarratione CXVI.

HYPPOCAMPVS.

Libro ſecundo.

Enarratione III.

ASTACVS MARINVS.

Libro ſecundo.

Enarratione X.

ORNITHOGALON.

Libro ſecundo.

Enar. CXXXVIII.

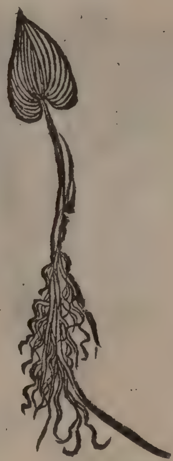
PTARMI-
CA.

Libro ſecundo.

Enarratione CLVI.

CYCLAMINON
vnico folio.

Libro ſecundo.

Enarra. CLIX.

TRAGACANTHA.

Libro tertio.

RVTA SYLVESTRIS.

Libro tertio.

PVLEGIVM.

Libro tertio.

Enar. XXXIIII.

SESELI AEthiopicum.

Libro tertio.

Enar. LIX.

AMBROSIA.

Libro tertio.

Enar. CXXVI.

HEMEROCAL-
LES.

Libro tertio.

Enar. CXXXIIII.

PHYLON
Thelygonon.

Libro tertio

Enar. CXXXVII.

HEMIONITIS.

Libro tertio.

Enar. CXLIX.

LIBANOTIS STERILIS.

Libro tertio.

Enar. LXXXIIII.

LONCHITIS PRIOR.

Libro tertio.

Enar. CLVIII.

CHRYSOCOME.

Libro quarto.

Enarratio LVIII.

ARCTION.

Libro quarto.

Enarratio CVII.

HELLEBORINE.

Libro quarto.

Enarratio C X.

CACALIA.

Libro quarto.

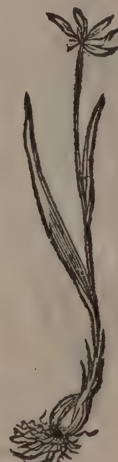
Enar. CXXIIII.

NARCISSI
duo genera.

Libro quarto.

NARCISSVS.
Luteus.

Libro quarto.

Enarratione CLXI.

CHAMAESICE. CHAMAELEA.

Libro quarto.

Enar. CLXX.

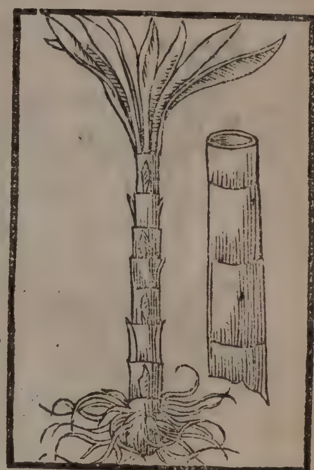
Libro quarto.

Enar. CLXXII.

THYMELAEA.

ARVNDO SACCHARATA.

Libro quarto.

Enarratione CLXXIII.

GRAMINIS
1. genus.

Libro quarto.

GRAMINIS
2. genus.

Libro quarto.

Enarratione XXXII.

Contra pestem, ex Maiano Baldrino pavese.

℞ Carline
Imperatorie
Tormentille
gra(na) Ili
} equales part(es)

pulverizantur et misce
simul pulveres, et cum una
uncia mellis albi, et
dato egrotanti in aurora
ante recipiat cibum

pilule contra pestem, ex Alexandro Corsio et

℞ Boli Armoniaci
Terre sigillate
Camphore
Tormentille
} ana ℥ ij

Croci ʒ j.
Terantur subtilissime et fiant
pastilli cum succo Brassice
dosis ʒ j in primo stomacho
summendo

nasalia contra pestem de
nicholao Dallo Grotaria
Calabrese.

℞ Cinnamomi
Santali albi
Rosarib calamite
Bengiuini
Cardami
Galie muschate
Caryophyllorum — ana
Mastich ʒ6 — equal pond
Spice nardi
ligni Aloes

pulverizantur et misceantur
cum storace liquida et
aceto distillato et fiat
pomum odorandum

erit dies illa iudicii. et aperti fuerint libri in quibus omnes
mei conatus et cogitationes domino presente recitabun-
tur. Tunc demisso capite pre confusione male conscie in
iudicio coram domino stabo trepidus et anxius. ut po-
te commemorans scelerum commissa meorum. Ecce est dicetur
de me. Ecce homo et ecce opera eius. et reuocabunt ante ocu-
los omnia delicta et peccata mea. Quadam namque in
diuina fiet ut cuicumque sua opera bona vel mala
cuncta in memoriam reuocentur et mentis intuitu
mira celeritate cernantur. ut accuset uel excuset
suam conscientiam. atque ita simul et singuli et omnes ui-
deantur. Iudicium faciet gestorum [illegible] [illegible]. Cuncta
que cunctorum cunctis archana patebunt. Quod etiam
confiteri nunc erubescimus. tunc omnibus manifesta-
bitur. et quicquid hic dissimulando palpauimus. tota tunc
undique flamma comburet. Ignis ultor nostras rup-
tis regnabit habenis. Quanto quisque diutius deus nos ex-
pectat ut emendemus. tanto districtius iudicabit
si neglexerimus. Cur ergo tanto opere uitam istam desi-
deram nunquam quanto plus pecco. Quanto est uita tanto cul-
pa numerosior. Cotidie namque crescunt mala et sub-
trahuntur bona. assidue uariatur hec prospera et aduersa
ignorat quis intuetur. Sicut stella in celo discurr-
ens uelociter currit et repentino deficit. et sicut scintil-
la ignis cito extinguitur et in cinerem redigitur. Sic cito
finitam [illegible] istam [illegible] uitam. Quam [illegible]

plus uiui m. tacto

ac iocundiſſime uiuit · at ubi minime · demq; ſe uicturum
arbitratur · ac multa in longa tempa diſponit agenda
ſubito incipit in morte · ⁊ ex improuiſo auferetur a cor
pe aīa. Verum ptū ē magno metu magniſq; do

De morte pctī ſtatis mortis

loribȝ ſepatur a corpe · Veniunt & angli aſſiſtunt ca·
ut pducant eam ad tribunal iudicis metuendi ·
⁊ tunc illa memorans opa ſua mala ⁊ peſſima q̄
die noctuq; geſſit · ꝯtremiſcit ⁊ querit illa fuge in
ducias ⁊ petit dicens. date m̄ l' unius hore ſpacium ·
Tunc q̄ loquuntur ſimul eius opa dicent. tu nos egiſ
ti · opa tua ſumus · nō te deſerimus · ſȝ tecum ſemp erim᷑
tecum ꝑgemus ad iudicē · uicia q̄ multis ⁊ multipli
cibȝ modis ea accuſabunt · multaq; falſa teſtimo
nia aduſus eam inuenient · quāquam uia ad dampp
nacōem eius poſſent ſatis ſufficere · Demones ſi ter

De horrore demonū.

ribili uultu horribili aſpectu · uiam circuiunt · igi
ta furore eam pſequentur ⁊ apphendunt tam terri
liter qm̄ horribiliter uolentes eam retinere ⁊ poſſidē
niſi ſit qui eripiat. Tunc aīa inueniet oculos elau
ſos · aliosq; corpis ſenſus · ꝑ quos ſolebat egredi ⁊ de
lectari in hiis exteriorib; · retrahet ad ſe ⁊ uidens ſe ſo
lam ⁊ nudam ingenti horrore ꝯcuſſam ⁊ deſperacōne de
ficit in ſe ⁊ cadit ſub ſe · ⁊ q; amore mundi ⁊ carnis
uoluptate dī amorem dereliquit · derelinquetur a deo in
in hora tante neceſſitatis · atq; demonibȝ tradetur mun
no cruciauda · ¶ Anima peccatoris in die qua ignorat